ספרי׳ – **אוצר החסידים** – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי | **שער שלישי**

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים״

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי׳ תהא שנת נפלאות בכל

צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כראי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיד.

בו מבואר מפני מה זכה יהודה למלכות:

א בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז: ב הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו:
ג הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: ד הֶהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: ה מַה־לְּךָ
הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר: ו הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: ז מִלִּפְנֵי אָדוֹן
חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב: ח הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם־מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ־מָיִם:

קטו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם
וְלֹא יְרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ
עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: י בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ
בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יב יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ
יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יֹסֵף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה:
יח וַאֲנַחְנוּ | נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

ב״ה, ה׳ אלול, תש״כ
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על הודעתו מהכנסו לדירה חדשה.

הנה יה״ר מהשי״ת שיהי׳ משנה מקום משנה מזל לטובה ולברכה בגשמיות וברוחניות.

בברכה לבשו״ט ולכוח״ט.

ידוע פתגם רבותינו נשיאינו ע״ד ״בעה״ב הנחות״ איך שזהו דבר המאוס (שמתואר זה ג״כ מוכח, שאין המדובר לשלול דבר שנאסר במפורש), והרי זהו ה״געמיטליכקייט״ הידועה, שטבעה כטיט ויון מצולה, שנשקעים ר״ל מטה מטה [״ברשות״ התורה - ובמילא על מה יתחרט ויעשה תשובה]. וע״פ השמועה הכי מצערת, כנראה שהוא ו... שי׳ ועוד - הגיעו ״לתכלית״ [...] שמחים ב״ה בחלקם ברוחניות (בגלה, בחסידות בעבודת התפלה וכו׳), ומפעולותיהם הכי נמרצות בהפצת המעינות בהנוגע לעצמם, לזולתם ולכל הסביבה. אלא שכיון שעל האדם להיות מהלך משתדלים להוסיף בכל הנוחיות דחומר הגוף ועניניו - מתוך שינת הצהרים ושנתם ערבה להם. האומנם הירידה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא - היא בשביל ״עלי״ זו?

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיד, קטו ..... ג

ג) מאמר ד״ה כי תצא למלחמה
ש״פ תצא, י״ד אלול, ה׳תשמ״ה ..... ה

ד) שיחת שבת פרשת תצא,
י״ד אלול, ה׳תשכ״ד ..... טו

ה) לקוטי שיחות – פרשת תצא
(בלה״ק) כרך ט ..... יח

ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... כד

ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת תצא ..... כה

ח) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת תצא ..... כו

ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת תצא ..... עא

י) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת תצא ..... עב

יא) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת תצא ..... פא

יב) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... פד

שיעורי רמב״ם

יג) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת תצא ..... פז

יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת תצא ..... קמג

טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת תצא ..... קנד

טז) נביאים וכתובים
ישעיה פרק י, משלי פרק יז ..... קנו

יז) משניות – מסכת פרה
ביאור קהתי ..... קנח

יח) עין יעקב מסכת יומא ..... קסה

יט) מסכת נדרים עם ביאורים
דף צא ..... קסו

כ) מסכת נזיר עם ביאורים
מדף ב עד דף ז ..... קע

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... קצד

כב) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... קצד

כג) לקוטי תורה
אדמו״ר הזקן ..... קצז

כד) שערי אורה
אדמו״ר האמצעי ..... קצח

כה) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קצט

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... קצט

כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... ר

כח) ספר המאמרים תרצ״ו
אדמו״ר מוהריי״צ ..... ר

כט) ספר השיחות ה׳ש״ת-תש״א בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רא

ל) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רב

לא) ביאורים לפרקי אבות פרק א ..... רד

לב) חומש לקריאה בציבור לשבת פרשת תצא ..... רה

לג) לוח זמנים לשבוע פרשת תצא ..... ריד

לד) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... רטו

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת תצא, י"ד אלול ה'תשמ"ה.

(הנחה בלתי מוגה)

כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ וּנְתָנוֹ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּיָדֶךָ וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ[1]. וְיָדוּעַ דִּיּוּק הַשְּׁאֵלָה הַמְבוֹסֶסֶת עַל דִּיּוּק בְּלָשׁוֹן הַפָּסוּק שֶׁשְּׁאָלוּ רַבּוֹתֵינוּ נְשִׁיאֵינוּ בָּזֶה[2], מַהוּ דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן "עַל אֹיְבֶיךָ" דַּיְקָא. דִּלְכְאוֹרָה הָיָה מַתְאִים יוֹתֵר הַלָּשׁוֹן "עִם אֹיְבֶיךָ" אוֹ "בְּאֹיְבֶיךָ", וּמַהוּ "עַל אֹיְבֶיךָ"?

גַּם מְדַיְקִים[2] רַבּוֹתֵינוּ נְשִׁיאֵינוּ בְּמַאֲמָרֵי הַחֲסִידוּת בְּמַה שֶׁכָּפַל הַכָּתוּב לוֹמַר וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ. וּמַשְׁמָעוּת הָעִנְיָן הוּא, שֶׁמַּה שֶׁלּוֹקֵחַ מִן הָאוֹיֵב (וְשָׁבִיתָ) הָיָה עִנְיָן שֶׁל שֶׁבִי לִפְנֵי־זֶה, הַיְנוּ שֶׁהָיָה שָׁבוּי בִּידֵי הָאוֹיֵב[3]. וְצָרִיךְ לְהָבִין, דִּלְכְאוֹרָה לֹא כֵּן הוּא דֶּרֶךְ הַמִּלְחָמוֹת, שֶׁבְּדֶרֶךְ כְּלָל מַה שֶּׁלּוֹקְחִים מֵהָאוֹיֵב (וְשָׁבִיתָ) הוּא דָּבָר שֶׁהָיָה שַׁיָּךְ לָאוֹיֵב (וְלַאו דַּוְקָא דָּבָר הַשָּׁבוּי בִּידֵי הָאוֹיֵב[4]), וְלָמָּה דַּיֵּק לוֹמַר וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין תּוֹכֶן הָעִנְיָן שֶׁבְּהֶמְשֵׁךְ הַכְּתוּבִים, וְגִלְּחָה אֶת רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ וְגוֹ' וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יֶרַח יָמִים גו'[5]. וּנְקוּדַת הַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּעִנְיַן כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה גו' הוּא (גַּם) הוֹרָאָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וּבְכָל הַזְּמַנִּים. שֶׁהֲרֵי כָּל הַתּוֹרָה (שֶׁעִנְיָנָהּ הוּא הוֹרָאָה, תּוֹרָה מִלְּשׁוֹן הוֹרָאָה[6]) הִיא מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב[7], שֶׁנִּתְּנָה בִּירוּשָׁה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וּמִכֵּיוָן שֶׁהַתּוֹרָה הִיא "תּוֹרַת חַיִּים" (הוֹרָאָה בַּחַיִּים), הֲרֵי מּוּבָן שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים בָּזֶה, כּוֹלֵל גַּם הָעִנְיָן דְּכִי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה גו', הֵם הוֹרָאָה בַּחַיִּים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל.

וּבְאוּר עִנְיַן "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה" בַּעֲבוֹדַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, הִנֵּה תּוֹכֶן מִלְחָמָה זוֹ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם הוּא שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ לִכְבּוֹשׁ אֶת עִנְיָנֵי הָעוֹלָם וְלַעֲשׂוֹתָם כֵּלִים לֶאֱלֹקוּת. וְזֶהוּ כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ גו', הֵם הוֹרָאָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל,

ביאור בדרך אפשר

נאמר בתחילת פרשת השבוע:

כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ וּנְתָנוֹ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּיָדֶךָ וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ[1]. וְיָדוּעַ דִּיּוּק השאלה המבוססת על דיוק בלשון הפסוק ששאלו רַבּוֹתֵינוּ נְשִׁיאֵינוּ בָּזֶה[2], מַהוּ דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן "עַל אֹיְבֶיךָ" דַּיְקָא מדוע הכתוב מדייק ואומר "כי תצא למלחמה על אויביך". דִּלְכְאוֹרָה הָיָה מַתְאִים יוֹתֵר הַלָּשׁוֹן מלחמה "עִם אֹיְבֶיךָ" אוֹ מלחמה "בְּאֹיְבֶיךָ", וּמַהוּ "עַל אֹיְבֶיךָ"?

גַּם מְדַיְקִים[2] רבותינו נשיאינו במאמרי החסידות בְּמַה שֶׁכָּפַל הַכָּתוּב לוֹמַר וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ כלומר, מדוע עניין השבי במלחמה נזכר בביטוי כפול. וּמַשְׁמָעוּת הָעִנְיָן הוּא, המשמעות של לשון הפסוק "ושבית שביו" היא שֶׁמַּה שֶּׁלּוֹקֵחַ מִן הָאוֹיֵב עכשיו (וְשָׁבִיתָ) הָיָה עִנְיָן שֶׁל שֶׁבִי לִפְנֵי־זֶה כבר היה "שבי" קודם לכן, הַיְנוּ שֶׁהָיָה שָׁבוּי בִּידֵי הָאוֹיֵב[3] שלקח אותו בשבי ממישהו אחר. וְצָרִיךְ לְהָבִין, דִּלְכְאוֹרָה לֹא כֵּן הוּא דֶּרֶךְ הַמִּלְחָמוֹת, שֶׁבְּדֶרֶךְ כְּלָל מַה שֶּׁלּוֹקְחִים מֵהָאוֹיֵב (וְשָׁבִיתָ) הוּא דָּבָר שֶׁהָיָה שַׁיָּךְ לָאוֹיֵב עצמו (וְלַאו דַּוְקָא דָּבָר שהאויב לקח מאחרים הַשָּׁבוּי בִּידֵי הָאוֹיֵב[4]), וְלָמָּה דִּיֵּק הכתוב לוֹמַר כאן וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ?

גַּם צָרִיךְ לְהָבִין תּוֹכֶן הָעִנְיָן שֶׁבְּהֶמְשֵׁךְ הַכְּתוּבִים, פרטי הדברים האמורים בכתוב אודות אשת יפת תואר שנלקחה בשבי וְגִלְּחָה אֶת רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ וְגוֹ' וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יֶרַח יָמִים גו'[5], מהי משמעות הדברים לפי פנימיות העניינים? וּנְקוּדַת הַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּעִנְיַן כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה גו' האמור כאן אודות מלחמה של כללות עם ישראל הוּא (גַּם) הוֹרָאָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, בעבודה הרוחנית שלו בה עליו לצאת למלחמה רוחנית (כפי שיתבאר להלן) וּבְכָל הַזְּמַנִּים. שֶׁהֲרֵי כָּל הַתּוֹרָה (שֶׁעִנְיָנָהּ הוּא הוֹרָאָה, לימוד והוראת דרך, כמובא בזוהר ובכמה מקומות שהמילה תּוֹרָה היא מִלְּשׁוֹן הוֹרָאָה[6]) הִיא מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב[7], שֶׁנִּתְּנָה בִּירוּשָׁה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וּמִכֵּיוָן שֶׁהַתּוֹרָה הִיא "תּוֹרַת חַיִּים" (שמכל דבריה ועניניה יש ללמוד הוֹרָאָה בַּחַיִּים), הֲרֵי מּוּבָן שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים בָּזֶה, כל פרט בתורה, כּוֹלֵל גַּם הָעִנְיָן דְּכִי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה גו', הֵם הוֹרָאָה בַּחַיִּים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, הבעבודה הרוחנית של כל יהודי יש עניינים שהם 'מלחמה', כפי שממשיך ומבאר.

וּבְאוּר עִנְיַן "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה" בַּעֲבוֹדַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, הִנֵּה תּוֹכֶן מִלְחָמָה זוֹ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם המלחמה הרוחנית של היהודי כנגד האויב הרוחני שלו הוּא מַה שֶּׁהָאָדָם צָרִיךְ לִכְבּוֹשׁ אֶת עִנְיָנֵי הָעוֹלָם שנמצאים מחוץ לגבול הקדושה ולהעביר אותם לממשלת הקדושה וְלַעֲשׂוֹתָם כֵּלִים לֶאֱלֹקוּת לעדן ולזכך אותם שיהיו ראויים לכך שישרה עליהם אור אלוקי. וְזֶהוּ כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ גו', ולכן הכתוב מדייק ואומר שהיציאה למלחמה היא "על

---

1) פרשתנו (תצא) כא, י. 2) ראה אוה"ת פרשתנו ע' תתע. ועוד. 3) ראה פירש"י חוקת כא, א ד"ה וישב. רא"ם ושפ"ח שם. לקו"ש ח"א ע' 211. 4) ראה רא"ם שם. 5) שם, יב ואילך. 6) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ס' השרשים שלו ערך ירה. גו"א ר"פ בראשית. זח"ג נג, ב. 7) ברכה לג, ד.

ביאור בדרך אפשר

אויביך" **דְּכַאֲשֶׁר הָאָדָם הוֹלֵךְ** ללחום את המלחמה הרוחנית האמורה שהיא **לִכְבּוֹשׁ אֶת הָעוֹלָם** לצד הקדושה **וְלַעֲשׂוֹתוֹ כְּלִי לֶאֱלִקוּת, צָרִיךְ הוּא לָדַעַת** כבר בשלב היציאה למלחמה **שֶׁהוּא** נמצא **בְּמַצָּב שֶׁל "עַל אֹיְבֶיךָ", לְמַעְלָה מֵ"אֹיְבֶיךָ"**[8] ועוד לפני שפתח במלחמה כבר יש לו יתרון ועליונות על האויב.

דֶּהֱיוֹת שֶׁהֲלִיכָתוֹ לְמִלְחָמָה זוֹ עצם היציאה למלחמה של 'כיבוש' ענייני העולם לקדושה **הִיא עַל־פִּי צִיווּי הַתּוֹרָה** (האומרת לאדם **כִּי־תֵצֵא גוֹ'**), **הַיְנוּ** שכל המלחמה היא **בְּכֹחַ הַתּוֹרָה, לְפִיכָךְ אֵין אֵלּוּ שְׁנֵי צְדָדִים שָׁוִים הַלּוֹחֲמִים זֶה עִם זֶה, אֶלָּא הוּא** היהודי היוצא לכבוש את העולם **נִמְצָא מִלְּכַתְּחִלָּה לְמַעְלָה מִן הָאוֹיֵב.** וכאמור, יש לו מלכתחילה יתרון ועליונות.

וְאַף שֶׁפֵּירֵשׁ רַשִׁ"י[9] **שֶׁבְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר,** בהלכה יש הבדל בין "מלחמת חובה" כמו כיבוש הארץ בימי יהושע בן־נון ל"מלחמת רשות" שהמלך נלחם כדי להרחיב את גבולות הארץ, וגם במלחמה במובן הרוחני יש להבדיל בין "מלחמת חובה" ל"מלחמת רשות", כפי שממשיך, וכיוון שהמלחמה בה מדובר כאן היא "מלחמת רשות", לכאורה לא מדובר במלחמה שהאדם מצווה וחייב ללחום אותה מצד ציווי התורה **דְּיֵשׁ לוֹמַר פֵּירוּשׁוֹ** של המושג "מלחמת רשות" **בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, דְּקָאֵי** שכוונתו **עַל כִּיבּוּשׁ עִנְיְנֵי רְשׁוּת שֶׁבָּעוֹלָם** דברים אלה שהם מותרים באכילה והנאה **לַעֲשׂוֹתָם כֵּלִים** ראויים **לֶאֱלִקוּת עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן דְּכָל מַעֲשֶׂיךָ (עִנְיְנֵי רְשׁוּת)** שאפילו "מעשיך", ענייני הרשות שאינם ענייני קדושה כלימוד תורה וקיום מצוות, **יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם**[10] **וּבְכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ**[11] לדעת את ה', **מִכָּל־מָקוֹם גַּם בְּאוֹפֶן מִלְחָמָה זֶה,** תוך

ביאור בדרך אפשר

1 דְּכַאֲשֶׁר הָאָדָם הוֹלֵךְ לִכְבּוֹשׁ אֶת הָעוֹלָם
2 וְלַעֲשׂוֹתוֹ כְּלִי לֶאֱלִקוּת, צָרִיךְ הוּא לָדַעַת שֶׁהוּא
3 בְּמַצָּב שֶׁל "עַל אֹיְבֶיךָ", לְמַעְלָה מֵ"אֹיְבֶיךָ"[8].
4 דֶּהֱיוֹת שֶׁהֲלִיכָתוֹ לְמִלְחָמָה זוֹ הִיא עַל־פִּי צִיווּי
5 הַתּוֹרָה (כִּי־תֵצֵא גוֹ'), הַיְנוּ בְּכֹחַ הַתּוֹרָה, לְפִיכָךְ
6 אֵין אֵלּוּ שְׁנֵי צְדָדִים שָׁוִים הַלּוֹחֲמִים זֶה עִם זֶה,
7 אֶלָּא הוּא נִמְצָא מִלְּכַתְּחִלָּה לְמַעְלָה מִן הָאוֹיֵב.
8 וְאַף שֶׁפֵּירֵשׁ רַשִׁ"י[9] שֶׁבְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב
9 מְדַבֵּר, דְּיֵשׁ לוֹמַר פֵּירוּשׁוֹ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, דְּקָאֵי
10 עַל כִּיבּוּשׁ עִנְיְנֵי רְשׁוּת שֶׁבָּעוֹלָם לַעֲשׂוֹתָם כֵּלִים
11 לֶאֱלִקוּת עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן דְּכָל מַעֲשֶׂיךָ
12 (עִנְיְנֵי רְשׁוּת) יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם[10] וּבְכָל דְּרָכֶיךָ
13 (עִנְיְנֵי רְשׁוּת) דָּעֵהוּ[11], מִכָּל־מָקוֹם גַּם בְּאוֹפֶן
14 מִלְחָמָה זֶה, הָאָדָם הוּא "עַל אֹיְבֶיךָ", לְמַעְלָה מִן
15 הָאוֹיֵב שֶׁנִּלְחָם עִמּוֹ. דְּמִכֵּיוָן שֶׁגַּם עֲבוֹדָתוֹ בְּעִנְיְנֵי
16 הָרְשׁוּת הִיא עַל־פִּי תּוֹרָה, וּכְדִיּוּק הַלָּשׁוֹן
17 "הַכָּתוּב מְדַבֵּר", שֶׁגַּם מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, הָעֲבוֹדָה
18 דְּבֵירוּר עִנְיְנֵי רְשׁוּת, גַּם בָּהּ מְדַבֵּר הַכָּתוּב, לָכֵן
19 גַּם מִלְחָמָה זוֹ הִיא "עַל אֹיְבֶיךָ", לְמַעְלָה מִן
20 הָאוֹיֵב. וְעַל־יְדֵי שֶׁהַיְּצִיאָה לַמִּלְחָמָה הִיא בְּאוֹפֶן
21 זֶה (שֶׁהָאָדָם יוֹדֵעַ שֶׁהוּא "עַל אֹיְבֶיךָ"), חֲרֵי גַּם
22 הַנִּצָּחוֹן שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה הוּא בְּאוֹפֶן מְיוּחָד, נִצָּחוֹן
23 בְּאוֹפֶן שֶׁל הַצְלָחָה.
24 **וּמַמְשִׁיךְ** הַכָּתוּב "וּנְתָנוֹ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּיָדֶךָ".
25 דְּהִנֵּה יָדוּעַ[12] שֶׁנִּצָּחוֹן מִלְחָמָה אֶפְשָׁר
26 שֶׁיִּהְיֶה בְּכַמָּה אוֹפַנִּים. דְּיֵשׁ נִצָּחוֹן הַבָּא עַל־יְדֵי
27 עֲבוֹדָה בִּיגִיעָה גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה, הַיְנוּ שֶׁעַל־יְדֵי
28 הָעֲבוֹדָה בִּיגִיעָה עֲצוּמָה וּבְאוֹפֶן שֶׁל עֲבוֹדַת
29 פֶּרֶךְ[13], עַל־יְדֵי־זֶה בָּא הַנִּצָּחוֹן. וְיֵשׁ נִצָּחוֹן הַבָּא
וּבְאוֹפֶן שֶׁל עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ[13], מאמץ קשה במיוחד עַל־יְדֵי־זֶה בָּא
הַנִּצָּחוֹן. וְיֵשׁ נִצָּחוֹן הַבָּא בְּלִי יְגִיעָה, בְּאוֹפֶן דְּ"כָל מְלַאכְתְּךָ

ביאור בדרך אפשר

43 כדי העיסוק בענייני הרשות, **הָאָדָם הוּא "עַל אֹיְבֶיךָ", לְמַעְלָה מִן**
44 **הָאוֹיֵב שֶׁנִּלְחָם עִמּוֹ** ויש לו יתרון ועליונות על ענייני העולם שאיתם
45 הוא בא במגע. וטעם הדבר הוא **דְּמִכֵּיוָן שֶׁגַּם עֲבוֹדָתוֹ** העיסוק של
46 האדם עם ענייני העולם באופן שניכר בכך שזו עבודת ה' **בְּעִנְיְנֵי הָרְשׁוּת**
47 **הִיא עַל־פִּי תּוֹרָה, וּכְדִיּוּק הַלָּשׁוֹן** בפירוש רש"י **"הַכָּתוּב**
48 **מְדַבֵּר",** היינו שזו מלחמה שהאדם
49 מצווה בה מכוח הכתוב כיוון **שֶׁגַּם**
50 **מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, הָעֲבוֹדָה**
51 **דְּבֵירוּר עִנְיְנֵי רְשׁוּת, גַּם בָּהּ**
52 **מְדַבֵּר הַכָּתוּב,** וגם היא עניין מן
53 התורה, **לָכֵן גַּם מִלְחָמָה זוֹ הִיא**
54 באופן כזה שכבר ביציאה למלחמה
55 האדם נמצא **"עַל אֹיְבֶיךָ",**
56 **לְמַעְלָה מִן הָאוֹיֵב. וְעַל־יְדֵי**
57 **שֶׁהַיְּצִיאָה לַמִּלְחָמָה** עוד לפני
58 המלחמה עצמה **הִיא בְּאוֹפֶן זֶה**
59 **(שֶׁהָאָדָם יוֹדֵעַ שֶׁהוּא "עַל**
60 **אֹיְבֶיךָ"), חֲרֵי גַּם הַנִּצָּחוֹן**
61 **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** הניצחון על ענייני
62 העולם וה'כיבוש' שלהם לצד הקדושה
63 **הוּא בְּאוֹפֶן מְיוּחָד, נִצָּחוֹן**
64 **בְּאוֹפֶן שֶׁל הַצְלָחָה** כי הניצחון
65 בסוף המלחמה הוא בהתאם לאופן
66 היציאה למלחמה מלכתחילה.
67 **וּמַמְשִׁיךְ הַכָּתוּב** לאחר "כי תצא
68 למלחמה על אויביך", המדבר על אופן
69 היציאה למלחמה, ממשיך הכתוב
70 ומדבר על הניצחון במלחמה, **"וּנְתָנוֹ**
71 **ה' אֱלֹקֶיךָ בְּיָדֶךָ".** והולך ומבאר
72 את תוכן העניין בעבודה הרוחנית,
73 **דְּהִנֵּה יָדוּעַ**[12] בתורת החסידות
74 (במאמרים המבארים את הפסוק "פדה
75 בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו
76 עמדי") **שֶׁנִּצָּחוֹן מִלְחָמָה אֶפְשָׁר**
77 ייתכן **שֶׁיִּהְיֶה בְּכַמָּה אוֹפַנִּים**
78 שונים. **דְּיֵשׁ נִצָּחוֹן** במלחמה
79 **הַבָּא עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה בִּיגִיעָה**
80 **גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה, הַיְנוּ שֶׁעַל־**
81 **יְדֵי הָעֲבוֹדָה בִּיגִיעָה עֲצוּמָה**
82 **וּבְאוֹפֶן שֶׁל עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ**[13], מאמץ קשה במיוחד **עַל־יְדֵי־זֶה בָּא**
83 **הַנִּצָּחוֹן. וְיֵשׁ נִצָּחוֹן הַבָּא בְּלִי יְגִיעָה, בְּאוֹפֶן דְּ"כָל מְלַאכְתְּךָ**
84

---

8) ראה לקו"ת פרשתנו לו, רע"א. ובכ"מ. 9) בריש הפרשה. 10) אבות פ"ב מי"ב. 11) משלי ג, ו. 12) ראה בכ"ז ד"ה פדה בשלום לאדמו"ר האמצעי (שע"ת ח"א מט, א ואילך). תרנ"ט (סה"מ תרנ"ט ע' קמא ואילך). תש"ד (סה"מ תש"ד ע' 66 ואילך). ועוד. 13) ע"פ ל' הכתוב - שמות א, יד. וראה פירש"י שם.

בְּלִי יְגִיעָה, בְּאוֹפֶן דְּ"כָל מְלַאכְתְּךָ עֲשׂוּיָה"[14]. וְהַיְנוּ, דַּהֲגַם שֶׁנִּמְצָא בְּמַצָּב דְּמִלְחָמָה, מִכָּל־מָקוֹם הַנִּצָּחוֹן הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל שָׁלוֹם וּבִיטּוּל הַמְּנַגֵּד בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת. וְכַנּוֹדָע[15] בְּעִנְיַן "פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרַב לִי" גו'[16], דְּאַף שֶׁהָיָה מַצָּב שֶׁל קְרָב וּמִלְחָמָה ("מִקְּרַב לִי"), מִכָּל־מָקוֹם הַפְּדִיָּה וְהַנִּצָּחוֹן מִקְּרָב זֶה הִיא בְּשָׁלוֹם וַיְנוּ גַּם שָׁלוֹם מִלְּשׁוֹן שְׁלֵמוּת[17]. דְּזֶהוּ עִנְיַן הַנִּצָּחוֹן בְּלִי יְגִיעָה אֶלָּא בְּאוֹפֶן דְּ"כָל מְלַאכְתְּךָ עֲשׂוּיָה". וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "וּנְתָנוֹ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּיָדֶךָ", דְּעַל־יְדֵי שֶׁהַיְצִיאָה לַמִּלְחָמָה הִיא כִּדְבָעֵי, שֶׁיּוֹצֵא "עַל אֹיְבֶיךָ", הִנֵּה אָז הַנִּצָּחוֹן בָּא מִלְּמַעְלָה (בְּלִי יְגִיעָה), וְהַנִּצָּחוֹן הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל נְתִינָה וּמַתָּנָה (וּנְתָנוֹ), דְּכָל הַנּוֹתֵן בְּעַיִן יָפָה נוֹתֵן[18], הַיְנוּ נִצָּחוֹן בְּעַיִן יָפָה וּבְתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת.

אָמְנָם, אַף שֶׁשְּׁלֵמוּת נִצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה הוּא עַל־יְדֵי הַמְשָׁכָה וּנְתִינָה מִלְּמַעְלָה, מִכָּל־מָקוֹם חֲרִי הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁיִּהְיֶה בֵּירוּר עִנְיְנֵי הָעוֹלָם בְּאוֹפֶן כָּזֶה שֶׁיִּהְיֶה נִצָּחוֹן דְּיִשְׂרָאֵל כְּמוֹ בְּמִלְחָמָה כִּפְשׁוּטָהּ, שֶׁהַמְנַצֵּחַ כּוֹבֵשׁ אֶת עִנְיְנֵי הָעוֹלָם וּמְבָרְרָם וְכוֹבְשָׁם, אֵינוֹ מַסְפִּיק הַ'נְּתִינַת כֹּחַ' מִלְּמַעְלָה עַל זֶה, אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁהָאָדָם יַעֲבוֹד גַּם מִלְּמַטָּה בְּכֹחוֹ, דְּאָז הֵם נִכְבָּשִׁים תַּחַת בַּעֲלוּתוֹ בְּתַכְלִית[19]. וּכְמוֹ בְּקִנְיְנֵי מִלְחָמָה שֶׁעַל־פִּי הֲלָכָה, כִּיבּוּשׁ[20] אוֹ חֲזָקָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה[21]. וְזֶהוּ

ביאור בדרך אפשר

1 **עֲשׂוּיָה"**[14] מעצמה, בלי כל מאמץ מצד האדם. **וְהַיְנוּ, דַּהֲגַם** למרות
2 שֶׁהאדם **נִמְצָא בְּמַצָּב דְּמִלְחָמָה, מִכָּל־מָקוֹם הַנִּצָּחוֹן הוּא**
3 **בְּאוֹפֶן שֶׁל שָׁלוֹם וּבִיטּוּל הַמְּנַגֵּד בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת** כלומר,
4 הניצחון מושג ללא כל מלחמה אלא על־ידי־זה שהאויב מתבטל לחלוטין
5 כלפיו וממילא נהיה שלום.
6 **וְכַנּוֹדָע**[15] **בְּעִנְיַן "פָּדָה בְשָׁלוֹם**
7 **נַפְשִׁי מִקְּרַב לִי" גו'**[16], שאמר
8 דוד המלך לגבי המלחמה שהייתה לו
9 עם אנשי אבשלום **דְּאַף שֶׁהָיָה**
10 **מַצָּב שֶׁל קְרָב וּמִלְחָמָה** (כדיוק
11 לשון הכתוב שהפדייה היא **"מִקְּרַב**
12 **לִי"), מִכָּל־מָקוֹם הַפְּדִיָּה**
13 **וְהַנִּצָּחוֹן מִקְּרָב זֶה הִיא**
14 **בְּשָׁלוֹם**, ללא מלחמה, והניצחון
15 מושלם **הַיְנוּ** לא רק 'שלום' במובן
16 של העדר מלחמה אלא **גַּם שָׁלוֹם**
17 **מִלְּשׁוֹן שְׁלֵמוּת**[17]. **דְּזֶהוּ עִנְיַן**
18 **הַנִּצָּחוֹן בְּלִי יְגִיעָה אֶלָּא**
19 **בְּאוֹפֶן דְּ"כָל מְלַאכְתְּךָ**
20 **עֲשׂוּיָה"** מעצמה וזהו כמובן ניצחון
21 יותר נעלה מאשר ניצחון שמושג על־
22 ידי מלחמה.
23 **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב** בפרשת השבוע,
24 בהמשך ל"כי תצא למחמה על איביך",
25 **"וּנְתָנוֹ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּיָדֶךָ",**
26 **דְּעַל־יְדֵי שֶׁהַיְצִיאָה לַמִּלְחָמָה**
27 מלכתחילה **הִיא כִּדְבָעֵי, שֶׁיּוֹצֵא**
28 **"עַל אֹיְבֶיךָ"** מתוך יתרון ועליונות
29 על האויב, **הִנֵּה אָז הַנִּצָּחוֹן בָּא**
30 **מִלְּמַעְלָה** "ונתנו ה' אלוקיך בידך"
31 **(בְּלִי יְגִיעָה** מצד האדם),
32 **וְהַנִּצָּחוֹן הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל**
33 **נְתִינָה וּמַתָּנָה (וּנְתָנוֹ), דְּכָל**
34 **הַנּוֹתֵן בְּעַיִן יָפָה נוֹתֵן**[18], מושג
35 הלכתי שמשמעו כי הנותן מתנה
36 לחברו ויש ספק עד כמה הנתינה
37 מושלמת, יש להניח כי הנותן מעוניין
38 להרחיב ולחזק את הנתינה, כי הנתינה
39 נובעת מהחיבה של הנותן למקבל (בניגוד למכירה שבה אין למוכר עניין לתת
40 לקונה מעבר למתחייב), ובענייננו, הניצחון הבא מלמעלה **הַיְנוּ נִצָּחוֹן**
41 **בְּעַיִן יָפָה** ניצחון שבא במתנה גמורה ואינו דורש שום מאמץ מצד האדם
42 **וּבְתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת** ובנוסף לכך זהו ניצחון מושלם בתכלית.

ביאור בדרך אפשר

43 **אָמְנָם, אַף שֶׁשְּׁלֵמוּת נִצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה הוּא עַל־יְדֵי הַמְשָׁכָה**
44 **וּנְתִינָה מִלְּמַעְלָה,** ורק כך ניתן להגיע לניצחון בתכלית השלימות בעוד
45 שניצחון בכוח האדם הוא ניצחון מוגבל, שכן האדם עצמו מוגבל **מִכָּל־**
46 **מָקוֹם חֲרִי הַכַּוָּנָה** העליונה, היינו המטרה והתכלית של הקדוש ברוך
47 הוא בבריאת העולם ובעבודת האדם
48 **הִיא שֶׁיִּהְיֶה בֵּירוּר** הפרדת הטוב
49 מהרע והעלאתו **עִנְיְנֵי הָעוֹלָם**
50 **בְּאוֹפֶן כָּזֶה שֶׁיִּהְיֶה נִצָּחוֹן**
51 **דְּיִשְׂרָאֵל** הגברת צד הקדושה על
52 הצד שכנגד **כְּמוֹ בְּמִלְחָמָה**
53 **כִּפְשׁוּטָהּ,** בין שני צדדים
54 **שֶׁהַמְנַצֵּחַ כּוֹבֵשׁ אֶת עִנְיְנֵי**
55 **הַמְּנוּצָּח** רכושו, השטח שלו וכד'
56 **עַד שֶׁהֵם בְּבַעֲלוּתוֹ וּקְנוּיִים לוֹ**
57 וכך העיסוק של יהודי בענייני העולם
58 והמגע שלו עם הדברים הגשמיים הוא
59 באופן שמברר אותם ומעלה אותם
60 לקדושה והם נעשים שייכים לצד
61 הקדושה.
62 **וּכְדֵי שֶׁעִנְיְנֵי הָעוֹלָם** שקודם לכן,
63 לפני שהיהודי התעסק איתם לשם
64 שמים היו בצד שכנגד הקדושה ואחרי
65 הניצחון עברו לצד הקדושה, **יִהְיוּ**
66 **לְגַמְרֵי בְּבַעֲלוּתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל**
67 **הַמְּנַצְּחָם וּמְבָרְרָם וְכוֹבְשָׁם,**
68 כפי שראוי להיות בניצחון מושלם,
69 **אֵינוֹ מַסְפִּיק הַ'נְּתִינַת כֹּחַ'**
70 **מִלְּמַעְלָה עַל זֶה, אֶלָּא צָרִיךְ**
71 **שֶׁהָאָדָם יַעֲבוֹד גַּם מִלְּמַטָּה**
72 **בְּכֹחוֹ, דְּאָז הֵם נִכְבָּשִׁים תַּחַת**
73 **בַּעֲלוּתוֹ בְּתַכְלִית**[19] כלומר, מצד
74 אחד יש יתרון גדול בניצחון הבא
75 באופן של מתנה מלמעלה ורק ניצחון
76 הבא מלמעלה הוא מושלם, כמבואר
77 לעיל, אבל מצד שני ה'כיבוש' של
78 ענייני העולם לצד הקדושה עד
79 שייהפכו להיות שייכים לאדם היהודי
80 בבעלות מלאה הוא דווקא כאשר יש
81 גם עבודה של האדם בכוחות עצמו ולא רק עד כמה שמתחייב כתוצאה
82 מהנתינת כוח מלמעלה. **וּכְמוֹ בְּקִנְיְנֵי מִלְחָמָה שֶׁעַל־פִּי הֲלָכָה,**
83 **כִּיבּוּשׁ**[20] **אוֹ חֲזָקָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה**[21] שהגדר והתוקף שלהם הוא דווקא
84 כאשר הצד הכובש או המחזיק עושה בעצמו ומצידו פעולות של כיבוש

---

14) ראה מכילתא יתרו כ, ט. ובכ"מ. 15) ראה מאמרים שבהערה 12. 16) תהלים נה, י. 17) ראה לקו"ת ראה ל, ג. וש"נ. ובכ"מ. 18) ב"ב נג, ב. 19) ראה גם לקו"ש ח"י ס"ע 62 ואילך. 20) ראה גיטין לח, א. ובתוס' שם. ובכ"מ. 21) ראה רמב"ם ספ"ו מהל' בית הבחירה. הל' תרומות פ"א ה"ה. וראה לקו"ש חט"ו ע' 101 ואילך.

ביאור בדרך אפשר

וחזקה בפועל. **וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב "וּנְתָנוֹ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּיָדֶךָ וְשָׁבִיתָ שְׁבִיו"**, הכתוב רומז ומלמד **דְּנוֹסָף עַל נִצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה הַבָּא עַל־יְדֵי הַנְּתִינָה מִלְּמַעְלָה**, "ונתנו ה' אלקיך" במתנה, כמבואר לעיל, **צְרִיכָה לִהְיוֹת גַּם עֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה, "וְשָׁבִיתָ** אתה את **שְׁבִיו"**. **וּמְדַיֵּק בַּכָּתוּב "וְשָׁבִיתָ שְׁבִיו"** ("שְׁבִיו" דָּיְקָא היינו דבר שכבר בהיותו ביד האויב נחשב "שבוי"). **דְּהִנֵּה עִנְיָן זֶה** (כִּיבּוּשׁ וּבֵירוּר **עִנְיְנֵי הָעוֹלָם עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם לִהְיוֹת כֵּלִים לֶאֱלֹקוּת** הנזכר ונתבאר לעיל) **אֶפְשָׁר לְבָאֲרוֹ בְּב' אוֹפַנִּים. א', שֶׁמִּקּוֹמָם** הטבעי והמובן מאליו **שֶׁל הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים הוּא לְמַטָּה, אֶלָּא שֶׁהָאָדָם עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ** הרוחנית תוך שימוש בענייני העולם לעבודת ה' **מְבָרֵר וּמַעֲלֶה וּמְזַכֵּךְ** מעדן **אוֹתָם, הֵינוּ שֶׁמּוֹצִיאָם מִמְּקוֹמָם** הטבעי בעולם הזה **וּמַעֲלֶה אוֹתָם לְמַעְלָה מִמְּקוֹמָם, שֶׁיִּהְיוּ כֵּלִים** ראויים **לֶאֱלֹקוּת** שיאיר בהם האור האלוקי. **ב', שֶׁמְּקוֹם מוֹצָאָם וְשָׁרְשָׁם** וממילא גם מקומם **הָאֲמִתִּי שֶׁל הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים הוּא לְמַעְלָה, אֶלָּא שֶׁאַחַר־כָּךְ נִשְׁבּוּ** מצד הקדושה בידי הצד של היפך הקדושה **וְיָרְדוּ לְמַטָּה, וְהָאָדָם עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ** עם הדברים הגשמיים הללו **לְבָרְרָם וְכוּ' פּוֹדֶה אוֹתָם מִשִּׁבְיָם** למטה **וּמַחֲזִירָם לִמְקוֹמָם הָרִאשׁוֹן** למעלה. **וְהִנֵּה אַף שֶׁגַּם לְפִי הָאוֹפֶן הָא' (שֶׁמְּקוֹמָם הָרִאשׁוֹן שֶׁל הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים** אליו הם שייכים באופן טבעי **הוּא לְמַטָּה, וְהָאָדָם מַעֲלֶה אוֹתָם מִמְּקוֹמָם) הֲרֵי עֲבוֹדָה זוֹ הִיא עֲבוֹדָה נַעֲלִית** שהרי בכך הדברים הגשמיים מתבררים ומתעלים, **מִכָּל־מָקוֹם הָאוֹפֶן הַב' (שֶׁעֲבוֹדַת הָאָדָם מַחֲזִירָה אֶת הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים לִמְקוֹמָם הָרִאשׁוֹן וְהָאֲמִתִּי) מוֹסִיף חַיּוּת וְזִירוּז יוֹתֵר בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, כִּי יֵשׁ בָּזֶה גַּם עִנְיָן שֶׁל פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים שֶׁהִיא מִצְוָה רַבָּה**[22]. וְכַנִּמְבָּאר בַּתַּנְיָא[23] שֶׁאֵין לְךָ שִׂמְחָה גְּדוֹלָה יוֹתֵר כְּצֵאת מֵהַגָּלוּת וְהַשְׁבָיָה, כְּמִשַּׁל בֶּן מֶלֶךְ שֶׁהָיָה בַּשְּׁבִיָּה וְטוֹחֵן שהיא מלאכה קשה ומפרכת בְּבֵית הָאֲסוּרִים כּוּ' וְיָצָא לַחָפְשִׁי אֶל בֵּית אָבִיו הַמֶּלֶךְ, הֲרֵי אֵין לְךָ שִׂמְחָה גְּדוֹלָה מִזּוּ.

וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב על בירור והעלאת הדברים הגשמיים **"וְשָׁבִיתָ שְׁבִיו"**[24], **שֶׁמַּשְׁמָעוֹ שֶׁהַדָּבָר הַנִּשְׁבֶּה** כעת ונכבש ועובר מצד היפך הקדושה אל צד הקדושה **הָיָה שָׁבוּי לְכַתְּחִלָּה בִּידֵי הָאוֹיֵב (כַּנַּ"ל)** ובהיותו למטה לא היה במקומו האמיתי והטבעי אלא בגלות וב'שבי', **דִּכְדֵי לְהוֹסִיף חַיּוּת וְזִירוּז בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם,** על מנת שיעבוד את עבודתו ביתר חיות והתלהבות, **מְבָאֵר הַכָּתוּב שֶׁעֲבוֹדָה זוֹ** של העלאת הדברים הגשמיים שלמטה למקורם למעלה **עִנְיָנָהּ הוּא הוֹצָאַת הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים מִן הַשֶּׁבִי** והגלות שלהם למטה בעולם הזה **וְהַחְזָרָתָם**

ביאור בדרך אפשר

הַגַּשְׁמִיִּים שלמטה **לִמְקוֹמָם הָרִאשׁוֹן וְהָאֲמִתִּי** למעלה) **מוֹסִיף חַיּוּת וְזִירוּז יוֹתֵר בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם,** וכשהמגע עם הדברים הגשמיים בכוונה להעלותם הוא מתוך הכרה שבכך מחזירים אותם למקומם הטבעי, הרי הוא נעשה בתוספת חיות ובתוספת מרץ **כִּי יֵשׁ בָּזֶה גַּם עִנְיָן שֶׁל פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים שֶׁהִיא מִצְוָה רַבָּה**[22] וחכמינו ז"ל הפליגו במעלת וחשיבות פדיית יהודי מן השבי, ומזה מובן גם לעניין פדיון שבויים ברוחניות, פדיית העניינים האלוקיים שירדו למטה והחזרתם למקום אליו הם שייכים באמת, למעלה.

וְכַנִּמְבָּאר בַּתַּנְיָא[23] לעניין השמחה בעבודת ה' שאחת הדרכים להגיע לכך היא התבוננות שהנפש נמצאת במאסר הגוף ובשעה שהאדם עוסק בתורה ובעבודת ה' הנפש משתחררת מהמאסר ו"שבה אל בית אביה" ודבר זה צריך לגרום שמחה גדולה, כיוון **שֶׁאֵין לְךָ שִׂמְחָה גְּדוֹלָה יוֹתֵר כְּצֵאת מֵהַגָּלוּת וְהַשְׁבָיָה, כְּמִשַּׁל בֶּן מֶלֶךְ שֶׁהָיָה בַּשְּׁבִיָּה וְטוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִים כּוּ' וְיָצָא לַחָפְשִׁי אֶל בֵּית אָבִיו הַמֶּלֶךְ, הֲרֵי אֵין לְךָ שִׂמְחָה גְּדוֹלָה מִזּוּ.**

וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב "וְשָׁבִיתָ שְׁבִיו"[24], **שֶׁמַּשְׁמָעוֹ שֶׁהַדָּבָר הַנִּשְׁבֶּה הָיָה שָׁבוּי לְכַתְּחִלָּה בִּידֵי הָאוֹיֵב (כַּנַּ"ל), דִּכְדֵי לְהוֹסִיף חַיּוּת וְזִירוּז בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, מְבָאֵר הַכָּתוּב שֶׁעֲבוֹדָה זוֹ עִנְיָנָהּ הוּא הוֹצָאַת הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים מִן הַשֶּׁבִי**

---

22) ב"ב ח, ב. 23) פל"א. 24) ראה סה"מ תקס"ה ע' תתלד. וראה גם לקו"ת פרשתנו לז, א.

ביאור בדרך אפשר

לְמִקּוֹמָם הָאֲמִתִּי למעלה, **הַיְנוּ "מִצְוָה רַבָּה" דִּפְדְיוֹן שְׁבוּיִים** במובן הרוחני.

וממשיך ומבאר את המשמעות הרוחנית של המשך האמור בתורה בעניין זה לגבי הוצאת ענייני האלוקות מהשבי שלהם בעולם הזה.

"וְגִלְּחָה אֶת רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ". וְהִנֵּה מְבֹאָר בָּזֶה בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[25], לְעִנְיַן המשמעות הרוחנית, בעבודת האדם, של פסוקים אלה המדברים באשת יפת תואר **דְּשַׂעֲרוֹת הָרֹאשׁ הֵן מוֹתְרֵי הַמּוֹחִין** החלק המיותר והעודף של המוח (שממנו נובעת חיות וצמיחת השערות) **שֶׁנִּפְלוּ בְּמִילֵי דְעָלְמָא, וְצִפָּרְנַיִם הֵן מוֹתְרֵי הַמִּדּוֹת** החלק העודף והמיותר של המידות **שֶׁנִּפְלוּ כוּ', וְצָרִיךְ הָאָדָם לְהָסִיר אֶת הַמּוֹתָרוֹת כוּ'** שזו המשמעות הרוחנית של גילוח השערות, הסרת מותרי המוחין וגזיזת הציפורניים, הסרת מותרי המידות (כמבואר ב'לקוטי תורה': "הנה שערות הראש הן מותרי המוחין שנפלו במילי דעלמא. וציפורניים הן מותרי מידות חסד דרועא ימינא אברהם שיצא ממנו כו'. וצריך האדם להסיר המותרות כי מסטרא דקדושה עליונה הנה המותרות הם בחינת קדושה. וכמו י"ג מדות הרחמים שנמשכות מבחינת שערות כו'. וכעניין קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו... אבל בלויים שהם למטה במדריגה מסטרא דדינא קשיא כתיב והעבירו תער וגו'... ושער באשה ערווה ששם יניקת החיצונים. וזהו עניין אמרם עם הארץ אסור לאכול בשר שהבשר הוא מורידו ומשפילו למטה מה־שאין־כן תלמיד חכם כי צדיק אוכל לשובע נפשו כתיב. וכן אמרו שיחת חולין של תלמידי חכמים כו' דייקא. ולכן הבעל תשובה צריך לסגף את עצמו כדי להרחיק עצמו מהמותרות שלא יורידנו ויחזירנו לסורו חס־ושלום").

וְהָעִנְיָן הוּא, דַּעֲבוֹדַת הָאָדָם נֶחְלֶקֶת לְב' בְּחִינוֹת, עֲבוֹדַת הַמֹּחַ וַעֲבוֹדַת הַלֵּב השכל הרגש. **וַהֲגַם שֶׁ"תְּלַת שַׁלִּיטִין אִינּוּן: מֹחָא לִבָּא וְכַבְדָא"[26]**, שלושה שליטים הם: מוח, לב וכבד (המסמל את כוח המעשה), כך שעבודת האדם היא לא רק באמצעות השכל והרגש בלבד **הֲרֵי זֶה לְפִי שֶׁכָּל עֲבוֹדָה (הֵן עֲבוֹדַת הַמֹּחַ** השכל **וְהֵן עֲבוֹדַת הַלֵּב** הרגש**) צְרִיכָה לָבֹא לְמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל,** לרדת ולקבל ביטוי מעשי **דְּהַמַּעֲשֶׂה הוּא הָעִיקָּר[27], וְעִנְיַן הַמַּעֲשֶׂה שַׁיָּךְ לַדָּם שֶׁבַּכָּבֵד** אבל כללות העבודה היא אכן בשני התחומים האמורים, עבודת המוח ועבודת הלב. **[וְהָעֲבוֹדָה הִיא בְּאוֹפֶן דְּמֶלֶךְ (רָאשֵׁי־תֵבוֹת מֹחַ לֵב כָּבֵד[28]), הַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ** של האדם **הַשְׁלִיטָה וְהַמֶּמְשָׁלָה עַל ג' עִנְיָנִים אֵלּוּ** השכל, הרגש והמעשה. **דְּמִכֵּיוָן שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הִיא עַל־פִּי תּוֹרָה, הֲרֵי עַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה בְּאוֹפֶן שֶׁתּוֹרָה דִּילֵיהּ הִיא[29]**, כדברי הגמרא שהרב שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ושואלת – וכי התורה היא שלו? ועונה: כן, שנאמר "ובתורתו יהגה יומם ולילה" (וכמאמר חכמינו ז"ל במקום אחר: "...אמר רבא בתחילה נקראת [התורה] על שמו של הקדוש־ברוך־הוא, ולבסוף נקראת על שמו שנאמר בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה", ופירש רש"י: "של [אותו] תלמיד שטרח בה כדכתיב ובתורתו דמשמע של כל אדם"), וכאשר אדם לומד תורה כראוי עד שהתורה נעשית "שלו", הרי הוא **נַעֲשֶׂה שַׁלִּיט וּ'בַעַל־הַבַּיִת' עַל הַמְּצִיאוּת כּוּלָּהּ].**

וּמִכֵּיוָן שֶׁהַתְּחָלַת וְעִיקַּר הָעֲבוֹדָה של האדם **הוּא בַּמֹּחַ וּבַלֵּב (וְעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ אַחַר־כָּךְ בַּמַּעֲשֶׂה)**, אותו מסמל הכבד, כאמור לעיל), **לָכֵן אוֹמֵר** הכתוב שבהמשך למלחמה ולניצחון המלחמה צריך להיות **"וְגִלְּחָה אֶת רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ", כִּי בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה בִּשְׁלֵמוּת, צָרִיךְ לִהְיוֹת "וְגִלְּחָה אֶת רֹאשָׁהּ" - הְסָרַת מוֹתְרֵי הַמּוֹחִין, "וְעָשְׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ" - הְסָרַת מוֹתְרֵי הַמִּדּוֹת וְכוּ'. וְזֶהוּ גַּם עִנְיַן "וְעָשְׂתָה" לְשׁוֹן תִּקּוּן[30], הַיְנוּ תִּקּוּן הַצִּפָּרְנַיִם וְכוּ'[31]** העבודה הרוחנית של תיקון המידות.

ביאור בדרך אפשר

וְהַחֲזָרָתָם לְמִקּוֹמָם הָאֲמִתִּי, הַיְנוּ "מִצְוָה רַבָּה" דִּפְדְיוֹן שְׁבוּיִים.

"וְגִלְּחָה אֶת רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ".

**וְהִנֵּה מְבֹאָר בָּזֶה בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[25], דְּשַׂעֲרוֹת הָרֹאשׁ הֵן מוֹתְרֵי הַמּוֹחִין שֶׁנִּפְלוּ בְּמִילֵי דְעָלְמָא, וְצִפָּרְנַיִם הֵן מוֹתְרֵי הַמִּדּוֹת שֶׁנִּפְלוּ כוּ', וְצָרִיךְ הָאָדָם לְהָסִיר אֶת הַמּוֹתָרוֹת כוּ'. וְהָעִנְיָן הוּא, דַּעֲבוֹדַת הָאָדָם נֶחְלֶקֶת לְב' בְּחִינוֹת, עֲבוֹדַת הַמֹּחַ וַעֲבוֹדַת הַלֵּב. וַהֲגַם שֶׁ"תְּלַת שַׁלִּיטִין אִינּוּן: מֹחָא לִבָּא וְכַבְדָא"[26], הֲרֵי זֶה לְפִי שֶׁכָּל עֲבוֹדָה (הֵן עֲבוֹדַת הַמֹּחַ וְהֵן עֲבוֹדַת הַלֵּב) צְרִיכָה לָבֹא לְמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל, דְּהַמַּעֲשֶׂה הוּא הָעִיקָּר[27], וְעִנְיַן הַמַּעֲשֶׂה שַׁיָּךְ לַדָּם שֶׁבַּכָּבֵד. [וְהָעֲבוֹדָה הִיא בְּאוֹפֶן דְּמֶלֶךְ (רָאשֵׁי־תֵבוֹת מֹחַ לֵב כָּבֵד[28]), הַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ הַשְׁלִיטָה וְהַמֶּמְשָׁלָה עַל ג' עִנְיָנִים אֵלּוּ. דְּמִכֵּיוָן שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הִיא עַל־פִּי תּוֹרָה, הֲרֵי עַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה בְּאוֹפֶן שֶׁתּוֹרָה דִּילֵיהּ הִיא[29], נַעֲשֶׂה שַׁלִּיט וּ'בַעַל־הַבַּיִת' עַל הַמְּצִיאוּת כּוּלָּהּ].

וּמִכֵּיוָן שֶׁהַתְּחָלַת וְעִיקַּר הָעֲבוֹדָה הוּא בַּמֹּחַ וּבַלֵּב (וְעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ אַחַר־כָּךְ בַּמַּעֲשֶׂה), לָכֵן אוֹמֵר "וְגִלְּחָה אֶת רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ", כִּי בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה בִּשְׁלֵמוּת, צָרִיךְ לִהְיוֹת "וְגִלְּחָה אֶת רֹאשָׁהּ" - הְסָרַת מוֹתְרֵי הַמּוֹחִין, "וְעָשְׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ" - הְסָרַת מוֹתְרֵי הַמִּדּוֹת וְכוּ'. וְזֶהוּ גַּם עִנְיַן "וְעָשְׂתָה" לְשׁוֹן תִּקּוּן[30], הַיְנוּ תִּקּוּן הַצִּפָּרְנַיִם וְכוּ'[31] העבודה הרוחנית של תיקון המידות.

---

25) לו, ג. לז, ב ואילך. סה"מ תקס"ה ע' תתכח ואילך. ס"ע תתלו ואילך. ועוד. 26) זח"ב קנג, א. 27) אבות פ"א מי"ז. 28) ראה נצו"א ונצו"ז לזח"ב שם. וש"נ. 29) ראה קידושין לב, ריש ע"ב. 30) ראה יבמות מח, א. רמב"ן עה"פ. לקו"ת שלח לח, ב. סידור עם דא"ח קמה, א. סהמ"צ להצ"צ ט, א. סה"מ תקס"ה ע' תתכט. ס"ע תתלט. ועוד. 31) ראה סה"מ

ביאור בדרך אפשר

1 וממשיך בביאור המשך הכתובים האמורים בפרשה לפי משמעותם הרוחנית
2 בעבודת ה' ברוחניות:
3 **"וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יֶרַח יָמִים, וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא**
4 **אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ וְהָיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה". הִנֵּה יָדוּעַ הַפֵּירוּשׁ בָּזֶה**
5 **בְּכִתְבֵי הָאֲרִיזַ"ל**[32] **דְּ"יֶרַח**
6 **יָמִים" קָאֵי** הכוונה **עַל חֹדֶשׁ**
7 **אֱלוּל. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה כָּל**
8 **הַנַּ"ל** המבואר לעיל בעניין בירור
9 ענייני העולם והעלאתם לקדושה **קָאֵי**
10 מכוון **עַל עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּמֶשֶׁךְ**
11 **הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ,** כל ימות השנה
12 **שֶׁעַל זֶה מַסְפִּיק הָעִנְיָן דְּכִי־**
13 **תֵצֵא לַמִּלְחָמָה גו'** עד **וְעָשִׂתָה**
14 **אֶת צִפָּרְנֶיהָ גו'** כמבואר לעיל
15 בפרטיות. **אָמְנָם בְּחֹדֶשׁ אֱלוּל**
16 **שֶׁהוּא חֹדֶשׁ הַחֶשְׁבּוֹן**[33] החודש
17 שבו על האדם לעשות חשבון־נפש
18 וסיכום **עַל עֲבוֹדַת הַשָּׁנָה**
19 **שֶׁעָבְרָה** המסתיימת, **וְחֹדֶשׁ**
20 **הַהֶכְנָה עַל הַשָּׁנָה הַבָּאָה,**
21 **הִנֵּה אָז צְרִיכָה לִהְיוֹת תּוֹסֶפֶת**
22 **בָּעֲבוֹדָה** לגבי כל השנה כולה,
23 **וְהוּא עִנְיַן "וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ**
24 **וְאֶת אִמָּהּ" גו'** תשובה מתוך
25 מרירות ובכי. **וְעַל־יְדֵי־זֶה בָּאִים**
26 **אַחַר־כָּךְ** לאחר עבודת התשובה
27 שמסירה את המניעות והעיכובים
28 להתחבר לאלוקות, אפשר לבוא
29 **לְעִנְיַן "וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ**
30 **וּבְעַלְתָּהּ" גו', הַיְנוּ שֶׁנַּעֲשֶׂה**
31 **עַל־יְדֵי־זֶה יִחוּד** חיבור ואיחוד
32 פנימי של **קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא**
33 **וּשְׁכִינְתֵּיהּ** (בדרך כלל הכוונה
34 לייחוד של המידות העליונות עם
35 ספירת המלכות), וזה פועל וממשיך גם
36 **יִחוּד** חיבור ואיחוד **כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל**
37 **וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא בְּתַכְלִית**
38 **הַשְּׁלֵמוּת,** עד לאחדות מלאה
39 ומוחלטת **דְּיִשְׂרָאֵל אוֹרַיְתָא**
40 **וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כּוּלָּא**
41 **חַד**[34] בני ישראל, התורה והקדוש

ביאור בדרך אפשר

42 ברוך הוא כולם אחד, כמציאות אחת ויחידה. **וְעַד לְתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת**
43 **שֶׁבָּזֶה** ההתאחדות המלאה והמושלמת של הקדוש ברוך הוא שנמשל לחתן
44 ובני ישראל שנמשלו לכלה **שֶׁתִּהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא, כַּאֲשֶׁר "מְהֵרָה**[35]
45 **יִשָּׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלָיִם, קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל**
46 **שִׂמְחָה, קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה".**
47 **וְהִנֵּה כְּתִיב**[36] **"גַּם אֶת הָעוֹלָם**
48 **נָתַן בְּלִבָּם", הַיְנוּ שֶׁכְּלָלוּת**
49 **הָעִנְיָנִים שֶׁבָּעוֹלָם, יֶשְׁנָם גַּם**
50 **בְּלִבּוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד**
51 ולעבודת האדם יש משמעות והשפעה
52 על כל העולם (וכמבואר ב'לקוטי
53 תורה' לרבנו הזקן, פרשת במדבר:
54 "הנה האדם הוא עולם קטן... וכמו
55 שיש בעולם ד' יסודות אש רוח מים
56 עפר, כך יש בנפש האדם ד' יסודות...
57 וכמו שכתוב 'גם את העולם נתן בלבם
58 מבלי אשר לא ימצא האדם את
59 המעשה אשר עשה האלוקים מראש
60 ועד סוף', פירוש שהעולם הוא נתן
61 בלבם של בני האדם דהיינו ד' יסודות
62 שלו וכל העולם תלוי באדם כשיתקן ד'
63 יסודות שלו בזה הוא מתקן את כל
64 העולם כולו").
65 **וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בְּעִנְיָן זֶה,** של
66 המלחמה הרוחנית ו'כיבוש' העולם
67 לצד הקדושה **דִּכְשֶׁם שֶׁיֵּשְׁנוֹ עִנְיַן**
68 **"כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל**
69 **אֹיְבֶיךָ" בְּעִנְיַן כִּיבּוּשׁ וּבֵירוּר**
70 **הָעוֹלָם כּוּלּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ** את כל
71 העולם **כְּלִי לֶאֱלִקוּת, עַל־דֶּרֶךְ־**
72 **זֶה יֶשְׁנוֹ עִנְיָן זֶה** של 'כיבוש'
73 עניני הרשות והחול **בָּאָדָם עַצְמוֹ**
74 והעלאתם לקדושה, כפי שממשיך
75 ומבאר.
76 **וְהָעִנְיָן הוּא (כַּמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי**
77 **תּוֹרָה'**[37]**), דְּהִנֵּה לְכָל אֶחָד**
78 **וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ ב' נְפָשׁוֹת,**
79 **הַנֶּפֶשׁ** הנשמה **הָאֱלֹקִית וְהַנֶּפֶשׁ**
80 **הַבַּהֲמִית** הנקראת גם נפש החיונית
81 על שם שהיא מחייה את הגוף. **וְעִנְיַן**
82 **"כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה" הוּא מַה**

תקס"ה שם. 32) ל"ת להאריז"ל עה"פ (קו, ב). וראה גם אוה"ת נ"ך ח"א ס"ע תסז. ח"ב ע' א'נ. 33) ראה סה"מ אידיש ע' 75. שם ע' 129. 34) ראה זח"ג עג, א. 35) נוסח ברכות נישואין. 36) קהלת ג, יא. וראה לקו"ת במדבר ה, ב. ובכ"מ. 37) ריש פרשתנו. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁצָּרִיךְ הָאָדָם לְהַגְבִּיר אֶת הַנֶּפֶשׁ דִּקְדוּשָׁה הנשמה האלוקית **וּלְבָרֵר** ולזכך ולהעלות את **גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית** לקדושה. **וְאַף דְּאִיתָא** מובא **בַּזֹּהַר**[38] **(שֶׁאוֹמְרִים גַּם בְּ׳מַעֲנֶה לָשׁוֹן׳** שנהוג לומר בעת השתטחות על קברי צדיקים, המכיל גם קטעים מספר הזוהר) **דְּגוּפָא דִּילְהוֹן קַדִּישָׁא,** הגוף שלהם (של בני ישראל בכלל ושל הצדיקים בפרט) קדוש **וְגַם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית** של היהודי **הִיא נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית דְּיִשְׂרָאֵל (אַ אִידִישֶׁע נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית** היינו נפש בהמית יהודית, כי גם חיות הגוף של יהודי שונה משל נכרי) **[נוֹסָף לְזֶה שֶׁנֶּפֶשׁ דִּילְהוֹן קַדִּישָׁא,** הנפש שלהם (של בני ישראל) קדושה **דְּקָאֵי** והכוונה **עַל בְּחִינַת נֶפֶשׁ (הַבְּחִינָה הֲכִי תַּחְתּוֹנָה) שֶׁבַּנְּשָׁמָה** המתחלקת לשלוש בחינות ומדרגות, מלמטה למעלה – נפש, רוח, נשמה **(שֶׁהֲרֵי בְּחִינַת נְשָׁמָה שֶׁבַּנְּשָׁמָה הִיא** לא רק ׳קדושה׳ סתם אלא **קֹדֶשׁ־הַקֳּדָשִׁים**[39]**)],** ואם כן לכאורה לשם מה יש צורך לברר ולהעלות את הגוף ואת הנפש הבהמית והרי הם כבר ׳קדושים׳ מצד עצמם, **מִכָּל־מָקוֹם הַגּוּף וְהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית מַעְלִימִים וּמַסְתִּירִים וְכוּ׳** על הנשמה האלוקית ולכן למעשה צריך לפעול בהם בירור וזיכוך, **וְעוֹד זֹאת,** יש סיבה נוספת לצורך לברר ולזכך את הגוף ואת הנפש הבהמית, כיון **שֶׁהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית אַקְדְּמָא טַעֲנִיתֵהּ**[40] הקדימה את טענותיה, כלומר, מאחר שהנפש הבהמית נמצאת באדם מיד שנולד, ואילו הנשמה האלוקית מתחילה להיכנס בעת הברית, וגמר ועיקר הכניסה שלה הוא בעת הבר־מצוה, כך שהנפש הבהמית טוענת את טענותיה ראשונה, ולכן יש לה תוקף מיוחד שכדי להתגבר עליו יש צורך לברר ולזכך אותה **[דְּיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֵּהוּ בֵּאוּר לְשׁוֹן** רבנו הזקן בספר **הַתַּנְיָא**[41]**: "וְהַנֶּפֶשׁ הַשֵּׁנִית בְּיִשְׂרָאֵל הִיא חֵלֶק אֶלֹּקָה מִמַּעַל מַמָּשׁ", הֵינוּ שֶׁהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית** הנשמה הקדושה **הִיא הַשֵּׁנִית, וְהָרִאשׁוֹנָה הִיא הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית** ולכאורה לא מובן מדוע הנפש האלוקית ׳שנייה׳ והרי היא נעלית לאין שיעור אלא שהסיבה לכך שהנפש הבהמית היא ׳ראשונה׳ והנפש האלוקית היא ׳שנייה׳ בגלל **דְּאַקְדְּמָא טַעֲנִיתֵהּ**[42] כי הנפש הבהמית מקדימה להציע את טענותיה**], וְלָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת מִלְחָמָה וּקְרָב שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית עִם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית** כדי לברורה ולזככה ולהביא אותה למצב שלא תעלים ותסתיר על אור הנפש האלוקית. **וּשְׁעַת מִלְחָמָה זוֹ** המלחמה הרוחנית של הנפש האלוקית והנפש הבהמית **הִיא שְׁעַת הַתְּפִלָּה, כְּמַאֲמַר**[43] הזוהר **"שְׁעַת צְלוֹתָא** שעת התפילה **שְׁעַת קְרָבָא** שעת קרב ומלחמה", **וּכְתִיב**[44] בדברי יעקב אבינו ליוסף "ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך" **אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמוֹרִי בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי, וְתִרְגֵּם אונְקְלוֹס בְּצְלוֹתִי וּבְבָעוּתִי,** בתפילתי ובבקשתי, והמשמעות הרוחנית הפנימית של הדברים היא **שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה** בה האדם מתקרב ומתקשר לאלוקות **הָאָדָם מְבָרֵר אֶת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית** ומעלה ומזכך אותה.

וּמִטַּעַם זֶה כיוון שעבודת התפילה היא האמצעי שדרכו האדם מתגבר על הנפש הבהמית **עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּכָל יוֹם וָיוֹם** מחדש, **כִּי מִכֵּיוָן שֶׁבְּכָל יוֹם נַעֲשֶׂה הָאָדָם בְּרִיָּה חֲדָשָׁה**[45], כאילו נולד מחדש, **וְגַם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁלּוֹ הִיא נֶפֶשׁ חֲדָשָׁה,** עם כוחות חדשים, **וְצָרִיךְ לִהְיוֹת בֵּרוּרָהּ מֵחָדָשׁ** ולא די בעבודת התפילה והבירור שהיו בימים הקודמים. **וְזֶהוּ עִנְיַן "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ" גוֹ׳** במלחמה הרוחנית **בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם** כמבואר לעיל באריכות.

---

38) ח"ג ע, ב. 39) זהר שם. 40) ראה זח"א קעט, א ואילך. ועוד. 41) רפ"ב. 42) וראה לקוטי ביאורים לתניא שם. קיצורים והערות שם. 43) זהר - הובא בלקו"ת שם. וראה בכ"ז גם מקומות שבהערה 12. 44) ויחי מח, כב. 45) שו"ע אדה"ז מהד"ק ס"ד ס"א. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

אָמְנָם נִתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁעִנְיַן מִלְחָמָה זוֹ של 'כיבוש' ענייני הרשות שבעולם הזה הוּא מִלְחֶמֶת רְשׁוּת, דְּ"בְמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב "כי תצא למלחמה..." מְדַבֵּר". וּמִזֶּה מוּבָן, דְּגַם בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם קָאֵי בִּפְרָטִיּוּת עַל בְּחִינַת "מִלְחֶמֶת רְשׁוּת" שֶׁבּוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ עבודת ה' שקשורה במיוחד לעניין "מלחמת רשות" הוא עִנְיַן שדרשו חכמינו ז"ל על הכתוב "קדושים תהיו", "קַדֵּשׁ עַצְמְךָ בַּמּוּתָּר לְךָ"[46], הַיְנוּ שֶׁמְּקַדֵּשׁ עַצְמוֹ גַּם בְּעִנְיְנֵי רְשׁוּת (בַּמּוּתָּר לְךָ) דברים שמצד הדין הם מותרים וגם בהם ינהג בקדושה ובפרישות שלא להיות שקוע בענייני העולם ולמלא את תאוות הלב יתר על המידה. וּבֵאוּר הָעִילּוּי היתרון המיוחד שֶׁבַּעֲבוֹדָה זוֹ (דְּ"קַדֵּשׁ עַצְמְךָ בַּמּוּתָּר לְךָ") יוּבָן עַל־פִּי הַמְבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[47] בתורת החסידות (וּבָאֲרוּכָּה - בְּאֶחָד מֵהֶמְשְׁכֵי כ"ק אַדְמו"ר מַהֲרַ"ש[48]) בְּמַעֲלַת מִצְוֹת דְּרַבָּנָן (עִנְיַן "קַדֵּשׁ עַצְמְךָ בַּמּוּתָּר לְךָ"[49]) עַל מִצְוֹת דְּאוֹרַיְתָא. וְהיתרון במצוות שקבעו חכמים על המצוות שמן התורה הוא דְּהִנֵּה בְּמִצְוֹת דְּאוֹרַיְתָא יֵשׁ מִצְוֹת־עֲשֵׂה וּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. וּמִבֹּאָר בָּזֶה בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[50] בתורת החסידות (וּבָאֲרוּכָּה בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' לרבנו הזקן פָּרָשַׁת פִּקּוּדֵי[51]), דְּיֵשׁ מַעֲלָה בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה עַל מִצְוֹת־עֲשֵׂה. כִּי הָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי מִצְוֹת־עֲשֵׂה הוּא אוֹר הַמִּתְלַבֵּשׁ בִּכְלִי (מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת), דְּמִזֶּה שֶׁמַּעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת הוּא כְּלִי לְאוֹר זֶה הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכוֹ, מוּכָח שֶׁהָאוֹר הוּא מוּגְבָּל וְיָכוֹל לִהְיוֹת נִתְפָּס בְּגִדְרֵי הַכֵּלִים. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה הוּא אוֹר בִּלְתִּי מוּגְבָּל שֶׁאֵינוֹ נִמְשָׁךְ בִּכְלִי, וְלָכֵן הַמְשָׁכָתוֹ אֵינָהּ עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה (כְּלִי) אֶלָּא עַל־יְדֵי שְׁלִילָה וְהֶעְדֵּר הָעֲשִׂיָּה, שֶׁהָאָדָם דּוֹחֶה הָאִיסּוּר וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה אִיסּוּר. אָמְנָם בְּמִצְוֹת דְּרַבָּנָן יֵשׁ מִמַּעֲלַת ב' הָעִנְיָנִים גם יחד – הן המעלה דְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה שעל־ידן נמשך אור בלתי מוגבל וּמִצְוֹת־עֲשֵׂה שהאור הנמשך על־ידן מתלבש בכלים, כפי שממשיך ומפרט. דְּמִצַּד אֶחָד, הַתּוֹכֶן דְּמִצְוֹת דְּרַבָּנָן הוּא דְּחִיַּת וְהַרְחָקַת הָרַע (כמבואר בחסידות שחכמים הוסיפו מצוות וגם גזירות וסייגים בגלל הצורך להתגבר על דברים לא רצויים שנוספו במשך הדורות), הַיְנוּ שֶׁהָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ עַל־יָדָן הוּא אוֹר בִּלְתִּי מוּגְבָּל (כְּמוֹ הָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה שכיוון שהוא נמשך על ידי אי־עשייה אין הוא מוגבל כמו האור הנמשך על ידי עשייה והתלבשות בכלים). וּלְאִידָךְ גִּיסָא, מצד שני, קִיּוּמָן של המצוות דרבנן הוּא עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה בְּפוֹעַל, הַיְנוּ שֶׁאוֹר זֶה נִמְשָׁךְ וּמִתְלַבֵּשׁ בִּכְלִי (בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת דְּרַבָּנָן) ומבחינה זו המצוות דרבנן דומות למצוות דאורייתא).

ביאור בדרך אפשר

כְּלִי ראוי ומתאים לְאוֹר זֶה הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכוֹ, והכלי מכיל וקולט את האור הזה מוּכָח שֶׁהָאוֹר מצד עצמו הוּא מוּגְבָּל ומצומצם וְיָכוֹל לִהְיוֹת נִתְפָּס בְּגִדְרֵי הַכֵּלִים המוגבלים. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָאוֹר האלוקי הַנִּמְשָׁךְ מתגלה ויורד בעולם עַל־יְדֵי השמירה והזהירות שלא לעבור על מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה הוּא אוֹר בִּלְתִּי מוּגְבָּל שֶׁאֵינוֹ נִמְשָׁךְ בִּכְלִי אלא הוא למעלה מהתלבשות בכלים, וְלָכֵן הַמְשָׁכָתוֹ אֵינָהּ עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה (כְּלִי) אֶלָּא עַל־יְדֵי שְׁלִילָה וְהֶעְדֵּר הָעֲשִׂיָּה, שֶׁהָאָדָם דּוֹחֶה הָאִיסּוּר שבא לפניו וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה אִיסּוּר. אָמְנָם בְּמִצְוֹת דְּרַבָּנָן יֵשׁ מִמַּעֲלַת ב' הָעִנְיָנִים גם יחד – הן המעלה דְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה שעל־ידן נמשך אור בלתי מוגבל וּמִצְוֹת־עֲשֵׂה שהאור הנמשך על־ידן מתלבש בכלים, כפי שממשיך ומפרט. דְּמִצַּד אֶחָד, הַתּוֹכֶן דְּמִצְוֹת דְּרַבָּנָן הוּא דְּחִיַּת וְהַרְחָקַת הָרַע (כמבואר בחסידות שחכמים הוסיפו מצוות וגם גזירות וסייגים בגלל הצורך להתגבר על דברים לא רצויים שנוספו במשך הדורות), הַיְנוּ שֶׁהָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ עַל־יָדָן הוּא אוֹר בִּלְתִּי מוּגְבָּל (כְּמוֹ הָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה שכיוון שהוא נמשך על ידי אי־עשייה אין הוא מוגבל כמו האור הנמשך על ידי עשייה והתלבשות בכלים). וּלְאִידָךְ גִּיסָא, מצד שני, קִיּוּמָן של המצוות דרבנן הוּא עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה בְּפוֹעַל, הַיְנוּ שֶׁאוֹר זֶה נִמְשָׁךְ וּמִתְלַבֵּשׁ בִּכְלִי (בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת דְּרַבָּנָן) ומבחינה זו המצוות דרבנן דומות למצוות דאורייתא).

---

46) ראה רמב"ן ר"פ קדושים. 47) ראה תו"א נב, ד. לקו"ת פקודי ו, ד. אוה"ת שה"ש ח"ב ע' תסג ואילך. ד"ה מאי מברך תר"פ, ת"ש. לקו"ש ח"ה ע' 22 ואילך. 48) מצה זו תר"מ פ"מ ואילך. 49) יבמות כ, א. 50) ראה מקומות שבהערה 47. 51) שם.

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[52] כדי להדגיש את המעלה המיוחדת **חֲמוּרִים דִּבְרֵי סוֹפְרִים יוֹתֵר מִדִּבְרֵי תוֹרָה, וְגַם אָמְרוּ**[53] חכמינו ז״ל **חֲבִיבִין דִּבְרֵי סוֹפְרִים יוֹתֵר מִדִּבְרֵי תוֹרָה, הֵינוּ שֶׁמַּעֲלַת ׳דִּבְרֵי סוֹפְרִים׳ אֵינָהּ רַק בְּחֻמְרָתָם,** חומרה במובן זה שכוונתם להתגבר על עניינים שליליים חמורים, היינו **מַה שֶּׁהֵם דּוֹחִים וּמַרְחִיקִים אֶת הָרַע,** בדוגמת **עִנְיָן שֶׁל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה הַמַּמְשִׁיךְ אוֹר בִּלְתִּי מוּגְבָּל, אֶלָּא עוֹד זֹאת** שלמצוות שמדברי סופרים יש מעלה ויתרון גם מהצד **שֶׁהֵם** החיובי של פעולתן **״חֲבִיבִין״, מִשּׁוּם שֶׁאוֹר בִּלְתִּי מוּגְבָּל זֶה** שבהיותו נמשך על־ידי מצוות לא־תעשה מן התורה אינו נמשך בכלים ולכן פעולתו והשפעתו בעולם מוגבלת, **נִמְשָׁךְ עַל־יְדֵם** על ידי מצוות דרבנן **בְּכֵלִים** והשפעתו בעולם גדולה יותר. **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מוּבָן בְּעִנְיָן ״קַדֵּשׁ עַצְמְךָ בַּמּוּתָּר לְךָ״.** שדווקא בגלל שהקדושה וההימנעות היא מדברים המותרים (״רשות״) יש תוספת מעלה ויתרון באור האלוקי הנמשך על ידי עבודה זו, יותר מאשר האור הנמשך על ידי קיום מצוות התורה. **וְהִנֵּה יָדוּעַ**[54] **שֶׁיֵּשׁ ז׳ מִצְוֹת דְּרַבָּנָן, וְז׳ מִצְוֹת אֵלֶּה תְּחִלָּתָן** התחלת תקנתן וייסודן **הָיְתָה בִּזְמַן מְאוּחָר יוֹתֵר מֵהַזְּמַן שֶׁל מִצְוֹת דְּאוֹרַיְתָא, הֵינוּ בִּזְמַן שֶׁל יְרִידָה דְּיִשְׂרָאֵל מִמַּעֲמָדָם וּמַצָּבָם** הרוחני, לעומת מצבם הנעלה בעת מתן תורה. **וַאֲפִילוּ עֵירוּבִין וּנְטִילַת יָדַיִם** שהן מצוות מדרבנן **שֶׁנִּתְקְנוּ עַל־יְדֵי שְׁלֹמֹה**[56] המלך שבימיו היו בני ישראל במצב רוחני נעלה **דִּכְתִיב בֵּיהּ**[57] שכתוב בו **וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא הַוָיָ׳, מִכָּל־מָקוֹם הָיָה זֶה** תקופת שלמה המלך **זְמַן שֶׁל יְרִידָה לְגַבֵּי זְמַנּוֹ שֶׁל דָּוִד, דִּכְתִיב בֵּיהּ**[58] שכתוב בו **הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד ה׳ עָלַי הִשְׂכִּיל** ונמצא שגם מצוות דרבנן אלה נתקנו כאשר בני ישראל היו במצב ירוד. **וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן טַעַם הַדָּבָר** מדוע דווקא במצב רוחני ירוד זכו בני ישראל למצוות אלו שיש להם מעלה לגבי מצוות התורה? **אַךְ עַל־פִּי הַנַּ״ל יוּבָן, דְּמִכֹּחָן שֶׁמִּצְוֹת דְּרַבָּנָן יֵשׁ בָּהֶן עִילּוּי גָּדוֹל יוֹתֵר מִמִּצְוֹת דְּאוֹרַיְתָא, הִנֵּה עִילּוּי זֶה אֶפְשָׁר לָבֹא אֵלָיו דַּוְקָא עַל־יְדֵי יְרִידָה גְּדוֹלָה יוֹתֵר, דִּירִידָה זוֹ הִיא צוֹרֶךְ עֲלִיָּה, שֶׁדַּוְקָא עַל־יָדָהּ נִמְשָׁךְ אוֹר בִּלְתִּי מוּגְבָּל, וְאוֹר זֶה** עצמו שבדרך כלל הוא למעלה מהתלבשות בכלים מוגבלים **מִתְלַבֵּשׁ בְּכֵלִים.**

ביאור בדרך אפשר

רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[52] **חֲמוּרִים דִּבְרֵי סוֹפְרִים יוֹתֵר מִדִּבְרֵי תוֹרָה, וְגַם אָמְרוּ**[53] **חֲבִיבִין דִּבְרֵי סוֹפְרִים יוֹתֵר מִדִּבְרֵי תוֹרָה, הֵינוּ שֶׁמַּעֲלַת ׳דִּבְרֵי סוֹפְרִים׳ אֵינָהּ רַק בְּחֻמְרָתָם, מַה שֶּׁהֵם דּוֹחִים וּמַרְחִיקִים אֶת הָרַע, עִנְיָן שֶׁל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה הַמַּמְשִׁיךְ אוֹר בִּלְתִּי מוּגְבָּל, אֶלָּא עוֹד זֹאת שֶׁהֵם ״חֲבִיבִין״, מִשּׁוּם שֶׁאוֹר בִּלְתִּי מוּגְבָּל זֶה נִמְשָׁךְ עַל־יָדָם בְּכֵלִים. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מוּבָן בְּעִנְיָן ״קַדֵּשׁ עַצְמְךָ בַּמּוּתָּר לְךָ״.**

וְהִנֵּה יָדוּעַ[54] **שֶׁיֵּשׁ ז׳ מִצְוֹת דְּרַבָּנָן, וְז׳ מִצְוֹת אֵלֶּה תְּחִלָּתָן הָיְתָה בִּזְמַן מְאוּחָר יוֹתֵר מֵהַזְּמַן שֶׁל מִצְוֹת דְּאוֹרַיְתָא, הֵינוּ בִּזְמַן שֶׁל יְרִידָה דְּיִשְׂרָאֵל מִמַּעֲמָדָם וּמַצָּבָם**[55]. **וַאֲפִילוּ עֵירוּבִין וּנְטִילַת יָדַיִם שֶׁנִּתְקְנוּ עַל־יְדֵי שְׁלֹמֹה**[56] **דִּכְתִיב בֵּיהּ**[57] **וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא הַוָיָ׳, מִכָּל־מָקוֹם הָיָה זֶה זְמַן שֶׁל יְרִידָה לְגַבֵּי זְמַנּוֹ שֶׁל דָּוִד, דִּכְתִיב בֵּיהּ**[58] **הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד ה׳ עָלַי הִשְׂכִּיל. וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן טַעַם הַדָּבָר. אַךְ עַל־פִּי הַנַּ״ל יוּבָן, דְּמִכֹּחָן שֶׁמִּצְוֹת דְּרַבָּנָן יֵשׁ בָּהֶן עִילּוּי גָּדוֹל יוֹתֵר מִמִּצְוֹת דְּאוֹרַיְתָא, הִנֵּה עִילּוּי זֶה אֶפְשָׁר לָבֹא אֵלָיו דַּוְקָא עַל־יְדֵי יְרִידָה גְּדוֹלָה יוֹתֵר, דִּירִידָה זוֹ הִיא צוֹרֶךְ עֲלִיָּה, שֶׁדַּוְקָא עַל־יָדָהּ אֶפְשָׁר לָבֹא לְאוֹר נַעֲלֶה וּבִלְתִּי מוּגְבָּל זֶה. וְלָכֵן בִּזְמַנִּים אֵלּוּ דַּוְקָא נִתְקְנוּ ז׳ מִצְוֹת דְּרַבָּנָן. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַּם בְּכָל הַגְּזֵרוֹת וּבְכָל הַתַּקָּנוֹת וּבְכָל הַמִּנְהָגוֹת שֶׁנִּגְזְרוּ וְנִתְקְנוּ וְהֵנְהֲגוּ עַל־יְדֵי גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר,** שאמנם סיבת התקנות והגזירות היא בגלל הירידה, אבל דוקא עבודה זו היא עבודה נעלית ביותר **שֶׁכָּל זֶה** קיום כל התקנות והגזירות וכו׳ שנתקנו במהלך הדורות **נִכְלָל בִּכְלַל הָעֲבוֹדָה דְּ״קַדֵּשׁ עַצְמְךָ בַּמּוּתָּר לְךָ״,** שיש לה יתרון מיוחד של שילוב שתי המעלות **שֶׁעַל־יָדָהּ נִמְשָׁךְ אוֹר בִּלְתִּי מוּגְבָּל, וְאוֹר זֶה** עצמו שבדרך כלל הוא למעלה מהתלבשות בכלים מוגבלים **מִתְלַבֵּשׁ בְּכֵלִים.**

---

52) סנהדרין פח, ב במשנה. 53) ירושלמי ברכות פ״א ה״ד. סנהדרין פי״א ה״ד. ובכ״מ. 54) ראה אגה״ק סכ״ט. ובכ״מ. לקו״ש חכ״ט ע׳ 110 ואילך. וש״נ. 55) ראה לקו״ת מטות פה, א. ר״ה נז, ג. ובכ״מ. 56) שבת יד, ב. וש״נ. 57) דה״א כט, כג. 58) שם כח, יט.

ביאור בדרך אפשר

וְהִנֵּה עַל־יְדֵי שְׁלֵמוּת הָעֲבוֹדָה בְּכָל הַנַּ"ל, בְּאוֹפֶן דְּ"כִי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ" וְגוֹ', כמבואר בהתחלת המלחמה נמצאים ביתרון ועליונות על האויב, וכבר לעיל, **בָּאִים אֶל פָּרָשַׁת כִּי־תָבוֹא אֶל הָאָרֶץ, הַיְנוּ אֶל הַגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ** שאז כל בני ישראל יבואו לארץ ישראל. **וְשָׁם** בארץ ישראל **נְקַיֵּם מִצְוַת בִּכּוּרִים** עליה מדובר בתחילת פרשת "כי תבוא", **וּבְאוֹפֶן דְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת דִּלְעָתִיד־לָבֹא,** שאז יקיימו את המצוות באופן הרבה יותר נעלה מאשר קיום המצוות כיום בזמן הגלות **כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים**[59] בתפילת מוסף **וְשָׁם** בבית המקדש, בזמן הגאולה, **נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ**[60] קיום המצוות בשלימות כרצון ה'. **אָמְנָם מִצְוַת בִּכּוּרִים הִיא רַק תְּחִלַּת הָעֲבוֹדָה,** כפי שנרמז בפסוק "**מֵרֵאשִׁית** ההתחלה של **כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה" גו'**[61], **וְאַחַר־כָּךְ נִמְשָׁךְ זֶה** קיום המצוות וכללות עבודת ה' **בְּאוֹפֶן שֶׁל הִתְרַחֲבוּת וְהִתְפַּשְּׁטוּת,**

ביאור בדרך אפשר

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[62] **כִּי יַרְחִיב ה' אֱלֹקֶיךָ אֶת גְּבוּלְךָ גו', שֶׁאָז** לעתיד לבוא, בימות המשיח **תִּהְיֶה גַּם אֶרֶץ קֵינִי קְנִיזִי וְקַדְמוֹנִי**[63] חלק מנחלת בני ישראל. **וְכָל זֶה** כל האמור אודות היתרונות והעניינים המיוחדים של הגאולה העתידה **יִהְיֶה בְּאוֹפֶן גָּלוּי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[64] ביעודי הגאולה בדברי ישעיהו הנביא **וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו, הַיְנוּ לֹא רַק שֶׁהָעֵינַיִם (עֵינֵי בָשָׂר) יִרְאוּ, עַל־דֶּרֶךְ עִנְיָן** שעליו מבקשים בתפילה **וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ כוּ', אֶלָּא עוֹד זֹאת שֶׁהַבָּשָׂר עַצְמוֹ יִרְאֶה** וירגיש אלוקות בגילוי **בַּגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בַּעֲגָלָא דִּידַן** בתקופתנו, כלומר מהר לפי המושגים שלנו.

1 **וְהִנֵּה** עַל־יְדֵי שְׁלֵמוּת הָעֲבוֹדָה בְּכָל הַנַּ"ל,
2 בְּאוֹפֶן דְּ"כִי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ"
3 וְגוֹ', בָּאִים אֶל פָּרָשַׁת כִּי־תָבוֹא אֶל הָאָרֶץ, הַיְנוּ
4 אֶל הַגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ
5 צִדְקֵנוּ. וְשָׁם נְקַיֵּם מִצְוַת בִּכּוּרִים, וּבְאוֹפֶן דְּקִיּוּם
6 הַמִּצְוֹת דִּלְעָתִיד־לָבֹא, כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים[59] וְשָׁם
7 נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ[60]. אָמְנָם מִצְוַת
8 בִּכּוּרִים הִיא רַק תְּחִלַּת הָעֲבוֹדָה, "מֵרֵאשִׁית כָּל
9 פְּרִי הָאֲדָמָה" גו'[61], וְאַחַר־כָּךְ נִמְשָׁךְ זֶה בְּאוֹפֶן
10 שֶׁל הִתְרַחֲבוּת וְהִתְפַּשְּׁטוּת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[62] כִּי
11 יַרְחִיב ה' אֱלֹקֶיךָ אֶת גְּבוּלְךָ גו', שֶׁאָז תִּהְיֶה גַּם אֶרֶץ קֵינִי קְנִיזִי וְקַדְמוֹנִי[63].
12 וְכָל זֶה יִהְיֶה בְּאוֹפֶן גָּלוּי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[64] וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו,
13 הַיְנוּ לֹא רַק שֶׁהָעֵינַיִם (עֵינֵי בָשָׂר) יִרְאוּ, עַל־דֶּרֶךְ עִנְיָן וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ כוּ',
14 אֶלָּא עוֹד זֹאת שֶׁהַבָּשָׂר עַצְמוֹ יִרְאֶה בַּגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ
15 צִדְקֵנוּ בַּעֲגָלָא דִּידַן.

59) תפלת מוסף. 60) ראה תו"ח ר"פ ויחי. ובכ"מ. וראה המשך מצה זו הנ"ל פס"ג. 61) תבוא כו, ב. 62) ראה יב, כ. 63) ראה פירש"י שופטים יט, ח. 64) ישעי' מ, ה.

אגרות קודש

ב"ה, י"ט אלול, תש"כ
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ בעל מדות ענף עץ אבות וכו' מוהרש"ז שי'

שלום וברכה!

מועתק בזה נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א להבריק לכ' היום:

תיכף לשבת חי אלול, יום הולדת הבעש"ט ואדה"ז, איחולי שיצליח לגשם תיכף במקומו המתאים הכפר חב"די החדש כי יקוים בו מאזעש וכאטשעש, ויגלה האוצרות הצפונים בהארץ חפץ דמשתתפי האסיפה וכדברי הבעש"ט. בברכת הצלחה וכתיבה וחתימה טובה לכל אחד.

מנחם שניאורסאהן

המברק בטח נתקבל בעתו, ומצפים לבשו"ט.

בברכה ובברכת כוח"ט,
מזכיר

בס"ד. שיחת* שבת פרשת תצא, י"ד אלול, ה'תשכ"ד.

בלתי מוגה

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "צמאה לך נפשי"].

א. איתא בגמרא[1] "גדולה לגימה (אכילה שמאכילין אורחים[2]).. (ש)מקרבת את הרחוקים", כפי שלמדים מיתרו, ש"בשכר (שאמר יתרו לבנותיו) קראן לו (למשה) ויאכל לחם[3], זכו בני בניו וישבו בלשכת הגזית, שנאמר כו'".

וענין זה שייך לאורחים שהגיעו לכאן - כי אף־על־פי שלאמיתו של דבר הם "קרובים", הרי באו ממקום רחוק, והרי גם הפירוש ד"רחוקים" בגמרא הוא בנוגע לריחוק מקום, כמובן מפירוש רש"י בנוגע ל"מרחקת את הקרובים, מעמון ומואב", "קרובין ממש ליכא למימר, דהא מדין מבני קטורה היו, בני אברהם, וקרובים היו בני מדין לישראל יותר מעמון ומואב, שהם בני אברהם (ואילו עמון ומואב הם מזרע לוט, בן אחי אברהם), אלא עמון ומואב שכנים וקרובים היו לארץ ישראל, ומדין רחוקים להם היו".

ועל זה נאמר "גדולה לגימה שמקרבת", ומובן עד כמה גדולה מעלת הקירוב - שהרי למדים זאת מיתרו ש"זכו בני בניו וישבו בלשכת הגזית", שזהו מקומם של סנהדרין גדולה[4], שזוהי הדרגא הכי נעלית ב'בית־דין' (למעלה מסנהדרין קטנה, ועל־אחת־כמה־וכמה למעלה מ'בית־דין' סתם), אשר על־פיהם נקבע הפסק־דין בנוגע לכל עניני התורה ומצוות, שהרי התורה "לא בשמים היא"[5], וכפי שמצינו בנוגע לענין המועדים שתלוי בקביעות החודש, שהקב"ה אומר למלאכי השרת: אני ואתם נלך לבית־דין של מטה לידע אימתי כו'[6], ועד כדי כך, ש"בהיא שעתא" "קודשא־בריך־הוא.. קא חייך ואמר: נצחוני בני נצחוני"[7], והיינו, שזהו ענין שפועל שמחה למעלה, ובמילא - גם למטה.

ב. ועל־פי הידוע שכל הענינים שלמטה משתלשלים מהענינים שלמעלה - יש להוסיף ולבאר הענין ד"גדולה לגימה שמקרבת" כפי שהוא בפנימיות הענינים:

כללות הענין דריחוק מקום - מתחיל מירידת הנשמה בגוף, שהרי הנשמה היא "חלק אלקה ממעל ממש" (כמבואר בתניא[8]), וירדה מ"איגרא רמה לבירא עמיקתא"[9], להתלבש בגוף ונפש הבהמית; וכיון שגם בהיותה למטה "טהורה היא", הרי היא בעצם בבחינת קירוב, אלא שזהו רק בבחינת ריחוק מקום.

והעצה לזה - "גדולה לגימה שמקרבת", שענין הלגימה - אכילה[2] - קאי על הקרבנות, שעל זה נאמר[10] "לחמי לאשי", וכן כללות ענין התורה ומצוות, שעל זה נאמר[11] "לכו לחמו בלחמי".

ג. וזהו גם הטעם ל'מנהג ישראל' לקשר את הענין של הכנסת אורחים עם אכילה ושתיה - כיון ש"גדולה לגימה שמקרבת".

ואף שדובר פעם[12] אודות פירוש כ"ק מו"ח אדמו"ר במאמר רבותינו ז"ל[13] "גדולה הכנסת אורחים

---

*) קיצור וראשי־פרקים בלבד (המו"ל).

1) סנהדרין קג, סע"ב ואילך.

2) פירש"י שם.

3) שמות ב, כ.

4) יומא יט, א. סנהדרין פו, סע"ב (במשנה). מדות בסופה. רמב"ם הל' ביהב"ח ספ"ה. הל' ביאת המקדש פ"ו הי"א. הל' סנהדרין פ"א ה"ג.

5) לשון הכתוב - נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

6) שמו"ר פט"ו, ב. דב"ר פ"ב, יד.

7) ב"מ שם.

8) רפ"ב.

9) ע"פ לשון חז"ל - חגיגה ה, ב.

10) פינחס כח, ב.

11) משלי ט, ה.

12) בקיץ תש"ז, במעמד "קבלת פנים" לאמו הרבנית הצדקנית מרת חנה שתליט"א - סיפר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

בהיותי אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר באָטוואָצק, לקחני עמו לביקור גומלין אצל אחד האדמו"רים. הביקור נערך בבית המדרש, בשעה שהאדמו"ר ישב בראש השולחן עם חסידיו. כשנכנס כ"ק מו"ח אדמו"ר לביהמ"ד, כיבדו האדמו"ר המארח והושיבו על ידו בראש השולחן, וצוה להגבאי להגיש "כיבוד", והביא הגבאי בשולי גלימתו מיני פירות, והעמידם בקצהו של השולחן, ודחף אותם באופן שהתגלגלו לכל אורך השולחן - שהי' מלוכלך משירי דיו, קליפות וכו' - עד שהגיעו לראש השולחן, ואז נטל האדמו"ר המארח פרי, ובידו חילקו לשתים, ואכל ממנו, ורמז לכ"ק מו"ח אדמו"ר שגם הוא יאכל.

[(ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א בבת־שחוק:) בהכירי את כ"ק מו"ח אדמו"ר - שמצד טבע ותכונת נפשו לא יהי' מסוגל לאכול

יותר מהקבלת פני שכינה", שקבלת פני שכינה קשורה עם ענין של מאכל דוקא, שזהו ענין הקרבנות שהוצרכו להקריב בזמן העליה לרגל לקבל פני השכינה, כמו שכתוב[14] "ולא יראו פני ריקם", ואילו הכנסת אורחים יכולה להיות גם ללא ענין של מאכל - הרי מובן בפשטות שיש מעלה גדולה יותר בהכנסת אורחים כשהיא קשורה גם עם מאכל ומשקה.

ועל־ידי־זה נעשה ענין של קירוב גם ביחס לאלו שהיו בריחוק מקום, ועד לקירוב באופן שמתאחדים לאחדים ממש,

ועד לקירוב כפי שהיה ב"לשכת הגזית", שאף שהיתה חציה בקודש וחציה בחול (שהרי הסנהדרין היו צריכים לישב בחצי של חול)[15], מכל־מקום לא היתה נקראת בשני שמות, אלא בשם אחד, שזה מורה על גודל הקירוב והאחדות.

בסיום השיחה, ברך כ"ק אדמו"ר שליט"א את האורחים שיחיו בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, ועד לטוב המעולה - בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "הוא אלקינו"].

* * *

ד. ישנו ענין נוסף של קירוב רחוקים - ענין הנישואין:

מבואר בספרי קבלה[16] בנוגע לחתן וכלה, שבהיותם למעלה הרי הם נשמה אחת, אלא שבירידתם למטה מתחלקת הנשמה לשני גופים, זכר ונקבה, שהם באופן של ריחוק זה מזה, ועל־ידי הנישואין חוזרים ומתקרבים ומתאחדים - "והיו לבשר אחד"[17], וזהו הטעם לגודל השמחה בעת הנישואין[18] - מצד הקירוב שנעשה לאחר הריחוק, שאין לך שמחה גדולה מזו.

וענין זה קשור עם ערב שבת - י"ג אלול, יום הנישואין של כ"ק מו"ח אדמו"ר[19] [ולהעיר, שגם באותה שנה היתה הקביעות באותו אופן[20] כמו בשנה זו, שי"ג אלול, יום הנישואין חל בערב שבת[21]. וצריך בירור מתי נערכה סעודת הנישואין וכו'[22]], ומצד זה ניתוסף בענין השמחה כו'.

* * *

ה. נתבאר מה שנאמר בתחילת הפרשה: "כי תצא למלחמה על אויבך, ונתנו ה' אלקיך בידך ושבית שביו",

- דלכאורה אינו מובן: (א) מהי הוודאות ש"נתנו ה' אלקיך בידך", הרי לא מדובר כאן אודות מלחמת

באופן כזה - הייתי סקרני לראות מה יעשה כ"ק מו"ח אדמו"ר במצב כזה].

ואמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שברצונו לומר דבר־תורה:

אמרו רבותינו ז"ל "גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני שכינה". ולכאורה אינו מובן: למה הוצרכו לומר ש"גדולה כו' יותר כו'" - וכי לא די בכך שהכנסת אורחים תהיה כמו קבלת פני שכינה?! אך הענין הוא, שהכנסת אורחים יכולה להיות גם באופן ששני ידידים נפגשים ומתדברים ביניהם, ללא צורך באחיזה בגשמיות (על־ידי דבר מאכל), ובזה גדלה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני שכינה, ששם יש צורך באחיזה בגשמיות, שלכן הוצרכו להביא קרבנות בעת העליה לרגל (ועד שנחלקו תנאים בנוגע לשווי של הקרבן - ראה חגיגה בתחילתה).

13) שבת קכז, א. שבועות לה, ב. רמב"ם הל' אבל פי"ד ה"ב.

14) משפטים כג, טו. תשא לד, כ.

15) יומא כה, א. רמב"ם הל' ביהב"ח שם.

16) ראה זח"א פה, ב. צא, ב. ועוד.

17) בראשית ב, כד.

18) ראה ד"ה ענין הילולא במאמרי אדה"ז אתהלך לאזניא בתחלתו. המשך וככה תרל"ז פצ"ז. סה"מ תרל"ח ע' תפ. תר"ם ח"ב ע' תקצה ואילך.

19) בשנת תרנ"ז.

20) כולל גם בנוגע לדחיית הצומות כו'.

21) לשלימות הענין מועתק בזה מענה כ"ק אדמו"ר שליט"א (ממוצש"ק פ' תצא, י"ד אלול תשמ"ח) ע"ד הספק אם החתונה היתה בעש"ק ביום, או אור ליום ועש"ק:

"חתונה בבית הנשיאים ה"ז בצירוף מאמר דא"ח (והכנה והמשך) וכן הברכות וקבל"פ הכלה וכו' ושלא בחפזון ולפני מנחה דעש"ק וכו', וכ"ז דוקא בעש"ק ביום, כשאפשר בהרחבה בכל המובנים אור לועש"ק. וג"ז שלא שמעתי אף אחד שיעורר עדכ"ז, תמי'".

22) ראה גם סה"ש תש"ג ע' 153. התוועדויות תשמ"ח ח"ד ע' 265 הערה 36 ובשוה"ג.

ארץ ישראל, שבה הבטיח הקב"ה "תביאמו ותטעמו בהר נחלתך"[23], אלא "במלחמת הרשות הכתוב מדבר"[24], שיכולה להיות באופן ד"לאום מלאום יאמץ"[25], (ב) מהי ההוספה ד"ושבית שביו", שמזה מובן שיכול להיות גם "ונתנו", ללא "ושבית שביו", (ג) מהו טעם החילוק בלשון הכתוב: "ונתנו ה' אלקיך גו' ושבית שביו", "ונתנו" - הקב"ה, "ושבית" - אתה בעצמך -

שענינו ברוחניות הוא - המלחמה של הנשמה עם נפש הבהמית, ועל זה נאמר "כי תצא למלחמה על אויבך", למעלה מאויבך, היינו, שהנשמה מצד־עצמה היא למעלה לגמרי מהשייכות לנפש הבהמית (אפילו לנצחו כו'), אלא שרצה הקב"ה שהנשמה תרד למטה ותלחם עם הנפש הבהמית, ורק בגלל זה הוא יוצא למלחמה; וכיון שמלכתחילה הוא למעלה מאויבך, "על אויבך", הרי ברור הדבר שינצח במלחמה - "ונתנו ה' אלקיך בידך ושבית שביו".

ונתבאר, שבמלחמה זו גופא יש אופן עבודה במדידה והגבלה[26], שאינה בניגוד לטבע האדם, לפי שאין רצונו לצאת מטבעו ורגילותו[27]; אך שלימות העבודה היא - למעלה מהטבע והרגילות, כמבואר בתניא[28] בפירוש דברי הגמרא[29] ש"עובד אלקים, היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים ואחד, ולא עבדו היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים לבד. והיינו, משום שבימיהם היתה הרגילות לשנות כל פרק מאה פעמים, כדאיתא התם בגמרא, משל משוק של חמרים שנשכרים לעשר פרסי בזוזא, ולאחד עשר פרסי בתרי זוזי, מפני שהוא יותר מרגילותם, ולכן זאת הפעם המאה ואחת היתירה על הרגילות שהורגל מנעוריו, שקולה כנגד כולן ועולה על גביהן ביתר שאת ויתר עז להיות נקרא עובד אלקים",

ובכללות הרי זה החילוק שבין אופן העבודה ד"בכל לבבך ובכל נפשך" לאופן העבודה ד"בכל מאדך"[30].

וזהו גם החילוק שבין "ונתנו" ל"שבית שביו".

* * *

ו. מאמר דיבור־המתחיל אני לדודי ודודי לי.

* * *

ז. כ"ק אדמו"ר שליט"א עורר אודות הצורך להוסיף בלימוד התורה בחודש אלול, כבכל שנה[31], באמרו, שאין צועקין על העבר, אבל על־כל־פנים מכאן ולהבא שיוסיפו בלימוד התורה, ובאופן של קביעות בזמן, וילמדו הלכה למעשה, הן בנגלה, והן ב"דברי־אלקים־חיים", ובפרט בנוגע לאורחים[32], ושייך גם לבעלי־בתים, שבחודש אלול הרי גם הם בבחינת "אורחים" לגבי כל השנה כולה.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה שהאורחים שיחיו יאמרו "לחיים".

אחר־כך[33] צוה לנגן הניגון "אבינו מלכנו", והניגון "ניע זשוריצי כלאָפּצי".

בסיום ההתוועדות נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א את המזונות עבור המשתתפים בשיעורי ההוספה בלימוד התורה].

---

23) בשלח טו, יז.
24) פירש"י ריש פרשתנו.
25) תולדות כה, כג ובפירש"י.
26) כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר כמה דוגמאות, ומהם: בנוגע לישובי אוהל - שכאשר מגיעה שעה מסויימת, אזי מיד מפסיקים ללמוד. וכן בנוגע לראשי־ישיבה שאינם מוצאים לנכון לבקר בישיבה שלא בזמנם הקבוע, כיון שלא התחייבו מלכתחילה לכך.
27) ולדוגמא: ישנם כאלה שהורגלו במשך חמשים שנה לישון דוקא באמצע אמירת דא"ח...
28) פט"ו.
29) חגיגה ט, ב.
30) ואתחנן ו, ה.
31) ראה גם תורת מנחם חל"ז ריש ע' 251.
32) ראה שם ע' 254 ואילך. וש"נ.
33) לאחרי שיחה נוספת שתוכנה לא הגיעה לידינו לע"ע (המו"ל).

לקוטי־שיחות פרשת תצא כרך ט

מתורגם ללשון הקודש

א.

"למען ייטב לך..."

על המלים "למען ייטב לך...", שבסיום הפסוק "שלח תשלח את האם ..."[1], מפרש רש"י: "אם מצוה קלה שאין בה חסרון כיס אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים[2], קל וחומר למתן שכרן של מצוות חמורות".

מסבירים המפרשים[3], שהקושי שמתעורר כאן לרש"י הוא: כיצד ייתכן שדוקא במצות שילוח הקן, שהיא מצוה קלה וכו', מובטח בתורה השכר "למען ייטב לך..."? לכן מבהיר רש"י שאדרבה, היא הנותנת: התורה בחרה לומר את השכר המובטח דוקא במצוה קלה, כדי שמכך יסיקו בקל־וחומר לגבי כל שאר המצוות ה"חמורות" ממנה, שקיומן כרוך בקשיים[4] יותר מקיום מצות שילוח הקן.

אך יש להבין: את הפירוש "אם מצוה קלה..." לוקח רש"י, לכאורה, מה'ספרי' ומהמשנה[5], ושם נאמר: "מצוה קלה שהיא כאיסר..." — וכיצד אפוא אומר כאן רש"י "מצוה קלה שאין בה חסרון כיס", שאין בה כלל חסרון כיס?

קשה ליישב זאת על ידי ההבחנה, שה'ספרי' והמשנה מבוססים על דרך ההלכה, ואילו פירוש רש"י על התורה הוא בדרך הפשט, ובכך יובן השינוי שביניהם, שהרי מדובר כאן על מציאות מסויימת, על שוויה הכספי של האם, אשר לגבי זאת אין מקום, לכאורה, לומר שיש הבדל בין דרך ההלכה לבין דרך הפשט. ואינו מובן: כיצד מסביר רש"י בפירושו, שבשילוח הקן אין כל חסרון כיס, כאשר ב'ספרי' ובמשנה (ובמיוחד אם זהו המקור לפירושו) נאמר שיש בכך חסרון כיס מסויים, אלא שהוא רק "כאיסר"?

ב.

שילוח הקן - אין בה חסרון כיס?

הסיבה לכך שרש"י צריך לשנות מדברי הספרי והמשנה, ואינו יכול לומר "שהיא כאיסר", מובנת: אם נאמר ששילוח הקן כרוך בחסרון כיס כלשהו, הרי יתעורר הקושי: מדוע אין התורה אומרת "למען ייטב לך ..." בקשר למצוה שאינה כרוכה כלל בחסרון כיס? ולפי זה הכרחי לומר בדרך הפשט, שאכן, מצות שילוח הקן אינה כרוכה כלל בחסרון כיס.

אך השאלה היא, כדלעיל: כיצד יכול רש"י לומר כך — כיצד ייתכן שרש"י ישנה פרט הקשור למציאות קיימת (אם במצות שילוח הקן יש חסרון כיס, אם לאו) ממה שמופיע ב'ספרי' ובמשנה?

לאמיתו של דבר, שאלה זו אינה נובעת רק מדברי ה'ספרי' והמשנה, אלא מתעוררת על דברי רש"י עצמם: הרי מובן בפשטות, שגם ה"אם" היא בעלת ערך כספי מסויים, ולא ייתכן שעל־ידי שליחת ה"אם" אין מפסידים לפחות "דבר מועט"[6], וכיצד אומר רש"י ששילוח הקן היא מצוה שאין בה חסרון כיס?

---

1) פרשתנו כב, ז.

2) הטעם מה שרש"י בפירושו כאן כותב גם התיבות והארכת ימים (והרי מספיק — כמו בהעתקתו התיבות שבכתוב, שירמזם ב"וגו'"), יש לומר:

מקור הפירוש "אם מצוה קלה כו'" הוא (בספרי כאן ו)בחולין קמב, א. ובהיות שבחולין שם, ש"והארכת ימים" הוא "לעולם שכולו ארוך", לכן מפרט רש"י "אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים" ותו לא (היינו ש"והארכת ימים" הוא כמשמעו*); "והארכת ימים" הוא מאותו "הסוג" ד"ייטב לך" היינו בעולם הזה**, שהרי שני אלה אמרה תורה, ככל יעודי התורה (וכהיעודים שבק"ש והי' אם שמוע גו', ועוד) וכההמשך בפרש"י הסמוך סופך לבנות בית חדש כו'.

ואף שבגמרא שם, שגם "למען ייטב לך" הוא "לעולם שכולו טוב", וא"כ, הרי גם באם הי' רש"י כותב רק בנוגע "למען ייטב לך" "אמרה תורה", היינו יודעים לכאורה שמפרש דלא כבגמרא — אבל זוהי הוכחה רק בנוגע לפי' "ייטב לך" משא"כ ב"הארכת ימים". והחילוק (ע"ד הפשט) פשוט מראיית הש"ס גופא מהחוזר משילוח הקן ונפל ומת (היפך אריכות ימים) — משא"כ בנוגע "ייטב לך" יש לומר (ע"ד הפשט) שמיד לאחרי קיום המצוה, הי' לו תענוג גדול (שאפשרי גם ברגע אחד ובלב — שאינו נראה לעין רואה — וע"ד ויפג לבו גו' ותחי רוח (ויגש מה, כו־כז) וכיו"ב. ולהעיר גם מפרש"י ח"ש (כג, ב בסופו), ונתקיים בו "ייטב לך".

3) רא"ם כאן. וראה גם גו"א וש"ח כאן.

4) מצד הטרחא שבהם, או לפי שיש בהם חסרון כיס. וראה לקמן בשוה"ג להערה 21.

5) חולין שם.

6) לשון רש"י בחולין שם.

---

*) ראה **רש"י** יתרו כ, יב.

) וג"ז חלק מהענין והפירוש "אם מצוה קלה כו'" – גודל השכר דמצוה קלה אפילו בעוה"ז (שלכן אינו צריך להדגיש זאת גם גבי מצות כיבוד או"א **שלפנ"ז – שהרי היא אינה מצוה קלה).

אלא שמ"מ, גם לפני פירושו מרמז התיבות "והארכת ימים" ב"וגו'" – כי הקושיא שבכתוב למה נאמר שכר זה במצות שילוח הקן דוקא (ראה לקמן בפנים) הוא גם בהשכר "והארכת ימים". (אבל מכיון שבהקושיא **אינו** נוגע **איזה** שכר (שהרי גם באם הי' נאמר שכר **אחר**, היתה אותה הקושיא: למה נאמר השכר במצוה זו דוקא), כותב רש"י רק "וגו'").

ג.
מניעת רווח - הפסד או לא?

קיים דיון בהלכה[7], אם "מניעת רווח" נחשבת כ"הפסד" אם לאו. ולכאורה, לפי הדעה בהלכה שמניעת רווח נחשבת להפסד, ניתן ליישב את ההבדל שבין רש"י לבין דברי המשנה וה'ספרי':

כאשר אדם מוצא "קן צפור" ומשלח את האם, אין נגרם לו בכך הפסד, כי האם לא היתה שייכת לו כלל, אלא יש כאן מניעת רווח: לולא הציווי "שלח תשלח את האם" הוא יכול היה לקחתה לעצמו.

ולכן נאמר ב'ספרי' ובמשנה "שהיא כאיסר", כי לפי ההלכה גם מניעת רווח נחשבת לחסרון כיס, לפי אחת הדעות. אך בפירוש רש"י, לפי דרך הפשט, נאמר "שאין בה חסרון כיס" — אין חסר דבר ממה שהיה בכיסו. כי בשכלו של "בן חמש למקרא"[8] נראה, שמניעת רווח אינה כהפסד.

ד.
מצות שילוח הקן - ללא שום נזק

אך קשה ליישב זאת כך, כי בכל זאת ברור, ואף ילד מבחין בכך, שגם מניעת רווח חשובה בעיני האדם. ואם כך, שבה ומתעוררת השאלה: מדוע בוחרת התורה להבטיח את השכר "למען ייטב לך..." במצות שילוח הקן, שיש בה מניעת רווח כלשהוא (כאיסר), כאשר היה מתאים יותר, לכאורה, להבטיח זאת במצוה שאין בה אפילו מניעת רווח?

אך התורה מבטיחה את השכר "למען ייטב לך..." במצות שילוח הקן, וזוהי הוכחה לכך שבדברי רש"י "שאין בה חסרון כיס", הכוונה היא שאין בה נזק כלל, ואפילו לא מניעת רווח[9].

ה.
מדוע אין השכר מובטח במצוה קלה יותר?

בנוסף לשאלה זו, כיצד אפשר לומר שבשילוח הקן אין כלל חסרון כיס, ואפילו לא מניעת רווח, צריך להבין עוד:

במצות שילוח הקן נדרשת פעולה מסויימת — לקחת ולשלח את ה"אם", ובמיוחד, כאשר לפי הטבע אין האם רוצה להשאיר את ילדיה, ולכן יש לרוב בפעולה זו נחיצות אף למאמץ מסויים.

ובדומה לקושיא דלעיל, קשה: מדוע לא בחרה התורה להבטיח את השכר "למען ייטב לך..." במצוות שקל יותר לקיימן, שלא זו בלבד שאין בהן חסרון כיס, אלא אף אין צורך בהן בפעולה כלשהי (כבשילוח הקן)[10], כמצות קריאת שמע, למשל, שהיא בדיבור בלבד?

ו.
"סופך לבנות בית חדש..."

לאחר השכר "למען ייטב לך והארכת ימים" מוסיפה התורה שכר נוסף: "כי תבנה בית חדש...". כפי שמפרש זאת רש"י[11]: "אם קיימת מצות שילוח הקן, סופך לבנות בית חדש ותקיים מצות מעקה[12], שמצוה גוררת מצוה, ותגיע לכרם ושדה[13] ולבגדים נאים[14]. לכך נסמכו הפרשיות הללו".

גם פירוש רש"י זה דורש הסבר: רש"י לומד את דבריו "ותגיע לכרם ושדה ולבגדים נאים" מפסוקים שנאמרים בקשר למצוותיהם — "לא תזרע כרמך כלאים..."; "לא תלבש שעטנז..."[15] — המופיעים בפרשה זו, מיד לאחר "כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך", בסמוך למצות שילוח הקן.

---

7) ראה במקומות המסומנים בשד"ח כללים מע' ה' אות סט (כרך א' קיא, סע"ב ואילך — הוצאת קה"ת) פאת השדה לכללים שם אות ב' (כרך ח' א'תרסא, א ואילך).

8) אבות פ"ה מכ"ב. וראה רשימת אאמו"ר (בספר "לקוטי לוי יצחק — הערות לספר התניא" ע' vi) בענין בן ה' למקרא. וע"פ המבואר שם יתוסף ביאור בל' אדה"ז (הל' ת"ת בתחלתו) "שאז מלמדו לקרות תושב"כ מענט מענט" — משמע שע"ע: א) קריאה לא ידע כלל. ב) יודע כל המוכרח לדעת לפנ"ז. ביאור המשנה ע"ד הקבלה — ראה שער מרז"ל (להאריז"ל) לאבות שם.

9) וע"ד "חסרון כיס" — שבפרש"י ר"פ צו (דנאמר דוקא בעולה — דאין לכהנים חלק בבשרה).

10) דדוחק גדול ביותר לומר דאין הכי נמי שיש מצות כאלו (שהן קלות יותר משילוח הקן) ושכרן פחות מ"ייטב לך גו'". ועוד דא"כ — הו"ל לרש"י לומר "מצוה קלה כשילוח הקן" ולא "קלה" סתם.

11) כב, ח. והוא בתנחומא כאן.

12) לכאורה גם בנוגע ל"סופך לבנות כו'" ישנו הק"ו "אם מצוה קלה כו'" — וא"כ מצות מעקה מצד עצמה שכרה שיגיע ל(עוד בית) כרם ושדה ולבגדים נאים. וצ"ע.

13) "ושדה" ולא "ולשדה" בתוס' ל' — כי "כלאים" ה"ז (כבפרש"י) "חטה ושעורה" — שדה — "וחרצן" כרם — ועפ"ז "לא תחרוש" קאי אכרם ושדה.

14) ומה שרש"י משמיט הכתוב בתנחומא שיגיע לשור וחמור — י"ל שטפל הוא ונכלל בכרם ושדה, שהרי ענינם הוא רק כשחורש אותם בשור כו'.

וראה שבת (קיח, ב) מימי לא קראתי כו' אלא כו' לשורי שדי.

15) שם, ט־יא.

ואינו מובן: מדוע אומר רש"י רק "ותגיע לכרם ושדה ולבגדים נאים" ואינו מסיים ומזכיר "ותקיים מצות[16] "לא תזרע כרמך כלאים, לא תחרוש... לא תלבש שעטנז..." — בשונה מהבית, שמיד לאחר דבריו "סופך לבנות בית חדש", הוא מציין ומסיים "ותקיים מצות מעקה, שמצוה גוררת מצוה"[17]?

כן יש להבין: במדרש תנחומא כאן, שהוא המקור לפירוש רש"י זה, מוסיפים — לפני "לכך נסמכו..." — "תזכה למצות ציצית... לאשה ולבנים". מדוע משמיט זאת רש"י?

ז.
טבע ה"אם" לחזור שוב ל"בנים"

ההסבר לכל האמור לעיל הוא:

טבעה של ה"אם" הוא, שאף לאחר שליחתה מה"בנים" היא שבה אליהם שוב ושוב. ולכן יוצא, שבמצות שילוח הקן אין אפילו מניעת רווח, כי טבעה של האם לשוב.

לפי ההלכה לומדים מן הלשון "שלח תשלח את האם", שלאחר שובה, צריך לשלחה שוב ושוב, וכך אפילו עד מאה פעמים[18]. ואילו בדרך הפשט, אדרבה, לאחר שכבר שלח אותה פעם אחת, הרי מכאן ולהבא היא כבר: (א) איננה "בעודה על בניה", (ב) "מזומן" — ורש"י הסביר זה עתה, שבמקרה זה אין מצות שילוח[19].

ולכן נאמר במשנה וב'ספרי' "שהיא כאיסר", כי אסור לו לקבלה אף לאחר שובה מאוחר יותר, לפני ש"נטל את הבנים..." — ולכן חסר לו "כאיסר"[20]. ואילו בדרך הפשט, כדלעיל, חלה החובה "שלח תשלח את האם" רק פעם אחת, ולכן אומר רש"י "שאין בה חסרון כיס".

ח.
מצות שילוח הקן - ללא קשיים

בכך מובן, שבמצות שילוח הקן אין כלל נסיון: אין בה שום חסרון כיס, כדלעיל, וכן[21] אין היא כרוכה בקשיים. ולכן, קיומה קל מכל שאר המצוות.

כל המצוות האחרות כרוכות לעתים קרובות בקשיים. כגון מצות קריאת שמע, שאמנם, באופן רגיל היא קלה לקיום ממצות שילוח הקן, מפני שהיא בדיבור בלבד, אך בכל זאת ייתכן, שקיומה יהיה קשה. למשל: כאשר האדם טרוד באותו זמן ועסוק בענינים אחרים, אשר קשה לו להינתק מהם ולקרוא קריאת שמע[22].

יותר מכך: בכמה מצוות, כולל שילוח הקן, לכאורה, ייתכן שמפני טירחה הקשורה בהן, או כבוד וכדומה, יהיה האדם "כובש עיניו כאילו אינו רואה", שעל כך התורה צריכה להזהיר, מספר פסוקים לפני כן[23].

הכרחי לומר, שבשילוח הקן, חייבים במצוה "שלח תשלח את האם" רק כאשר "את הבנים תקח לך", כפשוטו של מקרא, שהסיבה לציווי "שלח" נעוצה באיסור "לא תקח האם על הבנים". ולכן, כאשר אדם טרוד בעיסוק אחר, או שהוא זקן ואינו לפי כבודו[24], הרי אז לא יעסוק בלקיחת ה"בנים", ואין חל עליו הציווי "שלח תשלח את האם". ואם הוא בכל זאת עוסק ב"את הבנים תקח לך", הרי אין הוא טרוד בענין אחר, ועבורו זוהי מצוה קלה לקיום, ללא שום הפרעות מטרדותיו, וללא חסרון כיס.

ולכן בחרה התורה להבטיח את השכר "למען ייטב לך..." דוקא במצות שילוח הקן, כי אילו היה השכר

---

16) בדוחק גדול י"ל — דמצוה גוררת מצוה זהו ענין טבעי (ע"ד הרגל נעשה טבע) ואין צורך לכפול שהמצוה השני' תגרור שלישית וכו' — משא"כ "ותגיע לכרם כו'".

17) ודוחק לומר דרש"י פי' זה בנוגע לענין הראשון (בית) ובמילא מובן בכל שלאחריו — דהטעם (שמצוה גוררת מצוה) מתאים יותר לומר או בתחלה (קודם תיבת "ותקיים"), או בסוף.

18) חולין קמא, א.

19) גם את"ל שע"ד הפשט טעם המצוה לשלול אכזריות — הרי (עיקר) האכזריות "בעודה על בני" כמובן. (ולהעיר ממו"נ (ח"ג פמ"ח) הובא ברמב"ן כאן "שלא ישחוט הבן בעיני האם").

20) ואף שגם בדרך ההלכה לאחרי שנטל את הבנים והחזירן לקן פטור מלשלח (חולין קמא, א) — הרי לאחרי שקיים "שלח גו' ואת הבנים תקח לך" נגמר כל המאורע וענין הפרשה. ואם אח"כ מחזיר הבנים לקן — ה"ז ענין חדש שאפשר ללמדו מדיני פרשתנו (ולכן זקוקים לטעם דהוי מזומן — כבמפרשי המשנה), אבל אינו משנה מה שאירע לפני זה — שלא יחשב לחסרון כיס.

21) ומ"ש רש"י "מצוה קלה שאין בה חסרון כיס" (ולא "ואין בה כו'"), של' זה יש לפרשו גם ש"אין בה חסרון כיס" הוא (לא ענין נוסף כ"א) ביאור על "מצוה קלה", הוא לפי שמצוה שיש בה חסרון כיס, גם כשאין בה מניעות אחרות, קשה לקיימה מצד הח"כ שבה*. אבל פשוט ש"שאין בה חסרון כיס" הוא רק פרט אחד ב"מצוה קלה", כי כו"כ מצות חמורות ישנן שאין בהן חסרון כיס.

22) להעיר מפרש"י ויגש מו, כט בסופו.

23) כב, א. וראה ג"כ פרש"י קדושים יט, לב.

24) פרש"י משפטים כג, ה. ב"מ ל, א.

---

*) אלא שמ"מ הוזקק לפרש "שאין בה חסרון כיס" – כי הלשון "קלה" עצמו מורה רק על העדר הטרחא, ולכן מפרש שהכוונה "קלה" כאן הוא גם "שאין בה חסרון כיס".

מופיע במצוה אחרת, ניתן היה לחשוב, שהתורה הבטיחה בהן את השכר "למען ייטב לך והארכת ימים" משום שקיומן כרוך לעתים בקשיים, ואי אפשר היה להסיק מהן ששכר זה מובטח גם בשילוח הקן, שאינה כרוכה אף פעם בקשיים. לכן נאמר "למען ייטב לך..." דוקא בשילוח הקן, כי מכך אפשר להסיק בקל־וחומר לגבי כל שאר המצוות, כדלעיל.

ט.
פירוש רש"י קשור להלכה

כאן רואים כיצד קשור פירוש רש"י על התורה, שהוא בדרך הפשט, גם לחלק ההלכה שבתורה:

בספר "חוות יאיר"[25] ישנה חקירה: האם מצות "שלח תשלח את האם" חלה כחובה דוקא כאשר לוקחים את הבנים, או בכל פעם שמוצאים קן צפור, אף כאשר אין מתכוונים לקחת את הבנים.

מפירוש רש"י זה רואים, שמלשון רש"י "מצוה קלה" באופן סתמי, ללא שום הגבלות, ובהתאם למשמעות פירושו, חייבים במצות "שלח תשלח את האם" רק כאשר "את הבנים תקח לך", כדלעיל בסעיף ח'.

י.
שכר גשמי ושכר שהוא מצוה

לפי האמור לעיל יש לומר, שבדבריו בהמשך: "אם קיימת מצות שילוח הקן סופך לבנות בית חדש ותקיים מצות מעקה, שמצוה גוררת מצוה" מתכוון רש"י לומר, שב"בית חדש" יש שני סוגי שכר: עיקר השכר, כרוב המכריע[26] של היעודים שבתורה, יעודים גשמיים — סופך לבנות בית חדש", וכן מצוה "גוררת מצוה" — "תקיים מצות מעקה".

והסוג השני של השכר — "גוררת מצוה", קיים דוקא לגבי בית, כי מצות מעקה דומה למצות שילוח הקן. כלומר, לפי דרך הפשט, קיום מצוה אחת גורר רק מצוה כזו אשר דומה[27] למצוה הראשונה המקויימת. ולכן גוררת מצות שילוח הקן את מצות מעקה, אשר דומה לה בכך ש: (א) גם במצות מעקה חייב יהודי רק כאשר הוא בונה בית חדש לעצמו, כמו בציווי "שלח תשלח את האם", שחל דוקא כאשר "את הבנים תקח לך"; (ב) הטעם, לפי הפשט, למצות מעקה הוא הימנעות מאכזריות: "ולא תשים דמים בביתך"[28], ואף בשילוח הקן, לפי הפשט[29], מתבטאת הימנעות מאכזריות.

לפי זה מובן, מדוע רש"י לא אומר "ותקיים מצות לא תזרע כרמך כלאים, לא תחרוש בשור ובחמור, לא תלבש שעטנז" — כי למצוות אלו אין דמיון מיוחד זה למצות שילוח הקן. ולכן קיים אצלם רק השכר של "ותגיע לכרם ושדה ולבגדים נאים", כמו "סופך לבנות בית חדש".

וכיון ש"ארבע כנפות" ב"כסותך", ולא שלשה — אין בכך שום שבח ושכר[30] — הכרחי לומר בדרך הפשט, שפסוק זה, ובודאי שהפסוק בענין "אשה" שלאחריו, אינו קשור ב"סמיכות" לפרשת שילוח הקן.

יא.
ההסבר לסדר הפסוקים

לפי פירוש רש"י, מובן גם סדר הפסוקים:

"בית חדש" אינו מסוג צרכי האדם ההכרחיים ביותר ככרם ושדה ובגדים נאים, כידוע[31], שמתוך

---

25) סי' סז (הובא בפתחי תשובה (ועוד) ליו"ד רסרצ"ב).

26) ראה לעיל הערה 2.

27) וע"ד בפרש"י בפרשתנו בענין עבירה גוררת עבירה (כב, יד). ולהעיר ג"כ מפרש"י (כא, יא. כא, כב). וראה מדרש תנחומא כאן שכולל שני הענינים דגוררת יחד.

28) כב, ח. אבל ע"ד ההלכה — ה"ז ציווי בפ"ע (ראה ספרי) ועפ"ז מובן הא דמברכין על עשיית מעקה (רמב"ם הל' ברכות פי"א הי"ב. וכ"ה בשאילתות פ' עקב) אף ש"דברים שהם משום סכנה אין מברכין עליהם" (רמב"ם שם ה"ד) ובמעקה אמרו "אחד הגג כו' וכן כל מכשול כו'" (רמב"ם הל' רוצח פי"א ה"ד. שו"ע חו"מ סתכ"ז סע' ז־ח. שו"ע אדה"ז הל' שמירת גו"נ ס"ג). ועפ"ז מובן ג"כ שבנוגע ל"כל מכשול" לא הובא המ"ע דמעקה (ראה שם).

29) ראה לעיל הערה 19.

30) כי [נוסף למה שהשכר דבגדים נלמד כבר מ"לא תלבש גו'", ואין חידוש ב"ארבע כנפות כסותך גו'"] אין נוי בבגד של ד' כנפות יותר מבבגד של ג' כנפות. משא"כ ב"לא תלבש גו' צמר ופשתים", שהם נאים להיותם מצמר או פשתים — כדמוכח מבגדי כהונה שהם "לכבוד ולתפארת" (וראה תנחומא כאן).

31) המשך מים רבים תרל"ו בתחלתו (ע' ג־ד). וכ"ה גם במוחש. ולהעיר מאדה"ר קודם החטא.

ואין סתירה לזה ממ"ש בלקו"ת ברכה צט, סע"א ואילך — כי הכוונה שם במ"ש שהמזון אינו מוכרח כ"כ כלבוש, הוא כמפורש שם להדיא "ואינם הכרחיים כ"כ במיני מטעמים כו'"* [ונוסף לזה: לבוש נצרך תמיד להאדם, משא"כ מזון יכול לאכול לעתים רחוקים, כמבואר בסדור כ, ג];

*) ואף שגם בנוגע ללבושים, מה ש"א"א בחורף בלי מלבוש כו' וכן בקיץ כו'" א"צ לזה ללבושים נאים דוקא – יש לומר: ענין ההתחלקות הוא (בעיקר) מבחינת פנימי. ולכן, מכיון ש"הלבושים שרשם למעלה הוא במחי' כתר .. בחי' מקיף", **פרטי** הלבושים והחילוק שבין בגדים פשוטים לבגדים נאים אי"ז בעצם ענין הלבושים (משא"כ המזון, מכיון ש"נמשך מבחי' ממכ"ע", הרי "ריבוי התחלקות פרטי המאכלים" הם פרטים בענין המזון **עצמו**), ונמצא שהלבושים (שבעצם ענין הלבוש, לא ישנו חילוק בין בגד אחד לשני) "נצרכים יותר לאדם" מהמזון.

שלושת הצרכים של מזון, לבוש ובית[32], נחוץ המזון יותר מהלבוש, והלבוש הכרחי יותר מהבית. לפי זה, צריך היה הענין של "כי תבנה בית חדש" להופיע, לכאורה, לאחר[33] "לא תזרע כרמך... לא תלבש שעטנז...", ואז היה השכר מפורט בסדר הגיוני: שכשכר למצוה אין מקבלים רק מזון (כרם ושדה) ולבוש (בגדים נאים), אלא אף בית חדש. מדוע אפוא נאמר "כי תבנה בית חדש" לפני כרם ושדה ובגדים נאים?

לפי פירוש רש"י מובן הדבר בפשטות: הענין של "כי תבנה בית חדש" קשור למצות שילוח הקן גם מצד המצוה "ועשית מעקה לגגך", ואילו הקשר של שאר הפסוקים הוא רק בכך ש"תגיע לכרם ושדה ולבגדים נאים" ולא מצד המצוות שבהם, ולכן הפסוק "כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך" מופיע בסמיכות למצות שילוח הקן[34].

יב.

ציווי בלשון "מקור" - ללא הגבלות

מהענינים של "יינה של תורה" שבפירוש רש"י זה:

ההסבר בפנימיות לכך שכאשר ציווי מופיע בתורה בלשון "מקור", כמצות שילוח הקן שנאמרה בלשון "שלח", לומדים מכך שעל־פי ההלכה הכוונה היא "אפילו מאה פעמים", הוא:

מעשה כשלעצמו הוא במדידה ובהגבלה. כך גם כאשר העשיה נובעת מהשכל ומהמדות, שאז היא נעשית בחיות ובהתלהבות — כי גם השכל והמדות הם כוחות מוגבלים. אך כאשר העשיה נובעת מכוח הרצון, ועל־אחת־כמה־וכמה כאשר היא נובעת מעצם הנפש, כדוגמת אדם הפועל כדי להינצל מסכנה ר"ל, הרי כיון שעצם הנפש אינה מוגבלת, לכן — למרות שהעשיה היא על ידי כוח המעשה[35], בכל זאת משפיע כוח הרצון או עצם הנפש על כוח המעשה, כך שיפעל ללא הגבלות[36].

ולכן המשמעות של ציווי בלשון מקור היא "אפילו מאה פעמים":

ציווי רגיל קשור לכוח המעשה בלבד, כי ההוראה היא לעשות. ואילו המשמעות של ציווי בלשון מקור היא, שבמעשה צריך להתגלות ה"מקור", שהוא צריך לבטא את הרצון ואת עצם הנפש שהם המקור לכל הכוחות. ולכן משמעות ציווי זה היא "אפילו מאה פעמים", כי מצד עצם הנפש מתבטלות כל ההגבלות[37].

יג.

בהתחלה - רק מצוה קלה

אך בכל זאת, למרות ש"שלח" הוא ביטוי של "מקור", הרי בדרך הפשט הכוונה היא לשלוח פעם אחת בלבד, כי בתחילת העבודה, כאשר נמצאים בדרגה של פשט, של "בן חמש", אף כאשר מתעורר ה"מקור", הרצון ועצם הנשמה, עדיין אין הכוחות הגלויים מושפעים מכך באופן שיפעלו ללא הגבלות: אמנם, מצד התעוררות הנשמה הוא אכן מקיים מצוות, שלא כמו לפני ההתעוררות, כאשר לא חשב כלל על קיום המצוות, ואדרבה: צריך היה להזהירו מ"תועבת ה' אלקיך", כמוזכר בפסוק הקודם[38], לפני "כי יקרא קן צפור"[39], אך עדיין קיום המצוות הוא אצלו בהתחלה, כך שמצד התעוררות זו הוא מוכן לקיים רק "מצוה

וכן מ"ש שם בנוגע לבית "והם יותר נצרכים לאדם גם מהלבושים" הוא כמו שמבאר שם "כי א"א לדור בלא בית אף רגע" [ויש לומר שהכוונה היא לענין השלימות שבאדם שבא ע"י דירה דוקא, כמרז"ל* כל אדם שאין לו בית אינו אדם — ראה תו"ח ויקהל (תרכז, ב) ובכ"מ בדא"ח], אבל בנוגע לחיות וקיום האדם, המזון נצרך לו יותר מלבוש, והלבוש יותר מבית. וראה לקו"ת שם (צח, סע"ד).

32) להעיר ממש"נ "ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש ושבתי בשלום אל בית אבי" (ויצא כח, כ־כא).

33) להעיר משופטים (כ, ה־ז), תבוא (כח, ל), סוטה (מד, א), רמב"ם הל' דעות (פ"ה, הי"א. ובנ"כ שם). ואכ"מ.

34) עוד י"ל בכהנ"ל: שילוח האם — היא מ"ע וגוררת מ"ע, משא"כ הציוויים שלאח"ז הם לא־תעשה. ועפ"ז מתורץ מש"כ בתנחומא רק "תזכה למצות ציצית".

ומה שרש"י משמיט גם "תזכה למצות ציצית" אף שהיא מ"ע — הרי [נוסף על הנ"ל (בפנים סעי' ח') שאינה בדומה כלל לשילוח הקן שהרי יש בה טרחה וגם חסרון כיס (ראה פרש"י ס"פ שלח "חלזון" "שמונה חוטין וה' קשרים")] כיון שהסמיכות דהפסוקים שלפנ"ז לשילוח הקן הוא בכולם בעיקר השכר (כנ"ל בפנים סעי' י') ובכרם ושדה ובגדים נאים רק בזה ולא להמצות שבהם, אין מקום לומר (בדרך הפשט) שלאח"ז שמנה ארבעה יעודים בעיקר השכר וכו' יוסיף "גדילים תעשה לך" היינו (רק) הענין דגוררת עוד מצוה.

35) ראה ד"ה לולב וערבה תרס"ו (קרוב לתחלתו), שגם בהתגלות בחי' יחידה שבנפש (כמו בעת שמחת בנו יחידו וכדומה), הפעולות הם מכחות הגלויים, אלא שבכחות הגלויים מתלבשים כחות הנעלמים. עיי"ש.

36) ראה ד"ה ומעין תש"ו פ"ד. ובכ"מ.

37) להעיר מב"י יו"ד סרצ"ב ד"ה שלחה: מפני שהוא מקור ונופל על המעט ועל ההרבה. וכנראה מיוסד בפיה"מ בסוף חולין. ולהעיר מהחידוש בפיה"מ שכותב "ואפילו אלף פעמים"!

38) כב, ה.

39) להעיר מהמבואר בדרושי כי יקרא קן צפור באוה"ת בפירוש "כי יקרא פרט למזומן", שהיא התעוררות הבאה מלמעלה שלא מצד הכנת

---

*) ראה יבמות סג. א: כל אדם שאין לו קרקע כו'. ובתוספות שם ד"ה שאין: קרקע לבנות עליו **שידור** בו. וכבר העירו מעירובין (ס"ב, א) דדירת עכו"ם לא שמה דירה. ולהעיר מס' בית האוצר (להגר"י ענגל) ח"א כלל יד.

קלה שאין בה חסרון כיס", שאין הוא מפסיד בה אפילו דבר מועט — כאיסר.

אך כיון שהתעוררות הרצון ועצם הנשמה באה לידי ביטוי בפועל ממש, הרי אז "מצוה גוררת מצוה", וקיום מצות שילוח הקן, שהיא מצוה קלה, כבר גורר לקיום מצות מעקה, שבה יש חסרון כיס.

יד.

מ"מקיף רחוק" ל"מקיף קרוב"

ויש לומר, שזהו ההסבר הפנימי לכך ש"כי תבנה בית חדש" מופיע לפני "לא תזרע כרמך כלאים... לא תחרוש... לא תלבש שעטנז...", אף לפי הפירוש שב"מצוה גוררת מצוה" הכוונה היא לכל אחת מכל המצוות:

התעוררות זו של הרצון ושל עצם הנשמה, המתבטאת בהתחלה בקיום של "מצוה קלה" בלבד, הרי אף לאחר שהיא "גוררת" ומעוררת גם לקיום מצוות חמורות, הרי אלו מצוות שהן בבחינת "בית", מקיף רחוק, הקשור לבחינת יחידה, ולאחר שדרגת יחידה מעוררת אותו לקיים מצוות שהן בבחינת "בית", אף כאשר יש בהן חסרון כיס — אז מתחיל אצלו סדר העבודה מלמטה למעלה: בתחילה "כרם ושדה" — בבחינת מזון, ואחר־כך "בגדים נאים" — בבחינת לבוש, מקיף קרוב.

טו.

התעוררות התשובה מביאה לשנה טובה

הדברים קשורים לחודש אלול, אשר פרשת תצא נקראת בו תמיד[40]:

התעוררות התשובה של חודש אלול היא בעיקר התעוררות כללית[41], לגבי מכאן ולהבא, ולכן היא מעוררת מלכתחילה לקיים "מצוה קלה" בלבד. אך כיון שההתעוררות היא באופן המביא בסופו של דבר לקיום כל המצוות — מפני התעוררות זו עצמה — לכן זוכים כבר[42] לכתיבה וחתימה טובה, כפי שהתורה אומרת, שמפני מצות שילוח הקן בלבד, אף לפני שהיא מביאה לידי קיום מצות מעקה, כבר זוכים ל"ייטב לך והארכת ימים", אשר לפי פשוטו של מקרא — עולם המעשה — המשמעות של "ייטב לך והארכת ימים" היא בפשטות בעולם הזה[26], שתהיה שנה טובה ומתוקה בכל הפרטים, בבני, חיי ומזוני, ובכולם — רויחי.

(משיחות ש"פ תצא תשכ"ז)

והזמנת האדם. ועפ"ז תומתק השייכות דשלח לשון מקור, וקיום "מצוה קלה" ל"כי יקרא קן צפור": מכיון שבחי' אתעדל"ע באה מלמעלה, שייכת היא לרצון ולעצם הנשמה — בחי' "מקור" שלמעלה מכחות הגלויים והפנימיים; אבל לאידך גיסא: מצד זה גופא שאינה שייכת כ"כ לכחות הגלויים, היא מתבטאת בקיום מצוה קלה שאין בה חסרון כיס, ע"ד הידוע (לקו"ת תזריע כ, ב. ובכ"מ. וראה גם אוה"ת פרשתנו ע' תתקלא) בענין איש מזריע תחלה יולדת נקבה, שנשים דעתן קלות. ולהעיר מאוה"ת צו ע' טו, ש"כיס" הוא "ע"ד לקבל פרס", בחי' אהבה זוטא (נקבה) שנולדת מ"איש מזריע תחלה".

40) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (נעתק בלקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 131 הערה 1). ולהעיר גם מהידוע (רשימות הצ"צ לאיכה ע' 20 (אוה"ת לנ"ך ח"ב ע' א'נט) בענין ובכתה את אבי' ואת אמה ירח ימים, דקאי על חודש אלול.

41) ראה לקו"ש ח"ט [המתורגם] ע' 135.

42) להעיר שמר"ח אלול מרמזין באגרות שמעתיר עליו "להיות נכתב ונחתם בספר חיים טובים" (מטה אפרים סתקפ"א ס"ט מליקוטי מהרי"ל).

אגרות קודש

ב"ה, ב' אלול, תש"כ
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת המברק, בו כותב אודות הלימוד מקצורי החומש.

ומפורסמת הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר וכ"ק אביו אדמו"ר (מוהרש"ב) זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע בתוככי כל גדולי ישראל, באיסור מוחלטי, שמזה מובנת שעמדתי היא אך ורק - בשלילה מוחלטת.

ויהי רצון מהשי"ת שיערה רוח ממרום על כל עסקני החינוך דבני ישראל בכל מקום שהם, כולל גם העסקנים אודותם כותב, להכיר האמת תורתנו תורת אמת, שאינה סובלת קיצורים ופשרות, שהרי תורה שלימה היא, ויתחנכו כל אחד ואחת מבני ישראל, שאפילו נפש אחת עולם מלא היא, על טהרת הקדש, להעמיד תלמידים אשר כל רואיהם יכירום כי זרע ברך ה' המה.

בכבוד ובברכת כתיבה וחתימה טובה.

בראשית כה, כא - ויעתר יצחק לה׳ לנכח אשתו כי עקרה היא ויעתר לו ה׳ ותהר רבקה אשתו

מהו ויעתר, דקריב ליה קרבן וצלי עלה.

עת״ר[1] גי׳ קרב״ן שי״ח במכוון.

קרבן, הוא מה שהקריב קרבן.

שיח, הוא מה שצלי, כי תפלה נק׳ שיחה, ובפרט תפלה דיצחק שהוא תפלת מנחה נקראת שיחה[2] כמ״ש[3] ויצא יצחק לשוח בשדה שזהו מה שהתפלל מנחה כדרז״ל[4].

יצח״ק[5] גי׳ עלה מנחה.

והיינו[6] עת״ר יצח״ק הוא, קרב״ן על״ה, שי״ח מנח״ה, והוא מה שהקריב קרבן עלה והתפלל.

וי״ל, התפלה הזאת היתה תפלת מנחה, והוא כשם שבנשואי רבקה ליצחק הי׳ זה בעת תפלת המנחה שתיקנה יצחק, שאליעזר הגיע לחרן ומצא את רבקה בעידן צלותא דמנחה שהתפלל יצחק, ורבקה אתת ליצחק בעת שיצחק יצא לשוח בשדה שהתפלל מנחה כדאיתא לעיל[7] [בזהר] דף קל״ב ע״א, ותכלית ומכוון הנישואין הוא להוליד בנים, כמו״כ מה שהתפלל שתפקד רבקה ותהר ותלד הי׳ זה תפלת מנחה.

וקרוב לומר, שתפלת מנחה הזאת שתהר ותלד הי׳ זה תפלת מנחה דשבת שהיא עת רצון, והיינו ויעתר דוקא, עת״ר נוטריקון עת רצון, והוא כי בני[8] במזלא תליא דהיינו בהמזלות נצר[9] חסד ונקה[10], בדעת עליון המייחדם, והיינו ויעתר יצחק, ויעתר לו, הוא הב׳ מזלות[11] הללו, נכ״ח גי׳ מזלא, ור״ת ויעתר יצחק לה׳ לנכח אשתו גי׳ מזל כמ״ש בלקוטי תורה להאריז״ל בפסוק זה ע״ש, ובתפלה במנחה שבת אז עולה ז״א במזל ונקה (בתפלה דלחש) ובמזל נצר חסד (בחזרה) כמ״ש בפרי עץ חיים שער השבת פכ״ג ע״ש.

נוצר אותיות רצון הוא מה שמתגלה ונמשך בחי׳ מצח הרצון[12] דעת דאריך שבו יסוד דעתיק בהתיקון נצר חסד כמ״ש באדרא זוטא דף רפ״ט ע״א ועיין במשנת חסדים מס׳ שארית יום שבת פ״ב מ״ז ובפרי עץ חיים שם פ׳ כ״ב בד״ה אמנם סוד עת רצון ע״ש.

והיינו מה שהמתין יצחק כ׳ שנה ואז צלי צלותי׳, כ׳ הוא כתר וכן עשרי״ם גי׳ כתר, והיינו להמשיך מהדיקנא דכתר, וע״ד המבואר בפרי עץ חיים שם[13] בפי׳ כי מאתך היא מנוחתם מאת ך׳ דכתר ע״ש.

יצח״ק מצ״ח[14] גי׳ רצו״ן במכוון, הוא מה שיצחק בתפלתו מנחה אז המשיך ממצח הרצון.

עת״ר יצח״ק גי׳ ע״ת רצו״ן (אותיות נוצ״ר) חס״ד, במכוון. ואותיות ו״י דויעתר הוא הוא המזל שהוא בבחי׳ י״ו, יודי״ן וואווי״ן כידוע[15].

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד צא

1) עת״ר בגי׳ 670, וכן קרב״ן (352) + שי״ח (318) = 670. שרש תיבת ״ויעתר״ הוא עת״ר, ומרומז בגימטריא דיצחק עשה שני דברים א) קרבן ב) תפלה.

2) ראה לעיל פרשת חיי שרה סימן קע.

3) בראשית כג, סג.

4) ברכות כו: (מובא לעיל סימן קסט).

5) יצח״ק בגי׳ 208, וכן עלה (105) + מנח״ה (103) = 208.

6) פירוש כנ״ל: עת״ר + יצח״ק (בגי׳ 878), וכן קרב״ן על״ה (457) + שי״ח מנח״ה (421) = 878.

7) מובא לעיל סימן קנט.

8) מועד קטן כח. ״בני במזלא תליא מילתא״.

9) ראה לקמן סימן קצה הערה 1. (עץ חיים שער טז, פרק ו).

10) ראה ספר המאמרים תרע״ח עמוד שצ.

11) ראה גם לקוטי לוי יצחק לקוטים על פסוקי תנ״ך ומאחז״ל עמוד פד (מובא לקמן סימן קצו).

12) עיין בזה לקמן סימן רכה הערה 4.

13) פרק כג. וראה לקוטי תורה שיר השירים יט, א. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ב׳ – ד״ה פדה בשלום סעיף ג עמוד נד.

14) יצחק (בגי׳ 208), + מצ״ח (138) = 346, וכן רצו״ן = 346.

15) ראה תורה אור (פרשת ויצא) עמוד כב, א וז״ל: ״י״ג מדות הרחמים עליונים שהן בחי׳ יודי״ן ווי״ן כי מקום יניקת השערה והגומא שלה הוא בחי׳ י׳, והשערה עצמה שהוא המשכה הוא בחי׳ ו״ ע״ש. ועיין לקוטי תורה מהאריז״ל פרשת תולדות (כה, כה) ד״שער״ הוא אותיות ״עשר״, דה״שער״ עצמו הוא כמו אות ״ו״, ושורש השער הגומא הוא סוד היו״ד על גבי האות ״ו״, וזהו ״שער (ו)״ – ״עשר (י)״ וראה ספר המאמרים תרע״ח עמוד שפח. אור התורה פרשת וישלח עמוד תתפ״א-1762. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ב׳ – כסלו, (ד״ה ושבתי בשלם סעיף כב) עמוד לד.

אגרות קודש

[ה׳תשל״א]

דומה להבעיות שכותבן ישנן **בכו״כ** משפחות. **ופשוט** שעליו ועל זוג׳ תי׳ – לעשות כל התלוי בכאו״א מהם לקרב הלבבות ולחזק השלום בית. ואם ירצו באמת – **בודאי** יצליחו בזה. ובפרט שזכות ילדיהם שי׳ מסייעתם.

בחילוקי דעות שביניהם (באם יהיו גם לאחרי השתדלותם בשלום) – מנהג ישראל להביאם לפני רב יר״ש ולעשות כהוראתו.

מובן שבנוגע לבריאותו – עליו למלאות הוראות רופא מומחה.

אזכיר עה״צ לכ״ז.

כד, א – כי יקח איש אשה ובעלה וגו'

א. בני ישראל במצרים (לפני הגאולה) היו משועבדים כעבדים למצרים, ב"ערות הארץ"[1], "גוי מקרב גוי"[2], ועד שהי' נדמה שבכמה ענינים הם כהמצריים, "הללו עובדי ע"ז הללו עובדי ע"ז" (כמו שטענו המלאכים אפילו בקריעת ים סוף[3], ועל אחת כמה וכמה שכן הי' בהיותם עוד במצרים כמו שאפילו **משה רבינו** אמר[4]).

ובלשון החסידות, שבני ישראל היו אז משוקעים במ"ט שערי טומאה[5], ועד שאיתא[6] שבאם היו נשארים עוד רגע במצרים, לא היו יכולים ליגאל ר"ל!

ויציאת מצרים היתה בזה, שגם בהיותם כל כך שקועים ב"ערות הארץ", מקום הזוהמא והטומאה, משם הוציאם הקב"ה "בכבודו ובעצמו"[7], "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם"[8], ובחר בהם, "הניח את העליונים ואת התחתונים ולא בחר בכולם כי אם בישראל עמו כו'"[9], "ובנו בחרת מכל עם ולשון" (שזה קאי על "הגוף החומרי הנדמה[10] בחומריותו לגופי אומות העולם"[11]), "כדי לקרבם אליו בקירוב ויחוד אמיתי וכו'" בשעת מתן תורה...

וצריך להבין:

היתכן, שמבלי הבט על זה שהיו "מקרב גוי" ו"עובדי עבודה זרה" (כטענת משה כנ"ל) גאלם הקב"ה?

ובפרט באופן ד"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה" "בכבודו ובעצמו", דלכאורה: אפילו "תפלה קלה לא התפלל בתוך הכרך לפי שהי' מלאה גלולים", ו"דבר חמור כזה (החודש הזה לכם) לא כל שכן"[12] – וא"כ, איך זה, ש"מלך מלכי המלכים הקב"ה" "בכבודו ובעצמו" ירד ויבוא בתוך ארץ מצרים, בעיר מצרים, בבית פרעה וכו'?!

ויובן זה על פי הלכה ברמב"ם:

הרמב"ם כותב[13], שהמקדש אשה ואחר כך נמצא בה מום, הרי זה תלוי האם ידע אודות המום לפני שקדשה. ובאם ידע מלפני זה, ואף על פי כן קדשה, הדין שהיא מקודשת, כי "שמע (אודות המום) ורצה".

ומזה מובן בנוגע לנישואין שבין הקב"ה ובני ישראל – "המקדש עמו ישראל בחופה וקידושין" – ביציאת מצרים ומתן תורה[14] [שהרי "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל", מה שהוא עושה מצוה לאחרים לעשות[15]]:

מכיון שעוד לפני שהקב"ה קדש את בני ישראל, ועוד לפני שבני ישראל הלכו לגלות מצרים – הרי ידע הקב"ה אודות ה"מומים" שיקבלו בני ישראל במצרים בהיותם "מקרב גוי" ("עובדי עבודה זרה וכו'")[16], כי הקב"ה יודע עתידות ויודע תעלומות וחוזה מראש מה שיהי' אחר כך, ואף על פי כן הבטיח הקב"ה (בברית בין הבתרים) ש"אחרי כן יצאו ברכוש גדול"[17] ושהוא יקדש את בני ישראל כו', אזי הדין הוא, שהקידושין חלים, למרות ה"מומים" שבני ישראל מקבלים, גם "מומים" חמורים.

ויתירה מזה: הלשון צחה וברורה ברמב"ם הוא "שמע **ורצה**" לא "שמע והסכים" או "וויתר" וכיו"ב: מכיון שהבעל ידע על המום מלפני זה, אזי הדין שלא רק שהסכים על זה, או ויתר על זה, אלא "**רצה**".

ועד"ז בנוגע להקב"ה: מכיון שידע מקודם אודות המומים שיהיו, הרי זה ראי' ש"רצה" שיהי' כן. כמבואר בכ"מ[18], שכל ענין המומים בא מצד זה שהקב"ה "נורא עלילה על בני אדם"[19], **ורצונו** של הקב"ה שיהיו הענינים הפכיים, בכדי שעל ידי זה יתוסף (נוסף לעבודת הצדיקים) גם מעלת עבודת התשובה,

ואדרבה – בזה הוא רצונו האמיתי ("רצה"), כמאמר חז"ל[20] שבמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים עומדים שם, ועד ש"אין **יכולים** לעמוד שם"[21].

ולכן, מבלי הבט על כל המומים והעלמות כו' ב"ערות הארץ", נהי' הנישואין שבין הקב"ה ובני ישראל, ונישואין בשלימותם – בנין עדי עד, לעד ולעולמי עולמים, באופן ד"והיו לבשר אחד"[22], ישראל וקוב"ה כולא חד[23].

כפי שיהי' בשלימות ובגלוי בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ש"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"[24].

תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ח חלק ג' עמוד 58 ואילך

---

1) מקץ מב, ט. יב. (וראה קה"ר פ"א, ד בסופו) וראה פרש"י לך יב, יט. אחרי יח, ג.

2) ואתחנן ד, לד. ראה גם מכתב ער"ח ניסן ה'תשמ"ח.

3) זוהר חלק ב', קע, רע"ב. מכילתא בשלח יד כח.

4) שמות רבה פמ"ג, ח.

5) ראה אור התורה שיר השירים עמוד רס ואילך. ובכמה מקומות.

6) הובא בהגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים פיסקא מצה זו (עמוד ל). וש"נ.

7) הגדה של פסח פיסקא ויוציאנו.

8)הגדה של פסח פיסקא מצה זו.

9) תניא פרק מו.

10) והדמיון לגופי אומות העולם הוא (לא רק לעיני בשר למטה, אלא) גם לגבי למעלה כביכול, שדוקא אז שייך ענין בחירה, בב' דברים דומים ושוים זה לזה.

11) תניא פרק מט.

12) פירוש רש"י בא יב, א.

13) הלכות אישות פרק כב הלכה ב.

14) יום התונתו זה מתן תורה – ראה תענית כו, ב במשנה. ועוד.

15) תהלים קמז, יט.שמות רבה פ"ל, ט.

16) ראה שמות רבה פמ"ג, ח.

17) לך טו, יד.

18) ראה תורת חיים תולדות ד"ה ויתן לך פרק י ואילך. לקוטי שיחות חלק יח עמוד 395. וש"נ.

19) תהלים סו, ה. תנחומא וישב ד.

20) ברכות לד, ב.

21) רמב"ם הלכות תשובה פרק ז הלכה ד.

22) בראשית ב, כד.

23) ראה זוהר חלק ג עג, א.

24) מיכה ז, טו.

◆ יום ראשון ח׳ אלול ◆

כא (י) **כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וּנְתָנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ:**

יִ אֲרֵי תִפּוֹק לַאֲגָחָא קְרָבָא עַל בַּעֲלֵי דְּבָבָךְ וְיִמְסְרִנּוּן יְיָ אֱלָהָךְ בִּידָךְ וְתִשְׁבֵּי שִׁבְיְהוֹן:

רש״י ◄ **כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה** • בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁבְּמִלְחֶמֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין לוֹמַר: ״וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ״, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: ״לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה״. **וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ** • לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּתוֹכָהּ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן מִז׳ אֻמּוֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ל עמ׳ 159)

כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֶךָ . . וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ (כא, י) מִלְחָמָה זוֹ הַיְנוּ מִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר, הָאוֹיֵב שֶׁל הָאָדָם, וּבִכְלָלוּת יוֹתֵר – הַמִּלְחָמָה נֶגֶד כָּל אוֹיְבֵי ה׳. יֵשׁ לָדַעַת, תֵּכֶף בְּעֵת הַיְצִיאָה לְמִלְחָמָה זוֹ, שֶׁבְּעֶצֶם עוֹמְדִים **עַל אוֹיְבָךְ**, לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, כִּי רַק לְיִשְׂרָאֵל, הַדְּבוּקִים בַּה׳, יֵשׁ מְצִיאוּת אֲמִתִּית, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אוֹיְבָךְ, הַמְנַגְּדִים לַקְּדֻשָּׁה. **וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ** - לוֹקְחִים מִן הָאוֹיֵב דָּבָר שֶׁהָיָה בַּשִּׁבְיָה אֶצְלוֹ, שֶׁכֵּן לַקְלִפָּה אֵין תֹּקֶף וּמְצִיאוּת מִצַּד עַצְמָהּ, רַק מַה שֶּׁנָּפַל אֶצְלָהּ בַּשִּׁבְיָה מִגְּבוּל הַקְּדֻשָּׁה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ לקוטי שיחות חי״ד עמ׳ 85 ואילך)

מִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר – מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת!

בִּתְחִילַת פָּרָשָׁתֵנוּ כָּתוּב "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֶיךָ", וּמְפָרֵשׁ רַשִׁ"י "בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר".

וְהִנֵּה, בְּדִרּוּשֵׁי חֲסִידוּת מְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה שֶׁ"כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה גו'" קָאֵי עַל מִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר־טוֹב עִם הַיֵּצֶר־הָרַע בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה, דְּ"שְׁעַת צְלוֹתָא שְׁעַת קְרָבָא" (רְאֵה בְּכָל זֶה בִּלְקוּטֵי־תּוֹרָה וְאוֹר־הַתּוֹרָה בְּפָרָשָׁתֵנוּ).

וְיֵשׁ לְבָאֵר דְּגַם בְּמִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר, מַתְאִים פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל רַשִׁ"י "בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר":

מְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת (תורה־אור ה, ד ואילך. לקוטי־תורה במדבר ג, ד. ד"ה ת"ר נר חנוכה תרנ"ט. ועוד) שֶׁיֵּשׁ ב' אוֹפַנִּים בְּבֵרוּר וְהַכְנָעַת הַיֵּצֶר־הָרַע: א. בְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה. ב. בְּדֶרֶךְ מְנוּחָה. דַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה הִיא "שְׁעַת קְרָבָא" - הַכְנָעַת הַיֵּצֶר־הָרַע עַל־יְדֵי יְגִיעָה וּבְדֶרֶךְ מִלְחָמָה. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עֲבוֹדַת לִימוּד הַתּוֹרָה, עָלֶיהָ נֶאֱמַר "דְּרָכֶיהָ דַּרְכֵי נוֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם", כִּי עַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה מַמְשִׁיךְ וּמְגַלֶּה אֱלוֹקוּת בְּנַפְשׁוֹ, וְעַל־יְדֵי־זֶה מִתְבַּטֵּל הַיֵּצֶר־הָרַע וְנִכְנָע בְּדֶרֶךְ מְמֵילָא, וּבְלִי צוֹרֶךְ בְּמִלְחָמָה.

וְזֶהוּ מַה שֶּׁבֵּרוּר הַיֵּצֶר־הָרַע עַל־יְדֵי מִלְחָמָה נִקְרָא מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת", דְּכָל עִיקַּר מִלְחָמָה זוֹ הִיא רַק בְּגֶדֶר "רְשׁוּת", כִּי יֶשְׁנָהּ דֶּרֶךְ אַחֶרֶת לְהַכְנִיעַ אֶת הַיֵּצֶר־הָרַע, בְּלִי מִלְחָמָה, וּבְאוֹפֶן שֶׁל מְנוּחָה - עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה שֶׁל תּוֹרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות ש"פ תצא, י"א אלול ה'תש"נ)

תּוֹרָה הִיא מִלְּשׁוֹן הוֹרָאָה. כָּל עִנְיָן בַּתּוֹרָה, וּבְוַדַּאי הַתְחָלָתָהּ וּשְׁמָהּ שֶׁל פָּרָשָׁה בַּתּוֹרָה, מְהַוֶּה הוֹרָאָה וְהוֹרָאָה נִצְחִית בְּחַיֵּי הַיּוֹם יוֹם שֶׁל יְהוּדִי, כָּל יְהוּדִי, אֲנָשִׁים נָשִׁים וָטָף.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(י) **כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה – בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר** - וּרְאֵה רַשִׁ"י סוֹטָה לה, ב: "דִּקְרָא בְּחוּצָה לָאָרֶץ כְּתִיב, כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה מֵאָרֶץ לְחוּצָה לָאָרֶץ, וְהָכִי תַּנְיָא בַּסִּפְרֵי: כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה, בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, דְּכִי תֵצֵא מַשְׁמַע כְּשֶׁתַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ לָצֵאת".

שֶׁבְּמִלְחֶמֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - שֶׁהִיא חוֹבָה.

אֵין לוֹמַר: "וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ", שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר - לְעֵיל כ, טז.

"לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה". וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ – לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים - הַלִּימוּד הוּא מִיִּתּוּר תֵּיבַת "שִׁבְיוֹ" (רא"ם). וּרְאֵה רַשִׁ"י סוֹטָה שָׁם: "בָּא הַכָּתוּב לְהַתִּיר כְּנַעֲנִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ וּלְקַיֵּם מֵהֶם יְפַת תּוֹאַר, שֶׁלֹּא יִהְיוּ בִּכְלַל לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה, דְּהַאי **וְשָׁבִיתָ** קְרָא יְתֵירָא הוּא". אֶלָּא שֶׁזֵּהוּ לִשְׁיטָתוֹ בַּשַּׁ"ס שֶׁהַלִּימוּד שֶׁמִּדּוּבָּר בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הוּא מֵהַלָּשׁוֹן "כִּי תֵצֵא", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל, לָכֵן "וְשָׁבִיתָ" מְיוּתָּר, אֲבָל כָּאן כָּתַב לְעֵיל שֶׁמִּ"וְשָׁבִיתָ" מוּכָח שֶׁמִּדּוּבָּר בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, וְאִם כֵּן אֵין זֶה קְרָא יְתֵרָה, אֶלָּא תֵּיבַת "שִׁבְיוֹ" בִּלְבָד, וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל. וּרְאֵה רַשִׁ"י לְעֵיל כ, יא: "כָּל הָעָם הַנִּמְצָא בָהּ – אֲפִילּוּ אַתָּה מוֹצֵא בָהּ מִשֶּׁבַע אוּמּוֹת שֶׁנִּצְטַוֵּיתָ לְהַחֲרִימָם, אַתָּה רַשַּׁאי לְקַיְּמָם". אֶלָּא שֶׁכָּאן בָּא הַכָּתוּב לְהַתִּיר לָקַחַת בַּשְּׁבִי וַאֲפִילּוּ לְשֵׁם אִישׁוּת, כְּמוֹ שֶׁמַּמְשִׁיךְ הַכָּתוּב (באר בשדה).

שֶׁבְּתוֹכָהּ וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן מִשֶּׁבַע אֻמּוֹת - כְּבָר יָדַעְנוּ שֶׁכְּנַעֲנִים הֵם מִשֶּׁבַע אוּמּוֹת, וּמַה מַּשְׁמִיעֵנוּ? וְיֵשׁ לוֹמַר כַּוָּנָתוֹ, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם מַחֲזִיקִים עַצְמָם וּמִתְנַהֲגִים כִּכְנַעֲנִים שֶׁמִּשֶּׁבַע אוּמּוֹת, וְלֹא כִּכְנַעֲנִים שֶׁנִּטְמְעוּ בְּתוֹךְ הָעָם שֶׁהֵם נִמְצָאִים בּוֹ, בְּכָל זֹאת מוּתָּר לְךָ לְקַיְּמוֹ וְלִשְׁבּוֹתוֹ (ע"פ משכיל לדוד). תורה יא

וְצָרִיךְ לְהָבִין: מַהֵי הַהוֹרָאָה הַנִּצְחִית לְכָל יְהוּדֵי מִפָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ בַּתּוֹרָה - "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֶךָ וּנְתָנוֹ ה׳ אֱלֹקֶיךָ בְּיָדֶךָ וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ"?

וּבִפְרָט שֶׁ"כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה" קָאֵי בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת ("בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר"), שֶׁאֵינָהּ שַׁיָּכֶת בַּזְּמַן הַזֶּה - מַהֵי אֵיפוֹא הַהוֹרָאָה הַנִּצְחִית מִזֶּה לַעֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל הַזְּמַנִּים (גַּם בַּזְּמַן הַזֶּה) וּבְכָל הַמְּקוֹמוֹת, עַד בְּאוֹפֶן שֶׁל "בְּכָל יוֹם יִהְיוּ (דִּבְרֵי הַתּוֹרָה) בְּעֵינֶיךָ **חֲדָשִׁים**"?

וְיוּבָן בְּהַקְדִּים:

בַּעֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֶשְׁנָם בִּכְלָלוּת שְׁנֵי חֲלָקִים: עֲבוֹדָתוֹ בַּקְּדוּשָׁה - לִימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וַעֲבוֹדָתוֹ בְּחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם - לְבָרֵר וּלְזַכֵּךְ אֶת גַּשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם, וְלַעֲשׂוֹתָהּ כְּלִי לִקְדוּשָׁה וֶאֱלֹקוּת. וּבַלָּשׁוֹן הַיָּדוּעַ - דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַחְתּוֹנִים.

הַהֶבְדֵּל בֵּין שְׁתֵּי הָעֲבוֹדוֹת - מִתְבַּטֵּא בָּאוֹפֶן שֶׁבּוֹ עוֹשִׂים אֶת הָעֲבוֹדָה: הָעֲבוֹדָה בַּקְּדוּשָׁה - הִיא בִּכְלָל בְּדַרְכֵי שָׁלוֹם, כִּי בְּעִנְיָן זֶה לֹא מִתְעַסְּקִים עִם "אוֹיְבֶךָ", מְנַגֵּד. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָעֲבוֹדָה דְּבִרּוּר הָעוֹלָם - הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל מִלְחָמָה, "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֶךָ": "תַּחְתּוֹנִים" נִבְרְאוּ בְּאוֹפֶן שֶׁבְּגָלוּי הֲרֵי הֵם "אוֹיְבֶךָ" הַמַּעְלִים וּמְנַגֵּד לָאֱלֹקוּת, וּמִצַּד עַצְמָם הֲרֵי הֵם שֶׁלֹּא בְּעֶרֶךְ, וְהֵיפֶךְ מִ(לִהְיוֹת) "דִּירָה **לוֹ יִתְבָּרֵךְ**", וְלָכֵן צָרִיךְ **לְהִלָּחֵם** עִם הָעוֹלָם כְּדֵי לִכְבּוֹשׁ אוֹתוֹ וְלַעֲשׂוֹתוֹ דִּירָה לְהַקָּבָּ"ה, שֶׁבָּהּ נִמְצָא הַקָּבָּ"ה בְּגָלוּי בְּכָל עַצְמוּתוֹ (כְּמוֹ הָאָדָם, כִּבְיָכוֹל, שֶׁנִּמְצָא בְּדִירָתוֹ הַפְּרָטִית).

יְתֵרָה מִזֶּה: הֱיוֹת שֶׁהַמְּצִיאוּת דְּ"אוֹיְבֶךָ" - הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר שֶׁל הַ׳תַּחְתּוֹנִים׳ - נִבְרְאָה עַל יְדֵי הַקָּבָּ"ה עַצְמוֹ, הוּא בָּרָא שֶׁבַּגַּשְׁמִיּוּת (דְּעוֹלָם הַזֶּה) תִּהְיֶה תְּכוּנָה שֶׁל "תַּחְתּוֹן" (כְּשֵׁם שֶׁבָּרָא אֶת הָרוּחָנִיּוּת עִם תְּכוּנָה שֶׁל "עֶלְיוֹן"), מוּבָן עַד כַּמָּה גָּדוֹל הַתּוֹקֶף דִּמְצִיאוּת הַמְּנַגֵּד (לֹא בְּכֹחַ עַצְמוֹ חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא בְּכֹחוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה שֶׁבָּרָא אֶת הַמְּנַגֵּד בְּאוֹפֶן כָּזֶה) - וְכֵיוָן שֶׁכָּךְ, הֲרֵי זֶה מְחַזֵּק עוֹד יוֹתֵר אֶת **הַמִּלְחָמָה** שֶׁזָּקוּק לָהּ כָּל יְהוּדִי בִּכְדֵי לַעֲשׂוֹת אֶת הָעוֹלָם דִּירָה לְהַקָּבָּ"ה.

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן הַלָּשׁוֹן "כִּי **תֵצֵא** לַמִּלְחָמָה", וְ"**עַל** אוֹיְבֶךָ": כֵּיוָן שֶׁמְּקוֹמוֹ הַקָּבוּעַ שֶׁל יְהוּדִי הוּא בִּתְחוּם (ד׳ אַמּוֹת) דִּקְדוּשָׁה (עֶלְיוֹן), צְרִיכָה לִהְיוֹת אֶצְלוֹ **יְצִיאָה** מִמְּקוֹמוֹ לָצֵאת לְמִלְחָמָה עִם ׳תַּחְתּוֹנִים׳. וּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה מוּדָע לְכָךְ שֶׁנִּיתָּן לוֹ הַכֹּחַ לְנַצֵּחַ בַּמִּלְחָמָה, מִלְחָמָה כְּנֶגֶד מְצִיאוּת שֶׁל תַּחְתּוֹן, וְתַחְתּוֹן כָּזֶה שֶׁנִּבְרָא עַל־יְדֵי הַקָּבָּ"ה - אוֹמֵר הַפָּסוּק שֶׁזּוֹהִי יְצִיאָה לַמִּלְחָמָה "**עַל** אוֹיְבֶךָ", לְמַעְלָה מֵאוֹיְבֶךָ, הַיְהוּדִי (הַיּוֹצֵא לַמִּלְחָמָה) עוֹמֵד מֵעַל (עַל) אוֹיְבֶךָ, וּכְדִלְקַמָּן.

וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר - הָעֲבוֹדָה דְּ"כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֶךָ" יֶשְׁנָהּ גַּם בָּאָדָם עַצְמוֹ: הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁלּוֹ הֵם בִּבְחִינַת תַּחְתּוֹן בְּיַחַס לְנִשְׁמָתוֹ (נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית), וְעָלָיו לָצֵאת לַמִּלְחָמָה - מִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר - לְהִתְגַּבֵּר עַל הַנְּטִיּוֹת הַטִּבְעִיּוֹת שֶׁל גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית, לִכְבּוֹשׁ אוֹתָם וּבְאוֹפֶן שֶׁלֹּא יַפְרִיעוּ לַעֲבוֹדַת ה׳ שֶׁלּוֹ, וְעַד יְתֵירָה מִזּוֹ - שֶׁיַּעֲבוֹד אֶת ה׳ גַּם בְּכֹחוֹת אֵלּוּ, "בְּכָל לְבָבְךָ - בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ". וְנִיתָּן לוֹ הַכֹּחַ עַל זֶה - לִהְיוֹתוֹ (נִשְׁמָתוֹ) "**עַל** אוֹיְבֶךָ".

וּמִזֶּה יֶשְׁנָהּ גַּם הוֹרָאָה בְּנוֹגֵעַ לִזְמַן זֶה - חוֹדֶשׁ אֱלוּל:

הַיֵּצֶר־הָרַע יָכוֹל לָבוֹא וְלִטְעוֹן לַיְּהוּדִי: מִכֵּיוָן שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת, בְּוַדַּאי קַיָּם כָּל יְהוּדִי אֶת כָּל עִנְיְנֵי הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל, וְלֹא רַק בְּמֶשֶׁךְ יוֹם אֶחָד, אֶלָּא עָבְרוּ כְּבָר לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה יָמִים בְּחוֹדֶשׁ זֶה, עֲשָׂרָה יָמִים רְצוּפִים בָּעֲבוֹדָה שֶׁל "אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי", וְהוֹסָפָה בְּלִימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּהִידּוּר, עִם כָּל הָעִנְיָנִים שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים בְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל (כְּמִדּוּבָּר בַּהִתְוַעֲדוּיוֹת שֶׁלִּפְנֵי־זֶה) - וְאִם־כֵּן אֶפְשָׁר עַכְשָׁו "לְנוּחַ", אוֹ עַל־כָּל־פָּנִים - לְהַמְשִׁיךְ לַעֲשׂוֹת אֶת הָעֲבוֹדָה, אֲבָל בְּסֵדֶר וְהַדְרָגָה, וּבִפְרָט שֶׁיֶּשְׁנָהּ כְּבָר הָרְגִּילוּת בָּזֶה בְּמֶשֶׁךְ עֲשָׂרָה יָמִים רְצוּפִים וְכוּ׳ וְכוּ׳. וַאֲפִילּוּ אִם רוֹצִים לְהוֹסִיף בָּעֲבוֹדָה - אֶפְשָׁר לְהוֹסִיף בָּזֶה, אֲבָל אֵין כָּל הֶכְרֵחַ לְהַגִּיעַ לְכָךְ בְּאֶמְצָעוּת "מִלְחָמָה", עִם רַעַשׁ וּ׳שְׁטוּרְעֶם׳ - שֶׁכָּן, כְּבָר אֵין לִכְאוֹרָה עִם מִי לְהִלָּחֵם. וַאֲפִילּוּ אִם יֵשׁ בְּמַה לְהִלָּחֵם - הֲרֵי עָדִיף לִפְעוֹל בַּקְּדוּשָׁה, מֵאֲשֶׁר לְהִתְעַסֵּק בְּמִלְחָמָה שֶׁדּוֹרֶשֶׁת **יְצִיאָה** לַמִּלְחָמָה.

וּשְׁאֵלָה זוֹ מִתְחַזֶּקֶת בְּדוֹרֵנוּ זֶה בְּמִיּוּחָד: לִהְיוֹתוֹ דּוֹר הָאַחֲרוֹן שֶׁל הַגָּלוּת (וּלְאַחֲרֵי רִיבּוּי הָעִנְיָנִים שֶׁל עֲבוֹדַת הַמִּלְחָמָה שֶׁפָּעֲלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֶשֶׁךְ הַדּוֹרוֹת, עַד וְכוֹלֵל דּוֹר זֶה), שֶׁיִּהְיֶה גַּם דּוֹר הָרִאשׁוֹן דְּהַגְּאוּלָה - הָיָה לִכְאוֹרָה מַתְאִים יוֹתֵר שֶׁיִּתְכּוֹנְנוּ לִפְעוֹל בָּעֲבוֹדָה דִּלְעָתִיד־לָבֹא בְּאוֹפֶן שֶׁל עֲלִיּוֹת (יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל חָיִל) בַּקְּדוּשָׁה עַצְמָהּ, מֵאֲשֶׁר לְהִתְעַסֵּק עִם עִנְיְנֵי מִלְחָמָה.

עַל כָּךְ יֶשְׁנָהּ הַהוֹרָאָה מִפָּרָשַׁת "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֶךָ" (שֶׁקּוֹרִין אוֹתָהּ תָּמִיד בְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל), שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל בְּאוֹפֶן שֶׁל מִלְחָמָה, הֵן בְּנוֹגֵעַ לְעַצְמוֹ - לְהִלָּחֵם וּלְשַׁנּוֹת טֶבַע רְגִילוּתוֹ, גַּם טֶבַע דִּקְדוּשָׁה, וְהֵן בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדָה בָּעוֹלָם - לִלְחוֹם וְלִכְבּוֹשׁ חֲלָקִים בָּעוֹלָם שֶׁעֲדַיִן לֹא חֲדוּרִים בִּקְדוּשָׁה, וְלַעֲשׂוֹתָם **דִּירָה** לוֹ יִתְבָּרֵךְ.

וּבְנוֹגֵעַ לְדוֹרֵנוּ זֶה - אַדְּרַבָּה: לִהְיוֹתוֹ הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן בַּגָּלוּת וְדוֹר הָרִאשׁוֹן דְּהַגְּאוּלָה - מוּטֶלֶת עָלֵינוּ אַחֲרָיוּת יְתֵרָה לְסַיֵּם אֶת הַמִּלְחָמָה, וּלְהָכִין אֶת הַדֶּרֶךְ לְ"יִלְחֲם מִלְחֲמוֹת ה׳" שֶׁל מָשִׁיחַ צִדְקֵנוּ [וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה עַל־יְדֵי נִיצוּץ־מָשִׁיחַ שֶׁבְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל].

וּבְנוֹגֵעַ לְפוֹעֵל:

כָּל יְהוּדֵי צָרִיךְ לְהוֹסִיף - בְּאוֹפֶן שֶׁל מִלְחָמָה וְשִׁינּוּי הַטֶּבַע - בְּכָל הָעִנְיָנִים דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל, וּבִכְלָלוּת - הָעֲבוֹדָה דְּ"אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי", הַהִתְקָרְבוּת דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַקָּבָּ"ה מִתּוֹךְ אַהֲבָה (וְשִׂמְחָה), עַל־יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ.

וּבְמְיוּחָד - עַל־יְדֵי הַהוֹסָפָה בְּלִימוּד הַתּוֹרָה (וּבִפְרָט - מִתּוֹךְ אַהֲבָה), שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מִתְאַחֲדִים בְּמְיוּחָד עִם הַקָּבָּ"ה (אֲשֶׁר "הִכְנִיס" אֶת עַצְמוֹ בְּתוֹרָתוֹ, "אֲנָא נַפְשִׁי כְּתָבִית יְהָבִית"), בְּ"יִחוּד נִפְלָא כוּ"",

לְהוֹסִיף בְּעַצְמוֹ בְּלִימוּד הַתּוֹרָה, וּכְמוֹ כֵן לְהַשְׁפִּיעַ עַל יְהוּדִים נוֹסָפִים - אֲנָשִׁים וְנָשִׁים, וּבְהַדְגָּשָׁה מְיוּחֶדֶת - טַף, תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן - שֶׁיּוֹסִיפוּ בְּלִימוּד הַתּוֹרָה, וּבִפְרָט - בְּשִׁיעוּרֵי תּוֹרָה בָּרַבִּים.

וּכְמוֹ כֵן - עַל־יְדֵי נְתִינַת הַצְּדָקָה, שֶׁהִיא מְאַחֶדֶת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיִחַד, שֶׁזֶּה נַעֲשָׂה כְּלִי לְאַהֲבַת ה׳ וְאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי הַקָּבָּ"ה ("אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי").

וְגַם בְּשֶׁאָר קַוֵּי הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל - עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה, וְהַשְׁלָמוּת בְּכָל זֶה - בְּאוֹפֶן שֶׁל גְּאוּלָה.

וִיהִי־רָצוֹן, שֶׁזֶּה יוֹסִיף עוֹד יוֹתֵר בִּברְכַּת כְּתִיבָה וַחֲתִימָה טוֹבָה לְכָל יְהוּדִי וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לִשָּׁנָה טוֹבָה וּמְתוּקָה, בְּטוּב הַנִּרְאֶה וְהַנִּגְלֶה, בְּגַשְׁמִיּוּת וּברוּחָנִיּוּת גַּם יַחַד,

עֲדֵי הַבְּרָכָה הֲכִי עִיקָּרִית - הַגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, אֲשֶׁר יִלְחֵם מִלְחֶמֶת ה׳ וְיַנְצַח, "וּנְתָנוֹ ה׳ אֱלֹקֶיךָ בְּיָדֶךָ", וּ"וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ" - עִיקַּר הַשִּׁבְיָה (שֶׁאוּמּוֹת הָעוֹלָם רָדְפוּ אַחֲרֶיהָ) - בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁחוֹזְרִים לִמְקוֹמָם הַמַּשְׁכּוֹנוֹת דְּבֵית רִאשׁוֹן וּבֵית שֵׁנִי, בְּיַחַד עִם הַמִּשְׁכָּן שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, וְעוֹד וְעִיקָּר - בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי, מִקְדָּשׁ אַדְ׳ כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ,

וַאֲזַי יְקוּיִם בְּפַשְׁטוּת "(וְהָיָה כִּי) תָבוֹא אֶל הָאָרֶץ גו׳ וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה גו׳" וּמְבִיאִים הַבִּיכּוּרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי,

וְאָז יֶשְׁנָהּ גַּם שְׁלֵמוּת עִנְיַן הַמִּלְחָמָה, "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה" - מִלְחָמָה מִלְּשׁוֹן לֶחֶם - "לַחְמִי לְאִשַּׁי", עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְכָל זֶה - תֵּיכֶף וּמִיָּד מַמָּשׁ.

(יא) **וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר וְחָשַׁקְתָּ בָּהּ וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה:**

יא **וְתֶחֱזֵי בְּשִׁבְיָה אִתְּתָא שַׁפִּירַת חֵזוּ וְתִתְרְעֵי בַּהּ וְתִסְבַּהּ לָךְ לְאִנְתּוּ:**

רש״י ◄ **אֵשֶׁת • אֲפִלּוּ אֵשֶׁת אִישׁ. וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה • לֹא דִּבְּרָה תּוֹרָה אֶלָּא כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרָע, שֶׁאִם אֵין הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַתִּירָהּ, יִשָּׁאֶנָּה בְּאִסּוּר. אֲבָל אִם נְשָׂאָהּ, סוֹפוֹ לִהְיוֹת שׂוֹנְאָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר אַחֲרָיו: "כִּי תִהְיֶיךָ לְאִישׁ וְגוֹ׳", וְסוֹפוֹ לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, לָכֵן נִסְמְכוּ פָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ.**

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(יא) **וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה – לֹא דִּבְּרָה תּוֹרָה אֶלָּא כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרָע** - שֶׁאֵין "וְלָקַחְתָּ לְךָ" צִיווּי אוֹ רְשׁוּת גְּמוּר, אֶלָּא זֶהוּ הֶיתֵּר שֶׁנֶּאֱמַר בְּקוּשִׁי וּבְדוּחַק "כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרָע" (ע״פ ספר הזכרון). וְלָכֵן תְּחִלָּה אָמַר הַכָּתוּב אֶת הַהֶיתֵּר הַכְּלָלִי "וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה", וְרַק אַחַר־כָּךְ אֶת פְּרָטֵי הַדְּבָרִים, לוֹמַר לָנוּ שֶׁכָּל הַהֶיתֵּר לָקַחַת אִשֶּׁת יְפַת תֹּאַר הוּא "הָרַע בְּמִיעוּטוֹ" (משכיל לדוד).

שֶׁאִם אֵין הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַתִּירָהּ – יִשָּׁאֶנָּה בְּאִסּוּר - כְּלוֹמַר, לֹא הִתִּירַתָּהּ אֶלָּא בִּשְׁבִיל יֵצֶר הָרָע, שֶׁאִם לֹא יַתִּירָהּ – יַעֲבוֹר עַל הָאַזְהָרָה, מִתּוֹךְ שֶׁמִּתְגָּרֶה בָּהּ יִצְרוֹ מֵחֲמַת יָפְיָהּ – הִתִּירָה לוֹ וּבְקוּשִׁי, דְּמוּטָב שֶׁיֹּאכְלוּ יִשְׂרָאֵל בְּשַׂר מְסוּכָּנֶת שְׁחוּטָה וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא מְאוּסָה, וְלֹא יֹאכְלוּ לְאַחַר שֶׁיָּמוּתוּ וְיִהְיוּ נְבֵלוֹת (רש״י קידושין כא, ב).

אֲבָל אִם נְשָׂאָהּ – סוֹפוֹ לִהְיוֹת שׂוֹנְאָהּ - בְּהוֹסָפָה זוֹ בָּא לְהַדְגִּישׁ אֶת הָאָמוּר לְעֵיל, שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵין זֶה הֶיתֵּר גָּמוּר אֶלָּא כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרָע, לָכֵן גַּם הַתּוֹצָאָה מִנִּישׂוּאִין אֵלּוּ תִּהְיֶה שִׂנְאָה. וּרְאֵה גַּם רַש״י לְקַמָּן פָּסוּק יד.

שֶׁנֶּאֱמַר אַחֲרָיו - פָּסוּק טו.

"כִּי תִהְיֶיךָ לְאִישׁ וְגוֹ׳" - "שְׁתֵּי נָשִׁים, הָאַחַת הָאֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה". וְלָכֵן נֶאֱמַר בִּלְשׁוֹן "כִּי תִהְיֶיךָ", שֶׁבִּשְׁעַת הַלְּקִיחָה הִיא הָיְתָה אֲהוּבָה, וְרַק בְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַן הִיא נִהְיֵית שְׂנוּאָה. וְלָכֵן מַדְגִּישׁ הַכָּתוּב "לְאִישׁ", הוּא הָאִישׁ אֲשֶׁר לָקַח אֵשֶׁת יְפַת תֹּאַר (משכיל לדוד).

וְסוֹפוֹ לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה "בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה" - וְלָכֵן גַּם בּוֹ נֶאֱמַר "כִּי יִהְיֶה", לְשׁוֹן הַמּוֹרֶה שֶׁוַּדַּאי יִהְיֶה, וְגַם בּוֹ מַדְגִּישׁ הַכָּתוּב "לְאִישׁ", הַיְנוּ לְאִישׁ שֶׁלָּקַח יְפַת תֹּאַר (משכיל לדוד).

לָכֵן נִסְמְכוּ פָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ. אֵשֶׁת - תְּחִלָּה פֵּרֵשׁ "וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה" וְרַק אַחַר־כָּךְ תֵּיבַת "אֵשֶׁת", כְּדֵי לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁהַהֶיתֵּר שֶׁל "כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרָע" הוּא גַּם בִּפְנוּיָה וְלֹא רַק בְּאֵשֶׁת אִישׁ, וְלֹא שֶׁבִּפְנוּיָה הַהֶיתֵּר הוּא גָּמוּר (ע״פ דברי דוד).

אֲפִלּוּ אֵשֶׁת אִישׁ - הַלִּמּוּד הוּא מִזֶּה שֶׁכָּתוּב "אֵשֶׁת" וְלֹא "אִשָּׁה" (דברי דוד). וְאַף שֶׁאֵין אִישׁוּת בְּגֵרוּשָׁה (ראה סנהדרין נב, ב), מִכָּל־מָקוֹם אִיכָּא עֲשֵׂה, דִּכְתִיב (בראשית ב, כד): "וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ", וְלֹא בְּאֵשֶׁת חֲבֵירוֹ, רְאֵה סַנְהֶדְרִין נח, א (תוס׳ קידושין שם). תורה יב

(יב) וַהֲבֵאתָהּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְגִלְּחָה אֶת־רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת־צִפָּרְנֶיהָ:

יב וְתָעֵלִנַּהּ לְגוֹ בֵּיתָךְ וּתְגַלַּח יָת רֵישַׁהּ וּתְרַבֵּי יָת טוּפְרָנָהָא:

רש״י◄ וְעָשְׂתָה אֶת־צִפָּרְנֶיהָ • תְּגַדֵּלֵם כְּדֵי שֶׁתִּתְנַוֵּל.

(יג) וְהֵסִירָה אֶת־שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ מֵעָלֶיהָ וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ וּבָכְתָה אֶת־אָבִיהָ וְאֶת־אִמָּהּ יָרֵחַ יָמִים וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ וְהָיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה:

יג וְתֶעְדֵּי יָת כְּסוּת שִׁבְיַהּ מִנַּהּ וְתִיתַב בְּבֵיתָךְ וְתִבְכֵּי יָת אֲבוּהָא וְיָת אִמַּהּ יְרַח יוֹמִין וּבָתַר כֵּן תֵּעוּל לְוָתַהּ וְתִבְעֻלִנַּהּ וּתְהֵי לָךְ לְאִנְתּוּ:

רש״י◄ וְהֵסִירָה אֶת־שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ • לְפִי שֶׁהֵם נָאִים, שֶׁהָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים בְּנוֹתֵיהֶם מִתְקַשְּׁטוֹת בַּמִּלְחָמָה, בִּשְׁבִיל לְהַזְנוֹת אֲחֵרִים עִמָּהֶם. וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ • בְּבֵית שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, נִכְנָס וְנִתְקָל בָּהּ, יוֹצֵא וְנִתְקָל בָּהּ, רוֹאֶה בִּבְכִיָּתָהּ, רוֹאֶה בְּנִוּוּלָהּ, כְּדֵי שֶׁתִּתְגַּנֶּה עָלָיו. וּבָכְתָה אֶת־אָבִיהָ • כָּל־כָּךְ לָמָּה? כְּדֵי שֶׁתְּהֵא בַּת יִשְׂרָאֵל שְׂמֵחָה וְזוֹ עֲצֵבָה, בַּת יִשְׂרָאֵל מִתְקַשֶּׁטֶת וְזוֹ מִתְנַוֶּלֶת.

(יד) וְהָיָה אִם־לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכֹר לֹא־תִמְכְּרֶנָּה בַּכֶּסֶף לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת אֲשֶׁר עִנִּיתָהּ: ס

יד וִיהֵי אִם לָא תִתְרְעֵי בַהּ וְתִפְטְרִנַּהּ לְנַפְשַׁהּ וְזַבְּנָא לָא תְזַבְּנִנַּהּ בְּכַסְפָּא לָא תִתְגַּר בַּהּ חֲלַף דִּי עַנִּיתַהּ:

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(יב) **וְעָשְׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ – תְּגַדֵּלֵם** - מְפָרֵשׁ עֲשִׂיָּה מִלְּשׁוֹן גִּידּוּל. וּבְאַחַד מִכִּתְבֵי־הַיָּד נוֹסָף כָּאן: וְכֵן "וְעָשִׂת אֶת הַתְּבוּאָה" (ויקרא כה, כא), וְכֵן "אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן" (ש״א יב, ו), פֵּירוּשׁ גִּידֵּל. כְּלוֹמַר, מָצִינוּ בַּמִּקְרָא לְשׁוֹן עֲשִׂיָּה בְּמִשְׁמָעוּת שֶׁל גִּידּוּל, וְאַף כָּאן כֵּן הוּא. אֲבָל רְאֵה רַשִׁ״י בְּרֵאשִׁית א, ז: "וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרָקִיעַ – תִּקְּנוֹ עַל עָמְדוֹ, וְהִיא עֲשִׂיָּתוֹ, כְּמוֹ וְעָשִׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ". מַשְׁמַע שֶׁמְּפָרֵשׁ עֲשִׂיָּה מִלְּשׁוֹן תִּיקּוּן, וְלִקְאוֹרָה הוּא כְּדַעַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בִּיבָמוֹת מח, א שֶׁ"וְעָשִׂתָה" פֵּירוּשׁוֹ "תָּקוֹץ", שֶׁהִיא תִּקּוּן הַצִּפָּרְנַיִם. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁפֵּירוּשׁ "וְעָשִׂתָה" סוֹבֵל אֶת שְׁנֵי הַפֵּירוּשִׁים, וּבְכָל מָקוֹם מְפָרֵשׁ רַשִׁ״י בְּהֶתְאֵם לִפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא בְּאוֹתוֹ מָקוֹם (ע״פ רא״ם ורע״ב). אַךְ יֵשׁ מְפָרְשִׁים שֶׁגִּידּוּל הַצִּפָּרְנַיִם הוּא הַנִּקְרָא **תִּקּוּן** לַצִּפָּרְנַיִם, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַסְּרָתָם הִיא נִקְרֵאת תִּקּוּן **לְיָדַיִם** [כְּמוֹ "וְלֹא עָשָׂה רַגְלָיו" (ש״ב יט, כה), וּבְרַשִׁ״י שָׁם: "לְשׁוֹן תִּקּוּן הוּא, הַעֲבָרַת שֵׂעָר שֶׁבֵּין הָרַגְלַיִם"], וְלָכֵן כָּאן שֶׁנֶּאֱמַר "וְעָשִׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ", מְפָרְשוֹ שֶׁתְּגַדֵּל אֶת הַצִּפָּרְנַיִם, כִּי זֶהוּ תִּקּוּן הַצִּפָּרְנַיִם, אַף שֶׁזֶּהוּ נִוּוּל לָאִשָּׁה (הבנת הנקרא). אֲבָל לְפִי זֶה צָרִיךְ עִיּוּן מַה שֶּׁאוֹמֵר שָׁם הַכָּתוּב: "וְלֹא עָשָׂה שְׂפָמוֹ", הֲרֵי שֶׁשַּׁיָּךְ לְשׁוֹן תִּיקּוּן בַּשָּׂפָם עַצְמוֹ עַל־יְדֵי גִּלּוּחוֹ.

כְּדֵי שֶׁתִּתְנַוֵּל - כְּדַעַת רַבִּי עֲקִיבָא שָׁם, שֶׁעַל פִּי פְּשׁוּטוֹ מִסְתַּבֵּר יוֹתֵר שֶׁהַכַּוָּנָה שֶׁתְּגַדֵּל כְּדֵי שֶׁתִּתְנַוֵּל, מֵאֲשֶׁר לְקוֹץ, וְלִמֹּר שֶׁ"אַף עַל גַּב דְּלָאו נִוּוּל, גְּזֵירַת הַכָּתוּב הִיא" (כלשון רש״י יבמות שם). תורה יג

(יג) **וְהֵסִירָה אֶת שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ – לְפִי שֶׁהֵם נָאִים** - מִפְּנֵי שֶׁשִּׂמְלוֹת הַשְּׁבוּיוֹת, תָּמִיד בְּלוּיוֹת וּמְטֻלָּאוֹת, וְהַסָּרָתָן הִיא הֵיפֶךְ הַנִּוּוּל, הוּצְרַךְ לוֹמַר "לְפִי שֶׁהֵם נָאִים", וְהַסָּרָתָן הִיא הַנִּוּוּל (רא״ם).

שֶׁהַגּוֹיִם בְּנוֹתֵיהֶם מִתְקַשְּׁטוֹת בַּמִּלְחָמָה בִּשְׁבִיל לְהַזְנוֹת אֲחֵרִים עִמָּהֶם - וְהִיא תַּזְחִבּוּלָה בַּמִּלְחָמָה, שֶׁהַשּׂוֹנֵא יָשִׂים עֵינוֹ וְלִבּוֹ אֶל הַבְּגָדִים הַנָּאִים וְיָסִיר לְבָבוֹ מִכְּלֵי מָוֶת שֶׁל מִלְחָמָה וְלֹא יִשְׁמוֹר עַצְמוֹ (אדרת אליהו). אוֹ כְּדֵי לְזָרֵז אֶת הַגְּבָרִים בְּרוּחַ גְּבוּרָה בַּמִּלְחָמָה (תורה תמימה).

וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ – בַּבַּיִת שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ - שֶׁאִם לֹא כֵן, לָמָּה נֶאֱמַר "בְּבֵיתֶךָ", הֲרֵי כְּבָר אָמַר בְּפָסוּק יב: "וַהֲבֵאתָהּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ". וּמִפְּנֵי שֶׁיִּשְׁיַבְתָּהּ בַּבַּיִת שֶׁהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ, מוֹרָה עַל הֵיפֶךְ כַּוָּנַת הַכָּתוּב, הוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ בּוֹ שֶׁגַּם זֶה לִגְנַאי (רא״ם).

נִכְנָס וְנִתְקָל בָּהּ, יוֹצֵא וְנִתְקָל בָּהּ, רוֹאֶה בִּבְכִיָּתָהּ, רוֹאֶה בְּנִוּוּלָהּ, כְּדֵי שֶׁתִּתְגַּנֶּה עָלָיו. וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ – כָּל־כָּךְ לָמָּה - לָמָּה הִקְפִּידָה תּוֹרָה שֶׁתִּבְכֶּה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה־זָרָה (רא״ם). אוֹ הַפֵּירוּשׁ: כֵּיוָן שֶׁבְּכִי זֶהוּ דָּבָר שֶׁלֹּא נִיתָּן לְצַוּוֹת עָלָיו, הַכַּוָּנָה שֶׁהוּא צָרִיךְ לִגְרוֹם לָהּ לִבְכּוֹת, כְּשֶׁתִּרְאֶה עַצְמָהּ בְּנִוּוּל גָּדוֹל, וְתִזְכֹּר בַּדְּבָרִים הַטּוֹבִים שֶׁהָיוּ לָהּ בְּבֵית הוֹרֶיהָ (משכיל לדוד). וְעַל כָּךְ שׁוֹאֵל רַשִׁ״י "כָּל־כָּךְ לָמָּה"??

כְּדֵי שֶׁתְּהֵא בַּת יִשְׂרָאֵל - אִשְׁתּוֹ.

שְׂמֵחָה וְזוֹ עֲצֵבָה, בַּת יִשְׂרָאֵל מִתְקַשֶּׁטֶת וְזוֹ מִתְנַוֶּלֶת - עַל־יְדֵי בְּכִיָּתָהּ. וְזוֹ סִבָּה שֶׁיּוֹצִיא אוֹתָהּ וְיַחֲזִיק בְּאִשְׁתּוֹ (רא״ם). תורה יד

רש״י◄ **וְהָיָה אִם־לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ •** הַכָּתוּב מְבַשֶּׂרְךָ שֶׁסּוֹפְךָ לִשְׂנֹאוֹתָהּ. **לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ •** לֹא תִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ. בְּלָשׁוֹן פַּרְסִי קוֹרִין לְעַבְדוּת וְשִׁמּוּשׁ: עִימְרָאָה. מִיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן לָמַדְתִּי כֵּן.

(טו) כִּי־תִהְיֶיָן לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה וְיָלְדוּ־לוֹ בָנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר לַשְּׂנוּאָה:

טו אֲרֵי תְּהֲוִיָן לִגְבַר תַּרְתֵּין נְשִׁין חֲדָא רְחֵימְתָּא וַחֲדָא שְׂנִיאַתָּא וִילִידָן לֵהּ בְּנִין רְחֵימְתָּא וּשְׂנִיאַתָּא וִיהֵי בְּרָא בּוּכְרָא לִשְׂנִיאַתָּא:

(טז) וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת־בָּנָיו אֵת אֲשֶׁר־יִהְיֶה לוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת־בֶּן־הָאֲהוּבָה עַל־פְּנֵי בֶן־הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר:

טז וִיהֵי בְּיוֹמָא דְּיַחֲסַן לְבָנוֹהִי יָת דִּי יְהֵי לֵהּ לֵית לֵהּ רְשׁוּ לְבַכָּרָא יָת בַּר רְחֵימְתָּא עַל אַפֵּי בַר שְׂנִיאַתָּא בּוּכְרָא:

(יז) כִּי אֶת־הַבְּכֹר בֶּן־הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ כִּי־הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה: ס

יז אֲרֵי יָת בּוּכְרָא בַר שְׂנִיאַתָּא יַפְרֵשׁ לְמִתַּן לֵהּ תַּרְתֵּין חֶלָקִין בְּכֹל דִּי יִשְׁתְּכַח לֵהּ אֲרֵי הוּא רֵישׁ תָּקְפֵּהּ לֵהּ חָזְיָא בְּכֹרוּתָא:

רש״י◄ **פִּי שְׁנַיִם •** (ב״ב קכג) כְּנֶגֶד שְׁנֵי אַחִים. **בְּכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ •** מִכָּאן שֶׁאֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּרָאוּי לָבֹא לְאַחַר מִיתַת הָאָב כְּבַמֶּחְזָק.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(יד) **וְהָיָה אִם לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ – הַכָּתוּב מְבַשֶּׂרְךָ שֶׁסּוֹפְךָ לִשְׂנֹאתָהּ** - וְלֹא תִּתְחַפּוֹץ בָּהּ מֵחֲמַת הַשִּׂנְאָה. לוּמַד כֵּן מִיִּתּוּר תֵּיבַת "וְהָיָה", לָשׁוֹן הַמּוֹרֶה עַל דָּבָר שֶׁעוֹמֵד לִהְיוֹת (גו״א). וְנָקֵט רַשִׁ״י בִּלְשׁוֹן "מְבַשֶּׂרְךָ", מִשּׁוּם שֶׁ"וְהָיָה" הוּא לְשׁוֹן שִׂמְחָה [רְאֵה פְּסִיקְתָּא זוֹטַרְתָּא וָאֶתְחַנַּן יא, ב] (עיוני רש״י). וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהַלִּימּוּד הוּא מִתֵּיבַת "לֹא חָפַצְתָּ" בִּלְשׁוֹן עָבָר, שֶׁהַכָּתוּב מְבַשְּׂרוֹ שֶׁכְּבָר יִהְיֶה בְּוַדָּאוּת, וּכְאִלּוּ כְּבָר הָיָה (דברי דוד ומשכיל לדוד). וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּתֵיבַת "מְבַשֶּׂרְךָ" מַבְהִיר רַשִׁ״י אֶת הַהֶבְדֵּל בֵּין "סוֹפְךָ לִשְׂנֹאתָהּ" הָאָמוּר כָּאן לְבֵין "סוֹפוֹ לִהְיוֹת שׂוֹנְאָהּ" הַלּוֹמְדִים מִסְּמִיכוּת הַפָּרָשִׁיּוֹת (כַּנִּזְכָּר בְּרַשִׁ״י לְעֵיל פָּסוּק יא), שֶׁכָּאן הַכָּתוּב מְבַשְּׂרוֹ שֶׁאִם יַעֲשֶׂה אֶת כָּל מַה שֶּׁהַתּוֹרָה מְצַוָּה עָלָיו בְּעִנְיַן נִוּוּל הָאִשָּׁה, אֲזַי סוֹפוֹ לִשְׂנֹאתָהּ וְלֹא יִשָּׂאֶנָּה, כְּפִי מִטְרַת הַכָּתוּב, אֲבָל לְעֵיל הַשִּׂנְאָה בָּאָה רַק אַחֲרֵי שֶׁנּוֹשֵׂא אוֹתָהּ לְאִשָּׁה (וְלֹא מֵחֲמַת נִוּוּלָהּ), וְאֵין זוֹ בְּשׁוֹרָה לְאִישׁ, שֶׁכֵּן זֶהוּ סוּג שֶׁל עוֹנֶשׁ הַבָּא כְּתוֹצְאָה מִכָּךְ שֶׁנָּהַג עַל פִּי תַּאֲוַת יִצְרוֹ.

לֹא תִתְעַמֵּר בָּהּ – לֹא תִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ. בְּלָשׁוֹן פַּרְסִי קוֹרִין לְעַבְדוּת וְשִׁמּוּשׁ "עִימְרָאָה" - בְּכַוָּנַת רַשִׁ״י יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁ"לֹא תִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ" הָאָמוּר כָּאן, אֵין הַכַּוָּנָה אֲפִילּוּ שִׁימּוּשׁ בְּעָלְמָא (וּכְדוּגְמַת הָאָמוּר לְקַמָּן (כד, ז) גַּבֵּי הַגּוֹנֵב נֶפֶשׁ "וְהִתְעַמֵּר בּוֹ", וּבְרַשִׁ״י שָׁם: "אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ"), אֶלָּא שִׁימּוּשׁ שֶׁל עַבְדוּת דַּוְקָא. וְיֵשׁ שֶׁכָּתְבוּ שֶׁכַּוָּנַת רַשִׁ״י לִרְמוֹז, שֶׁהַלּוֹקֵחַ תְּחִלָּה אִשָּׁה בִּגְלַל יָפְיָהּ וְאַחַר־כָּךְ כְּשֶׁלֹּא חָפֵץ בָּהּ מִתְעַמֵּר בָּהּ וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ כִּשְׁפָחָה, הֲרֵי זֶה מִנְהַג הַפַּרְסִיִּים וְלֹא מִנְהַג יִשְׂרָאֵל (אבני שיש).

מִיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן לָמַדְתִּי כֵּן. תורה טו

(יז) **פִּי שְׁנַיִם – כְּנֶגֶד שְׁנֵי אַחִים** - כְּלוֹמַר, הַבְּכוֹר לוֹקֵחַ כְּאִלּוּ הוּא הָיָה שְׁנַיִם, שֶׁאִם הָיוּ חֲמִשָּׁה אַחִים, חוֹלְקִים הַנְּכָסִים לְשִׁשָּׁה חֲלָקִים, וְנוֹטֵל הַבְּכוֹר שְׁנֵי חֲלָקִים, וּשְׁאָר הָאַחִים כָּל אֶחָד חֵלֶק (ע״פ רשב״ם ב״ב קכב, ב). וְלֹא שֶׁיִּקַּח "פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ", דְּהַיְנוּ שֶׁיִּקַּח הַבְּכוֹר מִכְּלוּת הַמָּמוֹן הַנִּמְצָא לְאָבִיו פִּי שְׁנַיִם כְּנֶגֶד כָּל הַמָּמוֹן הַנִּשְׁאָר לְכָל הָאַחִים (שֶׁאִם הָיוּ חֲמִשָּׁה אַחִים, יְחַלְּקוּ אֶת הַנְּכָסִים לִשְׁנַיִם עָשָׂר חֲלָקִים, הַבְּכוֹר יִקַּח שְׁמוֹנָה וּשְׁאָר אַרְבַּעַת הָאַחִים לוֹקְחִים כָּל אֶחָד חֵלֶק אֶחָד), שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ בַּ״סִּפְרֵי״: "פִּי שְׁנַיִם בּוֹ, אוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכָל הַנְּכָסִים? הֲרֵי אַתָּה דָּן: הוֹאִיל וְנוֹחֵל עִם אֶחָד וְנוֹחֵל עִם חֲמִשָּׁה, מַה מָּצִינוּ כְּשֶׁנּוֹחֵל עִם אֶחָד פִּי שְׁנַיִם בּוֹ, אַף כְּשֶׁנּוֹחֵל עִם חֲמִשָּׁה פִּי שְׁנַיִם כְּאֶחָד מֵהֶם (רא״ם).

בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ – מִכָּאן שֶׁאֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל "פִּי שְׁנַיִם" בְּרָאוּי לָבֹא לְאַחַר מִיתַת הָאָב כְּבַמֶּחְזָק - כְּלוֹמַר הַבְּכוֹר אֵינוֹ נוֹטֵל חֵלֶק בְּכוֹרָה בְּנַחֲלָה הָרְאוּיָה לָבֹא לָהֶם אַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן, אֶלָּא בְּמַה שֶּׁמּוּחְזָק בְּיַד אֲבִיהֶן בְּיוֹם מוֹתוֹ (רש״י יבמות כד, א). וּמַה הוּא הָרָאוּי לָבֹא לְאַחַר מִיתַת אָבִיו? כְּגוֹן שֶׁמֵּת אֶחָד מִמּוֹרִישֵׁי אָבִיו לְאַחַר מִיתַת אָבִיו, אַף־עַל־פִּי שֶׁאוֹתוֹ הַמָּמוֹן הַנּוֹפֵל מֵהֶם זוֹכֶה בּוֹ אָבִיו וְהוּא בְּקֶבֶר, אֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל מִמֶּנּוּ אֶלָּא כְּמוֹ פָּשׁוּט (רא״ם). תורה יח

(יח) **כִּי־יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם:**

יח אֲרֵי יְהֵי לִגְבַר בַּר סָטֵי וּמָרֵי לֵיתוֹהִי מְקַבַּל לְמֵימַר אֲבוּהִי וּלְמֵימַר אִמֵּהּ וּמַלְּפָן יָתֵהּ וְלָא יְקַבַּל מִנְּהוֹן:

רש״י ◄**סוֹרֵר** • סָר מִן הַדֶּרֶךְ. **וּמוֹרֶה** • מְסָרֵב בְּדִבְרֵי אָבִיו, לְשׁוֹן מַמְרִים. **וְיִסְּרוּ אֹתוֹ** • בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה וּמַלְקִין אוֹתוֹ. בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּגְנֹב וְיֹאכַל תַּרְטֵימָר בָּשָׂר וְיִשְׁתֶּה חֲצִי לוֹג יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: ״זוֹלֵל וְסוֹבֵא״, וְנֶאֱמַר (משלי כג): ״אַל תְּהִי בְּסוֹבְאֵי יַיִן בְּזוֹלְלֵי בָשָׂר לָמוֹ״ (סנהדרין עב). **וּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה** נֶהֱרָג עַל שֵׁם סוֹפוֹ, הִגִּיעָה תּוֹרָה לְסוֹף דַּעְתּוֹ: סוֹף שֶׁמְּכַלֶּה מָמוֹן אָבִיו וּמְבַקֵּשׁ לְמוּדוֹ וְאֵינוֹ מוֹצֵא, וְעוֹמֵד בְּפָרָשַׁת דְּרָכִים וּמְלַסְטֵם אֶת הַבְּרִיּוֹת, אָמְרָה תּוֹרָה: יָמוּת זַכַּאי וְאַל יָמוּת חַיָּב.

אשל אברהם – הרב אלאשולי

(יח) **סוֹרֵר** – **סָר מִן הַדֶּרֶךְ** - וְכֵן פֵּירַשׁ רַשִׁ״י בִּישַׁעְיָה סה, ב.

וּמוֹרֶה – **מְסָרֵב** - וְכֵן פֵּירַשׁ רַשִׁ״י (במדבר כ, י): ״הַמּוֹרִים״ – ״סָרְבָנִים״. וּבְרַשִׁ״י עֲרָכִין טו, א: ״מַמְרִים – מוֹרְדִים״. וּרְאֵה רַשִׁ״י אִיּוֹב לט, יח: ״כָּל לְשׁוֹן הַמָּרָאָה כְּאָדָם שֶׁזּוֹנֶה לִבּוֹ לָצֵאת מִמִּדָּתוֹ וּמִגִּדּוּלוֹ וּמֵאַרְצוֹ לְשׁוֹטֵט לוֹ בָּאֲרָצוֹת וּלְנַסּוֹת לוֹ מִדּוֹת אֲחֵרוֹת, וְכֵן בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה״.

בְּדִבְרֵי אָבִיו - דִּיֵּק לִכְתּוֹב ״אָבִיו״ וְלֹא ״אָבִיו וְאִמּוֹ״, כִּי בַּכָּתוּב נֶאֱמַר: ״כִּי יִהְיֶה **לְאִישׁ** בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה״, וְאִם כֵּן הֲרֵי הוּא מוּסָב עַל ״לְאִישׁ״, שֶׁהוּא אָבִיו (הער״ב חו״ר תקצ״ו). וּמַה שֶׁנֶּאֱמַר אַחַר־כָּךְ: ״אֵינֶנּוּ שׁוֹמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ״, זֶהוּ תֵּיאוּר **פְּעֻלּוֹתָיו**, אָבָל שֵׁם הַתּוֹאַר ״מוֹרֶה״, הוּא עַל שֵׁם שֶׁהוּא מְסָרֵב בְּדִבְרֵי אָבִיו.

לְשׁוֹן ״מַמְרִים״ - דְּבָרִים ט, ז. שֶׁפֵּירוּשׁוֹ: סַרְבָנִים (ראה רש״י סנהדרין פד, ב), אוֹ מוֹרְדִים (ראה רש״י ערכין טו, א). אָבָל בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת מְפָרֵשׁ ״מַמְרִים״ בְּמַשְׁמָעוּת מַרְגִּיזִים וּמַקְנִיטִים – רְאֵה רַשִׁ״י יְשַׁעְיָה סג, י. יִרְמְיָה ד, יז. אִיּוֹב יז, ב. וְכֵן מַשְׁמָעוּת רַשִׁ״י בְּבְרֵאשִׁית כו, לה. מְלָכִים ב יד, כו. וּרְאֵה רַשִׁ״י תְּהִלִּים קמ, יא: ״בְּמִלְחֲמוֹת וּתְגָר, כְּמוֹ מַמְרִים הָיִיתֶם״.

וְיִסְּרוּ אֹתוֹ – **מַתְרִין בּוֹ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה וּמַלְקִין ״אֹתוֹ״** - מַתְרִין בּוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ בִּפְנֵי הַדַּיָּנִין, וּכְשֶׁבָּאִין עֵדִים רִאשׁוֹנִים וּמְעִידִין עָלָיו שֶׁאָכַל תַּרְטֵימָר בָּשָׂר וְשָׁתָה חֲצִי לוֹג יַיִן מִגְּנֵיבָה – מַלְקִין אוֹתוֹ, כִּדְכְתִיב ״וְיִסְּרוּ אוֹתוֹ״, דְּהַיְנוּ מַלְקוּת (רש״י סנהדרין פו, א). וּמַה שֶׁמַּתְרִין בּוֹ, לָאו מִשּׁוּם הַתְרָאָה גְּמוּרָה כִּשְׁאָר עֲבֵירוֹת שֶׁאֵין לוֹקִין אֶלָּא בְּהַתְרָאָה, דְּהָא הַתְרָאַת עֵדִים בְּעֵי [וַאף כָּאן אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחֲרֵי שֶׁבָּאוּ שְׁנֵי עֵדִים שֶׁהִתְרוּ בּוֹ וְעָבַר], וְעוֹד, זוֹ סְפֵק הַתְרָאָה הִיא, אִם עוֹבֵר הוּא אִם לָאו, שֶׁלֹּא מִיַּד בִּפְנֵיהֶם הוּא עוֹבֵר, אֶלָּא בַּסֵּתֶר וּלְאַחַר זְמַן הוּא עוֹשֶׂה, אֶלָּא מוֹכִיחִין אוֹתוֹ, דְּבָעֵינַן ״וְיִסְּרוּ אוֹתוֹ״, שֶׁלֹּא יִרְגִּיל, וְאִם לֹא שָׁמַע [שֶׁבָּאוּ שְׁנֵי עֵדִים שֶׁאָמְרוּ שֶׁהִתְרוּ בּוֹ וְעָבַר] – מַלְקִין אוֹתוֹ בְּבֵית־דִּין, וְיָלִיף לָהּ מִ״וְיִסְּרוּ אוֹתוֹ״ (רש״י שם עא, א). כְּלוֹמַר, יְבִיאוּהוּ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה דַּיָּנִין וְהַדַּיָּנִין יְחַיְּבוּהוּ מַלְקוּת, וְיַלְקֵהוּ שְׁלִיחַ בֵּית־דִּין כִּשְׁאָר הַלּוֹקִין, דְּמַלְקוּת בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה (רש״י שם רע״ב). עַל־פִּי דִּבְרֵי רַשִׁ״י אֵלּוּ מְיֻשֶּׁבֶת הֵיטֵב קוּשְׁיַת הַפַּרְשָׁנִים שֶׁתָּמְהוּ: לָמָּה כּוֹתֵב רַשִׁ״י ״מַתְרִין בּוֹ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה״, וְהֲרֵי הַתְרָאָה דַּיָּהּ בִּפְנֵי שְׁנֵי עֵדִים, וְרַק מַלְקוּת צָרִיךְ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה, וְתֵירְצוּ מַה שֶׁתֵּירְצוּ, וְחֵלֶק כָּתְבוּ שֶׁרַשִׁ״י לֹא דַּק. אָבָל עַל־פִּי דִּבְרֵי רַשִׁ״י אֵלּוּ מוּבָן הֵיטֵב לָמָּה צָרִיךְ הַתְרָאָה בִּשְׁלֹשָׁה, כֵּיוָן שֶׁאֵין הַמְדֻבָּר כָּאן בְּהַתְרָאָה רְגִילָה, אֶלָּא זֶהוּ מִדִּין ״וְיִסְּרוּ אוֹתוֹ״, שֶׁהַהוֹרִים צְרִיכִים לְהוֹכִיחוֹ תְּחִלָּה בְּדִבְרֵיהֶם, וְהַתְרָאָה זוֹ צְרִיכָה לְהֵעָשׂוֹת בְּבֵית־דִּין דַּוְקָא, וְכֵיוָן שֶׁ״וְיִסְּרוּ אוֹתוֹ״ פֵּירוּשׁוֹ גַּם שֶׁמַּלְקִין אוֹתוֹ, וְהַלְקָאָה הִיא בִּשְׁלֹשָׁה דַּיָּנִים (כמבואר במכות כג, א), לְפִיכָךְ הַתּוֹכָחָה הִיא בִּשְׁלֹשָׁה דַּיָּנִים. וְאַף שֶׁהַגְּמָרָא עַצְמָהּ (סנהדרין שם) מְתַקֶּנֶת אֶת דִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה שֶׁכָּתוּב בָּהּ ״וּמַתְרִין בּוֹ בִּשְׁלֹשָׁה״, שֶׁהַתְרָאָה דַּיָּהּ בִּשְׁנֵי עֵדִים, וְרַק הַהַלְקָאָה בִּשְׁלֹשָׁה, סוֹבֵר רַשִׁ״י שֶׁזּוֹהִי רַק דַּעַת אַבַּיֵּי בַּגְּמָרָא, וְהוּא מְדַבֵּר עַל הַתְרָאַת עֵדִים (וְלֹא אָבִיו וְאִמּוֹ), אָבָל הַמִּשְׁנָה עַצְמָהּ סוֹבֶרֶת שֶׁאָבִיו וְאִמּוֹ צְרִיכִים לְהַתְרוֹת בּוֹ בִּשְׁלֹשָׁה.

בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינוֹ חַיָּב - מִיתָה. כַּוָּנַת רַשִׁ״י בִּדְבָרָיו אֵלּוּ הִיא לְתָרֵץ קוּשְׁיַת בַּכָּתוּב, מַדּוּעַ בַּתְּחִילָּה כְּשֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ לְקוֹל הוֹרָיו מַלְקִין אוֹתוֹ, וְאַחַר־כָּךְ כְּשֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ שׁוּב לְקוֹל הוֹרָיו מְמִיתִים אוֹתוֹ, וַהֲרֵי לֹא מְצָאנוּ כָּזֶה דָּבָר בְּשׁוּם עוֹבֵר עֲבֵרָה, שֶׁבַּתְּחִילָּה מַלְקִים אוֹתוֹ וְאַחַר־כָּךְ אִם שָׁנָה בָּהּ מְמִיתִים אוֹתוֹ. וְלָכֵן כּוֹתֵב רַשִׁ״י, שֶׁהַמַּלְקוּת הִיא עַל שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ לְקוֹל הוֹרָיו, וְהַמִּיתָה הִיא כְּשֶׁמּוֹסִיף חֵטְא עַל פֶּשַׁע, שֶׁגּוֹנֵב וְזוֹלֵל וְסוֹבֵא, וְכֵיוָן שֶׁגַּם עַל זֶה קָשֶׁה: וְכִי מִשּׁוּם כָּךְ מוֹצִיאִים אוֹתוֹ לַהוֹרֵג? לָכֵן הוּצְרַךְ לְהוֹסִיף שֶׁהוּא נֶהֱרָג עַל שֵׁם סוֹפוֹ (לבוש).

עַד שֶׁיִּגְנֹב - מִשֶּׁל אָבִיו (סנהדרין עא, א), דִּשְׁכִיחַ לֵיהּ לִגְנוֹב תָּמִיד (רש״י שם).

וְיֹאכַל תַּרְטֵימַר - חֲצִי מָנֶה (סנהדרין ע, א), וְהוּא מִשְׁקַל חֲמִישִׁים דִּינָר (פיה״מ לרמב״ם פאה ח, ה).

בָּשָׂר וְיִשְׁתֶּה חֲצִי לוֹג יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר - פָּסוּק כ.

״זוֹלֵל וְסֹבֵא״, וְנֶאֱמַר - מִשְׁלֵי כג, כ.

״אַל תְּהִי בְּסֹבְאֵי יָיִן, בְּזוֹלְלֵי בָשָׂר לָמוֹ״ - וּמִכָּאן שֶׁבְּבָשָׂר מִקְרֵי ״זוֹלֵל״, וּבְיַיִן מִקְרֵי ״סוֹבֵא״ (רש״י סנהדרין שם).

וּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה נֶהֱרָג עַל שֵׁם סוֹפוֹ - כִּי אִם לֹא כֵּן, וְכִי מִפְּנֵי שֶׁאָכַל זֶה תַּרְטֵימָר בָּשָׂר וְשָׁתָה חֲצִי לוֹג יַיִן, אָמְרָה תּוֹרָה: יֵצֵא לְבֵית־דִּין לִיסָּקֵל? (סנהדרין עב, רע״א).

הִגִּיעָה תּוֹרָה לְסוֹף דַּעְתּוֹ, סוֹף שֶׁמְּכַלֶּה מָמוֹן אָבִיו וּמְבַקֵּשׁ לְמוּדוֹ - מַה שֶׁהָרְגַּל בְּבָשָׂר וְיַיִן (רש״י שם).

(יט) וְתָפְשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר מְקֹמוֹ׃

יט וְיֵחֲדוּן בֵּהּ אֲבוּהִי וְאִמֵּהּ וַיְפִקּוּן יָתֵהּ לָקֳדָם סָבֵי קַרְתֵּהּ וְלִתְרַע בֵּית דִּין אַתְרֵהּ׃

(כ) וְאָמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ זוֹלֵל וְסֹבֵא׃

כ וַיֵּימְרוּן לְסָבֵי קַרְתֵּהּ בְּנָנָא דֵּין סָטֵי וּמָרֵי לֵיתוֹהִי מְקַבַּל לְמֵימְרָנָא זָלֵל בְּסַר וְסָבֵי חָמַר׃

(כא) וּרְגָמֻהוּ כָּל־אַנְשֵׁי עִירוֹ בָאֲבָנִים וָמֵת וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ׃ ס

כא וְיִרְגְּמֻנֵּהּ כָּל גַּבְרֵי קַרְתֵּהּ בְּאַבְנַיָּא וִימוּת וּתְפַלֵּי עָבֵד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּן וְיִדְחָלוּן׃

רש״י ◂ **וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ** • מִכָּאן שֶׁצָּרִיךְ הַכְרָזָה בְּבֵית־דִּין: ׳פְּלוֹנִי נִסְקָל עַל שֶׁהָיָה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה׳.

◆ יום שני ט׳ אלול ◆

(כב) וְכִי־יִהְיֶה בְאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט־מָוֶת וְהוּמָת וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל־עֵץ׃

כב וַאֲרֵי יְהֵי בִּגְבַר חוֹבַת דִּין דִּקְטוֹל וְיִתְקְטֵל וְתִצְלוֹב יָתֵהּ עַל צְלִיבָא׃

רש״י ◂ **וְכִי־יִהְיֶה בְאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט־מָוֶת** • סְמִיכוּת הַפָּרָשִׁיּוֹת, מַגִּיד שֶׁאִם חָסִים עָלָיו אָבִיו אוֹ אִמּוֹ, סוֹף שֶׁיֵּצֵא לְתַרְבּוּת רָעָה, וְיַעֲבֹר עֲבֵרוֹת וְיִתְחַיֵּב מִיתָה בְּבֵית־דִּין. **וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל־עֵץ** • (סנהדרין מה) רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: כָּל הַנִּסְקָלִין נִתְלִין, שֶׁנֶּאֱמַר: ״כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי״, וְהַמְּבָרֵךְ ה׳ בִּסְקִילָה.

אשל אברהם – הרב אלאשולי

וְאִינוֹ מוֹצֵא, וְעוֹמֵד בְּפָרָשַׁת דְּרָכִים וּמְלַסְטֵם אֶת הַבְּרִיּוֹת - גּוֹזֵל אֶת מָמוֹנָם, וּמִתּוֹךְ כָּךְ עָלוּל לָבֹא לִידֵי שְׁפִיכוּת דָּמִים.

אָמְרָה תּוֹרָה: יָמוּת זַכַּאי וְאַל יָמוּת חַיָּב - וּמַה שֶּׁסּוֹקְלִים אוֹתוֹ דַּוְקָא, וְלֹא מִסְתַּפְּקִין בְּמִיתַת חָנָק כְּדִין רוֹצֵחַ, שֶׁהֲרֵי גַּם אִם יִרְצַח בָּעָתִיד, עָנְשׁוֹ מִיתָה בְּחֶנֶק? יֵשׁ לוֹמַר שֶׁמַּה שֶּׁהוּא נֶהֱרָג עַכְשָׁיו בִּסְקִילָה אֵינוֹ בִּגְלַל שֶׁהוּא יִלְסְטֵם אֶת הַבְּרִיּוֹת בָּעָתִיד, אֶלָּא כְּלִשּׁוֹן רַשִׁ״י בְּפָסוּק כב: ״סוֹף שֶׁיֵּצֵא לְתַרְבּוּת רָעָה .. וְיִתְחַיֵּב מִיתָה בְּבֵית־דִּין״, שֶׁזֶּה כּוֹלֵל גַּם מָוֶת בִּסְקִילָה (ע״פ רא״ם). אוֹ יֵשׁ לוֹמַר שֶׁעוֹנֶשׁ הַסְּקִילָה הוּא בִּשְׁבִיל לְהַרְתִּיעַ, ״לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ״, וְכַמּוּבָא בְּרַשִׁ״י בַּדִּבּוּר הַבָּא, שֶׁהָיוּ מַכְרִיזִין בְּבֵית־דִּין כְּדֵי לְהַרְתִּיעַ. תורה יט

(כא) **וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ – מִכָּאן שֶׁצָּרִיךְ הַכְרָזָה בְּבֵית־דִּין** - כְּדֵי שֶׁ״כָּל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ״.

פְּלוֹנִי נִסְקָל עַל שֶׁהָיָה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה - כְּדֵי לִרְדּוֹת אֶת הָאֲחֵרִים (רש״י סנהדרין עא, א). וּרְאֵה גַּם רַשִׁ״י לְעִיל יט, כ. וּמַה שֶּׁלֹּא פֵּרֵשׁ כֵּן לְעִיל גַּבֵּי מֵסִית, אַף שֶׁגַּם שָׁם נֶאֱמַר: ״וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּן״ (וּבִפְרָט שֶׁבַּבָּרַיְיתָא שָׁם מוּבָא שֶׁגַּם מֵסִית צָרִיךְ הַכְרָזָה), יֵשׁ לוֹמַר: מִשּׁוּם שֶׁבְּמֵסִית נֶאֱמַר (לעיל יג, י) ״יָדְךָ תִּהְיֶה בּוֹ בָרִאשׁוֹנָה לַהֲמִיתוֹ וְיַד כָּל הָעָם בְּאַחֲרוֹנָה״, נִמְצָא שֶׁהוֹצָאָתוֹ לַהוֹרֵג הָיְתָה בָּרַבִּים, בִּפְנֵי ״כָּל הָעָם״, לָכֵן לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַכְרִיז עַל כָּךְ, כִּי הָעָם רָאוּ אֶת מִיתָתוֹ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה נֶאֱמַר: ״וּרְגָמוּהוּ כָּל אַנְשֵׁי עִירוֹ״ בִּלְבָד, לָכֵן הָיוּ צְרִיכִים לְהַכְרִיז בִּשְׁבִיל כָּל יִשְׂרָאֵל. תורה כב

(כב–כג) **וְכִי יִהְיֶה בְאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט מָוֶת – סְמִיכוּת הַפָּרָשִׁיּוֹת** - דְּרָשַׁת הַסְּמִיכוּת הִיא גַּם מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמַר ״וְכִי יִהְיֶה״, בְּוָא״ו הַחִיבּוּר, וְלֹא ״כִּי יִהְיֶה״ (משכיל לדוד).

מַגִּיד שֶׁאִם חָסִים עָלָיו אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - שֶׁכֵּן רַק כְּשֶׁאָבִיו וְאִמּוֹ בְּדַעָה אַחַת אֲזַי נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, כַּמּוּבָא בְּסַנְהֶדְרִין עא, א.

סוֹף - וְזוֹ גַּם מַשְׁמָעוּת הַלָּשׁוֹן ״וְכִי יִהְיֶה״, כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה, דְּהַיְנוּ שֶׁכֵּן יִהְיֶה בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר.

שֶׁיֵּצֵא לְתַרְבּוּת רָעָה וְיַעֲבֹר עֲבֵרוֹת - וְלָכֵן נֶאֱמַר ״חֵטְא״, אַף שֶׁיָּכוֹל הָיָה לוֹמַר: ״וְכִי יִהְיֶה בְּאִישׁ מִשְׁפַּט מָוֶת״.

וְיִתְחַיֵּב מִיתָה בְּבֵית־דִּין - כְּאָמוּר ״מִשְׁפַּט מָוֶת״.

וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל עֵץ – רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סַנְהֶדְרִין מה, ב. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ״י סַנְהֶדְרִין כה, ד.

כָּל הַנִּסְקָלִין נִתְלִין - וְאִם כֵּן, מַה שֶּׁנֶּאֱמַר כָּאן: ״וְתָלִיתָ אוֹתוֹ עַל עֵץ״, הַכַּוָּנָה עַל כָּל הַנִּסְקָלִין, וּלְפִי זֶה הָאָמוּר לְעֵיל: ״וְכִי יִהְיֶה בְּאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט מָוֶת״, מְדוּבָּר בְּחֵטְא שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִיתַת סְקִילָה. וְאַף שֶׁהַדָּבָר שָׁנוּי בְּמַחְלוֹקֶת, וְדַעַת חֲכָמִים הִיא שֶׁרַק מְגַדֵּף וְעוֹבֵד עֲבוֹדָה־זָרָה נִתְלִים, הֶעֱדִיף רַשִׁ״י לְהָבִיא אֶת הַדֵּעָה שֶׁכָּל הַנִּסְקָלִין נִתְלִים, כִּי זֶה מַתְאִים עִם דִּבְרֵיו לְעֵיל בְּטַעַם סְמִיכַת פָּרָשַׁת בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה לְפָרָשָׁה זוֹ: ״שֶׁאִם חָסִים עָלָיו אָבִיו אוֹ אִמּוֹ יֵצֵא לְתַרְבּוּת רָעָה וְיַעֲבוֹר עֲבֵירוֹת וְיִתְחַיֵּב מִיתָה בְּבֵית־דִּין״, שֶׁלֹּא מִסְתַּבֵּר שֶׁמִּתּוֹךְ לְהִיטוּתוֹ אַחַר מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה יַעֲבוֹד עֲבוֹדָה־זָרָה אוֹ יְגַדֵּף, אֶלָּא יוֹתֵר מִסְתַּבֵּר שֶׁיַּעֲבוֹר

(כג) לֹא־תָלִין נִבְלָתוֹ עַל־הָעֵץ כִּי־קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי וְלֹא תְטַמֵּא אֶת־אַדְמָתְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה: ס

כג לָא תְּבִית נְבִלְתֵּהּ עַל צְלִיבָא אֲרֵי מִקְבַּר תִּקְבְּרִנֵּהּ בְּיוֹמָא הַהוּא אֲרֵי עַל דְּחָב קֳדָם יְיָ אִצְטְלַב וְלָא תְסָאֵב יָת אַרְעָךְ דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יְהֵב לָךְ אַחֲסָנָא:

רש״י ◄ **כִּי־קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי** • זִלְזוּלוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הוּא, שֶׁאָדָם עָשׂוּי בִּדְמוּת דְּיוֹקְנוֹ, וְיִשְׂרָאֵל הֵם בָּנָיו. מָשָׁל לִשְׁנֵי אַחִים תְּאוֹמִים שֶׁהָיוּ דּוֹמִין זֶה לָזֶה, אֶחָד נַעֲשָׂה שַׂר וְאֶחָד נִתְפַּס לְלִסְטִיּוּת וְנִתְלָה, כָּל הָרוֹאֶה אוֹתוֹ אוֹמֵר: ׳הַשַּׂר תָּלוּי׳. כָּל קְלָלָה שֶׁבַּמִּקְרָא, לְשׁוֹן הָקֵל וְזִלְזוּל, כְּמוֹ: (מ״א ב) ״וְהוּא קְלָלַנִי קְלָלָה נִמְרֶצֶת״.

כב (א) לֹא־תִרְאֶה אֶת־שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת־שֵׂיוֹ נִדָּחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ:

א לָא תֶחֱזֵי יָת תּוֹרָא דְּאָחוּךָ אוֹ יָת אִמְּרֵהּ דְּטָעָן וְתִתְכְּבֵשׁ מִנְּהוֹן אָתְבָא תְּתֵיבִנּוּן לְאָחוּךָ:

רש״י ◄ **וְהִתְעַלַּמְתָּ** • כּוֹבֵשׁ עַיִן כְּאִלּוּ אֵינוֹ רוֹאֵהוּ. **לֹא־תִרְאֶה וְהִתְעַלַּמְתָּ** • לֹא תִּרְאֶה אוֹתוֹ שֶׁתִּתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. (ב״מ ל) וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: פְּעָמִים שֶׁאַתָּה מִתְעַלֵּם וְכוּ׳.

אשל אברהם – הרב אלאשולי

שְׁאָר מִינֵי עֲבֵירוֹת (כְּמוֹ חִלּוּל שַׁבָּת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה) שֶׁחַיָּבִים עֲלֵיהֶם סְקִילָה (משכיל לדוד).

שֶׁנֶּאֱמַר - פָּסוּק כג.

"כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי" - מִפְּנֵי שֶׁבֵּרַךְ אֶת ה׳ נִתְלָה (רש״י סנהדרין שם).

וְהַמְבָרֵךְ ה׳ – בִּסְקִילָה - רְאֵה וַיִּקְרָא כד, טז. וְאַחַר־כָּךְ נִתְלָה (כָּאָמוּר כָּאן), אַף כָּל הַנִּסְקָלִין בִּתְלִיָּה.

כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי - אַף שֶׁכְּבָר פֵּירַשׁ פָּסוּק זֶה לְעִיל לְעִנְיָן שֶׁהַמְקַלֵּל נִתְלָה, בָּא לְפָרֵשׁ כָּאן לָמָּה נֶאֱמַר "קִלְלַת", וְלֹא "מְקַלֵּל" (וּכְדִבְרֵי הַגְּמָרָא שָׁם מו, ב).

– זִלְזוּלוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הוּא - שֶׁאָדָם תָּלוּי, וְלָכֵן "לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ". מְפָרֵשׁ "קִלְלַת" מִלְּשׁוֹן זִלְזוּל, וּכְדִלְקַמָּן בְּסוֹף הַדִּבּוּר. וּרְאֵה בַּגְּמָרָא שָׁם, שֶׁאֵין לוֹמַר שֶׁכָּל הַפָּסוּק בָּא לְשֵׁם כָּךְ, כִּי אָז הָיָה דַּי שֶׁיֹּאמַר "קִלַּת", וְלָמָּה אָמַר "קִלְלַת"? אֶלָּא לוֹמְדִים מִזֶּה אֶת שְׁנֵי הַדְּבָרִים: שֶׁהַמְקַלֵּל נִתְלֶה, וּכְשֶׁהַמְקַלֵּל תָּלוּי הֲרֵי זֶה זִלְזוּלוֹ שֶׁל מֶלֶךְ (הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא).

שֶׁאָדָם עָשׂוּי בִּדְמוּת דְּיוֹקְנוֹ - שֶׁל הַמֶּלֶךְ (הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא), כָּאָמוּר: "בְּצֶלֶם אֱלֹקִים בָּרָא אוֹתוֹ" (בְּרֵאשִׁית א, כז. וּבְרַשִׁ״י שָׁם: "אוֹתוֹ צֶלֶם הַמִּתְקָן לוֹ, צֶלֶם דְּיוֹקַן יוֹצְרוֹ הוּא"). וּרְאֵה גַּם רַשִׁ״י סַנְהֶדְרִין שָׁם.

וְיִשְׂרָאֵל הֵם בָּנָיו - כָּאָמוּר (לעיל יד, א): "בָּנִים אַתֶּם לַה׳ אֱלֹקֵיכֶם". כְּלוֹמַר, בְּנוֹסָף לְכָךְ שֶׁכָּל אָדָם עָשׂוּי בְּצֶלֶם אֱלֹקִים, אֵצֶל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ מַעֲלָה נוֹסֶפֶת שֶׁהֵם בָּנָיו, וּמִמֵּילָא הַזִּלְזוּל הוּא גָּדוֹל יוֹתֵר. וְהַ״בְּאֵר בַּשָּׂדֶה״ כָּתַב שֶׁכַּוָּנַת רַשִׁ״י שֶׁ״אָדָם עָשׂוּי בִּדְמוּת דְּיוֹקְנוֹ״, הוּא מִצַּד הַגּוּף, "וְיִשְׂרָאֵל הֵם בָּנָיו" הוּא גַּם מִצַּד הַנִּשְׁמָה. כְּלוֹמַר, אָמְנָם כָּל אָדָם עָשׂוּי בְּצֶלֶם אֱלֹקִים (כָּאָמוּר בְּפִרְקֵי אָבוֹת פ״ג מי״ד), אַךְ זֶהוּ רַק בְּאוֹפֶן חִיצוֹנִי, אֲבָל אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל זֶהוּ גַּם מִצַּד פְּנִימִיּוּתָם, כֵּיוָן שֶׁהֵם בָּנָיו שֶׁל מָקוֹם, וּמִמֵּילָא גַּם בַּחִיצוֹנִיּוּת זֶה מְדֻגָּשׁ יוֹתֵר וּבְצוּרָה מְדוּיֶּקֶת יוֹתֵר, שֶׁכֵּן הַבֵּן טָבוּעַ בִּדְמוּת אָבִיו. וּרְאֵה הָעָרָה הַבָּאָה.

מָשָׁל לִשְׁנֵי אַחִים תְּאוֹמִים שֶׁהָיוּ דּוֹמִין זֶה לָזֶה - וּמִדְּגִישׁ רַשִׁ״י שֶׁמְּדוּבָּר בְּ״אַחִים תְּאוֹמִים״, אַף שֶׁגַּם שְׁאָר אַחִים דּוֹמִים זֶה לָזֶה, כְּדֵי לְהַבְהִיר שֶׁהַדִּמְיוֹן בֵּינֵיהֶם הוּא מוּחְלָט, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב לְעֵיל שֶׁ״יִשְׂרָאֵל הֵם בָּנָיו״ (נח״י). כְּלוֹמַר, אֵצֶל הַגּוֹיִם הַדִּמְיוֹן הוּא רַק בְּעֶרֶךְ, וְאִלּוּ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל (בְּתוֹר בָּנָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא) הַדִּמְיוֹן הוּא מוּחְלָט כְּמוֹ אַחִים תְּאוֹמִים, שֶׁהֲרֵי "חֵלֶק ה׳ עַמּוֹ".

אֶחָד נַעֲשָׂה מֶלֶךְ, וְאֶחָד נִתְפַּס לִלְסְטִיּוּת וְנִתְלָה, כָּל הָרוֹאֶה אוֹתוֹ אוֹמֵר: הַמֶּלֶךְ תָּלוּי - הַ״מַּשְׁכִּיל לְדָוִד״ הִקְשָׁה, שֶׁלְּכְאוֹרָה הָיָה מַתְאִים יוֹתֵר לְהָבִיא מָשָׁל מִמֶּלֶךְ וּבְנוֹ, שֶׁהֲרֵי יִשְׂרָאֵל הֵם בָּנָיו, וְגַם מַהוּ שֶׁכּוֹתֵב "אֶחָד **נַעֲשָׂה** מֶלֶךְ"? וְלָכֵן מְבָאֵר שֶׁכַּוָּנַת רַשִׁ״י בַּמָּשָׁל שֶׁל שְׁנֵי אַחִים תְּאוֹמִים הִיא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַצְמָם, שֶׁהֵם כֻּלָּם אַחִים, וְיֵשׁ עֲלֵיהֶם צֶלֶם אֱלֹקִים, אֶלָּא שֶׁהַחוֹטֵא מְאַבֵּד צֶלֶם הָאֱלֹקִים (כַּמּוּבָא בְּסַנְהֶדְרִין לח, ב), וְרַק הַצַּדִּיקִים יֵשׁ צֶלֶם אֱלֹקִים עֲלֵיהֶם (וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ "נַעֲשָׂה מֶלֶךְ", מֵאַן מַלְכֵי רַבָּנַן), וְלָכֵן כְּשֶׁהַחוֹטֵא תָּלוּי אֵין צֶלֶם אֱלֹקִים עָלָיו, אֶלָּא שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתוֹ תָּלוּי יֹאמַר: הַצַּדִּיק תָּלוּי, וְאִם כֵּן יֹאמַר: צֶלֶם אֱלֹקִים תָּלוּי, וְזֶהוּ זִלְזוּלוֹ שֶׁל מֶלֶךְ.

[צַוָּה הַמֶּלֶךְ וְהוֹרִידוּהוּ - כֵּן הִגִּירְסָא בְּכַמָּה כְּתְבֵי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים. וְכֵן הוּא בַּגְּמָרָא שָׁם.]. כָּל קְלָלָה שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן הֵקֵל וְזִלְזוּל – רְאֵה גַּם רַשִׁ״י שְׁמוּאֵל א ג, יג: "כָּל קְלָלָה לְשׁוֹן קַלּוּת וּבִזָּיוֹן הוּא". וּבָזֶה מְבָאֵר רַשִׁ״י שֶׁאֵין אֵלּוּ שְׁנֵי פֵּירוּשִׁים שׁוֹנִים בְּתֵיבַת "קִלְלַת", לְשׁוֹן קְלָלָה וּלְשׁוֹן זִלְזוּל, אֶלָּא זֶהוּ אוֹתוֹ פֵּירוּשׁ, אֶלָּא שֶׁתְּחִלָּה (בַּדִּבּוּר הַקּוֹדֵם) פֵּירַשׁ שֶׁזֶּה מוּסָב עַל הַמְקַלֵּל, וְכָעֵת מוֹסִיף שֶׁזֶּה מוּסָב (גַּם) עַל הַקְּלָלָה, וּכְדִלְעֵיל.

כְּמוֹ - מְלָכִים א ב, ח.

"וְהוּא קִלְלַנִי קְלָלָה נִמְרֶצֶת". תורה א

(א) **וְהִתְעַלַּמְתָּ – כּוֹבֵשׁ עַיִן** - זֶהוּ פֵּירוּשׁ הַמִּלָּה "וְהִתְעַלַּמְתָּ", שֶׁהוּא מַעְלִים עֵינָיו מִן הָאֲבֵדָה, וְלֹא שֶׁהוּא מַעְלִים אֶת הָאֲבֵדָה, כִּי אָז הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר: וְהַעְלַמְתָּ אוֹתָם. וּרְאֵה גּוּר אַרְיֵה. **כְּאִלּוּ אֵינוֹ רוֹאֵהוּ** - שֶׁהַעְלָמַת עַיִן

(ב) **וְאִם־לֹא קָרוֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יְדַעְתָּוֹ וַאֲסַפְתּוֹ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְהָיָה עִמְּךָ עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ וַהֲשֵׁבֹתָו לוֹ:**

ב וְאִם לָא קָרֵב אַחוּךָ לְוָתָךְ וְלָא יְדַעְתָּ לֵהּ וְתַכְנְשִׁנֵּהּ לְגוֹ בֵיתָךְ וִיהֵי עִמָּךְ עַד דְּיִתְבַּע אֲחוּךָ יָתֵהּ וְתָתֵיבִנֵּהּ לֵהּ:

רש״י◄ **עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ •** (ב״מ כז) **וְכִי תַּעֲלֶה בִּלְבָבְךָ שֶׁיִּתְּנֵהוּ לוֹ קֹדֶם שֶׁיִּדְרְשֵׁהוּ? אֶלָּא דָּרְשֵׁהוּ שֶׁלֹּא יְהֵא רַמַּאי. וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ • שֶׁתְּהֵא בּוֹ הֲשָׁבָה, שֶׁלֹּא יֹאכַל בְּבֵיתְךָ כְּדֵי דָּמָיו וְתִתְבָּעֵם מִמֶּנּוּ. מִכָּאן אָמְרוּ: כָּל דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה וְאוֹכֵל - יַעֲשֶׂה וְיֹאכַל, וְשֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה וְאוֹכֵל - יִמָּכֵר.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כד עמ׳ 284)

וְאִם לֹא קָרוֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יְדַעְתָּוֹ (כב, ב) מִי שֶׁרוֹאֶה שֶׁנֶּאֱבַד לִיהוּדִי אֲבֵדָה רוּחָנִית, שֶׁאֵינוֹ מִתְנַהֵג כִּדְבָעֵי, הִנֵּה אֲפִילוּ אִם יְהוּדִי זֶה רָחוֹק מִמֶּנּוּ וְאֵינוֹ מַכִּירוֹ - אָסוּר לְהִתְעַלֵּם מֵאֲבֵדָה זוֹ, אֶלָּא יֵשׁ לַעֲזֹר לוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא וְיִדְרֹשׁ אֶת אֲבֵדָתוֹ, כְּלוֹמַר, שֶׁיְּתַקֵּן אֶת הַנְהָגָתוֹ. וְעַל־דֶּרֶךְ תּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, שֶׁיֵּשׁ לִמְסֹר אֶת הַנֶּפֶשׁ עַל אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, אֲפִילוּ לִיהוּדִי שֶׁלֹּא רָאוּ מֵעוֹלָם.

(ג) **וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל־אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר־תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם: ס**

ג וְכֵן תַּעְבֵּד לַחֲמָרֵהּ וְכֵן תַּעְבֵּד לִכְסוּתֵהּ וְכֵן תַּעְבֵּד לְכָל אֲבֵדַת אֲחוּךָ דִּי תֵיבַד מִנֵּהּ וְתַשְׁכְּחִנַּהּ לֵית לָךְ רְשׁוּ לְאִתְכַּסָּאָה:

רש״י◄ **לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם •** לִכְבֹּשׁ עֵינְךָ כְּאִלּוּ אֵינְךָ רוֹאֶה אוֹתוֹ.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

אֵינָהּ אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁתְּחִלָּה רוֹאֵהוּ וְאַחַר־כָּךְ מַעְלִים עֵינָיו, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אִם כְּלָל לֹא רָאָהוּ, לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר בְּלִשּׁוֹן "מִתְעַלֵּם", אֶלָּא בִּלְשׁוֹן "נֶעְלָם". **לֹא תִרְאֶה .. וְהִתְעַלַּמְתָּ** - תְּחִלָּה פֵּירֵשׁ אֶת הַמִּלָּה "וְהִתְעַלַּמְתָּ", וְכָעֵת מְפָרֵשׁ אֶת הָעִנְיָן.

– **"לֹא תִרְאֶה" אוֹתוֹ** - "אֶת שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת שֵׂיוֹ".

שֶׁתִּתְעַלֵּם - כְּלוֹמַר, "וְהִתְעַלַּמְתָּ" מוּסָב עַל "לֹא תִרְאֶה". וְלֹא שֶׁצִּוָּה הַכָּתוּב שֶׁתִּתְעַלֵּם (גר״א).

מִמֶּנּוּ - בַּכָּתוּב נֶאֱמַר "מֵהֶם" בִּלְשׁוֹן רַבִּים, כִּי הַכַּוָּנָה לְשׁוֹר וָשֶׂה, וְרַשִׁ״י מְפָרֵשׁ "מִמֶּנּוּ", כִּי הוּא מְדַבֵּר אֲפִילוּ עַל אֶחָד מֵהֶם.

וְהוּ פְּשׁוּטוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ - בְּבָא מְצִיעָא ל, א.

פְּעָמִים שֶׁאַתָּה מִתְעַלֵּם - לְלַמֶּדְךָ בָּא שֶׁמּוּתָּר לְהִתְעַלֵּם (רש״י שם). וְכָךְ פֵּירוּשׁ הַפָּסוּק: לֹא תַּשְׁגִּיחַ לִרְאוֹת אֶת שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת שֵׂיוֹ אִם הֵם נִדָּחִים, אֶלָּא תִּתְעַלֵּם מֵהֶם, כְּשֶׁאִי אֶפְשָׁר לְךָ. אֲבָל כְּשֶׁאֶפְשָׁר לְךָ – "הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ" (רא״ם).

וְכוּ׳ - "הָא כֵּיצַד? הָיָה כֹּהֵן וְהִיא [הָאֲבֵדָה] בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, אוֹ שֶׁהָיָה זָקֵן וְאֵינָהּ לְפִי כְבוֹדוֹ [אֵין הָאֲבֵדָה חֲשׁוּבָה לְפִי כְבוֹדוֹ שֶׁיְּשִׁיבֶנָּהּ – רש״י ברכות יט, א], אוֹ שֶׁהָיְתָה מְלֻאכָה שֶׁלּוֹ מְרוּבָּה מִשֶּׁל חֲבֵירוֹ [שֶׁמַּה שֶּׁיְּבַטֵּל מִמְּלַאכְתּוֹ מְרוּבָּה עַל דְּמֵי הָאֲבֵידָה] – לְכָךְ נֶאֱמַר וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם". תורה ב

(ב) **עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ – וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁיִּתְּנֵהוּ לוֹ קֹדֶם שֶׁיִּדְרְשֵׁהוּ? אֶלָּא דָּרְשֵׁהוּ** - וְהָכִי מַשְׁמַע: "עַד דְּרוֹשׁ אָחִיךָ אוֹתוֹ" – עַד דְּרָשְׁךָ אֶת אָחִיךָ (רש״י ב״מ כז, ב). וְתֵיבַת "אוֹתוֹ" מוּסָבֶת עַל "אָחִיךָ", שֶׁתִּדְרוֹשׁ "אֶת אָחִיךָ" שֶׁהוּא בַּעַל הָאֲבֵדָה (שפ״ח).

שֶׁלֹּא יְהֵא רַמַּאי - אֶלָּא בֶּאֱמֶת הָאֲבֵדָה שֶׁלּוֹ. וּמִסְתִּימַת לְשׁוֹן רַשִׁ״י שֶׁלֹּא כָּתַב אֵיךְ יֵשׁ לְדָרְשׁוֹ, מַשְׁמַע שֶׁהַדְּרִישָׁה הִיא לְגוּפוֹ שֶׁל אָדָם, לִפְעָמִים דַּי בְּסִימָנִים, וְלִפְעָמִים יֵשׁ לִדְרוֹשׁ שֶׁיָּבִיא עֵדִים שֶׁהָאֲבֵדָה שֶׁלּוֹ (ראה ב״מ כח, ב וברש״י שם כז, ב).

וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ – שֶׁתְּהֵא בּוֹ הֲשָׁבָה - נִרְאֶה שֶׁהַלִּימּוּד הוּא מִזֶּה שֶׁאָמַר: "וַהֲשֵׁבוֹתוֹ" (וְלֹא "וְהֵשַׁבְתָּ"), שֶׁמּוּסָב עַל הָאֲבֵדָה, שֶׁצָּרִיךְ "שֶׁתְּהֵא **בּוֹ** הֲשָׁבָה".

שֶׁלֹּא יֹאכַל בְּבֵיתְךָ כְּדֵי דָּמָיו - מַשְׁמַע שֶׁאִם הֶאֱכִילוֹ חֲצִי דָּמָיו וְתוּבְעֵם מִמֶּנּוּ, יֵשׁ בּוֹ הֲשָׁבָה. אַף בְּרַשִׁ״י בְּבָא מְצִיעָא שָׁם: "שֶׁלֹּא תַּאֲכִילֶנּוּ חֲצִי דָּמָיו".

וְתִתְבָּעֵם מִמֶּנּוּ - שֶׁאִם כֵּן, אֵין זוֹ הֲשָׁבָה (רש״י שם).

מִכָּאן אָמְרוּ - בְּבָא מְצִיעָא שָׁם.

כָּל דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה וְאוֹכֵל – יַעֲשֶׂה וְיֹאכַל - אִם אֲבֵידָה זוֹ דָּבָר שֶׁיְּכוֹלִין לְהַאֲכִילוֹ אֶת שְׂכַר מַעֲשָׂיו, כְּגוֹן שׁוֹר וַחֲמוֹר – יַעֲשֶׂה וְיֹאכַל, וְלֹא יִמְכּוֹר אוֹתוֹ הַמּוֹצֵא אִם שָׁהוּ בְּעָלָיו מִלְּדָרְשׁוֹ, שֶׁכָּל אָדָם נוֹחַ לוֹ בִּבְהֶמְתּוֹ, שֶׁהִכִּירָה בּוֹ כְּבָר וְלִימְּדָהּ לִרְצוֹנוֹ (רש״י שם).

וְשֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה וְאוֹכֵל – יִמָּכֵר - וּמִנִּיחַ הַדְּמִים אֶצְלוֹ (רש״י שם). תורה ג

(ג) **לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם – לִכְבֹּשׁ עֵינְךָ כְּאִלּוּ אֵינְךָ רוֹאֶה אוֹתוֹ** - אַף שֶׁכְּבָר פֵּירֵשׁ תֵּיבַת "וְהִתְעַלַּמְתָּ" (לעיל פסוק א), חָזַר וּפֵירְשָׁהּ כָּאן, כְּדֵי שֶׁלֹּא נִטְעֶה לוֹמַר שֶׁ"לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם" מוּסָב עַל "וַהֲשֵׁבוֹתוֹ לוֹ", וּפֵירוּשׁוֹ: אַל

(ד) לֹא־תִרְאֶה אֶת־חֲמוֹר אָחִיךָ אוֹ שׁוֹרוֹ נֹפְלִים בַּדֶּרֶךְ וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ׃ ס

ד לָא תֶחֱזֵי יָת חֲמָרָא דְּאָחוּךָ אוֹ תּוֹרֵהּ רָמָן בְּאָרְחָא וְתִתְכְּבֵשׁ מִנְּהוֹן אֲקָמָא תְּקִים עִמֵּהּ׃

רש״י ◄ הָקֵם תָּקִים • (ב״מ לב) זוֹ טְעִינָה, לְהַטְעִין מַשָּׂאוֹ שֶׁנָּפַל מֵעָלָיו. עִמּוֹ • עִם בְּעָלָיו, אֲבָל אִם הָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ וְאָמַר: ׳הוֹאִיל וְעָלֶיךָ מִצְוָה, אִם רָצִיתָ לִטְעוֹן טְעֹן״, פָּטוּר.

(ה) לֹא־יִהְיֶה כְלִי־גֶבֶר עַל־אִשָּׁה וְלֹא־יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה׃ פ

ה לָא יְהֵי תִּקּוּן זֵין דִּגְבַר עַל אִתְּתָא וְלָא יְתַקַּן גְּבַר בְּתִקּוּנֵי אִתְּתָא אֲרֵי מְרָחָק קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ כָּל עָבֵד אִלֵּין׃

רש״י ◄ לֹא־יִהְיֶה כְלִי־גֶבֶר עַל־אִשָּׁה • (ספרי. נזיר פ״א) שֶׁתְּהֵא דּוֹמָה לְאִישׁ, כְּדֵי שֶׁתֵּלֵךְ בֵּין הָאֲנָשִׁים, שֶׁאֵין זוֹ אֶלָּא לְשֵׁם נִאוּף. וְלֹא־יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה • לֵילֵךְ לֵישֵׁב בֵּין הַנָּשִׁים. דָּבָר אַחֵר: שֶׁלֹּא יַשִּׁיר שְׂעַר הָעֶרְוָה וְשֵׂעָר שֶׁל בֵּית הַשֶּׁחִי. כִּי תוֹעֲבַת • לֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא לְבוּשׁ הַמֵּבִיא לִידֵי תּוֹעֵבָה.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

תִּתְעַלֵּם מֵאָחִיךָ אֶלָּא תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָאֲבֵדָה, עַל כֵּן פֵּירֵשׁ שֶׁזֶּה מוּסָב עַל ״וּמְצָאתָהּ״, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה מוֹצֵא אֶת הָאֲבֵדָה אַל תַּעֲלִים עֵינְךָ מִן הָאֲבֵדָה כְּאִלּוּ אֵינְךָ רוֹאֶה, אֶלָּא קַח אוֹתָהּ עִמְּךָ וְהָשֵׁב לִבְעָלָיו (וראה גם משכיל לדוד). רְאֵה גַּם רַשׁ״י בְּבָא מְצִיעָא כו, ב: ״לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם אֵינָהּ אַזְהָרָה אֶלָּא לְכוֹבֵשׁ אֶת עֵינָיו וְנִמְנָע מִלְּהַצִּיל [הָאֲבֵדָה], הִלְכָּךְ, הַנּוֹטְלָהּ עַל־מְנָת לְהַחֲזִיר וּלְאַחַר יֵאוּשׁ נִתְכַּוֵּן לְגָזְלָהּ – אֵין כָּאן מִתְעַלֵּם, אֲבָל הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם אִיכָּא מִשֶּׁנָּטַל עַד שֶׁיְּשִׁיבֶנָּה״. וּרְאֵה גַּם שָׁם בַּהֶמְשֵׁךְ: ״הִמְתִּין לָהּ בְּשָׁעָה שֶׁרָאָה אוֹתָהּ, וְלֹא נְטָלָהּ לְהַחֲזִירָהּ – עוֹבֵר בְּלֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם, שֶׁהֲרֵי הֶעְלִים עֵינָיו״. תורה ד

(ד) **הָקֵם תָּקִים** – **זוֹ טְעִינָה** - וּמַה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג, ה): ״עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ״ – זוֹ פְּרִיקָה.

לְהַטְעִין מַשָּׂאוֹ שֶׁנָּפַל מֵעָלָיו - שֶׁכָּתוּב ״נוֹפְלִים בַּדֶּרֶךְ״, וּמַשְׁמַע שֶׁאַף הַמַּשָּׂא מוּטָל עַל הַקַּרְקַע, וְצָרִיךְ לִטְעוֹן (ע״פ גמרא ורש״י ב״מ לב, סע״א לדעת חכמים).

עִמּוֹ – **עִם בְּעָלָיו, אֲבָל אִם הָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ, וְאָמַר לוֹ: הוֹאִיל וְעָלֶיךָ מִצְוָה, אִם רָצִיתָ לִטְעוֹן טְעֹן** – **פָּטוּר** - אֲבָל לְגַבֵּי פְּרִיקָה לֹא פֵּירֵשׁ רַשׁ״י כֵּן, אַף שֶׁבַּגְּמָרָא מוּבֵאת דְּרָשָׁה זוֹ גַּבֵּי פְּרִיקָה, וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁשָּׁם כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים (שֶׁהַבְּהֵמָה כָּרְעָה תַּחַת מַשָּׂאָהּ), אַף שֶׁמִּצַּד מִצְוַת פְּרִיקָה פָּטוּר, הֲרֵי מִצַּד צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים חַיָּב, אַף אִם בְּעָלָיו אוֹמֵר לוֹ פְּרוֹק לְבַד (דברי דוד).

וְהַ״בְּאֵר בַּשָּׂדֶה״ כָּתַב, שֶׁשָּׁם נֶאֱמַר ״עִמּוֹ״ מִפְּנֵי שֶׁמְּדוּבָּר בַּ״חֲמוֹר שׁוֹנְאֶךָ״, וְהַכָּתוּב אוֹמֵר: אַף שֶׁהוּא ״שׁוֹנַאֲךָ״ וְקָשֶׁה לְךָ לַעֲזוֹב **עִמּוֹ**, בְּכָל זֹאת ״תַּעֲזוֹב עִמּוֹ״. תורה ה

(ה) **לֹא יִהְיֶה כְלִי גֶבֶר עַל אִשָּׁה** – **שֶׁתְּהֵא דּוֹמָה לְאִישׁ כְּדֵי שֶׁתֵּלֵךְ בֵּין הָאֲנָשִׁים, שֶׁאֵין זוֹ אֶלָּא לְשֵׁם נִאוּף** - כִּדְלִקְמָן בְּרַשׁ״י דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל כִּי תוֹעֲבַת.

וְלֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה – [**כְּדֵי** - כֵּן הוּא בִּדְפוּס רִאשׁוֹן.]

לֵילֵךְ [**וְ**]**לֵישֵׁב בֵּין הַנָּשִׁים** - לְשֵׁם נִיאוּף, וּכְדִלְעֵיל בְּרַשׁ״י. וּרְאֵה רַשׁ״י נָזִיר נט, א: ״שֶׁלֹּא יִלְבַּשׁ הָאִישׁ שִׂמְלַת הָאִשָּׁה וְיֵלֵךְ וְיֵשֵׁב בֵּין הַנָּשִׁים, שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ מִשּׁוּם יִחוּד״.

דָּבָר אַחֵר - מַה שֶׁהֵבִיא כָּאן פֵּירוּשׁ נוֹסָף, וְאִלּוּ לְעֵיל גַּבֵּי ״כְּלִי גֶבֶר״ הִסְתַּפֵּק בְּפֵירוּשׁ אֶחָד, אַף שֶׁבַּגְּמָרָא מוּבָא גַּם שָׁם פֵּירוּשׁ נוֹסָף, יֵשׁ לוֹמַר מִשּׁוּם שֶׁכָּאן שִׁנָּה הַכָּתוּב בִּלְשׁוֹן הָאִיסּוּר וְאָמַר ״וְלֹא **יִלְבַּשׁ** גֶּבֶר״, שֶׁמַּשְׁמַע שֶׁהָאִסּוּר הוּא עַל **פְּעֻלַּת** הַלְּבִישָׁה, וְלֹא עַל **שֶׁהוּא לָבוּשׁ** בְּבִגְדֵי אִשָּׁה, וְזֶה לֹא יִתָּכֵן, שֶׁהֲרֵי עִקַּר הָאִסּוּר הוּא שֶׁלֹּא יֵלֵךְ בְּבִגְדֵי אִשָּׁה, כְּמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ, וְלָמָּה שִׁנָּה הַכָּתוּב? וְלָכֵן מֵבִיא פֵּירוּשׁ נוֹסָף שֶׁעִנְיָנוֹ אִסּוּר **בִּפְעֻלָּה** עַצְמָהּ, וּכְדִלְקַמָּן. אֲבָל גַּבֵּי ״כְּלִי גֶבֶר עַל אִשָּׁה״ נֶאֱמַר ״לֹא יִהְיֶה״, דְּהַיְנוּ שֶׁהָאִיסּוּר הוּא עַל **הֱיוֹת** עַל אִשָּׁה בֶּגֶד שֶׁל אִישׁ (וְלֹא בִּפְעֻלַּת הַלְּבִישָׁה), וְלָזֶה דַּי בַּפֵּירוּשׁ שֶׁהֵבִיא.

וּרְאֵה גַּם לְבוּשׁ וְשִׁפְתֵּי חֲכָמִים.

שֶׁלֹּא יַשִּׁיר - דְּהַיְנוּ שֶׁהָאִסּוּר הוּא בִּפְעֻלַּת הַהַשָּׁרָה, וְלֹא בְּאֹם נָשְׁרוּ מֵאֵלֵיהֶם, וְכֵן מְבוֹאָר בַּגְּמָרָא שָׁם, וְזֶה מַתְאִים עִם לְשׁוֹן הַכָּתוּב ״לֹא **יִלְבַּשׁ**״.

שֵׂעַר הָעֶרְוָה וְשֵׂעָר שֶׁל בֵּית הַשֶּׁחִי - וְאִשָּׁה דַּרְכָּהּ בְּכָךְ, שֶׁהוּא נִוּול לָהּ כְּשֶׁיֵּשׁ לָהּ שֵׂעָר (רש״י נזיר נט, רע״א).

כִּי תוֹעֲבַת – **לֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא לְבוּשׁ הַמֵּבִיא לִידֵי תּוֹעֵבָה** - וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב לְעֵיל שֶׁהָאִסּוּר הוּא כְּשֶׁהַכַּוָּנָה בִּלְבִישַׁת בְּגָדִים אֵלּוּ הִיא לְשֵׁם נִיאוּף, אֲבָל לְבוּשׁ שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא לִידֵי תּוֹעֵבָה, לֹא אָסְרָה תּוֹרָה. וְצָרִיךְ לוֹמַר שֶׁפֵּירוּשׁ זֶה אֵינוֹ שַׁיָּךְ לְפֵירוּשׁ ״דָּבָר אַחֵר״ שֶׁהֵבִיא, שֶׁהֲרֵי הַשָּׂרַת שֵׂעָר אֵינָהּ מְבִיאָה תּוֹעֵבָה וּבְכָל זֹאת נֶאֱסְרָה. תורה ו

(ו) כִּי יִקָּרֵא קַן־צִפּוֹר ׀ לְפָנֶיךָ בַּדֶּרֶךְ בְּכָל־עֵץ ׀ אוֹ עַל־הָאָרֶץ אֶפְרֹחִים אוֹ בֵיצִים וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל־הָאֶפְרֹחִים אוֹ עַל־הַבֵּיצִים לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבָּנִים:

ו אֵי יְעָרַע קִנָּא דְּצִפְּרָא קֳדָמָךְ בְּאָרְחָא בְּכָל אִילָן אוֹ עַל אַרְעָא אֶפְרוֹחִין אוֹ בֵעִין וְאִמָּא רְבֵעָא עַל אֶפְרוֹחִין אוֹ עַל בֵּעִין לָא תִּסַּב אִמָּא עַל בְּנָיָא:

רש״י◄ **כִּי יִקָּרֵא** • פְּרָט לִמְזֻמָּן. **לֹא־תִקַּח הָאֵם** • (חולין קמ) בְּעוֹדָהּ עַל בָּנֶיהָ.

(ז) שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים: ס

ז שַׁלָּחָא תְּשַׁלַּח יָת אִמָּא וְיָת בְּנָיָא תִּסַּב לָךְ בְּדִיל דְּיֵיטַב לָךְ וְתוֹרִיךְ יוֹמִין:

רש״י◄ **לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְגוֹ׳** • (שם קמב) אִם מִצְוָה קַלָּה שֶׁאֵין בָּהּ חֶסְרוֹן כִּיס, אָמְרָה תּוֹרָה: ״לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים״, קַל־וָחֹמֶר לְמַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת חֲמוּרוֹת.

◆ יום שלישי י׳ אלול ◆

(ח) כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי־יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ:

ח אֲרֵי תִּבְנֵי בֵּיתָא חַדְתָּא וְתַעְבֵּד תִּקְנָא לְאַגְּרָךְ וְלָא תְּשַׁוִּי חוֹבַת דִּין דִּקְטוֹל בְּבֵיתָךְ אֲרֵי יִפֵּל דְּנָפֵל מִנֵּהּ:

רש״י◄ **כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ** • אִם קִיַּמְתָּ מִצְוַת שִׁלּוּחַ הַקֵּן, סוֹפְךָ לִבְנוֹת בַּיִת חָדָשׁ וּתְקַיֵּם מִצְוַת מַעֲקֶה,

אשל אברהם – הרב אלאשולי

(ו) **כִּי יִקָּרֵא** – **פְּרָט לִמְזֻמָּן** - ״וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ ״כִּי יִקָּרֵא״, לְכְשֶׁיִּקָּרֵא (רש״י חולין קלט, ב). כְּלוֹמַר: כִּי יִקָּרֵא לְפָנֶיךָ, הוּא לְשׁוֹן מִקְרֶה, אִם יִקְרֶה לְפָנֶיךָ (שו״ת רש״י סי׳ רנא). פְּרָט לִמְזוּמָּן, כְּלוֹמַר אִם הָעוֹף שֶׁלּוֹ, אֵינוֹ חַיָּב בְּשִׁילּוּחַ (רש״י חולין עח, ב). וְכֵן אִם הַבֵּיצִים שֶׁלּוֹ הָוֶה לֵיהּ הַקֵּן מְזוּמָּן, דְּקֵן הוּא הַבֵּיצִים (רש״י ב״מ קב, א).

לֹא תִקַּח הָאֵם – **בְּעוֹדָהּ עַל בָּנֶיהָ** - וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ ״עַל הַבָּנִים״, וְלֹא שֶׁפֵּירוּשׁוֹ: עִם הַבָּנִים (דברי דוד). שֶׁאִם כֵּן הָיָה בְּמַשְׁמַע שֶׁרַק עִם הַבָּנִים אָסוּר לִיקַּח, אֲבָל הָאֵם בְּלֹא בָּנִים מוּתָּר לִיקַּח, וְזֶה אֵינוֹ, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר: ״שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם״, דְּהֵינוּ שֶׁאָסוּר לִיקַּח אֶת הָאֵם, לָכֵן מְפָרֵשׁ: ״עַל הַבָּנִים״ – ״בְּעוֹדָהּ עַל בָּנֶיהָ״, וּבָא לְמַעֵט אִם אֵין כְּנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בָּהֶם, אֶלָּא מְרַחֶפֶת מֵעֲלֵיהֶם, שֶׁאָז מוּתָּר לִיקַּח גַּם אֶת הָאֵם (גר״א). וְכֵן בְּמִדָּה וְהָאֵם חָזְרָה אֶל הַקֵּן לְאַחַר שֶׁשִּׁלְּחָהּ, שׁוּב אֵינוֹ צָרִיךְ לְשַׁלֵּחַ, שֶׁכֵּן הָאִיסּוּר לְקִחְתָּהּ הוּא כְּשֶׁהִיא בְּעוֹדָהּ עַל בָּנֶיהָ וְלֹא כְּשֶׁהִיא שָׁבָה אֶל הַקֵּן לְאַחַר שִׁלּוּחָהּ, וּמִשּׁוּם כָּךְ לֹא הֵבִיא רַשִׁ״י אֶת דְּרָשַׁת חֲזַ״ל: ״שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח״ – אֲפִילּוּ מֵאָה פְּעָמִים, כִּי בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט דַּי בְּשִׁילּוּחַ הָאֵם פַּעַם אַחַת בִּלְבָד (הרבי). תורה ז

(ז) **לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְגוֹ׳** – **אִם מִצְוָה קַלָּה שֶׁאֵין בָּהּ חֶסְרוֹן כִּיס** - וּמִשּׁוּם כָּךְ נִקְרֵאת ״קַלָּה״ (ראה ע״ז ג, א). אוֹ יֵשׁ לוֹמַר שֶׁהִיא קַלָּה לְקִיּוּם, וּבְנוֹסָף לְכָךְ אֵין בָּהּ חֶסְרוֹן כִּיס (הרבי). וּבַמִּשְׁנָה חוּלִּין קמב, א נֶאֱמַר: ״שֶׁהִיא כְּאִיסָּר״, וּבְרַשִׁ״י שָׁם: ״שֶׁאֵין בָּהּ חֶסְרוֹן כִּיס אֶלָּא דָּבָר מוּעָט״. כְּלוֹמַר, שֶׁאֵינוֹ מִתְבַּטֵּל מִמְּלַאכְתּוֹ כָּל כָּךְ בִּשְׁבִיל קִיּוּם מִצְוָה זוֹ. אַף מִלְּשׁוֹן רַשִׁ״י כָּאן מַשְׁמַע שֶׁאֵין לוֹ חֶסְרוֹן כִּיס כְּלָל. וּב״תּוֹרַת מְנַחֵם״ הִקְשָׁה: הֲרֵי יֵשׁ כָּאן חֶסְרוֹן כִּיס שֶׁהוּא מַפְסִיד אֶת הָאֵם (בְּאֹם נֹאמַר שֶׁמְּנִיעַת רֶוַח נִקְרֵאת הֶפְסֵד), וּמִתָּרֵץ, שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֶת הָאֵם מוּתָּר לוֹ לָקַחַת לְאַחַר שֶׁשִּׁלְּחָהּ וְחָזְרָה, וּבְדֶרֶךְ כְּלָל הָאֵם חוֹזֶרֶת אֶל הַקֵּן לְאַחַר שִׁלּוּחָהּ, אִם כֵּן אֵין לוֹ כָּאן הֶפְסֵד אֲפִילּוּ שֶׁל הָאֵם.

אָמְרָה תּוֹרָה: ״לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים״ – **קַל־וָחֹמֶר לְמַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת חֲמוּרוֹת** - וְלָכֵן כְּתִבָה תּוֹרָה שָׂכָר זֶה דַּוְקָא עַל מִצְוָה זוֹ, כְּדֵי לִלְמוֹד מִמֶּנָּה עַל מִצְוֹת חֲמוּרוֹת (גר״א), שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָן גָּדוֹל בְּהַרְבֵּה מִשְׂכַּר שִׁלּוּחַ הַקֵּן, וְזוֹ בַּוְּנֹת רַשִׁ״י בְּמַה שֶׁכָּתַב ״לְמַתַּן שְׂכָרָן״ (נח״י). תורה ח

(ח) **כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ** – **אִם קִיַּמְתָּ מִצְוַת שִׁלּוּחַ הַקֵּן, סוֹפְךָ לִבְנוֹת ״בַּיִת חָדָשׁ״** - דְּהֵינוּ שֶׁזֶּהוּ שָׂכָר עַל מִצְוַת שִׁלּוּחַ הַקֵּן [וְאוּלַי זֶהוּ מַה שֶׁהִבְטִיחַ הַכָּתוּב: ״לְמַעַן יִיטַב לָךְ״], כִּי אִם לֹא כֵּן, לָמָּה אָמַר בְּלִשּׁוֹן: ״כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ״, הָיָה לוֹ לוֹמַר: ״וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַג בֵּיתֶךָ״ (משכיל לדוד). שֶׁכֵּן לֹא רַק הַבּוֹנֶה בַּיִת חָדָשׁ חַיָּב בְּמַעֲקֶה, אֶלָּא כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּיִת (נח״י ודברי דוד). וְהַשָּׂכָר הוּא מֵעֵין הַמִּצְוָה, שֶׁכֵּן בְּשִׁלּוּחַ הַקֵּן דָּאג לְכָךְ שֶׁלֹּא יֶחֱרַב הַקֵּן לְגַמְרֵי, וּמִשּׁוּם כָּךְ יִזְכֶּה שֶׁיִּהְיֶה לוֹ בַּיִת (ע״פ גר״א). אוֹ מִשּׁוּם שֶׁבְּשִׁלּוּחַ הַקֵּן הוּא מֵקִים קֵן חָדָשׁ לַגּוֹזָלִים, וְלָכֵן אַף הוּא יִזְכֶּה לְבַיִת חָדָשׁ.

וּתְקַיֵּם מִצְוַת מַעֲקֶה - בְּ״תּוֹרַת מְנַחֵם״ כָּתַב שֶׁמִּצְוַת מַעֲקֶה הִיא מֵעֵין מִצְוַת שִׁלּוּחַ הַקֵּן, כֵּיוָן שֶׁשְּׁנֵיהֶן (עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט) הֵן מִשּׁוּם מְנִיעַת אַכְזָרִיּוּת.

שֶׁמִּצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה - כְּלוֹמַר, בְּנוֹסָף

שֶׁמִּצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה, וְתַגִּיעַ לְכֶרֶם וְשָׂדֶה וְלִבְגָדִים נָאִים, לְכָךְ נִסְמְכוּ פָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ. מַעֲקֶה • גָּדֵר סָבִיב לַגַּג, וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: ׳תִּיקָא׳, כְּגוֹן תִּיק שֶׁמְּשַׁמֵּר מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ. כִּי־יִפֹּל הַנֹּפֵל • רָאוּי זֶה לִיפֹּל, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא תִּתְגַּלְגֵּל מִיתָתוֹ עַל־יָדְךָ, שֶׁמְּגַלְגְּלִין זְכוּת עַל־יְדֵי זַכַּאי, וְחוֹב עַל־יְדֵי חַיָּב.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יט עמ׳ 210. כא עמ׳ 37)

כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ (כב, ח) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי חִיּוּב מַעֲקֶה הוּא גַּם בְּמִי שֶׁקָּנָה בַּיִת **יָשָׁן** בְּלִי מַעֲקֶה. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה בֵּיתוֹ – זוֹ אִשְׁתּוֹ, וּבְנִיַּת בַּיִת חָדָשׁ מַשְׁמָעוּתָהּ, אֵפוֹא, הַתְחָלַת חַיֵּי נִשּׂוּאִין, כַּאֲשֶׁר אָדָם לוֹקֵחַ רַחִים עַל צַוָּארוֹ וּמַתְחִיל לְהִתְעַסֵּק בִּמְצִיאַת פַּרְנָסָה. בְּמִצַּב זֶה יֵשׁ צֹרֶךְ בְּמַעֲקֶה, הַיְנוּ בְּהַגְבָּלוֹת וּבִסְיָגִים חֲדָשִׁים, הֵן בְּמַחֲשָׁבָה הֵן בְּדִבּוּר וְהֵן בְּמַעֲשֶׂה. לָכֵן נָקַט הַכָּתוּב בַּיִת חָדָשׁ, שֶׁכֵּן מַעֲקֶה בַּעֲבוֹדָה רוּחָנִית שַׁיָּךְ בְּעִקָּר בְּעֵת בְּנִיַּת בַּיִת חָדָשׁ. וְהֲרֵי לָנוּ דְּגִמְא לְמַה שֶׁמָּצִינוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, שֶׁ"אֵין הָעִנְיָן בַּנִּגְלֶה אוֹמֵר אֶלָּא דָּרְשֵׁנִי בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה" (נִגְלֶה דְּתוֹרָה גּוּפָא מְכָרְחֵי שֶׁיֵּשׁ פְּנִימִי).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ממכתב א׳ דראש־חדש טבת תשט״ז. לקוטי־שיחות חלק כ״ט עמוד 444 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

בִּרְכַּת מַעֲקֶה

כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי־יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ: (כב, ח)

...בַּמֶּה שֶׁהֵעִיר בַּ׳יָּד׳ הִלְכוֹת בְּרָכוֹת פֶּרֶק יא הֲלָכָה ח: "עָשָׂה מַעֲקֶה מְבָרֵךְ כוּ׳", שֶׁסּוֹתֵר דַּעַת עַצְמוֹ שָׁם הֲלָכָה ד: "דְּבָרִים שֶׁהֵם מִשּׁוּם סַכָּנָה אֵין מְבָרְכִים עֲלֵיהֶם" – וַהֲרֵי חִיּוּב מַעֲקֶה הוּא כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא תָשִׂים דָּמִים גו׳. וּלְדַעְתִּי פָּשׁוּט, אֲשֶׁר לְהָרַמְבַּ"ם דָּמִים גו׳ אֵינוֹ נְתִינַת טַעַם עַל חִיּוּב עֲשִׂיַּת מַעֲקֶה, אֶלָּא צִוּוּי בִּפְנֵי עַצְמוֹ. כִּי הֲרֵי טַעֲמֵי הַמִּצְוֹת לֹא מְנָאָם בְּחֶשְׁבּוֹן תַּרְיַ"ג, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בַּשֹּׁרֶשׁ הַחֲמִשִּׁי בְּסֵפֶר הַמִּצְוֹת, אֲבָל וְלֹא תָשִׂים דָּמִים, הִכְנִיסוֹ בְּמִנְיַן מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

לַשֶּׁקֶר שֶׁל "בַּיִת חָדָשׁ", תְּקַיֵּם גַּם מִצְוָה נוֹסֶפֶת, בִּזְכוּת מִצְוַת שִׁלּוּחַ הַקֵּן.

וְתַגִּיעַ - בִּפְשִׁטּוּת זֶהוּ בִּזְכוּת מִצְוַת שִׁלּוּחַ הַקֵּן, וּדְלָא כְּ"גּוּר אַרְיֵה" שֶׁכָּתַב שֶׁזֶּהוּ בִּזְכוּת מִצְוַת מַעֲקֶה. וְיֵשׁ לְדַיֵּק בִּלְשׁוֹן "וְתַגִּיעַ", שֶׁאוּלַי רוֹמֵז בָּזֶה לַאֲרִיכוּת יָמָיו, שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּבְטַח "וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים", יִזְכֶּה לְהַגִּיעַ לְכֶרֶם וְשָׂדֶה וכו׳, וְעַל־דֶּרֶךְ נוֹסַח הַבְּרָכָה: "שֶׁהֶחֱיָנוּ .. וְהִגִּיעָנוּ".

לְכֶרֶם - כָּאָמוּר (פסוק ט): "לֹא תִזְרַע **כַּרְמְךָ** כִּלְאָיִם".

וְשָׂדֶה - כָּאָמוּר (פסוק י): "לֹא **תַחֲרוֹשׁ** [שָׂדְךָ] בְּשׁוֹר וּבַחֲמוֹר יַחְדָּו". וְלֹא הִזְכִּיר שׁוֹר וַחֲמוֹר, כִּי הֵם טְפֵלִים לַשָּׂדֶה. וּרְאֵה גַּם שַׁבָּת קִיח, ב: קָרָאתִי "לְשׁוֹרִי – שָׂדִי" (הרבי).

וְלִבְגָדִים נָאִים - כָּאָמוּר: "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּיו" (פסוק יא), "גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לְךָ עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ" (פסוק יב). וְנָקֵט "נָאִים" דְּוָקָא, כִּי בְּגָדִים פְּשׁוּטִים בְּוַדַּאי יֵשׁ לוֹ, שֶׁהֲרֵי הַבְּגָדִים נִצְרָכִים לְכָל אָדָם, וּמַה שֶּׁכָּר יֵשׁ בָּהֶם? גַּם יֵשׁ לוֹמַר שֶׁרוֹמֵז לְדִבְרֵי חֲזַ"ל (שבת קלג, ב): "הִתְנָאָה לְפָנָיו .. צִיצִית נָאָה". וּמַה שֶּׁלֹּא הִזְכִּיר בִּדְבָרִים אֵלּוּ שֶׁיְּקַיֵּם בָּהֶם מִצְוֹת (שֶׁמִּצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה), כָּתַב בְּ"תּוֹרַת מְנַחֵם", מִשּׁוּם שֶׁעִקַּר עִנְיַן הַסְּמִיכוּת שֶׁלָּהֶם הוּא בְּתוֹר **שֹׁרֶר** עַל מִצְוַת שִׁלּוּחַ הַקֵּן וְלֹא לְעִנְיַן הַמִּצְוָה שֶׁבָּהֶם, מִשּׁוּם שֶׁהַמִּצְוֹת שֶׁבָּהֶם הֵן בְּלֹא־תַעֲשֶׂה וְלֹא בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה (כְּבִשְׁלּוּחַ הַקֵּן וּמִצְוַת מַעֲקֶה), וְאַף שֶׁמִּצְוַת צִיצִית הִיא מִצְוַת עֲשֵׂה, הֲרֵי לְאַחַר שֶׁאֵין הִיא סְמוּכָה לְמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל מַעֲקֶה וְשִׁלּוּחַ הַקֵּן, לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר עָלֶיהָ שֶׁהִיא נִגְרֶרֶת מֵהֶם. וּמַה שֶּׁלֹּא הִזְכִּיר גַּם שֶׁבִּזְכוּת מִצְוַת שִׁלּוּחַ הַקֵּן יִזְכֶּה לִיקַּח אִשָּׁה (הַנִּזְכָּר בְּפָסוּק יג), יֵשׁ לוֹמַר מִשּׁוּם שֶׁלִּקִּיחַת הָאִשָּׁה הַנִּזְכֶּרֶת שָׁם נֶאֱמַר בָּהּ "וּשְׁגֵאתָהּ", וְאַחַר־כָּךְ "וְיָשַׁם לָהּ עֲלִילוֹת דְּבָרִים", וּכְמוֹ שֶׁכּוֹתֵב רַשִּׁ"י שָׁם שֶׁעֲבֵרָה גּוֹרֶרֶת עֲבֵרָה, וּבְרוּר שֶׁאֵין זוֹ הָאִשָּׁה שֶׁמַּגִּיעָה לָאָדָם בְּתוֹר שָׂכָר.

לְכָךְ נִסְמְכוּ פָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ - יֵשׁ לְצַיֵּן שֶׁבְּחוּמָּשׁ דְּבָרִים מַרְבֶּה רַשִּׁ"י לִדְרוֹשׁ סְמִיכוּת פָּרָשִׁיּוֹת יוֹתֵר מִשְּׁאָר חוּמָּשִׁים, וְהוּא עַל פִּי הַמּוּבָא בַּגְּמָרָא (ברכות כא, ב), שֶׁאֲפִילּוּ "מֵאַן דְּלָא דָּרֵישׁ סְמוּכִים בְּכָל הַתּוֹרָה – בְּמִשְׁנָה תּוֹרָה דָּרֵישׁ".

מַעֲקֶה – גָּדֵר סָבִיב לַגַּג - כָּאָמוּר: "לְגַגֶּךָ".

וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: "תִּיקָא", כְּעֵין תִּיק שֶׁמְּשַׁמֵּר מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ - פֵּירוּשׁ: הַמַּעֲקֶה אֵינוֹ בִּשְׁבִיל הַגַּג (כְּמַשְׁמָעוּת "לְגַגֶּךָ"), אֶלָּא בִּשְׁבִיל מִי שֶׁעַל הַגַּג, וְתַכְלִיתוֹ **לִשְׁמוֹר** עַל הָאָדָם שֶׁלֹּא יִפּוֹל, וְכָל עוֹד שֶׁאֵין הוּא שׁוֹמֵר אוֹתוֹ מִכָּךְ – אֵין הוּא נִקְרָא מַעֲקֶה.

כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל - שֶׁהֲרֵי לֹא נָפַל, וְהַכָּתוּב קָרָאוֹ נוֹפֵל (שבת לב, א), וּבְרַשִּׁ"י שָׁם: "כְּשֶׁנִּיתְּנָה תּוֹרָה עֲדַיִן לֹא נָפַל זֶה, וְהַכָּתוּב קָרָאוֹ נוֹפֵל".

רָאוּי זֶה לִפֹּל - בַּגְּמָרָא שָׁם: "מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית", וּבְרַשִּׁ"י שָׁם: "דִּכְתִיב קוֹרֵא הַדּוֹרוֹת מֵרֹאשׁ (ישעיה מא, ד) – שֶׁנִּגְלוּ לְפָנָיו הַדּוֹרוֹת, וּמַעֲשֵׂיהֶם, וּקְנָס פְּרָעָנוּתָם".

וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא תִתְגַּלְגֵּל מִיתָתוֹ עַל יָדֶךָ - וְזֶהוּ מַה שֶּׁאוֹמֵר הַכָּתוּב: "וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ".

שֶׁמְּגַלְגְּלִין זְכוּת עַל־יְדֵי זַכַּאי וְחוֹבָה עַל־יְדֵי חַיָּב - בַּעַל הַבַּיִת זֶה, שֶׁלֹּא קִיֵּם מִצְוַת מַעֲקֶה (רש"י שם). וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ: "כִּי יִפּוֹל הַנּוֹפֵל **מִמֶּנּוּ**", שֶׁ"הַנּוֹפֵל" שֶׁהִתְחַיֵּב מִיתָה "יִפּוֹל .. מִמֶּנּוּ", מִמִּי שֶׁלֹּא עָשָׂה מַעֲקֶה (ע"פ מהרש"א שם ובאר בשדה). תורה ט

וְהִכְרִיחוֹ לְהָרַמְבַּ״ם לוֹמַר כַּנַּ״ל – הַסִּפְרִי (דברים כב, ח): ״וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה כוּ׳ מִצְוַת־עֲשֵׂה. לֹא תָשִׂים כוּ׳ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה״. וּ(לְפִי הָאֲמוּר, נַפְקָא־מִינָּהּ שֶׁ)אִם בִּמְקוֹם עֲשֵׂית מַעֲקֶה, עָשָׂה כֶּבֶשׁ לַגַּג וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה – קַיֵּם מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה וּבִטֵּל מִצְוַת־עֲשֵׂה. וּלְהָעִיר מִיּוֹמָא ע״ב, א. נוֹשְׂאֵי־כֵלִים עַל סֵפֶר הַמִּצְוֹת שָׁם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק כ״ד עמוד 137 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

גֶּדֶר חִיּוּב הַמַּעֲקֶה בַּהֵיכָל

כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ

בַּיִת לְרַבּוֹת הֵיכָל (כב, ח. ובספרי)

וְלִכְאוֹרָה צָרִיךְ־עִיּוּן בָּזֶה, דְּהֲרֵי כָּתַב הָרַמְבַּ״ם (הלכות רוצח ושמירת נפש ריש פרק יא. וכן הוא בשולחן־ערוך חושן־משפט ריש סימן תכז) דְּחִיּוּב מַעֲקֶה הוּא רַק בְּ״בֵּית דִּירָה״, וּבְבָתִּים שֶׁאֵינָן לְדִירָה ״אֵינוֹ זָקוּק לוֹ״, וְלִכְאוֹרָה הַהֵיכָל אֵינוֹ ״בֵּית דִּירָה״, וְאַמַּאי נִתְחַיֵּב בְּמַעֲקֶה?

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה, דְּהִנֵּה מָצִינוּ דְּעִקַּר עִנְיַן הַדִּירָה הוּא הָאֲכִילָה בַּמָּקוֹם הַהוּא. וּכְמוֹ בְּמִצְוַת סֻכָּה דְּגִדְרָהּ ״תֵּשְׁבוּ כְּעֵין תָּדוּרוּ״ (סוכה כח, ב) דְּעִקַּר מִצְוַת הַיְּשִׁיבָה בְּסֻכָּה הִיא הָאֲכִילָה בַּסֻּכָּה (עיין שולחן־ערוך אדמו״ר הזקן אורח־חיים סימן תרלט סעיף יב. וראה טור שם. נושאי־כלי ה׳שולחן ערוך׳ בסוף הסימן).

וְהִנֵּה אִיתָא בְּזֹבָחִים (סג, א) ״מִנַּיִן שֶׁאִם הִקִּיפוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים־וּמַזָּלוֹת אֶת כָּל הָעֲזָרָה, שֶׁהַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְשָׁם וְאוֹכְלִין שָׁם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, תַּלְמוּד־לוֹמַר בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים תֹּאכֵלֶנּוּ״ (וכן פסק הרמב״ם בהלכות מעשה הקרבנות פרק י הלכה ג). וְנִמְצָא דְּיֵשׁ זְמַנִּים שֶׁמִּצְוַת אֲכִילַת קָדָשִׁים הִיא דַּוְקָא בַּהֵיכָל.

וְעַל־פִּי־זֶה גַּם הַהֵיכָל בְּגֶדֶר ״בֵּית דִּירָה״ הוּא, וּמְחֻיָּב בְּמַעֲקֶה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ לקוטי שיחות חכ״ד עמ׳ 241 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

לִפְעוֹל עַל הַשֵּׁנִי בְּלִי גַּאֲוָה!

בְּפֵרָשָׁתֵנוּ כָּתוּב ״כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ גוֹ׳ כִּי יִפּוֹל הַנּוֹפֵל מִמֶּנּוּ״. וְאִיתָא בַּשל״ה הַקָּדוֹשׁ (סוֹף פָּרָשָׁתֵנוּ) ״מָצָאתִי כָּתוּב: רֶמֶז גַּג הוּא גָּבוֹהַּ, וְרוֹמֵז שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאָדָם גְּבוּל לַגַּאֲוָה״.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ דִּבְרֵי הַכָּתוּב:

״כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ״ - כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי עוֹסֵק בְּקִרּוּב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַבִּיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וּבוֹנֶה ״בַּיִת״ לַהקָּבָּ״ה, סְבִיבָה שֶׁתִּהְיֶה חֲדוּרָה בִּיהֲדוּת - ״וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ״, עָלָיו לִיזָּהֵר מִגַּאֲוָה.

כִּי אֵין זֶה רַק חִסָּרוֹן בַּעֲבוֹדַת עַצְמוֹ, אֶלָּא הַגַּאֲוָה יְכוֹלָה לִגְרוֹם לִנְפִילָה אֵצֶל הַשֵּׁנִי, עָלָיו הוּא רוֹצֶה לְהַשְׁפִּיעַ וּלְקָרֵב.

כִּי כַּאֲשֶׁר מַשְׁפִּיעַ עַל הַשֵּׁנִי בְּדְבָרִים הַיּוֹצְאִים מִן הַלֵּב, וּבְלִי פְּנִיּוֹת, אָז הַדְּבָרִים יִכָּנְסוּ אֶל לֵב הַשֵּׁנִי וְיִפְעֲלוּ פְּעוּלָתָם. אַךְ אִם מְעוֹרְבִים בִּדְבָרָיו יֵשׁוּת וְגַאֲוָה, הִנֵּה לְבַד זֹאת שֶׁזֶּה יָכוֹל לְהַפְרִיעַ בְּהַשְׁפָּעַת וְהַצְלָחַת דְּבָרָיו לְקָרֵב אֶת הַשֵּׁנִי, הִנֵּה גַּאֲוָתוֹ עֲלוּלָה לִגְרוֹם אֶת הַהֵיפֶךְ לְגַמְרֵי, לְרַחֵק אֶת הַשּׁוֹמֵעַ רַחֲמָנָא־לִיצְלָן.

וּמְדַיֵּק הַכָּתוּב ״כִּי יִפּוֹל הַנּוֹפֵל מִמֶּנּוּ״ - דְּאֵין הָאָדָם יָכוֹל לִטְעוֹן, שֶׁיְּרִידַת הַשֵּׁנִי אֵינָהּ בְּאַשְׁמָתוֹ, כִּי אִם הַשֵּׁנִי הָיָה אִישׁ יָשָׁר הוֹלֵךְ, אַזַּי הָיָה מַבְחִין בֵּין הָאֱמֶת שֶׁבִּדְבָרָיו לַגַּאֲוָה שֶׁבָּהֶם, וְ״תּוֹכוֹ אָכַל, קִלְקְפָתוֹ זָרַק״ (חגיגה טו, ב). וִירִידַת הַשֵּׁנִי הִיא מִשּׁוּם שֶׁבְּלַאו־הָכִי הֲרֵי הוּא ״נוֹפֵל״ וְיוֹרֵד בַּעֲבוֹדַת ה׳. וּמִכֵּיוָן שֶׁהַשֵּׁנִי ״נוֹפֵל הוּא״, לָכֵן פּוֹעֶלֶת עָלָיו הַגַּאֲוָה - יְרִידָה וּנְפִילָה יְתֵירָה.

וְזֶהוּ שֶׁמַּזְהִיר הַכָּתוּב ״וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ גוֹ׳ כִּי יִפּוֹל הַנּוֹפֵל״ - שֶׁמִּבְּלִי הַבֵּט עַל זֶה שֶׁהַשֵּׁנִי הוּא בִּבְחִינַת ״נוֹפֵל״, מִכָּל־מָקוֹם מוּטָל חִיּוּב עַל הָאָדָם לִיזָּהֵר שֶׁמִּ״גַּגֶּךָ״ לֹא יִפּוֹל הַנּוֹפֵל, הַיְנוּ שֶׁהַגַּאֲוָה שֶׁלְּךָ לֹא תִּגְרוֹם לִנְפִילָה יְתֵירָה אֵצֶל הַנּוֹפֵל, אֶלָּא יַעֲשֶׂה כָּל מַה שֶׁבִּיכָלְתּוֹ לִיזָּהֵר מִזֶּה, וּלְקָרְבוֹ לְתוֹרָה וַעֲבוֹדָה.

(ט) לֹא־תִזְרַע כַּרְמְךָ כִלְאָיִם פֶּן־תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרָע וּתְבוּאַת הַכָּרֶם: ס

ט לָא תִּזְרַע כַּרְמָךְ עֲרוּבִין דִּילְמָא תִּסְתָּאֵב דִּמְעַת זַרְעָא דִּי תִזְרַע וַעֲלַלַת כַּרְמָא:

רש״י◄ **כִּלְאָיִם •** (קידושין לט. חולין פב) **חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן בְּמַפֹּלֶת יָד. פֶּן־תִּקְדַּשׁ •** כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳תִּסְתָּאֵב׳, כָּל

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(ט) **כִּלְאָיִם** – **חִטָּה וּשְׂעֹרָה** - לָאו דַּוְקָא חִטָּה וּשְׂעוֹרָה, אֶלָּא הוּא הַדִּין כָּל שְׁנֵי מִינֵי יָרָק (רא״ם). **וְחַרְצָן בְּמַפֹּלֶת יָד** - שְׁלִשְׁתָּן בְּיַחַד בְּמַפּוֹלֶת יָד, דְּהָווּ לְהוּ כִּלְאֵי זְרָעִים וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם כְּאַחַת (רש״י ברכות כב, א). וּ״מַפּוֹלֶת יָד״ פֵּירוּשוֹ שֶׁמְּפַזֵּר הַזֶּרַע בְּיָדוֹ (וְלֹא עַל־יְדֵי מַחֲרִישָׁה). וּרְאֵה רַשִׁ״י קִידּוּשִׁין לט, א: ״וְטַעֲמֵיהּ דְּרַבִּי

דָּבָר הַנִּתְעָב עַל הָאָדָם, בֵּין לְשֶׁבַח כְּגוֹן הֶקְדֵּשׁ, בֵּין לִגְנַאי כְּגוֹן אִסּוּר, נוֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן קָדֵשׁ, כְּמוֹ: (ישעיה סה) **״אַל תִּגַּע בִּי כִּי קִדַּשְׁתִּיךָ״. הַמְלֵאָה • זֶה מִלּוּי וְתוֹסֶפֶת שֶׁהַזֶּרַע מוֹסִיף.**

(י) **לֹא־תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר־וּבַחֲמֹר יַחְדָּו: ס** יְ לָא תִרְדֵּי בְּתוֹרָא וּבַחֲמָרָא כַּחֲדָא׃

רש״י◄ **לֹא־תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמוֹר •** (ב״ק נד) **הוּא הַדִּין לְכָל שְׁנֵי מִינִים שֶׁבָּעוֹלָם, וְהוּא הַדִּין לְהַנְהִיגָם יַחַד קְשׁוּרִים זוּגִים בְּהוֹלָכַת שׁוּם מַשָּׂא.**

(יא) **לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו:** יא לָא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵזָא עֲמַר וְכִתָּן מְחֻבַּר כַּחֲדָא׃

רש״י◄ **שַׁעַטְנֵז • לְשׁוֹן עֵרוּב, וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ: שׁוּעַ, טָווּי וְנוּז.**

אשל אברהם – הרב אלאשולי

יֹאשִׁיָּה לָא יָדְעִנָא מֵהֵיכָא נָפְקָא לֵיהּ דְּבָעֵינַן שְׁנֵי מִינֵי זְרָעִים וְחַרְצָן שְׁלִישִׁי, וּמִפּוֹלֶת יָד נָפְקָא לֵיהּ מִלֹּא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם, מִשְּׁמַע שֶׁזְّרִיעַת הַכֶּרֶם עַצְמָהּ תִּהְיֶה בְּכִלְאַיִם״. וּמִזֶּה שֶׁבְּכָל זֹאת מְפָרֵשׁ רַשִׁ״י אֶת הַפָּסוּק כְּפִי דַּעַת רַבִּי יֹאשִׁיָּה, הֲרֵי שֶׁלְּדַעְתּוֹ כֵּן מְפוֹרָשׁ הַדָּבָר בַּפָּסוּק. וְכָתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת (חולין פב, ב): ״טַעְמָא דְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה דִּבְכִלְאֵי הַכֶּרֶם לָא מִחַיֵּיב אֶלָּא בִּשְׁלִשָׁה מִינִים .. מִשּׁוּם דִּזְרִיעַת כִּלְאַיִם מַשְׁמַע שְׁנֵי מִינֵי זְרָעִים, וְחַרְצָן לָאו מִין זֶרַע הוּא״. וְהַ״גּוּר אַרְיֵה״ מְפָרֵשׁ אֶת הַפָּסוּק בִּשְׁנֵי אֲפָנִים: א) ״לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ״ שֶׁהוּא הַחַרְצָן עִם הַ״כִּלְאַיִם״ הַיְנוּ חִטָּה וּשְׂעוֹרָה. ב) מִזֶּה שֶׁכָּתוּב ״לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם״ (וְלֹא ״כַּרְמְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאַיִם״), מַשְׁמַע שֶׁאֵינוֹ נַעֲשֶׂה כֶּרֶם (לְעִנְיַן כִּלְאַיִם) עַד שֶׁעֵת זְרִיעָה (חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן בְּזְרִיעָה אַחַת).

פֶּן תִּקְדַּשׁ – כְּתַרְגּוּמוֹ: ״תִּסְתָּאַב״ - תִּטְמָא.

כָּל דָּבָר הַנִּתְעָב עַל הָאָדָם - שֶׁהָאָדָם מִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ.

בֵּין לְשֶׁבַח כְּגוֹן הֶקְדֵּשׁ, בֵּין לִגְנַאי כְּגוֹן אִסּוּר, נוֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן קֹדֶשׁ - וְכָאן הוּא מִלְּשׁוֹן אִיסּוּר וְטוּמְאָה.

כְּמוֹ ״אַל תִּגַּע״ - כֵּן הוּא בַּדְּפוּסִים הַנְּפוֹצִים, וְכֵן הוּא בַּפָּסוּק. אֲבָל בְּהַרְבֵּה כְּתְבֵי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים הַגִּירְסָא: ״אַל תִּגַּע״, **וּכְפֵירוּשׁ** הַפָּסוּק.

כִּי כִּי קִדַּשְׁתִּיךָ״ - יְשַׁעְיָה סה, ה. וּכְפֵירוּשׁ רַשִׁ״י בִּשְׁבוּעוֹת יח, ב: ״לֵיצָנֵי הַדּוֹר הָיוּ אוֹמְרִים לַנָּבִיא, עֲמוֹד בְּעַצְמְךָ, אַל תִּגַּע בִּי שֶׁלֹּא אֲטַמֵּאֲךָ, שֶׁאַתָּה קָדוֹשׁ וַאֲנִי טָמֵא. קִדַּשְׁתִּיךָ – טִמֵּאתִיךָ, כְּמוֹ הֵן יִשָּׁא אִישׁ בְּשַׂר קֹדֶשׁ (חגי ב, יב), וּכְמוֹ פֶּן תִּקְדַּשׁ״. אֲבָל רַשִׁ״י בִּישַׁעְיָה שָׁם מְפָרֵשׁ: ״כִּי קִדַּשְׁתִּיךָ – כִּי קָדַשְׁתִּי וְטָהַרְתִּי יוֹתֵר מִמְּךָ״. וְאֶפְשָׁר שֶׁבְּדַוְקָא הֵבִיא רַשִׁ״י הוֹכָחָה מִפָּסוּק זֶה, שֶׁאוֹתָהּ מִלָּה עַצְמָהּ מִתְפָּרֶשֶׁת לִשְׁנֵי הַפֵּירוּשִׁים, הֵן לִקְדוּשָׁה וְהֵן לְטוּמְאָה.

הַמְלֵאָה – זֶה מִלּוּי וְתוֹסֶפֶת - רְאֵה גַּם רַשִׁ״י חוּלִין קטז, א: ״הַמְלֵאָה – מַשְׁמַע מִלּוּיוֹ וְתוֹסַפְתּוֹ״.

שֶׁהַזֶּרַע מוֹסִיף - נִרְאֶה שֶׁזֶּהוּ פֵּירוּשׁ ״הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרַע״. תורה י

(י) **לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר – הוּא הַדִּין לְכָל שְׁנֵי מִינִים שֶׁבָּעוֹלָם** - אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בּוֹהֶוָה (משנה ב״ק נד, ב. וראה שם בגמרא). וּרְאֵה ׳סִפְרֵי׳ עַל הַפָּסוּק: ״אֵין לִי אֶלָּא שׁוֹר וַחֲמוֹר, מְנַיִן לַעֲשׂוֹת שְׁאָר בְּהֵמָה וְחַיָּה וָעוֹף כַּיּוֹצֵא בְּשׁוֹר וַחֲמוֹר? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תַחֲרוֹשׁ, מִכָּל מָקוֹם״. וּלְהָעִיר שֶׁמִּלְּשׁוֹן רַשִׁ״י מַשְׁמַע שֶׁהָאִיסּוּר הוּא בֵּין אִם שְׁנֵי הַמִּינִים טְמֵאִים וּבֵין אִם שְׁנֵיהֶם טְהוֹרִים, וּדְלָא כְּרַמְבַּ״ם שֶׁמַּצְרִיךְ דַּוְקָא טָמֵא וְטָהוֹר יַחַד כְּשׁוֹר וַחֲמוֹר (עיוני רש״י). וּרְאֵה גַּם רַשִׁ״י סַנְהֶדְרִין נט, ב: ״חוֹרֵשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמוֹר לָאו דַּוְקָא, **דְּכָל תְּרֵי מִינֵי נְמֵי אֲסִירֵי**״. אֲבָל רְאֵה רַשִׁ״י שַׁבָּת נד, א: ״לֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא שְׁנֵי מִינֵי **בְּהֵמָה** יַחַד, כְּעֵין שׁוֹר וַחֲמוֹר״. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁשָּׁם בָּא לְמַעֵט אָדָם, וְלָכֵן דַּיֵּק לִכְתּוֹב בְּהֵמָה.

וְהוּא הַדִּין לְהַנְהִיגָם יַחַד - רְאֵה ׳סִפְרֵי׳: ״לֹא תַחֲרוֹשׁ, אֵין לִי אֶלָּא חוֹרֵשׁ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת .. הַמַּנְהִיג, תַּלְמוּד לוֹמַר: יַחְדָּו, מִכָּל־מָקוֹם״.

קְשׁוּרִים - מַשְׁמַע שֶׁמְּפָרֵשׁ ״יַחְדָּו״ שֶׁהֵם קְשׁוּרִים יַחַד. וְכֵן מַשְׁמָעוּת לְשׁוֹן רַשִׁ״י שֶׁבַּהֶעָרָה הַבָּאָה.

זוּגִים בְּהוֹלָכַת שׁוּם מַשָּׂא - מַשְׁמַע שֶׁאִם מַנְהִיג לְלֹא שׁוּם מַשָּׂא אֵינוֹ אָסוּר. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ״י שַׁבָּת נד, א: ״שֶׁהֵן מוֹשְׁכִין שׁוּם דָּבָר״ (עיוני רש״י). וּרְאֵה גַּם סַנְהֶדְרִין נט, ב: ״הִנְהִיג בְּעִזָּא וְשִׁיבּוּטָא״, וּבְרַשִׁ״י שָׁם: ״**קָשֵׁר קָרוֹן** לְדָג שֶׁבַּיָּם וּלְעֵז בַּיַּבָּשָׁה עַל שְׂפַת הַיָּם, וּשְׁנֵיהֶם מַנְהִיגִין אוֹתוֹ .. לוֹקֶה מִשּׁוּם מַנְהִיג בְּכִלְאַיִם״. תורה יא

(יא) **שַׁעַטְנֵז – לְשׁוֹן עֵרוּב** - כְּלוֹמַר, עֵירוּב שֶׁל צֶמֶר וּפִשְׁתִּים. וּרְאֵה רַשִׁ״י וַיִּקְרָא יט, יט שֶׁהֵבִיא בְּשֵׁם מְנַחֵם שֶׁהוּא לְשׁוֹן חִיבּוּר.

וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ - יְבָמוֹת ה, ב. נְדָה סא, ב.

שׁוּעַ - לְשׁוֹן חֶלֶק, כְּלוֹמַר שֶׁיְּהוּ חֲלוּקִין יַחַד בְּמַסְרֵק (רש״י נדה שם). וְכֵן בְּרַשִׁ״י יְבָמוֹת שָׁם: ״מִן הַתּוֹרָה אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּהְיֶה הַצֶּמֶר וְהַפִּשְׁתָּן מְתוּקָן יַחַד הֵיטֵב בְּמַסְרֵק״.

טָווּי - יַחַד (רש״י שם).

וְנוּז - אָרוּג (רש״י שם). וּרְאֵה גַּם רַשִׁ״י וַיִּקְרָא שָׁם: ״וְאוֹמֵר אֲנִי, נוּז, לְשׁוֹן דָּבָר הַנִּמְלָל וְשָׁזוּר זֶה עִם זֶה לְחַבְּרוֹ״. תורה יב

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק כ״ט עמוד 122 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

ג׳ גְּדִרִים בִּכְלָאַיִם

לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז . . גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ (כב, יא־יב)

גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָךְ, אַף מִן הַכִּלְאַיִם (יבמות ד, ריש עמוד א).

בְּתַעֲרוֹבוֹת אֲסוּרוֹת יֶשְׁנָם ג׳ אוֹפַנִּים: א. כִּלְאֵי בְּגָדִים – תְּפִירַת שְׁנֵי מִינִים בְּבֶגֶד אֶחָד. ב. כִּלְאֵי בְּהֵמָה וְכִלְאֵי קַרְקַע – הֶלֶדֶת וּצְמִיחַת דָּבָר חָדָשׁ מִתַּעֲרֹבֶת שְׁנֵי מִינִים. ג. בִּשּׁוּל בָּשָׂר בְּחָלָב – שֶׁטַּעֲמָם נִתְעָרֵב.

וְהִנֵּה מָצִינוּ חִלּוּק בֵּינֵיהֶם אִם תַּעֲרֻבְתָּן מְתֻּרֶת לְעִנְיְנֵי מִצְוָה, דְּכִלְאֵי בְּגָדִים מֻתָּרִים בְּציצית (כַּנַּ״ל מ״יבמות) וּבְבִגְדֵי כְּהֻנָּה (רמב״ם הלכות כלאים סוף פרק י. הלכות כלי המקדש פרק ח הלכה יא־יב), כִּלְאֵי בְּהֵמָה וְקַרְקַע לֹא מָצִינוּ שֶׁיִּתְּרוּ לְקֹדֶשׁ אוֹ לְגָבוֹהַּ. וּבְבָשָׂר בְּחָלָב, קָסַלְקָא־דַּעְתָּא בַּמְּכִילְתָּא (סוף פרשת משפטים) שֶׁיִּהְיֶה מֻתָּר בְּמִקְדָּשִׁין, וְדָרְשׁוּ מֵהַכְּתוּבִים דְּאָסוּר גַּם בַּמִּקְדָּשִׁים. וְיֵשׁ לְעַיֵּן בְּטַעַם הַחִלּוּק.

וְיֵשׁ לוֹמַר עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ן (קדושים יט, יט) בְּטַעַם אִסּוּר כִּלְאֵי בְּהֵמָה וְקַרְקַע, שֶׁכְּשֶׁמְּעָרֵב שְׁנֵי מִינֵי בְּהֵמָה אוֹ שְׁנֵי מִינֵי זְרָעִים, הֲרֵי הוּא ״מְשַׁנֶּה וּמַכְחִישׁ כּוֹ׳ וּמְעָרְבֵב סִדְרֵי בְּרֵאשִׁית״, כִּי הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ קָבַע שֶׁיּוֹצִיאוּ הַבְּהֵמוֹת וְהַצְּמָחִים, לְמִינֵיהֶם דַּוְקָא, וּכְשֶׁמְּעָרְבָם יַחַד הֲרֵי הֵם מוֹצִיאִים מִין אַחֵר.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר אֶת הַחִלּוּק בֵּין ג׳ הָאוֹפַנִּים הַנַּ״ל:

בְּכִלְאֵי בְּהֵמָה וְקַרְקַע, מִכֵּיוָן שֶׁנּוֹצָר מֵהֶם מִין חָדָשׁ, הֲרֵי הֵם אֲסוּרִים גַּם בְּעִנְיְנֵי קְדֻשָּׁה. וּמֵאִידָךְ, כִּלְאֵי בְּגָדִים מֻתָּרִים גַּבֵּי עִנְיְנֵי קְדֻשָּׁה, שֶׁהֲרֵי לֹא נוֹצַר מִצְּרוּף שְׁנֵי הַמִּינִים מִין חָדָשׁ, וְאַדְרַבָּה גַּם לְאַחֲרֵי צֵרוּפָן בְּבֶגֶד, נִתָּן לְהָסִיר אֶת הַתְּפָרִים וּלְהַפְרִיד אֶת הַמִּינִים.

אַף בְּבָשָׂר בְּחָלָב, קָסַלְקָא־דַּעְתָּא דְּדוֹמֶה לְכִלְאֵי בְּגָדִים, שֶׁהֲרֵי בְּבָשָׂר בְּחָלָב רַק נִתְעָרְבוּ טַעֲמֵי בָשָׂר וְחָלָב, אֲבָל לֹא נוֹלַד וְנִצְמַח מִזֶּה מִין חָדָשׁ. אַף הַמַּסְקָנָא הִיא דְּדָמֵי לְכִלְאֵי בְּהֵמָה, כִּי מִכֵּיוָן שֶׁנִּתְעָרְבוּ טַעֲמֵי הַבָּשָׂר וְהֶחָלָב עַד שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לְהַפְרִידָן, נִמְצָא שֶׁמִּצֵּירוּפָן נוֹצָר דָּבָר חָדָשׁ, וְלָכֵן אֲסוּרִין גַּם בְּמִקְדָּשִׁין.

(יב) **גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עַל־אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תְּכַסֶּה־בָּהּ: ס**

יב כְּרֵסְפִּדִין תַּעְבֵּד לָךְ עַל אַרְבַּע כַּנְפֵי כְּסוּתָךְ דִּי תְכַסֵּי בַּהּ:

רש״י◄ **גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ •** (יבמות ד. ספרי) **אַף מִן הַכִּלְאַיִם, לְכָךְ סְמָכָן הַכָּתוּב.**

(יג) **כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ:**

יג אֲרֵי יִסַּב גְּבַר אִתְּתָא וְיֵעוּל לְוָתַהּ וְיִסְנְאֵנַהּ:

רש״י◄ **וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ • סוֹפוֹ.**

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(יב) **גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָּךְ – אַף מִן הַכִּלְאַיִם** - כְּגוֹן סְדִינִים שֶׁל פִּשְׁתָּן, וּבְהֶן צִיצִית שֶׁל תְּכֵלֶת, שֶׁמּוּתָּר מִן הַתּוֹרָה לְהַטִּיל צִיצִית מִצֶּמֶר בְּבֶגֶד שֶׁל פִּשְׁתִּים, דְּדָרְשִׁינַן סְמוּכִין: לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָךְ (רש״י שבת כה, ב). כְּלוֹמַר, ״לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז״ – **אֲבָל** ״גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָךְ״ (רש״י יבמות צ, ב). מַה שֶּׁדִּיֵּק רַשׁ״י לִכְתּוֹב: ״אַף מִן הַכִּלְאַיִם״ (וְלֹא ״אַף מִן הַשַּׁעַטְנֵז״), יֵשׁ לוֹמַר שֶׁבָּזֶה מְתָרֵץ אֶת קוּשְׁיַת הַתּוֹסְפוֹת עָלָיו (יבמות שם. נדה שם): שֶׁאִם אִיסּוּר הַשַּׁעַטְנֵז מִן הַתּוֹרָה הוּא רַק בְּשׁוּעַ טָווּי וְנוּז יַחַד, אֵיךְ מָצָאנוּ דָּבָר זֶה בְּציצית? שֶׁהֲרֵי צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ שְׁתֵּי ציציות שֶׁל צֶמֶר בְּלֹא פִּשְׁתָּן, וְהֵם מְחוּבָּרִים לִכְנַף הַבֶּגֶד עַל־יְדֵי קְשִׁירָה. וְלָכֵן דִּיֵּק רַשׁ״י לִכְתּוֹב כָּאן ״כִּלְאַיִם״, שֶׁכֵּן יֵשׁ שְׁנֵי אִסּוּרִים בִּכְלָאַיִם: א) אִיסּוּר שַׁעַטְנֵז, וְהֵינוּ שׁוּעַ טָווּי וְנוּז יַחַד, ב) אִיסּוּר כִּלְאַיִם, שֶׁזֶּהוּ חִיבּוּר שֶׁל ״צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּיו״ בְּכָל מִינֵי חִיבּוּר [רְאֵה רַשׁ״י שַׁבָּת דף נד, א: ״צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו, לֹא אָסְרָה הַתּוֹרָה אֶלָּא חִבּוּר יָפֶה הַמִּתְקַיֵּם״]. וְהַהֶיתֵּר בְּציצית הוּא רַק חִיבּוּר שֶׁל כִּלְאַיִם, וְלֹא שׁוּעַ טָווּי וְנוּז (ע״פ עיוני רש״י).

לְכָךְ סְמָכָן הַכָּתוּב - רְאֵה גַּם רַשׁ״י יְבָמוֹת ד, ריש עמוד א: ״לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז – וּסְמִיךְ לֵיהּ גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָךְ, וְדָרְשִׁינַן סְמוּכִין, וְשָׁרֵינַן כִּלְאַיִם בְּציצית״. וּרְאֵה רַשׁ״י שְׁמוֹת כ, ח שֶׁלּוֹמְדִים הֶיתֵּר שַׁעַטְנֵז בְּציצית בְּאוֹפָן אַחֵר, מִזֶּה שֶׁ״לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז״ וּ״גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָךְ״ נֶאֱמְרוּ בְּדִבּוּר אֶחָד. תורה יג

(יג–יד) **וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ – סוֹפוֹ ״וְשָׂם לָהּ עֲלִילֹת דְּבָרִים״** - שֶׁאִם לֹא כֵּן ״וּשְׂנֵאָהּ״ לָמָּה לִי? הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב: וּבָא אֵלֶיהָ וְשָׂם לָהּ עֲלִילוֹת דְּבָרִים (רא״ם). אֶלָּא לְלַמְּדֵנוּ שֶׁכֵּיוָן שֶׁשּׂוֹנְאָהּ, לָכֵן ״שָׂם לָהּ עֲלִילוֹת דְּבָרִים״. וּרְאֵה רַשׁ״י לְעֵיל יט, יא.

עֲבֵרָה גּוֹרֶרֶת עֲבֵרָה, עָבַר עַל ״לֹא תִשְׂנָא״ - וַיִּקְרָא יט, יז.

– סוֹפוֹ לָבֹא לִידֵי לָשׁוֹן הָרָע - כְּאָמוּר: ״וְהוֹצִיא עָלֶיהָ שֵׁם רָע״.

אֶת הָאִשָּׁה הַזֹּאת – מִכָּאן שֶׁאֵין

(יד) וְשָׂם לָהּ עֲלִילֹת דְּבָרִים וְהוֹצֵא עָלֶיהָ שֵׁם רָע וְאָמַר אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָקַחְתִּי וָאֶקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא־מָצָאתִי לָהּ בְּתוּלִים:

יד וישׂוי לה תסקוֹפי מִלין וְיַפֵּק עֲלַהּ שׁוּם בִּישׁ וְיֵימַר יָת אִתְּתָא הָדָא נְסֵבִית וְעַלִּית לְוָתַהּ וְלָא אַשְׁכַּחִית לַהּ בְּתוּלִין:

רש״י ◄ וְשָׂם לָהּ עֲלִילֹת דְּבָרִים • עֲבֵרָה גּוֹרֶרֶת עֲבֵרָה: עָבַר עַל (ויקרא יט) ״לֹא תִשְׂנָא״, סוֹפוֹ לָבֹא לִידֵי לָשׁוֹן הָרָע. אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת • (ספרי) מִכָּאן שֶׁאֵין אוֹמֵר דָּבָר אֶלָּא בִּפְנֵי בַעַל דִּין.

(טו) וְלָקַח אֲבִי הַנַּעֲרָה וְאִמָּהּ וְהוֹצִיאוּ אֶת־בְּתוּלֵי הַנַּעֲרָה אֶל־זִקְנֵי הָעִיר הַשָּׁעְרָה:

טו ויסב אבוהא (נ״א אבוהי) דעולֶמתָּא וְאִמַּהּ וְיַפְּקוּן יָת בְּתוּלֵי עוּלֶמְתָּא לְקֳדָם סָבֵי קַרְתָּא לִתְרַע בֵּית דִּין אַתְרָא:

רש״י ◄ אֲבִי הַנַּעֲרָה וְאִמָּהּ • (שם) מִי שֶׁגִּדְּלוּ גְּדוּלִים הָרָעִים, יִתְבַּזּוּ עָלֶיהָ:

(טז) וְאָמַר אֲבִי הַנַּעֲרָה אֶל־הַזְּקֵנִים אֶת־בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וַיִּשְׂנָאֶהָ:

טז ויימר אבוהא דעולֶמתָּא לְסָבַיָּא יָת בְּרַתִּי יְהָבִית לְגַבְרָא הָדֵין לְאִנְתּוּ וּסְנֵנַהּ:

רש״י ◄ וְאָמַר אֲבִי הַנַּעֲרָה • (שם) מְלַמֵּד שֶׁאֵין רְשׁוּת לָאִשָּׁה לְדַבֵּר בִּפְנֵי הָאִישׁ.

(יז) וְהִנֵּה־הוּא שָׂם עֲלִילֹת דְּבָרִים לֵאמֹר לֹא־מָצָאתִי לְבִתֵּךְ בְּתוּלִים וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בִתִּי וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה לִפְנֵי זִקְנֵי הָעִיר:

יז והא הוּא שַׁוִּי תַּסְקוֹפֵי מִלִּין לְמֵימַר לָא אַשְׁכַּחִית לִבְרַתָּךְ בְּתוּלִין וְאִלֵּין בְּתוּלֵי בְרַתִּי וְיִפְרְסוּן שׁוּשִׁיפָא קֳדָם סָבֵי קַרְתָּא:

רש״י ◄ וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה • (שם) הֲרֵי זֶה מָשָׁל: מְחַוְּרִין הַדְּבָרִים כַּשִּׂמְלָה.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

אוֹמֵר דָּבָר אֶלָּא בִּפְנֵי בַעַל דִּין - כְּלוֹמַר, אֵין לַבַּעַל לוֹמַר שׁוּם דָּבָר לְבֵית־דִּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַנִּתְבַּעַת. וְהַלִּימוּד הוּא מִיִּתּוּר תֵּיבַת "הַזֹּאת", שֶׁאוֹמֵר אֶת טַעֲנָתוֹ כְּשֶׁהָאִשָּׁה לְפָנָיו. וְאַף שֶׁעִנְיָנָן זֶה לְמַדְנוּ מֵהַפָּסוּק (שמות כג, א): "לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא", וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רַשִׁ"י שָׁם: "אַזְהָרָה .. לַדַּיָּן, שֶׁלֹּא יִשְׁמַע דִּבְרֵי בַעַל דִּין עַד שֶׁיָּבֹא בַעַל דִּין חֲבֵירוֹ". יֵשׁ לוֹמַר: א) שָׁם זֶה לֹא־תַעֲשֶׂה, וְכָאן זֶה בַּ"עֲשֵׂה" (צדה לדרך). ב) שָׁם זֶה בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת וְכָאן בְּעִנְיְנֵי אִיסּוּר (באר בשדה). ג) שָׁם מְדוּבָּר עַל טְעָנוֹת מַמָּשׁ, וְכָאן מוֹסִיף שֶׁאֲפִילוּ דֶּרֶךְ סִיפּוּר דְּבָרִים אָסוּר, וְלָכֵן דַּיֵּק לִכְתּוֹב: "אֵין אוֹמֵר דָּבָר" (דברי דוד). ד) מִכְּלָלֵי רַשִׁ"י, שֶׁבְּכָל מָקוֹם מְפָרֵשׁ הַכָּתוּב בְּהֶתְאֵם לִפְשׁוּטוֹ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, אַף אִם מִשּׁוּם כָּךְ הוּא כּוֹפֵל אֶת פֵּירוּשׁוֹ. תורה טו

(טו) **אֲבִי הַנַּעֲרָה וְאִמָּהּ – מִי שֶׁגִּדְּלוּ גְּדוּלִים הָרָעִים יִתְבַּזּוּ עָלֶיהָ** - כִּדְתַנְיָא בַּ"סִפְרֵי": "וְלָקַח אֲבִי הַנַּעֲרָה וְאִמָּהּ", אֵין לִי אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לָהּ אָב וָאֵם, אֵין לָהּ אָב וָאֵם מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהוֹצִיאוּ אֶת בְּתוּלֵי הַנַּעֲרָה", מִכָּל מָקוֹם, דְּאִם לֹא כֵּן "וְהוֹצִיאוּ אֶת בְּתוּלֶיהָ" מִיבָּעֵי לֵיהּ, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "אֲבִי הַנַּעֲרָה וְאִמָּהּ", הֵם שֶׁגִּדְּלוּ גְּדוּלִים רָעִים, יָבֹאוּ וְיִתְבַּזּוּ עָלֶיהָ (רא״ם). וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶׁאוֹמֵר "וְלָקַח", שֶׁהַכַּוָּנָה שֶׁהֵם לוֹקְחִים אֶת הַבִּזָּיוֹן [אֶלָּא שֶׁלְּפִי זֶה, הָיָה לוֹ לְרַשִׁ"י לְהַעְתִּיק גַּם אֶת תֵּיבַת "וְלָקַח" בַּדִּבּוּר־הַמַּתְחִיל] (משכיל לדוד). וְאַף שֶׁכָּאן מִתְבָּרֵר בַּסּוֹף שֶׁהָאִישׁ הוֹצִיא עָלֶיהָ שֵׁם רָע? יֵשׁ לוֹמַר שֶׁאִם הָאִשָּׁה הָיְתָה צְנוּעָה בְּמַעֲשֶׂיהָ לֹא הָיָה בְּעֵלָהּ מוֹצִיא עָלֶיהָ שֵׁם רָע, כְּמַאֲמַר חַז״ל (מו״ק יח, ב): "אֵין אָדָם נֶחְשָׁד בְּדָבָר עֲבֵרָה .. אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה מִקְצָתוֹ כו׳" (יבין שמועה). תורה טו

(טז) **וְאָמַר אֲבִי הַנַּעֲרָה – מְלַמֵּד שֶׁאֵין רְשׁוּת לָאִשָּׁה לְדַבֵּר בִּפְנֵי הָאִישׁ** - שֶׁאִם לֹא כֵּן, הָיָה לוֹ לוֹמַר: "וְאָמְרוּ אֲבִי הַנַּעֲרָה **וְאִמָּהּ**", כְּמוֹ בַּלְּקִיחָה (שפ״ח). וּמַה שֶּׁלְּעֵיל כא, כ נֶאֱמַר: "וְאָמְרוּ .. בְּנֵנוּ זֶה", שֶׁגַּם הָאִשָּׁה אוֹמֶרֶת, זֶהוּ מִפְּנֵי שֶׁשָּׁם צְרִיכִים גַּם שֶׁהָאֵם תְּדַבֵּר, כִּי אִם הִיא אֵינָהּ מַסְכִּימָה לְדִבְרֵי בַעְלָהּ, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה (באר בשדה). וּרְאֵה רַשִׁ"י בְּרֵאשִׁית כד, נה. וְהִנֵּה מִדִּיּוּק הַלָּשׁוֹן "בִּפְנֵי הָאִישׁ" מִשְּׁמַע שֶׁבִּפְנֵי כָּל אִישׁ אֵין לָהּ לְדַבֵּר, וְלֹא רַק בִּפְנֵי בַעְלָהּ, וְהַלִּימוּד הוּא מִזֶּה שֶׁאֵין הִיא אוֹמֶרֶת אֶת דְּבָרֶיהָ בִּפְנֵי בֵּית־דִּין, אֲפִילוּ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַעְלָהּ. וְנִרְאֶה שֶׁהַטַּעַם הוּא מִפְּנֵי הַצְּנִיעוּת. וְצָרִיךְ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ דַּוְקָא כְּשֶׁאֵין צוֹרֶךְ שֶׁגַּם הָאִשָּׁה תְּדַבֵּר, אֲבָל אִם יֵשׁ צוֹרֶךְ שֶׁהָאִשָּׁה תְּדַבֵּר, יְכוֹלָה לְדַבֵּר בִּפְנֵי הָאִישׁ – רְאֵה 'סִפְרֵי' בְּהַעֲלוֹתְךָ פִּסְקָא צט: "שֶׁלֹּא הָיְתָה מְרִיָּם יְכוֹלָה לְדַבֵּר בִּפְנֵי אַהֲרֹן אֶלָּא מִפְּנֵי צוֹרֶךְ הַשָּׁעָה". תורה יז

(יז) **וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה – הֲרֵי זֶה מָשָׁל** - וְלֹא שֶׁפּוֹרְשִׂים שִׂמְלָה מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי לֹא נִיתָּן לְהוֹכִיחַ מִפְּרִישַׁת הַשִּׂמְלָה

(יח) וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר־הַהִוא אֶת־הָאִישׁ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ:

יח וְיִדְבְּרוּן סָבֵי קַרְתָּא הַהִיא יָת גַּבְרָא וְיִלְקוּן יָתֵהּ:

רש״י◄ **וְיִסְּרוּ אֹתוֹ • מַלְקוֹת** (כתובות מו).

(יט) וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא־יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו: ס

יט וְיִגְבּוּן מִנַּהּ מְאָה סִלְעִין דִּכְסָף וְיִתְּנוּן לַאֲבוּהָא דְעוּלֶמְתָּא אֲרֵי אַפֵּק שׁוּם בִּישׁ עַל בְּתוּלְתָּא דְיִשְׂרָאֵל וְלֵהּ תְּהֵי לְאִנְתּוּ לֵית לֵהּ רְשׁוּ לְמִפְטְרַהּ כָּל יוֹמוֹהִי:

(כ) וְאִם־אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לֹא־נִמְצְאוּ בְתוּלִים לַנַּעֲרָה:

כ וְאִם קֻשְׁטָא הֲוָה פִּתְגָּמָא הָדֵין לָא אִשְׁתְּכַחוּ בְתוּלִין לְעוּלֶמְתָּא:

רש״י◄ **וְאִם־אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר •** (שם) בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה, שֶׁזִּנְּתָה לְאַחַר אֵרוּסִין.

(כא) וְהוֹצִיאוּ אֶת־הַנַּעֲרָה אֶל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ וּסְקָלוּהָ אַנְשֵׁי עִירָהּ בָּאֲבָנִים וָמֵתָה כִּי־עָשְׂתָה נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: ס

כא וַיַּפְּקוּן יָת עוּלֶמְתָּא לִתְרַע בֵּית אָבוּהָא וְיִרְגְּמֻנַּהּ אֲנָשֵׁי קַרְתַּהּ בְּאַבְנַיָּא וּתְמוּת אֲרֵי עָבְדַת קְלָנָא בְּיִשְׂרָאֵל לְזַנָּאָה בֵּית אֲבוּהָא וּתְפַלֵּי עָבֵד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ:

רש״י◄ **אֶל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ •** (כתובות מה) רָאוּ גְּדוּלִים שֶׁגִּדַּלְתֶּם. **אַנְשֵׁי עִירָהּ •** (ספרי) בְּמַעֲמַד כָּל אַנְשֵׁי עִירָהּ. **לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ •** כְּמוֹ: בְּבֵית אָבִיהָ.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

כְּלוּם, שֶׁכֵּן אִם הָיָה שָׁם כֶּתֶם שֶׁל דָּם, אוּלַי אֵינוֹ דַּם בְּתוּלִים, אֶלָּא דָּם אַחֵר (שפ״ח).

מְחֻוְּרִין - מְלַבְּנִים. רְאֵה רִיטְבָ״א כְּתוּבוֹת מו, א שֶׁפֵּירוּשׁ ״וּפְרִשׁוּ״, הוּא מִלְּשׁוֹן פֵּירוּשׁ וּבֵירוּר.

הַדְּבָרִים כַּשְּׁמֻלָה - שֶׁהִיא לְבָנָה. כְּלוֹמַר הַדַּיָּנִים מְבָרְרִים אֶת כָּל הָעִנְיָן, עַד שֶׁמַּגִּיעִים לְחֵקֶר הָאֱמֶת, אִם הִיא זִנְּתָה כְּטַעֲנָתוֹ, אוֹ שֶׁהוּא סְתָם הוֹצִיא עָלֶיהָ שֵׁם רָע. וּרְאֵה לְשׁוֹן רַשִׁ״י תְּהִלִּים סח, טו: ״בּוֹרְרִין אֶת הַדָּבָר כְּשְׁמֻלָה חֲדָשָׁה״, וְהוּא כַּלְּשׁוֹן הַמּוּבָא בִּכְתוּבוֹת שָׁם. וּמַשְׁמָעוּת ״שְׁמֻלָה חֲדָשָׁה״, רְאֵה סַנְהֶדְרִין קב, א שֶׁאֵין בָּהּ שׁוּם דּוֹפִי. תורה יח

(יח) **וְיִסְּרוּ אֹתוֹ – מַלְקוֹת** - רְאֵה גַּם לְעֵיל כא, יח וּבְרַשִׁ״י שָׁם. וְהִנֵּה מִסְּתִימַת לְשׁוֹן רַשִׁ״י כָּאן מַשְׁמַע שֶׁהוּא לוֹקֶה עַל הוֹצָאַת שֵׁם רָע בִּלְבַד, וַהֲרֵי זֶה כְּדַעַת הָאוֹמְרִים שֶׁלּוֹקִים עַל לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה (ראה מכות ד, ב). וּלְפִי זֶה מוּבָן מַה שֶׁלְּקַמָּן כה, א הִשְׁמִיט רַשִׁ״י לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה, עַיֵּן שָׁם. תורה יט

(כ) **וְאִם אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר – בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה** - שֶׁהָעֵדִים הִתְרוּ בָּהּ שֶׁלֹּא תִּזְנֶה, שֶׁאִם תִּזְנֶה תִּסָּקֵל.

שֶׁזִּנְּתָה לְאַחַר אֵרוּסִין - לֹא אִם הָיָה אֱמֶת שֶׁ״לֹא נִמְצְאוּ בְתוּלִים לַנַּעֲרָה״ כְּמוֹ שֶׁמְּסַיֵּם הַפָּסוּק, שֶׁאִם כֵּן עֲדַיִן אֵינָהּ בַּת סְקִילָה, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁלִּפְנֵי אֵרוּסִין נִבְעֲלָה, וְגַם אִם זָנְתָה לְאַחַר אֵרוּסִין צָרִיךְ עֵדִים וְהַתְרָאָה, לָכֵן בְּהֶכְרֵחַ שֶׁכָּךְ פֵּירוּשׁוֹ: אִם אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר, שֶׁלֹּא נִמְצְאוּ בְתוּלִים לַנַּעֲרָה, אֶלָּא שֶׁזִּנְּתָה לְאַחַר אֵירוּסִין, בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה, כְּפִי מַה שֶׁטָּעַן עָלֶיהָ בַּעְלָהּ (רא״ם). וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁבַּפָּרָשָׁה הַקּוֹדֶמֶת הַבַּעַל לֹא הֵבִיא עֵדִים שֶׁזִּנְּתָה, וְלֹא הִצְלִיחַ לְהוֹכִיחַ אֶת טַעֲנָתוֹ, וְלָכֵן מַלְקִים אוֹתוֹ עַל הוֹצָאַת שֵׁם רָע, וּמְשַׁלֵּם עַל כָּךְ קְנָס. וְזֶהוּ לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, אֲבָל לְפִי הַגְּמָרָא הַדִּין שׁוֹנֶה, רְאֵה רַשִׁ״י סַנְהֶדְרִין ט, ב: ״בְּכָל זְמַן שֶׁלֹּא הֵבִיא הַבַּעַל עֵדִים שֶׁזִּינְּתָה תַּחְתָּיו אֵינוֹ מִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם מֵאָה סֶלַע עַל־יְדֵי עַצְמוֹ, כִּדְאָמְרִינַן בִּכְתוּבוֹת (מו, א) דְּלָא קָרֵינָא בֵּיהּ: וְאִם אֱמֶת הָיָה וגו׳, דִּבְלָאו עֵדִים לָא מִיקְטְלָא, הִלְכָּךְ אִידְהוּ נַמִּי לָא מִיחַיֵּב, אֶלָּא אִם כֵּן הֵבִיא עֵדִים שֶׁזִּינְּתָה וְהוּזְּמוּ״. תורה כא

(כא) **אֶל פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ – רְאוּ גְּדוּלִים שֶׁגִּדַּלְתֶּם** - אֲבָל רַשִׁ״י בִּכְתוּבוֹת מה, א נָתַן טַעַם אַחֵר: ״כְּלוֹמַר מִבֵּית זֶה יָצְאַת הַנְּבָלָה, **שֶׁבּוֹ** זִינְּתָה״.

אַנְשֵׁי עִירָהּ – בְּמַעֲמַד כָּל ״אַנְשֵׁי עִירָהּ״ - וְכִדְתַנְיָא בַּ״סִּפְרֵי״: ״וְכִי כָּל אַנְשֵׁי עִירָהּ סוֹקְלִין״? וַהֲרֵי הָעֵדִים סוֹקְלִים אוֹתָהּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל יז, ז): ״יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה בּוֹ בָרִאשׁוֹנָה לַהֲמִיתוֹ״ (רא״ם). אֶלָּא הַכַּוָּנָה ״בְּמַעֲמַד כָּל אַנְשֵׁי עִירָהּ״. וְהוֹסִיף רַשִׁ״י תֵּיבַת ״כָּל״ עַל לְשׁוֹן הַכָּתוּב, כִּי כֵּן מַשְׁמָעוּת לְשׁוֹן הַכָּתוּב, וְכַמְּפוֹרָשׁ לְעֵיל (כא, כא) גַּבֵּי בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה: ״וּרְגָמוּהוּ **כָּל** אַנְשֵׁי עִירוֹ״. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁמִּטַּעַם זֶה לֹא הוּצְרַךְ רַשִׁ״י לְפָרֵשׁ שָׁם שֶׁהַכַּוָּנָה בְּמַעֲמַד כָּל אַנְשֵׁי עִירוֹ, אַף שֶׁגַּם שָׁם פֵּירֵשׁ כֵּן הַ״סִּפְרֵי״, כִּי שָׁם מְפוֹרָשׁ ״כָּל אַנְשֵׁי עִירוֹ״,

(כב) כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ שֹׁכֵב ׀ עִם־אִשָּׁה בְּעֻלַת־בַּעַל וּמֵתוּ גַּם־שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם־הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל׃ ס

כב אֲרֵי יִשְׁתְּכַח גְּבַר דְּשָׁכֵב עִם אִתְּתָא אִתַּת גְּבַר וְיִתְקַטְּלוּן אַף תַּרְוֵיהוֹן גַּבְרָא דְּשָׁכֵב עִם אִתְּתָא וְאִתְּתָא וּתְפַלֵּי עָבֵד דְּבִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל׃

רש״י◄ **וּמֵתוּ גַּם־שְׁנֵיהֶם •** (ספרי) לְהוֹצִיא מַעֲשֶׂה חִדּוּדִים, שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נֶהֱנֵית מֵהֶם. גַּם, לְרַבּוֹת הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם (סִפְרֵי אַחֲרִים: מֵאַחוֹרֵיהֶם). (שם) דָּבָר אַחֵר: "גַּם שְׁנֵיהֶם", לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד, שֶׁאִם הָיְתָה מְעֻבֶּרֶת אֵין מַמְתִּינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד.

(כג) כִּי יִהְיֶה נַעֲרָה בְתוּלָה מְאֹרָשָׂה לְאִישׁ וּמְצָאָהּ אִישׁ בָּעִיר וְשָׁכַב עִמָּהּ׃

כג אֲרֵי תְּהֵי עוּלֶמְתָּא בְּתֵלְתָּא דְּמְאָרְסָא לְגְבַר וְיַשְׁכְּחִנַּהּ גְּבַר בְּקַרְתָּא וְיִשְׁכּוּב עִמַּהּ׃

רש״י◄ **וּמְצָאָהּ אִישׁ בָּעִיר •** (ערכין ז) לְפִיכָךְ שָׁכַב עִמָּהּ, פִּרְצָה קוֹרְאָה לַגַּנָּב, הָא אִלּוּ יָשְׁבָה בְּבֵיתָהּ, לֹא אֵרַע לָהּ.

(כד) וְהוֹצֵאתֶם אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶל־שַׁעַר ׀ הָעִיר הַהִוא וּסְקַלְתֶּם אֹתָם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ אֶת־הַנַּעֲרָה עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־צָעֲקָה בָעִיר וְאֶת־הָאִישׁ עַל־דְּבַר אֲשֶׁר־עִנָּה אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ ס

כד וְתַפְּקוּן יָת תַּרְוֵיהוֹן לִתְרַע קַרְתָּא הַהִיא וְתִרְגְּמוּן יָתְהוֹן בְּאַבְנַיָּא וִימוּתוּן יָת עוּלֶמְתָּא עַל עֵסֶק די לָא צְוָחַת בְּקַרְתָּא וְיָת גַּבְרָא עַל עֵסֶק דְּעַנִּי יָת אִתַּת חַבְרֵהּ וּתְפַלֵּי עָבֵד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ׃

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

וּבְרוּר שֶׁלֹּא כָּל אַנְשֵׁי עִירוֹ סוֹקְלִים, וּבְהֶכְרֵח שֶׁהַכַּוָּנָה בְּמַעֲמַד כָּל אַנְשֵׁי הָעִיר, אֲבָל כָּאן שֶׁנֶּאֱמַר "**אַנְשֵׁי** עִירָהּ", הָיָה נִיתָּן לְפָרֵשׁ שֶׁהַכַּוָּנָה שֶׁשְּׁנַיִם מֵאַנְשֵׁי הָעִיר סוֹקְלִים אוֹתָהּ, לָכֵן הוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ שֶׁהַכַּוָּנָה "בְּמַעֲמַד כָּל אַנְשֵׁי הָעִיר", מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר סְתָם "אַנְשֵׁי עִירָהּ", וְהַכַּוָּנָה **לְכָל** אַנְשֵׁי הָעִיר, וְזוֹהִי גַּם כַּוָּנַת הַ'סִּפְרֵי' בְּמַאֲמַר: "וְכִי **כָּל** אַנְשֵׁי עִירָהּ סוֹקְלִין". וּרְאֵה רַשִׁ"י וַיִּקְרָא כד, יד: "וַיִּרְגְּמוּ אוֹתוֹ כָּל הָעֵדָה" – "בְּמַעֲמַד כָּל הָעֵדָה, מִכָּאן שֶׁשְּׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ". וּרְאֵה שָׁם בַּבֵּיאוּר.

לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ – כְּמוֹ בְּבֵית אָבִיהָ - שֶׁחָסֵר בֵּי״ת הַשִּׁימּוּשׁ. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י בְּרֵאשִׁית מה, טז: "בֵּית פַּרְעֹה – כְּמוֹ בְּבֵית פַּרְעֹה". תורה כב

(כב) **וּמֵתוּ גַּם שְׁנֵיהֶם – לְהוֹצִיא מַעֲשֶׂה חִדּוּדִים** - מְחֻדָּד וּמַקְשֶׁה אֶבְרוֹ בְּבָשָׂרָהּ מִבַּחוּץ (רש״י סנהדרין סו, ב).

שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נֶהֱנֵית מֵהֶם - לְהָכִי כְּתִיב "שְׁנֵיהֶם", שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם שָׁוִין וְנֶהֱנִין (רש״י שם). כְּלוֹמַר תֵּיבַת "שְׁנֵיהֶם" מְיֻתֶּרֶת, שֶׁהֲרֵי בְּפֵירוּשׁ כָּתוּב: "הָאִישׁ .. וְהָאִשָּׁה", אֶלָּא לוֹמַר לְךָ, בְּשֶׁשְּׁנֵיהֶם שָׁוִים בַּהֲנָאָה חַיָּבִים מִיתָה, לְמַעֵט מַעֲשֵׂה חִדּוּדִין, שֶׁאָז אֵין שׁוּם אֶחָד מֵהֶם בְּמִיתָה (רא״ם). וּמִיהוּ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ אַף־עַל־גַּב דְּהִיא אֵינָהּ נֶהֱנֵית, מִ"מִשְּׁכְבֵי אִשָּׁה" אִיתְרַבּאי לְחִיּוּבָא (רש״י שם).

גַּם – לְרַבּוֹת הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם - שֶׁלֹּא תֹּאמַר, מֵאַחַר שֶׁדִּינָם שֶׁל נוֹאֵף וְנוֹאֶפֶת נִגְמַר לְמִיתָה, הֲרֵי הֵם חֲשׁוּבִים כְּמֵתִים, וְאִם בָּאוּ הֵם וְזָנוּ, הוּא בְּאַחֲרֶת וְהִיא בְּאַחֵר, אֵין מְמִיתִין הָאַחֲרוֹנִים עַל יָדָם, דְּכֵיוָן שֶׁנִּגְמַר דִּין רִאשׁוֹנִים לְמִיתָה, לָא חָשְׁיבֵי מַעֲשֵׂיהֶן, קָמְשַׁמַע לָן "גַּם", לְרַבּוֹת הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם, דְּקָטְלִינַן לְהוּ (רא״ם). אוֹ פֵּירוּשׁוֹ: שֶׁכָּל אוֹתָם הַבָּאִים עָלֶיהָ בִּזְנוּת אַחֲרֵיהֶם, חַיָּבִים גַּם כֵּן מִיתָה, שֶׁלֹּא תֹּאמַר שֶׁכֵּיוָן שֶׁזִּנְּתָה כְּבָר וְאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת אִשְׁתּוֹ, לֹא יִהְיוּ חַיָּבִים עָלֶיהָ, מַשְׁמִיעֵנוּ הַכָּתוּב שֶׁגַּם הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם חַיָּבִים מִיתָה (גר״א). וּרְאֵה רַמְבַּ״ן.

דָּבָר אַחֵר: "גַּם שְׁנֵיהֶם", לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד, שֶׁאִם הָיְתָה מְעֻבֶּרֶת אֵין מַמְתִּינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד - אֶלָּא הוֹרְגִין וְלָדָהּ עִמָּהּ, דְּחַד גּוּפָא הוּא (רש״י ערכין ז, א). וְדַיְּיקִ רַשִׁ"י לִכְתּוֹב "מְעוּבֶּרֶת", כְּדֵי לְמַעֵט שֶׁאִם יָשְׁבָה עַל הַמִּשְׁבָּר קוֹדֶם שֶׁנִּגְמַר דִּינָהּ, מַמְתִּינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד, דְּכֵיוָן דְּעָקַר וְנָע מִמְּקוֹמוֹ – גּוּפָא אַחֲרִינָא הוּא (נחלת יעקב ע״פ המשנה שם ורש״י שם). תורה כג

(כג) **וּמְצָאָהּ אִישׁ בָּעִיר – לְפִיכָךְ "שָׁכַב עִמָּהּ"** - לוֹמַד כֵּן מִיּתּוּר תֵּיבַת "בָּעִיר" (רא״ם), שֶׁכֵּיוָן שֶׁכּוֹתֵב לְקַמָּן (פסוק כה): "וְאִם בַּשָּׂדֶה", מוּבָן מֵאֵלָיו שֶׁכָּאן מְדַבֵּר בָּעִיר (משכיל לדוד).

פִּרְצָה קוֹרְאָה לְגַנָּב - מְשֹׁל הֶדְיוֹט הוּא (רש״י סוכה כו, א).

הָא אִלּוּ יָשְׁבָה בְּבֵיתָהּ – לֹא אֵרַע לָהּ. תורה כד

(כה) וְאִם־בַּשָּׂדֶה יִמְצָא הָאִישׁ אֶת־הַנַּעֲרָה הַמְאֹרָשָׂה וְהֶחֱזִיק־בָּהּ הָאִישׁ וְשָׁכַב עִמָּהּ וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ׃

כה וְאִם בְּחַקְלָא יַשְׁכַּח גְּבַר יָת עוּלֶמְתָּא דִּמְאָרְסָא וְיִתְקֵף בַּהּ גַּבְרָא וְיִשְׁכּוּב עִמַּהּ וְיִתְקְטֵל גַּבְרָא דִּשְׁכֵב עִמַּהּ בִּלְחוֹדוֹהִי׃

(כו) וְלַנַּעֲרָה לֹא־תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין לַנַּעֲרָה חֵטְא מָוֶת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה׃

כו וּלְעוּלֶמְתָּא לָא תַעְבֵּד מִדַּעַם לֵית לְעוּלֶמְתָּא חוֹבַת דִּין דִּקְטוֹל אֲרֵי כְּמָא דִיקוּם גַּבְרָא עַל חַבְרֵהּ וְיִקְטְלִנֵּהּ נְפַשׁ כֵּן פִּתְגָמָא הָדֵין׃

רש״י◄ כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם וְגוֹ׳ • לְפִי פְּשׁוּטוֹ זֶהוּ מַשְׁמָעוֹ: כִּי אֲנוּסָה הִיא, וּבְחָזְקָה עָמַד עָלֶיהָ, כְּאָדָם הָעוֹמֵד עַל חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ. (פסחים כה. סנהדרין עג) וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ בוֹ: חֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד וְכוּ׳.

(כז) כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ צָעֲקָה הַנַּעֲרָה הַמְאֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ׃ ס

כז אֲרֵי בְּחַקְלָא אַשְׁכְּחַהּ צְוָחַת עוּלֶמְתָּא דִּמְאָרְסָא וְלֵית דְּפָרִיק לַהּ׃

(כח) כִּי־יִמְצָא אִישׁ נַעֲרָה בְתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֹרָשָׂה וּתְפָשָׂהּ וְשָׁכַב עִמָּהּ וְנִמְצָאוּ׃

כח אֲרֵי יַשְׁכַּח גְּבַר עוּלֶמְתָּא בְתֻלְתָּא דִּי לָא מְאָרְסָא וְיֶחֱדִנַּהּ וְיִשְׁכּוּב עִמַּהּ וְיִשְׁתַּכְּחוּן׃

(כט) וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ לֹא־יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו׃ ס

כט וְיִתֵּן גַּבְרָא דִּישְׁכֵּב עִמַּהּ לַאֲבוּהָא דְעוּלֶמְתָּא חַמְשִׁין סִלְעִין דְּכֶסַף וְלַהּ תְּהֵי לְאִנְתּוּ חֲלַף דִּי עַנְיַהּ לֵית לַהּ רְשׁוּ לְמִפְטְרַהּ כָּל יוֹמוֹהִי׃

(א) לֹא־יִקַּח אִישׁ אֶת־אֵשֶׁת אָבִיו וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו׃ ס

כג א לָא יִסַּב גְּבַר יָת אִתַּת אֲבוּהִי וְלָא יְגַלֵּי כַּנְפָא דַאֲבוּהִי׃

רש״י◄ לֹא־יִקַּח • (קידושין סז) אֵין לוֹ בָּהּ לִקּוּחִין, וְאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ. וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו • (יבמות לג) שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁל אָבִיו, הָרְאוּיָה לְאָבִיו, וַהֲרֵי כְּבָר הוּזְהַר עָלֶיהָ מִשּׁוּם: (ויקרא יח) "עֶרְוַת אֲחִי אָבִיךָ"? אֶלָּא לַעֲבֹר

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(כו) **כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם וְגוֹ׳** – **לְפִי פְּשׁוּטוֹ, זֶהוּ מַשְׁמָעוֹ: כִּי אֲנוּסָה הִיא וּבְחָזְקָה עָמַד עָלֶיהָ, כְּאָדָם הָעוֹמֵד עַל חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ** - כְּלוֹמַר, אָנוּ נוֹתְנִים לָהּ דִּין שֶׁל אֲנוּסָה גְּמוּרָה, כְּמוֹ אָדָם הָעוֹמֵד עַל חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ (ספר הזכרון).

וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ בוֹ - סַנְהֶדְרִין עָג, א. כִּי לְפִי פְּשׁוּטוֹ לֹא מוּבָן: אִם בָּא הַכָּתוּב לִפְטוֹר אוֹתָהּ מֵאוֹנֶס, הֲרֵי מְפוֹרָשׁ הַדָּבָר כָּאן: "וְלַנַּעֲרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָּבָר", וּמַה יֵּשׁ לִלְמוֹד עוֹד מֵרוֹצֵחַ?:

חֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד וְכוּ׳ - "מַקִּישׁ רוֹצֵחַ לְנַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה, מַה נַּעֲרָה הַמְאוֹרָסָה נִיתָּן לְהַצִּילָהּ בְּנַפְשׁוֹ [שֶׁל בּוֹעֵל זֶה לְהָרְגוֹ עַד שֶׁלֹּא בָּא עָלֶיהָ - רש״י יומא פב, א] - אַף רוֹצֵחַ נִיתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ, וְנַעֲרָה מְאוֹרָסָה גּוּפָהּ מְנָלָן? - כִּדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ, הָא יֵשׁ מוֹשִׁיעַ לָהּ - בְּכָל דָּבָר שֶׁיָּכוֹל לְהוֹשִׁיעַ". וְלוֹמְדִים גַּם נַעֲרָה מְאוֹרָסָה מֵרוֹצֵחַ: "מָה רוֹצֵחַ - יֵהָרֵג וְאַל יֵעָבוֹר, אַף נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה - תֵּהָרֵג וְאַל תַּעֲבוֹר, וּשְׁפִיכוּת דָּמִים גּוּפֵיהּ מְנָלָן? - סְבָרָא הוּא״ (פסחים כה, א). תורה כז

(א) **לֹא יִקַּח - אֵין לוֹ בָּהּ לִקּוּחִין** - מִדִּכְתִיב "לֹא יִקַּח", לְשׁוֹן לִקּוּחִין, דְּאִם לֹא כֵּן - "לֹא יְגַלֶּה עֶרְוַת אֵשֶׁת אָבִיו" מִיבָּעֵי לֵיהּ, כְּמוֹ "וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו" הַסָּמוּךְ לוֹ (רא״ם).

וְאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ - בְּרַשִׁ״י קִדּוּשִׁין סז, ב: "לֹא יְהֵא לְךָ בָּהּ לִקּוּחִין, **שֶׁאֵין** קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין". וְכֵן הִיא גִּירְסַת הָרְאֵ״ם בְּרַשִׁ״י כָּאן. וּבְכַמָּה כִּתְבֵי־יָד הַגִּירְסָא: "**אֵין** קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין". וְאִם הַגִּירְסָא שֶׁבַּפְּנִים מְדוּיֶּקֶת, יֵשׁ לוֹמַר בְּדוֹחַק, שֶׁבַּתְּחִילָּה אָמַר שֶׁאָסוּר לוֹ לִקְחַת אוֹתָהּ לְכַתְּחִלָּה, כִּי אֵין לוֹ בָּהּ קִנְיָן, וְאַחַר־כָּךְ הוֹסִיף שֶׁגַּם אִם עָשָׂה בָּהּ קִנְיָן אֵין זֶה תּוֹפֵס.

וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו - שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁל אָבִיו - אֵשֶׁת אָחִי אָבִיו הַמַּמְתֶּנֶת לְיִבּוּם אָבִיו.

הָרְאוּיָה לְאָבִיו - זֶהוּ פֵּירוּשׁ "כְּנַף אָבִיו", "כָּנָף" הָרָאוּי לְאָבִיו (יבמות צז, סע״א).

עַל זֶה בִּשְׁנֵי לָאוִין, וְלִסְמֹךְ לָהּ: "לֹא יָבֹא מַמְזֵר", לְלַמֵּד שֶׁאֵין מַמְזֵר אֶלָּא מֵחַיָּבֵי כְּרִיתוֹת, וְקַל־וָחֹמֶר מֵחַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית־דִּין, שֶׁאֵין בַּעֲרָיוֹת מִיתַת בֵּית־דִּין שֶׁאֵין בָּהּ כָּרֵת.

(ב) **לֹא־יָבֹא פְּצוּעַ־דַּכָּא וּכְרוּת שָׁפְכָה בִּקְהַל יְהוָה: ס**

ב **לֹא יִדְּכֵי דְּפָסִיק וְדִמְחַבַּל לְמֵעַל בִּקְהָלָא דַיְיָ:**

רש"י◄ **פְּצוּעַ־דַּכָּא •** (יבמות עז) **שֶׁנִּפְצָעוּ אוֹ שֶׁנִּדַּכְּאוּ בֵּיצִים שֶׁלּוֹ. וּכְרוּת שָׁפְכָה • שֶׁנִּכְרַת הַגִּיד וְשׁוּב אֵינוֹ יוֹרֶה קִלּוּחַ זֶרַע, אֶלָּא שׁוֹפֵךְ וְשׁוֹתֵת וְאֵינוֹ מוֹלִיד.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (היום יום ז׳ אלול)

אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן הוֹרָה לִכְתֹּב "פְּצוּעַ דַּכָּא" בְּאָלֶף לְבַסּוֹף, וְלֹא בְּהֵ"א.

בִּפְּרִאַג יֵשׁ סֵפֶר־תּוֹרָה שֶׁקַּבָּלָה בְּיָדָם שֶׁהִגִּיהוֹ עֶזְרָא הַסּוֹפֵר, אֵין קוֹרִין בּוֹ אֶלָּא בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה, וְגוֹלְלִין אוֹתוֹ תָּמִיד בְּפָרָשַׁת שְׁמַע. כְּשֶׁהָיִיתִי בִּפְּרִאַג בִּשְׁנַת תרס"ח רְאִיתִיו, וְכָתוּב בּוֹ "דַּכָּא" בְּאָלֶף. כֵּן כְּשֶׁהָיִיתִי בְּוּאָרְמְס בִּשְׁנַת תרס"ז, רָאִיתִי שָׁם סֵפֶר־תּוֹרָה אֲשֶׁר מְקֻבָּל בְּיָדָם שֶׁכְּתָבוֹ מַהֲר"ם מַרוֹטֶנְבּוּרְג, וְגַם בּוֹ כָּתוּב דַּכָּא בְּאָלֶף. וְעַיֵּן בִּ'שְׁאֵרִית יְהוּדָא' (יוֹרֶה־דֵּעָה סִימָן ט"ז) וְ'דִּבְרֵי נְחֶמְיָה' (יוֹרֶה־דֵּעָה סִימָן כ"ב). וּבְסֵפֶר 'מִשְׁנַת אַבְרָהָם' (סִימָן לב) מְצַיֵּן כַּמָּה סְפָרִים הַדָּנִים בָּזֶה.

(ג) **לֹא־יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לוֹ בִּקְהַל יְהוָה: ס**

ג **לָא יִדְּכֵי מַמְזְרָא לְמֵעַל בִּקְהָלָא דַיְיָ אַף דָּרָא עֲשִׂירָאָה לָא יִדְּכֵי לֵהּ לְמֵעַל בִּקְהָלָא דַיְיָ:**

רש"י◄ **לֹא־יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל ה׳ • לֹא יִשָּׂא יִשְׂרְאֵלִית.**

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

וַהֲרֵי כְּבָר מֻזְהָר עָלֶיהָ מִשּׁוּם "עֶרְוַת אֲחִי אָבִיךָ" - וַיִּקְרָא יח, יד.?

אֶלָּא לַעֲבֹר עַל זוֹ בִּשְׁנֵי לָאוִין - מִשּׁוּם "לֹא יִגְלֶה כְּנַף אָבִיו", וּמִשּׁוּם "עֶרְוַת אֲחִי אָבִיךָ". וְהִנֵּה בִּיבָמוֹת שָׁם שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: "וּתְיִפּוּק לֵיהּ מִשּׁוּם יְבָמָה לַשּׁוּק"? וּמְתָרֶצֶת: "לַעֲבוֹר עָלֶיהָ בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין", וְאִיבָּעֵית אֵימָא: לְאַחַר מִיתָה", וּבְרַשִׁ"י שָׁם: "שֶׁמֵּת אָבִיו, דְּלֵיכָּא לָאו דִּיבָמָה לַשּׁוּק, וְאוֹקְמָא קְרָא עֲלֵיהּ בְּלָאו דְּכְנַף הָרָאוּי לְאָבִיו וּבְלָאו דְּדוֹדָתוֹ". אַף רַשִׁ"י לֹא הֵבִיא כָּל זֶה כָּאן, כִּי עֲדַיִן לֹא לָמְדְנוּ הָאִיסּוּר שֶׁל "יְבָמָה לַשּׁוּק".

וְלִסְמֹךְ לָהּ "לֹא יָבֹא מַמְזֵר" - פָּסוּק ג.

לְלַמֵּד שֶׁאֵין מַמְזֵר אֶלָּא מֵחַיָּבֵי כְּרִיתוֹת - כְּלוֹמַר, טַעַם נוֹסָף שֶׁכְּתִבָה הַתּוֹרָה כָּאן הָאִיסּוּר לָבֹא עַל שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁל אָבִיו, אַף שֶׁהִיא אֲסוּרָה כְּבָר מִשּׁוּם אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו, הוּא כְּדֵי לְהַסְמִיךְ לוֹ: "לֹא יָבֹא מַמְזֵר", וּלְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁאֵין מַמְזֵר אֶלָּא מֵחַיָּבֵי כְּרִיתוֹת, כְּמוֹ "אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו" שֶׁהוּא בְּכָרֵת, וְלֹא מֵאִיסּוּרֵי לָאוִין. וּבְתוֹסָפוֹת יְבָמוֹת שָׁם מַקְשִׁים: "וְאִם תֹּאמַר וְהָא מַפְסִיק קְרָא דְּלֹא יָבֹא פְּצוּעַ דַּכָּא בֵּינְתַיִם"? וּמְתָרְצִים: "דְּכֵיוָן דְּלָאו בְּנֵי בָנִים נִינְהוּ וְלֹא שַׁיָּךְ מִינַּיְיהוּ מַמְזֵר – לָא חָשִׁיב הֶפְסֵק".

וְקַל־וָחֹמֶר מֵחַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית־דִּין - קַל־וָחוֹמֶר שֶׁיֵּשׁ מַמְזֵר בְּחַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית־דִּין.

שֶׁאֵין בַּעֲרָיוֹת מִיתַת בֵּית־דִּין שֶׁאֵין בָּהּ כָּרֵת - וְאִם כֵּן הֲרֵי זֶה בִּכְלַל מָאתַיִם מָנֶה (ספר הזכרון). תורה ב

(ב) **פְּצוּעַ דַּכָּא – שֶׁנִּפְצְעוּ אוֹ שֶׁנִּדַּכְּאוּ** - מִלְּשׁוֹן דִּיכָה. מְפָרֵשׁ "פְּצוּעַ דַּכָּא" – אוֹ פָּצוּעַ, אוֹ דַּכָּא (רא"ם).

בֵּיצִים שֶׁלּוֹ. וּכְרוּת שָׁפְכָה – שֶׁנִּכְרַת הַגִּיד - מֵהֶעֱטָרָה וּלְמַטָּה לְצַד הַגּוּף (רש"י ע"ז בו, ב).

וְשׁוּב אֵינוֹ יוֹרֶה קִלּוּחַ זֶרַע, אֶלָּא שׁוֹפֵךְ וְשׁוֹתֵת - וְזֶהוּ "כְּרוּת שָׁפְכָה", שֶׁעַל־יְדֵי הַכְּרִיתָה הוּא שׁוֹפֵךְ בִּמְקוֹם לְקִלֵּחַ (יבמות עה, ב).

וְאֵינוֹ מוֹלִיד - שֶׁכָּל שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁאֵינָהּ יוֹרָה כְּחֵץ אֵינָהּ מַזְרַעַת (חגיגה טו, א). וּרְאָה עוֹד שָׁם, שֶׁאֵין הַסִּיבָּה מִצַּד אוֹפֶן הַקִּילּוּחַ, אֶלָּא מִצַּד אֵיכוּת הַזֶּרַע, שֶׁכְּשֶׁיּוֹצֵא בִּשְׁתִּיתָה אֵין בְּאֵיכוּת הַזֶּרַע לְהוֹלִיד. תורה ג

(ג) **לֹא יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל ה׳ – לֹא יִשָּׂא יִשְׂרְאֵלִית** - תִּיקֵּן בָּזֶה שְׁנֵי עִנְיָנִים: א) הַבִּיאָה הַזּוֹאת אֵינָהּ לְשׁוֹן בִּיאָה מַמָּשׁ, כְּמַשְׁמָעָהּ, אֶלָּא לְשׁוֹן נִשּׂוּאִין. ב) "קְהַל ה'" אֵינוֹ אֶלָּא קְהַל כֹּהֲנִים, אוֹ קְהַל לְוִיִּם, אוֹ קְהַל יִשְׂרְאֵלִים, וְלֹא קְהַל גֵּרִים, שֶׁקְּהַל גֵּרִים לֹא נִקְרָא "קָהָל", וּמוּתָּר בְּגִיּוֹרֶת, כַּמּוּבָא בְּקִידּוּשִׁין עג, א (רא"ם). וְגַם מְבָאֵר בָּזֶה שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה בְּ"לֹא יָבֹא .. בִּקְהַל ה'", שֶׁלֹּא יִהְיֶה בִּכְלַל קְהַל יִשְׂרָאֵל, מִשּׁוּם שֶׁנּוֹלַד בְּאִיסּוּר, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁנּוֹלַד מִיִּשְׂרָאֵל, הֲרֵי הוּא בִּכְלַל קְהַל יִשְׂרָאֵל, רַק שֶׁ"לֹא יִשָּׂא יִשְׂרְאֵלִית" (גו"א). וּמִשּׁוּם כָּךְ לֹא הוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ כֵּן בְּ"לֹא יָבֹא" הָאָמוּר גַּבֵּי פְּצוּעַ דַּכָּא וּכְרוּת שָׁפְכָה, שֶׁכָּן שָׁם בְּוַדַּאי הַכַּוָּנָה לְאִיסּוּר נִישּׂוּאִין, וְאֵין שׁוּם סְבָרָא שֶׁלֹּא יִהְיוּ בִּכְלַל קְהַל יִשְׂרָאֵל (משכיל לדוד). וְדֵיֵּק רַשִׁ"י לִכְתּוֹב "לִישָּׂא" וְלֹא "לִיקַּח", מִפְּנֵי שֶׁלִּקּוּחִין יֵשׁ לוֹ בָּהּ, וְקִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ, כִּי זֶהוּ מֵאִסּוּרֵי לָאוִין, רַק שֶׁאָסוּר לוֹ לִישָּׂא אוֹתָהּ, וְאִם נְשָׂאָהּ צְרִיכָה גֵּט (דברי דוד). וּבְדִיּוּק הַלָּשׁוֹן "יִשָּׂא", אִם הַכַּוָּנָה רַק בְּנִשּׂוּאִין אוֹ אֲפִילּוּ בִּיאָה בְּעָלְמָא, נֶחְלְקוּ

(ד) לֹא־יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה עַד־עוֹלָם׃

ד לָא יִדְכּוּן עַמּוֹנָאֵי וּמוֹאָבָאֵי לְמֵעַל בִּקְהָלָא דַיְיָ אַף דָּרָא עֲשִׂירָאָה לָא יִדְכֵּי לְהוֹן לְמֵעַל בִּקְהָלָא דַיְיָ עַד עָלָם׃

רש״י◄ **לֹא־יָבֹא עַמּוֹנִי** • לא יִשָּׂא יִשְׂרְאֵלִית.

(ה) עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמַּיִם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר שָׂכַר עָלֶיךָ אֶת־בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר מִפְּתוֹר אֲרַם נַהֲרַיִם לְקַלְלֶךָּ׃

ה עַל עֵסֶק דִּי לָא עֲרָעוּ יָתְכוֹן בְּלַחְמָא וּבְמַיָּא בְּאָרְחָא בְּמִפְּקָכוֹן מִמִּצְרָיִם וְדִי אֲגַר עֲלָךְ יָת בִּלְעָם בַּר בְּעוֹר מִפְּתוֹר אֲרַם דִּי עַל פִּרַת לְלַטָּיוּתָךְ׃

רש״י◄ **עַל־דְּבַר** • (ספרי) עַל הָעֵצָה שֶׁיָּעֲצוּ אֶתְכֶם לְהַחֲטִיאֲכֶם. **בַּדֶּרֶךְ** • כְּשֶׁהֱיִיתֶם בְּטֵרוּף.

(ו) וְלֹא־אָבָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל־בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת־הַקְּלָלָה לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃

ו וְלָא אָבֵי יְיָ אֱלָהָךְ לְקַבָּלָא מִן בִּלְעָם וַהֲפַךּ יְיָ אֱלָהָךְ לָךְ יָת לְוָטִין לְבִרְכָן אֲרֵי רָחֲמָךְ יְיָ אֱלָהָךְ׃

(ז) לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם וְטֹבָתָם כָּל־יָמֶיךָ לְעוֹלָם׃ ס

ז לָא תִתְבַּע שְׁלָמְהוֹן וְטָבָתְהוֹן כָּל יוֹמָיךְ לְעָלָם׃

רש״י◄ **לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם** • (שם) מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר: ״עִמָּךְ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ״, יָכֹל אַף זֶה כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם״.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

הָרְאֵ״ם וְהַ״גּוּר אַרְיֵה״: הָרְאֵ״ם כָּתַב שֶׁדַּוְקָא דֶּרֶךְ נִישׂוּאִין אָסוּר, וְהַ״גּוּר אַרְיֵה״ כָּתַב שֶׁגַּם בִּיאָה בְּעָלְמָא בְּלֹא נִישׂוּאִין אָסוּר. תורה ד

(ד) **לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי – לֹא יִשָּׂא יִשְׂרְאֵלִית** - חָזַר וּפֵירֵשׁ שׁוּב, מִשּׁוּם שֶׁבְּעַמּוֹנִי הָיָה נִיתָּן לוֹמַר שֶׁהַכַּוָּנָה שֶׁלֹּא יְגַיְּרוּ אוֹתוֹ לָבֹא בִּקְהַל יִשְׂרָאֵל, וְלָכֵן פֵּירֵשׁ שֶׁגַּם כָּאן הַכַּוָּנָה שֶׁלֹּא לִישָּׂא יִשְׂרְאֵלִית, וְהַהוֹכָחָה לְכָךְ הִיא מִפְּנֵי שֶׁכָּתוּב: ״גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל ה׳״, וְאִם הַכַּוָּנָה שֶׁלֹּא יְגַיְּרוּ אוֹתוֹ, אֵין כָּאן דּוֹר עֲשִׂירִי, לָכֵן בְּהֶכְרֵחַ שֶׁגֵּירוּתוֹ הִיא גֵּירוּת, אֶלָּא שֶׁלֹּא יִשָּׂא יִשְׂרְאֵלִית (גר״א). וּמִזֶּה שֶׁדִּיֵּק לִכְתּוֹב ״יִשְׂרְאֵלִית״, נִרְאֶה שֶׁמְּפָרֵשׁ כִּדְעַת רַבִּי יוֹסֵי בְּקִידּוּשִׁין עב, ב, שֶׁעַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי מוּתָּרִים בְּגִיּוֹרֶת (עיוני רש״י). וּבָזֶה גַּם מַבְהִיר רַשִׁ״י שֶׁרַק עַמּוֹנִי לֹא יִשָּׂא יִשְׂרְאֵלִית, אֲבָל עַמּוֹנִית יְכוֹלָה לְהִנָּשֵׂא לְיִשְׂרְאֵלִי (שפ״ח). תורה ה

(ה) **עַל דְּבַר – עַל הָעֵצָה** - מְפָרֵשׁ ״דְּבַר״ מִלְּשׁוֹן דִּבּוּר, כְּלוֹמַר עַל דִּבּוּר הָעֵצָה (שפ״ח).

שֶׁיָּעֲצוּ - מַשְׁמַע שֶׁזֶּה מוּסָב גַּם עַל עַמּוֹן, שֶׁאַף הֵם הָיוּ בָּעֵצָה לְהַחֲטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל, וְכֵן מַשְׁמַע מִלְּשׁוֹן רַשִׁ״י לְקַמָּן פָּסוּק ח״ט. וְאִם כֵּן צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהָעִקָּר הָיוּ הַמּוֹאָבִים, וְלָכֵן רַק הַמּוֹאָבִים נִזְכְּרוּ בִּמְפוֹרָשׁ בְּחֵטְא זֶה. וּרְאֵה רַשִׁ״י בַּמִּדְבָּר לא, ב: ״מֵאֵת הַמִּדְיָנִים – וְלֹא מֵאֵת הַמּוֹאָבִים, שֶׁהַמּוֹאָבִים נִכְנְסוּ לַדָּבָר מֵחֲמַת יִרְאָה שֶׁהָיוּ יְרֵאִים מֵהֶם .. דָּבָר אַחֵר: מִפְּנֵי שְׁתֵּי פְּרִידוֹת טוֹבוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי לְהוֹצִיא מֵהֶם, רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה וְנַעֲמָה **הָעַמּוֹנִית**״. בַּפֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן הִזְכִּיר רַק אֶת מוֹאָב, וּבַפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי רָמַז גַּם לְעַמּוֹן. וּרְאֵה שָׁם בַּבֵּיאוּר. וַעֲדַיִן צָרִיךְ עִיּוּן.

לְהַחֲטִיאֲכֶם - לוֹמֵד כֵּן מִיִּתּוּר תֵּיבַת ״דְּבַר״, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר: ״עַל אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם״, אֶלָּא צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁכָּךְ פֵּירוּשׁוֹ: ״עַל דְּבַר״ – **הָעֵצָה**, **וְעַל אֲשֶׁר** לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם .. וַאֲשֶׁר שָׂכַר עָלֶיךָ״ (רא״ם).

[כְּדִכְתִיב - בַּמִּדְבָּר לא, טז. וּרְאֵה רַשִׁ״י שָׁם.

״בִּדְבַר בִּלְעָם״ - כֵּן הוּא בְּכַמָּה כִּתְבֵי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים.]. **בַּדֶּרֶךְ – כְּשֶׁהֱיִיתֶם בְּטֵרוּף** - וּמִשּׁוּם כָּךְ הָיוּ צְרִיכִים לְקַדֶּמְכֶם בְּלֶחֶם וּבְמַיִם. תורה ו

(ז) **לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם – מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר** - לְקַמָּן פָּסוּק יז.

״עִמָּךְ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ״ - גִּבְעֹנִי עֶבֶד שֶׁבָּרַח מֵאֲדוֹנוֹ מִחוּצָה לָאָרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁאָסוּר לָנוּ לְהַסְגִּירוֹ וְלֹא לְהוֹנוֹתוֹ.

יָכוֹל אַף זֶה כֵּן - שֶׁאִם בָּרַח גֵּר עַמּוֹנִי מֵאֲדוֹנָיו שֶׁנּוֹשִׁיב אוֹתוֹ בְּקִרְבֵּנוּ וְלֹא נַסְגִּיר אוֹתוֹ לַאֲדוֹנָיו.?

תַּלְמוּד לוֹמַר: ״לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם״ - כְּלוֹמַר, אֵין לָנוּ לִדְאוֹג לִשְׁלוֹמָם, אֶלָּא מוּתָּר לָנוּ לַהֲשִׁיבוֹ לַאֲדוֹנָיו וְגַם לְהוֹנוֹתוֹ (באר בשדה). תורה ח

◆ יום רביעי י"א אלול ◆

(ח) לֹא־תִתַּעֵב אֲדֹמִּי כִּי אָחִיךָ הוּא לֹא־תִתַּעֵב מִצְרִֽי כִּי־גֵר הָיִיתָ בְאַרְצוֹ׃

ח לָא תְרַחַק אֱדוֹמָאָה אֲרֵי אַחוּךְ הוּא לָא תְרַחַק מִצְרָאָה אֲרֵי דַיָּר הֲוֵיתָא בְּאַרְעֵהּ׃

רש"י◄ **לֹא־תִתַּעֵב אֲדֹמִי** • לְגַמְרֵי, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁרָאוּי לְךָ לְתַעֵבוֹ, שֶׁיָּצָא בַּחֶרֶב לִקְרָאתְךָ. **לֹא־תִתַּעֵב מִצְרִי** • מִכָּל וָכֹל, אַף־עַל־פִּי שֶׁזֻּרְקוּ זְכוּרֵיכֶם לַיְאוֹר. מַה טַּעַם? שֶׁהָיוּ לָכֶם אַכְסַנְיָא בִּשְׁעַת הַדְּחָק. לְפִיכָךְ.

(ט) בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה׃ ס

ט בְּנִין דִּי יִתְיְלִידוּ לְהוֹן דָּרָא תְלִיתָאָה יִדְכֵּי לְהוֹן לְמֵעַל בִּקְהָלָא דַיְיָ׃

רש"י◄ **בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי וְגוֹ'** • וּשְׁאָר הָאֻמּוֹת מֻתָּרִין מִיָּד, הָא לְמַדְתָּ שֶׁהַמַּחֲטִיא לָאָדָם, קָשֶׁה לוֹ מִן הַהוֹרְגוֹ. שֶׁהַהוֹרְגוֹ, הוֹרְגוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַמַּחֲטִיאוֹ, מוֹצִיאוֹ מִן הָעוֹלָם הַזֶּה וּמִן הָעוֹלָם הַבָּא. לְפִיכָךְ אֱדוֹם שֶׁקִּדְּמָם בַּחֶרֶב לֹא נִתְעַב, וְכֵן מִצְרַיִם שֶׁטִּבְּעוּם. וְאֵלּוּ שֶׁהֶחֱטִיאוּם, נִתְעַבוּ.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(ח–ט) **לֹא תִתַּעֵב אֲדֹמִי** – לְגַמְרֵי - אֶלָּא עַד שְׁלִשָּׁה דּוֹרוֹת (רא"ם),

וְאַף־עַל־פִּי שֶׁרָאוּי לְךָ לְתַעֵבוֹ - כְּלוֹמַר, לְהַרְחִיקוֹ לְגַמְרֵי מִלָּבֹא בְּקְהַל ה' אֲפִילוּ אַחֲרֵי עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת.

שֶׁיָּצָא בַּחֶרֶב לִקְרָאתְךָ - רְאֵה בַּמִּדְבָּר כ, יח-כ. וְאִם כֵּן הָיָה רָאוּי לְךָ לְתַעֵבוֹ "לְגַמְרֵי", כֵּיוָן שֶׁרָצָה לְכַלּוֹת אוֹתְךָ "לְגַמְרֵי". אֲבָל אֵין לְךָ לְתַעֵבוֹ לְגַמְרֵי "כִּי אָחִיךָ הוּא". וּרְאֵה עָמוֹס א, יא: "עַל רָדְפוֹ בַחֶרֶב **אָחִיו**", וּבְרַשִׁ"י שָׁם: "שֶׁנֶּאֱמַר פֶּן בַּחֶרֶב אֵצֵא לִקְרָאתֶךָ". מַשְׁמַע שֶׁזֶּה שֶׁהוּא אָחִיו זוֹהִי סִיבָּה גְּדוֹלָה יוֹתֵר לְתַעֵבוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר: אָמְנָם הָיָה לְךָ לְתַעֵבוֹ מִפְּנֵי שֶׁיָּצָא לִקְרָאתְךָ בַּחֶרֶב אַף־עַל־פִּי שֶׁאַתָּה **אָחִיו**, אֲבָל דַּוְקָא מִצַּד זֶה שֶׁאַתָּה אָחִיו אֵין לְךָ לְתַעֵבוֹ.

לֹא תִתַּעֵב מִצְרִי – מִכֹּל וָכֹל - לְגַמְרֵי, אֶלָּא עַד שְׁלִשָּׁה דּוֹרוֹת (ספר הזכרון). וּמַה שֶׁנָּקַט כָּאן הַלָּשׁוֹן "מִכֹּל וָכֹל" – רְאֵה בַּהֶעָרָה הַבָּאָה.

אַף־עַל־פִּי שֶׁזֻּרְקוּ זְכוּרֵיכֶם לַיְאוֹר - שְׁמוֹת א, כב. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁלָּכֵן דִּיֵּק רַשִׁ"י לִכְתּוֹב "מִכֹּל וָכֹל" (וְלֹא "לְגַמְרֵי" כְּדִלְעֵיל), עַל שֵׁם הָאָמוּר שָׁם בַּפָּסוּק: "**כָּל** הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכוּהוּ **וְכָל** הַבַּת תְּחַיּוּן" (שפ"ח). וּבְ"דִּבְרֵי דָוִד" כָּתַב, שֶׁהַלָּשׁוֹן "מִכֹּל וָכֹל" מוֹרֶה עַל תִּעוּב גָּדוֹל יוֹתֵר מִ"לְגַמְרֵי", וְכַוָּנַת רַשִׁ"י לוֹמַר שֶׁאַף שֶׁהָיָה לָנוּ לְהַרְחִיק אֶת הַמִּצְרִים מִכֹּל וָכֹל (אֲפִילוּ עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת) מִשּׁוּם שֶׁהֵם הֵרֵעוּ לָנוּ בְּפוֹעַל, בְּכָל זֹאת לֹא נִתְעַבוּ יוֹתֵר מִשְּׁלִשָּׁה דּוֹרוֹת.

מַה טַּעַם? שֶׁהָיוּ לָכֶם אַכְסַנְיָא בִּשְׁעַת הַדְּחָק - וְזֶהוּ הַפֵּירוּשׁ "כִּי גֵר הָיִיתָ בְאַרְצוֹ" (רא"ם), וְהוּצְרַךְ לְפָרְשׁוֹ, מִשּׁוּם שֶׁכָּאן זֶה שׁוֹנֶה מֵהָאָמוּר (לְעִנְיַן הוֹנָאַת הַגֵּר וְאַהֲבָתוֹ): "כִּי גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם".

לְפִיכָךְ - מֵאַחַר שֶׁיָּצְאוּ בַּחֶרֶב לִקְרַאתְכֶם, וְזֻרְקוּ זְכוּרֵיכֶם לַיְאוֹר, רָאוּי לְהַעֲנִישָׁם, שֶׁהַבָּנִים אֲשֶׁר יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי דַּוְקָא יִהְיוּ מוּתָּרִים, אֲבָל הַבָּנִים אֲשֶׁר יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר רִאשׁוֹן וְדוֹר שֵׁנִי, יִהְיוּ אֲסוּרִים, וְאִלּוּ לֹא הָיָה לָהֶם עָוֹן זֶה, הָיוּ מוּתָּרִין מִיָּד, כִּשְׁאָר כָּל הָאוּמּוֹת (רא"ם).

"בָּנִים אֲשֶׁר יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי וְגוֹ'" - "יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל ה'".

וּשְׁאָר הָאֻמּוֹת - שֶׁלֹּא הֵרֵעוּ לָכֶם.

מֻתָּרִין מִיָּד. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַמַּחֲטִיא לָאָדָם קָשֶׁה לוֹ מִן הַהוֹרְגוֹ. שֶׁהַהוֹרְגוֹ הוֹרְגוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַמַּחֲטִיאוֹ מוֹצִיאוֹ מִן הָעוֹלָם הַזֶּה וּמִן הָעוֹלָם הַבָּא, לְפִיכָךְ אֱדוֹם שֶׁקִּדְּמָם בַּחֶרֶב לֹא נִתְעַב, וְכֵן מִצְרַיִם שֶׁטִּבְּעוּם, וְאֵלּוּ שֶׁהֶחֱטִיאוּם - מוֹאָב וְעַמּוֹן, כִּדְלְעֵיל פָּסוּק ה וּבְרַשִׁ"י שָׁם דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל עַל דִּבֵּר. וּלְהָעִיר שֶׁתֵּיבַת "עַל דִּבֵּר" מֻטְעֶמֶת **בְּגֵרֵשִׁים**, לְרַמֵּז שֶׁ"עַל דִּבֵּר" שֶׁיָּצְאוּ לְהַחֲטִיאֲכֶם, גֵּירְשׁוּ אֶתְכֶם הֵן מֵהָעוֹלָם הַזֶּה וְהֵן מֵהָעוֹלָם הַבָּא.

נִתְעַבוּ - לְגַמְרֵי. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י הוֹשֵׁעַ יב, טו: "וְהַמַּחֲטִיאוֹ לָאָדָם קָשֶׁה לוֹ מִן הַהוֹרְגוֹ, כַּאֲשֶׁר אָנוּ לְמֵדִין מֵעַמּוֹן וּמוֹאָב שֶׁהִטְעוּ אֶת יִשְׂרָאֵל לְהִצָּמֵד לְבַעַל פְּעוֹר, וַעֲנָשָׁן הַכָּתוּב יוֹתֵר מִמִּצְרִי וַאֲדוֹמִי שֶׁטִּבְּעוּם בַּנָּהָר וְיָצְאוּ בַּחֶרֶב לִקְרָאתָם". וּמַה שֶּׁלֹּא צִוָּה לְהַרְחִיק אֶת הַמִּדְיָנִים, אַף שֶׁהֵם חָטְאוּ יוֹתֵר מֵהַמּוֹאָבִים וְהָעַמּוֹנִים, שֶׁהֲרֵי הֵם נִתְעַבְּרוּ עַל רִיב לֹא לָהֶם, כַּמּוּבָא בְּרַשִׁ"י בַּמִּדְבָּר לא, ב, יֵשׁ לוֹמַר: מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁנָּשָׂא מִדְיָנִית, וּמִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל יִתְרוֹ שֶׁנִּתְגַּיֵּר כְּבָר, וּמַה גַּם שֶׁצִּוָּה לִצְרוֹר אֶת הַמִּדְיָנִים וְלַהֲרוֹג בָּהֶם אֶת כָּל הַחוֹטְאִים, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּמוֹאָב וְעַמּוֹן שֶׁאָסַר לְהִלָּחֵם בָּהֶם וּמִמֵּילָא נִשְׁאֲרוּ כָּל הַחוֹטְאִים, וְלָכֵן נִתְעַבוּ מִלָּבֹא בְּקְהַל ה' (באר בשדה). תורה י

(י) כִּי־תֵצֵא מַחֲנֶה עַל־אֹיְבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע׃

י אֲרֵי תִּפּוֹק מַשְׁרִיתָא עַל בַּעֲלֵי דְּבָבָךְ וְתִסְתַּמַּר מִכֹּל מִדַּעַם בִּישׁ׃

רש"י◄ כִּי־תֵצֵא וְגוֹ' וְנִשְׁמַרְתָּ • שֶׁהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה.

(יא) כִּי־יִהְיֶה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִהְיֶה טָהוֹר מִקְּרֵה־לָיְלָה וְיָצָא אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה׃

יא אֲרֵי יְהֵי בָךְ גְּבַר דִּי לָא יְהֵי דְּכֵי מִקְּרֵה לֵילְיָא וְיִפּוֹק לְמִבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא לָא יֵעוּל לְגוֹ מַשְׁרִיתָא׃

רש"י◄ מִקְּרֵה־לָיְלָה • דִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה. וְיָצָא אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה • זוֹ מִצְוַת־עֲשֵׂה. לֹא יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה • זוֹ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְאָסוּר לִיכָּנֵס לְמַחֲנֵה לְוִיָּה, וְכָל־שֶׁכֵּן לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה (פסחים סח).

(יב) וְהָיָה לִפְנוֹת־עֶרֶב יִרְחַץ בַּמָּיִם וּכְבֹא הַשֶּׁמֶשׁ יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה׃

יב וִיהֵי לְמִפְנֵי רַמְשָׁא יַסְחֵי בְּמַיָּא וּכְמֵעַל שִׁמְשָׁא יֵעוּל לְגוֹ מַשְׁרִיתָא׃

רש"י◄ וְהָיָה לִפְנוֹת־עֶרֶב • סָמוּךְ לְהַעֲרֵב שִׁמְשׁוֹ יִטְבֹּל, שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר בְּלֹא הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ.

(יג) וְיָד תִּהְיֶה לְךָ מִחוּץ לַמַّחֲנֶה וְיָצָאתָ שָׁמָּה חוּץ׃

יג וַאֲתַר מִתַּקָּן יְהֵי לָךְ מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא וְתִפּוֹק תַּמָּן לְבָרָא׃

רש"י◄ וְיָד תִּהְיֶה לְךָ • כְּתַרְגּוּמוֹ, כְּמוֹ: (במדבר ב) "אִישׁ עַל יָדוֹ". מִחוּץ לַמַּחֲנֶה • חוּץ לֶעָנָן.

אשל אברהם – הרב אלאשולי

(י) **כִּי תֵצֵא וְגוֹ' וְנִשְׁמַרְתָּ** – **שֶׁהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה** - וְלָכֵן: א) מַזְהִיר הַכָּתוּב בְּמִיּוּחָד לְהִשָּׁמֵר מֵעֲשִׂיַּת "דָּבָר רָע" בַּמִּלְחָמָה, אַף שֶׁהָאִיסּוּר הוּא גַּם בַּבַּיִת, ב) מַזְהִיר לְהִשָּׁמֵר "**מִכֹּל** דָּבָר רָע", אֲפִילּוּ אִם בַּבַּיִת אֵין צָרִיךְ לְדַקְדֵּק כָּל כָּךְ (באר בשדה). וּרְאֵה גַּם רַשִּׁ"י בְּרֵאשִׁית מב, ד, כט. תורה יא

(יא) **מִקְּרֵה לָיְלָה** – **דִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה** - שֶׁדֶּרֶךְ הַקָּרֵי לָבֹא בַּלַּיְלָה, כְּשֶׁמְּהַרְהֵר עַל מִשְׁכָּבוֹ (נזיר סו, א ורש"י שם). וּרְאֵה גַּם רַשִּׁ"י שְׁמוֹת כב, ל: "הוּא הַדִּין מִקְּרֵה יוֹם, אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה".

וְיָצָא אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה – **זוֹ מִצְוַת־עֲשֵׂה** - שֶׁמִּצְוַת־עֲשֵׂה שֶׁיֵּצֵא מִמַּחֲנֵה שְׁכִינָה, שֶׁהוּא הַמַּחֲנֶה הָרִאשׁוֹן.

לֹא יָבֹא אֶל תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה – **זוֹ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְאָסוּר לִכָּנֵס לְמַחֲנֵה לְוִיָּה** - שֶׁאֵין לוֹמַר שֶׁהַכַּוָּנָה לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה וְלַעֲבוֹר עָלָיו בַּ"עֲשֵׂה" וּב"לֹא תַעֲשֶׂה", שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב "וְלֹא יָבֹא אֶל תּוֹכוֹ", וּמִזֶּה שֶׁכָּתַב שׁוּב "הַמַּחֲנֶה" לוֹמְדִים שֶׁהַכַּוָּנָה לְמַחֲנֵה לְוִיָּה (ראה פסחים סח, ב). וּרְאֵה גַּם רַשִּׁ"י בַּמִּדְבָּר יט, ז שֶׁבַּעַל קָרֵי מְשִׁתַּלֵּחַ מִחוּץ לִשְׁתֵּי מַחֲנוֹת. וּרְאֵה רַשִּׁ"י שָׁם ה, ב: "שֶׁלֹּשׁ מַחֲנוֹת הָיוּ שָׁם בִּשְׁעַת חֲנִיָּתָן, תּוֹךְ הַקְּלָעִים הִיא מַחֲנֵה שְׁכִינָה, חֲנִיַּת הַלְוִיִּם סָבִיב הִיא מַחֲנֵה לְוִיָּה". וּבְבֵית עוֹלָמִים – הָעֲזָרָה הִיא מַחֲנֵה שְׁכִינָה, וְהַר הַבַּיִת חוּץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה הוּא מַחֲנֵה לְוִיָּה.

וְכָל־שֶׁכֵּן לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה - שֶׁמִּלְּבַד מִצְוַת־עֲשֵׂה יֵשׁ בָּזֶה גַּם מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. תורה יב

(יב) **וְהָיָה לִפְנוֹת עֶרֶב** – **סָמוּךְ לְהַעֲרֵב שִׁמְשׁוֹ** - זֶה הַפֵּירוּשׁ "לִפְנוֹת עֶרֶב".

יִטְבֹּל - זֶה הַפֵּירוּשׁ "יִרְחַץ בַּמַּיִם".

שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר בְּלֹא הַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ - כָּאָמוּר: "וּכְבֹא הַשֶּׁמֶשׁ יָבֹא אֶל תּוֹךְ הַמַّחֲנֶה". פֵּירוּשׁ: מִן הַדִּין בַּעַל קָרֵי יָכוֹל לִטְבּוֹל כָּל הַיּוֹם, וּמַה שֶּׁאָמַר "לִפְנוֹת עֶרֶב", הוּא מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר בְּלֹא הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ, וְאֵין תּוֹעֶלֶת בַּטְּבִילָה שֶׁטָּבַל בַּיּוֹם כָּל עוֹד שֶׁלֹּא הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ. וְלָכֵן אָמַר הַכָּתוּב שֶׁיִּטְבּוֹל סָמוּךְ לְהֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ, שֶׁהוּא עֵת טָהֳרָתוֹ (רא"ם). וְעֵצָה טוֹבָה מִשֶּׁמִּיעֵנוּ שֶׁיִּטְבּוֹל סָמוּךְ לָעֶרֶב, כִּי אִם יִטְבּוֹל בַּבֹּקֶר שֶׁמָּא שׁוּב יִרְאֶה קֶרִי וְיִצְטָרֵךְ לִטְבּוֹל שׁוּב (גר"א). וּרְאֵה גַּם רַשִּׁ"י וַיִּקְרָא יא, מ: "אַף־עַל־פִּי שֶׁטָּבַל צָרִיךְ הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ". וּרְאֵה רַשִּׁ"י שְׁמוּאֵל א כ, כו: "בִּלְתִּי טָהוֹר הוּא – וַעֲדַיִן לֹא טָבַל לְקִרְיוֹ, שֶׁאִלּוּ טָבַל לְקִרְיוֹ – אֵין צָרִיךְ הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ לְחוּלִּין". תורה יג

(יג) **וְיָד תִּהְיֶה לְךָ** – **כְּתַרְגּוּמוֹ** - "וַאֲתַר מִתַּקָּן יְהֵי לָךְ" – וּמָקוֹם מוּכָן יִהְיֶה לְךָ.

כְּמוֹ "אִישׁ עַל יָדוֹ" - בַּמִּדְבָּר ב, יז. עַל מְקוֹמוֹ (רש"י שם). וּרְאֵה גַּם רַשִּׁ"י לְקִמָּן לב, מג.

מִחוּץ לַמַּחֲנֶה – **חוּץ לֶעָנָן** - כְּלוֹמַר חוּץ לְמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲרֵי הֶעָנָן מַקִּיף אֶת כָּל מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל. וּמַה שֶּׁכָּתַב "חוּץ לֶעָנָן", וְלֹא "מִחוּץ לְמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל"?

(יד) וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל־אָזְנֶךָ וְהָיָה בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ וְחָפַרְתָּה בָּהּ וְשַׁבְתָּ וְכִסִּיתָ אֶת־צֵאָתֶךָ׃

יד וְסִכְּתָא תְּהֵי לָךְ עַל זֵינָךְ וִיהֵי בְּמִפְּקָךְ לְבָרָא וְתַחְפַּר בַּהּ וּתְתוּב וּתְכַסֵּי יָת מִפְּקָתָךְ׃

רש"י◄ **עַל־אָזְנֶךָ** • לְבַד מִשְּׁאָר כְּלֵי תַּשְׁמִישְׁךָ. **אָזְנֶךָ** • כְּמוֹ כְּלֵי זֵינְךָ.

(טו) כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וְלָתֵת אֹיְבֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ וְלֹא־יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ׃ ס

טו אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ שְׁכִנְתֵּהּ מְהַלְּכָא בְּגוֹ מַשְׁרְיָתָךְ לְשֵׁזָבוּתָךְ וּלְמִמְסַר בַּעֲלֵי דְבָבָךְ קֳדָמָךְ וּתְהֵי מַשְׁרְיָתָךְ קַדִּישָׁא וְלָא יִתְחֲזֵי בָךְ עֲבֵרַת פִּתְגָם וִיתוּב מֵימְרֵהּ מִלְּאוֹטָבָא לָךְ׃

רש"י◄ **וְלֹא־יִרְאֶה בְךָ** • הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, עֶרְוַת דָּבָר.

(טז) לֹא־תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל־אֲדֹנָיו אֲשֶׁר־יִנָּצֵל אֵלֶיךָ מֵעִם אֲדֹנָיו׃

טז לָא תִּמְסַר עֶבֶד עַמְמִין לְיַד רִבּוֹנֵהּ דְּיִשְׁתֵּזֵב לְוָתָךְ מִלְּוָת רִבּוֹנֵהּ׃

רש"י◄ **לֹא־תַסְגִּיר עֶבֶד** • כְּתַרְגּוּמוֹ. דָּבָר אַחֵר: אֲפִלּוּ עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּרַח מִחוּצָה לָאָרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

(יז) עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בַּטּוֹב לוֹ לֹא תּוֹנֶנּוּ׃ ס

יז עִמָּךְ יִתֵּב בֵּינָךְ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי בַּחֲדָא מִן קִרְוָיִךְ בִּדְיֵיטַב לֵהּ לָא תּוֹנְנֵהּ׃

(יח) לֹא־תִהְיֶה קְדֵשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־יִהְיֶה קָדֵשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

יח לָא תְּהֵי אִתְּתָא מִבְּנַת יִשְׂרָאֵל לְגַבַּר עֶבֶד וְלָא יִסַּב גַּבְרָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִתְּתָא אָמָא׃

רש"י◄ **לֹא־תִהְיֶה קְדֵשָׁה** • מֻפְקֶרֶת, מְקֻדֶּשֶׁת וּמְזֻמֶּנֶת לִזְנוּת. **וְלֹא־יִהְיֶה קָדֵשׁ** • (סנהדרין נד) מְזֻמָּן לְמִשְׁכַּב זָכוּר,

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

יֵשׁ לוֹמַר שֶׁרְצוֹנוֹ לוֹמַר בָּזֶה, שֶׁלּוּלֵי הֶעָנָן לֹא הָיָה מַצְרִיכָם לָצֵאת מִחוּץ לַמַּחֲנֶה, אֶלָּא מִפְּנֵי כְּבוֹד הֶעָנָן (הַנִּקְרָא "עֲנַן הַכָּבוֹד") אָמַר לָהֶם לַעֲשׂוֹת צָרְכֵיהֶם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה, שֶׁהוּא מִחוּץ לָעָנָן. וּרְאֵה עֵירוּבִין נה, ב וּבְרַשִׁ"י שָׁם: "אֵין נִפְנִין לֹא לִפְנֵיהֶן – חוּץ לָעָנָן, שֶׁמָּא יֵלֵךְ הָעָנָן וְהָאָרוֹן שָׁם. וְלֹא לְצִדֵּיהֶן – חוּץ לָעָנָן, שֶׁאֵין יוֹדְעִין אָנָה יִפְנֶה הָעָנָן לַעֲבוֹר. אֶלָּא לַאֲחוֹרֵיהֶן – חוּץ לָעָנָן, דְּוַדַּאי לֹא יַחֲזוֹר הָעָנָן לַאֲחוֹרָיו". תורה יד

(יד) **עַל אָזְנֶךָ – לְבַד מִשְּׁאָר כְּלֵי תַּשְׁמִישְׁךָ** - כְּלוֹמַר, מַה שֶּׁאָמַר "עַל" אֵין פֵּירוּשוֹ עַל מַמָּשׁ, אֶלָּא מִלְּבַד, כְּמוֹ "עַל הָעוֹלָה" (ויקרא ג, ה), שֶׁפֵּירוּשׁוֹ (רש"י שם): "מִלְּבַד הָעוֹלָה" (באר בשדה).

אָזְנֶךָ – כְּמוֹ כְּלֵי זֵינְךָ - אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ בְּמַשְׁמָעוּת כְּלֵי זַיִן מַמָּשׁ אֶלָּא כְּלֵי תַּשְׁמִישׁ, וּכְדִלְעֵיל, שֶׁהֲרֵי אֵין הַמְדוּבָּר כָּאן בִּשְׁעַת מִלְחָמָה דַּוְקָא, אֶלָּא אַף בִּשְׁעַת חֲנִיָּתָן בַּמִּדְבָּר. תורה טו

(טו) **וְלֹא יִרְאֶה בְךָ – הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** - הַנִּזְכָּר בְּרֹאשׁ הַפָּסוּק, כִּי אִם לֹא כֵּן הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר: "וְלֹא יֵרָאֶה בְךָ" (רא"ם).

"עֶרְוַת דָּבָר" - וּבְרַשִׁ"י סוֹטָה כא, א: "לֹא יִרְאֶה בְךָ – עֲבֵירָה, וְאִם יִרְאֶה – וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ". תורה טז

(טז) **לֹא תַסְגִּיר עֶבֶד** - אִזְהָרָה לְבֵית־דִּין שֶׁלֹּא יַסְגִּירוּהוּ לִבְעָלָיו לְהִשְׁתַּעְבֵּד בּוֹ (רש"י קידושין סג, רע"א). –

כְּתַרְגּוּמוֹ - "לָא תִּמְסַר עֶבֶד עַמְמִין לְיַד רִבּוֹנֵהּ" – לֹא תִּמְסוֹר עֶבֶד הָעַמִּים אֶל אֲדוֹנוֹ. הִרְאִ"ם כָּתַב שֶׁהַכִּוּנָה לְיִשְׂרָאֵל הַנִּמְכָּר לְהִיוֹת עֶבֶד לְגוֹי. אַף הַ"נְּחָלַת יַעֲקֹב" כָּתַב שֶׁהַכִּוּנָה לְעֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁהוּא עַבְדּוֹ שֶׁל גּוֹי. וְכֵן דַּעַת הַ"מִּשְׁנָה לַמֶּלֶךְ" (הלכות עבדים פ"ח ה"י). וְלִכְאוֹרָה כֵּן מַשְׁמַע גַּם מִלְּשׁוֹן רַשִׁ"י בַּפֵּרוּשׁ הַשֵּׁנִי: "**אֲפִילּוּ** עֶבֶד כְּנַעֲנִי **שֶׁל יִשְׂרָאֵל**", שֶׁמַּשְׁמַע שֶׁלְּפִי פֵּירוּשׁ הַתַּרְגּוּם מְדוּבָּר בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁל גּוֹי.

דָּבָר אַחֵר: אֲפִלּוּ עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּרַח מֵחוּצָה לָאָרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - דְּהַיְנוּ "אֲשֶׁר יִנָּצֵל אֵלֶיךָ" לָאָרֶץ (רש"י גיטין מה, א). תורה יז

(יח) **לֹא תִהְיֶה קְדֵשָׁה – מֻפְקֶרֶת** - וַאֲפִילּוּ פְּנוּיָה, מֵאַחַר שֶׁהִפְקִירָה עַצְמָהּ לַכֹּל – קְרוּיָה זוֹנָה, אֲבָל מִשּׁוּם בְּעִילָה אַחַת לָא הֲוָיָא זוֹנָה הַפְּנוּיָה (רש"י יבמות סא, ב). וּרְאֵה רַשִׁ"י סַנְהֶדְרִין פב, א: "קְדֵשָׁה – מְחֻלֶּלֶת קְדוּשָׁתָהּ". וְאוּלַי לָכֵן מְפָרֵשׁ כָּאן תְּחִילָּה "קְדֵשָׁה" מִלְּשׁוֹן "מוּפְקֶרֶת", מִפְּנֵי שֶׁהִיא מַפְקִירָה וּמְחֻלֶּלֶת קְדוּשָׁתָהּ. וּרְאֵה רַשִׁ"י לְעֵיל כב, ט. וּרְאֵה הֶעָרָה הַבָּאָה.

וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: 'לָא תְּהֵי אִתְּתָא מִבְּנַת יִשְׂרָאֵל לְגֻבַר עַבְדָּא', שֶׁאַף זוֹ מֻפְקֶרֶת לְבְעִילַת זְנוּת הִיא, מֵאַחַר שֶׁאֵין קְדוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בָּהּ, שֶׁהֲרֵי הֵקְשׁוּ לַחֲמוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר", עַם הַדּוֹמֶה לַחֲמוֹר. 'וְלָא יִסַּב גַּבְרָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִתְּתָא אָמְתָא', שֶׁאַף הוּא נַעֲשָׂה קָדֵשׁ עַל יָדָהּ, שֶׁכָּל בְּעִילוֹתָיו בְּעִילוֹת זְנוּת, שֶׁאֵין קְדוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בָּהּ.

(יט) לֹא־תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־נֶדֶר כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גַּם־שְׁנֵיהֶם׃ ס

יט לָא תָּעֵל אֲגַר זַנְיְתָא וְחוּלְפַּן כַּלְבָּא לְבֵית מַקְדְּשָׁא דֵּיְיָ אֱלָהָךְ לְכָל נִדְרָא אֲרֵי מְרָחָק קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ אַף תַּרְוֵיהוֹן׃

רש"י◄ אֶתְנַן זוֹנָה • נָתַן לָהּ טָלֶה בְּאֶתְנַנָּהּ, פָּסוּל לְהַקְרָבָה. וּמְחִיר כֶּלֶב • הֶחֱלִיף שֶׁה בְּכֶלֶב. גַּם־שְׁנֵיהֶם • (ב"ק סה) לְרַבּוֹת שְׁנוּיֵיהֶם, כְּגוֹן חִטִּים וַעֲשָׂאָן סֹלֶת.

(כ) לֹא־תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל נֶשֶׁךְ כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ׃

כ לָא תְּרַבֵּי לַאֲחוּךְ רִבִּית כְּסַף רִבִּית עִבּוּר רִבִּית כָּל מִדַּעַם דְּמִתְרַבֵּי׃

רש"י◄ לֹא־תַשִּׁיךְ • אַזְהָרָה לַלָּוֶה, שֶׁלֹּא יִתֵּן רִבִּית לַמַּלְוֶה, וְאַחַר־כָּךְ אַזְהָרָה לַמַּלְוֶה: (ויקרא כה) "אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ" (ב"מ ע).

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

מְקֻדֶּשֶׁת וּמְזֻמֶּנֶת לִזְנוּת - כְּלוֹמַר, "קְדֵשָׁה" הִיא (גַּם) מִלְּשׁוֹן הֲכָנָה וְזִימּוּן. וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י בְּרֵאשִׁית לח, כא: "הַקְּדֵשָׁה – מְקוּדֶּשֶׁת וּמְזוּמֶּנֶת לִזְנוּת".

וְלֹא יִהְיֶה קָדֵשׁ – מְזֻמָּן לְמִשְׁכַּב זָכוּר - כְּלוֹמַר, שֶׁהוּא מְזוּמָּן לִהְיוֹת הַנִּשְׁכָּב בְּמִשְׁכַּב זָכוּר. וְנִרְאֶה שֶׁלּוֹמֵד כֵּן מִ"קְדֵשָׁה", כְּשֵׁם שֶׁקְּדֵשָׁה הִיא הַנִּשְׁכֶּבֶת, אַף "קָדֵשׁ" הוּא הַנִּשְׁכָּב, וְלָכֵן בְּהֶכְרֵחַ לְהַעֲמִידוֹ בְּמִשְׁכַּב זָכוּר. וּבְסַנְהֶדְרִין נד, ב לוֹמְדִים זֹאת מִגְּזֵרָה־שָׁוָה, עַיִן שָׁם. אֲבָל בְּרַשִׁ"י שָׁם פב, א: "קָדֵשׁ – מַפְקִיר קְדֻשָּׁתוֹ וְהוֹלֵךְ לִרְדּוֹף **זוֹנוֹת**", "קָדֵשׁ – מְחַלֵּל קְדֻשָּׁתוֹ".

וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: "לָא תְּהֵא אִתְּתָא מִבְּנַת יִשְׂרָאֵל לְגֻבַר עַבְדָּא" - לֹא תִּהְיֶה הָאִשָּׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְאִישׁ עֶבֶד.

שֶׁאַף זוֹ מֻפְקֶרֶת לִבְעִילַת זְנוּת הִיא - וְלָכֵן אֵין סְתִירָה בֵּין פֵּירוּשׁ הָאוּנְקְלוֹס לְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י שֶׁפֵּירַשׁ "קְדֵשָׁה" – "מוּפְקֶרֶת" (שפ"ח).

מֵאַחַר שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בָּהּ, שֶׁהֲרֵי הוּקְשׁוּ - עֲבָדִים כְּנַעֲנִים.

לַחֲמוֹר - וַהֲרֵי הֵן כַּחֲמוֹרִים לְעִנְיַן קִידּוּשִׁין.

שֶׁנֶּאֱמַר - בְּרֵאשִׁית כב, ה.

"שְׁבוּ לָכֶם - וְאָמַר כֵּן לֶאֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם (רש"י יבמות סב, ב).

פֹּה עִם הַחֲמוֹר", עַם הַדּוֹמֶה לַחֲמוֹר - דּוֹרְשִׁים כֵּן מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר "עִם הַחֲמוֹר", כְּאִלּוּ כָּתוּב "עַם הַחֲמוֹר", דְּהַיְנוּ עַם שֶׁל עֲבָדִים הַדּוֹמִים לַחֲמוֹר.

"וְלָא יִסַּב גַּבְרָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִתְּתָא אָמְתָה" - וְלֹא יִקַּח הָאִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִשָּׁה שִׁפְחָה.

שֶׁאַף הוּא נַעֲשָׂה "קָדֵשׁ" עַל יָדָהּ - כְּלוֹמַר, מְזוּמָּן לִזְנוּת, וּכְפֵירוּשׁ "קָדֵשׁ" שֶׁפֵּירַשׁ רַשִׁ"י (אֶלָּא שֶׁרַשִׁ"י פֵּירַשׁ "קָדֵשׁ" שֶׁהוּא מְזוּמָּן לְמִשְׁכַּב זָכָר). וְכִנְּנַת רַשִׁ"י בָּזֶה לְבָאֵר מַדּוּעַ הַבּוֹעֵל שִׁפְחָה נִקְרָא "קָדֵשׁ", וַהֲרֵי "קָדֵשׁ" פֵּירוּשׁוֹ שֶׁהוּא מְזוּמָּן לִזְנוּת, וַהֲרֵי אֵין הַבּוֹעֵל נִקְרָא מְזוּמָּן אֶלָּא הַנִּבְעָלֶת, שֶׁהִיא מַזְמִינָה עַצְמָהּ לִבְעִילַת זְנוּת, וְלָכֵן מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁכָּאן הוּא לֹא נַעֲשָׂה "קָדֵשׁ" מִצַּד עַצְמוֹ, אֶלָּא "עַל יָדָהּ", מִצַּד הַשִּׁפְחָה, כֵּיוָן שֶׁהִיא גּוֹרֶמֶת לוֹ שֶׁכָּל בְּעִילוֹתָיו תִּהְיֶינָה בְּעִילוֹת זְנוּת.

שֶׁכָּל בְּעִילוֹתָיו בְּעִילוֹת זְנוּת, שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בָּהּ - רְאֵה גַּם רַשִׁ"י קִידּוּשִׁין סט, א: "דְּשִׁפְחָה הֲרֵי הִיא כִּבְהֵמָה, וּבִיאוֹתֶיהָ הֶפְקֵר וּקְדֵישׁוּת". תורה יט

(יט) **אֶתְנַן זוֹנָה – נָתַן לָהּ טָלֶה בְּאֶתְנַנָּהּ פָּסוּל לְהַקְרָבָה** - כְּאָמוּר: "לֹא תָבִיא בֵּית ה' אֱלֹקֶיךָ".

וּמְחִיר כֶּלֶב – הֶחֱלִיף שֶׁה בְּכֶלֶב - הַשֶּׁה פָּסוּל לְהַקְרָבָה. וּבְרַשִׁ"י סוֹטָה כו, ב: "הֶחֱלִיף כֶּלֶב בְּטָלֶה".

גַּם שְׁנֵיהֶם – לְרַבּוֹת שְׁנוּיֵיהֶם - "שְׁנֵיהֶם" מִלְּשׁוֹן "שְׁנוּיֵיהֶם", שֶׁגַּם אִם הָאֶתְנָן עָבַר שִׁינּוּי הוּא פָּסוּל לַמִּזְבֵּחַ.

כְּגוֹן חִטִּים וַעֲשָׂאָן סֹלֶת - נָתַן לָהּ חִטִּים בְּאֶתְנַנָּהּ וַעֲשָׂאָן סוֹלֶת (עַל־יְדֵי טְחִינָה), הַסּוֹלֶת פְּסוּלָה בְּהַקְרָבָה לַמִּזְבֵּחַ. תורה כ

(כ) **לֹא תַשִּׁיךְ – אַזְהָרָה לַלָּוֶה שֶׁלֹּא יִתֵּן רִבִּית לַמַּלְוֶה** - שֶׁאִם הָאַזְהָרָה הָיְתָה עַל הַמַּלְוֶה – הָיָה צָרִיךְ לִכְתּוֹב: "לֹא תְּשׁוֹךְ לְאָחִיךָ" (רש"י ב"מ ס, סע"ב).

וְאַחַר־כָּךְ אַזְהָרָה לַמַّלְוֶה: "אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ" - וַיִּקְרָא כה, לז. וּפָסוּק זֶה נֶאֱמַר בַּמַּלְוֶה, דִּכְתִיב לְעֵיל מִינֵּיהּ: "אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית" (רש"י ב"מ שם). אַךְ קָשֶׁה: א) מַדּוּעַ "וְאַחַר־כָּךְ אַזְהָרָה לַמַּלְוֶה", וַהֲרֵי אַזְהָרָה זוֹ נִכְתְּבָה כְּבָר בְּסֵפֶר וַיִּקְרָא לִפְנֵי הָאַזְהָרָה הָאֲמוּרָה כָּאן לַלָּוֶה? ב) לָמָּה הֵבִיא הַפָּסוּק: "אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ", וְלֹא אֶת הַפָּסוּק שֶׁלְּפָנָיו,

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 1011)

לא תַשִּׂיג (כג, כ) **הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית אֵינוֹ קָם לִתְחִיַּת הַמֵּתִים** (שו"ע אדמו"ר הזקן הלכות ריבית ס"ב) הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית מַרְוִיחַ מִכֶּסֶף שֶׁבָּעָבָר הָיָה שֶׁלּוֹ, וְהוּא נָתַן אֶפְשָׁרוּת לַלּוֶוה לִסְחֹר בּוֹ. וּבְמִדָּה זוֹ מוֹדְדִים לוֹ מִלְּמַעְלָה: נוֹתְנִים לוֹ כֹּחַ לַעֲבֹד עֲבוֹדָתוֹ, "לִסְחֹר", אֲבָל לֹא מִשְׁתַּתְּפִים, כִּבְיָכוֹל, בַּעֲבוֹדָה עַצְמָהּ. וְהִנֵּה, בְּקִיּוּם מִצְוָה יֵשׁ מִשּׁוּם "תְּחִיַּת הַמֵּתִים", שֶׁכֵּן דָּבָר גַּשְׁמִי, שֶׁהוּא הוֹוֶה וְנִפְסָד (מִיתָה), נַעֲשֶׂה כְּלִי לִקְדֻשָּׁה, שֶׁהִיא חַיּוּת וְנִצְחִיּוּת. וַעֲבוֹדָה זוֹ מְבִיאָה לִתְחִיַּת הַמֵּתִים כִּפְשׁוּטָהּ. אַךְ נִצְחִיּוּת זוֹ אֵינָהּ בָּאָה מֵעֲבוֹדַת הָאָדָם, הַמְּגֻבָּלֶת, אֶלָּא מֵהִתְחַבְּרוּת בָּאֱלֹקִים חַיִּים (מִצְוָה מִלְּשׁוֹן צַוְּתָא). וְאֵלּוּ הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית, שֶׁלֹּא מִשְׁתַּתְּפִים מִלְּמַעְלָה בַּעֲבוֹדָתוֹ, כָּאָמוּר, אֵינוֹ קָם בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים.

(כא) לַנֹּכְרִי תַּשִּׁיךְ וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ס

כא לְבַר עַמְּמִין תִּרְבֵּי וְלַאֲחוּךָ לָא תִרְבֵּי בְּדִיל דִּיבָרֵכְנָךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכֹל אוֹשָׁטוּת יָדָךְ עַל אַרְעָא דִּי אַתְּ עָלֵל לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ:

רש"י ◄ **לַנֹּכְרִי תַּשִּׁיךְ • וְלֹא לְאָחִיךָ,** (שם) לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה – עֲשֵׂה, לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין וַעֲשֵׂה.

(כב) כִּי־תִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ כִּי־דָרֹשׁ יִדְרְשֶׁנּוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵעִמָּךְ וְהָיָה בְךָ חֵטְא:

כב אֲרֵי תִּדַּר נְדַר קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָא תְּאַחַר לְשַׁלָּמוּתֵהּ אֲרֵי מִתְבַּעֵא יִתְבְּעִנֵּהּ יְיָ אֱלָהָךְ מִנָּךְ וִיהֵי בָךְ חוֹבָא:

רש"י ◄ **לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ •** (ספרי) שְׁלֹשָׁה רְגָלִים, וּלְמָדוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ מִן הַמִּקְרָא.

(כג) וְכִי תֶחְדַּל לִנְדֹּר לֹא־יִהְיֶה בְךָ חֵטְא:

כג וַאֲרֵי תִּתְמְנַע לְמִנְדַּר לָא יְהֵי בָךְ חוֹבָא:

אשל אברהם – הרב אלאשולי

שֶׁשָּׁם מְפוֹרֶשֶׁת אַזְהָרָה לַמַּלְוֶה: "אַל **תִּקַּח** מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית", וְכַמְּפוֹרָשׁ גַּם בְּרַשִׁ"י וַיִּקְרָא שָׁם? וְיֵשׁ לוֹמַר הַבִּיאוּר בָּזֶה, בְּאִיסּוּר רִבִּית יֵשׁ לַמַּלְוֶה שְׁתֵּי אַזְהָרוֹת: א) שֶׁלֹּא יִקַּח **בִּפּוּעַל** רִבִּית מֵהַלּוָה, וְזֶה לוֹמְדִים מֵהַפָּסוּק "אַל **תִּקַּח** מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ", ב) שֶׁלֹּא **יַלְוֶה** בְּרִבִּית, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא יִתֵּן אֶת הַהַלְוָאָה בִּתְנַאי שֶׁיַּחֲזִיר בְּרִבִּית, וְעַל אַזְהָרָה זוֹ עוֹבֵר מִיַּד **בִּשְׁעַת הַהַלְוָאָה**, אַף אִם בְּפוּעַל לֹא לָקַח רִבִּית, וְזֶה לוֹמְדִים מֵהַפָּסוּק: "אֶת כַּסְפְּךָ לֹא **תִתֵּן** לוֹ בְּנֶשֶׁךְ". שְׁנֵי אִיסּוּרִים אֵלּוּ מְפוֹרָשִׁים גַּם בִּלְשׁוֹנוֹ שֶׁל רַשִׁ"י בְּבָבָא מְצִיעָא עה, ב: "דְּהוּא נוֹתֵן בְּנֶשֶׁךְ **בִּשְׁעַת הַלְוָאָה**, וְהוּא לוֹקֵחַ **בִּשְׁעַת פֵּירָעוֹן**". וּלְפִי זֶה מוּבָנִים הֵיטֵב דִּבְרֵי רַשִׁ"י כָּאן: תְּחִלָּה יֶשְׁנָהּ אַזְהָרָה לַלּוָה שֶׁלֹּא יִתֵּן רִבִּית לַמַּלְוֶה ("לֹא תַשִּׂיךְ לְאָחִיךָ"), וְאַחַר־כָּךְ בָּאָה אַזְהָרָה לַמַּלְוֶה שֶׁלֹּא יַלְוֶה בְּרִבִּית ("אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ"), כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא יַתְנֶה עִם הַלּוָה שֶׁיִּתֵּן לוֹ רִבִּית, כִּי אָז הוּא עוֹבֵר עַל הָאִיסּוּר כְּבָר מִשְׁעַת הַלְוָאָה, אֲבָל אִם לֹא הָיָה אִיסּוּר עַל הַלּוָה לָתֵת רִבִּית, לֹא הָיָה הַמַּלְוֶה עוֹבֵר עַל הָאִיסּוּר כְּבָר מִשְׁעַת הַהַלְוָאָה, אֶלָּא רַק בִּשְׁעַת לְקִיחַת הָרִבִּית, מִשּׁוּם הָאִיסּוּר "אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ" (ע"פ באר בשדה). תורה כא

(כא) **לַנֹּכְרִי תַּשִּׁיךְ – וְלֹא לְאָחִיךָ** - כְּלוֹמַר, לֹא בָּא הַכָּתוּב לְצַוּוֹת עָלֵינוּ לִיתֵּן רִבִּית לַנָּכְרִי, וְגַם לֹא לְהַתִּיר, שֶׁהֲרֵי זֶהוּ פָּשׁוּט שֶׁמּוּתָּר, וְכִי לְמָה שֶׁיִּהְיֶה אָסוּר? אֶלָּא כַּוָּנַת הַכָּתוּב לוֹמַר שֶׁדַּוְקָא לַנָּכְרִי מוּתָּר לָתֵת רִבִּית אַךְ לֹא לְאָחִיךָ (ראה גמרא ב"מ ע, סע"ב ורש"י שם). לְיֵתֶר בֵּיאוּר: אִם פֵּירוּשׁ "תַּשִּׁיךְ" הָיָה לָקַחַת רִבִּית מֵהַגּוֹי, הָיָה נִיתָּן לְפָרֵשׁ שֶׁזּוֹ מִצְוָה (כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בַּ'סִּפְרֵי'), אֲבָל כֵּיוָן שֶׁפֵּירוּשׁ "תַּשִּׁיךְ" זֶהוּ לָתֵת לְגוֹי רִבִּית, לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁזּוֹהִי מִצְוָה.

לָאוִ הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה – עֲשֵׂה, לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין - "לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ" הָאָמוּר בַּפָּסוּק הַקּוֹדֵם, "וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ" הָאָמוּר בְּפָסוּק זֶה (גר"א).

וַ'עֲשֵׂה'. תורה כב

(כב) **לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ – שָׁלֹשׁ רְגָלִים** - שֶׁלֹּא יְאַחֵר לְקַיֵּם נִדְרוֹ יוֹתֵר מִשָּׁלֹשׁ רְגָלִים. וּרְאֵה רַשִׁ"י בַּמִּדְבָּר כט, לט: "נְדָרִים אוֹ נְדָבוֹת שֶׁנִּדַּרְתֶּם כָּל הַשָּׁנָה תַּקְרִיבוּם בָּרֶגֶל, שֶׁמָּא יִקְשֶׁה לוֹ לַחֲזוֹר וְלַעֲלוֹת לִירוּשָׁלַיִם וּלְהַקְרִיב נִדָּרָיו, וְנִמְצָא עוֹבֵר בְּבַל תְּאַחֵר".

וּלְמָדוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ - רֹאשׁ הַשָּׁנָה ד, ב.

מִן הַמִּקְרָא - מֵהַפָּסוּק "שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה וגו'" (לעיל טז, טז), שֶׁנֶּאֱמַר שָׁם: "בְּחַג הַמַּצּוֹת וּבְחַג הַשָּׁבוּעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת", וְקָשֶׁה: לָמָּה הוּצְרַךְ לְפָרֵט, וַהֲרֵי כֵּיוָן שֶׁאָמַר "שָׁלֹשׁ פְּעָמִים", מוּבָן שֶׁאֵלּוּ הֵם, שֶׁהֲרֵי בָּהֶם הוּא סִיֵּם לְדַבֵּר, כְּאָמוּר שָׁם (פסוקים א-יג): "שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב .. שִׁבְעָה שָׁבֻעֹת תִּסְפֹּר לָךְ .. חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ", אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ: לְ"בַל תְּאַחֵר", לוֹמַר: אֵלֶּה קָבַעְתִּי לְךָ לְתַשְׁלוּם מַתְּנוֹתֶיךָ וּנְדָרֶיךָ (ע"פ רש"י ביצה יט, ב מגמרא ר"ה ד, ב). וּרְאֵה בַּגְּמָרָא שָׁם שֶׁנֶּחְלְקוּ חֲכָמִים אִם הָרְגָלִים צְרִיכִים לִהְיוֹת לְפִי הַסֵּדֶר דַּוְקָא אוֹ לֹא. תורה כג

רְגָלִים - שֶׁלֹּא יְאַחֵר לְקַיֵּם נִדְרוֹ יוֹתֵר מִשָּׁלֹשׁ רְגָלִים. וּרְאֵה רַשִׁ"י בַּמִּדְבָּר כט, לט: "נְדָרִים אוֹ נְדָבוֹת שֶׁנִּדַּרְתֶּם כָּל הַשָּׁנָה תַּקְרִיבוּם בָּרֶגֶל, שֶׁמָּא יִקְשֶׁה לוֹ לַחֲזוֹר וְלַעֲלוֹת לִירוּשָׁלַיִם וּלְהַקְרִיב נִדָּרָיו, וְנִמְצָא עוֹבֵר בְּבַל תְּאַחֵר".

(כד) מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ נְדָבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ: ס

כד אַפָּקוּת סִפְוָתָךְ תִּטַּר וְתַעְבֵּד כְּמָא דִי נְדַרְתָּא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ נְדַבְתָּא דִי מַלֵּלְתָּא בְּפוּמָךְ:

רש"י◄ מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר • (ר"ה ו) לִיתֵּן 'עֲשֵׂה' עַל 'לֹא תַעֲשֶׂה'.

◆ יום חמישי י"ב אלול ◆

(כה) כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ וְאֶל־כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן: ס

כה אֲרֵי תִתְּגַר בְּכַרְמָא דְחַבְרָךְ וְתֵיכוּל עִנְבִין כְּנַפְשָׁךְ שִׂבְעָךְ וּלְמָאנָךְ לָא תִתֵּן:

רש"י◄ כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ • (ב"מ פז) בְּפוֹעֵל - הַכָּתוּב מְדַבֵּר. כְּנַפְשְׁךָ • כַּמָּה שֶׁתִּרְצֶה. שָׂבְעֶךָ • וְלֹא אֲכִילָה גַּסָּה. וְאֶל־כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן • מִכָּאן שֶׁלֹּא דִּבְּרָה תּוֹרָה אֶלָּא בִּשְׁעַת הַבְּצִיר, בִּזְמַן שֶׁאַתָּה נוֹתֵן לְכֵלָיו שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, אֲבָל אִם בָּא לַעֲדֹר וּלְקַשְׁקֵשׁ, אֵינוֹ אוֹכֵל.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך לד, עמ' 129)

כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ . . כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ וְקָטַפְתָּ מְלִילוֹת בְּיָדֶךָ (כג, כה)

בְּפוֹעֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר . . אַף זוֹ בְּפוֹעֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר (רש"י)

יֵשׁ לְדַקְדֵּק בָּזֶה: לִכְאוֹרָה הָיָה הַכָּתוּב צָרִיךְ לְהַקְדִּים "כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ"? שֶׁהֲרֵי אֲכִילַת הַפּוֹעֵל בַּכֶּרֶם הִיא חִידּוּשׁ גָּדוֹל יוֹתֵר מִקְּטִיפַת מְלִילוֹת בַּקָּמָה.

אֶלָּא הַבֵּאוּר בָּזֶה הוּא: "רֵעֶךָ" זֶה הַקָּבָּ"ה (שמות רבה, ריש פרשת יתרו), וּ"פּוֹעֵל" רוֹמֵז לִיהוּדִי, שֶׁנִּבְרָא לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנוֹ.

כֶּרֶם - רוֹמֵז לַעֲבוֹדָה מִתּוֹךְ תַּעֲנוּג, לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין (הַכֶּרֶם מַצְמִיחַ פֵּירוֹת הַמּוֹסִיפִים תַּעֲנוּג). קָמָה - עֲבוֹדָה מִתּוֹךְ קַבָּלַת עוֹל, כְּפִי הַמּוּכָרָח עַל־פִּי שׁוּרַת הַדִּין (מִתְּבוּאַת הַשָּׂדֶה עוֹשִׂים לֶחֶם, הַמּוּכְרָח לְקִיּוּם הָאָדָם).

לְפִי זֶה מוּבָן, מַדּוּעַ קֹדֶם "כֶּרֶם" לְ"קָמָה": בְּרֹאשׁ וּבְרֵאשׁוֹנָה מְלַמְּדֵנוּ הַכָּתוּב שֶׁהָעוֹבֵד מִתּוֹךְ תַּעֲנוּג הוּא "פּוֹעֲלוֹ" שֶׁל הַקָּבָּ"ה, וְהַקָּבָּ"ה מְסַפֵּק לוֹ אֶת כָּל צָרְכָּיו ("וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ"); וּלְאַחַר מִכֵּן מַשְׁמִיעֵנוּ הַכָּתוּב חִידּוּשׁ גָּדוֹל יוֹתֵר, שֶׁאַף הָעוֹבֵד מִתּוֹךְ 'קַבָּלַת עוֹל' כֵּן הוּא ("וְקָטַפְתָּ מְלִילוֹת בְּיָדֶךָ").

אשל אברהם – הרב אלאשולי

(כד) **מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר** – לִתֵּן 'עֲשֵׂה' עַל 'לֹא תַעֲשֶׂה' - כְּלוֹמַר, הַכָּתוּב בָּא לְהוֹסִיף מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמוֹר" עַל מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁל "לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ" (ספר הזכרון), שֶׁכְּשֶׁאָדָם מְאַחֵר וְלֹא מְשַׁלֵּם אֶת נִדְרוֹ עַד שֶׁלֹּשׁ רְגָלִים, אָזַי הוּא עוֹבֵר גַּם עַל בִּיטּוּל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמוֹר", וּמִשּׁוּם כָּךְ נִכְתַּב פָּסוּק זֶה בְּהֶמְשֵׁךְ לְ"לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ" (עיוני רש"י). וּרְאֵה בְּרֵיְיתָא רֹאשׁ הַשָּׁנָה ו, א: "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ – זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה [דְּמִסְתְּמָא הָכִי אֲמַר קְרָא: מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ קַיֵּם], תִּשְׁמוֹר – זוֹ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה [שֶׁלֹּא תְאַחֵר]". אֲבָל רַשִּׁ"י לֹא נוֹחַ לוֹ לְפָרֵשׁ כֵּן בִּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, שֶׁכֵּן "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ" לְבַד אֵין בּוֹ שׁוּם מַשְׁמָעוּת שֶׁל מִצְוַת עֲשֵׂה. תורה כה

(כה) **כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ** – **בְּפוֹעֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר** - שֶׁאִם לֹא כֵּן, מִי הִתִּיר לוֹ לְהִכָּנֵס בְּכֶרֶם רֵעֵהוּ לְלֹא רְשׁוּת (תורת מנחם). וּרְאֵה בָּבָא מְצִיעָא צב, א: שֶׁאִם הַכַּוָּנָה בִּבְיאַת כָּל אָדָם, לֹא שָׁבְקַתְּ חַיֵּי לְכָל בְּרִיָּה.

וְאֶל כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן - מְקֹדִּים לְבָאֵר תֵּיבוֹת אֵלּוּ, אַף שֶׁהֵן מְאוּחָרוֹת בַּפָּסוּק, כְּדֵי לְסָמְכָן לְ"כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ", שֶׁמִּשְׁנֵיהֶם יַחַד לוֹמְדִים שֶׁהָאוֹכֵל הוּא הַפּוֹעֵל הַבָּא לִבְצוֹר, וְלֹא אַחֵר.

– **מִכָּאן שֶׁלֹּא דִּבְּרָה תּוֹרָה** - שֶׁמּוּתָּר לוֹ לֶאֱכוֹל "כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ".

אֶלָּא בִּשְׁעַת הַבְּצִיר, בִּזְמַן שֶׁאַתָּה נוֹתֵן לְכֵלָיו שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - שֶׁלְּכֵן הִזְהִיר "וְאֶל כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן", שֶׁמַּשְׁמַע: אֶלָּא לְכֵלָיו שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת תִּתֵּן (רש"י שם פז, ב).

אֲבָל אִם בָּא לַעֲדֹר - לַחֲפוֹר (רש"י ב"מ פט, ב).

וּלְקַשְׁקֵשׁ - לְכַסּוֹת שָׁרָשִׁים הַמְגוּלִּים (רש"י שם).

אֵינוֹ אוֹכֵל. כְּנַפְשְׁךָ – **כַּמָּה שֶׁתִּרְצֶה** - נֶפֶשׁ מִלְּשׁוֹן רָצוֹן, וּכְאִלּוּ אָמַר: כִּרְצוֹנְךָ (רא"ם). כְּלוֹמַר אֲפִלּוּ יוֹתֵר עַל שֶׁכָּרוֹ (ראה ב"מ צב, ב).

שָׂבְעֶךָ – **וְלֹא אֲכִילָה גַּסָּה** - אֲכִילָה רַבָּה שֶׁהִיא מֵעֵבֶר לִשְׂבִיעָה. תורה כו

(כו) כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ וְקָטַפְתָּ מְלִילֹת בְּיָדֶךָ וְחֶרְמֵשׁ לֹא תָנִיף עַל קָמַת רֵעֶךָ׃ ס

כו אֲרֵי תִתְּגַר בְּקַמְתָּא דְחַבְרָךְ וְתִקְטוֹף דְּמָלְיָן בִּידָךְ וּמַגְלָא לָא תְרִים עַל קַמְתָּא דְחַבְרָךְ׃

רש"י◄ כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ • (ב"מ פ"ז) אַף זוֹ, בְּפוֹעֵל - הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

כד (א) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ׃

א אֲרֵי יִסַּב גְּבַר אִתְּתָא וְיִבְעֲלִנַּהּ וִיהֵי אִם לָא תַשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינוֹהִי אֲרֵי אַשְׁכַּח בַּהּ עֲבֵרַת פִּתְגָּם וְיִכְתּוֹב לַהּ גֵּט פִּטּוּרִין וִיהַב בִּידַהּ וְיִפְטְרִנַּהּ מִבֵּיתֵהּ׃

רש"י◄ כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר • מִצְוָה עָלָיו לְגָרְשָׁהּ, שֶׁלֹּא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו (סִפְרִים אֲחֲרִים: מִצְוָה שֶׁלֹּא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק י"ט עמוד 217 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

פְּרִישׁוּת כִּתְנַאי לִדְבֵקוּת בְּהַקָּבָּ"ה

כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה (כד, א)

אִיתָא בְּ'כֶתֶר שֵׁם טוֹב' לְהַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב (בתחלתו סימן יו"ד): "הַקָּבָּ"ה נִקְרָא אִישׁ . . וְיִשְׂרָאֵל נִקְרָאִין אִשָּׁה, וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב הָאִשָּׁה נִקְנֵית לְבַעְלָהּ, שֶׁיִּהְיוּ נִקְרָאִין אִשְׁתּוֹ כִּבְיָכוֹל".

וְהִנֵּה יָדוּעַ מַה שֶׁכָּתוּב בְּסִפְרֵי הָ'אַחֲרוֹנִים' (צפנת פענח על הרמב"ם הלכות אישות פרק ג הלכה טו, ובכמה מקומות) דְּ"קִדּוּשִׁין עוֹשֶׂה שְׁתֵּי פְּעֻלּוֹת. א' מַה שֶׁקְּנוּיָה לוֹ, וּב' מַה שֶׁנֶּאֱסָרָה עַל אֲחֵרִים".

וְיֵשׁ לוֹמַר דְּכֵן הוּא גַּם בְּקִדּוּשֵׁי הַקָּבָּ"ה וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁיֵּשׁ גַּם בְּקִדּוּשִׁין אֵלּוּ שְׁתֵּי פְּעֻלּוֹת. א. הַדְּבֵקוּת דְּיִשְׂרָאֵל וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא. ב. הַפְּרִישׁוּת וְהַהַבְדָּלָה מִתַּאֲוֹוֹת עוֹלָם הַזֶּה הַמַּעְלִימִים וּמַסְתִּירִים עַל יִחוּד זֶה.

וּכְשֵׁם שֶׁבְּקִדּוּשֵׁי אִישׁ וְאִשָּׁה, אִי־אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה קְנוּיָה לְבַעְלָהּ בְּלִי שֶׁתֵּאָסֵר עַל אֲחֵרִים, כְּמוֹ כֵן בְּקִדּוּשֵׁי הַקָּבָּ"ה וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, אִי־אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה כִּדְבָעֵי הַדְּבֵקוּת בְּהַקָּבָּ"ה בְּלִי הַפְּרִישׁוּת וְהַהַבְדָּלָה מִתַּאֲוֹוֹת עוֹלָם הַזֶּה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'חוֹבַת הַלְּבָבוֹת' (פתח השער לשער אהבת ה') "מִן הַנִּמְנָע מִמֶּנּוּ שֶׁתִּתְיַשֵּׁב אַהֲבַת הַבּוֹרֵא בְּלִבֵּנוּ עִם הִתְיַשֵּׁב אַהֲבַת הָעוֹלָם בָּנוּ".

(ב) וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר׃

ב וְתִפּוֹק מִבֵּיתֵהּ וּתְהַךְ וּתְהֵי לִגְבַר אָחֳרָן׃

רש"י◄ לְאִישׁ־אַחֵר • (גיטין צ) אֵין זֶה בֶּן זוּגוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן, הוּא הוֹצִיא רְשָׁעָה מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ, וְזֶה הִכְנִיסָהּ.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(כו) **כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ – אַף זוֹ, בְּפוֹעֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר** - הוֹסִיף תֵּיבוֹת "אַף זוֹ", מִפְּנֵי שֶׁהָיָה נִיתָּן לוֹמַר: כֵּיוָן שֶׁהַפָּסוּק הָרִאשׁוֹן מְדַבֵּר בְּפוֹעֵל, הֲרֵי שֶׁהַפָּסוּק הַשֵּׁנִי מְדַבֵּר בְּבִיאַת כָּל אָדָם, וְלָכֵן הוּצְרַךְ לוֹמַר שֶׁאַף זוֹ בְּפוֹעֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁאִם לֹא כֵּן מִי הִתִּיר לוֹ לְהִכָּנֵס בְּקָמַת רֵעֵהוּ? וּמִמַּה שֶׁכָּתוּב "וְחֶרְמֵשׁ לֹא תָנִיף" אָנוּ לְמֵדִים שֶׁזֶּהוּ דַּוְקָא בִּשְׁעַת חֶרְמֵשׁ, כְּלוֹמַר בִּשְׁעַת הַקְּצִירָה (ראה רש"י שם פז, ב). תורה א

(א) **כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר – מִצְוָה עָלָיו שֶׁ"לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו"** - כֵּן הַגִּירְסָא בְּהַרְבֵּה כִּתְבֵי־יָד וּבְדִפּוּס שֵׁנִי, וְכֵן גִּירְסַת הָרְאֵ"ם וְסֵפֶר הַזִּכָּרוֹן. וּפֵירוּשׁוֹ: שֶׁכְּשֶׁמָּצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר, מִצְוָה שֶׁלֹּא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו לְהַחֲזִיקָהּ, אֶלָּא שֶׁיְּגָרְשֶׁנָּה (רא"ם). וְנִרְאֶה שֶׁכַּוָּנַת רַשִׁ"י לְתָרֵץ בָּזֶה הַסְּתִירָה שֶׁבִּלְשׁוֹן הַפָּסוּק, שֶׁתְּחִילָּה כּוֹתֵב: "וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו", מַשְׁמַע שֶׁהַדָּבָר תָּלוּי בִּמְצִיאַת חֵן, וְאַחַר־כָּךְ כּוֹתֵב: "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר", וְאִם כֵּן אֵין זֶה תָּלוּי בִּמְצִיאַת חֵן אֶלָּא בִּמְצִיאַת דְּבַר עֶרְוָה. וְלָכֵן מְפָרֵשׁ שֶׁ"וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו" אֵין זֶה תֵּיאוּר דָּבָר אוֹ הַתְנָיָה, אֶלָּא מִצְוָה, שֶׁאִם מָצָא בָהּ דְּבַר עֶרְוָה, אֲזַי "מִצְוָה עָלָיו שֶׁלֹּא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו". וּלְפִי זֶה: א) מַה שֶׁאָמַר "אִם", אֵין זֶה מִפְּנֵי שֶׁזֶּה רְשׁוּת, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהַדָּבָר תָּלוּי בִּמְצִיאַת דְּבַר עֶרְוָה. ב) מוּבָן מַה שֶׁאָמַר "תִּמְצָא" בִּלְשׁוֹן עָתִיד, וְלֹא בִּלְשׁוֹן עָבָר ("אִם לֹא מָצְאָה"), מִפְּנֵי שֶׁזֶּהוּ צִוּוּי. ג) מַה שֶׁאָמַר "וְהָיָה" בִּלְשׁוֹן וַדַּאי, כִּי הַדָּבָר מִצְוָה עָלָיו. ד) "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר" פֵּירוּשׁוֹ: אִם מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר. אַךְ אֶפְשָׁר לִדְחוֹק וּלְפָרֵשׁ: שֶׁמִּצְוָה עָלָיו שֶׁלֹּא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו **מִפְּנֵי** שֶׁמָּצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר, וּכְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י בְּדַעַת בֵּית הִלֵּל (גיטין צ, א): "לֹא תִמְצָא חֵן דְּקָאָמַר קְרָא, הַיְנוּ מִפְּנֵי שֶׁמָּצָא בָהּ". אֶלָּא שֶׁשָּׁם אֵינוֹ מַזְכִּיר שֶׁזֶּהוּ מִצְוָה. אֲבָל בְּרוֹב הַסְּפָרִים הַגִּירְסָא בִּפְנִים: "מִצְוָה עָלָיו לְגָרְשָׁהּ, שֶׁלֹּא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו". וּמִבְּאֲרִים הַמְפָרְשִׁים, שֶׁפֵּירוּשׁוֹ: מִצְוָה עָלָיו לְגָרְשָׁהּ מִיָּד, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו. וּפֵירוּשׁ זֶה דָּחוּק הוּא, שֶׁכֵּן הָעִיקָּר חָסֵר מֵהַסֵּפֶר, שֶׁהָיָה לוֹ לְרַשִׁ"י לְהוֹסִיף תֵּיבַת "מִיָּד", וְגַם חֲסֵרָה תֵּיבַת "כְּדֵי". תורה ב

(ב) **לְאִישׁ אַחֵר – אֵין זֶה בֶּן זוּגוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן, הוּא הוֹצִיא רְשָׁעָה מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וְזֶה הִכְנִיסָהּ** - פֵּירוּשׁ: הַשֵּׁנִי

(ג) וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִי יָמוּת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר־לְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה:

ג וְיִסְנְנַהּ גַּבְרָא בַתְרָאָה וְיִכְתּוֹב לַהּ גֵּט פִּטוּרִין וְיִתֵּן בִּידַהּ וְיִפְטְרִנַּהּ מִבֵּיתֵהּ אוֹ אֲרֵי יְמוּת גַּבְרָא בַתְרָאָה דְּנָסְבַהּ לֵהּ לְאִנְתּוּ:

רש"י◄ **וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן** • הַכָּתוּב מְבַשְּׂרוֹ שֶׁסּוֹפוֹ לִשְׂנֹאוֹתָהּ, וְאִם לָאו - קוֹבְרָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אוֹ כִי יָמוּת".

(ד) לֹא־יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר־שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה כִּי־תּוֹעֵבָה הִוא לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא תַחֲטִיא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה: ס

ד לֵית לַהּ רְשׁוּ לְבַעְלַהּ קַדְמָאָה דִּי פָטְרַהּ לְמִתַּב לְמִסְבַּהּ לְמֶהֱוֵי לַהּ לְאִנְתּוּ בָּתַר דִּי אִסְתָּאֲבַת אֲרֵי מְרַחֲקָא הִיא קֳדָם יְיָ וְלָא תְחַיַּב יָת אַרְעָא דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ אַחֲסָנָא:

רש"י◄ **אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה** • (יבמות יא) לְרַבּוֹת סוֹטָה שֶׁנִּסְתְּרָה.

◆ יום שישי י"ג אלול ◆

(ה) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת וְשִׂמַּח אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־לָקָח:

ה אֲרֵי יִסַּב גְּבַר אִתְּתָא חְדַתָּא לָא יִפּוֹק בְּחֵילָא וְלָא יֵעֲבַר עֲלוֹהִי לְכָל מִדְּעַם פָּנֵי יְהֵי לְבֵיתֵהּ שַׁתָּא חֲדָא וַיְחַדֵּי יָת אִתְּתֵהּ דִּי נְסַב:

רש"י◄ **אִשָּׁה חֲדָשָׁה** • שֶׁהִיא חֲדָשָׁה לוֹ, וַאֲפִלּוּ אַלְמָנָה, פְּרָט לְמַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ. **וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו** • דְּבַר הַצָּבָא. **לְכָל־דָּבָר** • (ספרי. סוטה מז) שֶׁהוּא צָרֵךְ הַצָּבָא, לֹא לְסַפֵּק מַיִם וּמָזוֹן, וְלֹא לְתַקֵּן דְּרָכִים. אֲבָל הַחוֹזְרִים

אשל אברהם – הרב אלאשולי

הַנּוֹשֵׂא אוֹתָהּ עַתָּה, אֵינוֹ דּוֹמֶה בְּמַעֲשָׂיו לְאִישׁ הָרִאשׁוֹן שֶׁגֵּרְשָׁהּ, אֶלָּא הוּא "אִישׁ אַחֵר", שֶׁהֲרֵי הָרִאשׁוֹן גֵּרֵשׁ אוֹתָהּ, מִפְּנֵי מַעֲשֶׂיהָ הַמְקֻלְקָלִים, וְזֶה הִכְנִיסָהּ. וְהַלִּימוּד הוּא מִיתּוּר תֵּיבַת "אַחֵר" (רא"ם). אוֹ שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר "לְאִישׁ שֵׁנִי" (מהרש"א גיטין צ, ב). וְהַכָּתוּב מַשְׁמִיעֵנוּ, שֶׁאַף שֶׁמּוּתָּר לְאָדָם לִישָׂא אִשָּׁה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה מֵחֲמַת שֶׁנִּמְצָא בָּהּ עֶרְוַת דָּבָר, אֵין זֶה רָצוּי. וּרְאֵה בַּפְּסוּק הַבָּא. תורה ג

(ג) **וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן – הַכָּתוּב מְבַשְּׂרוֹ** - מִמַּה שֶׁאָמַר "וּשְׂנֵאָהּ", וְלֹא "וְאִם שְׂנֵאָהּ" (גו"א). לְהָעִיר שֶׁמִּלְּשׁוֹן "מְבַשְּׂרוֹ" מַשְׁמַע שֶׁהִיא בְּשׂוֹרָה **טוֹבָה**, וְהַבְּשׂוֹרָה הַטּוֹבָה שֶׁבַּדָּבָר מוּבָנֶת מִסִּיּוּם דִּבְרֵי רַשִׁ"י.

שֶׁסּוֹפוֹ לִשְׂנֹאתָהּ - וּלְשַׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ (מהרש"א גיטין צ, ב).

וְאִם לָאו - אִם לֹא יִגְרְשֶׁנָּה מִתּוֹךְ שִׂנְאָה.

– **קוֹבְרִתּוֹ** - מִפְּנֵי שֶׁהִכְנִיס רִשְׁעָה לְבֵיתוֹ (גיטין צ, ב).

שֶׁנֶּאֱמַר "אוֹ כִי יָמוּת". תורה ד

(ד) **אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה – לְרַבּוֹת סוֹטָה שֶׁנִּסְתְּרָה** - וְנִבְעֲלָה, אֶלָּא שֶׁנִּקַּט בְּלָשׁוֹן מְעַלְּיָא (יבמות יא, ב). כְּלוֹמַר, מִפָּסוּק זֶה לוֹמְדִים גַּם שֶׁלֹּא יוּכַל הַבַּעַל לְהַמְשִׁיךְ לִחְיוֹת עִם אִשְׁתּוֹ אַחֲרֵי שֶׁקִּנֵּא לָהּ וְנִסְתְּרָה וְנִטְמְאָה, אֶלָּא עָלָיו לְגָרְשָׁהּ. וְכָתְבוּ הַתּוֹסְפוֹת שָׁם, שֶׁהַלִּימוּד הוּא מִתֵּיבַת "הֻטַּמָּאָה", שֶׁ"לֹא מִסְתַּבֵּר לְהוּ לְמִיקְרֵי טוּמְאָה לְנִישׂוּאֵי גְּרוּשָׁה, כֵּיוָן דִּבְעִילָתָהּ הֵיתֵר הִיא". תורה ה

(ה) **אִשָּׁה חֲדָשָׁה – שֶׁהִיא "חֲדָשָׁה" לוֹ** - וְלֹא "חֲדָשָׁה" מַמָּשׁ, כְּלוֹמַר בְּתוּלָה (ראה רש"י סוטה מד, א), כִּי אִם כֵּן הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב: "אִשָּׁה בְּתוּלָה" (גו"א).

וַאֲפִלּוּ אַלְמָנָה - שֶׁהִיא בְּעוּלָה. וְכֵן גְּרוּשָׁה. וְצָרִיךְ עִיּוּן לָמָּה הִשְׁמִיטָהּ. וְאוּלַי יֵשׁ לוֹמַר: א) מִשּׁוּם שֶׁהַגְּרוּשָׁה הִיא כָּל־שֶׁכֵּן מֵאַלְמָנָה, שֶׁכֵּן אָדָם מַעֲדִיף לִישָׂא גְּרוּשָׁה יוֹתֵר מֵאַלְמָנָה, וְאוּלַי זוֹ הַכַּוָּנָה בְּמַה שֶׁכָּתַב: "וַאֲפִילוּ אַלְמָנָה", וְכָל־שֶׁכֵּן גְּרוּשָׁה. ב) הַדִּבָּר מוּבָן מִמַּה שֶׁכָּתַב "פְּרָט לְמַחֲזִיר **גְּרוּשָׁתוֹ**".

פְּרָט לְמַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ - שֶׁאֵינָהּ חֲדָשָׁה לוֹ, וּקְרָא אַ"אִשָּׁה חֲדָשָׁה" קָפִיד (רש"י שם מג, א). וּ"מַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ" הַכַּוָּנָה לִפְנֵי שֶׁנִּשֵּׂאת לְאִישׁ אַחֵר, אֲבָל אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת לְאִישׁ אַחֵר, הֲרֵי הִיא אֲסוּרָה עָלָיו, כַּמְפוֹרָשׁ לְעֵיל.

וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו – דְּבַר הַצָּבָא - פֵּירוּשׁ: "עָלָיו" מוּסָב עַל הָאִישׁ, "וְלֹא יַעֲבוֹר" מוּסָב עַל הַצָּבָא, וְכַוָּנַת הַכָּתוּב, שֶׁלֹּא רַק שֶׁהָאִישׁ "לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא", אֶלָּא גַּם הַ"צָּבָא", כְּלוֹמַר דְּבַר הַצָּבָא, אוֹ צוּ הַצָּבָא – "לֹא יַעֲבוֹר עָלָיו", לֹא

מֵעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה עַל פִּי כֹּהֵן, כְּגוֹן: בָּנָה בַּיִת וְלֹא חֲנָכוֹ, אֵרַשׂ אִשָּׁה וְלֹא לְקָחָהּ, מְסַפְּקִין מַיִם וּמָזוֹן וּמְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים. יִהְיֶה לְבֵיתוֹ • (שם) וְאַף בִּשְׁבִיל בֵּיתוֹ, אִם בָּנָה בַּיִת וַחֲנָכוֹ וְאִם נָטַע כֶּרֶם וְחִלְּלוֹ, אֵינוֹ זָז מִבֵּיתוֹ בִּשְׁבִיל צָרְכֵי הַמִּלְחָמָה. לְבֵיתוֹ • זֶה בֵּיתוֹ. יִהְיֶה • לְרַבּוֹת אֶת כַּרְמוֹ. וְשִׂמַּח • יְשַׂמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ, וְתַרְגּוּמוֹ: 'וַיַּחְדֵּי יָת אִתְּתֵהּ', וְהַמְתַרְגֵּם: 'וְיֶחְדֵּי עִם אִתְּתֵהּ', טוֹעֶה הוּא, שֶׁאֵין זֶה תַּרְגּוּם שֶׁל 'וְשִׂמַּח', אֶלָּא שֶׁל 'וְשָׂמַח'.

נקודות משיחות קודש (לקוטי שיחות ל עמ' 167)

לְכָל דָּבָר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ (כד, ה) **שֶׁהַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה מוֹחֲלִין לוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו** (בעל הטורים) תַּכְלִית הַנִּשּׂוּאִין הִיא קִיּוּם מִצְוַת פְּרוּ וּרְבוּ, הוֹלָדַת בָּנִים. וְהִנֵּה, קְרוּב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַתּוֹרָה הוּא פְּרִיָּה וּרְבִיָּה רוּחָנִית, כְּמַאֲמַר רז"ל כָּל הַמְּלַמֵּד בֶּן חֲבֵרוֹ תּוֹרָה . . כְּאִלּוּ יְלָדוֹ. נִמְצֵינוּ לְמֵדִים אֵפוֹא, עִדּוּד וְחִזּוּק מְיֻחָד לְמִי שֶׁבּוֹחֵר לְהִתְעַסֵּק בַּהֲפָצַת הַתּוֹרָה וּבְחִזּוּק הַיַּהֲדוּת: מָבְטָח לוֹ שֶׁמּוֹחֲלִין לוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו!

(ו) לֹא־יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב כִּי־נֶפֶשׁ הִוא חֹבֵל׃ ס

ו לָא יִסַּב מַשְׁכּוֹנָא רִחְיָא וְרִכְבָּא אֲרֵי בְּהוֹן מִתְעֲבֵד מָזוֹן לְכָל נְפַשׁ׃

רש"י◄ **רֵחַיִם** • הִיא הַתַּחְתּוֹנָה. **וָרָכֶב** • הִיא הָעֶלְיוֹנָה. **לֹא־יַחֲבֹל** • אִם בָּא לְמַשְׁכְּנוֹ עַל חוֹבוֹ בְּבֵית־דִּין, לֹא יְמַשְׁכְּנֶנּוּ בִּדְבָרִים שֶׁעוֹשִׂים בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ (ב"מ ק"ג).

(ז) כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמֶּר־בּוֹ וּמְכָרוֹ וּמֵת הַגַּנָּב הַהוּא וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ ס

ז אֲרֵי יִשְׁתְּכַח גְּבַר גָּנֵב נַפְשָׁא מֵאֲחוֹהִי מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִתְגַּר בֵּהּ וִיזַבְּנִנֵּהּ וְיִתְקְטֵל גַּנָּבָא הַהוּא וּתְפַלֵּי עָבֵד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ׃

רש"י◄ **כִּי־יִמָּצֵא** • (ספרי) בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה, וְכֵן כָּל 'יִמָּצֵא' שֶׁבַּתּוֹרָה. **וְהִתְעַמֶּר־בּוֹ** • אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

יָחוּל עָלָיו.

לְכָל דָּבָר – שֶׁהוּא צָרֵךְ הַצָּבָא - וּמִשְׁמַע שֶׁבִּדְבָרִים שֶׁאֵינָם צוֹרֵךְ הַצָּבָא אֶלָּא צָרְכֵי הָעִיר מוּתָּר לוֹ לַעֲסוֹק (משכיל לדוד).

לֹא לְסַפֵּק מַיִם וּמָזוֹן וְלֹא לְתַקֵּן דְּרָכִים - עֲבוּר אַנְשֵׁי הַצָּבָא.

אֲבָל הַחוּזְרִים מֵעוֹרְכֵי הַמִّלְחָמָה עַל־פִּי כֹּהֵן - שֶׁהַכֹּהֵן מְדַבֵּר וְהַשּׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ, כִּדְלְעֵיל בְּרַשִׁ"י כ, ח.

כְּגוֹן "בָּנָה בַּיִת וְלֹא חֲנָכוֹ" - לְעֵיל כ, ה.

אוֹ "אֵרַשׂ אִשָּׁה וְלֹא לְקָחָהּ" - שָׁם פָּסוּק ז.

מְסַפְּקִין מַיִם וּמָזוֹן - לְהוֹלְכֵי הַמִּלְחָמָה (רש"י סוטה מג, א).

וּמְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים - וְלוֹמְדִים כֵּן מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר "עָלָיו", עָלָיו אִי אַתָּה מַעֲבִיר – אֲבָל אַתָּה מַעֲבִיר עַל אֲחֵרִים (סוטה מד, א).

יִהְיֶה לְבֵיתוֹ – אַף בִּשְׁבִיל בֵּיתוֹ, אִם בָּנָה בַּיִת וַחֲנָכוֹ - וְלֹא דָּר בּוֹ עֲדַיִן שָׁנָה (רש"י שם מג, א).

וְאִם נָטַע כֶּרֶם וְחִלְּלוֹ - וְלֹא עָבְרָה עָלָיו עֲדַיִן שָׁנָה רְבִיעִית שְׁלֵמָה (רש"י שם).

אֵינוֹ זָז מִבֵּיתוֹ בִּשְׁבִיל צָרְכֵי הַמִּלְחָמָה. לְבֵיתוֹ – זֶה בֵּיתוֹ - בִּשְׁבִיל בֵּיתוֹ (רש"י שם). תְּחִלָּה בֵּיאֵר אֶת הָעִנְיָן, וְכָעֵת מְבָאֵר אֵיךְ לוֹמְדִים כֵּן מִלְּשׁוֹן הַפָּסוּק.

יִהְיֶה – לְרַבּוֹת אֶת כַּרְמוֹ - "יִהְיֶה", רִבּוּיָא הוּא, הוֹסִיף לְךָ הֲוָיָה אַחֶרֶת לִהְיוֹת כָּזוֹ (רש"י שם).

וְשִׂמַּח – יְשַׂמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ. וְתַרְגּוּמוֹ: "וַיַּחְדֵּי יָת אִתְּתֵהּ" - וִישַׂמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ.

וְהַמְתַרְגֵּם: "וְיֶחְדֵּי עִם אִתְּתֵהּ" - וְיִשְׂמַח עִם אִשְׁתּוֹ.

טוֹעֶה הוּא, שֶׁאֵין זֶה תַּרְגּוּם שֶׁל "וְשִׂמַּח", אֶלָּא שֶׁל "וְשָׂמַח". תורה ו

(ו) **רֵחַיִם – הִיא הַתַּחְתּוֹנָה. וָרָכֶב – הִיא הָעֶלְיוֹנָה** - הָרוֹכֶבֶת עַל זוֹ (רש"י ב"ב יז, א). הָרֶכֶב שֶׁלְּמַעְלָה הוּא סוֹבֵב וּמִתְגַּלְגֵּל וְטוֹחֵן, וְהָרֵיחַיִם שֶׁל מַטָּה אֵינוֹ זָז מִמְּקוֹמוֹ כִּי קָבוּעַ הוּא בִּמְקוֹמוֹ (רש"י איוב מא, טז).

לֹא יַחֲבֹל – אִם בָּא לְמַשְׁכְּנוֹ עַל חוֹבוֹ - רְאֵה רַשִׁ"י שְׁמוֹת כב, כה: "כָּל לְשׁוֹן חֲבָלָה אֵינוֹ מַשְׁכּוֹן בִּשְׁעַת הַלְוָאָה, אֶלָּא שֶׁמְּמַשְׁכְּנִין אֶת הַלּוָה כְּשֶׁמַּגִּיעַ הַזְּמַן וְאֵינוֹ פּוֹרֵעַ".

בְּבֵית־דִּין - שֶׁכֵּן כָּל לְקִיחַת מַשְׁכּוֹן שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאָה, הִיא רַק בְּבֵית־דִּין, וּכְדִבְרֵי הַמִּשְׁנָה (ב"מ קיג, א): "הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵירוֹ [וְהִגִּיעַ זְמַן וְלֹא פָּרַע לוֹ], לֹא יְמַשְׁכְּנֶנּוּ אֶלָּא בְּבֵית־דִּין".

לֹא יְמַשְׁכְּנֶנּוּ בִּדְבָרִים שֶׁעוֹשִׂים בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ - שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל" (ב"מ קטו, א), לְרַבּוֹת שְׁאָר כֵּלִים שֶׁל אוֹכֶל נֶפֶשׁ (רש"י שם רע"ב). תורה ז

(ז) **כִּי יִמָּצֵא** - רְאֵה רַשִׁ"י שְׁמוֹת כא, טז: "וְגֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ – לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִמָּצֵא אִישׁ גּוֹנֵב נֶפֶשׁ מֵאָחָיו, אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ שֶׁגָּנַב נֶפֶשׁ, אִשָּׁה אוֹ טוּמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס שֶׁגָּנְבוּ

(ח) **הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע־הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר־יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת:**

ח אִסְתַּמַּר בְּמַכְתֵּשׁ סְגִירוּ לְמִטַּר לַחֲדָא וּלְמֶעְבַּד כְּכֹל דִּי יַלְפּוּן יָתְכוֹן כָּהֲנַיָּא לֵוָאֵי כְּמָא דִי פַקֶּדְתִּנּוּן תִּטְרוּן לְמֶעְבַּד:

רש"י◄ **הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע־הַצָּרַעַת •** שֶׁלֹּא תִּתְלֹשׁ סִימָנֵי טֻמְאָה וְלֹא תָּקוּץ אֶת הַבַּהֶרֶת. **כְּכֹל אֲשֶׁר־יוֹרוּ אֶתְכֶם •** אִם לְהַסְגִּיר, אִם לְהַחֲלִיט, אִם לְטַהֵר.

(ט) **זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: ס**

ט הֱוֵי דְּכִיר יָת דִּי עֲבַד יְיָ אֱלָהָךְ לְמִרְיָם בְּאָרְחָא בְּמִפְּקְכוֹן מִמִּצְרַיִם:

רש"י◄ **זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם •** (ספרי) אִם בָּאתָ לְהִזָּהֵר שֶׁלֹּא תִּלְקֶה בְּצָרַעַת, אַל תְּסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע. זְכוֹר הֶעָשׂוּי לְמִרְיָם, שֶׁדִּבְּרָה בְּאָחִיהָ וְלָקְתָה בִּנְגָעִים.

(י) **כִּי־תַשֶּׁה בְרֵעֲךָ מַשַּׁאת מְאוּמָה לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ:**

י אֲרֵי תַרְשֵׁי בְּחַבְרָךְ רְשׁוּ מִדְּעַם לָא תֵעוּל לְבֵיתֵהּ לְמִסַּב מַשְׁכּוֹנֵהּ:

רש"י◄ **כִּי־תַשֶּׁה בְּרֵעֲךָ •** תָּחוֹב בַּחֲבֵרְךָ. **מַשַּׁאת מְאוּמָה •** (שם) חוֹב שֶׁל כְּלוּם.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: וְגוֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ. וּלְפִי שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן וְגוֹנֵב אִישׁ, אֵין לִי אֶלָּא גּוֹנֵב אִישׁ, גּוֹנֵב אִשָּׁה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: גּוֹנֵב נֶפֶשׁ, לְכָךְ הוּצְרְכוּ שְׁנֵיהֶם, מַה שֶּׁחִסֵּר זֶה גִּלָּה זֶה".

– **בְּעֵדִים** - שֶׁרָאוּהוּ עֵדִים שֶׁגְּנָבוֹ וְנִמְצָא בְּיָדוֹ וּמְכָרוֹ (ע"פ רש"י שמות שם). שֶׁלֹּא תֹּאמַר: כֵּיוָן שֶׁבִּ"וְנִמְצָא בְיָדוֹ" (שמות שם) תָּלָה רַחֲמָנָא, אֲפִילּוּ לֵיכָּא עֵדִים בְּשָׁעָה שֶׁגְּנָבוֹ, קָמַשְׁמַע־לָן שֶׁצָּרִיךְ עֵדִים (רא"ם). וּרְאֵה הָעָרָה הַבָּאָה.

וְהַתְּרָאָה - כְּמוֹ כָּל עֲנָשִׁין שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁאֵין מַעֲנִישִׁין אֶלָּא־אִם־כֵּן הִתְרוּ בּוֹ לִפְנֵי בִּיצּוּעַ הָעֲבֵירָה. וְהוּצְרַךְ לְכָתְבוֹ כָּאן, מִשּׁוּם שֶׁכָּאן מְדוּבָּר בִּגְנֵיבָה, וְכֵיוָן שֶׁכָּל גְּנֵיבָה הִיא בַּסֵּתֶר, וְאִם יֵשׁ עֵדִים וְהַתְרָאָה אֵין זוֹ גְּנֵיבָה, לָכֵן מַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁגַּם בִּגְנֵיבָה צָרִיךְ עֵדִים וְהַתְרָאָה (באר בשדה).

וְכֵן כָּל "יִמָּצֵא" שֶׁבַּתּוֹרָה - בְּרַשִׁ"י סַנְהֶדְרִין פה, ב: "אֵין מְצִיאָה בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא בְּעֵדִים".

וְהִתְעַמֵּר בּוֹ – אֵינוֹ חַיָּב - מִיתַת חֶנֶק (ראה רש"י שמות שם).

עַד שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ - כִּדְלְעֵיל בְּרַשִׁ"י כא, יד שֶׁהִתְעַמְּרוּת הִיא לְשׁוֹן שִׁימּוּשׁ. וּמֵאֲרִיכוּת לְשׁוֹן רַשִׁ"י: "אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ", נִרְאֶה שֶׁבָּא לְהוֹצִיא מִדַּעַת הַמְּפָרְשִׁים, שֶׁלֹּא צָרִיךְ גַּם הִתְעַמְּרוּת וְגַם מְכִירָה אֶלָּא דַּי בְּאַחַת מֵהֶן, וּמְפָרְשִׁים "וּמְכָרוֹ" – אוֹ מְכָרוֹ, לָכֵן מַשְׁמִיעֵנוּ רַשִׁ"י שֶׁצָּרִיךְ שְׁתֵּיהֶן (ע"פ משכיל לדוד ועיוני רש"י). תורה ח

(ח) **הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת – שֶׁלֹּא תִּתְלֹשׁ** - "הִשָּׁמֶר" – לָאו הוּא, הִשָּׁמֵר שֶׁלֹּא תַּעֲשֶׂה כֵּן (רש"י עירובין צו, א).

סִימָנֵי טֻמְאָה - שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת שֶׁהַבַּהֶרֶת מְטַמְּאָה בָּהֶן (רש"י שבת צד, ב). כְּדֵי לְטַהֵר הַבַּהֶרֶת (ראה רש"י שם).

וְלֹא תָּקוּץ אֶת הַבַּהֶרֶת - שֶׁלֹּא יִקְצוֹץ הַנֶּגַע עַצְמוֹ מִבְּשָׂרוֹ (רא"ם). וְנִרְאֶה שֶׁלּוֹמֵד אֶת שְׁתֵּי הָאַזְהָרוֹת מִכֹּפֶל הַלָּשׁוֹן "בְּנֶגַע הַצָּרַעַת", "בְּנֶגַע" – שֶׁלֹּא לִתְלוֹשׁ סִימָנֵי טוּמְאָה שֶׁל הַ"נֶּגַע", "הַצָּרַעַת" – שֶׁלֹּא יָקוּץ אֶת "הַצָּרַעַת". וְטַעַם הָאִיסּוּר הוּא שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה פְּעוּלָּה בְּיָדָיו לְטַהֵר עַצְמוֹ מִנֶּגַע צָרַעַת, אֶלָּא עָלָיו לְהַמְתִּין לְהוֹרָאַת הַכֹּהֵן, וּכְפִי שֶׁמְּסִיֵּם הַכָּתוּב, וּכְפֵרוּשׁ רַשִׁ"י.

כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּ אֶתְכֶם – אִם לְהַסְגִּיר - אֶת הַמְּצוֹרָע בַּבַּיִת שִׁבְעָה יָמִים, כְּדֵי לִקְבּוֹעַ אַחַר־כָּךְ אִם הוּא טָמֵא אוֹ לֹא.

אִם לְהַחֲלִיט - לְטוּמְאָה.

אִם לְטַהֵר. תורה ט

(ט) **זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם – אִם בָּאתָ לְהִזָּהֵר שֶׁלֹּא תִּלְקֶה בְּצָרַעַת** - כְּלוֹמַר, פְּסוּק זֶה הוּא בְּהֶמְשֵׁךְ לָאַזְהָרָה דִּלְעֵיל: "הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת", אַחֲרֵי שֶׁהַתּוֹרָה אָסְרָה עָלָיו לִתְלוֹשׁ וְלָקוּץ סִימָנֵי טוּמְאַת צָרַעַת, בָּא הַכָּתוּב וְאָמַר לוֹ עֵצָה אֵיךְ לְהִמָּנַע מִלְּכַתְּחִילָּה מִלִּלְקוֹת בְּצָרַעַת. וּלְפִי זֶה "זָכוֹר" הָאָמוּר כָּאן אֵינוֹ צִיּוּוּי אֶלָּא עֵצָה טוֹבָה בִּלְבָד. וּרְאֵה גַּם "אוֹר הַחַיִּים" פָּסוּק ח: "נִתְכַּוֵּן בְּהַסְמָכַת זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְמִרְיָם, לְהוֹדִיעַ שׁוֹרֶשׁ שֶׁמִּמֶּנּוּ יִהְיֶה הַנֶּגַע, וְאוֹתוֹ יְצוּ ה' לָקוּץ וְרָפָא לוֹ, לֹא שֶׁיָּקוּץ הַנֶּגַע וְשָׁרְשׁוֹ עוֹדֶנּוּ מֻשְׁרָשׁ בּוֹ".

אַל תְּסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע - שֶׁהַנִּגְעִים בָּאִים עַל לָשׁוֹן הָרָע (ספרי).

זְכוֹר הֶעָשׂוּי לְמִרְיָם, שֶׁדִּבְּרָה בְּאָחִיהָ - מֹשֶׁה רַבֵּנוּ.

וְלָקְתָה בִּנְגָעִים - רְאֵה בַּמִּדְבָּר יב, א־יב. וּרְאֵה רַשִׁ"י שָׁם פָּסוּק א: "וּמַה מִּרְיָם שֶׁלֹּא נִתְכַּוְּנָה לִגְנוּתוֹ – כָּךְ נֶעֱנְשָׁה, קַל־וָחוֹמֶר לִמְסַפֵּר בִּגְנוּתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ". תורה י

(י) **כִּי תַשֶּׁה בְרֵעֲךָ – "תָּחוֹב בְּחַבְרְךָ"** - תַּרְגּוּם אוּנְקְלוֹס. וּפֵירוּשׁוֹ שֶׁחֲבֵרְךָ חַיָּב לְךָ.

מַשַּׁאת מְאוּמָה – חוֹב שֶׁל כְּלוּם -

(יא) בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בּוֹ יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת־הָעֲבוֹט הַחוּצָה:

יא בְּבָרָא תְּקוּם וְגַבְרָא דִּי אַתְּ רָשֵׁי בֵּהּ יַפֵּק לְוָתָךְ יָת מַשְׁכּוֹנָא לְבָרָא:

(יב) וְאִם־אִישׁ עָנִי הוּא לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ:

יב וְאִם גְּבַר מִסְכֵּן הוּא לָא תִשְׁכּוּב בְּמַשְׁכּוֹנֵהּ:

רש"י◄ לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ • (ב"מ קיד) לֹא תִשְׁכַּב וַעֲבֹטוֹ אֶצְלְךָ.

(יג) הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הָעֲבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשַׂלְמָתוֹ וּבֵרַכֶךָּ וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ס

יג אָתָבָא תָּתֵב לֵהּ יָת מַשְׁכּוֹנָא כְּמֵעַל שִׁמְשָׁא וְיִשְׁכּוּב בִּכְסוּתֵהּ וִיבָרְכִנָּךְ וְלָךְ תְּהֵי זְכוּתָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ:

רש"י◄ כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ • (שם) אִם כְּסוּת לַיְלָה הוּא, וְאִם כְּסוּת יוֹם הַחֲזִירֵהוּ בַּבֹּקֶר, וּכְבָר כָּתוּב בִּ"וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים": "עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ", כָּל הַיּוֹם תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ, וּכְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ תִּקָּחֶנּוּ. וּבֵרַכֶךָּ • וְאִם אֵינוֹ מְבָרְכֶךָּ, מִכָּל־מָקוֹם: "וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה".

◆ שבת־קודש י"ד אלול ◆

(יד) לֹא־תַעֲשֹׁק שָׂכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן מֵאַחֶיךָ אוֹ מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ בִּשְׁעָרֶיךָ:

יד לָא תְּעַשּׁוּק אֲגִירָא עַנְיָא וּמִסְכֵּנָא מֵאַחָיךָ אוֹ מִגִּיּוֹרָךְ דִּי בְאַרְעָךְ בְּקִרְוָיָךְ:

רש"י◄ לֹא־תַעֲשֹׁק שָׂכִיר • וַהֲלֹא כְּבָר כָּתוּב? אֶלָּא לַעֲבֹר עַל הָאֶבְיוֹן בְּב' לָאוִין: "לֹא תַעֲשֹׁק שְׂכַר שָׂכִיר", שֶׁהוּא עָנִי וְאֶבְיוֹן, וְעַל הֶעָשִׁיר כְּבָר הֻזְהַר: (ויקרא יט) "לֹא תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֲךָ". אֶבְיוֹן • (ויקרא רבה) הַתָּאֵב לְכָל

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

חוֹב שֶׁל אֵיזֶה דָּבָר (ספר הזכרון). וּרְאֵה רש"י יְשַׁעְיָה כד, ב: "לְוֶה נוֹפֵל בְּכֶסֶף, וְנוֹשֶׁה נוֹפֵל בְּכָל שְׁאָר דְּבָרִים, כְּגוֹן יַיִן וְשֶׁמֶן וּתְבוּאָה וּדְבַשׁ, כִּדְכְתִיב: כִּי תַשֶּׂה בְרֵעֲךָ מַשַּׁאת מְאוּמָה". תורה יא

(יב) **לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ** – **"לֹא תִשְׁכַּב" וַ"עֲבוֹטוֹ" אֶצְלְךָ** - כְּלוֹמַר, לֹא תִשְׁכַּב וְיִשְׁאַר עֲבוֹטוֹ בְּבֵיתְךָ בַּלַּיְלָה (רא"ם). וְלֹא רַק שֶׁלֹּא יִשְׁכַּב בַּעֲבוֹטוֹ, שֶׁהֲרֵי צָרִיךְ לְהָשִׁיב הָעֲבוֹט, כַּמְפוֹרָשׁ בְּפָסוּק יג. וּרְאֵה גַּם בָּבָא מְצִיעָא קיד, ב וּבְרַשִׁ"י שָׁם: "וְאִם אִישׁ עָנִי הוּא לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבוֹטוֹ, הָא עָשִׁיר – שְׁכֵיב בַּעֲבוֹטוֹ. מַאי קָאָמַר? וְכִי בִּשְׁבִיל שֶׁהוּא עָשִׁיר הִתִּירוּ לִשְׁכַּב עַל טַלִּיתוֹ, וַהֲרֵי הוּא רִבִּית אֶצְלוֹ, שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּמַשְׁכּוֹנוֹ חִנָּם? אָמַר רַב שֵׁשֶׁת הָכִי קָאָמַר: וְאִם אִישׁ עָנִי הוּא לֹא תִשְׁכַּב וַעֲבוֹטוֹ אֶצְלְךָ, אֶלָּא הֲשִׁיבֶנּוּ לוֹ כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ, הָא עָשִׁיר – שְׁכֵיב וַעֲבוֹטוֹ אֶצְלְךָ". תורה יג

(יג) **כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ – אִם כְּסוּת לַיְלָה הוּא. וְאִם כְּסוּת יוֹם – הַחֲזִירֵהוּ בַּבֹּקֶר, וּכְבָר כָּתוּב בִּ"וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים"** - שְׁמוֹת כב, כה. **"עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ" – כָּל הַיּוֹם "תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ", וּכְ"בֹא הַשֶּׁמֶשׁ" תִּקָּחֶנּוּ** - רְאֵה גַּם רַשִׁ"י שָׁם: "כָּל הַיּוֹם תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ, וּכְבֹא הַשֶּׁמֶשׁ תַּחֲזוֹר וְתִטְּלֶנּוּ, עַד שֶׁיָּבֹא בֹּקֶר שֶׁל מָחָר, וּבְכִסּוּת יוֹם הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁאֵין צָרִיךְ לָהּ בַּלַּיְלָה".

וּבֵרַכֶךָּ – וְאִם אֵינוֹ מְבָרְכֶךָּ, מִכָּל־מָקוֹם "וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה" - שֶׁאִם הַכַּוָּנָה שֶׁרַק כְּשֶׁמְּבָרֶכְךָ תִּהְיֶה לְךָ צְדָקָה, הָיָה לוֹ לוֹמַר: "וּבֵרַכְךָ וְתִהְיֶה לְךָ צְדָקָה", אֲבָל עַכְשָׁיו שֶׁאוֹמֵר: "וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה", מַשְׁמַע שֶׁהוּא עִנְיָן בִּפְנֵי עַצְמוֹ (משכיל לדוד). וְגַם לֹא הָיָה מוּבָן: מַה הַקֶּשֶׁר בֵּין בִּרְכָתוֹ לַצְּדָקָה, הֲרֵי הַמַּעֲשֶׂה הוּא מַעֲשֵׂה צְדָקָה בֵּין אִם מְבָרְכוֹ עַל כָּךְ בֵּין אִם לָאו. תורה יד

(יד) **לֹא תַעֲשֹׁק שָׂכִיר – וַהֲלֹא כְּבָר כָּתוּב** - "לֹא תַעֲשֹׁק" – וַיִּקְרָא יט, יג. וּבְרַשִׁ"י שָׁם: "זֶה הַכּוֹבֵשׁ שְׂכַר שָׂכִיר" (נח"י).?

אֶלָּא לַעֲבֹר עַל הָאֶבְיוֹן - נִרְאֶה שֶׁמְּפָרֵשׁ "עָנִי וְאֶבְיוֹן", עָנִי שֶׁהוּא אֶבְיוֹן, כִּי אִם לֹא כֵּן הָיָה לוֹ לוֹמַר: לַעֲבוֹר עַל הֶעָנִי בִּשְׁנֵי לָאוִין, שֶׁהֲרֵי "אֶבְיוֹן דַּל מֵעָנִי" (כִּלְשׁוֹן רַשִׁ"י לְעֵיל טו, ד).

בִּשְׁנֵי לָאוִין, "לֹא תַעֲשֹׁק" שְׂכַר "שָׂכִיר" - כְּלוֹמַר, חֲסֵרָה תֵּיבַת "שְׂכַר", שֶׁכֵּן "לֹא תַעֲשֹׁק" פֵּירוּשׁוֹ שֶׁלֹּא לִכְבּוֹשׁ שָׂכָר, וְלֹא שֶׁלֹּא לִכְבּוֹשׁ שָׂכִיר, וְשָׂכִיר אֵין פֵּירוּשׁוֹ שָׂכָר, וְלָכֵן מְפָרֵשׁ הַכָּתוּב כְּאִלּוּ נָאֱמַר: לֹא תַעֲשֹׁק שָׂכָר שֶׁל שָׂכִיר.

שֶׁהוּא "עָנִי וְאֶבְיוֹן" - וְלֹא שֶׁ"שָׂכִיר" לְבַד וְ"עָנִי וְאֶבְיוֹן" לְבַד.

וְעַל הֶעָשִׁיר כְּבָר הֻזְהַר - וַיִּקְרָא יט, יג.

"לֹא תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֲךָ" - שֶׁ"אֶת רֵעֲךָ" כּוֹלֵל גַּם עָשִׁיר (נח"י).

אֶבְיוֹן – הַתָּאֵב לְכָל דָּבָר - רְאֵה גַּם רַשִׁ"י לְעֵיל טו, ד: "וּלְשׁוֹן אֶבְיוֹן הַתָּאֵב

דָּבָר. מִגֵּרְךָ • זֶה גֵּר צֶדֶק. בִּשְׁעָרֶיךָ • זֶה גֵּר תּוֹשָׁב הָאוֹכֵל נְבֵלוֹת. אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ • לְרַבּוֹת שְׂכַר בְּהֵמָה וְכֵלִים.

(טו) בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ כִּי עָנִי הוּא וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא־יִקְרָא עָלֶיךָ אֶל־יְהוָה וְהָיָה בְךָ חֵטְא: ס

טו בְּיוֹמֵהּ תִּתֵּן אַגְרֵהּ וְלָא תֵעוּל עֲלוֹהִי שִׁמְשָׁא אֲרֵי עַנְיָא הוּא וְלֵהּ הוּא מְסַר יָת נַפְשֵׁהּ וְלָא יִקְרֵי עֲלָךְ קֳדָם יְיָ וִיהֵי בָךְ חוֹבָא:

רש"י ◄ וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת־נַפְשׁוֹ • אֶל הַשָּׂכָר הַזֶּה הוּא נוֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ לָמוּת: עָלָה בְּכֶבֶשׁ וְנִתְלָה בָּאִילָן. וְהָיָה בְךָ חֵטְא • (ספרי) מִכָּל־מָקוֹם, אֶלָּא שֶׁמְּמַהֲרִין לִיפָּרַע עַל־יְדֵי הַקּוֹרֵא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק כ"ט עמוד 138 – מתוך 'לקראת שבת')

אחור שְׂכָרָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל – לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ

בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ (כד, טו)

הִנֵּה מָצִינוּ (ראה אבות פרק ב, יד־טז, תורת כהנים ורש"י בחוקותי כו, ט) שֶׁהִשְׁוּוּ חֲכָמֵינוּ זַ"ל אֶת עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת לִמְלֶאכֶת הַפּוֹעֵל, וְאֶת שְׂכַר הַמִּצְוֹת לְתַשְׁלוּם עַל הָעֲבוֹדָה.

וְכָתַב הָרַמְבַּ"ן (שער הגמול בסופו) וְכָן הִכְרִיעוּ בַּקַּבָּלָה וּבַחֲסִידוּת, שֶׁזְּמַן מַתַּן הַשָּׂכָר הוּא לָעָתִיד־לָבֹא כַּאֲשֶׁר "הַקָּבָּ"ה מְחַיֶּה בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים וְאֵינוֹ עוֹלָם הַנִּשְׁמוֹת שֶׁקָּרִינוּ גַּן־עֵדֶן".

וְיֵשׁ לִתְמֹהַּ, הֵיאַךְ מְאַחֵר הַקָּבָּ"ה שְׂכָרָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, וַהֲרֵי הַקָּבָּ"ה מְקַיֵּם אֶת כָּל הַתּוֹרָה, דְּ"מַה שֶּׁהוּא עוֹשֶׂה הוּא אוֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת וְלִשְׁמוֹר" (שמות רבה פרשה ל, ט)?

וְיִתְבָּאֲרוּ הַדְּבָרִים עַל־פִּי הַמְּבֹאָר בָּאֲרוּכָה בְּסֵפֶר תַּנְיָא קַדִּישָׁא (פרק ל"ו) דְּתַכְלִית בְּרִיאַת הָעוֹלָם הוּא שֶׁ"נִּתְאַוָּה הַקָּבָּ"ה לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים".

כְּלוֹמַר, הָעוֹלָם הַזֶּה מִצַּד־עַצְמוֹ "אֵין תַּחְתּוֹן לְמַטָּה הֵימֶנּוּ בְּעִנְיַן הֶסְתֵּר אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ", וְעַל כָּל אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּטַל לְבַרֵר חֵלֶק מְיֻחָד בָּעוֹלָם, עַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, שֶׁבָּזֶה מְזַכֵּךְ הוּא אֶת גּוּפוֹ הַגַּשְׁמִי וְאֶת חֶלְקוֹ בָּעוֹלָם.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

לְכָל דָּבָר". וּבְרַשִׁ"י שְׁמוֹת כג, ו שֶׁ"אֶבְיוֹן" הוּא "לְשׁוֹן אוֹהֲבָה, שֶׁהוּא מְדֻלְדָּל וְתָאֵב לְכָל טוֹבָה". וּבְרַשִׁ"י בָּבָא מְצִיעָא שָׁם: "וּלְשׁוֹן אֶבְיוֹן, הָאוֹהֲבָה וְאֵינוֹ מַשִּׂיג מַה שֶּׁנַּפְשׁוֹ מִתְאַוָּה לְכָל טוּב". וְכָתַב הָרְאֵ"ם שֶׁ"אבה" וְ"תאב" אַף שֶׁהֵם מִשְׁנֵי שָׁרָשִׁים שׁוֹנִים, הֵם קְרוֹבִים בְּעִנְיָנָם. וְאַף שֶׁכְּבָר בֵּיאֵר רַשִׁ"י לְעֵיל מַהוּ אֶבְיוֹן, חָזַר וּכְתָבוֹ כָּאן, כְּדֵי לְבָאֵר הַטַּעַם שֶׁהִזְהִיר הַכָּתוּב בִּמְיוּחָד לָאו נוֹסָף עֲבוּר אֶבְיוֹן, כֵּיוָן שֶׁהָאֶבְיוֹן "תָּאֵב לְכָל דָּבָר", לָכֵן כְּבִישַׁת שְׂכָרוֹ חֲמוּרָה יוֹתֵר מִשְּׁאָר כְּבִישַׁת שָׂכָר שֶׁל מִי שֶׁאֵינוֹ אֶבְיוֹן.

מִגֵּרְךָ – זֶה גֵּר צֶדֶק - וּכְתָבוֹ בִּנְפָרֵד, אַף שֶׁלְּכְאוֹרָה הוּא נִכְלָל בְּ"מֵאַחֶיךָ", כְּדֵי לַעֲבוֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין (ע"פ ספרי). כְּלוֹמַר, הֵן בְּ"לֹא תַעֲשֹׂק שָׂכִיר", וְהֵן בְּ"לֹא תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֶךָ" (עיוני רש"י). וְנִרְאֶה שֶׁהוּצְרַךְ הַגֵּר לְלָאו נוֹסָף עַל כְּבִישַׁת שְׂכָרוֹ, "מִפְּנֵי שֶׁסּוּרוֹ רָע" (ראה רש"י שמות כג, ט).

בִּשְׁעָרֶיךָ – זֶה גֵּר תּוֹשָׁב - שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא לַעֲבוֹד עֲבוֹדָה־זָרָה (רש"י לעיל יד, כא).

הָאוֹכֵל נְבֵלוֹת - כָּאָמוּר (לעיל יד, כא): "לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ" (רש"י ב"מ קיא, ב).

אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ – לְרַבּוֹת שְׂכַר בְּהֵמָה וְכֵלִים - שֶׁ"אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ" מַשְׁמַע: כָּל שֶׁבְּאַרְצְךָ (ב"מ שם). וּכְאִלּוּ אָמַר: אוֹ מִגֵּרְךָ, אוֹ אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ, אוֹ בִּשְׁעָרֶיךָ. וּמִפְּנֵי שֶׁ"בִּשְׁעָרֶיךָ" מוֹרֶה עַל גֵּר תּוֹשָׁב, וְ"אוֹ מִגֵּרְךָ" מוֹרֶה עַל גֵּר צֶדֶק, וּשְׁנֵיהֶם מְכֻנִּים בְּשֵׁם גֵּר, פֵּרֵשׁ "בִּשְׁעָרֶיךָ" אַחַר "מִגֵּרְךָ", קוֹדֶם "אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ", הַמּוֹרֶה עַל שְׂכַר בְּהֵמָה וְכֵלִים, כִּי שְׂכַר הָעָנִי מֵאַחֶיךָ אוֹ מִגֵּר צֶדֶק אוֹ מִגֵּר תּוֹשָׁב הוּא מִגּוּפָם, שֶׁהָיוּ שְׂכִירִים לְךָ, אֲבָל שְׂכַר בְּהֵמָה וְכֵלִים, הוּא שְׂכַר בְּהֶמְתָּם וּשְׂכַר כְּלֵיהֶם (רא"ם). אוֹ שֶׁרַשִׁ"י רָצָה לְהַבְהִיר בָּזֶה, שֶׁהָאִיסּוּר לִכְבּוֹשׁ שְׂכַר בְּהֵמָה וְכֵלִים, הוּא גַּם בִּשְׂכַר בְּהֵמָה וְכֵלִים שֶׁל גֵּר תּוֹשָׁב (עיוני רש"י). וּמַה שֶּׁהַתּוֹרָה עַצְמָהּ כָּתְבָה "בְּאַרְצְךָ" בֵּין "מִגֵּרְךָ" לְבֵין "בִּשְׁעָרֶיךָ", יֵשׁ לוֹמַר: מִשּׁוּם שֶׁרַק כָּךְ נִיתָּן לְפָרֵשׁ גַּם גֵּר צֶדֶק וְגַם גֵּר תּוֹשָׁב, כִּי אִם הָיָה כָּתוּב: "מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ" – הָיָה פֵּירוּשׁוֹ רַק לְגֵר תּוֹשָׁב. תורה טו

(טו) **וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ – אֶל הַשָּׂכָר הַזֶּה** - זֶהוּ הַפֵּירוּשׁ "וְאֵלָיו". **"הוּא נֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ" לָמוּת** - הוּא מוֹסֵר נַפְשׁוֹ עָלָיו (רש"י ב"מ קיב, א).

עָלָה בְּכֶבֶשׁ - וְסִכֵּן בְּעַצְמוֹ לִיפּוֹל מִן הַכֶּבֶשׁ (רש"י שם).

וְנִתְלָה בָּאִילָן - כְּשֶׁעָלָה עָלָיו לִמְסוֹק זֵיתִים וְלִגְדּוֹר תְּמָרִים, וּמָסַר נַפְשׁוֹ עָלָיו לְמִיתָה, שֶׁמָּא יִפּוֹל מִן הָאִילָן (רש"י שם).

וְהָיָה בְךָ חֵטְא – מִכָּל־מָקוֹם - אֲפִילוּ לֹא יִקְרָא עָלֶיךָ.

אֶלָּא שֶׁמְּמַהֲרִין לְהִפָּרַע עַל־יְדֵי הַקּוֹרֵא - וְלָכֵן נֶאֱמַר: "וְלֹא יִקְרָא עָלֶיךָ אֶל ה'", דְּהַיְנוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְרָא עָלֶיךָ, כִּי אִם יִקְרָא עָלֶיךָ יְמַהֲרוּ לְהִפָּרַע בְּךָ. רְאֵה גַּם רַשִׁ"י לְעֵיל טו, ט. תורה טז

וְתַכְלִית הָעֲלִיָּה תִּהְיֶה לָעָתִיד כַּאֲשֶׁר יְשַׁלֵּם זִכּוּף כְּלָלוּת הָעוֹלָם, וְיִהְיֶה רָאוּי לְדִירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְ"יוֹפִיעַ עֲלֵיהֶם בַּהֲדַר גְּאוֹן עָזּוֹ, וִימַלֵּא כְּבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ".

וְנִמְצָא שֶׁעֲבוֹדָתָם שֶׁל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמָשְׁךְ הַדּוֹרוֹת הִיא בְּגֶדֶר שְׁכִירוּת אַחַת, וּמֵאַחַר שֶׁהַדִּין הוּא דְּ"שְׂכִירוּת אֵינָהּ מִשְׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא לְבַסּוֹף" (בבא מציעא קי, ב) וְלָכֵן שְׁכָרָהּ מִשְׁתַּלֵּם רַק לְבַסּוֹף מִיַּד בִּגְמַר הָעֲבוֹדָה, בְּזִכּוּף הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שֶׁיִּהְיֶה דִּירָה לְהַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ, לְעֵת תְּחִיַּת הַמֵּתִים.

(טז) **לֹא־יוּמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־יוּמְתוּ עַל־אָבוֹת אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ: ס**

טז לָא יְמוּתוּן אֲבָהָן עַל פּוּם בְּנִין וּבְנִין לָא יְמוּתוּן עַל פּוּם אֲבָהָן אֱנַשׁ בְּחוֹבֵהּ יְמוּתוּן:

רש"י◄ **לֹא־יוּמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים •** בְּעֵדוּת בָּנִים, וְאִם תֹּאמַר בַּעֲוֹן בָּנִים, כְּבָר נֶאֱמַר: "אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ", אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ אִישׁ, מֵת בַּעֲוֹן אָבִיו, וְהַקְּטַנִּים מֵתִים בַּעֲוֹן אֲבוֹתָם בִּידֵי שָׁמַיִם.

(יז) **לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה:**

יז לָא תַצְלִי דִּין גִּיּוֹרָא וְיַתֵּמָא וְלָא תִּסַּב מַשְׁכּוֹנָא לְבוּשׁ אַרְמְלָא:

רש"י◄ **לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם •** וְעַל הֶעָשִׁיר כְּבָר הֻזְהַר: (דברים טז) "לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט", וְשָׁנָה בְּעָנִי לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין, לְפִי שֶׁנָּקֵל לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט עָנִי יוֹתֵר מִשֶּׁל עָשִׁיר, לְכָךְ הִזְהִיר וְשָׁנָה עָלָיו. **וְלֹא תַחֲבֹל •** שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאָה.

(יח) **וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ס**

יח וְתִדְכַּר אֲרֵי עַבְדָּא הֲוַיְתָא בְּמִצְרַיִם וּפְרָקָךְ יְיָ אֱלָהָךְ מִתַּמָּן עַל כֵּן אֲנָא מְפַקֵּדְךָ לְמֶעְבַּד יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין:

רש"י◄ **וְזָכַרְתָּ •** עַל־מְנַת־כֵּן פְּדִיתִיךָ: לִשְׁמֹר חֻקּוֹתַי, אֲפִלּוּ יֵשׁ חֶסְרוֹן כִּיס בַּדָּבָר.

(יט) **כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ: ס**

יט אֲרֵי תַּחְצוֹד חֲצָדָךְ בְּחַקְלָךְ וְתִנְשֵׁי עֻמְרָא בְּחַקְלָא לָא תְתוּב לְמִסְבֵּהּ לְגִיּוֹרָא לְיַתֵּמָא וּלְאַרְמְלָא יְהֵי בְּדִיל דִּיבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכֹל עוֹבְדֵי יְדָךְ:

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(טז) **לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים – בְּעֵדוּת בָּנִים** - כְּלוֹמַר, "עַל בָּנִים" פֵּירוּשוֹ: עַל־פִּי בָּנִים, שֶׁהַבָּנִים פְּסוּלִים לְהָעִיד בְּבֵית־דִּין עַל אֲבִיהֶם לְחַיְּבוֹ מִיתָה, וְכֵן הָאָבוֹת פְּסוּלִים לְהָעִיד עַל בְּנֵיהֶם. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר קְרוֹבִים (ראה סנהדרין כח, א).

וְאִם תֹּאמַר: בַּעֲוֹן בָּנִים - וְיִהְיֶה פֵּירוּשׁ "עַל בָּנִים", בִּגְלַל בָּנִים. הַכַּוָּנָה הֵן לְמִיתָה בִּידֵי אָדָם (ראה מלכים ב יד, ו), וְהֵן לְמִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם (כְּסִיּוּם דִּבְרֵי רַשִּׁ"י).?

כְּבָר נֶאֱמַר: "אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ", אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ "אִישׁ" – מֵת בַּעֲוֹן אָבִיו, הַקְּטַנִּים מֵתִים בַּעֲוֹן אֲבוֹתָם בִּידֵי שָׁמַיִם - רְאֵה שַׁבָּת לב, ב. תורה יז

(יז) **לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם – וְעַל הֶעָשִׁיר כְּבָר הֻזְהַר** - לְעֵיל טז, יט.

"לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט", וְשָׁנָה בְּעָנִי - הַיְנוּ "גֵּר יָתוֹם" הָאָמוּר כָּאן.

לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין - וּלְפִי זֶה צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁהַמַּטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיוֹן עוֹבֵר בִּשְׁלִשָׁה לָאוִין, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בּוֹ (שמות כג, ו): "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיוֹנְךָ בְּרִיבוֹ".

לְפִי שֶׁנָּקֵל לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט עָנִי - לְרָעַת הָעָנִי.

יוֹתֵר מִשֶּׁל עָשִׁיר, לְכָךְ הִזְהִיר וְשָׁנָה עָלָיו. לֹא תַחֲבֹל – שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאָה - שֶׁלְּשׁוֹן חוֹבֵל שַׁיָּךְ רַק לְאַחַר הַלְוָאָה, אֲבָל כְּשֶׁהַלְוָה מֵבִיא לוֹ מַשְׁכּוֹן בִּשְׁעַת הַלְוָאָה – "לָאו חוֹבְלוֹ הוּא" (רש"י ב"מ קיד, ב). וּרְאֵה גַּם רַשִּׁ"י לְעֵיל פָּסוּק ו. תורה יח

(יח) **וְזָכַרְתָּ – עַל מְנַת כֵּן פְּדִיתִיךָ, לִשְׁמֹר חֻקּוֹתַי** - כְּאָמוּר: "עַל כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת".

אֲפִלּוּ יֵשׁ חֶסְרוֹן כִּיס בַּדָּבָר - וְזֶהוּ מַה שֶּׁאוֹמֵר: "אֶת הַדָּבָר הַזֶּה", אֲפִילּוּ מִצְוָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֶסְרוֹן כִּיס, כְּמוֹ "לֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה", שֶׁזֶּהוּ אַף בְּמִקְרֶה שֶׁאִם לֹא תַחֲבֹל בִּגְדוֹ אַתָּה תַּפְסִיד אֶת כַּסְפְּךָ. תורה יט

רש"י◄ **וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר** • וְלֹא גָּדִישׁ, מִכָּאן אָמְרוּ: עֹמֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סְאָתַיִם וּשְׁכָחוֹ, אֵינוֹ שִׁכְחָה. **בַּשָּׂדֶה** • לְרַבּוֹת שִׁכְחַת קָמָה, שֶׁשָּׁכַח מִקְצָתָהּ מִלִּקְצֹר. **לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ** • (פאה פ"ו מ"ד) מִכָּאן אָמְרוּ: שֶׁלְּאַחֲרָיו, שִׁכְחָה. שֶׁלְּפָנָיו, אֵינוֹ שִׁכְחָה, שֶׁאֵינוֹ בְּ"כַל תָּשׁוּב". **לְמַעַן יְבָרֶכְךָ** • (ספרי) וְאַף־עַל־פִּי שֶׁבָּאת לְיָדוֹ שֶׁלֹּא בְּמִתְכַּוֵּן, קַל־וָחֹמֶר לַעוֹשֶׂה בְּמִתְכַּוֵּן. אֲמֹר מֵעַתָּה: נָפְלָה סֶלַע מִיָּדוֹ וּמְצָאָהּ עָנִי וְנִתְפַּרְנֵס בָּהּ, הֲרֵי הוּא מִתְבָּרֵךְ עָלֶיהָ.

(כ) **כִּי תַחְבֹּט זֵיתְךָ לֹא תְפַאֵר אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה:**

כ אֲרֵי תַחְבּוֹט זֵיתָךְ לָא תְפַלֵּי בַּתְרָךְ לְגִיּוֹרָא לְיִתַּמָּא וּלְאַרְמְלָא יְהֵי:

רש"י◄ **לֹא תְפַאֵר** • (חולין קלא) לֹא תִטֹּל תִּפְאַרְתּוֹ מִמֶּנּוּ, מִכָּאן שֶׁמַּנִּיחִין פֵּאָה לָאִילָן. **אַחֲרֶיךָ** • (שם) זוֹ שִׁכְחָה.

(כא) **כִּי תִבְצֹר כַּרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה:**

כא אֲרֵי תִקְטוֹף כַּרְמָךְ לָא תְעַלֵּל בַּתְרָךְ לְגִיּוֹרָא לְיִתַּמָּא וּלְאַרְמְלָא יְהֵי:

רש"י◄ **לֹא תְעוֹלֵל** • אִם מָצָאתָ בּוֹ עוֹלֶלֶת, לֹא תִקָּחֶנָּה. (פאה ז) וְאֵיזוֹ הִיא עוֹלְלוֹת? כָּל שֶׁאֵין לָהּ לֹא כָּתֵף וְלֹא נָטֵף. יֵשׁ לָהּ אֶחָד מֵהֶם, הֲרֵי הִיא לְבַעַל הַבַּיִת. וְרָאִיתִי בְּתַלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי: אֵיזוֹ הִיא כָּתֵף? פְּסִיגִין זֶה עַל גַּב זֶה. נָטֵף, אֵלּוּ הַתְּלוּיוֹת בַּשִּׁדְרָה וְיוֹרְדוֹת.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(יט) **וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר – וְלֹא גָּדִישׁ. מִכָּאן אָמְרוּ** - פֵּאָה פֶּרֶק ו מִשְׁנָה ו. **עֹמֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סָאתַיִם וּשְׁכָחוֹ – אֵינוֹ שִׁכְחָה** - שֶׁאֵין גָּדִישׁ פָּחוֹת מִסְּאתַיִם, וְכֵיוָן שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה "עוֹמֶר", לְמַעַט גָּדִישׁ, נִתְמַעֵט הָעוֹמֶר גַּם כֵּן, כְּשֶׁיֵּשׁ בּוֹ סָאתַיִם (רא"ם).

בַּשָּׂדֶה – לְרַבּוֹת שִׁכְחַת קָמָה, שֶׁשָּׁכַח מִקְצָתָהּ מִלִּקְצֹר - שֶׁלֹּא תֹּאמַר: "וְשָׁכַחְתָּ עוֹמֶר" וְלֹא קָמָה, לָכֵן כָּתַב "בַּשָּׂדֶה", לְרַבּוֹת שִׁכְחַת קָמָה, שֶׁאִם שָׁכַח מִקְצַת שָׂדֶה, וְלֹא קָצַר אוֹתָהּ, הֲרֵי קָמָה זוֹ לָעֲנִיִּים. וְזֶהוּ כְּשֶׁאֵין בַּקָּמָה הַהִיא שִׁיעוּר סָאתַיִם, אֲבָל יֵשׁ בָּהּ סָאתַיִם, הֲרֵי הִיא כְּגָדִישׁ, וְאֵינָהּ לָעֲנִיִּים (רא"ם).

לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ – מִכָּאן אָמְרוּ - פֵּאָה פֶּרֶק ו מִשְׁנָה ד. בָּבָא מְצִיעָא יא, א. **שֶׁלְּאַחֲרָיו – שִׁכְחָה, שֶׁלְּפָנָיו – אֵינוֹ שִׁכְחָה** - בִּשְׁכִחַת הַקּוֹצֵר קָאֵי, יָחִיד שֶׁהִתְחִיל לִקְצוֹר מֵרֹאשׁ הַשּׂוּרָה, וְשָׁכַח לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו, שֶׁלְּאַחֲרָיו הָוֵי שִׁכְחָה, שֶׁלְּפָנָיו לָא הָוֵי שִׁכְחָה (רש"י ב"מ שם).

שֶׁאֵינוֹ בְּ"כַל תָּשׁוּב" - שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ שָׁב לְאַחֲרָיו.

לְמַעַן יְבָרֶכְךָ – וְאַף־עַל־פִּי שֶׁבָּאת לְיָדוֹ שֶׁלֹּא בְּמִתְכַּוֵּן - שֶׁמִּיַּד שֶׁהַבְּעָלִים שָׁכְחוּ אוֹתוֹ, עוֹד לִפְנֵי שֶׁנּוֹדַע לָהֶם דְּבַר הַשִּׁכְחָה, כְּבָר זָכוּ בּוֹ הָעֲנִיִּים, וַהֲרֵי זֶה שֶׁלֹּא בְּכַוָּנַת הַבְּעָלִים וְשֶׁלֹּא מִדַּעְתָּם (רא"ם).

קַל־וָחֹמֶר לְעוֹשֶׂה בְּמִתְכַּוֵּן - כְּלוֹמַר, הַתּוֹרָה כָּתְבָה עִנְיַן הַבְּרָכָה בְּמִצְוַת שִׁכְחָה דַּוְקָא, כְּדֵי לִלְמוֹד מִמֶּנָּה קַל־וָחֹמֶר לִשְׁאָר מִצְוֹת שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה מִידִיעָה וּמִתּוֹךְ כַּוָּנָה (כְּמוֹ לֶקֶט וּפֵאָה וּשְׁאָר מִצְוֹת שֶׁעִנְיָנָן צְדָקָה), שֶׁוַּדַּאי מִתְבָּרֵךְ עָלֶיהָ. וּבִלְשׁוֹן הַ'סִּפְרִי': "וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר, מִי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְזַכּוֹת וְזָכָה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ זָכָה מִדַּעְתּוֹ, הַמִּתְכַּוֵּן לְזַכּוֹת וְזָכָה – עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה".

אֲמֹר מֵעַתָּה: נָפְלָה סֶלַע מִיָּדוֹ וּמְצָאָהּ עָנִי וְנִתְפַּרְנֵס בָּהּ – הֲרֵי הוּא מִתְבָּרֵךְ עָלֶיהָ - רְאֵה גַּם רַשִּׁ"י וַיִּקְרָא ה, יז: "הֲרֵי הוּא אוֹמֵר לְמַעַן יְבָרֶכְךָ וגו', קָבַע הַכָּתוּב בְּרָכָה לְמִי שֶׁבָּאת עַל יָדוֹ מִצְוָה בְּלֹא יָדַע, אֱמוֹר מֵעַתָּה: הַיְתָה סֶלַע צְרוּרָה בִּכְנָפָיו וְנָפְלָה הֵימֶנּוּ וּמְצָאָהּ הֶעָנִי וְנִתְפַּרְנֵס בָּהּ – הֲרֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא קוֹבֵעַ לוֹ בְּרָכָה". וְכָתַב בְּ"דִּבְרֵי דָוִד", שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ פֵּירוּשׁ הַכָּתוּב: "בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֶךָ", שֶׁאֲפִילּוּ בְּ"מַעֲשֵׂה יָדֶךָ" בִּלְבָד, מִבְּלִי שֶׁנָּתַן דַּעְתּוֹ עַל כָּךְ, הוּא מִתְבָּרֵךְ. תורה כ

(כ) **לֹא תְפַאֵר – לֹא תִטֹּל תִּפְאַרְתּוֹ מִמֶּנּוּ** - כְּלוֹמַר, לֹא תִטּוֹל כָּל פְּאֵרוֹ, וְהַיְנוּ שֶׁלֹּא תִטּוֹל פֵּאָה (רש"י חולין קלא, ב), וְהַכַּוָּנָה לְאוֹתָן פֵּירוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בְּגוֹבַהּ הָאִילָן (ספר הזכרון).

מִכָּאן שֶׁמַּנִּיחִין פֵּאָה לָאִילָן - מִשְׁמַע לְכָל הָאִילָנוֹת, וְלָאו דַּוְקָא לְעֵץ זֵיתִים הַנִּזְכָּר בַּכָּתוּב (ספר הזכרון).

אַחֲרֶיךָ – זוֹ שִׁכְחָה - שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא מֵאַחֲרָיו, כְּדִתְנַן (פאה פ"ו מ"ד): שֶׁלְּפָנָיו אֵינוֹ שִׁכְחָה, שֶׁלְּאַחֲרָיו שִׁכְחָה, זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁהוּא בְּבַל תָּשׁוּב – שִׁכְחָה, שֶׁאֵינוֹ בְּבַל תָּשׁוּב – אֵינוֹ שִׁכְחָה (רש"י חולין קלא, ב). תורה כא

(כא) **לֹא תְעוֹלֵל – אִם מָצָאתָ בּוֹ** - בַּכֶּרֶם.

עוֹלֶלֶת לֹא תִקָּחֶנָּה - בְּרַשִּׁ"י וַיִּקְרָא יט, י: "לֹא תִטּוֹל עוֹלֵלוֹת שֶׁבָּהּ".

וְאֵיזוֹ הִיא עוֹלֶלֶת? כָּל שֶׁאֵין לָהּ לֹא כָּתֵף - אֶשְׁכּוֹל שֶׁאֵין לוֹ פְּסִיגִין, אֶלָּא אַחַת הִיא כֻּלָּהּ (רש"י קידושין נד, ב).

וְלֹא נָטֵף - אֶלָּא שׁוּרָה יְחִידִית שֶׁל עֲנָבִים (רש"י ברכות לה, א).

יֵשׁ לָהּ אֶחָד מֵהֶם – הֲרֵי הִיא לְבַעַל הַבַּיִת. וְרָאִיתִי בְּגְמָרָא יְרוּשַׁלְמִית - פֵּאָה פֶּרֶק ז הֲלָכָה ד.

אֵיזוֹ הִיא "כָּתֵף"? פְּסִיגִין - פִּצּוּלִים (רא"ם).

זֶה עַל גַּב זֶה - שֶׁדַּרְכָּהּ הָאֶשְׁכּוֹל לָצֵאת מִן הַשִּׁדְרָה שֶׁלּוֹ כַּמָּה אֶשְׁכּוֹלוֹת קְטַנִּים, וְהֵן נִקְרָאוּ פְּסִיגִין, וּכְשֶׁהֵם שׁוֹכְבִים זֶה עַל גַּבֵּי זֶה נִקְרָא "כָּתֵף", כְּמַשְׂאוֹי שֶׁעַל

(כב) וְזָכַרְתָּ֗ כִּי־עֶ֤בֶד הָיִ֙יתָ֙ בְּאֶ֣רֶץ מִצְרַ֔יִם עַל־כֵּ֕ן
אָנֹכִ֥י מְצַוְּךָ֖ לַעֲשׂ֥וֹת אֶת־הַדָּבָֽר הַזֶּֽה׃ ס

כב וְתִדְכַּר אֲרֵי עַבְדָּא הֲוֵיתָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם עַל כֵּן אֲנָא מְפַקֵּדְךָ לְמֶעְבַּד יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין׃

כה (א) כִּֽי־יִהְיֶ֣ה רִ֔יב בֵּ֥ין אֲנָשִׁ֖ים וְנִגְּשׁ֣וּ אֶל־
הַמִּשְׁפָּ֑ט וּשְׁפָט֥וּם וְהִצְּדִּ֖יקוּ אֶת־הַצַּדִּ֑יק וְהִרְשִׁ֖יעוּ
אֶת־הָרָשָֽׁע׃

א אֲרֵי יְהֵי דִין בֵּין גֻּבְרַיָּא וְיִתְקָרְבוּן לְדִינָא וִידִינֻנּוּן וִיזַכּוּן יָת זַכָּאָה וִיחַיְּבוּן יָת חַיָּבָא׃

רש"י◄ **כִּי־יִהְיֶה רִיב •** (ספרי) סוֹפָם לִהְיוֹת נִגָּשִׁים אֶל הַמִּשְׁפָּט. אֲמֹר מַעַתָּה: אֵין שָׁלוֹם יוֹצֵא מִתּוֹךְ מְרִיבָה, מִי גָּרַם לְלוֹט לִפְרֹשׁ מִן הַצַּדִּיק? הֲוֵי אוֹמֵר: זוֹ מְרִיבָה. **וְהִרְשִׁיעוּ אֶת־הָרָשָׁע •** יָכֹל כָּל הַמִּתְחַיְּבִין בַּדִּין לוֹקִין? תַּלְמוּד לוֹמַר.

(ב) וְהָיָ֣ה אִם־בֶּן הַכּוֹת֮ הָרָשָׁע֒ וְהִפִּילוֹ֙ הַשֹּׁפֵ֔ט
וְהִכָּהוּ֙ לְפָנָ֔יו כְּדֵ֥י רִשְׁעָת֖וֹ בְּמִסְפָּֽר׃

ב וִיהֵי אִם בַּר חַיָּבָא לְאַלְקָאָה חַיָּבָא וְיִרְמִנֵּהּ דַּיָּנָא וְיַלְקִנֵּהּ קֳדָמוֹהִי כְּמִסַּת חוֹבָתֵהּ בְּמִנְיָן׃

רש"י◄ **וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע •** פְּעָמִים לוֹקֶה, וּפְעָמִים אֵינוֹ לוֹקֶה, וּמִי הוּא הַלּוֹקֶה? לְמֹד מִן הָעִנְיָן. "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ", לָאו שֶׁלֹּא נִתַּק לַעֲשֵׂה (מכות יג). **וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט •** מְלַמֵּד שֶׁאֵין מַלְקִין אוֹתוֹ לֹא

אשל אברהם – הרב אלאשולי

כְּתֵפוֹ שֶׁל אָדָם (פני משה שם).

נָטֵף – **אֵלּוּ הַתְּלוּיוֹת בְּשַׁדְרָה וְיוֹרְדוֹת** - הֵן הַגַּרְגְּרִים שֶׁל עֲנָבִים הַמְחוּבָּרִים בְּסוֹף הַשַּׁרְבִּיט, וְדֶרֶךְ לִהְיוֹת תְּלוּיִם שָׁם עֲנָבִים הַרְבֵּה (פני משה שם). תורה כב

(א) **כִּי יִהְיֶה רִיב** – **סוֹפָם לִהְיוֹת נִגָּשִׁים "אֶל הַמִּשְׁפָּט"** - פֵּירוּשׁ: מִזֶּה שֶׁאָמַר "כִּי יִהְיֶה **רִיב**", וְלֹא "כִּי יִהְיֶה **דָּבָר**" (כִּלְשׁוֹן הַנֶּאֱמָר גַּבֵּי סִכְסוּךְ מָמוֹנִי, רְאֵה שְׁמוֹת יח, טז. שָׁם כד, יד), מוּבָן שֶׁמְּדוּבָּר כָּאן בְּסִכְסוּךְ אִישִׁי (הַנּוֹבֵעַ מִשִּׂנְאָה), וּמִתּוֹךְ כָּךְ הֵם נִגָּשִׁים לַמִּשְׁפָּט, וּבְמְרִיבָה כָּזֹאת, גַּם אַחֲרֵי פְּסַק הַדִּין, לֹא יִהְיֶה שָׁלוֹם בֵּין הַצְּדָדִים, שֶׁכֵּן בֵּית הַדִּין מַכְרִיזִים עַל אֶחָד מֵהֶם שֶׁהוּא צַדִּיק וְעַל הַשֵּׁנִי שֶׁהוּא רָשָׁע, וְאִם כֵּן הַמִּשְׁטָמָה בֵּין הַצְּדָדִים תִּשְׁאַר גַּם לְאַחַר פְּסַק הַדִּין (ע"פ תורת מנחם).

אֲמֹר מַעַתָּה: אֵין שָׁלוֹם יוֹצֵא מִתּוֹךְ מְרִיבָה. מִי גָּרַם לְלוֹט לִפְרֹשׁ מִן הַצַּדִּיק? - אַבְרָהָם. וּמַה שֶׁאוֹמֵר "הַצַּדִּיק" (וְלֹא אַבְרָהָם), זֶהוּ לוֹמַר שֶׁגַּם בַּמְּרִיבָה הַהִיא, כְּמוֹ כָּאן, אֶחָד הָיָה צַדִּיק וְהַשֵּׁנִי רָשָׁע, וּמִתּוֹךְ כָּךְ נִפְרְדוּ.

הֲוֵי אוֹמֵר: זוֹ מְרִיבָה - רְאֵה בְּרֵאשִׁית יג, ז־יא.

וְהִרְשִׁיעוּ אֶת הָרָשָׁע – **יָכוֹל כָּל הַמִּתְחַיְּבִין בַּדִּין לוֹקִין?** - כְּאָמוּר בְּפָסוּק ב: "וְהִפִּילוֹ הַשּׁוֹפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו".

תַּלְמוּד לוֹמַר - פָּסוּק ב.

"וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע", פְּעָמִים לוֹקֶה וּפְעָמִים אֵינוֹ לוֹקֶה - נִרְאֶה שֶׁמְּפָרֵשׁ "בֶּן הַכּוֹת" מִלְּשׁוֹן: בֶּן מַלְקוֹת, וּכְתַרְגּוּם אוּנְקְלוֹס.

וּמִי הוּא הַלּוֹקֶה? לְמֹד מִן הָעִנְיָן - וּרְאֵה רַשִׁ"י מְנָחוֹת נח, סוֹף עַמּוּד ב: "לְהָכִי נָקֵט לָאו דַּחֲסִימָה, מִשּׁוּם **דַּעֲלִיהּ כְּתִיב**: וְהִפִּילוֹ הַשּׁוֹפֵט וגו'".

"לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ" - פָּסוּק ד.

'לָאו' שֶׁלֹּא נִתַּק לַעֲשֵׂה' - כְּלוֹמַר, מִסְּמִיכַת הַפָּסוּק "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ" לְפָרָשַׁת הַמַּלְקוֹת, אָנוּ לְמֵדִים שֶׁמָּה שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה כָּאן שֶׁרַק לְפְעָמִים לוֹקִים, הַלּוֹקִים הֵם אֵלּוּ שֶׁעָבְרוּ עַל לָאו כְּמוֹ "לֹא תַחְסֹם", שֶׁאֵינוֹ נִתָּק לַעֲשֵׂה, דְּהַיְנוּ שֶׁאֵין לוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה הַמּוֹרָה לוֹ לְהָסִיר אֶת הַמַּחְסוֹם, אֶלָּא אִיסּוּר לֹא לַחֲסוֹם בִּלְבַד, אֲבָל לָאו הַנִּתָּק לַעֲשֵׂה, כְּמוֹ לָאו שֶׁל גְּזֵלָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה לְהָשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה, הָעוֹבֵר עַל לָאו כָּזֶה אֵינוֹ לוֹקֶה, כֵּיוָן שֶׁהוּא מְצֻוֶּה לְהָשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה.

וּמִשּׁוּם כָּךְ נִקְרָא "לָאו הַנִּתָּק לַעֲשֵׂה", שֶׁהֲעֲשֵׂה בָּא "לְנַתֵּק אֶת הַלָּאו מֵעֹנֶשׁ מַלְקוֹת" (רשי"י מכות טו, א ד"ה ההוא). אֲבָל רְאֵה רַשִׁ"י פְּסָחִים פד, א גַּבֵּי לָאו הַנִּתָּק לַעֲשֵׂה: "דְּמַשְׁמַע זוֹ הִיא תַּקָּנָתוֹ, אִם תַּעֲבוֹר עַל הַלָּאו – עֲשֵׂה זֹאת וְהִנָּצֵל. וְעוֹד, דְּלָא דָּמֵי לְלָאו דַּחֲסִימָה שֶׁהַמַּלְקוֹת נִסְמָךְ לוֹ". מַשְׁמַע שֶׁהֵם שְׁנֵי טְעָמִים שׁוֹנִים. וּרְאֵה רַשִׁ"י וַיִּקְרָא א, ד שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה, הַקָּרְבָּן עוֹלָה הָיָה מְרַצֶּה עַל לָאו הַנִּתָּק לַעֲשֵׂה. אַךְ צָרִיךְ עִיּוּן לָמָּה נָקַט רַק "לָאו הַנִּתָּק לַעֲשֵׂה", וְלֹא נָקַט גַּם לָאו שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַעֲשֶׂה, כַּנִּזְכָּר בַּ"סִּפְרֵי", שֶׁלּוֹמְדִים זֹאת מִ"לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ", שֶׁהוּא לָאו שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַעֲשֶׂה. וְאוּלַי סוֹבֵר רַשִׁ"י שֶׁלְּפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא כֵּן לוֹקִים עַל לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה (וּכְדַעַת רַבִּי יְהוּדָה מַכּוֹת ד, ב), כְּמוֹ **שֶׁמְּפוֹרָשׁ** בְּפָרָשַׁת מוֹצִיא שֵׁם רָע (לעיל כב, יח): "וְיִסְּרוּ אוֹתוֹ", דְּהַיְנוּ מַלְקוֹת, כְּמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ רַשִׁ"י שָׁם, וְהַרֵי הוֹצָאַת שֵׁם רָע אֵין בָּהּ מַעֲשֶׂה. תורה ב

(ב) **וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט** – **מְלַמֵּד שֶׁאֵין מַלְקִין אוֹתוֹ לֹא עוֹמֵד וְלֹא יוֹשֵׁב, אֶלָּא מֻטֶּה** - כְּלוֹמַר, "וְהִפִּילוֹ" פֵּירוּשׁוֹ: וְהִטָּהוּ, וְלֹא שֶׁהִפִּילוֹ עַל

עוֹמֵד וְלֹא יוֹשֵׁב, אֶלָּא מֵטָּה. **לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ** • וּלְאַחֲרָיו כְּדֵי שְׁתַּיִם, מִכָּאן אָמְרוּ: מַלְקִין אוֹתוֹ שְׁתֵּי יָדוֹת מִלְּאַחֲרָיו וּשְׁלִישׁ מִלְּפָנָיו (מכות כב). **בְּמִסְפָּר** • (שם) וְאֵינוֹ נָקוּד בַּמִּסְפָּר, לִמֵּד שֶׁהוּא דָּבוּק, לוֹמַר בְּמִסְפַּר אַרְבָּעִים וְלֹא אַרְבָּעִים שְׁלֵמִים, אֶלָּא מִנְיָן שֶׁהוּא סוֹכֵם וּמַשְׁלִים לְאַרְבָּעִים וְהֵם אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת.

(ג) **אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יֹסִיף פֶּן־יֹסִיף לְהַכֹּתוֹ עַל־אֵלֶּה מַכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ:**

ג אַרְבָּעִין יַלְקִנֵּהּ לָא יוֹסֵף דִּילְמָא יוֹסֵף לְאַלְקָיוּתֵהּ עַל אִלֵּין מָחָא רַבָּא וְיֵקַל אֲחוּךְ לְעֵינָיךְ:

רש"י◄ **לֹא יֹסִיף** • מִכָּאן אַזְהָרָה לַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ. **וְנִקְלָה אָחִיךָ** • כָּל הַיּוֹם קוֹרְאוֹ רָשָׁע. וּמְשֻׁלָּקָה, קְרָאוֹ אָחִיךָ.

אשל אברהם – הרב אלאשולי

הָאָרֶץ מַמָּשׁ, כִּי אָז הָיָה לוֹ לוֹמַר: "וְהִפִּילוֹ עַל הָאָרֶץ". וּרְאֵה גַּם רַשִּׁ"י בְּרֵאשִׁית כד, סד. וּרְאֵה מַכּוֹת כב, ב: "כֵּיצַד מַלְקִין אוֹתוֹ? כּוֹפֶה שְׁתֵּי יָדָיו עַל הָעַמּוּד הֵילֵךְ וְהֵילֵךְ", וּבְרַשִּׁ"י שָׁם: "עַל הָעַמּוּד – עֵץ אֶחָד נָעוּץ בַּקַּרְקַע וְגָבוֹהַּ כְּנֶגֶד שְׁתֵּי אַמּוֹת אוֹ אַמָּה וָחֵצִי, וְהוּא **כָּפוּף וּמֻטָּה** עַל אוֹתוֹ הָעַמּוּד כְּאָדָם הַנִּסְמָךְ עַל בְּרִיחַ דֶּלֶת, וְתוֹלֶה יָדָיו לְמַטָּה, וְכוֹפְתִין לוֹ יָדָיו בְּצִדֵּי הָעַמּוּד". **לְפָנָיו** - עַל הַבֶּטֶן (רש"י מכות כב, ב).

כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ – **וּלְאַחֲרָיו כְּדֵי שְׁתַּיִם** - כְּלוֹמַר, רִשְׁעָה אַחַת מִלְּפָנָיו, וּשְׁתֵּי רִשְׁעִיּוֹת מֵאַחֲרָיו (מכות כג, א). פֵּירוּשׁ: מִדִּכְתִיב "וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ", דְּמִשְׁמַע כְּדֵי רִשְׁעָה אַחַת, מִכְּלָל שֶׁלְּאַחוֹרָיו, יוֹתֵר מִכְּדֵי רִשְׁעָה אַחַת. וְתָפַשְׁתָּ מוּעָט תָּפַשְׁתָּ, וְהוּא כְּדֵי שְׁתֵּי רִשְׁעִיּוֹת, הֲרֵי שָׁלֹשׁ רִשְׁעִיּוֹת: שְׁתַּיִם מֵאַחֲרָיו, וְאַחַת מִלְּפָנָיו (רא"ם). וְנִרְאֶה שֶׁהַלִּימּוּד הוּא **מִיּתּוּר** הַתֵּיבוֹת "לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ", שֶׁהָיָה דַּי בְּאָמְרוֹ: "וְהִכָּהוּ".

מִכָּאן אָמְרוּ - מַכּוֹת כב, ב.

מַלְקִין אוֹתוֹ שְׁתֵּי יָדוֹת מִלְּאַחֲרָיו וּשְׁלִישׁ מִלְּפָנָיו - מִכָּאן לוֹמְדִים דְּמַכּוֹת הָרְאוּיוֹת לְהִשְׁתַּלֵּשׁ לִשְׁלִשָּׁה חֲלָקִים בָּעֵינָן, שֶׁמַּכָּה שְׁתֵּי יָדוֹת מֵאֲחוֹרָיו וּשְׁלִישׁ מִלְּפָנָיו (רש"י סנהדרין ז, א). וּלְהָעִיר שֶׁלְּשׁוֹן הַמִּשְׁנָה מַכּוֹת כב, ב הוּא: "וּמַכֶּה אוֹתוֹ שְׁלִישׁ מִלְּפָנָיו וּשְׁתֵּי יָדוֹת מִלְּאַחֲרָיו", אֲבָל רַשִּׁ"י הוֹפֵךְ כָּאן הַסֵּדֶר וְכוֹתֵב: "שְׁתֵּי יָדוֹת מֵאֲחוֹרָיו וּשְׁלִישׁ מִלְּפָנָיו". וְאוּלַי מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר תְּחִילָּה: "וְהִפִּילוֹ הַשּׁוֹפֵט וְהִכָּהוּ", שֶׁמִּזֶּה מַשְׁמַע שֶׁהָיָה מַכֶּה אוֹתוֹ תְּחִילָּה עַל גַּבּוֹ כְּשֶׁהוּא מֻטֶּה עַל הָעַמּוּד, כִּבְזָכָר לְעִיל, וְרַק אַחַר־כָּךְ נֶאֱמַר: "לְפָנָיו".

בְּמִסְפָּר – **וְאֵינוֹ נָקוּד "בַּמִּסְפָּר"** - לָשׁוֹן הַמּוֹרֶה עַל הֶפְסֵק, דְּהַיְנוּ שֶׁהִיא תֵּיבָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְאָז הָיָה פֵּירוּשׁוֹ שֶׁיֵּשׁ לְהַכּוֹתוֹ עַל־יְדֵי סְפִירָה: א, ב, ג וכו' (באר בשדה).

לִמֵּד שֶׁהוּא דָּבוּק - לְתֵיבַת "אַרְבָּעִים" שֶׁבְּתְחִילַת הַפָּסוּק הַבָּא.

לוֹמַר: "בְּמִסְפַּר אַרְבָּעִים", וְלֹא "אַרְבָּעִים" שְׁלֵמִים - דְּהַיְנוּ שֶׁהָאַרְבָּעִים אֵינוֹ "בַּמִּסְפָּר", כִּי אִם כֵּן הָיָה לוֹ לוֹמַר: "אַרְבָּעִים בַּמִּסְפָּר" (באר בשדה).

אֶלָּא מִנְיָן שֶׁהוּא סוֹכֵם וּמַשְׁלִים לְאַרְבָּעִים - רְאֵה גַּם רַשִּׁ"י מכות כב, א: "וְדָרְשִׁינַן כְּמַאן דִּכְתִיב בְּמִסְפַּר אַרְבָּעִים, מִנְיָן שֶׁהוּא סוֹכֵם אֶת הָאַרְבָּעִים, כִּדְמְפָרֵשׁ בְּגְמָרָא, דְּמִדְּלָא כְּתִיב: יַכֻּנּוּ אַרְבָּעִים בַּמִּסְפָּר, אֶלָּא: בְּמִסְפַּר אַרְבָּעִים יַכֻּנּוּ, שְׁמִעִינַן דְּהָכִי קָאָמַר: מִנְיָן הַסּוֹכֵם הָאַרְבָּעִים, חֶשְׁבּוֹן הַמַּשְׁלִים סְכוּם שֶׁל אַרְבָּעִים, שֶׁגּוֹרֵם לִקְרוֹת אַחֲרָיו אַרְבָּעִים, וְהַיְנוּ שְׁלֹשִׁים וְתֵשַׁע".

וְהֵם אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת - כִּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה מַכּוֹת שָׁם. תורה ג

(ג) **לֹא יֹסִיף** – **מִכָּאן אַזְהָרָה לְמַכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ** - בְּסַנְהֶדְרִין לוֹמְדִים זֹאת מִקַּל־וָחוֹמֶר: "וּמַה בְּמָקוֹם מִצְוָה, שֶׁמִּצְוָה לְהַכּוֹתוֹ – מִצְוָה שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ [יוֹתֵר מֵאַרְבָּעִים], שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם מִצְוָה, שֶׁאֵינוֹ מִצְוָה לְהַכּוֹתוֹ – אֵינוֹ דִּין שֶׁמִּצְוָה שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ". וּבְרַשִּׁ"י שָׁם: "וְיָלִיף אַזְהָרָה לְמַכֵּה אָבִיו אוֹ חֲבֵירוֹ מֵהָכָא". אַךְ מִזֶּה שֶׁרַשִּׁ"י לֹא הִזְכִּיר כָּאן אֶת הַקַּל־וָחוֹמֶר, מִשְּׁמַע שֶׁסּוֹבֵר שֶׁהַלִּימּוּד הוּא כְּלָלִי, שֶׁהַתּוֹרָה הִזְהִירָה שֶׁלֹּא לְהַכּוֹת אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא כַּדִּין (עיוני רש"י). וּרְאֵה גַּם רַשִּׁ"י סוֹטָה טז, א: "וְאָסוּר לְהַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל **בְּחִנָּם**, שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה: לֹא יוֹסִיף, פֶּן יוֹסִיף". וּבְרַשִּׁ"י סַנְהֶדְרִין פד, ב: "שֶׁהֲרֵי כָּל יִשְׂרָאֵל הוּזְהָרוּ עַל חֲבָלַת חֲבֵירוֹ, דִּכְתִיב לֹא יוֹסִיף, פֶּן יוֹסִיף". וּבְרַשִּׁ"י בָּבָא קַמָּא פז, ב: "דְּאֵין אָדָם רַשַּׁאי לַחֲבוֹל בְּבִתּוֹ, דְּהָא יִשְׂרָאֵלִית הִיא, וְעָבַר עַל לֹא יוֹסִיף, פֶּן יוֹסִיף".

וְנִקְלָה אָחִיךָ – **כָּל הַיּוֹם** - צָרִיךְ עִיּוּן הַבִּיטּוּי (שֶׁמִּקּוֹרוֹ בַּ'סִּפְרֵי') "כָּל הַיּוֹם". וְאוּלַי הַכַּוָּנָה לְאוֹתוֹ יוֹם שֶׁגָּזְרוּ עָלָיו עוֹנֶשׁ מַלְקוֹת עַד שֶׁלּוֹקֶה, וְאִם כֵּן צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהַגְּזַר־דִּין וְהַבִּיצּוּעַ הֵם בְּאוֹתוֹ יוֹם.

קוֹרְאוֹ "רָשָׁע" - "וְהִרְשִׁיעוּ אֶת הָרָשָׁע .. הַכּוֹת הָרָשָׁע .. כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ".

וּמְשֻׁלָּקָה - וְזֶהוּ "וְנִקְלָה", אַחֲרֵי שֶׁנִּקְלָה עַל־יְדֵי הַמַּלְקוֹת.

קְרָאוֹ "אָחִיךָ" - כֵּיוָן שֶׁהַמַּלְקוֹת מְכַפְּרוֹת, הֲרֵי שׁוּב רָאוּי הוּא לְהִקָּרֵא "אָחִיךָ". וּרְאֵה גַּם רַשִּׁ"י תְּהִלִּים עט, ב: "בְּשַׂר חֲסִידֶיךָ – וַהֲלֹא רְשָׁעִים הָיוּ? אֶלָּא מִשֶּׁקִּבְּלוּ פּוּרְעָנוּתָם הֲרֵי הֵם חֲסִידִים, וְכָן הוּא אוֹמֵר: וְנִקְלָה אָחִיךָ, כֵּיוָן שֶׁלָּקָה אָחִיךָ הוּא". תורה ד

(ד) **לֹא־תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ: ס** ד לָא תֵחוֹד פּוּם תּוֹרָא בִּדְרָשֵׁהּ:

רש"י◄ **לֹא־תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ •** (ב"ק נד) דִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה, וְהוּא הַדִּין לְכָל בְּהֵמָה, חַיָּה וָעוֹף, הָעוֹשִׂים בִּמְלָאכָה שֶׁהִיא בִּדְבַר מַאֲכָל, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "שׁוֹר"? לְהוֹצִיא אֶת הָאָדָם. **בְּדִישׁוֹ •** (שם פט) יָכֹל יַחְסְמֶנּוּ מִבַּחוּץ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר", מִכָּל־מָקוֹם. וְלָמָּה נֶאֱמַר דַּיִשׁ? לוֹמַר לְךָ מַה דַּיִשׁ מְיֻחָד, דָּבָר שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ וְגִדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ, אַף כָּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ. יָצָא הַחוֹלֵב וְהַמְגַבֵּן וְהַמְחַבֵּץ, שֶׁאֵין גִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ. יָצָא הַלָּשׁ וְהַמְקַטֵּף, שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ לְחַלָּה. יָצָא הַבּוֹדֵל בִּתְמָרִים וּבִגְרוֹגָרוֹת, שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן לְמַעֲשֵׂר.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(ד) **לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ – דִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה** - בְּדָבָר הָרָגִיל לִהְיוֹת (רש"י ב"ק נד, ב).

וְהוּא הַדִּין לְכָל בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף - וְכֵן מוּבָא בַּ'סִּפְרֵי': "אֵין לִי אֶלָּא שׁוֹר, מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת שְׁאָר בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף כַּיּוֹצֵא בְּשׁוֹר? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תַחְסֹום, מִכָּל־מָקוֹם". וּכְפֵירוּשׁ הָרְאַ"ם, שֶׁאִם הַכַּוָּנָה לְשׁוֹר דַּוְקָא, הָיָה לוֹ לוֹמַר: "שׁוֹר לֹא תַחְסֹם". כְּלוֹמַר, מִזֶּה שֶׁאָמַר "לֹא תַחְסֹם" תְּחִלָּה, אָנוּ לְמֵדִים שֶׁאָסוּר לַחֲסוֹם שׁוּם בַּעַל חַיִּים, וְ"שׁוֹר" הוּא רַק פְּרָט בָּאִיסּוּר. אַךְ בַּגְּמָרָא (ב"ק נד, ב) הַלִּימוּד הוּא גְּזֵירָה־שָׁוָה "שׁוֹר" "שׁוֹר" מִשַּׁבָּת, וְכַמּוּבָא בְּרַשִׁ"י בָּבָא מְצִיעָא פט, רֵישׁ עַמּוּד א: "עַל כָּרְחָךְ שׁוֹר לָאו דַּוְקָא, וְכָל שְׁאָר בְּהֵמוֹת אִיתְנְהוּ בְּתוֹרַת חֲסִימָה, דְּיָלְפִינַן שׁוֹר שׁוֹר מִשַּׁבָּת .. דְּגַבֵּי שַׁבָּת כְּתִיב וְכָל בְּהֶמְתְּךָ". וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י שְׁמוֹת כא, לג (גַּבֵּי בּוֹר): "שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שׁוֹר וַחֲמוֹר, אָנוּ לְמֵדִין אוֹתוֹ "שׁוֹר" "שׁוֹר" מִשַּׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמוֹרֶךָ (שמות כג, יב), מַה לְּהַלָּן כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה כְּשׁוֹר, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בְּמָקוֹם אַחֵר: וְכָל בְּהֶמְתְּךָ (דברים ה, יג), אַף כָּאן כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה כְּשׁוֹר".

הָעוֹשִׂים בִּמְלָאכָה שֶׁהִיא בִּדְבַר מַאֲכָל - כְּמוֹ שׁוֹר הָעוֹשֶׂה מְלֶאכֶת דִּישָׁה בִּדְבַר מַאֲכָל.

אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "שׁוֹר" - דְּכֵיוָן דְּשׁוֹר לָאו דַּוְקָא, לָמָּה לִי דְּכַתְּבֵיהּ רַחֲמָנָא? לִיכְתּוֹב: לֹא תָּדוּשׁ בַּחֲסִימָה (רש"י ב"מ שם), וּמִמֵּילָא לֹא צְרִיכִים לְהַגִּיעַ לַבֵּיאוּר שֶׁ"דִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה" (גר"א). אַךְ זֶהוּ לְעִנְיַן הַזְכָּרַת שׁוֹר, אֲבָל עֲדַיִן הָיֵינוּ נִזְקָקִים לַבֵּיאוּר שֶׁל "דִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה", וְהוּא מַה שֶּׁהִזְכִּיר הַכָּתוּב דִּישָׁה דַּוְקָא, וְהוּא הַדִּין "לְכָל מְלָאכָה שֶׁהִיא בִּדְבַר מַאֲכָל". וּרְאֵה רַשִׁ"י שֶׁבַּדִּבּוּר הַבָּא.

לְהוֹצִיא אֶת הָאָדָם - שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵר עַל אִיסּוּר חֲסִימָה, אִם הִתְנָה עִם הַפּוֹעֵל שֶׁלֹּא יֹאכַל (גר"א). אוֹ בְּחָזְקָה (רש"י ב"מ פח, ב).

בְּדִישׁוֹ – יָכוֹל יַחְסְמֶנּוּ מִבַּחוּץ - קוֹדֶם שֶׁתִּכָּנֵס לָדוּשׁ (רש"י ב"מ צ, ב). שֶׁכֵּן מַשְׁמָעוּת "בְּדִישׁוֹ", שֶׁאָסוּר לַחֲסוֹם בִּשְׁעַת דִּישׁוֹ דַּוְקָא.?

תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר", מִכָּל־מָקוֹם - שֶׁאִם הַכַּוָּנָה רַק בִּשְׁעַת הַדַּיִשׁ, הָיָה לוֹ לוֹמַר: "שׁוֹר בְּדִישׁוֹ לֹא תַחְסֹם" (רא"ם), שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַכָּתוּב לְהַזְכִּיר תְּחִלָּה אֶת עִקַּר הָאִסּוּר, וְהַיְנוּ שֶׁדַּוְקָא בִּשְׁעַת הַדַּיִשׁ אָסוּר לַחֲסוֹם, וְאָז הָיָה מוּבָן שֶׁמּוּתָּר לַחֲסוֹם לִפְנֵי הַדַּיִשׁ (גר"א). וּמִזֶּה שֶׁכָּתַב תְּחִלָּה "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר", מַשְׁמַע שֶׁבָּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁאִיסּוּר חֲסִימַת הַשּׁוֹר מַתְחִיל עוֹד לִפְנֵי "בְּדִישׁוֹ".

וְלָמָּה נֶאֱמַר דַּיִשׁ - מִדִּיּוּק לְשׁוֹן רַשִׁ"י: "וְלָמָּה נֶאֱמַר דַּיִשׁ", וְלֹא כִּלְשׁוֹן הַ'סִּפְרֵי' "וְאִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר בְּדִישׁוֹ", מַשְׁמַע, שֶׁאֵין זֶה בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לִדְבָרָיו הַקּוֹדְמִים, שֶׁכֵּן גַּם אִם הָאִיסּוּר לַחֲסוֹם שׁוֹר הוּא אֲפִילּוּ מִבַּחוּץ, עֲדַיִן צָרִיךְ לִהְיוֹת כָּתוּב דַּיִשׁ, כִּי הָאִסּוּר לַחֲסוֹם הוּא רַק בִּשְׁעַת מְלַאכְתּוֹ, אֶלָּא הַשְׁאֵלָה הִיא לָמָּה פֵּירֵט דַּיִשׁ, וְלֹא כָּתַב "בִּמְלַאכְתּוֹ", וְאָז לֹא צְרִיכִים לְהַגִּיעַ לַבֵּיאוּר שֶׁל דִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה.?

לוֹמַר לְךָ: מַה דַּיִשׁ מְיֻחָד, דָּבָר שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ לְמַעֲשֵׂר וּלְחַלָּה - שֶׁהֵן דְּבָרִים הַנְּהוּגִים בּוֹ, אַף כָּל שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ לַדָּבָר הַנְּהוּג בּוֹ, אִם לְמַעֲשֵׂר לְחוּדֵיהּ – לְמַעֲשֵׂר, אִם לְחַלָּה – לְחַלָּה (רש"י ב"מ פט, א).

וְגִדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ – אַף כָּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ, יָצָא הַחוֹלֵב וְהַמְגַבֵּן - עוֹשֶׂה גְּבִינָה.

וְהַמְחַבֵּץ - הַמַּעֲמִיד הֶחָלָב בַּקֶּבָה, וְלִי נִרְאֶה: מְחַבֵּץ – עוֹשֶׂה כְּמִין כְּלִי גָּמִי, וְנוֹתֵן הַקָּפוּי בְּתוֹכוֹ, וּמֵי הֶחָלָב שֶׁהֵן נַסְיוֹבֵי נוֹטְפִין (רש"י שבת צה, א).

שֶׁאֵין גִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ, יָצָא הַלָּשׁ וְהַמְקַטֵּף - עוֹרֵךְ וְטָח פָּנֶיהָ (רש"י ב"מ פט, א).

שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ לְחַלָּה - מִשֶּׁנָּתַן הַמַּיִם וְגִלְגֵּל נִתְחַיֵּב בְּחַלָּה, וַעֲדַיִן צְרִיכָה לָלוּשׁ וְלָשׁוּף וְלִבְעוֹט הַרְבֵּה (רש"י שם).

יָצָא הַבּוֹדֵל בִּתְמָרִים וּבִגְרוֹגְרוֹת - שֶׁמִּדְבָּקוֹת זוֹ בָּזוֹ, וּמֵבִדִּילָן בְּמַגְרֵיפָה (רש"י שם).

שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן לְמַעֲשֵׂר - שֶׁבְּכָל מְלָאכוֹת אֵלּוּ אֵין הַפּוֹעֵל אוֹכֵל מֵהֶם. וְאַף שֶׁהָאָדָם הִתְמַעֵט מְחֲסִימָה מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר "שׁוֹר" וְלֹא אָדָם, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, שָׁם הַכַּוָּנָה שֶׁאִם בַּעַל הַבַּיִת הִתְנָה עִם הַפּוֹעֵל שֶׁלֹּא יֹאכַל, אֵינוֹ עוֹבֵר עַל **אִיסּוּר חֲסִימָה**, אֲבָל עֲדַיִן **מִצְוָה** עַל בַּעַל הַבַּיִת לְהַנִּיחוֹ לָאֱכוֹל, וּמִשּׁוּם כָּךְ כְּתִבָה כָּאן הַתּוֹרָה "דַּיִשׁ", לִלְמוֹד מִמֶּנּוּ לְעִנְיַן אֲכִילַת הַפּוֹעֵל בִּמְלַאכְתּוֹ, בְּאֵלּוּ מְלָאכוֹת הַפּוֹעֵל יָכוֹל לָאֱכוֹל וּבְאֵלּוּ מְלָאכוֹת אֵין הַפּוֹעֵל יָכוֹל לָאֱכוֹל (ע"פ רא"ם וגר"א). תורה ה

(ה) כִּי־יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אַחַד מֵהֶם וּבֵן אֵין־לוֹ לֹא־תִהְיֶה אֵשֶׁת־הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יִבְמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ־לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ:

ה אֲרֵי יֵתְבוּן אַחִין כַּחֲדָא וִימוּת חַד מִנְּהוֹן וּבַר לֵית לֵהּ לָא תְּהֵי אִתַּת מֵתָנָא לְבָרָא לְגֻבַר חִלּוֹנָי יִבְמַהּ יֵעוּל עֲלַהּ וְיִסְּבַהּ לֵהּ לְאִנְתּוּ וְיִבְּמַהּ:

רש"י◄ כִּי־יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו • (יבמות יז) שֶׁהָיְתָה לָהֶם יְשִׁיבָה אַחַת בָּעוֹלָם, פְּרָט לְאֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ. יַחְדָּו • הַמְיֻחָדִים בַּנַּחֲלָה, פְּרָט לְאָחִיו מִן הָאֵם. וּבֵן אֵין־לוֹ • (שם כב) עַיִן עָלָיו: בֵּן אוֹ בַּת, אוֹ בֵּן הַבֵּן, אוֹ בַּת הַבֵּן אוֹ בֵּן הַבַּת אוֹ בַּת הַבַּת.

(ו) וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל־שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל:

ו וִיהֵי בּוּכְרָא די תְּלִיד יְקוּם עַל שְׁמָא דַּאֲחוּהִי מֵתָנָא וְלָא יִתְמְחֵי שְׁמֵהּ מִיִּשְׂרָאֵל:

רש"י◄ וְהָיָה הַבְּכוֹר • גְּדוֹל הָאַחִים הוּא מְיַבֵּם אוֹתָהּ. אֲשֶׁר תֵּלֵד • פְּרָט לְאַיְלוֹנִית, שֶׁאֵינָהּ יוֹלֶדֶת. יָקוּם עַל־שֵׁם אָחִיו • זֶה שֶׁיְּיַבֵּם אֶת אִשְׁתּוֹ, יִטֹּל נַחֲלַת הַמֵּת בְּנִכְסֵי אָבִיו. וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ • (שם כד) פְּרָט לְאֵשֶׁת סָרִיס, שֶׁשְּׁמוֹ מָחוּי.

אשל אברהם – הרב אלאשולי

(ה) **כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו – שֶׁהָיְתָה לָהֶם יְשִׁיבָה אַחַת בָּעוֹלָם** - אֲפִילּוּ אִם נוֹלַד יוֹם אֶחָד קוֹדֶם מִיתַת אָחִיו, נִקְרָא "כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו", וְזוֹקֵק לְיִבּוּם (ראה נדה מג, ב וברש"י שם).

פְּרָט לְאֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ - שֶׁמֵּת קוֹדֶם לֵידָתוֹ (רש"י יבמות ב, ב). הָרְאֵ"ם וְהַ"גּוּר אַרְיֵה" כָּתְבוּ, שֶׁהַלִּמּוּד אֵינוֹ מִ"יַחְדָּו", שֶׁהֲרֵי תֵּיבָה זוֹ בָּאָה לִדְרָשָׁה אַחֶרֶת, כִּדְלִקַּמָּן בְּרַשִׁ"י, אֶלָּא מִמַּה שֶׁאָמַר: "כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים", דְּמִשְׁמַע שֶׁשְּׁנֵיהֶם יַחַד יָשְׁבוּ בָּעוֹלָם, פְּרָט לְאָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ, שֶׁיְּשִׁיבָתוֹ שֶׁל זֶה בָּעוֹלָם אֵינָהּ בְּעֵת יְשִׁיבָתוֹ שֶׁל זֶה בָּעוֹלָם. אַךְ מִזֶּה שֶׁרַשִׁ"י הֶעְתִּיק בַּדִּבּוּר־הַמַּתְחִיל גַּם אֶת תֵּיבַת "יַחְדָּו", מִשְׁמַע שֶׁהַלִּמּוּד הוּא כֵּן מִתֵּיבַת "יַחְדָּו". וּרְאֵה הָעֲרָה הַבָּאָה.

יַחְדָּו – הַמְיֻחָדִים בְּנַחֲלָה - הָרְאוּיִים לִירַשׁ זֶה אֶת זֶה (רש"י יבמות יז, ב), הֵם הַחַיָּבִים בְּיִבּוּם, הֵינוּ הָאַחִים מִן הָאָב.

פְּרָט לְאַחִי[ם] מִן הָאֵם - שֶׁאֵינָם מְיֻחָדִים בְּנַחֲלָה, מִשּׁוּם דִּקְיָמָא לָן: מִשְׁפַּחַת אָב קְרוּיָה מִשְׁפָּחָה, וְאֵין מִשְׁפַּחַת אֵם קְרוּיָה מִשְׁפָּחָה, וְכֵיוָן שֶׁבִּירוּשָׁה נֶאֱמַר (במדבר כז, יא): "מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וְיָרַשׁ אֹתָהּ", לָכֵן אֵין אַחִים מִן הָאֵם יוֹרְשִׁים זֶה אֶת זֶה (ראה ב"ב קי, ב), וּמִמֵּילָא נִתְמַעֵטוּ כָּאן גַּם מִדִּין יִבּוּם. וְהַלִּמּוּד הוּא מִתֵּיבַת "יַחְדָּו", שֶׁאִם בִּשְׁבִיל הַלִּמּוּד הַקּוֹדֵם (שֶׁצָּרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה לָהֶם "יְשִׁיבָה אַחַת"), הָיָה דַּי לִכְתּוֹב "יַחַד", וּמִזֶּה שֶׁכָּתַב "יַחְדָּו", לוֹמְדִים: "הַמְיוּחָדִים בְּנַחֲלָה".

וּבֵן אֵין לוֹ – עַיִן עָלָיו - מָצֵי לְמִכְתַּב: "וּבֵן אֵין לוֹ", וּכְמוֹ "מֵאֵין יְבָמִי", "מֵאֵין בִּלְעָם", וּלְהָכִי כָּתַב "אֵין", לְמִידְרַשׁ: עַיִן עָלָיו, דְּאִם יֵשׁ לוֹ בֵּן בָּעוֹלָם פּוֹטֵר (רש"י יבמות כב, ב). כְּלוֹמַר, דָּרְשִׁינַן "אֵין" כְּמוֹ עֵי"ן (שֶׁאוֹתִיּוֹת אחה"ע מִתְחַלְּפוֹת), וַהֲרֵי הוּא כְּאִילּוּ כָּתַב: עַיִן לוֹ, כְּלוֹמַר הִסְתַּכֵּל וְדַקְדֵּק בּוֹ הֵיטֵב (עמר נקא).

בֵּן אוֹ בַּת - הַ"בֵּן" נִלְמָד **מֵהַמְּפוֹרָשׁ** בַּפָּסוּק, וְהַבַּת (וְכָל הַשְּׁאָר) **מֵהַלִּמּוּד** שֶׁל "עַיִן עָלָיו", וְלָכֵן כָּתַב: "בֵּן אוֹ בַּת", וְלֹא "**אוֹ** בֵּן אוֹ בַּת".

אוֹ בֶּן הַבֵּן, אוֹ בַּת הַבֵּן, אוֹ בֶּן הַבַּת, אוֹ בַּת הַבַּת - שֶׁאִם יֵשׁ לוֹ אֵיזֶשֶׁהוּ זֶרַע בָּעוֹלָם [אֲפִילּוּ נֶכֶד אוֹ נֶכְדָּה], אִשְׁתּוֹ פְּטוּרָה מִן הַיִּבּוּם (רא"ם). תורה ו

(ו) **וְהָיָה הַבְּכוֹר – גְּדוֹל הָאַחִים** - "בְּכוֹר" דִּקְרָא לָאו דַּוְקָא, אֶלָּא גְּדוֹל הָאַחִים (רַשִׁ"י יְבָמוֹת כד, א. וּרְאֵה בִּגְמָרָא שָׁם הַהֶכְרֵחַ לָזֶה). וְיֵשׁ שֶׁרוֹצִים לְדַיֵּק מִלְּשׁוֹן "גְּדוֹל הָאַחִים", שֶׁאִם לֹא רָצָה "גְּדוֹל הָאַחִים" – הַמַּצָּוָה עַל הַקָּטָן מִמֶּנּוּ שֶׁהוּא "גְּדוֹל הָאַחִים" הָאֲחֵרִים, וּכְדַעַת אַבַּיֵּי קַשִּׁישָׁא בִּיבָמוֹת שָׁם (עיוני רש"י).

הוּא מְיַבֵּם אוֹתָהּ - הָכִי דָּרֵישׁ: וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ וְהָיָה הַבְּכוֹר, הַמְיַבֵּם יִהְיֶה הַבְּכוֹר (רש"י יבמות כד, א). אוֹ כָּךְ: "יִבְּמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וגו' וְהָיָה הַבְּכוֹר", אֵיזֶה מִן הַיְּבָמִין יָבֹא עָלֶיהָ? "הַבְּכוֹר" (רש"י ב"ב יב, א). כְּלוֹמַר, מִצְוָה בַּגָּדוֹל שֶׁבָּאַחִים לְיַבֵּם אוֹתָהּ, וְרַק אִם לֹא רָצָה הַגָּדוֹל – מְיַבֵּם אוֹתָהּ אָח אַחֵר.

אֲשֶׁר תֵּלֵד – פְּרָט לְאַיְלוֹנִית - שֶׁאֵין לָהּ שְׁעָרוֹת וְלֹא יַדַּיִן, וּלְשׁוֹן אַיְלוֹנִית – דּוּכְרָנִיתָא, כְּאַיִל זֶה שֶׁאֵינוֹ יוֹלֵד (רש"י עירובין מז, א).

שֶׁאֵינָהּ יוֹלֶדֶת - דַּ"אֲשֶׁר תֵּלֵד" קְרָא יְתֵירָא הוּא, כֵּיוָן דְּ"הַבְּכוֹר" בְּיָבָם גּוּפֵיהּ מִשְׁתָּעֵי (רש"י שם יב, א). וְכָךְ נִדְרָשׁ הַפָּסוּק: "אֲשֶׁר תֵּלֵד", וְאוֹתָהּ יְבָמָה (שֶׁמְּיַבֵּם אוֹתָהּ הַבְּכוֹר) תְּהֵא רְאוּיָה לֵילֵד, פְּרָט לְאַיְלוֹנִית (רש"י שם כד, א).

יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו – זֶה שֶׁיְּיַבֵּם אֶת אִשְׁתּוֹ יִטֹּל נַחֲלַת הַמֵּת בְּנִכְסֵי אָבִיו - וְלֹא יַחְלְקוּ אֶחָיו עִמּוֹ (רש"י שם).

וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ – פְּרָט לְאֵשֶׁת סָרִיס - מִשְׁמַע שֶׁהַכַּוָּנָה לְכָל סוּגֵי סָרִיס, הֵן בִּסְרִיס חַמָּה, דְּהַיְנוּ שֶׁנּוֹלַד סָרִיס, וְהֵן שֶׁנִּסְתָּרֵס בִּידֵי אָדָם. אֲבָל בְּמִשְׁנָה יְבָמוֹת עט, א סוֹבֵר רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהַכַּוָּנָה רַק לְ"סְרִיס חַמָּה", "מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר", אֲבָל סְרִיס אָדָם, שֶׁהָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר חוֹלְצִים לְאִשְׁתּוֹ.

שֶׁשְּׁמוֹ מָחוּי - שֶׁאַף בְּחַיָּיו הָיָה שְׁמוֹ מָחוּי, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ רָאוּי לְהוֹלִיד (קה"ע ירושלמי פ"ד ה"א). תורה ז

(ז) וְאִם־לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת־יִבְמָתוֹ וְעָלְתָה יִבְמָתוֹ הַשַּׁעֲרָה אֶל־הַזְּקֵנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יְבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יַבְּמִי:

ז וְאִם לָא יִצְבֵּי גַּבְרָא לְמִסַּב יָת יְבִמְתֵּהּ וְתִסַּק יְבִמְתֵּהּ לִתְרַע בֵּית דִּינָא לְקֳדָם סָבַיָּא וְתֵימַר לָא צָבֵי יְבָמִי לַאֲקָמָא לַאֲחוּהִי שְׁמָא בְּיִשְׂרָאֵל לָא אָבֵי לְיַבָּמוּתִי:

רש"י◄ **הַשַּׁעֲרָה** • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'לִתְרַע בֵּית דִּינָא'.

(ח) וְקָרְאוּ־לוֹ זִקְנֵי־עִירוֹ וְדִבְּרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ:

ח וְיִקְרוּן לֵהּ סָבֵי קַרְתֵּהּ וִימַלְּלוּן עִמֵּהּ וִיקוּם וְיֵימַר לָא רְעֵינָא (רְעֵינָא) לְמִסְבַּהּ:

רש"י◄ **וְעָמַד** • בַּעֲמִידָה. **וְאָמַר** • (סוטה לב) בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְאַף הִיא דְּבָרֶיהָ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.

(ט) וְנִגְּשָׁה יִבְמָתוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אָחִיו:

ט וְתִתְקְרַב יְבִמְתֵּהּ לְוָתֵהּ לְקֳדָם סָבַיָּא וְתַשְׁרֵי סִינֵהּ מֵעַל רַגְלֵהּ וְתֵרוֹק בְּאַנְפּוֹהִי וְתָתֵב וְתֵימַר כְּדֵין יִתְעֲבֵד לִגְבַר דִּי לָא יִבְנֵי יָת בֵּיתָא דַּאֲחוּהִי:

רש"י◄ **וְיָרְקָה בְּפָנָיו** • (יבמות קו) עַל גַּבֵּי קַרְקַע. **אֲשֶׁר לֹא־יִבְנֶה** • מִכָּאן לְמִי שֶׁחָלַץ, שֶׁלֹּא יַחֲזוֹר וִייַבֵּם, דְּלָא כְּתִיב: 'אֲשֶׁר לֹא בָנָה', אֶלָּא: "אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה", וְכֵיוָן שֶׁלֹּא בָנָה, שׁוּב לֹא יִבְנֶה.

(י) וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנָּעַל: ס

י וְיִתְקְרֵי שְׁמֵהּ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית שְׁרִי סִינָא:

רש"י◄ **וְנִקְרָא שְׁמוֹ וְגוֹ'** • (שם) מִצְוָה עַל כָּל הָעוֹמְדִים שָׁם לוֹמַר: 'חֲלוּץ הַנַּעַל'.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(ז) **הַשַּׁעֲרָה – כְּתַרְגּוּמוֹ: "לִתְרַע בֵּית דִּינָא"** - לְשַׁעַר בֵּית הַדִּין. וְאֵינוֹ כְּמוֹ (לעיל טו, כב): "בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ", שֶׁפֵּירוּשׁוֹ: עִיר, דְּהָא "אֶל הַזְּקֵנִים" כְּתִיב, וּמוֹשֵׁב הַזְּקֵנִים הוּא בְּשַׁעַר בֵּית־דִּין (רא"ם). וּבְרַשִׁ"י יְבָמוֹת קא, ב: "הַשַּׁעֲרָה – מָקוֹם מְזוּמָן לְכָךְ מַשְׁמַע".

(ח) **וְעָמַד – בַּעֲמִידָה** - שֶׁאֵין זֶה סִיפּוּר דְּבָרִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתְבוּ הַתּוֹסְפוֹת בִּיבָמוֹת קג, א, אֶלָּא מִן הַדִּין צָרִיךְ לַעֲמוֹד, וּדְלֵא כְּבִגְמָרָא מוֹעֵד קָטָן כא, א.

וְאָמַר – בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ - נִרְאֶה שֶׁהַלִּימּוּד הוּא מִמַּה שֶׁכָּתוּב "וְאָמַר" וְלֹא "וְעָנָה", שֶׁהֲרֵי אֵלּוּ דִּבְרֵי תְּשׁוּבָתוֹ אֶל הַזְּקֵנִים, וּמִלְּשׁוֹן "וְאָמַר" מַשְׁמַע שֶׁזּוֹ הַצְהָרָה, וְכֵיוָן שֶׁזּוֹ הַצְהָרָה שֶׁהִיא חֵלֶק מִסֵּדֶר הַחֲלִיצָה, שֶׁמִּשּׁוּם כָּךְ גַּם צָרִיךְ לַעֲמוֹד, הֲרֵי שֶׁהִיא צְרִיכָה לְהֵאָמֵר בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.

וְאַף הִיא דְּבָרֶיהָ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ - שֶׁאַף שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ (לעיל פסוק ז) סְתָם "וְאָמְרָה", גַּם זוֹ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, כֵּיוָן שֶׁגַּם אֲמִירָתָהּ זוֹ הִיא חֵלֶק מִסֵּדֶר הַחֲלִיצָה. אַךְ בְּסֵפֶר "עִיּוּנֵי רַשִׁ"י" מְבָאֵר בְּאוֹפֶן עָמוֹק יוֹתֵר, דְּהִנֵּה בַּגְּמָרָא סוֹטָה לב, א מוּבָא, שֶׁמִּמָּה שֶׁנֶּאֱמַר לְקַמָּן אֵצֶל הָאִשָּׁה: "וְעָנְתָה וְאָמְרָה", אָנוּ לְמֵדִים שֶׁהִיא דִּבְּרָה בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְרַבִּי יְהוּדָה מוֹכִיחַ כֵּן מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ "כָּכָה", שֶׁמַּשְׁמָעוֹ: "עַד שֶׁתֹּאמַר בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה", וּכְמוֹ שֶׁפֵּירַשׁ רַשִׁ"י שָׁם שֶׁ"כָּכָה" מַשְׁמַע "בִּלְשׁוֹן זֶה תֹּאמַר". וְכֵיוָן שֶׁאֵצֶל הָאִשָּׁה נֶאֱמַר "וְעָנְתָה", דְּהַיְנוּ שֶׁהִיא עוֹנָה לְדִבְרֵי הָאִישׁ, אִם כֵּן מוּבָן שֶׁגַּם הָאִישׁ אָמַר דְּבָרוֹ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וּמִכֵּיוָן שֶׁהָאִישׁ אָמַר בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, אִם כֵּן גַּם מַה שֶׁהָאִשָּׁה אוֹמֶרֶת לְעֵיל: "מֵאֵן יְבָמִי לְהָקִים וגו'", גַּם זֶה בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְלָכֵן אוֹמֵר רַשִׁ"י כָּאן: "וְאַף הִיא דְּבָרֶיהָ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ". תורה ח

(ט) **וְיָרְקָה בְּפָנָיו – עַל גַּבֵּי קַרְקַע** - וּפֵירוּשׁ "בְּפָנָיו" – כְּנֶגֶד פָּנָיו, לֹא בְּפָנָיו מַמָּשׁ. וְהָא דְּלָא כְּתִיב "לְפָנָיו" (עִם לְמֶ"ד), זֶהוּ מִשּׁוּם שֶׁיְּרִיקָה כְּנֶגֶד פָּנָיו נֶחְשֶׁבֶת כְּאִלּוּ יָרְקָה בְּפָנָיו מַמָּשׁ (רא"ם). אוֹ מִשּׁוּם שֶׁלֹּא כְּתוּב: "וְיָרְקָה עַל פָּנָיו".

אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה – מִכָּאן לְמִי שֶׁחָלַץ שֶׁלֹּא יַחֲזוֹר וִייַבֵּם, דְּלֹא כְּתִיב: "אֲשֶׁר לֹא בָנָה", אֶלָּא "אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה", כֵּיוָן שֶׁלֹּא בָנָה - בְּרַשִׁ"י גִּיטִּין כד, ב: "כֵּיוָן שֶׁחָלַץ".

– **שׁוּב "לֹא יִבְנֶה".** תורה י

(י) **וְנִקְרָא שְׁמוֹ וְגוֹ' – מִצְוָה עַל כָּל הָעוֹמְדִים שָׁם לוֹמַר: "חֲלוּץ הַנָّעַל"** - וְלֹא "בֵּית חֲלוּץ הַנַּעַל" כִּבְלִשׁוֹן הַכָּתוּב, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר: "וְנִקְרָא שְׁמוֹ", וְלֹא "וְנִקְרָא בֵּיתוֹ" (באר בשדה), אֶלָּא שֶׁאַחֲרֵי **שֶׁקְּרָאוּ** שְׁמוֹ "חֲלוּץ הַנַּעַל", הֲרֵי שֶׁהַבַּיִת שֶׁלּוֹ **נִקְרָא מֵאֵלָיו**: "בֵּית חֲלוּץ הַנַּעַל" (גו"א). תורה יא

(יא) **כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת־אִישָׁהּ מִיַּד מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָׁיו:**

יא אֲרֵי יִנְצוּן גֻּבְרִין כַּחֲדָא גְּבַר וַאֲחוּהִי וְתִתְקְרֵב אִתַּת חַד לְשֵׁזָבָא יָת בַּעֲלַהּ מִיַּד מָחֲוּהִי וְתוֹשֵׁט יְדַהּ וְתִתְקֵף בְּבֵית בַּהְתֵהּ:

רש"י ◄ **כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים •** (ספרי) סוֹפָן לָבֹא לִידֵי מַכּוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "מִיַּד מַכֵּהוּ", אֵין שָׁלוֹם יוֹצֵא מִתּוֹךְ יְדֵי מַצּוּת.

(יב) **וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ: ס**

יב וּתְקוֹץ יָת יְדַהּ לָא תְחוּס עֵינָךְ:

רש"י ◄ **וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ •** מָמוֹן, דְּמֵי בָּשְׁתּוֹ, הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא יָדָהּ מַמָּשׁ? נֶאֱמַר כָּאן "לֹא תָחוֹס", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בְּעֵדִים זוֹמְמִין "לֹא תָחוֹס", מַה לְּהַלָּן מָמוֹן, אַף כָּאן מָמוֹן.

(יג) **לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאֶבֶן גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה:**

יג לָא יְהֵי לָךְ בְּכִיסָךְ מַתְקַל וּמַתְקַל רַבְּתָא וּזְעֻרְתָּא:

רש"י ◄ **אֶבֶן וָאֶבֶן •** מִשְׁקָלוֹת. **גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה •** (ספרי) גְּדוֹלָה כְּשֶׁמַּכְחֶשֶׁת אֶת הַקְּטַנָּה, שֶׁלֹּא יְהֵא נוֹטֵל בִּגְדוֹלָה וּמַחֲזִיר בִּקְטַנָּה.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(יא) **כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים – סוֹפָן לָבוֹא לִידֵי מַכּוֹת** - הַכָּתוּב מִשְׁמִיעֵנוּ שֶׁמִּצָּה וּמְרִיבָה, מְבִיאָה בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר לִידֵי הַכָּאָה. שֶׁאִם לֹא כֵּן, "כִּי יִנָּצוּ" לָמָּה לִי? יֹאמַר: "וְכִי יַכֶּה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ".

כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "מִיַּד מַכֵּהוּ". אֵין שָׁלוֹם יוֹצֵא מִתּוֹךְ יְדֵי מַצּוּת - שֶׁכֵּיוָן שֶׁמְּרִיבִים זֶה עִם זֶה, הֲרֵי שֶׁבָּאִים בַּסּוֹף לִידֵי הַכָּאָה, וּמִמֵּילָא אֵין שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם. וְאַף שֶׁכְּבָר אָמַר כֵּן לְעֵיל פָּסוּק א, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁאֵלּוּ שְׁנֵי דְּבָרִים, לְעֵיל מְדַבֵּר בְּסִכְסוּךְ בְּעִנְיְנֵי מָמוֹן, וְכָאן מְדַבֵּר בְּסִכְסוּךְ עַל רֶקַע פְּגִיעָה אִישִׁית, כְּמוֹ לָשׁוֹן הָרָע (משכיל לדוד). אוֹ שֶׁלְּעֵיל שָׁם מְדַבֵּר שֶׁהַסִּכְסוּךְ מֵבִיא אוֹתָם לְמִשְׁפָּט, אַךְ כָּאן מְדוּבָּר שֶׁהַסִּכְסוּךְ מֵבִיא אוֹתָם לִידֵי מַכּוֹת, וּבִשְׁנֵיהֶם בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר "אֵין שָׁלוֹם יוֹצֵא מִתּוֹךְ מְרִיבָה" (ע"פ תורת מנחם). תורה יב

(יב) **וְקַצֹּתָה אֶת כַּפָּהּ – מָמוֹן דְּמֵי בָּשְׁתּוֹ** - כְּאָמוּר "וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבוּשָׁיו". וְאֶפְשָׁר שֶׁרַשִׁ"י מְפָרֵשׁ "וְקַצֹּתָה" מִלְּשׁוֹן קְצִיצָה, שֶׁבֵּית הַדִּין הָיוּ קוֹצְצִים אֶת תַּשְׁלוּם דְּמֵי בָּשְׁתּוֹ.

הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּשׁ - אָדָם קַל שֶׁבַּיֵּשׁ, בָּשְׁתּוֹ מְרוּבָּה (רש"י ב"ק פג, ב).

וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ - אָדָם חָשׁוּב שֶׁנִּתְבַּיֵּשׁ בָּשְׁתּוֹ מְרוּבָּה (רש"י שם). אֶפְשָׁר שֶׁכַּוָּנַת רַשִׁ"י בְּהוֹסָפָה זוֹ הִיא לוֹמַר, שֶׁהַקְּצִיצָה שֶׁל הַבּוֹשֶׁת מִשְׁתַּנָּה בְּהֶתְאֵם לַמְבַיֵּשׁ וְלַמִּתְבַּיֵּשׁ, וְלָכֵן נֶאֱמַר "אֶת כַּפָּהּ", וְלֹא "אֶת בָּשְׁתּוֹ", כֵּיוָן שֶׁבָּשְׁתּוֹ שֶׁל הָאָדָם תְּלוּיָה גַּם בְּ"כַּפָּהּ" שֶׁל הַמְבַיֶּשֶׁת.

אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא יָדָהּ מַמָּשׁ - מִשּׁוּם שֶׁשָּׁלְחָה "יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבוּשָׁיו". וְאַף שֶׁאֲפִילּוּ בְּנֶזֶק אָנוּ אוֹמְרִים שֶׁזֶּהוּ מָמוֹן (ראה שמות כא, כד), וְאִם כֵּן לָמָּה הָיָה אֶפְשָׁר לַחֲשׁוֹב שֶׁיֵּשׁ לְהַחְמִיר בְּבוֹשֶׁת יוֹתֵר מִנֶּזֶק? יֵשׁ לוֹמַר שֶׁבְּבוֹשֶׁת יֵשׁ צַד לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ קְנָס עַל שֶׁבִּזָּה אֶת חֲבֵרוֹ, וּבִקְנָס אֶפְשָׁרִי הַדָּבָר שֶׁיִּקְנְסוּ בִּקְצִיצַת הַיָּד (ראה סנהדרין נח, ב), מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּנֶזֶק שֶׁהוּא מָמוֹן בִּלְבַד (עיזני רש"י).?

נֶאֱמַר כָּאן "לֹא תָחוֹס", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בְּעֵדִים זוֹמְמִין - לְעֵיל יט, יג.

"לֹא תָחוֹס", מַה לְּהַלָּן מָמוֹן - כַּמְבוֹאָר שָׁם בְּרַשִׁ"י.

– אַף כָּאן מָמוֹן - רְאֵה גַּם רַשִׁ"י סַנְהֶדְרִין פו, א. תורה יג

(יג) **אֶבֶן וָאֶבֶן – מִשְׁקָלוֹת** - שֶׁשּׁוֹקְלִים בָּהֶם, דּוּמְיָא דְּ"אֵיפָה וְאֵיפָה, גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה", שֶׁהֵן שְׁמוֹת מִדּוֹת, לֹא סְתָם אֲבָנִים (רא"ם).

גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה – "גְּדוֹלָה" שֶׁמַּכְחֶשֶׁת אֶת הַ"קְּטַנָּה" - שֶׁאִם לֹא כֵּן, אֵין הָאִיסּוּר אֶלָּא בְּאֶחָד מֵהֶם, אוֹ בַּגְּדוֹלָה אוֹ בַּקְּטַנָּה, וּמִכֵּיוָן שֶׁאָמַר: "גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה", בְּהֶכְרֵחַ שֶׁמְּדוּבָּר בְּמִשְׁקָלוֹת שֶׁמַּכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ (משכיל לדוד).

שֶׁלֹּא יְהֵא נוֹטֵל בַּ"גְּדוֹלָה" וּמַחֲזִיר בַּ"קְּטַנָּה" - שֶׁלֹּא תִּהְיֶינָה הַגְּדוֹלָה וְהַקְּטַנָּה מִמִּין מִשְׁקָל אֶחָד, שֶׁאָז הַגְּדוֹלָה מַכְחֶשֶׁת הַקְּטַנָּה. אֲבָל אִם הַגְּדוֹלָה הִיא לִיטְרָא וְהַקְּטַנָּה הִיא חֲצִי לִיטְרָא, שֶׁכְּשֶׁיִּרְצֶה לִשְׁקוֹל לִיטְרָא, שׁוֹקֵל עִם הַגְּדוֹלָה, וּכְשֶׁיִּרְצֶה לִשְׁקוֹל חֲצִי לִיטְרָא, שׁוֹקֵל עִם הַקְּטַנָּה, אֵין בָּזֶה מִשּׁוּם "גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה" (רא"ם). תורה יד

(יד) **לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה:**

יד לָא יְהֵי לָךְ בְּבֵיתָךְ מְכִילָא וּמְכִילָא רַבְּתָא וּזְעֻרְתָּא:

רש"י◄ **לֹא־יִהְיֶה לְךָ** • אִם עָשִׂיתָ כֵּן, לֹא יִהְיֶה לְךָ כְּלוּם.

(טו) **אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ אֵיפָה שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ לְמַעַן יַאֲרִיכוּ יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ:**

טו מַתְקְלִין שְׁלִמִין דִּקְשׁוֹט יְהוֹן לָךְ מְכִילָן שְׁלִמִין דִּקְשׁוֹט יְהוֹן לָךְ בְּדִיל דְּיוֹרְכוּן יוֹמָיךְ עַל אַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ:

רש"י◄ **אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ** • אִם עָשִׂיתָ כֵּן, יִהְיֶה לְךָ הַרְבֵּה.

(טז) **כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה כֹּל עֹשֵׂה עָוֶל: פ**

טז אֲרֵי מְרָחָק קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ כָּל עָבֵד אִלֵּין כֹּל עָבֵד שִׁקַּר:

(יז) **זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם:**

יז הֲוֵי דְּכִיר יָת דִּי עֲבַד לָךְ עֲמָלֵק בְּאָרְחָא בְּמִפְּקָכוֹן מִמִּצְרָיִם:

רש"י◄ **זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ** • אִם שִׁקַּרְתָּ בְּמִדּוֹת וּבְמִשְׁקָלוֹת, הֲוֵי דּוֹאֵג מִגֵּרוּי הָאוֹיֵב, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי יא) "מֹאזְנֵי מִרְמָה תוֹעֲבַת ה'", וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: "בָּא זָדוֹן וַיָּבֹא קָלוֹן".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקוטי שיחות חכ"ז עמ' 551 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

לְפִי אֵיזֶה "קְנֵה מִידָה" צָרִיךְ הָאָדָם לִמְדוֹד עַצְמוֹ?

בְּסוֹף פָּרָשָׁתֵנוּ כָּתוּב "לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וְאֶבֶן גּוֹ' אֵיפָה וְאֵיפָה גּוֹ' זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק" (כה, יג־יז). וּב'תוֹסְפוֹת' (ד"ה ואימא - קידושין לג, ב) הוּבָא לְשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ "עַל עָוֹן זֶה (מִשְׁקָלוֹת) בָּא עֲמָלֵק", וְהֵינוּ שֶׁהַטַּעַם לִסְמִיכוּת פָּרָשַׁת מִשְׁקָלוֹת לִזְכִירַת עֲמָלֵק הוּא כִּי עֲמָלֵק בָּא "עַל עָוֹן זֶה".

וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, מַהוּ חוֹמֶר עָוֹן מִשְׁקָלוֹת, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁמִּפְּנֵי עָוֹן זֶה בָּא עֲמָלֵק?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

כַּאֲשֶׁר בָּא הַיֵּצֶר־הָרַע לְהַחֲטִיא אֶת הָאָדָם, אֵינוֹ מְשַׁכְנֵעַ אוֹתוֹ מִתְּחִילָּה שֶׁיִּמְרוֹד בַּהקָבָּ"ה, אֶלָּא בִּתְחִלָּה מְנַסֶּה הַיֵּצֶר לַעֲשׂוֹת "חִסָּרוֹן" בַּ"מִדָּה". וְהֵינוּ, דְּאַף שֶׁמַּסְכִּים הַיֵּצֶר שֶׁיֵּשׁ לְהִתְנַהֵג לְפִי "מִדּוֹת" וְהַגְּבָלוֹת שֶׁל הַ'שֻׁלְחָן עָרוּךְ', מִכָּל־מָקוֹם טוֹעֵן הַיֵּצֶר שֶׁאִם הַמִּדָּה תִּהְיֶה "חֲסֵרָה", וּבִפְרָט אִם הַחִסָּרוֹן הִיא רַק בְּ"כָּלְשֶׁהוּ", לֹא יִקְרֶה כְּלוּם.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(יד) **לֹא יִהְיֶה לְךָ – אִם עָשִׂיתָ כֵּן – "לֹא יִהְיֶה לְךָ" כְּלוּם** - שֶׁאִם לֹא כֵּן, "לְךָ" לָמָּה לִי? "לֹא יִהְיֶה בְּכִיסְךָ" מִבְּעֵי לֵיהּ. וּמִפְּנֵי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר: "אִם עָשִׂיתָ כֵּן", אֶלָּא אַחַר הֶבְנַת "גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה", פֵּירֵשׁ תְּחִלָּה, "גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה", וְאַחַר־כָּךְ "לֹא יִהְיֶה לְךָ" (רא"ם). תורה טו

(טו) **אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה לָּךְ – אִם עָשִׂיתָ כֵּן – "יִהְיֶה לָּךְ" הַרְבֵּה** - רְאֵה גַּם רַשְׁבַּ"ם בָּבָא בַּתְרָא פט, א: "וְאִם בְּבֵיתְךָ אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק – יִהְיֶה לְךָ מָמוֹן, כִּדְאָמְרִינַן בְּעַלְמָא (נדה ע, ב): מַה יֵּעָשֶׂה אָדָם וְיִתְעַשֵּׁר? יִשָּׂא וְיִתֵּן בֶּאֱמוּנָה". תורה טז

(יז) **זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ וְגוֹ' – אִם שִׁקַּרְתָּ בְּמִדּוֹת וּבְמִשְׁקָלוֹת** - דּוֹרֵשׁ סְמוּכִים, בִּגְלַל שֶׁפָּרָשַׁת מִדּוֹת מִסְתַּיֶּמֶת בַּפָּסוּק: "כִּי תוֹעֲבַת ה' אֱלֹקֶיךָ כָּל עֹשֵׂה אֵלֶּה כֹּל עֹשֵׂה עָוֶל", שֶׁלִּכְאוֹרָה אֵין כָּאן מְקוֹמוֹ אֶלָּא לִפְנֵי הַפָּסוּק: "אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק", וּמִזֶּה שֶׁסִּיֵּם הַכָּתוּב אֶת פָּרָשַׁת מִדּוֹת בְּעִנְיַן הַתּוֹעֵבָה שֶׁבַּעֲשִׂיַּת עָוֶל בְּמִדּוֹת וּמִשְׁקָלוֹת, וּמִיַּד לְאַחֲרֵי־זֶה סָמַךְ הַכָּתוּב: "זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק", הֲרֵי בָּא לְלַמְּדֵנוּ שֶׁבִּיאַת עֲמָלֵק קְשׁוּרָה עִם עֲשִׂיַּת עָוֶל בְּמִדּוֹת וּמִשְׁקָלוֹת (ע"פ באר בשדה).

הֲוֵי דּוֹאֵג מִגֵּרוּי הָאוֹיֵב - מַשְׁמַע כָּל אוֹיֵב, וְלָאו דַּוְקָא עֲמָלֵק, אַךְ יֵשׁ לוֹמַר שֶׁהַכַּוָּנָה לְ"הָאוֹיֵב" בְּהֵ"א הַיְדִיעָה, וְזֶהוּ עֲמָלֵק, שֶׁעָלָיו נֶאֱמַר: "וְעֶבְרָתוֹ שְׁמָרָה נֶצַח", רְאֵה רַשֵׁ"י סוֹף פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח.

שֶׁנֶּאֱמַר - מִשְׁלֵי יא, א.

"מֹאזְנֵי מִרְמָה תוֹעֲבַת ה'", וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ - פָּסוּק ב.

"בָּא זָדוֹן וַיָּבֹא קָלוֹן". תורה יח

וּיִתֵּרָה מִזּוֹ, הַיֵּצֶר מַסְכִּים שֶׁלִּיהוּדִי יִהְיֶה "אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק", רַק שֶׁרוֹצֶה שֶׁבְּנוֹסָף לְאֶבֶן שְׁלֵמָה, יִהְיֶה לִיהוּדִי גַּם עוֹד אֶבֶן שֶׁאֵינָהּ שְׁלֵמָה. וְהַיְנוּ, שֶׁטַּעֲנַת הַיֵּצֶר הִיא שֶׁיֶּשְׁנָם לְיִשְׂרָאֵל שְׁתֵּי "מִידוֹת". בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיְנֵי הַנְּשָׁמָה - שָׁם נוֹגֵעַ שֶׁהַ"מִּדָּה" תִּהְיֶה בְּדִיּוּק לְפִי הַהַגְבָּלוֹת שֶׁל הַ'שֻׁלְחָן עָרוּךְ', אַךְ כַּאֲשֶׁר מְדוּבָּר אוֹדוֹת עִנְיְנֵי הַגּוּף וּצְרָכָיו הַגַּשְׁמִיִּים שֶׁל הָאָדָם, שָׁם מוּתָּר לְהַתְאִים אֶת הַ"מִּדָּה" שֶׁתִּהְיֶה כְּפִי הַ"מִּדּוֹת" שֶׁל דַּרְכֵּי הָעוֹלָם.

וְזֶהוּ שֶׁמִּפְּנֵי "עָוֹן מִשְׁקָלוֹת" - "בָּא עֲמָלֵק", כִּי תְּחִלַּת "בִּיאָתוֹ" שֶׁל עֲמָלֵק וְיֵצֶר־הָרַע אֵינָהּ בַּמְּרִידָה גְּלוּיָה נֶגֶד ה', אֶלָּא בַּהֲטָלַת סְפֵקוֹת בְּמוֹחַ הָאָדָם (עֲמָלֵק בְּגִימַטְרִיָּא סָפֵק (סה"מ תרע"ט עמ' רצד)), דְּאוּלַי בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיְנֵי הַגּוּף אֶפְשָׁר לְהַתְאִים אֶת הַ"מִּדּוֹת".

וּכְדֵי לִהְיוֹת בָּטוּחַ וְנִשְׁמָר מִ"בִּיאַת עֲמָלֵק", צָרִיךְ הָאָדָם לִהְיוֹת זָהִיר בְּמִשְׁקָלוֹת, שֶׁכָּל עִנְיְנֵי הָאָדָם יִהְיוּ רַק עִם "אֵיפָה שְׁלֵמָה וָצֶדֶק" אַחַת, וְעַל־פִּי מִדּוֹת וְהַגְבָּלוֹת הַתּוֹרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר המאמרים קונטרסים, עמ' רפז)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדָּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם (כה, יז)

"בַּדָּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם" - כַּאֲשֶׁר מִתְעוֹרְרִים לָצֵאת וּלְהִתְעַלּוֹת מֵהַמֵּצָר שֶׁל הַגַּשְׁמִיּוּת וְהַחָמְרִיּוּת, בָּא "עֲמָלֵק" וּמְנַסֶּה לְהַפְרִיעַ.

הָעֵצָה לִקְלִיפַּת עֲמָלֵק הִיא - "זָכוֹר": יֵשׁ לַחֲקוֹק דִּבְרֵי תּוֹרָה בַּזִּכָּרוֹן, וְלַחְשֹׁב וּלְהַרְהֵר בָּהֶם בְּכָל עֵת וּבְכָל מָקוֹם.

(יח) **אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים:**

יח דִּי עָרְעָךְ בְּאָרְחָא וְקָטֵל בָּךְ כָּל דַּהֲווֹ מִתְאַחֲרִין בַּתְרָךְ וְאַתְּ מְשַׁלְהֵי וּלְאֵי וְלָא דָחֵל מִן קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄ **אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ** • לְשׁוֹן מִקְרֶה. דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן קֶרִי וְטֻמְאָה. שֶׁהָיָה מְטַמְּאָן בְּמִשְׁכַּב זְכוּר. דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן קֹר וָחֹם, צִנָּנְךָ וְהִפְשִׁירְךָ מֵרְתִיחָתְךָ, שֶׁהָיוּ כָּל הָאוּמּוֹת יְרֵאִים לְהִלָּחֵם בָּכֶם, וּבָא זֶה וְהִתְחִיל וְהֶרְאָה מָקוֹם לַאֲחֵרִים. מָשָׁל לְאַמְבַּטִּי רוֹתַחַת, שֶׁאֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לֵירֵד בְּתוֹכָהּ, בָּא בֶּן בְּלִיַּעַל אֶחָד, קָפַץ וְיָרַד לְתוֹכָהּ, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּכְוָה, הִקְרָה אוֹתָהּ בִּפְנֵי אֲחֵרִים. **וַיְזַנֵּב בְּךָ** • מַכַּת זָנָב: חוֹתֵךְ מִילוֹת וְזוֹרֵק כְּלַפֵּי מַעְלָה. **כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ** • חַסְרֵי כֹּחַ מֻחְמַת חֶטְאָם, שֶׁהָיָה הָעָנָן פּוֹלְטָן. **וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ** • עָיֵף בַּצָּמָא, דִּכְתִיב: (שמות יז) "וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמָּיִם", וּכְתִיב אַחֲרָיו: "וַיָּבֹא עֲמָלֵק". **וְיָגֵעַ** • **בַּדֶּרֶךְ. וְלֹא יָרֵא** • עֲמָלֵק. **אֱלֹהִים** • מִלְּהָרַע לְךָ.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(יח) **אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ** – לְשׁוֹן מִקְרֶה. **דָּבָר אַחֵר** - כִּי לַפֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן קָשֶׁה, שֶׁזֶּה לֹא הָיָה בְּדַרְכָּךְ מִקְרֶה, אֶלָּא הוּא בָּא בִּמְיוּחָד בִּשְׁבִיל לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל (משכיל לדוד).

לְשׁוֹן קֶרִי וְטֻמְאָה, שֶׁהָיָה מְטַמְּאָן בְּמִשְׁכַּב זְכוּר. דָּבָר אַחֵר - כִּי לַפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי קָשֶׁה, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר: "אֲשֶׁר טִמְּאֲךָ" (משכיל לדוד).

לְשׁוֹן קֹר וָחֹם, צִנָּנְךָ וְהִפְשִׁירְךָ מֵרְתִיחָתְךָ, שֶׁהָיוּ כָּל הָאֻמּוֹת יְרֵאִים לְהִלָּחֵם בָּכֶם, וּבָא זֶה וְהִתְחִיל וְהֶרְאָה מָקוֹם לַאֲחֵרִים - וּלְפִי זֶה "קָרְךָ" פֵּירוּשוֹ: הִקְרָה אוֹתְךָ, וְכֵיוָן שֶׁבַּפָּסוּק נֶאֱמַר "קָרְךָ", וְלֹא "הִקְרָה", לָכֵן הוּבָא רַק כְּפֵירוּשׁ שְׁלִישִׁי (משכיל לדוד).

מָשָׁל לְאַמְבַּטִּי רוֹתַחַת שֶׁאֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לֵירֵד בְּתוֹכָהּ, בָּא בֶּן בְּלִיַּעַל אֶחָד קָפַץ וְיָרַד לְתוֹכָהּ, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּכְוָה, הִקְרָה אוֹתָהּ - הֶרְאָה אוֹתָהּ קָרָה (ע"פ רא"ם).

בִּפְנֵי אֲחֵרִים. וַיְזַנֵּב בְּךָ – מַכַּת זָנָב - בְּרַשִּׁ"י חוּלִין קלא, ב: "וַיְזַנֵּב בְּךָ – נָטַל אֶת זְנָבְךָ".

חוֹתֵךְ מִילוֹת וְזוֹרֵק כְּלַפֵּי מַעְלָה - שֶׁהָיָה מֵטִיחַ דְּבָרִים כְּלַפֵּי מַעְלָה, כְּלוֹמַר, הִנֵּה מִצְוָתְךָ שֶׁצִּוִּיתָ לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, מַה הוֹעִילָה לָהֶם (רא"ם).

כָּל הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ – חַסְרֵי כֹּחַ - פֵּירוּשׁ "נֶחֱשָׁלִים", כְּמוֹ נֶחֱלָשִׁים (רא"ם).

מֻחְמַת חֶטְאָם, שֶׁהָיָה הָעָנָן פּוֹלְטָן - וְנִרְאֶה שֶׁזֶּהוּ פֵּירוּשׁ "אַחֲרֶיךָ", שֶׁהָיוּ מִחוּץ לָעָנָן. וּרְאֵה רַשִּׁ"י יְחֶזְקֵאל טז, טו: "וּמְצִינוּ בַּפְּסִיקְתָּא, זֶה שִׁבְטוֹ שֶׁל דָּן שֶׁהָעָנָן פּוֹלְטוֹ, שֶׁהָיוּ כֻּלָּם עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה־זָרָה".

וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ – "עָיֵף" בַּצָּמָא - מֻחְמַת הַיְגִיעָה בַּדֶּרֶךְ, וּכְדִרְלְקַמָּן.

דִּכְתִיב - שְׁמוֹת יז, ג.

"וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמָּיִם", וּכְתִיב אַחֲרָיו - שָׁם פָּסוּק ח.

"וַיָּבֹא עֲמָלֵק". "וְיָגֵעַ" – "בַּדֶּרֶךְ". וְלֹא יָרֵא – **עֲמָלֵק** - שֶׁאֵין לוֹמַר שֶׁזֶּה מוּסָב עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲרֵי רַק מְעַט מֵהֶם הָיוּ חוֹטְאִים, וְאוֹתָם פָּלַט הָעָנָן, אֲבָל רוֹב יִשְׂרָאֵל הָיוּ כְּשֵׁרִים (גר"א). אוֹ שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹ לוֹמַר בִּלְשׁוֹן נוֹכֵחַ: "וְלֹא יָרֵאתָ אֱלֹקִים", כְּמוֹ "וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ", וְכֵיוָן שֶׁאָמַר בִּלְשׁוֹן נִסְתָּר הַכַּוָּנָה עַל עֲמָלֵק. וְאֵין לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ שֵׁם תּוֹאַר, שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹ לְנַקֵּד: "יְרֵא אֱלֹהִים", וְלֹא: "יָרֵא אֱלֹהִים", הַמּוֹרֶה עַל לְשׁוֹן עָבָר (שפ"ח).

"אֱלֹהִים" - פֵּירוּשׁוֹ: אֶת אֱלֹקִים (רא"ם).

מִלְּהָרַע לְךָ - כִּי אִם לֹא כֵּן, לְאֵיזֶה עִנְיָן הִזְכִּיר שֶׁעֲמָלֵק לֹא הָיָה יָרֵא אֱלֹקִים. תורה יט

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות שבת פרשת בשלח תשמ"א)

כָּל הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ (כה, יח)

חַסְרֵי כֹּחַ מֵחֲמַת חָטְאָם, שֶׁהָיָה הָעָנָן פּוֹלְטָן (רש"י)

לְפָנֵינוּ לִימוּד וְלֶקַח נִפְלָא:

עֲמָלֵק לֹא פָּגַע אֶלָּא בְּבַעֲלֵי חֵטְא שֶׁנִּפְלְטוּ מִן הָעָנָן, וּבִשְׁבִיל יְהוּדִים אֵלּוּ יָצְאוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מֵהָעָנָן כְּדֵי לְהִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק, כַּכָּתוּב (בשלח יז) "וְצֵא הִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק" (צא מן הענן, רש"י).

הֲוֵי אוֹמֵר: חוֹבָתוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד לָצֵאת "חוּץ לָעָנָן", לְהַגִּיעַ לִיהוּדִי שֶׁנִּמְצָא מִחוּץ לְעוֹלָמָהּ שֶׁל הַיַּהֲדוּת, חָשׁוּף לַ'עֲמָלֵקִים' שׁוֹנִים וּמְשׁוּנִים, וּלְקָרְבוֹ לַתּוֹרָה.

(יט) **וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר (זֶכֶר) עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח:**

יט **וְיהֵי כַּד יְנִיחַ יְיָ אֱלָהָךְ לָךְ מִכָּל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ מִסְּחוֹר סְחוֹר בְּאַרְעָא דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ אַחֲסָנָא לְמֵירְתַהּ תִּמְחֵי יָת דּוּכְרָנָא דַּעֲמָלֵק מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא לָא תִּתְנְשֵׁי: פ פ פ**

רש"י◄ **תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק • מֵאִישׁ וְעַד אִשָּׁה, מֵעוֹלֵל וְעַד יוֹנֵק, מִשּׁוֹר וְעַד שֶׂה, שֶׁלֹּא יְהֵא שֵׁם עֲמָלֵק נִזְכָּר אֲפִלּוּ עַל הַבְּהֵמָה, לוֹמַר: בְּהֵמָה זוֹ מִשֶּׁל עֲמָלֵק הָיְתָה:**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ שיחות פורים תשט"ז – תורת מנחם חט"ז עמ' 941 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַדֶּרֶךְ לִהְיוֹת "יוֹשֵׁב אֹהָלִים" וְלֹא "אִישׁ שָׂדֶה"

בְּסוֹף פָּרָשָׁתֵנוּ נֶאֱמַר אוֹדוֹת מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק "אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדָּרֶךְ" (כה, יח). וּמְפָרֵשׁ הַמִּדְרָשׁ, קָרְךָ מִלְּשׁוֹן קְרִירוּת (תנחומא סוף פרשתנו). וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ מַשְׁמָעוּת קְרִירוּת זוֹ:

כַּאֲשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ לְמַתַּן־תּוֹרָה, וְרָצוּ לְהַכְרִיז נַעֲשֶׂה קוֹדֶם לְנִשְׁמַע, הֵן אִם יָבִינוּ וְהֵן אִם לָאו, יְקַיְּמוּ מַה שֶּׁיִּשְׁמְעוּ - בָּא עֲמָלֵק וּפָעַל קְרִירוּת. עֲמָלֵק לֹא טָעַן שֶׁלֹּא יֵלְכוּ חַס־וְשָׁלוֹם לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי גַּם הוּא הָיָה נָכָד שֶׁל אַבְרָהָם וְיִצְחָק, אֲבָל לֹא הִסְכִּים עַל הַנְהָגַת יַעֲקֹב "אִישׁ תָּם יוֹשֵׁב אֹהָלִים" (תולדות כה, כז). טַעֲנָתוֹ הִיא: "יוֹשֵׁב אֹהָלִים", לִלְמוֹד תּוֹרָה - הוּא מַסְכִּים, אֲבָל "אִישׁ תָּם", לֹא לִשְׁאוֹל תְּחִלָּה בַּמָּה הַמְּדוּבָּר וּמַה יִּדְרְשׁוּ מִמֶּנּוּ, אֶלָּא "נַעֲשֶׂה קוֹדֶם לְנִשְׁמַע" - עַל זֶה אֵינוֹ מַסְכִּים.

הוּא מִתְנַהֵג לְפִי הַסֵּדֶר שֶׁל עֵשָׂו, "אִישׁ יוֹדֵעַ צַיִד" - הוּא מֵבִין, הוּא מְחַשֵּׁב כַּמָּה מְסוּגָל הוּא לָצוּד וּלְהָכִיל, הוּא מְשַׁעֵר אֶת כֹּחוֹתָיו וְאֶת שִׂכְלוֹ כַּמָּה יִלְמַד וְכַמָּה יְקַיֵּם. הַנְהָגָתוֹ הִיא בְּסֵדֶר שֶׁל נִשְׁמַע וְנַעֲשֶׂה, לְכֹל־לְרֹאשׁ לִשְׁמוֹעַ וּלְהָבִין, וְרַק אָז יוּכַל לְשַׁעֵר אִם יוּכַל לַעֲשׂוֹת זֹאת אִם לָאו.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(יט) **תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק – "מֵאִישׁ וְעַד** - בַּפָּסוּק: "עַד".

אִשָּׁה, מֵעוֹלֵל וְעַד יוֹנֵק, מִשּׁוֹר וְעַד שֶׂה" - לְשׁוֹן הַכָּתוּב בִּשְׁמוּאֵל א טו, ג. וְשָׁם מְסַיֵּם: "מִגָּמָל וְעַד חֲמוֹר", אַךְ רַשִׁ"י לֹא הוּצְרַךְ לְהַעְתִּיקָם, כִּי בְּהַבִיאוֹ "מִשּׁוֹר וְעַד שֶׂה", דַּי בְּכָךְ כְּדֵי לְהַשְׁמִיעֵנוּ "שֶׁלֹּא יִהְיֶה שֵׁם עֲמָלֵק נִזְכָּר אֲפִילּוּ עַל הַבְּהֵמָה" (הרבי). אֲבָל רְאֵה רַשִׁ"י שָׁם שֶׁפֵּרֵשׁ "מִשּׁוֹר וְעַד שֶׂה" – "שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי כְשָׁפִים וּמְשַׁגְּנִין עַצְמָן וְדוֹמִין לְבְהֵמָה".

שֶׁלֹּא יְהֵא שֵׁם עֲמָלֵק נִזְכָּר אֲפִלּוּ עַל הַבְּהֵמָה - וּמַה שֶּׁלֹּא פֵּרֵשׁ כֵּן אֶת "מָחֹה אֶמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק" הָאָמוּר בְּסוֹף פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח, יֵשׁ לוֹמַר: מִפְּנֵי שֶׁשָּׁם מְדוּבָּר בְּהַבְטָחַת ה' בִּמְחִיַּת עֲמָלֵק, וְאִם כֵּן שָׁם נִיתָּן לְפָרֵשׁ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יַשְׁמִיד אֶת "זֵכֶר עֲמָלֵק" כִּפְשׁוּטוֹ, שֶׁיִּמְחֶה אֶת זִכְרָם מִמַּחֲשַׁבְתָּם וְלִבּוֹתֵיהֶם שֶׁל בְּנֵי אָדָם, אֲבָל כָּאן שֶׁמְּדוּבָּר בְּצִוּוּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לִמְחוֹת אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק, לֹא שַׁיָּךְ לְפָרֵשׁ שֶׁהַכַּוָּנָה לִמְחִיַּת זִכְרָם מֵהַמַּחְשָׁבָה, שֶׁזֶּה אֵין בְּכֹחוֹ שֶׁל הָאָדָם, לָכֵן פֵּרֵשׁ שֶׁהַכַּוָּנָה לִמְחִיַּת זִכְרוֹ מֵהָעוֹלָם הַגַּשְׁמִי, בַּהֲרִיגָתָם וּבַהֲרִיגַת כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים שֶׁלָּהֶם, וּמִחִיָּה זוֹ תָּבִיא בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר לִמְחִיַּת עֲמָלֵק מִמַּחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל הָאָדָם (הרבי).

לוֹמַר: בְּהֵמָה זוֹ מִשֶּׁל עֲמָלֵק הָיְתָה - כִּי מִלַּת "זֵכֶר" מוֹרָה, שֶׁלֹּא תַּשְׁאִיר אַחֲרָיו דָּבָר שֶׁיִּהְיֶה זִכְרוֹ עָלָיו (רא"ם). נִרְאֶה שֶׁבִּדְבָרָיו אֵלֶּה מְבָאֵר רַשִׁ"י הַטַּעַם שֶׁרַק בַּעֲלֵי חַיִּים נִתְחַיְּבוּ בִּמְחִיַּת זֵכֶר עֲמָלֵק וְלֹא שְׁאָר נְכָסִים, כְּמוֹ בָּתִּים וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה, וְהוּא מִשּׁוּם שֶׁבִּנְכָסִים נִיתָּן לְבַצֵּעַ שִׁנּוּיִים מֵהוֹתְיִים, בְּאוֹפֶן שֶׁיְּשַׁנּוּ אֶת צוּרָתָם וְאֶת מַרְאֶם, כָּךְ שֶׁשְּׁמוֹ שֶׁל עֲמָלֵק לֹא יִזָּכֵר עֲלֵיהֶם עוֹד. אֲבָל בְּבַעֲלֵי חַיִּים, לֹא נִיתָּן לַעֲשׂוֹת שִׁנּוּיִים אֵלּוּ, וְכָל עוֹד שֶׁלֹּא יוּשְׁמְדוּ נִיתָּן לוֹמַר: "בְּהֵמָה זוֹ מִשֶּׁל עֲמָלֵק הָיְתָה" (הרבי).

וְאַדְרַבָּה - טוֹעֵן הוּא - כֵּיוָן שֶׁהַתּוֹרָה הִיא אֱמֶת, וֶאֱמֶת כָּזוֹ שֶׁמְּחוּיֶבֶת עַל־פִּי שֵׂכֶל, אִם־כֵּן לְמַאי נַפְקָא־מִינָהּ אִם יַקְדִּים נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע אוֹ לְהֵיפֶךְ; בְּאֵיזֶה אוֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה, גַּם אִם יַקְדִּים נִשְׁמַע לְנַעֲשֶׂה, יָבוֹא בְּוַדַּאי לְ"נַעֲשֶׂה", כֵּיוָן שֶׁזֶּהוּ דָּבָר הַמְּחוּיָב עַל־פִּי שֵׂכֶל.

עַל כָּךְ הִבְהִירָה הַתּוֹרָה וּמוֹדִיעָה, שֶׁעַל־יְדֵי הַהַנְהָגָה דְּ"יוֹדֵעַ צַיִד", בָּאִים לְ"אִישׁ שָׂדֶה", שֶׁיּוֹצְאִים וְעוֹזְבִים אֶת הַ"אֹהָלִים", אָהֳלֵי שֵׁם וְעֵבֶר. אֶלָּא חַיָּבִים לְהִתְנַהֵג בְּדַרְכּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אִישׁ תָּם, וְאָז הוֹלְכִים בַּדֶּרֶךְ הַנְּכוֹנָה, כְּדִבְרֵי הַגְּמָרָא (שבת פח, סע"א ואילך) עַל הַפָּסוּק "תּוּמַת יְשָׁרִים תַּנְחֵם", שֶׁאֵלּוּ שֶׁלֹּא מַסְכִּימִים עִם הַסֵּדֶר שֶׁל "עַמָּא פְּזִיזָא", וְטוֹעֲנִים שֶׁהַתּוֹרָה עִנְיָנָהּ שֵׂכֶל, וְלֹא צְרִיכִים לָצֵאת מֵהַגְּדָרִים ("שִׁפְּרִינְגֶּען פוּן דֶּער הוֹיט"), אֶלָּא צְרִיכִים לָגֶשֶׁת מִתּוֹךְ סֵדֶר, נִשְׁמַע וְאַחַר־כָּךְ נַעֲשֶׂה - אֲזַי סוֹף־כָּל־סוֹף "סֶלֶף בּוֹגְדִים יִשְׁדֵּם" רַחֲמָנָא־לִיצְלָן, וְהַדֶּרֶךְ הַנְּכוֹנָה הִיא רַק עַל־יְדֵי הֲלִיכָה בִּתְמִימוּת - "**תּוּמַת** יְשָׁרִים - תַּנְחֵם".

ק"י פסוקים, על"י סימן. חסלת פרשת תצא

הפטרה לפרשת כי תצא לקריאה בציבור ולשמו"ת נדפסה לקמן עמ' רי

אגרות קודש

ב"ה, ה' אלול, תש"כ
ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מו"ה אפרים אליעזר שי' הכהן

שלום וברכה!

במענה להגלויות מיום א' וג' אלול חדש הרחמים.

להערתו דבאגה"ק סי' יו"ד, מובא דתרי"ג מצות נאמרו למשה מסיני, הוא מחז"ל.

הנה בחלק א' דתניא ריש פרק כ', מאמר זה גופא הובא בשם רז"ל, ועיין בהמודעה רבה האי' שבתחלת ספר התניא, בהנוגע לאגה"ק איך שמצאום כו'.

לכתבו בסיום הגלוי' השני', עבודה תמה,

יעוין ג"כ צוואת הריב"ש בתחלתו "עבודה תמה", והעירותי בזה באחת ההתועדויות, שיש לקשר זה עם גדרי עבודה תמה, שהיא משלמת את הענין ואין אחרי' עבודה (יומא כו, א), וזהו החידוש שבהצוואה - דלכאורה הענין דשם פשוט ומובא בכ"מ.

לזכרו בהנוגע לאור החיים הקדוש, מענין נפש ורוח.

עיין בגנזי נסתרות חלק א' ס"ע, מה שאמר הבעש"ט ז"ל על בעהמ"ס אור החיים, וידועים דברי החיד"א ע"ד התפשטות לימוד הספר ע"י דברי בעש"ט (שם הגדולים ערך אור החיים).

בברכה לבשו"ט לכוח"ט.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת כי־תצא

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ח' אלול מפרק מד עד סוף פרק מח ופרקים כב-כד	**יום רביעי - י"א אלול** מפרק ס עד סוף פרק סה ופרקים לא-לג
יום שני - ט' אלול מפרק מט עד סוף פרק נד ופרקים כה-כז	**יום חמישי - י"ב אלול** מפרק סו עד סוף פרק סח ופרקים לד-לו
יום שלישי - י' אלול מפרק נה עד סוף פרק נט ופרקים כח-ל	**יום שישי - י"ג אלול** מפרק סט עד סוף פרק עא ופרקים לז-לט
שבת קודש - י"ד אלול פרק כ מפרק עב עד סוף פרק עו ופרקים מ-מב	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ח' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיז, יב והי' מעשה... עד עמ' 234, הקדושות יתברך.

יב. "וְהָיָה – השכר ל־**מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שָׁלוֹם, וַ**–השכר ל־**עֲבֹדַת הַצְּדָקָה הַשְׁקֵט וָבֶטַח עַד עוֹלָם".** – זה פסוק בישעי'[1], ויש מפרשים האומרים, ש"מעשה" ו"עבודה" הם ענין אחד, הפסוק חוזר על אותו ענין במלים שונות. ואילו תרגום יונתן מפרש שהם שני ענינים, שני אופנים שונים בענין הצדקה, ואשר עבור **מעשה** הצדקה מגיע השכר של **שלום**, ועבור **העבודה** של צדקה מגיע השכר של השקט ובטח עד עולם. **לְהָבִין הַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין "מַעֲשֶׂה" לַ"עֲבוֹדָה"** – איזה אופן של צדקה נקרא "מעשה" ואיזה נקרא "עבודה"? ו – ההפרש ש־**בֵּין "שָׁלוֹם" לְ"הַשְׁקֵט וָבֶטַח" כו'.** – שהשכר עבור אופן הצדקה הנקרא **מעשה** הוא **שלום**, והשכר עבור אופן הצדקה הנקרא **עבודה** הוא **השקט ובטח**, נבין זאת **עַל־פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[2] **עַל פָּסוּק**[3]**: "עֲשֵׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו"** – אומרים על כך רבותינו ז"ל: **כִּי מִיכָאֵל שַׂר שֶׁל מַיִם וְגַבְרִיאֵל שַׂר שֶׁל אֵשׁ,** – טבע המים והאש שהמים מכבים את האש, **וְ** – אילו מיכאל וגבריאל **אֵין מְכַבִּין זֶה אֶת זֶה. כְּלוֹמַר,** – לא שהחומר של מיכאל הוא מיסוד המים הרוחני והחומר של גבריאל הוא מיסוד האש הרוחני, אלא הכוונה היא: **שֶׁמִּיכָאֵל** – הוא, **שַׂר שֶׁל חֶסֶד, הַנִּקְרָא** – חסד נקרא **בְּשֵׁם "מַיִם",** הַיּוֹרְדִים – כטבע המים, **מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ לְמָקוֹם נָמוּךְ, וְהוּא** – הירידה ממקום גבוה למקום נמוך ברוחניות, היא **בְּחִינַת הַהַשְׁפָּעָה וְהַתְּפַשְּׁטוּת** – המשכת, **הַחִיּוּת מֵעוֹלְמוֹת עֶלְיוֹנִים לְתַחְתּוֹנִים, וּבְחִינַת אֵשׁ שֶׁטִּבְעָהּ לַעֲלוֹת לְמַעְלָה, הִיא** – ברוחניות, **בְּחִינַת הַגְּבוּרָה וְהִסְתַּלְּקוּת הַשְׁפָעַת הַחַיִּים מִמְּטָה לְמַעְלָה, שֶׁלֹּא לְהַשְׁפִּיעַ,** רַק **בְּצִמְצוּם עָצוּם וָרָב,** – שההשפעה תהיה רק באופן של צמצום **עצום** של המעטת החיות באיכות, ושל צמצום **רב** של הקטנת החיות בכמות, **וְהֵן** – חסד וגבורה, **מִדּוֹת נֶגְדִּיּוֹת וְהֶפְכִּיּוֹת זוֹ לָזוֹ,** – חסד הוא ענין של השפעה בלתי מוגבלת, ואילו גבורה היא ענין של הגבלה וצמצום, **וְהַיְינוּ** – מתי חסד וגבורה נוגדים והפכיים אחד מהשני, **כְּשֶׁהֵן בִּבְחִינַת מִדּוֹת לְבַדָּן,** – מדה היא הרי ענין של שיעור והגבלה, וכל מדה מוגבלת באופנה היא, אם באופן של חסד או באופן של גבורה, **אַךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם,** – שלא תהיה התנגדות בין מדה אחת לשניה, **דְּהַיְינוּ עַל־יְדֵי גִּילוּי שֶׁמִּתְגַּלָּה בָּהֶן הָאָרָה רַבָּה וְהַשְׁפָּעָה עֲצוּמָה מְאֹד מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, אֲשֶׁר כְּשְׁמוֹ** – שהוא "אור אין סוף", בלי סוף ובלי גבול, **כֵּן הוּא, שֶׁאֵינוֹ בִּבְחִינַת מִדָּה חֵס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא** – הוא, **לְמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֵץ, אֲפִלּוּ** – למעלה, **מִבְּחִינַת חָכְמָה־בִינָה־דַּעַת** – שהיא **מְקוֹר הַמִּדּוֹת,** – ומכל־שכן שהוא למעלה לגמרי מבחינת המדות, **וַאֲזַי** – כשמאירה בהן הארה מאור אין־סוף, **הַמִּדּוֹת נֶגְדִּיּוֹת שֶׁל מִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל** – של חסד וגבורה, **נִכְלָלוֹת בְּמְקוֹרָן וְשָׁרְשָׁן, וְהָיוּ לַאֲחָדִים מַמָּשׁ, וּבְטֵלִים בְּאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ הַמֵּאִיר לָהֶם בִּבְחִינַת גִּילוּי.** – שכן, מצד גודל התבטלותם לאור אין סוף, נאבד הניגוד שביניהם, כפי המשל בשני שרים המנגדים אחד לשני, הרי בשעה שהם עומדים בפני המלך, נאבדת התנגדותם והם מדברים ביניהם כידידים טובים, דבר הבא מצד ההתבטלות הגדולה של שניהם בפני המלך, כך גם בנמשל זה במדה נעלה ביותר. שכן, מפני שביטולם הוא הרי ל"אור אין סוף", ענין שהוא "אין סוף" ו"בלי גבול" – נאבדת לגמרי ההגבלה של המדות. **וַאֲזַי מִתְמַזְּגִים וּמִתְמַתְּקִים הַגְּבוּרוֹת בַּחֲסָדִים,** – הן נהפכות לטוב ולחסד המשולים למתיקות, **עַל־יְדֵי בְּחִינָה מְמֻצַּעַת** – המתווכת את ה־**קַו הַמַּכְרִיעַ** – בין חסד וגבורה, **וּמַטָּה כְּלַפֵּי חֶסֶד, הִיא מִדַּת**

אגרת הקדש

יב והיה מעשה הצדקה שלום ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם. להבין ההפרש שבין מעשה לעבודה ובין שלום להשקט ובטח כו' ע"פ מה שארז"ל ע"פ עושה שלום במרומיו כי מיכאל שר של מים וגבריאל שר של אש ואין מכבין זה את זה כלומר שמיכאל שר של חסד הנק' בשם מים היורדים ממקום גבוה למקום נמוך והוא בחי' ההשפעה והתפשטות החיות מעולמות עליונים לתחתונים ובחי' אש שטבעה לעלות למעלה היא בחי' הגבורה והסתלקות השפעת החיים ממטה למעלה שלא להשפיע רק בצמצום עצום ורב והן מדות נגדיות והפכיות זו לזו והיינו כשהן בבחי' מדות לבדן. אך הקב"ה עושה שלום ביניהם דהיינו ע"י גילוי שמתגלה בהן הארה רבה והשפעה עצומה מאד מאור א"ס ב"ה אשר כשמו כן הוא שאינו בבחי' מדה ח"ו אלא למעלה מעלה עד אין קץ אפילו מבחי' חב"ד מקור המדות ואזי המדות נגדיות של מיכאל וגבריאל נכללות במקורן ושרשן והיו לאחדים ממש ובטלים באורו יתברך המאיר להם בבחי' גילוי ואזי מתמזגים ומתמתקים הגבורות בחסדים ע"י בחי' ממוצעת קו המכריע ומטה כלפי חסד היא מדת הרחמים הנק'

---

1. לב, יז. 2. ראה דברים רבה ה, יב. תנחומא ויגש ו. 3. איוב כה, ב.

הָרַחֲמִים, – בשעה שמדת החסד אומרת להשפיע בלי הגבלה, ומדת הגבורה אומרת למנוע את ההשפעה ממי שאינו ראוי לקבלת השפע – באה מדת הרחמים ומכריעה ביניהן ומטה את הקו כלפי מדת החסד, שגם אם אין הוא ראוי לקבלת שפע, אבל ראוי שירחמו עליו, ומצד הרחמנות להשפיע לו, **הַנִּקְרֵאת** – מדת הרחמים, נקראת **בְּשֵׁם "תִּפְאֶרֶת"** בְּדִבְרֵי **חֲכָמֵי הָאֱמֶת,** – חכמי הקבלה, **לְפִי שֶׁהִיא כְּלוּלָה מִכ' גְּוָנִין: לָכֵן וְאֹדֶם, הַמְרַמְּזִים לְחֶסֶד וּגְבוּרָה.** – לבן מרמז לחסד, ואדום – לגבורה. ולכן זה נקרא בשם "תפארת" – יופי – שכן דבר המורכב מכמה צבעים יש בו יופי. הרי, מפני שיש ב"רחמים" גם חסד וגם גבורה – לכן נקראת מדה זו בשם "תפארת". **וְלָכֵן סְתָם שֵׁם הָוָי"ה בָּרוּךְ־הוּא שֶׁבְּכָל הַתּוֹרָה מוֹרֶה עַל מִדַּת הַתִּפְאֶרֶת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּהַר הַקָּדוֹשׁ**[4], – השמות הקדושים מורים הרי על המדות העליונות, כמו שם א־ל על בחינת החסד, שם אלקים – על מדת הגבורה וכדומה. ואילו שם הוי' – כפי שהוא מופיע בתורה באופן סתמי – מורה על מדת ה"תפארת". שם הוי' הוא הרי "שם העצם" ולמעלה משאר השמות הקדושים, וזוהי מדת ה"תפארת", **לְפִי שֶׁכָּאן** – במדת ה"תפארת", **הוּא בְּחִינַת גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הֶאָרָה רַבָּה, בִּיֶּתֶר שְׁאֵת מִשְּׁאָר מִדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת יִתְבָּרֵךְ.** – זהו הענין של "עושה שלום במרומיו", שהוא יתברך בהתגלותו מ"אור אין סוף", עושה שלום בין מיכאל וגבריאל, בין חסד וגבורה.

אגרת הקדש

בשם תפארת בדברי חכמי האמת לפי שהיא כלולה מכ' גוונין לובן ואודם המרמזים לחו"ג ולכן סתם שם הוי' ב"ה שבכל התורה מורה על מדת התפארת כמ"ש בזוה"ק לפי שכאן הוא בחי' גילוי אור א"ס ב"ה הארה רבה ביתר שאת משאר מדותיו הקדושות יתברך.

יום שני ט' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 234, והנה אתערותא דלעילא... עד עמ' קיח, במצרף וכור.

וְהִנֵּה, אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא, – ההתעוררות מלמעלה, **לְעוֹרֵר גִּילּוּי הֶאָרָה רַבָּה וְהַשְׁפָּעָה עֲצוּמָה הַנִּזְכָּר לְעֵיל, מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,** – כדי, **לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם** – בין המדות שלמעלה, **הַנִּזְכָּר לְעֵיל, הִיא בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא,** – על ידי ההתעוררות של העבודה שלמטה, **בְּמַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה וְהַשְׁפָּעַת חַיִּים** – ענינים הנותנים חיים, **חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים**[5] **לְמַאן דְּלֵית לֵיהּ מִגַּרְמֵיהּ כְּלוּם,** – למי שאין לו מעצמו כלום, **וּלְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים כו'.** – על ידי שמשפיעים צדקה המחזיקה את העני בחיים, ועושים זאת באופן שיש בו גם חן, חסד ורחמים, שהצדקה ניתנת ברגש ובאופן של "המפייסו"[6], שבעת ובעונה אחת עם נתינת הצדקה משווים לו הרגשה טובה, מרוממים ומעודדים את רוחו, שלא יהיה נפול ברוחו – הרי על ידי התעוררות זו מלמטה ממשיכים התעוררות מלמעלה מהארה הרבה וההשפעה העצומה מ"אור אין סוף" ברוך הוא אל המדות העליונות, לעשות שלום ביניהן ושהגבורות יומתקו לחסדים. להלן יסביר רבנו הזקן מה ש"מעשה הצדקה" פועלת בנפש האדם, בעבודתו ובמלחמתו עם הרע שבנפשו הבהמית. ואשר בבירור הנפש הבהמית, שהטוב שבה יתברר מהרע – ישנם שני אופנים: אופן אחד בדרך מלמטה למעלה, על ידי עבודת ומלחמת כל מדה שבנפש האלקית לברר את המדה שכנגדה בנפש הבהמית, כמו למשל לברר על ידי האהבה של הנפש האלקית את מדת החסד והתאוה של הנפש הבהמית; על ידי יראה של הנפש האלקית לברר את מדת היראה הרעה של הנפש הבהמית, וכדומה; אופן שני, בירור בדרך מלמעלה למטה, על ידי שהאדם ממשיך על עצמו אור אלקי – מתבררות המדות של הנפש הבהמית. על־דרך וכמו שלעתיד־לבוא יהיה בעולם בכלל הבירור שהטוב יתברר מהרע על ידי ההתגלות האלקית שתהיה אז בעולם, התגלות שתפעל שיהיה "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ"[7], על־דרך־זה גם בעבודתו של יהודי לברר את הטוב מהרע של נפשו הבהמית, ישנו הבירור בדרך מלמעלה למטה (על ידי לימוד תורה לשמה הממשיך אור אלקי) העוזר שהטוב שלו יתגבר ויתברר מהרע. כך גם על ידי ענין הצדקה, "מעשה הצדקה", ממשיך יהודי התגלות אלקית המתגלית לו בשעת תפלתו, שיהיה אצלו בירור הטוב מרע. ובלשון רבנו הזקן: **וּמוֹדַעַת זֹאת,** – ידוע, **מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[8] **עַל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ: "מֵשִׂים שָׁלוֹם בִּפְמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה וּבִפְמַלְיָא שֶׁל מַטָּה", "פְּמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה"** - **הֵם הַשָּׂרִים וְהַמִּדּוֹת**

אגרת הקדש

והנה אתערותא דלעילא לעורר גילוי הארה רבה והשפעה עצומה הנ"ל מאור א"ס ב"ה לעשות שלום הנ"ל היא באתערותא דלתתא במעשה הצדקה והשפעת חיים חן וחסד ורחמים למאן דלית ליה מגרמי' כלום ולהחיות רוח שפלים כו'. ומודעת זאת מה שאמרו רז"ל על העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה. פמליא

---

4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויקרא יא, א". 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מנוסח ברכת שים שלום". 6. ב"ב ט, ב.
7. זכרי' יג, ב. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "סנהדרין צט, ב. לקו"ת מטות ד"ה החלצו".

הַנִּזְכָּרוֹת לְעֵיל, שֶׁהֵן הַהֵיכָלוֹת עֶלְיוֹנִים בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה שֶׁבְּזֹהַר הַקָּדוֹשׁ, – שם השלום בין המדות של חסד וגבורה כששתיהן הן בטוב וקדושה, והשלום מתבטא בכך שתהיה התכללות של חסד וגבורה, והגבורה תומתק בחסד, **וּ"פְמַלְיָא שֶׁל מַטָּה" - הֵן הַהֵיכָלוֹת הַתַּחְתּוֹנִים, וּבִפְרָט עוֹלָם הַזֶּה הַשָּׁפָל הַמְעֹרָב טוֹב וָרַע מֵ** – אז **חֵטְא אָדָם הָרִאשׁוֹן,** – חטא שהביא לתערובת הטוב והרע, שאין טוב בלי רע ואין רע בלי טוב, **וְהָרַע שׁוֹלֵט עַל הַטּוֹב, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[9]: "אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בָּאָדָם כּוֹ"**, – ה"אדם בליעל" של קליפה, מושל על ה"אדם" של קדושה, וכפי שמסיים באותו פסוק "לרע לו", **"וּלְאֹם מִלְּאֹם יֶאֱמָץ"[10]**, – לפעמים מתגבר צד הקדושה ולפעמים מתגבר הצד שלעומת־זה, **וְכַנִּרְאֶה בְּחוּשׁ בָּאָדָם הַתַּחְתּוֹן, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "עוֹלָם קָטָן"[11], שֶׁלִּפְעָמִים הַטּוֹב גּוֹבֵר וְלִפְעָמִים לְהֵפֶךְ** – שהרע מתגבר **חַס־וְשָׁלוֹם. וְאֵין שָׁלוֹם בָּעוֹלָם עַד "עֵת קֵץ",** – כשיהיה סוף לרע, **שֶׁיִּתְבָּרֵר הַטּוֹב מֵהָרַע לְדָבֵק** – להתדבק **בְּשָׁרְשׁוֹ וּמְקוֹרוֹ, מְקוֹר הַחַיִּים בָּרוּךְ־הוּא, וַאֲזַי "יִתְפָּרְדוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן", וְרוּחַ הַטֻּמְאָה יַעֲבֹר מִן הָאָרֶץ[56], כְּשֶׁיִּתְבָּרֵר מִתּוֹכוֹ בְּחִינַת הַטּוֹב הַמְחַיֵּהוּ.** – שאז, כשהטוב יתברר מהרע, לא יהיה במילא קיום לרע, שהרי כל קיומו וחיותו של הרע בא רק מהטוב. **וּבְרוּר זֶה** – שהטוב יתברר מהרע, **יִהְיֶה גַּם כֵּן עַל־יְדֵי גִּלּוּי אֶלְקוּתוֹ לְמַטָּה** – כלומר, כשם שהבירור בכלל נעשה הרי על ידי מעשינו ועבודתינו במשך זמן הגלות[12], כך גם יהיה הבירור על ידי ההתגלות האלקית שתהיה אז למטה, **בְּהֶאָרָה רַבָּה וְהַשְׁפָּעָה עֲצוּמָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[13]: "כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה'", "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' כוּ'"[14]. וְזֶהוּ בִּכְלָלוּת הָעוֹלָם לֶעָתִיד,** – שאז יהיה הטוב שיתברר מהרע – על ידי ההתגלות האלקית שתתגלה אז, **אַךְ בָּאָדָם הַתַּחְתּוֹן - בְּכָל "עֵת מְצֹא",** – בכל שעת הימצאו של הקדוש ברוך הוא[15], **זוֹ תְּפִלָּה,** – שזה ענין התפילה[16], **אוֹ שְׁאָר עִתִּים מְזֻמָּנִים לְהִתְבּוֹדֵד עִם קוֹנוֹ** – שאז, בשעת התפלה או בשאר זמנים שיהודי "עובד" עם עצמו – **כָּל אֶחָד לְפִי מַעֲשָׂיו זוֹכֶה לְמֵעֵין בְּרוּר זֶה, עַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה לִשְׁמָהּ,** – שעל־ידי ההתגלות האלקית שבנפשו שמתגלה מלימוד התורה שלו – נעשה הבירור, שהטוב שלו מתעלה מהרע, **וְכֵן עַל־יְדֵי הַצְּדָקָה,** – שהוא נותן, גם כן מתברר הטוב מהרע, **כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ[17]:** – רבותינו ז"ל: **"רַבִּי אֶלְעָזָר יָהִיב פְּרוּטָה לְעָנִי וַהֲדַר מַצְּלֵי,** – ר' אלעזר נתן פרוטה לעני ואחר־כך התפלל, **דִּכְתִיב:** – שהרי כתוב[18]: **אֲנִי בְּצֶדֶק** – בצדקה, **אֶחֱזֶה פָנֶיךָ",** – כדי לראות ההתגלות של פנימיות האלקות בתפלה, הרי זה על ידי הקדמה של "צדק", צדקה, **הִיא** – "אחזה פניך" היא **בְּחִינַת גִּלּוּי הָאָרָה וְהַשְׁפָּעַת הַדַּעַת וְהַתְּבוּנָה, לְהִתְבּוֹנֵן בִּגְדֻלַּת ה', וּלְהוֹלִיד מִזֶּה דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** – יראה ואהבה, **שֶׁכְּלִיִּים** – שבאות מהשכל וההבנה בגדולת ה', **כַּנּוֹדַע,** – שזוהי ההתגלות האלקית שבתפלה, **וְעַל־יְדֵי־זֶה נִבְרַר הַטּוֹב** – ועולה **לַה' וְנִפְרַד הָרַע, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[19]: "מִצְּרֵף לַכֶּסֶף וְכוּר לַזָּהָב, וְאִישׁ לְפִי מַהֲלָלוֹ",** פֵּרוּשׁ – מה הפירוש שצירופו (מירוקו) של אדם הוא לפי מה שהוא מהלל? – **לְפִי הִלּוּלוֹ אֶת ה'** – בשעת התפלה, **בְּעֹמֶק הַדַּעַת לְהוֹלִיד דְּחִילוּ וּרְחִימוּ[20]** – יראת ה' ואהבת ה', **כָּכָה נִבְרַר הַטּוֹב וְנִפְרַד הָרַע,** – והוא נצרף ונמרק, **כְּבֵרוּר וּפֵרוּד הַסִּיגִים מִכֶּסֶף וְזָהָב כְּמִצְּרֵף וְכוּר.**

אגרת הקדש

של מעלה הם השרים והמדות הנ"ל שהן ההיכלות עליונים בעולם הבריאה שבזוה"ק ופמליא של מטה הן ההיכלות התחתונים ובפרט עוה"ז השפל המעורב טוב ורע מחטא אדם הראשון והרע שולט על הטוב כמ"ש אשר שלט האדם באדם כו' ולאום מלאום יאמץ וכנראה בחוש באדם התחתון הנקרא בשם עולם קטן שלפעמים הטוב גובר ולפעמים להיפך ח"ו ואין שלום בעולם עד עת קץ שיתברר הטוב מהרע לידבק בשרשו ומקורו מקור החיים ב"ה ואזי יתפרדו כל פועלי און ורוח הטומאה יעבור מן הארץ כשיתברר מתוכו בחי' הטוב המחייהו ובירור זה יהיה ג"כ ע"י גילוי אלקותו למטה בהארה רבה והשפעה עצומה כמ"ש כי מלאה הארץ דעה את ה' ונגלה כבוד ה' כו' וזהו בכללות העולם לעתיד אך באדם התחתון בכל עת מצוא זו תפלה או שאר עתים מזומנים להתבודד עם קונו כ"א לפי מעשיו זוכה למעין בירור זה ע"י עסק התורה לשמה וכן ע"י הצדקה כמ"ש ר"א יהיב פרוטה לעני והדר מצלי דכתיב אני בצדק אחזה פניך היא בחי' גילוי הארה והשפעת הדעת והתבונה להתבונן בגדולת ה' ולהוליד מזה דו"ר שכליים כנודע ועי"ז נברר הטוב לה' ונפרד הרע כמ"ש מצרף לכסף וכור לזהב ואיש לפי מהללו. פי' לפי הילולו את ה' בעומק הדעת להוליד דו"ר ככה נברר הטוב ונפרד הרע כבירור ופירוד הסיגים מכסף וזהב במצרף וכור.

---

9. קהלת ח, טו. וראה לקמן סכ"ה. ועוד. **10.** תולדות כה, כג. **11.** תנחומא פקודי ג. תקו"ז תס"ט (ק, ב. קא, א). **12.** כנ"ל ח"א רפל"ז. **13.** ישעי' יא, ט. **14.** שם מ, ה. **15.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מפרשים תהלים לב, ו". **16.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אגה"ק סכ"ה בארוכה". **17.** ב"ב י, א. **18.** תהלים יז, טו. **19.** משלי יז, ג. **20.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שהם כסף וזהב ברוחניות - תו"א ר"פ וישב ובכ"מ".

יום שלישי י׳ אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ׳ קיח, והנה מודעת זאת... עד עמ׳ 236, פעמים וכו׳.

וְהִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת, – ידוע הרי, **שֶׁיִּשְׂרָאֵל בְּטִבְעָם הֵם רַחֲמָנִים וְגוֹמְלֵי חֲסָדִים**[21], **מִפְּנֵי הֱיוֹת נַפְשׁוֹתֵיהֶם נִמְשָׁכוֹת מִמִּדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, אֲשֶׁר הַחֶסֶד גּוֹבֵר בָּהֶן** – במדות העליונות, **עַל מִדַּת הַדִּין וְהַגְּבוּרָה וְהַצִּמְצוּם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[22]: **"גָּבַר חַסְדּוֹ עַל יְרֵאָיו",** – המרמז על התגברות החסד על מדת היראה והגבורה שבו יתברך, **שֶׁלָּכֵן נִקְרֵאת הַנִּשְׁמָה "בַּת כֹּהֵן"** – שהיא באה מבחינת כהן, שהיא מדת החסד, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[23]. – וביון שהנשמה באה מהמדות הקדושות שבהן החסד מתגבר – לכן גם בנשמה מדת החסד והרחמנות היא בהתגברות, שיהודים בטבעם הם בעלי רחמים וגומלי חסדים. **וְהִנֵּה, הַצְּדָקָה הַנִּמְשֶׁכֶת מִבְּחִינָה זוֹ** – מטבע הרחמנות שבנשמה, **נִקְרֵאת בְּשֵׁם "מַעֲשֶׂה הַצְּדָקָה", כִּי שֵׁם "מַעֲשֶׂה" נוֹפֵל עַל דָּבָר שֶׁכְּבָר נַעֲשָׂה, אוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה תָּמִיד מִמֵּילָא וְהִיא דָּבָר הַהֹוֶה וְרָגִיל תָּמִיד, וְאַף כָּאן** – בענין הצדקה הבא מהרחמנות הטבעית שבנשמה, **הֲרֵי מִדַּת הַחֶסֶד וְהָרַחֲמָנוּת הֶטְבָּעָה בְּנַפְשׁוֹת כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל מִכְּבָר** – הרי זה דבר שכבר נעשה, **מֵעֵת בְּרִיאוּתָן וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּתָן מִמִּדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[24]: **"וַיִּפַּח בְּאַפָּיו כוּ׳"**, – בגופו של אדם הראשון נשמה של חיים, ואנו אומרים[25] על הכנסת הנשמה ביהודי: **"וְאַתָּה נָפַחְתָּ בִּי", "וּמֵאַן דְּנָפַח כּוּ׳"**[26], – מתוכו נפח, מתוכיותו ומפנימיותו, ובנמשל הכוונה שהנשמה באה מפנימיות האלקות, הרי, כיון שהיא באה מפנימיות מדותיו יתברך – יש בה, בנשמה, ענין הפנימיות של מדותיו יתברך, יחד עם התגברות מדת החסד, מאז ירידתה וכניסתה בגוף. **וְגַם בְּכָל יוֹם וָיוֹם** – הקב״ה **בְּטוּבוֹ מְחַדֵּשׁ מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית,** – כולל התחדשותן של המדות שלמעלה, ובאשר לנשמה למטה, הרי **וַ"חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים כּוּ׳"**[27]. – זה פירוש "מעשה", שנעשה תמיד, שהרי תמיד ישנה ההתחדשות בנשמה ומדת הרחמים שלה, הרי זה ענין "מעשה הצדקה", הצדקה נעשית מצד מדת הרחמנות שבטבע בני ישראל. **אַךְ לְשׁוֹן "עֲבוֹדָה" אֵינוֹ נוֹפֵל אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה בִּיגִיעָה עֲצוּמָה נֶגֶד טֶבַע נַפְשׁוֹ,** – שעליו להתייגע עם עצמו לעשות נגד טבע נפשו, שכן הטבע של נפשו אינו רוצה להרשות זאת, **רַק שֶׁמְּבַטֵּל טִבְעוֹ וּרְצוֹנוֹ מִפְּנֵי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בְּרוּךְ־הוּא, כְּגוֹן לְיַגֵּעַ עַצְמוֹ בְּתוֹרָה וּבִתְפִלָּה "עַד מְצוּי הַנֶּפֶשׁ"**[28] **כּוּ׳"**. – דבר שאין טבע הנפש רוצה להרשותו, אלא הוא מתייגע עם עצמו כנגד טבע נפשו. **וְאַף כָּאן בְּמִצְוַת הַצְּדָקָה,** – העבודה היא **לִתֵּן** – לתת **הַרְבֵּה יוֹתֵר מִ** – אשר **טֶבַע רַחֲמָנוּתוֹ וּרְצוֹנוֹ** – לתת, **וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[29] **עַל פָּסוּק**[30]: **"נָתֹן תִּתֵּן" - "אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים וְכוּ׳".**

אגרת הקדש

והנה מודעת זאת שישראל בטבעם הם רחמנים וגומ״ח מפני היות נפשותיהם נמשכות ממדותיו ית׳ אשר החסד גובר בהן על מדת הדין והגבורה והצמצום וכמ״ש גבר חסדו על יריאיו שלכן נקראת הנשמה בת כהן כמ״ש בזוה״ק. והנה הצדקה הנמשכת מבחי׳ זו נק׳ בשם מעשה הצדקה כי שם מעשה נופל על דבר שכבר נעשה או שנעשה תמיד ממילא והיא דבר ההווה ורגיל תמיד ואף כאן הרי מדת החסד והרחמנות הוטבעה בנפשות כל בית ישראל מכבר מעת בריאותן והשתלשלותן ממדותיו ית׳ כמ״ש ויפח באפיו כו׳ ואתה נפחת בי ומאן דנפח כו׳ וגם בכל יום ויום בטובו מחדש מעשה בראשית וחדשים לבקרים כו׳. אך לשון עבודה אינו נופל אלא על דבר שהאדם עושה ביגיעה עצומה נגד טבע נפשו רק שמבטל טבעו ורצונו מפני רצון העליון ב״ה כגון לייגע עצמו בתורה ובתפלה עד מיצוי הנפש כו׳. ואף כאן במצות הצדקה ליתן הרבה יותר מטבע רחמנותו ורצונו וכמ״ש רז״ל ע״פ נתן תתן אפילו מאה פעמים וכו׳.

יום רביעי י״א אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ׳ 236, וז״ש והי׳ מעשה הצדקה... עד עמ׳ קיט, כל חטאתם.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה – שלום", **שֶׁגַּם הַצְּדָקָה הַנִּקְרֵאת בְּשֵׁם "מַעֲשֶׂה" וְלֹא בְּשֵׁם "עֲבוֹדָה" - אַף־עַל־פִּי־כֵן בְּ"אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא",** – על ידי עבודת הצדקה

אגרת הקדש

וז״ש והיה מעשה הצדקה שגם הצדקה הנק׳ בשם מעשה ולא בשם עבודה אעפ״כ באתעדל״ת אתערותא דלעילא מעורר

---

21. ראה תניא ח״א ספ״א. **22.** תהלים קג, יא. **23.** הערת כ״ק אדמו״ר שליט״א: "ח״ב צה, א". **24.** בראשית ב, ז. **25.** בברכות השחר (ברכת "אלקי נשמה"), מברכות ס, ב. **26.** הובא לעיל ח״א רפ״ב בשם הזהר. **27.** איכה ג, כג. **28.** הערת כ״ק אדמו״ר שליט״א: "אגה״ק ס״א". **29.** הערת כ״ק אדמו״ר שליט״א: "ספרי דברים טו, יו״ד. פרש״י שם". **30.** דברים שם.

שלמטה נעשית התעוררות למעלה, **מְעוֹרֵר** – על ידי ההתעוררות מלמטה, **גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּהֶאָרָה רַבָּה וְהִשְׁפָּעָה עֲצוּמָה, וְנַעֲשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו** – בשרים ובמדות שלמעלה, שתהיה התכללות מיכאל וגבריאל, שר של חסד ושר של גבורה, ואשר גבורה תומתק בחסד, **וְגַם בְּפַמַלְיָא שֶׁל מַטָּה.** – בעולמות שלמטה, **רַק שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה הַשָּׁפָל - לֹא יִתְגַּלֶּה הַשָּׁלוֹם וְהַבֵּרוּר** – של הטוב מהרע, **וּפֵרוּד הָרַע מֵהַטּוֹב עַד "עֵת קֵץ"** – של הרע, **וְלֹא בִּזְמַן הַגָּלוּת, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. רַק בָּ"עוֹלָם קָטָן" הוּא הָאָדָם - בְּכָל "עֵת מְצֹא", זוֹ תְּפִלָּה,** – הנקראת "**שלום**", שהרי גם בתפלה נעשה ענין השלום והבירור של הטוב מהרע, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "בְּצֶדֶק** – בצדקה, **אֶחֱזֶה פָּנֶיךָ", כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – ההתגלות הפנימית של אלקות שמתגלה בשעת התפלה שאז ישנו ענין השלום. **אַךְ אַחַר הַתְּפִלָּה יוּכַל לִהְיוֹת הָרַע** – שבנפש, **חוֹזֵר וְנַעֲוֹר בְּקַל וּלְהִתְעָרֵב בְּטוֹב, כַּאֲשֶׁר יִתְהַלֵּךְ בּוֹ** – ענינים של **חֶשְׁכַּת עוֹלָם הַזֶּה. אַךְ הַצְּדָקָה בִּבְחִינַת "עֲבוֹדָה"** – שהוא מתייגע עם עצמו לתת צדקה יותר מטבעו, **הִנֵּה מֵאַשֶּׁר** – כיוון ש־**יָקְרָה וְגְדֻלָּה מַעֲלָתָהּ בִּמְאֹד מְאֹד,** – מאשר הצדקה שמצד הטבע, **בִּהְיוֹתוֹ מְבֻטָּל טִבְעוֹ וּרְצוֹנוֹ הַגּוּפָנִי מִפְּנֵי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, וְאִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא,** – וה"צד האחר", קליפה, מתכופפת לקדושה, **וַאֲזַי אִסְתַּלַּק יְקָרָא דְּקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כּוֹ',** – ואז מתרומם כבודו של הקדוש־ברוך־הוא בכל העולמות, **וּכְיִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ דַּוְקָא** – כשמהפכים את החושך ועושים ממנו אור – יש לאור זה דוקא יתרון, מעלה עליונה, **כַּנּוֹדָע. אִי לָזֹאת** – לכן, **אֵין הָרַע יָכוֹל לִהְיוֹת עוֹד חוֹזֵר וְנַעֲוֹר בְּקַלּוּת כָּל־כָּךְ מֵאֵלָיו, רַק אִם הָאָדָם יְעוֹרְרֶנּוּ וְיַמְשִׁיכֶנּוּ עַל עַצְמוֹ חַס־וְשָׁלוֹם.** – ואילו מעצמו לא יתעורר הרע כל־כך בקלות. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "הַשְׁקֵט וָבֶטַח עַד עוֹלָם",** – שהשכר עבור "**עבודת** הצדקה" הוא "השקט ובטח עד עולם", "**הַשְׁקֵט**" - **הוּא מִלְּשׁוֹן "שׁוֹקֵט עַל שְׁמָרָיו**[31]**, דְּהַיְנוּ שֶׁהַשְּׁמָרִים נִפְרָדִים לְגַמְרֵי מִן הַיַּיִן וְנוֹפְלִין לְמַטָּה לְגַמְרֵי, וְהַיַּיִן לְמַעְלָה זַךְ וְצָלוּל בְּתַכְלִית. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בַּ"עֲבוֹדַת הַצְּדָקָה",** – בצדקה שבבחינת עבודה, **הַ"שְּׁמָרִים" הֵן בְּחִינַת תַּעֲרֹבֶת רַע שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, נִבְרָר וְנִפְרָד מְעַט מְעַט עַד שֶׁנּוֹפֵל לְמַטָּה לִמְקוֹרוֹ וְשָׁרְשׁוֹ,** – מקור ושורש הרע – שמתחת לכל העולמות, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[32]**: "וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלּוֹת יָם כָּל חַטֹּאתָם"**[33]**:**

אגרת הקדש

גילוי אור א"ס ב"ה בהארה רבה והשפעה עצומה ונעשה שלום במרומיו וגם בפמליא של מטה רק שבעוה"ז השפל לא יתגלה השלום והבירור ופירוד הרע מהטוב עד עת קץ ולא בזמן הגלות כנ"ל רק בעולם קטן הוא האדם בכל עת מצוא זו תפלה כמ"ש בצדק אחזה פניך כנ"ל אך אחר התפלה יוכל להיות הרע חוזר וניעור בקל ולהתערב בטוב כאשר יתהלך בחשכת עוה"ז. אך הצדקה בבחי' עבודה הנה מאשר יקרה וגדלה מעלתה במאד מאד בהיותו מבטל טבעו ורצונו הגופני מפני רצון העליון ב"ה ואתכפיא ס"א ואזי אסתלק יקרא דקוב"ה כו' וכיתרון האור מן החשך דוקא כנודע. אי לזאת אין הרע יכול להיות עוד חוזר וניעור בקלות כ"כ מאליו רק אם האדם יעוררנו וימשיכנו ע"ע ח"ו. וז"ש השקט ובטח עד עולם. השקט הוא מלשון שוקט על שמריו דהיינו שהשמרים נפרדים לגמרי מן היין ונופלין למטה לגמרי והיין למעלה זך וצלול בתכלית. ועד"ז הוא בעבודת הצדקה השמרים הן בחי' תערובת רע שבנפשו נברר ונפרד מעט מעט עד שנופל למטה למקורו ושרשו וכמ"ש ותשליך במצולות ים כל חטאתם:

יום חמישי י"ב אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיט, יג מה רב טובך... עד עמ' קיט, רי כו'.

יג. "מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ וְגוֹ'"[1]. – פסוק בתהלים, המסתיים: "פעלת לחוסים בך נגד בני אדם". מתחילת הפסוק יוצא שהשכר צפון ומוסתר, ואילו מסוף הפסוק יוצא, שהשכר הוא "נגד בני אדם", שכר גלוי, נגד בני אדם הרואים אותו. יסביר רבנו הזקן, שבעבודת בני ישראל (המביאה את השכר), ישנם אותם שני אופנים: עבודה סמויה ועבודה גלויה. ובלשון רבנו הזקן: **הִנֵּה, בִּכְלַל עוֹבְדֵי ה'** – מקיימי תורה ומצוות, **יֵשׁ ב' בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת חֲלוּקוֹת מִצַּד שֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתָם לְמַעְלָה, מִבְּחִינַת יָמִין וּשְׂמֹאל.**

אגרת הקדש

יג מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו'. הנה בכלל עובדי ה' יש ב' בחי' ומדרגות חלוקות מצד שורש נשמתם למעלה מבחי'

---

31. ירמיה מח, יא. **32.** מיכה ז, יט. **33.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "באוה"ת להצ"צ עה"פ (מיכה ז, יט) מציין לשל"ה וישלח (רצה ב). ויובן משם לכאן". **1.** תהלים לא, כ.

– חסד וגבורה, שנשמה אחת באה מבחינת ה"ימין" שלמעלה, ונשמה שניה באה מבחינת ה"שמאל" שלמעלה, דְּהַיְנוּ, – ההשפעה שבכך בעבודתו של יהודי, היא – שֶׁבְּחִינַת שְׂמֹאל **הִיא מִדַּת הַצִּמְצוּם וְהַהֶסְתֵּר בַּעֲבוֹדַת ה'**, – עבודת הנשמה, הבאה מבחינת ה"שמאל" וה"גבורה" למעלה – היא א) בצמצום, וב) ובהסתר, בעבודת ה', **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב:** – בנוגע להסתר[2]: **"וְהַצְנֵעַ לֶכֶת כו'"** – עם ה' אלקיך", וכמו שכתוב בפסוק שני[3]: **"בַּמִּסְתָּרִים תִּבְכֶּה כו'"**, – נפשי", וכמו שאומרים רבותינו ז"ל[4]: **"כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בַּסֵּתֶר כו'"**. – שבכל זה מדובר שהעבודה היא בסתר: במצוות – "הצנע לכת", בתפלה – "במסתרים תבכה", ובתורה – "עוסק בתורה בסתר". להלן יאמר רבנו הזקן, שמזה בא גם כן צמצום והגבלה.

אגרת הקדש

ימין ושמאל דהיינו שבחי' שמאל היא מדת הצמצום וההסתר בעבודת ה' כמ"ש והצנע לכת כו' במסתרים תבכה כו' כל העוסק בתורה בסתר כו'. והנה ממדה זו נמשכה ג"כ בחי' הצמצום והגבול בעבודת ה' כמו בצדקה להיות נידון בהשג יד והמבזבז אל יבזבז יותר מחומש וכה"ג בת"ת ושארי מצות די לו שיוצא י"ח מחיוב מפורש שחייבתו התורה בפי' לקבוע עתים כו'. אך בחי' ימין היא מדת החסד וההתפשטות בעבודת ה' בהתרחבות בלי צמצום והסתר כלל כמ"ש ואתהלכה ברחבה כו' וממנה נמשך ג"כ מ"ש רז"ל זרוק מרה בתלמידים כו' (צ"ע. ונראה שצ"ל קודם אך בחי' ימין כו') **וגם בלי צמצום וגבול כלל ואין מעצור לרוח נדבתו בין בצדקה ובין בת"ת ושארי מצות ולא די לו לצאת י"ח בלבד אלא עד בלי די כו':**

וְהִנֵּה, מִמִּדָּה זוֹ – מ"שמאל", **נִמְשְׁכָה גַּם כֵּן בְּחִינַת הַצִּמְצוּם וְהַגְּבוּל בַּעֲבוֹדַת ה'**, **כְּמוֹ כִּצְדָקָה לִהְיוֹת נִדּוֹן** – ולחשוב את חובתו, **בְּהֶשֵּׂג יָד**[5], – לפי יכולתו, **וְ"הַמְבַזְּבֵז** – בצדקה, **אַל יְבַזְּבֵז יוֹתֵר מֵחֹמֶשׁ"**[6], – הרי שהצדקה שהוא נותן היא בהגבלה, **וּכְהַאי גַּוְנָא** – וכך גם, **בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וּשְׁאָרֵי מִצְוֹת** - **דַּי לוֹ שֶׁיּוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ מֵחִיּוּב מְפֹרָשׁ שֶׁחִיְּבַתּוּ הַתּוֹרָה בְּפֵרוּשׁ לִקְבֹּעַ עִתִּים כו'**. – הרי כמה שהתורה מחייבת אותו לקבוע עתים לתורה – באותה מדה הוא קובע. כל ההגבלות האמורות בעבודתו את ה' הן מפני ששורש נשמתו הוא מבחינת ה"שמאל" שלמעלה. **אַךְ בְּחִינַת יָמִין** – נשמה שבאה מבחינת ה"ימין" שלמעלה, **הִיא מִדַּת הַחֶסֶד וְהַהִתְפַּשְּׁטוּת בַּעֲבוֹדַת ה'**, **בְּהִתְרַחֲבוּת בְּלִי צִמְצוּם וְהֶסְתֵּר כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[7]: **"וְאֶתְהַלְּכָה בְּרֶחְבָּה כו'"**, **וּמִמֶּנָּה** – מבחינת ה"ימין", **נִמְשָׁךְ גַּם כֵּן מַה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[8]: **"זְרֹק מָרָה בַּתַּלְמִידִים כו'"**. (צָרִיךְ עִיּוּן. וְנִרְאֶה שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת קֹדֶם אַךְ בְּחִינַת יָמִין כו') – צריך עיון אם יש שייכות לענין "זרוק מרה בתלמידים" לבחינת ה"ימין". שהרי לכאורה זה להיפך, ענין של גבורה וחומרא, ולא ענין של חסד. וכפי הנראה זה צריך לבוא לפני המלים "אך בחינת ימין", שאז המשמעות של "וממנה" היא על בחינת ה"שמאל" והגבורה, שממנה נמשך "זרוק מרה בתלמידים". על כל פנים, הוא אומר כאן, שמבחינת ה"ימין" באה אי־ההתחבאות בהצנע, אלא ללכת בהרחבה בעבודת ה', **וְגַם** – לא רק **אופן** העבודה הוא בהרחבה, אלא גם **עצם** העבודה הוא **בְּלִי צִמְצוּם וּגְבוּל כְּלָל, וְאֵין מַעֲצוֹר לְרוּחַ נִדְבָתוֹ, בֵּין בִּצְדָקָה וּבֵין בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וּשְׁאָרֵי מִצְוֹת**, – הכל הוא עושה ברוח נדיבה שלא בהגבלה, נותן צדקה בלי גבול ולומד תורה בשופי – לא רק כפי שהוא מחוייב על־פי דין לקבוע עתים לתורה, והוא מקיים מצוות באופן כזה של רוח נדיבה. **וְלֹא דַּי לוֹ לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ בִּלְבַד**, – בענינים של תורה ומצוות, **אֶלָּא עַד בְּלִי דַּי כו'**: – אלה הם האופנים והמדריגות בעבודת ה' הבאים מצד השוני של שורש נשמתם למעלה, מ"ימין" או מ"שמאל".

יום שישי י"ג אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיט, והנה כל איש ישראל... עד עמ' 238, א"א ע"ה.

וְהִנֵּה, כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל צָרִיךְ לִהְיוֹת כָּלוּל מִכ' בְּחִינוֹת אֵלּוּ, – של "ימין" ו"שמאל", זה שנשמתו באה מבחינת "ימין" וחסד, צריך שתהיה בו גם בחינת "שמאל" וגבורה, וכן להיפך, **וְאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ מָקוֹם**. – גם חסד וגם גבורה יש להם מקום וזמן אצל האדם, מתי יש להשתמש בהם.

אגרת הקדש

והנה כל איש ישראל צ"ל כלול מכ' בחי' אלו ואין לך דבר שאין לו מקום ולכן מצינו כמה דברים מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה ללמדנו שאף ב"ש ששרש נשמתם מבחי' שמאל העליון ולכן היו דנין

וְלָכֵן מָצִינוּ – מוצאים אנו, **כַּמָּה דְּבָרִים מִקּוּלֵי בֵית־שַׁמַּאי וּמֵחוּמְרֵי בֵית־הִלֵּל**, – שבית שמאי מקילים בהם ובית הלל מחמירים בהם[9], **לְלַמְּדָנוּ שֶׁאַף בֵּית־שַׁמַּאי שֶׁשָּׁרֶשׁ נִשְׁמָתָם מִבְּחִינַת שְׂמֹאל הָעֶלְיוֹן**[10], **וְלָכֵן הָיוּ דָּנִין לְהַחְמִיר תָּמִיד בְּכָל אִסּוּרֵי הַתּוֹרָה**, – להחמיר, הוא ענין של

---

2. מיכה ו, ח. 3. ירמי' יג, יז. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה מו"ק טז, ב: מבפנים כו' בסתר". 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: טושו"ע ריש הל' צדקה". 6. כתובות נ, א. 7. תהלים קיט, מה. 8. כתובות קג, ב. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עדיות פ"ד־ה". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה זח"ג רמה, א".

גבורה ודין, שהדבר יהיה אסור ושלא יוכל להתעלות בקדושה, **וּבֵית־הִלֵּל שֶׁהָיוּ מִבְּחִינַת יָמִין הָעֶלְיוֹן, הָיוּ מְלַמְּדִין זְכוּת לְהָקֵל וּלְהַתִּיר אִסּוּרֵי בֵּית־שַׁמַּאי, שֶׁיִּהְיוּ מֻתָּרִים מֵאִסּוּרָם** – ל"סטרא אחרא", איסור הוא הרי מלשון "אסור וקשור", שהדבר קשור ל"סטרא אחרא" ולחיצונים, כפי שאומר בפרק ז' בחלק ראשון של ספר ה"תניא", **וְיוּכְלוּ לַעֲלוֹת לְמַעְלָה** – בקדושה, הרי למרות שכך היה הסדר בכלל שבית־שמאי החמירו ובית־הלל הקילו – **אַף־עַל־פִּי־כֵן בְּכַמָּה דְּבָרִים הָיוּ בֵּית־שַׁמַּאי מְקַלִּין,** – וזאת **מִפְּנֵי הִתְכַּלְּלוּת שֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתָם** – של בית שמאי, **שֶׁהוּא כָּלוּל גַּם מִיָּמִין** – וחסד, **וְכֵן שֹׁרֶשׁ נִשְׁמַת בֵּית־הִלֵּל כָּלוּל גַּם מִשְּׂמֹאל,** – וגבורה, **כַּיָּדוּעַ דֶּרֶךְ וּמִדּוֹת**[11] – השיעורים והאופנים של **קֹדֶשׁ הָעֶלְיוֹן,** – של בחינת "קדש" שלמעלה, **דְּלֵית תַּמָּן** – שאין שם, **קִצּוּץ וּפֵרוּד חַס־וְשָׁלוֹם, וְכָל הַמִּדּוֹת** – הבאות מ"קדש העליון", **כְּלוּלוֹת זוֹ מִזּוֹ,** – כגון: חסד מגבורה וגבורה מחסד, **וְלָכֵן הֵם מְיֻחָדוֹת זוֹ בָּזוֹ, כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן;** – ללומדי תורת הקבלה, שלמרות שחסד וגבורה הן הרי הפכיות, מדות מנוגדות אחת לשניה, בכל זאת, מצד זה שחסד יש בה גם מן הגבורה, וגבורה יש בה גם מן החסד – הן מתאחדות ומיוחדות, **וּכְדִכְתִיב** – וכמו שכתוב[12] **בְּאַבְרָהָם, שֶׁהוּא מִדַּת הַחֶסֶד וְהָאַהֲבָה: "עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה",** – אתה עובד את השם יתברך במדת היראה והגבורה, **עַל־יְדֵי שֶׁלָּבַשׁ מִדַּת הַגְּבוּרָה,** – שלא היתה ה"עצם" שלו, אלא כמו לבוש והוספה לעצמותו, **"וַיַּעֲקֹד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ", "וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכֶלֶת כּוֹ"**[13]. – לשחוט את בנו יחידו, שזה הרי ענין של תכלית הגבורה. הרי, שבאברהם, שהיה בעצם איש החסד, היו אצלו זמנים שבהם נתגלתה בו מדת הגבורה, עד לידי נכונות לשחוט את בנו יצחק. **וּמַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב: "אַבְרָהָם אֹהֲבִי"**[14] **וּ** – בפסוק אחר[15] נאמר: **"פַּחַד יִצְחָק",** – שעבודת אברהם היא במדת החסד והאהבה, ועבודת יצחק – במדת הפחד והגבורה. כיצד, איפוא, זה תואם למה שנאמר קודם, שאברהם עובד את השם יתברך גם במדת הגבורה, ויצחק עובד את השם יתברך גם במדת החסד והאהבה? **הִנֵּה הַהֶפְרֵשׁ וְהַהֶבְדֵּל הַזֶּה הוּא בִּבְחִינַת גִּלּוּי וְהֶעְלֵם, שֶׁבְּמִדַּת יִצְחָק הַפַּחַד** – והגבורה, **הוּא בִּבְחִינַת גִּלּוּי, וְהָאַהֲבָה** – והחסד, **מְסֻתֶּרֶת בִּבְחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר, וְהַהֵפֶךְ בְּמִדַּת אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם.** – שהפחד והגבורה הם אצלו בבחינת העלם והסתר, והאהבה והחסד בבחינת גילוי.

אגרת הקדש

1 להחמיר תמיד בכל איסורי התורה. וב"ה שהיו מבחי'
2 ימין העליון היו מלמדין זכות להקל ולהתיר איסורי
3 ב"ש שיהיו מותרים מאיסורם ויוכלו לעלות למעלה
4 אעפ"כ בכמה דברים היו ב"ש מקילין מפני התכללות
5 שרש נשמתם שהוא כלול גם מימין וכן שורש נשמת
6 ב"ה כלול גם משמאל כידוע דרך ומדות קדש העליון
7 דלית תמן קיצוץ ופירוד ח"ו וכל המדות כלולות זו
8 מזו. ולכן הם מיוחדות זו בזו כידוע לי"ח וכדכתיב
9 באברהם שהוא מדת החסד והאהבה עתה ידעתי כי
10 ירא אלהים אתה ע"י שלבש מדת הגבורה ויעקוד
11 את יצחק בנו ויקח את המאכלת כו'. ומה שאמר
12 הכתוב אברהם אוהבי ופחד יצחק הנה ההפרש
13 וההבדל הזה הוא בבחי' גילוי והעלם שבמדת יצחק
14 הפחד הוא בבחי' גילוי והאהבה מסותרת בבחי'
15 העלם והסתר וההיפך במדת א"א ע"ה

יום שבת קודש י"ד אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 238, וזהו שאמר דהע"ה... עד עמ' קכ, בסוכה וגו'.

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם: – שהוא בחינת גבורה[16]: **"מָה רַב טוּבְךָ וגו'".** – ומסיים "אשר צפנת ליראיך", **כְּלוּמַר, שֶׁמִּדַּת הַטּוּב וְהַחֶסֶד אֲשֶׁר הִיא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר אֵצֶל כָּל מִי שֶׁשֹּׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ מִבְּחִינַת שְׂמֹאל,** – בחינת הגבורה, **הַנִּקְרָא** – בחינת הגבורה, **בְּשֵׁם "יְרֵאֶיךָ",** – שעבודת מי ששורש נשמתו מבחינת ה"שמאל" – היא בבחינת יראה, גבורה וצמצום, **כְּמִדַּת בֵּית־שַׁמַּאי,** – שכאמור שורשם הוא מבחינת ה"שמאל" והגבורה, אלא שהיא כלולה גם מבחינת הטוב והחסד, **הִנֵּה אַף שֶׁהוּא טוֹב הַגָּנוּז וְצָפוּן** – שכן, מדת היראה והגבורה היא אצלם הרי בגילוי, **אַף־עַל־פִּי־כֵן הוּא רַב וְגָדוֹל מְאֹד כְּמוֹ מִדַּת הַגְּדֻלָּה וְהַחֶסֶד מַמָּשׁ שֶׁמִּבְּחִינַת יָמִין,** – כלומר, למרות שאצלם מדת החסד היא זו **הכלולה** בבחינת הגבורה (שכן שורש נשמתם הוא הרי מבחינת הגבורה, אין זה אלא מה שהוא כלול גם מחסד) – בכל זאת גם בחינה **זו** של טוב וחסד

אגרת הקדש

16 וזהו שאמר
17 דהע"ה מה רב טובך וגו' כלומר שמדת הטוב והחסד
18 אשר היא בבחינת העלם והסתר אצל כל מי ששורש
19 נשמתו מבחי' שמאל הנק' בשם יראיך כמדת ב"ש.
20 הנה אף שהוא טוב הגנוז וצפון אעפ"כ הוא רב וגדול
21 מאד כמו מדת הגדולה והחסד ממש שמבחי' ימין

---

11. "הלשון צריך עיון קצת" (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א ב"הערות ותיקונים"). **12.** וירא כב, יד. **13.** שם כב, י. **14.** ישעי' מא, ח. **15.** וישלח לא, מב. **16.** זח"ג רד, א.

אגרת הקדש

ושתיהן הן מבחי' גילוי בלי גבול ומדה ושיעור. וז"ש מה רב טובך כלומר בלי גבול ומדה בין הטוב אשר צפנת ליראיך ובין אשר פעלת לחוסים בך שהם בעלי הבטחון שמבחי' ימין וחסדם וטובם הוא ג"כ בבחי' גילוי והתפשטות נגד בני אדם ולא בבחינת צמצום והסתר כלל. (ומ"ש ליראיך ולא ביראיך היינו משום שכל מה שהוא בבחינת העלם בכל נשמה הנה בחי' זו אינה מלובשת תוך הגוף במוחו ולבו אלא הוא בבחינת מקיף מלמעלה ומשם היא מאירה למוחו ולבו לעתים הצריכים להתעוררות בחי' זו שתתעורר ותאיר למוחו ולבו כדי לבא לידי מעשה בפועל ממש). ואמר ע"כ אשר רב טוב לבית ישראל הצפון והגלוי הוא בבחי' בלי גבול ומדה לפי ערך נפשותם המלובשת בגוף לכן גם אתה ה' תתנהג עמהם במדת חסדך הגדול בלי גבול ותכלית הנק' רב חסד. דאית חסד ואית חסד. אית חסד עולם שיש כנגדו ולעומתו מדה"ד ח"ו למעט ולצמצם חסדו וטובו. אבל חסד עליון הנק' רב חסד אין כנגדו מדה"ד למעט ולצמצם רוב חסדו מלהתפשט בלי גבול ותכלית כי הוא נמשך מבחי' סוכ"ע וטמירא דכל טמירין הנק' כתר עליון וז"ש תסתירם בסתר פניך וגו' תצפנם בסוכה וגו':

1 היא בבחינת "רב" ו"גדול" כמו בחינת החסד שב"ימין". **וּשְׁתֵּיהֶן**
2 – בחינת החסד שמבחינת ה"ימין", ובחינת החסד הכלולה
3 בבחינת ה"שמאל" והגבורה, שתיהן **הֵן מִבְּחִינַת גִּלּוּי בְּלִי גְּבוּל**
4 **וּמִדָּה וְשִׁעוּר.** – שזה הרי מדת החסד והגדולה – ענין של גילוי
5 בלי מדה ובלי גבול, שכן
6 המידה והגבול בגילוי זה
7 באים ממדת הגבורה,
8 ואילו מצד מדת החסד,
9 הגילוי הוא בלי מדה ובלי
10 גבול. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "מָה**
11 **רַב טוּבְךָ", כְּלוֹמַר** –
12 שזה מוסב על שני
13 הענינים, גם על ה"צפנת"
14 וגם על ה"חוסים בך", **בְּלִי**
15 **גְּבוּל וּמִדָּה, בֵּין הַטּוֹב**
16 **"אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ",** –
17 הטוב שבהעלם והסתר,
18 **וּבֵין** – הטוב, **"אֲשֶׁר פָּעַלְתָּ**
19 **לַחוֹסִים בָּךְ", שֶׁהֵם בַּעֲלֵי**
20 **הַבִּטָּחוֹן שֶׁמִּבְּחִינַת יָמִין,**
21 – שכן ענין הבטחון קשור
22 לענין האהבה. כלומר,
23 כמו מי שיש לו אוהב
24 שהוא אוהב אותו, הרי
25 הוא בוטח שהלז יעשה לו
26 רק טוב, כך גם ענין
27 הבטחון בא מצד האהבה;
28 הרי אלה שהם מבחינת
29 ה"ימין" ועבודתם היא
30 בבחינת חסד ואהבה – הם בעלי בטחון, **וְחַסְדָּם וְטוּבָם הוּא גַּם**
31 **כֵּן בִּבְחִינַת גִּלּוּי וְהִתְפַּשְּׁטוּת "נֶגֶד** – בפני **בְּנֵי אָדָם", וְלֹא**
32 **בִּבְחִינַת צִמְצוּם וְהֶסְתֵּר כְּלָל.** – בכך מתורץ מה שהפסוק
33 מתחיל ב"אשר **צפנת** ליראיך", שהחסד צפון ומוסתר, ומסיים
34 ב"פעלת לחוסים בך **נגד בני אדם**", שהחסד הוא בגילוי, בפני בני
35 אדם – שכן, מדובר כאן אודות שני סוגי חסד: החסד שהוא אצל
36 "יראיך", שהוא בהסתר והעלם, והחסד שהוא אצל ה"חוסים
37 בך", אצל בעלי הבטחון שהם מבחינת ה"ימין" – והחסד אצלם
38 הוא גלוי. (**וּמַה שֶּׁכָּתוּב** – "(אשר צפנת) **לִירֵאֶיךָ" וְלֹא**
39 **"בִּירֵאֶיךָ",** – שהרי, אם מדובר אודות בחינת החסד שישנה
40 **אצל** יראי השם, היה צריך לומר "ביראיך", אך כשכתוב
41 "**ליראיך**" נראה הרי שמדובר אודות החסד שלמעלה הניתן
42 כשכר **ליראים**? **הֵינוּ מִשּׁוּם שֶׁכָּל מַה שֶּׁהוּא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם**
43 **בְּכָל נְשָׁמָה, הִנֵּה בְּחִינָה זוֹ אֵינָהּ מְלֻבֶּשֶׁת תּוֹךְ הַגּוּף בְּמֹחוֹ**
44 **וְלִבּוֹ,** – שכן המוח והלב אינם כלים לקלוט בחינה זו, **אֶלָּא הוּא**
45 **בִּבְחִינַת מַקִּיף מִלְּמַעְלָה,** – מעל לנשמה, **וּמִשָּׁם הִיא מְאִירָה**
46 **לְמֹחוֹ וְלִבּוֹ לְעִתִּים הַצְּרִיכִים לְהִתְעוֹרְרוּת בְּחִינָה זוֹ,**
47 **שֶׁתִּתְעוֹרֵר וְתָאִיר לְמֹחוֹ וְלִבּוֹ, כְּדֵי לָבֹא לִידֵי מַעֲשֶׂה בְּפֹעַל**
48 **מַמָּשׁ).** – למשל מי שעבודתו בצדקה היא תמיד בשיעור וגבול,
49 תהיה אצלו אי־פעם
50 התגלות המדה מהחסד
51 הנסתר שלו שהוא בלתי
52 מוגבל, לתת צדקה בלי
53 מדה ובלי גבול, וכו'.
54 **וְאָמַר עַל כֵּן,** – ולכן הוא
55 אומר, **אֲשֶׁר "רַב טוּב**
56 **לְבֵית יִשְׂרָאֵל", הַצָּפוּן** –
57 באלה שהטוב והחסד
58 מוסתרים אצלם, **וְהַגָּלוּי,**
59 – באלה שהחסד אצלם
60 הוא בבחינת גילוי, **הוּא**
61 **בִּבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל וּמִדָּה**
62 **לְפִי עֶרֶךְ נַפְשׁוֹתָם**
63 **הַמְלֻבָּשֶׁת בַּגּוּף,** – שהרי
64 אינו בלי־גבול אמיתי, שכן
65 זה הרי חסד של נברא
66 שבכלל הוא מוגבל, אך
67 לפי ערך נפשותיהם זה
68 הרי בלי גבול, **לָכֵן גַּם**
69 **אַתָּה ה' תִּתְנַהֵג עִמָּהֶם**
70 **בְּמִדַּת חַסְדְּךָ הַגָּדוֹל** –
71 חסד שבבחינת **גדולה,**
72 חסד שלמעלה
73 מהשתלשלות, **בְּלִי גְּבוּל**
74 **וְתַכְלִית, הַנִּקְרָא "רַב חֶסֶד".** – לא חסד סתם של השתלשלות
75 שבבחינת "זעיר אנפין", אלא חסד שבבחינת "**רב** חסד" – חסד
76 של "**אריך** אנפין". **דְּאִית חֶסֶד וְאִית חֶסֶד**[17]**:** – יש חסד ויש
77 חסד, ישנן שתי בחינות בחסד, **אית** – יש, **חֶסֶד עוֹלָם,** – חסד
78 של עולם, כלומר חסד מוגבל, שכן עולם הוא הרי מוגבל, **שֶׁיֵּשׁ**
79 **כְּנֶגְדּוֹ וּלְעֻמָּתוֹ מִדַּת הַדִּין חַס־וְשָׁלוֹם, לְמַעֵט וּלְצַמְצֵם חַסְדּוֹ**
80 **וְטוּבוֹ. אֲבָל חֶסֶד עֶלְיוֹן הַנִּקְרָא "רַב חֶסֶד"** - **אֵין כְּנֶגְדּוֹ מִדַּת**
81 **הַדִּין לְמַעֵט וּלְצַמְצֵם רֹב חַסְדּוֹ מִלְّהִתְפַּשֵּׁט בְּלִי גְּבוּל**
82 **וְתַכְלִית,** – הרי במילא כשנמשך מחסד זה, זה חסד וטוב
83 בתכלית, בלי גבול, **כִּי הוּא נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין"**
84 – שלמעלה מ"עולם" והגבלה, **וּ"טְמִירָא דְּכָל טְמִירִין",** –
85 בחינה שהיא טמירה ונעלמה גם לגבי העולמות שהם טמירין
86 ונעלמים, **הַנִּקְרָא "כֶּתֶר עֶלְיוֹן".** – בחינה של "כתר" ו"מקיף",
87 **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב:** – בפסוקים שלאחר מכן[18]: **"תַּסְתִּירֵם בְּסֵתֶר**
88 **פָּנֶיךָ וְגוֹ' תִּצְפְּנֵם בְּסֻכָּה וְגוֹ'":** – בבחינה של סוכה ומקיף, חסד

---

17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זח"ג קלג, ב". **18.** תהלים לא שם ואילך.

שלמעלה מהשתלשלות – חסד שמבחינת "כתר" ו"מקיף".

הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א

המורם מאגרת הקודש הנ"ל שהיתה על ידי ציר כו' לגביית צדקה דאפילו אלו שהם **עובדי ה' בזה** ששרשם **מהשמאל**, ואפילו הם כב"ש – צד"ג (שאין מוכרחים לצדקה (עדמשנ"ת באגה"ק ס"י) "**כי לא תמנו**") – "רב וגדול מאד" **החסד** שבהם ו"לעתים הצריכים" "בא לידי מעשה בפועל ממש". וכמפורש בסיום האגה"ק **שלא** נדפס "ע"י הרבנים שי' בני הגאון המחבר ז"ל נ"ע" וז"ל[19]: **ואחר הדברים האלה** – שבאגרת קודש זו, **נפשי בשאלתי לעורר רב טוב** – מדת החסד באופן בלתי מוגבל, **הגנוז והצפון בלב כל אנשי שלומינו, שיתגלה מן ההעלם אל הגילוי, לבא לידי מעשה** – בפועל,

למלאות ידם לה' – על ידי נתינת צדקה, **ביד מלאה ורחבה, על ידי ציר** – שליח, **נאמן, מוסר כתב זה כו'** – שהיה ה"שלוחא דרחמנא" ששלח רבנו הזקן, **ודי למבין, כמו שכתוב באגרת, ואין אני כותבו מחמת שלא נצרך ודי למבין.**

הכ"ד אוהב נפשם דורש שלומם מלב ונפש חפיצה.

שניאור זלמן בן לאדוני אבי מורנו ורבנו הרב ר' ברוך

הרבי שליט"א מוסיף: "ע"פ הנ"ל יומתק שייכות ח"א **לבאן** [דלכאורה צ"ל ההתחלה "הנה כל איש..]". [אלא הקשר הוא – מפני שמדובר כאן אודות צדקה].

---

19. ראה אגרות קודש אדמו"ר הזקן (קה"ת, תש"מ) ע' מז ואילך.

אגרות קודש

ב"ה, ט' אלול, תש"כ
ברוקלין.

שלום וברכה!

... ובעמדנו בחדש אלול חדש הרחמים שצירופו דהחדש הוא וצדקה תהי' לנו כי (דברים ו, כה. משנת חסידים מס' אלול בתחלתו) יה"ר שבעבודת השי"ת תהי' העבודה כפי' אור החיים הקדוש על הכתוב האמור עבודה מאהבה ותכלית האהבה לא לצד שום פני', ועי' קונטרס העבודה פ"ה, דאהבה שאינה תלוי' בדבר, שמצד יחידה פועלת גם בעשי' וכסיום הכתוב לעשות.

וכמים הפנים לפנים וגו' ג"כ מלמעלה יומשך, בקו האהבה וחסד שאז ההמשכה בלי גבולים וצמצומים ועד למטה מטה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

ב"ה, י"ב אלול, תש"כ
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה טובי' שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מו' אלול.

... ת"ח על המראה מקום בהנוגע לפתגם הבעש"ט, ובכלל משתדלים ובפרט בכגו"ד בהנוגע לפתגם הבעש"ט לסמוך רק על אותם הספרים המובאים בדא"ח, ז.א. שרבותינו נשיאינו סמכו את ידיהם עליהם, ומהם כתר שם טוב, ספרי הרב מפולנאה, מאור עינים וכו'.

כיון שאינו מזכיר בהנוגע לבריאות, תקותי שזהו סימן שהכל בסדר.

בברכה לבשו"ט ולכוח"ט.

יום ראשון

יום רביעי — ח אלול — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תצא, רביעי עם פירש״י.
תהלים: מד־מח. כב־כד.
תניא: ובירור . . . קיח במצרף וכור.

הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ מָנָה שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁבִּזְכוּתָם הִצְלִיחַ בִּשְׁנַת תר״ג בְּפֶטֶרְבּוּרְג בַּאֲסִיפַת הָרַבָּנִים. וְאֶחָד מֵהֶם הוּא זְכוּת שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם אֶלֶף הַשָּׁעוֹת, אֲשֶׁר טָרַח וְיָגַע בִּדְרוּשֵׁי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּמֶשֶׁךְ שְׁלֹשִׁים הַשָּׁנִים תקס״ד־תקצ״ד (בִּשְׁנַת תקס״ד קָבַע לוֹ שִׁעוּר מְיֻחָד לִלְמֹד דְּרוּשֵׁי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן, בִּשְׁנַת תקצ״ד הִתְחִילוּ לְהִתְעַסֵּק בְּהַדְפָּסָתָם).

יום שני

יום חמישי — ט אלול — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תצא, חמישי עם פירש״י.
תהלים: מט־נד. כה־כז.
תניא: הנה מודעת . . . 236 פעמים וכו׳.

אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲר״ש] אָמַר – בְּיַחַס לְהִתְבּוֹנְנוּת בְּהַעֲמָקַת הַדַּעַת בְּעִנְיָן קָשֶׁה הַהַשָּׂגָה: אִם הָעִנְיָן נוֹגֵעַ, אֲזַי מְבִינִים וּמַשִּׂיגִים בְּכִי טוֹב, וּרְאָיָה מִן הַתּוֹרָה בְּדִינֵי נָשִׁים וְכוּ׳ וְטַעֲנוֹתֵיהֶן שֶׁיְּכוֹלוֹת לִטְעֹן, וּמְדַבְּרִים בָּזֶה תִּנָּאִים וְאָמוֹרָאִים וְהַגְּאוֹנִים שֶׁכֻּלָּם הֵם בַּעֲלֵי הַשְׂכָּלָה מְפֻלָּגָה, וְהַתּוֹרָה הִיא תּוֹרַת אֱמֶת, וַהֲלֹא הָאִשָּׁה אֵינָהּ בְּעֶרֶךְ לִטְעֹן טְעָנוֹת אֵלּוּ. אֲבָל הָאֱמֶת הוּא, דְּכַאֲשֶׁר הָעִנְיָן נוֹגֵעַ, הִנֵּה גַּם חֲלוּשֵׁי הַדַּעַת מַמְצִיאִים שִׂכְלִיִּים עֲמוּקִים.

יום שלישי

יום שישי — י אלול — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תצא, ששי עם פירש״י.
תהלים: נה־נט. כח־ל.
תניא: וז״ש והי׳ . . . כל חטאתם.

גדולי זקני חסידי רבינו הזקן היו אומרים, אשר ״יחידות״ פירושו: קלאָר, אָפּגעשטעלט, פאראיינציגט. – מקור ג׳ פירושים אלו הוא בדרז״ל: שקלים פ״ו מ״ב, יבמות ס״ב. א, בראשית רבה פ״ך –

זאת אומרת כי ענין היחידות הוא לברר את מצבו, ולקבוע אופן עבודתו בסור מרע ולקרב את המדות הטובות, ולהתקשר בהתאחדות גמורה ולמסור עצמו, איבערגעבען זיך מיט אלע רצונות.

גְּדוֹלֵי זְקֵנֵי חֲסִידֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן הָיוּ אוֹמְרִים, אֲשֶׁר ״יְחִידוּת״ פֵּרוּשׁוֹ: בֵּרוּר, קְבִיעָה, אִחוּד. – מְקוֹר ג׳ פֵּרוּשִׁים אֵלּוּ הוּא בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה: שְׁקָלִים פֶּרֶק ו׳ מִשְׁנָה ב׳, יְבָמוֹת ס״ב. א, בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה כ׳ –

זֹאת אוֹמֶרֶת, כִּי עִנְיַן הַיְּחִידוּת הוּא לְבָרֵר אֶת מַצָּבוֹ, וְלִקְבֹּעַ אֹפֶן עֲבוֹדָתוֹ בְּ״סוּר מֵרָע״ וּלְקָרֵב אֶת הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת, וּלְהִתְקַשֵּׁר בְּהִתְאַחֲדוּת גְּמוּרָה וְלִמְסֹר עַצְמוֹ, לְהִתְמַסֵּר עִם כָּל הָרְצוֹנוֹת.

יום רביעי

שבת — יא אלול — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצא, שביעי עם פירש"י.
תהלים: ס־סה. לא־לג.
תניא: יג. מה רב . . . בסוכה וגו'.

ש"פ תצא תר"ג בשולחן קדוש היום הואיל הצ"צ לאמר: עוה"ז הוא עלמא דשיקרא, לכן הנה גם בהטוב מעורב פסולת, וצריך בירור בדרך מלמטה למעלה ובדרך מלמעלה למטה. העוה"ב הוא עלמא דקשוט – הנה גם הדברים בדברי תורה המדברים בענינים הנראים לחסרון, הרי כמו שלומדים אותם בגן־עדן הם מעלה. – והתחיל לנגן, והראה בידו הקדושה לאות כי ינגנו אתו. בני הצ"צ התחילו לנגן ואחריהם ענו כל החסידים בקול שיר שהלהיב הלבבות. – כשגמר לנגן אמר הצ"צ: בעלמא דין איז דער טייטש פון דעם מאמר (סנהדרין צט. ב) הלומד תורה לפרקים אז ער לערענט תורה צייטענווייז. אין גן־עדן טייטשט מען דעם מאמר אז ער לערענט תורה און די תורה נעהמט איהם פאנאדער, די דברי תורה דערנעמען איהם.

שַׁבָּת פָּרָשַׁת תֵּצֵא תר"ג, בְּשֻׁלְחָן קָדוֹשׁ הַיּוֹם הוֹאִיל הַ"צֶּמַח צֶדֶק" לֵאמֹר: עוֹלָם הַזֶּה הוּא עָלְמָא דְּשִׁקְרָא [=עוֹלָם הַשֶּׁקֶר], לָכֵן הִנֵּה גַּם בְּהַטּוֹב מְעֹרָב פְּסֹלֶת, וְצָרִיךְ בֵּרוּר בְּדֶרֶךְ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה וּבְדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. הָעוֹלָם הַבָּא הוּא עָלְמָא דִּקְשׁוֹט [=עוֹלָם הָאֱמֶת] – הִנֵּה גַּם הַדְּבָרִים בְּדִבְרֵי תּוֹרָה הַמְדַבְּרִים בְּעִנְיָנִים הַנִּרְאִים לְחִסָּרוֹן, הֲרֵי כְּמוֹ שֶׁלּוֹמְדִים אוֹתָם בְּגַן־עֵדֶן הֵם מַעֲלָה. – וְהִתְחִיל לְנַגֵּן, וְהֶרְאָה בְּיָדוֹ הַקְּדוֹשָׁה לְאוֹת כִּי יְנַגְּנוּ אִתּוֹ. בְּנֵי הַ"צֶּמַח צֶדֶק" הִתְחִילוּ לְנַגֵּן, וְאַחֲרֵיהֶם עָנוּ כָּל הַחֲסִידִים בְּקוֹל שִׁיר שֶׁהִלְהִיב הַלְּבָבוֹת. – כְּשֶׁגָּמַר לְנַגֵּן אָמַר הַ"צֶּמַח צֶדֶק": בְּעָלְמָא דֵּין [=בְּעוֹלָם הַזֶּה] פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל הַמַּאֲמָר (סַנְהֶדְרִין צט, ב) "הַלּוֹמֵד תּוֹרָה לְפָרָקִים" – שֶׁהוּא לוֹמֵד תּוֹרָה לְעִתִּים; בְּגַן־עֵדֶן מְפָרְשִׁים אֶת הַמַּאֲמָר – שֶׁהוּא לוֹמֵד תּוֹרָה, וְהַתּוֹרָה "מְפָרֶקֶת" אוֹתוֹ לִפְרָקִים, דִּבְרֵי הַתּוֹרָה "תּוֹפְסִים" אוֹתוֹ.

יום חמישי

יום ראשון — יב אלול — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תבוא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: סו־סח. לד־לו.
תניא: יד. לעורר . . . 240 מעלה.

הֶמְשֵׁךְ הַגָּדוֹל, הַיָּדוּעַ בְּשֵׁם "בְּשָׁעָה שֶׁהִקְדִּימוּ, תער"ב" הִתְחִיל אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב] לְאָמְרוֹ יוֹם א' דְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת תער"ב בִּלְיוּבאַוִיטְשׁ, וְסִימוֹ שַׁבָּת פָּרָשַׁת וַיֵּרָא תרע"ו בְּרוּסְטוֹב, בְּמַאֲמָר הַמַּתְחִיל "וַה' אָמַר הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם". וּבוֹ קמ"ד מַאֲמָרִים.
וְיֵשׁ בַּכְּתוּבִים חֵלֶק שֵׁנִי שֶׁלֹּא אֲמָרוֹ, וְלֹא נֶחֱלַק לְמַאֲמָרִים.

יום שישי

יום שני — יג אלול — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תבוא, שני עם פירש"י.
תהלים: סט־עא. לז־לט.
תניא: ובכל שנה . . . וד"ל.

החסיד ר' הענדיל סיפר: ידוע הי' לכל החסידים, אשר ביחידות הראשונה היתה העברת הערלה, וואָס ניט וואָס, פון ערלת הלב איז מען גלייך פטור געוואָרען.

הֶחָסִיד ר' הֶענְדִיל סִפֵּר: יָדוּעַ הָיָה לְכָל הַחֲסִידִים, אֲשֶׁר בַּיְחִידוּת הָרִאשׁוֹנָה הָיְתָה הַעֲבָרַת הָעָרְלָה. מַה שֶּׁלֹּא יִהְיֶה – מֵעָרְלַת הַלֵּב נִפְטְרוּ מִיָּד.

שבת קודש יום שלישי יד אלול ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תבוא, שלישי עם פירש"י.
תהלים: עב־עו. מ־מב.
תניא: טו. להבין . . . קכא הכלולה מהן.

מֵהוֹרָאוֹת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ]: לְהִנָּזֵר מִמִּלְחֶמֶת תְּנוּפָה עַד קָצֶה הָאַחֲרוֹן, לֹא מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָנוּ בַּמֶּה לְנַצֵּחַ אוֹ מִפְּנֵי מֹרֶךְ לֵב, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאֶת כָּל כֹּחוֹתֵינוּ עָלֵינוּ לְהַקְדִּישׁ אַךְ וְרַק לְחִזּוּק בִּנְיָנֵינוּ, בִּנְיָן הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה. וְעַל זֶה עָלֵינוּ לִמְסֹר אֶת נַפְשׁוֹתֵינוּ בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל וְלֹא רַק בְּכֹחַ.

אגרות קודש

ב"ה, כ"א אלול, תש"כ
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מט"ז אלול, בו כותב אודות בתו תחי' איך שנתחנכה בבית פלוני וכו' ודורשים המחנכים אותה להחליט ברור על המצב ובזה שתי ברירות וכו'.

ולדעתי כיון שכתבו בתו כבר בת שש עשרה שנה, צריכים בלא"ה למצוא שעת כושר ולספר לה על כל הענין, כיון שקרוב לודאי שסו"ס תתודע עד"ז, ולכן טוב יותר שתדע עד"ז מאנשים היותר קרובים לבתו בזמן המתאים ודבורים המתאימים.

כיון שסו"ס הנקודה העיקרית היא טובתם של בתם תחי', מובן וגם פשוט שצריך לסדר הענינים באופן כזה שתהי' בסביבה דתית ותקבל השפעה דתית במדה הכי אפשרית, וההקדם בזה נחוץ וטוב ואולי גם מוכרח בשנות המעבר דגיל האמור.

להחשש שלא ישפיע על בתו תחי' הסיפור בהפתעה וכו' הרי אפשר לספר לה בהקדמות מתאימות, ועוד ועיקר שכנ"ל קרוב לאמר שבלא"ה סו"ס תתודע עד"ז ולכן טוב יותר שיבוא זה מהם עצמם, ובפרט שמקרים דומים להנ"ל אינם נדירים (אף שכמובן אין הנוגעים בדבר מפרסמים עד"ז).

בהנוגע איך לגשת בפועל לכל האמור, מובן שזה תלוי בכמה פרטים ובתכונת נפש של הנוגעים בדבר, ויתייעץ עם ידידים על אתר והשי"ת המשגיח על כאו"א בהשגחה פרטית ינחם לכאו"א מהם בטוב האמיתי.

ומובן וגם פשוט שהוספה בעניני תורה ומצות מוסיפה בברכת השי"ת ובפרט כשזקוקים להוספה בברכה.

מהנכון אשר יבדקו את התפילין שלו וכן את המזוזות בדירתם שתהיינה כולן כשרות כדין.

לבקשתו ברכה, לכשיכתוב השמות בצירוף שם האם (שכן נוהגים להזכיר בתפלה) יזכירום על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

בברכה לבשו"ט ולכוח"ט.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

מכירה פיקטיבית; ומה עם הכסף? יום ראשון ח' אלול ה'תשע"ה

הלכות גזילה ואבדה פרק ט, הלכה ז: וְאִם הִכִּיר בָּהּ שֶׁהִיא גְזוּלָה כְּשֶׁלְּקָחָהּ - אֵינוֹ נוֹטֵל מִן הַגַּזְלָן אֶלָּא הַקֶּרֶן בִּלְבַד.

נחלקו אמוראים בהלכה זו (ב"מ טו, ב): יש אומרים שהמוכר (הגזלן) אינו צריך להחזיר את דמי הקנייה ללוקח, כי מאחר והלוקח ידע מלכתחילה שהשדה אינה של המוכר הרי הבין שהמקח אינו חל ונתן את הכסף כמתנה. ויש חולקים וסוברים שיכול לדרוש את כספו בחזרה.

בדומה לכך נחלקו במי ש'קידש' את אחותו: יש אומרים שמאחר וכל אדם יודע כי קידושין אלו אינם חלים, בוודאי התכוין לתת לה את המעות במתנה ואינו יכול לדרוש אותם בחזרה. ויש אומרים שמאחר והקידושין אינם חלים, עליה להחזירם.

אך הרמב"ם מחלק בין המקרים: כאן, באדם שקנה קרקע בידיעה שאינה שייכת למוכר, פסק שהמוכר צריך להשיב ללוקח את הדמים. ולגבי ה'מקדש' את אחותו, פסק (הל' זכיה ומתנה ו, כ) שהמעות נחשבות כמתנה ואינן חוזרות לבעליהן.

ובטעם החילוק יש שביארו:

בשני אנשים זרים אין להניח שאחד התכוון לתת מתנה לשני ולכן הכסף חוזר לבעליו, אך בין קרובי משפחה מצוי שייתן האחד מתנה לקרובו, ולכן ב'מקדש' את אחותו אנו מניחים שהתכוון לתת לה מתנה (ש"ך חו"מ שנז, ז. משנה למלך כאן).

ויש שהקשו - אם כן, יש לחלק בין אם הלוקח והמוכר הם אנשים זרים או קרובי משפחה, ואם הם קרובי משפחה נאמר שהלוקח התכוון לתת למוכר מתנה ואינו זכאי לדרוש את כספו בחזרה, והרי הרמב"ם לא חילק בכך (טיב קידושין סי נ, ו).

ולכן ביארו שבמכר לעולם כוונת הלוקח היתה לשם קנין ולא לשם מתנה, ואף שידע שהקרקע גזולה ביד המוכר, חשב שהקרקע תישאר ברשותו בכל זאת או ששיער שהמוכר שגזל את הקרקע יגיע להסדר עם הבעלים וירכוש מהם את הקרקע כדי שתישאר ביד הלוקח, ועל סמך זה נתן את כספו, ולכן אם בסופו של דבר הקרקע יוצאת מרשותו, זכאי הוא לדרוש את כספו בחזרה (ראה לחם משנה הל' זכיה ו, כ. טיב קידושין שם).

מתי אין צריך לשמוע בקול האב ? יום שני ט' אלול ה'תשע"ה

הלכות גזילה ואבדה פרק יא, הלכה יט: רָאָה אֶת הָאֲבֵדָה, וְאָמַר לוֹ אָבִיו: אַל תַּחֲזִירֶנָּה - יַחֲזִיר, וְלֹא יְקַבֵּל מִמֶּנּוּ. שֶׁאִם קִבֵּל מֵאָבִיו, נִמְצָא בְּעֵת שֶׁקִּיֵּם מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל 'כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ', בִּטֵּל עֲשֵׂה שֶׁל 'הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם' וְעָבַר עַל 'לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם'..

מדובר שאביו אמר לו אל תחזיר את האבדה אלא עסוק בכבודי (הבא לי גוזלות וכיו"ב), ועל זה נאמר שלא ישמע לאביו, כי אף שמקיים מצות־עשה של כבוד אב, "ביטל 'עשה' של השב תשיבם ועבר על לא תוכל להתעלם". אבל אם אמר לו אביו לא להחזיר (לא בגלל תועלת, אלא) כדי לעבור על דברי תורה, וודאי לא ישמע לו שהרי המתכוין להעביר על המצוות הוא רשע ואינו חייב בכבודו (מגיד משנה. משנה למלך).

והקשה ה'דרישה' (חו"מ סו"ס רסו):

בגמרא (ב"מ לב, א) מבואר שהאיסור לבן לשמוע לאביו האומר לו לעבור על איסור נלמד מהכתוב "איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה' - כולכם חייבים בכבודי".

ואף שמצד הדין 'אין עשה דוחה לא תעשה ועשה', עדיין היינו אומרים שעליו לשמוע בקול אביו כי "הוקש כבוד אב ואם לכבודו של מקום", ורק משום ש"כולכם חייבים בכבודי" אסור לבן לשמוע לאביו במקרה זה.

ומדוע כתב הרמב"ם שאין הבן צריך לשמוע לאביו האומר לו 'אל תחזיר את האבידה' כי אין 'עשה' דוחה 'לא תעשה' ו'עשה', ולא הביא את טעם הגמרא ש"כולכם חייבים בכבודי"?

וביאר:

כשהאב אומר לבנו 'אל תחזיר את האבידה' כדי שיעסוק בכבודו, אזי בהתעסקות במצוות כיבוד אב הוא עושה כבודו של מקום, ומה לי מצוות השבת אבידה או מצוות 'כיבוד אב', ומשום כך הוצרך הרמב"ם לבאר שהשבת אבידה דוחה כיבוד אב כי יש בה 'לא תעשה' ו'עשה'.

ועל פי זה הוסיף ב'שושנת העמקים' (כלל ח), שאם האב אמר לבנו לעסוק בכבודו ולעבור רק על איסור לאו - מצות־עשה של 'כיבוד אב' תדחה את הלאו.

ספק אבידה ספק הניחוה הבעלים - מה דינו? יום שלישי י' אלול ה'תשע"ה

הלכות גזילה ואבדה פרק טו, הלכה א: נִסְתַּפֵּק לוֹ הַדָּבָר וְלֹא יָדַע אִם דָּבָר זֶה אָבוּד אוֹ מֻנָּח - חֲרֵי זֶה לֹא יַגַּע בּוֹ. וְאִם עָבַר וּנְטָלוֹ... אִם הָיָה דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ סִימָן - זָכָה בּוֹ, וְאֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִירוֹ.

והראב"ד השיג על זה: "דבר זה אינו מחוור אצלי שיזכה בו לעצמו לעולם, אלא יעמוד בידו עד שיבוא אליהו".

וכן הקשה ה'מגיד משנה': "היאך יזכה בו ויהיה שלו והלא קודם יאוש בא לידו", ואף שספק אם הניחו שם או שאבוד הוא לו אין זה יאוש וחייב להחזירו, והביא את לשון הרמב"ן שכתב "איהו לא קני בהאי יאוש דבאיסורא אתי לידיה".

וזו גם דעת רש"י (בבא מציעא לז, ב ד"ה ואם) שהנוטל חפץ שאין בו סימן ויש להסתפק שמא הבעלים הניחו שם ויחזור לקחתו, יהא מונח בידו עד שיבוא אליהו ואינו יכול לקחתו לעצמו שהרי "מעיקרא באיסורא אתא לידיה".

וכתב הש"ך (חו"מ סי' רס סקמ"ב) להוכיח כשיטת הרמב"ם מלשון הגמרא (שם) "כל ספק הנוח - אם נטל לא יחזיר". ואם החפץ אכן אינו שלו, היתה הגמרא צריכה לפרש שיהא מונח עד שיבוא אליהו.

והוסיף הש"ך ליישב את הקושיא על הרמב"ם - הרי יאוש שלא מדעת אינו יאוש וכיון שהדבר בא לידו באיסור, איך יכול לזכות בו? כי יש לומר ש'יאוש שלא מדעת אינו יאוש' רק אם יתברר למוצא מי בעל החפץ ואז יצטרך להחזירו כיון שבא לידו באיסור. אבל כל זמן שלא יתברר לו מי בעל החפץ ואינו יודע למי להחזירו (וגם הבעלים יתייאש מהחפץ כשיוודע שאבד - ראה ש"ך שם סי' רסב סק"ג) - זכה בו.

ואדמו"ר הזקן (הל' מציאה ופקדון ס"ב) הביא תחילה את שיטת הרמב"ם, כפי שהסבירה הש"ך, שכיון שלא נודע של מי האבידה "הרי היא של מוצאה ורשאי להשתמש בה ולמוכרה, עד שיתברר של מי היא". אך סיים: "יש אומרים (רש"י הנ"ל ועוד ראשונים, וכן דעת הרמ"א) שאסור לו להשתמש בה ולא למוכרה שהרי ברשות בעליה היא עומדת עד שיבוא אליהו... ודבריהם עיקר להחמיר בשל תורה וגם המה הרבים".

ספק בהשבת אבידה — יום רביעי י"א אלול ה'תשע"ה

הלכות גזילה ואבדה פרק טז, הלכה ב: הָיוּ עֲשׂוּיִים כְּשֵׁיר אוֹ כְּשׁוּרָה אוֹ כַּחֲצוּבָה אוֹ כְּסֶלָע - הֲרֵי זֶה סָפֵק, וְלֹא יִטֹּל.

לדעת הרמב"ם, במקרה של ספק האם חייבים לקיים מצות השבת אבידה, אין חובה להכריז, אך מאידך אסור ליטול את החפץ לעצמו, ולכן כתב 'הרי זה ספק – ולא יטול', אך הרא"ש (ב"מ פרק שני סי' ח) חולק וסובר שמספק עליו להחמיר ולקיים מצות השבה שהרי 'ספיקא דאורייתא לחומרא'.

וטעמו של הרמב"ם, כי אם יטול את החפץ שוב לא יצטרך להכריז עליו, שהרי מעתה הוא מוחזק בו ומחמת הספק ישאר בידו, ולכן אי אפשר לחייבו ליטול ולהכריז שהרי בעצם הנטילה יהפוך למוחזק, ולמרות הספק לא יצטרך להכריז.

ואף על פי שלא היה מוחזק בחפץ האבידה מלכתחילה אלא נטלו רק לאחר שכבר חל הספק למי הוא שייך, לדעת הרמב"ם גם באופן כזה אין מוציאים מיד המוחזק, כפי שפסק (הל' בכורות פ"ה, ג) לגבי בהמה שספק אם היא בכורה וצריך לתת אותה לכהן או שאיננה בכורה ושייכת לבעליה, שאם הכהן תפס את הבהמה מיד הבעלים, אין מוציאים אותה מידו, שכן עתה הוא המוחזק (ראה ביאור הגר"א חו"מ רס"ב ס"ק כב, ברכת שמואל ב"מ סי' כד).

אמנם, כל זה הוא כאשר הספק הוא האם הבעלים התייאשו מהחפץ או לא, אך כאשר בוודאי לא התייאשו והספק הוא האם המוצא מחויב בהשבה או לא, וכגון אדם מכובד שפטור מהשבה כאשר אין הדבר לפי כבודו, ובאופנים מסוימים הסתפקו בגמרא האם פטור זה חל או לא, פסק הרמב"ם (לעיל פי"א, הי"ג) שמספק חייב להחזיר.

והחילוק ברור:

כאשר הספק הוא האם במקרה מסוים המוצא חייב או פטור להשיב כי ספק האם זה בגדר הפטור של אינו לפי כבודו, הרי אין ספק אם החפץ שייך לו או למאבד, אלא בוודאי הדבר שייך למאבד. והשאלה היא האם חלה על המוצא מצות השבה או לא, ובזה בוודאי יש להחמיר כדין 'ספיקא דאורייתא לחומרא' ולכן פסק הרמב"ם שמספק חייב להחזיר, אבל בספק אם נתייאשו הבעלים הספק הוא האם החפץ שייך למאבד או למוצא, ואם המוצא תפס אין מוציאים מידו (אגרות משה יו"ד א עמ' ש).

בעל הבית אינו רשאי לחבול בנכנס לחצירו — יום חמישי י"ב אלול ה'תשע"ה

הלכות חובל ומזיק פרק א, הלכה טז: הַמַּזִּיק אֶת חֲבֵרוֹ בְּכַוָּנָה בְּכָל מָקוֹם - חַיָּב בַּחֲמִשָּׁה דְבָרִים. וַאֲפִלּוּ נִכְנַס לִרְשׁוּת חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְהִזִּיקוֹ בַּעַל הַבַּיִת - חַיָּב; שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהוֹצִיאוֹ, וְאֵין לוֹ רְשׁוּת לְהַזִּיקוֹ.

על דברי רבא שהנכנס לחצר שלא ברשות, והזיקו בעל הבית פטור, (בבא קמא מח, א), הוסיף רב פפא: במה דברים אמורים? "שלא הוה ידע ביה". ופירש רש"י (ד"ה דברשות) בעל הבית פטור כאשר לא ידע שהלה נמצא בחצירו ולא היה עליו לנקוט בזהירות מיוחדת, ולכן גם אם הזיקו בידים (אך ללא כוונה להזיק) פטור, אבל אם בעל הבית ידע על הימצאותו של אדם זה בחצרו, חייב על הנזק כי היה עליו להיזהר.

אך הרמב"ם מפרש את דברי רב פפא שלא הידיעה של בעל הבית קובעת אלא החיוב תלוי בכוונתו להזיק ו"לא הוה ידע ביה", היינו שהזיק שלא במודע ובלא כוונה, ופטור אפילו אם ידע על הימצאותו של האדם בחצירו (מגיד משנה. לחם משנה).

וכתב ה'משנה למלך' (הל' עבדים פ"ג ה"ה) שגם כאשר לא היתה לבעל הבית כל אפשרות אחרת להוציא את האדם שנכנס לחצירו ללא רשותו ונאלץ לגרום לו נזק, חייב לשלם לו שהרי רב פפא משמיענו שאם בעל הבית הזיק את הנכנס לחצירו בכוונה חייב, ואם נאמר חייב רק כאשר יש לו אפשרות אחרת להוציאו ואם אין לו אפשרות אחרת פטור, מה חידוש יש בחיוב זה, הרי אפילו כדי למנוע הפסד אסור לחבול בחברו אם יכול למנוע זאת בדרכים אחרות (משמעות הגמרא ב"ק כא, א) וכל־שכן במקום שאין הפסד, בוודאי אין

לחבול בחברו אם יש לו אפשרות להוציאו מרשותו מבלי לחבול בו, אלא ודאי חידושו של רב פפא הוא שגם כאשר רוצה להוציא את חברו מחצירו, ואין לו דרך אחרת לעשות זאת – אסור להזיקו ואם הזיק חייב לשלם.

המזיק בית מבוטח — יום שישי י"ג אלול ה'תשע"ה

הלכות חובל ומזיק פרק ד, הלכה טו: הַחוֹבֵל בְּאֵשֶׁת אִישׁ - הַשֶּׁבֶת וְהָרִפּוּי לְבַעְלָהּ.

השורף בית המבוטח בחברת ביטוח, האם עליו לשלם את דמי הנזק לבעל הבית או לחברת הביטוח?

ולכאורה מהלכה זו שהחובל באשה נשואה צריך לשלם את דמי הריפוי לבעלה ניתן ללמוד שתשלום דמי הנזק אינו ניתן בהכרח לבעל הנכס שניזוק (או לאדם הנחבל – בנזקי גוף) אלא למי שהפסיד מהנזק, ולכן דמי הריפוי אינם ניתנים לאשה אלא לבעל כי עליו מוטל החיוב לרפא אותה ונמצא שהוא המפסיד. וכן המזיק נכס מבוטח ישלם את דמי הנזק לחברת הביטוח, כי היא המפסידה כתוצאה מהנזק שהרי עליה לפצות את המבוטח.

אך מבואר בגמרא (גיטין מב, ב), שהחובל בעבד ה'מעוכב גט שחרור' (כגון שהפקירו אדוניו וכבר אינו עובד עבור האדון אך עדיין צריך שטר שחרור) ישלם את דמי החבלה לאדון, אף שההפסד אינו של האדון שהרי העבד כבר אינו עובד עבורו, ומזה מוכח שהתשלום אינו ניתן למי שספג את הנזק אלא לבעלים על הדבר.

ולכן יש לחלק בין תשלום דמי ריפוי לשאר תשלומי נזיקין:

חיוב הריפוי אינו חיוב ממוני אלא חיוב לרפא את הנחבל בפועל, רק שהדרך לבצע זאת היא על ידי תשלום לרופא, ולכן באשה שנחבלה כסף הריפוי ניתן לבעל כי הוא המשלם את השכר לרופא, אך שאר תשלומי נזיקין הם חיוב ממוני וחיוב זה חל כלפי הבעלים על הדבר, אף אם לא הפסיד כלום על ידי הנזק.

ולפי זה תשלומי הנזק של בית מבוטח שייכים לבעל הבית, למרות שההפסד מהנזק אינו שלו אלא של חברת הביטוח.

(קובץ שיעורים כתובות ריד-ריז)

כהן שחשב מחשבת 'שלא לשמה' - האם צריך לשלם לבעלים? ש"ק י"ד אלול ה'תשע"ה

הלכות חובל ומזיק פרק ז, הלכה ד: הַכֹּהֲנִים שֶׁפִּגְּלוּ אֶת הַזֶּבַח: כְּמֵזִיד - חַיָּבִין לְשַׁלֵּם, כְּשׁוֹגֵג - פְּטוּרִין.

אם בעת שעשה הכהן אחת מעבודות הקרבן חשב לאכול את בשר הקרבן או לזרוק את דמו לאחר זמנו - הרי זה פיגול הפוסל את הקרבן.

והקשה ה'משנה למלך':

מדוע בהלכה זו - האומרת שהכהן שפיגל צריך לשלם את הנזק שהזיק – כותב הרמב"ם שהכהנים "פגלו את הזבח", היינו מחשבת 'חוץ לזמנו' הפוסלת את הקרבן, והרי גם אם הכהן חשב מחשבת 'שלא לשמה' (כגון לשם עולה במקום לשם שלמים) הזיק לבעלים, כי אף שהקרבן אינו פיגול וכשר להקרבה, הבעלים לא יצאו ידי חובתם וצריכים להביא קרבן אחר?

ומבאר:

הלכה זו שהכהנים שפיגלו חייבים לשלם, לא אמורה רק בקרבן חובה או נדר (שאמר 'הרי עלי קרבן') שיש בהם הפסד ממון לבעלים הצריכים להביא קרבן אחר, אלא אף בקרבן נדבה ('הרי זו קרבן') שפיגולו אינו מחייב את הבעלים להביא קרבן אחר, כי גם כאן יש לבעלים הפסד כי "קשה בעיניו שלא הקריב קרבנו שהרי להביא דורון היה מבקש" (רש"י גיטין נג, א ד"ה חייבין).

וכיון שמדובר גם בקרבן נדבה, לכן נאמרה ההלכה שהכהנים חייבים לשלם כאשר "פיגלו את הזבח" ויש הפסד לבעלים בכך שקרבנו לא הוקרב (אף שאינו חייב להביא אחר), כי במחשבת 'שלא לשמה' שהקרבן כשר, אין הפסד לבעלים שהרי מקריב את קרבנו ומביא את ה'דורון' שביקש להביא.

אך ה'שפת אמת' (זבחים ד, א ד"ה בתוד"ה וישנן) ביאר שלשון הרמב"ם 'שפיגלו את הזבח' הוא לאו דוקא, והכוונה לכל פסול בקרבן, ובכלל זה מחשבת 'שלא לשמה', והכהן שעשה זאת במזיד חייב לשלם.

אגרות קודש

ב"ה, א' אלול, תש"כ

ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה ישראל שי'

שלום וברכה!

... ולכתבו אודות סדר הלימוד בין מנחה למעריב, הנה אף שצדק האומר שהוא זמן מסוגל ללימוד בעשרה פנימיות התורה שהיא אגדה שבספר עין יעקב שרוב סודות התורה גנוזים בה ומכפרת עונותיו של אדם (אגה"ק סי' כ"ג) אין זה שולל ההוספה לה בלימודים אחרים, והרי בשנת האבילות לימוד משניות אותיות נשמה שייך ובא לאחר כל תפלה ותפלת מנחה בכלל.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – ח'-י"ד אלול ה'תשע"ה

יום א' ח' אלול ה'תשע"ה

הִלְכוֹת גְּזֵלָה וַאֲבֵדָה

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבארו בו דיני הגוזל ותבעוהו וכפר ונשבע, שהוא חייב בקרן וחומש ואשם, ונתבארו בו הדינים בין בשהגזל קיים בין בשאין הגזל קיים.

1 **א. כָּל מִי[2] שֶׁנִּתְחַיֵּב מָמוֹן לַחֲבֵרוֹ הַיִּשְׂרָאֵל[3] וְכָפַר בּוֹ**
2 **וְנִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר[4] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ הַקֶּרֶן**
3 **שֶׁכָּפַר בּוֹ וְתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ. וְחַיָּב בְּקָרְבָּן[5]. וְהוּא הַנִּקְרָא**
4 **אֲשַׁם גְּזֵלוֹת[6].**

2) משנה בבא קמא קג: 3) כי כתוב בתורה (ויקרא ה, כא) "וכיחש בעמיתו", ועיין להלן הלכה ז. 4) ויקרא שם, כב. 5) לכפר על שבועת השקר. 6) ככתוב "ואת אשמו יביא לה'" (שם כה). ונקרא "אשם" על שום "והיה כי יחטא ואשם" (שם, כג).

5 **ב. אֶחָד הַגּוֹזֵל[7] אוֹ[8] הָעוֹשֵׁק[9] אוֹ הַגּוֹנֵב[10], אוֹ**
6 **שֶׁהִלְוָהוּ אוֹ שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ אוֹ מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ**
7 **בָּהּ, אוֹ שֶׁהָיְתָה בֵּינֵיהֶן שֻׁתָּפוּת[11] וְנִשְׁאַר לוֹ אֶצְלוֹ**
8 **מָמוֹן, אוֹ שֶׁעָשָׂה לוֹ מְלָאכָה וְלֹא נָתַן לוֹ שְׂכָרוֹ[12].**
9 **כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כֹּל שֶׁאִלּוּ הוֹדָה חַיָּב לְשַׁלֵּם[13] בַּדִּין[14],**
10 **וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִחֵשׁ**
11 **בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן[15].**

7) בחוזקה, ויקרא ה, כא. 8) אחד ... או, פירושו: בין ובין. 9) המעכב בידו ממון חבירו שהגיע לידו ברצון הבעלים (שם). ראה למעלה פרק א, הלכה ד. 10) הלוקח ממון אדם בסתר, ואין הבעלים רואים, ראה הלכות גניבה, פרק א הלכה ג. 11) ככתוב (שם, כא) "או בתשומת יד" שפירושה שותפות, ראה שם אונקלוס ואבן עזרא. 12) מקרה זה בכלל "עושק" הוא, ראה למעלה פרק א, הלכה ד. 13) למעט קנס, כגון כפל, שאילו הודה פטור מלשלם בהתאם לכלל "מודה בקנס פטור", שבועות לו: 14) ולא לצאת ידי שמים בלבד, השווה משנה וגמרא בבא מציעא לז. 15) דוגמא של ממון שהמודה בו חייב לשלם בדין.

12 **ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[16]? כְּשֶׁהָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם**
13 **מֵחֲמַת עַצְמוֹ[17]; אֲבָל אִם הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם מֵחֲמַת**
14 **אָבִיו - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ[18]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁגָּזַל אָבִיו**
15 **אוֹ גָנַב אוֹ שֶׁהָיָה חַיָּב לַאֲחֵרִים, וְהַבֵּן יוֹדֵעַ[19], וְכָפַר**
16 **הַבֵּן וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ הוֹדָה - מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן בִּלְבַד[20];**
17 **שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר גָּזָל[21] - עַל גְּזֵלוֹ הוּא מוֹסִיף חֹמֶשׁ,**
18 **וְאֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל גֶּזֶל אָבִיו.**

16) שחייב לשלם חומש. 17) כגון שהוא עצמו גזל, או לווה. 18) אף על פי שהבן נשבע לשקר, בבא קמא קד: 19) אם אינו יודע מובן מאליו שהוא פטור מחומש, כי אין זו שבועת שקר, ראה שם קה. 20) אבל את הקרן הוא חייב לשלם, אף על פי שאין הגזילה קיימת, כי דמי הגזילה חוב הם על אביהם, וגובים אותם מן הנכסים שהשאיר לבניו (ראה למעלה פרק ה הלכה ה-ו). 21) מלים אלה מיותרות, כי מספיק היה לכתוב "והשיב את הגזילה", ומשום כך להדגשה באו, שתשלום חומש, בא אך ורק על גזילה שהוא עצמו גזל, בבא קמא קד:

19 **ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[22]? בְּשֶׁאֵין הַגְּזֵלָה קַיֶּמֶת[23];**
20 **אֲבָל אִם גָּזַל אָבִיו וָמֵת, וְהַגְּזֵלָה קַיֶּמֶת[24], וְכָפַר**
21 **הַיּוֹרֵשׁ[25] וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ הוֹדָה - מְשַׁלֵּם קֶרֶן**
22 **וָחֹמֶשׁ.**

22) שהבן אינו משלם חומש, אפילו כפר ונשבע והודה. 23) ואפילו כשהגזלן הניח קרקע והיא משועבדת לדמי הגזילה, והבן חייב לשלם כמו שנתבאר למעלה בפרק ה הלכה ה, אף על פי כן אין לחייבו בחומש, כי הוא אינו חייב מחמת עצמו שהרי הוא לא גזל אלא אביו. 24) ומוטלת על היורש החובה להחזיר את הגזילה. 25) כפר בממון שהוא חייב בו מחמת עצמו.

23 **ה. גָּזַל הָאָב וְנִשְׁבַּע הָאָב וְהוֹדָה[26] וְאַחַר כָּךְ מֵת -**
24 **הֲרֵי הַיּוֹרֵשׁ מְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ.**

26) ונתחייב בקרן ובחומש בחייו.

25 **ו. גָּזַל וְנִשְׁבַּע וָמֵת[27], וְהוֹדָה הַיּוֹרֵשׁ[28] - מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן**
26 **בִּלְבַד. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[29] הַיּוֹרֵשׁ פָּטוּר מִן הָאָשָׁם[30].**

27) ומכיוון שלא הודה, לא נתחייב בחומש. 28) ומכיוון שלא נשבע לשקר, לא נתחייב בחומש אפילו כשהגזילה קיימת. 29) בין שהיורש משלם קרן וחומש (הלכה ה), ולבין שהיורש משלם קרן בלבד (הלכה ו). 30) כי "אין כפרה למתים" (ראה רש"י בבא קמא ד: דיבור המתחיל ופטורין מן האשם).

27 **ז. הַנִּשְׁבָּע לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[31] - מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן וְאֵינוֹ**
28 **חַיָּב בְּחֹמֶשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ[32]. וְכֵן הַגּוֹזֵל**
29 **פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - אֵינוֹ חַיָּב**
30 **בְּחֹמֶשׁ; שֶׁאֵין פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה מָמוֹן[33]. כַּמָּה**
31 **הוּא הַחֹמֶשׁ? אֶחָד מֵאַרְבָּעָה בַּקֶּרֶן[34]. שֶׁאִם גָּזַל שָׁוֶה**
32 **אַרְבָּעָה וְנִשְׁבַּע - מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה. וְאִם הָיְתָה הַגְּזֵלָה**
33 **קַיֶּמֶת - מַחֲזִיר אוֹתָהּ[35] וְנוֹתֵן דְּמֵי רְבִיעַ שֶׁלָּהּ.**

31) היה חייב ממון לגוי וכפר בו ונשבע על שקר. 32) המלה "עמיתו" נדרשת כשתי מלים: "עם - איתו". כלומר, "עם - איתו", כלומר, "עם שאיתך בתורה ובמצוות", להוציא גוי שאינו חייב במצוות (וראה בבא מציעא נט. ושבועות ל.). 33) משנה בבא קמא קג. "הגוזל את חבירו שווה פרוטה" וגמרא שם קה. (ראה למעלה פרק

א, הלכה ו). 34) זה נקרא "חומש מלבר", כלומר על ארבעה רבעים של הקרן הוא מוסיף רבע הקרן, שהוא חומש מחמשת הרבעים ביחד. זוהי מסקנת הגמרא בקשר למעשר שני, שגם בו כתוב "חמישיתו יוסף עליו" (ויקרא כז, לא). מכאן לומד רבינו על חומש גזל, שגם בו כתוב "חמישיתו יוסף עליו" (שם ה, כד. ראה בבא מציעא נד.). 35) ולא דמיה, אף על פי שנתייאשו הבעלים לאחר שכפר הגזלן ונשבע לשקר (ראה למעלה פרק ב, הלכה א־ב).

1 **ח. אֵין הַנִּשְׁבָּע עַל כְּפִירַת מָמוֹן מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ עַד**
2 **שֶׁיּוֹדֶה מֵעַצְמוֹ[36], אֲבָל אִם בָּאוּ עֵדִים[37] וְהוּא עוֹמֵד**
3 **בִּכְפִירָתוֹ - מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן בִּלְבַד עַל פִּי עֵדִים, וְאֵינוֹ**
4 **מְשַׁלֵּם אֶת הַחֹמֶשׁ; שֶׁהַחֹמֶשׁ עִם הַקֶּרְבָּן לְכַפָּרָה הֵם**
5 **בָּאִים, וְאֵינוֹ מְבִיאָם אֶלָּא עַל פִּי עַצְמוֹ[38].**

36) משנה בבא קמא קח: "הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם". דין זה מקורו בכתוב (במדבר ה, ז): והתוודו את חטאתם ... וחמישיתו יוסף עליו (ראה פירוש המשניות לרבינו למשנה הנזכרת. שלכאורה משמע מדבריו שלמדו דין זה מהכתוב: והיה כי יחטא ואשם ולא ביאר כיצד, וראה פירוש רש"י לכתוב הנ"ל בתורה). 37) שגזל. 38) כלומר, שהודה וחזר בתשובה.

6 **ט. הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁכָּפַר בּוֹ[39], הוֹאִיל**
7 **וְלֹא נִשְׁבַּע[40], אִם חָזַר וְהוֹדָה - אֵינוֹ חַיָּב לִרְדֹּף אַחַר**
8 **הַבְּעָלִים[41] עַד שֶׁיַּחֲזִיר לָהֶם מָמוֹן שֶׁבִּידוֹ, אֶלָּא יְהֵא**
9 **בְּיַד הַגַּזְלָן עַד שֶׁיָּבוֹאוּ הַבְּעָלִים וְיִטְּלוּ שֶׁלָּהֶן. אֲבָל**
10 **אִם נִשְׁבַּע עַל שָׁוֶה פְּרוּטָה[42] וָמַעְלָה - חַיָּב לִרְדֹּף**
11 **אַחַר הַבְּעָלִים עַד שֶׁיַּחֲזִיר לָהֶם, אֲפִלּוּ הֵם בְּאֵיי**
12 **הַיָּם[43]; מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר נִתְיָאֲשׁוּ מֵאַחַר שֶׁנִּשְׁבַּע, וְאֵינָן**
13 **בָּאִין עוֹד לִתְבְעוֹ.**

39) לאחר שתבע ממנו את ממונו. 40) לא נתייאש הנגזל, וישוב לתבוע ממנו את הגזילה. 41) כי הבעלים יבואו אליו. 42) שם. פחות משווה פרוטה אין בה חובת השבת גזילה, ראה למעלה פרק א הלכה ו. 43) מעבר לים, בארץ רחוקה, ובלשון המשנה: "יוליכנו אחריו ואפילו למדי".

14 **י. אֲפִלּוּ הֶחֱזִיר הַגְּזֵלָה כֻּלָּהּ חוּץ מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה -**
15 **חַיָּב לְהוֹלִיכָהּ אַחַר הַגַּנָּב[44]. וְלֹא יִתֵּן לֹא לִבְנוֹ שֶׁל**
16 **גַּנָּב[45] וְלֹא לִשְׁלוּחוֹ[46], אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה הַגַּנָּב**
17 **הַשָּׁלִיחַ בְּעֵדִים[47]. וְאִם הֵבִיא אֶת הַגְּזֵלָה וְאֶת הַחֹמֶשׁ**
18 **לְבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם וּמִתְכַּפֵּר**
19 **לוֹ[48], וּבֵית דִּין מְטַפְּלִין בָּהּ[49] עַד שֶׁתַּגִּיעַ לְבַעְלָהּ. וְכֵן**
20 **נוֹתֵן הוּא לְשָׁלִיחַ בֵּית דִּין. וְכָל הַנּוֹתֵן הַגְּזֵלָה וְכַיּוֹצֵא**
21 **בּוֹ לְבֵית דִּין - יָצָא.**

44) כי דינו כדין הגוזל את חבירו שווה פרוטה והחזיר לו חצייה (משנה בבא קמא קג.). 45) אלא לנגזל עצמו, ככתוב (שם, כד): "לאשר הוא לו יתננו", משנה שם. 46) של הנגזל על דעת שייפטר בזה מאחריות הדרך, שהגזלן חייב להמציא את הגזילה ליד הנגזל עצמו ואחריות הדרך עליו. 47) בנוכחות עדים מינה אותו הנגזל לשליח, שילך ויביא לו את הגזילה מן הגזלן. במקרה זה מותר לו לגזלן למסור את הגזילה לשליח, וקיים מצוות השבת הגזילה וגם נסתלק מאחריותו. זוהי דעת רב חסדא בבא קמא קד. 48) אף על פי שעדיין לא הגיעה הגזילה ליד הנגזל. 49) זוהי תקנה שתיקנו החכמים כדי להקל על החוזרים בתשובה ולחסוך להם הוצאות הדרך, שם.

22 **יא. נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן[50] וְלֹא נָתַן לוֹ אֶת הַחֹמֶשׁ, אוֹ**
23 **שֶׁמָּחַל לוֹ אֶת הַקֶּרֶן[51] וְלֹא מָחַל לוֹ עַל הַחֹמֶשׁ, אוֹ**
24 **שֶׁמָּחַל לוֹ עַל זֶה וְעַל זֶה חוּץ מִפָּחוֹת שָׁוֶה פְּרוּטָה**
25 **בַּקֶּרֶן - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹלִיךְ אַחֲרָיו[52], אֶלָּא יָבוֹא**
26 **הַנִּגְזָל וְיִטֹּל אֶת הַשְּׁאָר. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַגְּזֵלָה עַצְמָהּ**
27 **קַיֶּמֶת - אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא תִּתְיַקֵּר[53] וְנִמְצָא הַנִּשְׁאָר**
28 **שָׁוֶה פְּרוּטָה. אֲבָל אִם נָתַן לוֹ אֶת הַחֹמֶשׁ וְלֹא נָתַן**
29 **לוֹ אֶת הַקֶּרֶן, אוֹ שֶׁמָּחַל לוֹ עַל הַחֹמֶשׁ וְלֹא מָחַל לוֹ**
30 **עַל הַקֶּרֶן, אוֹ שֶׁמָּחַל לוֹ עַל זֶה וְעַל זֶה חוּץ מִשָּׁוֶה**
31 **פְּרוּטָה בַּקֶּרֶן - חַיָּב לְהוֹלִיכוֹ אַחֲרָיו אוֹ לָתֵת לְבֵית**
32 **דִּין שֶׁבְּעִירוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

50) לאחר שכפר ונשבע על שקר והודה מעצמו, משנה בבא קמא קג. 51) הנגזל מחל לו לגזלן את הקרן לאחר שהודה לו, ומחילה הריהי כפירעון. 52) זה הכלל: הגזלן חייב ללכת אחרי הנגזל, אם נשארה בידו הקרן משווה פרוטה ומעלה. 53) כדעת היש אומרים בשם רב פפא, בבא קמא קה.

33 **יב. הַמַּחֲזִיר אֶת הַקֶּרֶן לַבְּעָלִים[54], וְכָפַר פַּעַם שְׁנִיָּה**
34 **בַּחֹמֶשׁ[55] וְנִשְׁבַּע עָלָיו - נַעֲשָׂה הַחֹמֶשׁ כְּקֶרֶן לְכָל**
35 **דָּבָר[56] וּמְשַׁלֵּם עָלָיו חֹמֶשׁ אַחֵר; שֶׁנֶּאֱמַר: וַחֲמִשָּׁתָיו[57]**
36 **יֹסֵף עָלָיו - מְלַמֵּד, שֶׁהוּא מוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל חֹמֶשׁ,**
37 **עַד שֶׁיִּתְמַעֵט הַחֹמֶשׁ שֶׁיִּכְפֹּר בּוֹ וְנִשְׁבָּע עָלָיו מִשָּׁוֶה**
38 **פְּרוּטָה[58].**

54) לאחר שנתחייב בקרן וחומש, משנה שם. 55) בפעם הראשונה כפר בקרן וכעת כפר בחומש, וטען שכבר שילם. 56) גם בנוגע לדין שיוליך אחריו, השווה ההלכה הקודמת. 57) לשון רבים. 58) אם יכפור בו ויישבע לשקר ויודה, לא יתחייב בחומש נוסף, כשם שהגוזל פחות משווה פרוטה וכפר ונשבע אינו חייב בחומש, ראה למעלה הלכה ז.

39 **יג. מִי שֶׁהָיָה אֶצְלוֹ פִּקָּדוֹן, וְטָעַן שֶׁאָבַד וְנִשְׁבַּע,**
40 **וְחָזַר וְהוֹדָה שֶׁהוּא אֶצְלוֹ, וְחָזַר וְטָעַן שֶׁאָבַד וְנִשְׁבַּע,**
41 **וְחָזַר וְהוֹדָה שֶׁהוּא אֶצְלוֹ - מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ לְכָל**
42 **שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה עִם הַקֶּרֶן הָאֶחָד; שֶׁנֶּאֱמַר:**
43 **וַחֲמִשָּׁתָיו יֹסֵף עָלָיו - מְלַמֵּד, שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם כַּמָּה**
44 **חֲמָשִׁין עַל קֶרֶן אֶחָד[59].**

59) "התורה ריבתה חמישיות הרבה לקרן אחת", מימרא של רבא שם. ואינו חייב קרן על כל שבועה ושבועה. גם זה לומדים מאותו הכתוב "וחמישיתיו" היינו קרן אחת, וגם נאמר "עליו" ולא "עליהם".

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבארו בו דיני הגוזל ותבעוהו וכפר בו ונשבע הגזלן, מהו דינו עם היורשים של הנגזל, ובין כשאין לו יורשים, כגון גזל הגר, וכל משפטי זה הענין על השלמות.

א. הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ וּמֵת הַנִּגְזָל[2] - יַחֲזִיר הַגְּזֵלָה לַיּוֹרְשִׁים. וְאִם אֲבֵדָה אוֹ נִשְׁתַּנֵּית[3] - נוֹתֵן לָהֶם דָּמֶיהָ. וְאִם נִשְׁבַּע לוֹ[4] וְאַחַר כָּךְ מֵת[5] - נוֹתֵן לַיּוֹרְשִׁים הַקֶּרֶן וְהַחֹמֶשׁ[6].

2) משנה בבא־קמא קג. בפרק הקודם דובר על גזלן שמת, ובפרק זה - על נגזל שמת. 3) שינוי שאינו חוזר לברייתו, וקנה אותה הגזלן בשינוי זה. 4) הגזלן לנגזל. 5) הנגזל. 6) בין הודה לנגזל עצמו, ובין הודה ליורשים אחרי מיתת אביהם, משנה שם. ראה למעלה פרק ז, הלכה י.

ב. הַגּוֹזֵל אֶת אָבִיו[7] וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמֵת הָאָב: אִם אֵין הַגְּזֵלָה קַיֶּמֶת אוֹ נִשְׁתַּנֵּית[8] - עוֹשֶׂה חֶשְׁבּוֹן עִם אֶחָיו[9] עַל הַקֶּרֶן וְעַל הַחֹמֶשׁ; וְאִם הַגְּזֵלָה קַיֶּמֶת - חַיָּב לְהוֹצִיא הַגְּזֵלָה עַצְמָהּ מִתַּחַת יָדוֹ[10]. לְפִיכָךְ, נוֹתֵן אֶת הַגְּזֵלָה וְאֶת הַחֹמֶשׁ לְאֶחָיו[11], וְעוֹשֶׂה עִמָּהֶן חֶשְׁבּוֹן[12].

7) משנה, שם קח: 8) ואינו חייב להוציא את הגזילה עצמה מתחת ידו. 9) עליו לתת את הקרן והחומש ליורשים, ומכיון שגם הוא יורש, הוא מנכה את חלקו המגיע לו בקרן וחומש, ואת היתר הוא נותן לאחיו (ראה כסף־משנה). 10) ככתוב "והשיב את הגזילה". 11) ואינו מעכב בידו מאומה, אף־על־פי שגם הוא יורש. 12) רק לאחר שקיים מצוות השבת הגזילה, הוא מפעיל את זכותו כיורש. ועושה חשבון עם אחיו ומקבל משאר נכסים את חלקו בקרן וחומש.

ג. אִם אֵין לוֹ אַחִין[13], שֶׁנִּמְצָא זֶה הַגַּזְלָן לְבַדּוֹ הוּא הַיּוֹרֵשׁ[14] - מוֹצִיא הַגְּזֵלָה מִתַּחַת יָדוֹ לְבָנָיו[15]. וְאִם אֵין בָּנִים לְזֶה הַבֵּן הַגַּזְלָן - נוֹתְנָהּ לְבַעַל חוֹבוֹ[16] אוֹ בִּהַלְוָאָתוֹ אוֹ לִצְדָקָה[17]. הוֹאִיל וְיָצְאָה גְזֵלָה עַצְמָהּ מִתַּחַת יָדוֹ - נִפְטַר[18], אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְּנָהּ מַתָּנָה אוֹ פְּרָעָהּ בְּחוֹבוֹ. וְהוּא, שֶׁיּוֹדִיעֵם וְיֹאמַר: זֶה גֶּזֶל אַבָּא[19].

13) שם. 14) ואין למי להשיב את הגזילה. 15) כדי שהגזילה לא תשאר תחת ידו. הלכה זו מבוססת על דברי המשנה שם: "הרי זה משלם קרן וחומש לבניו או לאחיו". רש"י שם מפרש "לבניו או לאחיו" של אביו הנגזל, אבל רבינו מפרש בניו ואחיו של הבן הגזלן, וגירסת רבינו במשנה היא: "לאחיו או לבניו", כי אחיו קודמים, שהם יורשי הנגזל, ורק כשאין לו אחים והוא היורש היחידי - הוא מוסר לבניו. בזה מיושבת השגת ה'טור' על רבינו (ראה הגהות הגר"א למשנה שם). 16) אם אין לו לא אחים ולא בנים, כך מפרש רבינו את דברי המשנה (שם) "שאין לו", ורש"י מפרש אחרת. 17) ובלבד שלא ישאיר את הגזילה עצמה בידו, בבא־קמא קט. 18) מכיון שאין לו אפשרות להחזיר את הגזילה לנגזל עצמו או ליורשיו. 19) ואני רוצה להוציא את הגזילה מתחת ידי (רב פפא בגמרא שם).

ד. וְכֵן הַגּוֹזֵל אֶת הַגֵּר[20] וְנִשְׁבַּע לוֹ, וְחָזַר וְהוֹדָה לוֹ, וְזָקַף עָלָיו[21] הַכֹּל מִלְוָה[22], וְאַחַר כָּךְ מֵת הַגֵּר - אַף עַל פִּי שֶׁזָּכָה בַּגְּזֵלָה[23], חַיָּב לְהוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יָדוֹ[24].

20) שאין לו יורשים ונכסיו הפקר וכל המחזיק בהם זכה בהם, ודין זה דומה קצת לנידון בהלכה קודמת, שם. 21) הגר. 22) את הקרן והחומש, ויצא מתורת גזילה. 23) מן ההפקר, כי הוא מוחזק בה. 24) בדומה לגזל את אביו, בדרכים שנזכרו בהלכה הקודמת. זוהי דעת רבי עקיבא "אין לו תקנה עד שיוציא גזילו מתחת ידו" (גמרא שם). [לכאורה משמע מלשון רבינו, שאם לא זקף מלוה, הכל לכהנים אפילו אם הודה לפני מיתת הגר. אבל המגיד־משנה מפרש, שגם בלא זקפה זכה בה הגזלן, ומה שאמר "וזקף" הוא ללמדנו שאף־על־פי שזקפה מלוה, חייב להוציאה מתחת ידו].

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[25] כְּשֶׁהוֹדָה בֵּינְתַּיִם[26]; אֲבָל אִם גָּזַל אֶת הַגֵּר שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמֵת הַגֵּר[27] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן וָחֹמֶשׁ לַכֹּהֲנִים[28] שֶׁל אוֹתוֹ מִשְׁמָר[29], וּמֵבִיא אֲשָׁמוֹ[30], וְאַחַר כָּךְ יִתְכַּפֵּר בּוֹ[31].

25) שהגזלן זכה בגזילה. 26) לפני מות הגר, ונתחייב לשלם לגר קרן וחומש, ומכיון שאין לגר יורשים, זכה הגזלן מן ההפקר, אלא שחייב להוציא את הגזילה עצמה מתחת ידו כנ"ל. 27) ואחר־כך הודה. 28) משנה בבא־קמא קי. לפי הכתוב (במדבר ה, ה) "ואם אין לאיש גואל", שמכוון לגר שמת שאין לו יורשים, כי איש מישראל אי־אפשר שלא יהיה לו יורש־גואל. 29) שיקריב את קרבן האשם. עשרים וארבעה משמרות כהונה היו, ובכל שבוע עבר משמר אחד, בבא־קמא קט: 30) למזבח. 31) זהו הסדר: קודם ישלם את הכסף, ואחר־כך יביא קרבן אשם, אבל "הביא אשמו עד שלא הביא גזילו, לא יצא". משנה שם, וגמרא קיא.

ו. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[32] לָמְדוּ[33], שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְאִם אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל - בְּגֵר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים[34] הַכָּתוּב מְדַבֵּר[35], וְאָשָׁם זֶה[36] הָאָמוּר כָּאן הוּא הַגְּזֵלָה אוֹ דָמֶיהָ[37]. לְפִיכָךְ, הַמַּחֲזִיר גֶּזֶל הַגֵּר בַּלַּיְלָה - לֹא יָצָא[38]; שֶׁהֲרֵי אָשָׁם קְרָאוֹ הַכָּתוּב, וְאֵין מַקְרִיבִין בַּלַּיְלָה[39]. וְאֵין הַכֹּהֲנִים חוֹלְקִין גֶּזֶל הַגֵּר כְּנֶגֶד גֶּזֶל הַגֵּר[40], כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין חוֹלְקִין בְּשַׂר אָשָׁם נֶגֶד בְּשַׂר אָשָׁם אַחֵר[41].

32) שקיבל תלמיד מפי רבו. 33) חכמינו. 34) שלא נולדו לו בנים לאחר שנתגייר. 35) "וכי יש אדם בישראל שאין לו גואלים, אלא בגזל הגר הכתוב מדבר", בבא־קמא קט. 36) "להשיב האשם אליו, האשם המושב לה' לכהן". 37) ואין הכוונה לקרבן אשם, כי מיד לאחר מכן נאמר: "מלבד איל הכיפורים", בבא־קמא קי. 38) מימרא של רבא, שם. 39) כי כתוב בו "ביום צוותו" (ויקרא ז, לח). 40) אלא כל גזל הגר לחוד מחלקים בין כל הכהנים. מימרא של רבא, שם קי: 41) אם יש הרבה קרבנות אשם, אין אומרים יקח כהן אחד בשר אשם אחד, והכהן חבירו יקח בשר אשם אחר, אלא כל אשם ואשם מחלקים בין כולם, אפילו אם יגיע לכל אחד מעט מאד (מנחות עג.).

ז. כָּל גֵּזֶל הַגֵּר שֶׁאֵין בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה לְכָל כֹּהֵן וְכֹהֵן מֵאַנְשֵׁי מִשְׁמָר[42] - לֹא יָצָא הַמַּחֲזִירוֹ יְדֵי הֶשָּׁבָה[43]; שֶׁנֶּאֱמַר: הַמּוֹשֵׁב לַה' לַכֹּהֵן - עַד שֶׁתִּהְיֶה הַשָּׁבָה[44] לְכָל כֹּהֵן. וְלָמָּה נֶאֱמַר בְּגֶזֶל הַגֵּר 'אִישׁ'?[45] שֶׁהָאִישׁ[46] אַתָּה צָרִיךְ לַחְקֹר[47] וּלְחַזֵּר עָלָיו אִם יֵשׁ לוֹ יוֹרְשִׁים[48] אוֹ אִם אֵין לוֹ; אֲבָל אִם הָיָה הַגֵּר קָטָן[49] - אִי אַתָּה צָרִיךְ לְחַזֵּר עָלָיו, אֶלָּא חֶזְקָתוֹ שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים[50].

42) כי בהלכה הקודמת נאמר, שחייבים לחלק כל גזל הגר בין כל כהני המשמר. על כן יכול להיות, שחלקו של כל כהן יהיה פחות משוה פרוטה. 43) מימרת רבא, המובאת כלשונה בבבא־קמא קי. 44) ואין השבה בפחות משוה פרוטה. 45) "ואם אין לאיש גואל" (במדבר ה, ח). הלא אותו דין הוא גם באשה גיורת, וגם בקטן. 46) הגדול. 47) לפני שאתה מוסר את הכסף לכהן. 48) שנולדו לו לאחר שנתגייר. "ואם אין לאיש גואל" משמע שחקרו ונוכחו שאין לו גואל. 49) פחות משלוש־עשרה שנה ויום אחד. 50) שהרי קטן אינו מוליד, בבא־קמא קט:

ח. הַכֹּהֲנִים בְּגֶזֶל הַגֵּר[51] כִּמְקַבְּלֵי מַתָּנוֹת[52] הֵן. לְפִיכָךְ, הַגּוֹזֵל חָמֵץ מִן הַגֵּר שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים, וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח[53] - חַיָּב לִתֵּן לַכֹּהֲנִים אֶת דָּמָיו כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה[54]; שֶׁאִם יִתְּנֵהוּ לָהֶן עַכְשָׁו[55] - אֵינָהּ מַתָּנָה, שֶׁהֲרֵי הוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה[56]. וְאִלּוּ הָיָה הַגֵּר קַיָּם, הָיָה אוֹמֵר לוֹ: הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ[57], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[58].

51) הכהנים המקבלים גזל הגר שמת ואין לו יורשים. 52) מהקדוש־ברוך־הוא, כיתר מתנות כהונה, ואין דינם כיורשי הגר, בבא־קמא קי: 53) ונאסר בהנאה. 54) בעיא שנפשטה בגמרא שם. 55) לאחר הפסח. 56) ואינו נותן לו מאומה. 57) ומחזיר לו את החמץ גופו, אף־על־פי שאינו שוה כלום. 58) למעלה פרק ג, הלכה ד. בעיא שנפשטה.

ט. כֹּהֵן שֶׁגָּזַל גֵּר[59] שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמֵת הַגֵּר[60] - לֹא זָכָה זֶה בִּגְזֵלוֹ שֶׁתַּחַת יָדוֹ[61], אֶלָּא יוֹצִיא מִתַּחַת יָדוֹ לְכָל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים[62] בְּנֵי הַמִּשְׁמֶרֶת.

59) בבא־קמא קט: 60) ואחר־כך הודה הכהן, ואפילו הודה כשהגיע תורו של המשמר שלו לעבוד בקודש. 61) אף־על־פי שהיא ברשותו. 62) כי ברגע שהודה, שייכים הקרן והחומש לה', והוא נתן אותם במתנה, כיתר מתנות הכהונה, לכל כהני המשמר (גמרא שם).

י. הַגּוֹזֵל אֶת הַגֵּר[63] וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמֵת הַגֵּר, וְהִפְרִישׁ אֲשָׁמוֹ וּגְזֵלָתוֹ לְהַעֲלוֹתָן לַכֹּהֲנִים[64], וּמֵת הַגַּזְלָן קֹדֶם כַּפָּרָה[65] - הֲרֵי בְּנֵי הַגַּזְלָן יוֹרְשִׁים אֶת כֶּסֶף הַגְּזֵלָה[66] אוֹ הַגְּזֵלָה עַצְמָהּ[67], וְהָאָשָׁם[68] יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם[69], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ[70].

63) משנה בבא־קמא קי. 64) בהתאם לנאמר למעלה בהלכה ה. 65) כי מצד הדין, זכה הגזלן בגזל הגר מן ההפקר לאחר מות הגר, אבל התורה מחייבת אותו למסור את הכסף לכהנים ולהביא קרבן אשם, ושניהם באים לשם כפרה, על שכפר ונשבע לשקר (ראה למעלה הלכה ו). 66) כי אין כפרה למתים. 67) הבנים שלא גזלו, רשאים להחזיק את הגזילה עצמה אם זכו בה בדין. ראה למעלה הלכה ג־ד. 68) שמתו בעליו, ואי־אפשר להקריבו. 69) ואז אפשר למכור אותו, ודמיו הולכים לעולות נדבה למזבח. אבל לפני שנפל בו מום, אין קרבן יוצא לחולין. 70) הלכות פסולי המוקדשין פרק ד, הלכה יד.

יא. נָתַן הַגַּזְלָן[71] אֶת הַכֶּסֶף לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר, וּמֵת קֹדֶם כַּפָּרָה[72] - אֵין יוֹרְשֵׁי הַגַּזְלָן יְכוֹלִין לְהוֹצִיא[73] מִיַּד הַכֹּהֲנִים; שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן[74] לוֹ יִהְיֶה. וַאֲפִלּוּ הָיָה הַגַּזְלָן קָטָן, שֶׁאֵין מַתְּנָתוֹ מַתָּנָה - אֵין יוֹרְשִׁים מוֹצִיאִין מִיַּד הַכֹּהֲנִים.

71) משנה בבא־קמא קי. 72) לפני שהקריבו את קרבן האשם. 73) בטענה שהכהנים לא כיפרו על אביהם בקרבן אשם. 74) מפני שהכסף מכפר מחצה, זכו בו הכהנים, גמרא שם קי:

יב. נָתַן אֶת הַכֶּסֶף[75] לְאַחַת מִן הַמִּשְׁמָרוֹת[76], וְאֶת הָאָשָׁם לְמִשְׁמָרָה זוֹ שֶׁהִיא שַׁבָּתָהּ[77] - יַחֲזִיר הַכֶּסֶף אֵצֶל הָאָשָׁם לְאַנְשֵׁי הַמִּשְׁמָרָה הַקְּבוּעָה; שֶׁהַמִּשְׁמָרָה שֶׁלָּקְחָה כֶּסֶף בְּלֹא שַׁבָּתָהּ לֹא זָכְתָה, וּמוֹצִיאִין מִיָּדָהּ.

75) שם קי. 76) בשבוע שלא היה תורה לעבוד בקודש. 77) שבוע ימים שתורה לעבוד בקודש. אבל אם נתן הכסף למשמרה העובדת ואחר־כך נתן את האשם למשמרה שניה, כשהגיע תורה, זכתה כל אחת במה שקיבלה.

יג. אֵין מַקְרִיבִין אֶת הָאָשָׁם[78] עַד שֶׁיַּחֲזִיר הַגַּזְלָן הַקֶּרֶן[79] לַבְּעָלִים, אוֹ לַכֹּהֲנִים - אִם הָיָה גֵּזֶל גֵּר שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים. נָתַן אֶת הַקֶּרֶן וְהִקְרִיב אֲשָׁמוֹ - נִתְכַּפֵּר לוֹ, וְאֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב הַכַּפָּרָה[80]. וְחַיָּב לִתֵּן אֶת הַחֹמֶשׁ אַחַר כַּפָּרָה.

78) משנה, שם קי. 79) "הביא אשמו עד שלא הביא גזילו, לא יצא" (שם). דין זה לומדים מן הפסוק "האשם המושב לה' לכהן מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו" (במדבר ה, ח). "האשם" כוונתו לכסף, כמו שאמרו (גמרא שם) "אשם זה קרן", ובקרבן אשם כתוב אשר "יכפר" בעתיד, ולא אשר "כיפר" בעבר, משמע שכאשר השיב את האשם, דהיינו קרבן הכסף, עדיין לא כיפר ולא הביא את הקרבן. 80) לפסול את קרבן האשם (משנה שם, וגמרא שם קיא.).

יד. הָעֲבָדִים[81] וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַקַּרְקָעוֹת[82] - אֵין בָּהֶן תּוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ[83]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְכֹחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן. כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן[84] מִטַּלְטְלִין הוּא וְגוּפָן מָמוֹן. יָצְאוּ קַרְקָעוֹת וַעֲבָדִים שֶׁהֵקְשׁוּ לְקַרְקָעוֹת[85], וְיָצְאוּ שְׁטָרוֹת שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן[86]. וְכֵן אִם הָיוּ גֵּזֶל[87] גֵּר שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים - אֵינָן חוֹזְרִים לַכֹּהֲנִים[88]. וְכֵן הַקַּרְקַע אֵינָהּ נִקְנִית לְעוֹלָם לַגַּזְלָן[89], אֶלָּא בִּרְשׁוּת בְּעָלֶיהָ עוֹמֶדֶת[90].

וַאֲפִלּוּ נִמְכְּרָה לְאֶלֶף זֶה אַחַר זֶה וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[91] - הֲרֵי זוֹ חוֹזֶרֶת לַנִּגְזָל בְּלֹא דָמִים[92]. וְכָל מִי שֶׁיָּצְאָה מִתַּחַת יָדוֹ חוֹזֵר עַל זֶה שֶׁמְּכָרָהּ לוֹ[93], וְחוֹזֵר הַמּוֹכֵר הַשֵּׁנִי עַל הַמּוֹכֵר הָרִאשׁוֹן, עַד שֶׁיַּחֲזֹר הַלּוֹקֵחַ מִן הַגַּזְלָן עַל הַגַּזְלָן וְיִטֹּל מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[94].

81) כנענים, שהם עבדי עולם. 82) כל אלו שאין נשבעים על כפירתם, שבועות מב: 83) אפילו נשבע עליהם. 84) כל הדוגמאות המובאות שם בענין החומש, כגון פקדון, תשומת יד, גזל, עושק, אבידה. 85) כי כתוב בהם "והתנחלתם אותם לבניכם" (ויקרא כה, מו), "הקישן הכתוב לשדה אחוזה " (קידושין כב:). 86) אלא פיסת נייר בעלמא, המשמשת הוכחה לממון, וראה בבא־קמא קה. 87) העבדים והשטרות והקרקעות. 88) כי בגזל הגר המושב לכהן, מדובר על גזילה שכיוצא בה בישראל משלם קרן וחומש ואשם. וראה הלכות זכיה ומתנה פרק ב. 89) במטלטלין יכול הגזלן לקנותן על־ידי שינוי, מה־שאין־כן בקרקע, ראה למעלה פרק ב, הלכה א. 90) זוהי דעת החכמים, החולקים על רבי אלעזר בברייתא בבא־קמא קיז: 91) לו זה היה מטלטלין, היה הלוקח קונה אותם ביאוש ושינוי רשות, ראה למעלה שם הלכה ג. 92) במטלטלין, כשהלוקח חייב להחזיר, כגון שקנה לפני יאוש, חייב הנגזל לשלם דמים לקונה משום תקנת השוק, אבל הקרקע חוזרת בלא דמים (ראה למעלה פרק ה, הלכה ז). 93) ליטול ממנו את דמי הקרקע ששילם. 94) בפרק הבא.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) נתבארו בו דיני גזילות הקרקעות וכל התלוי בזה. ר"ל אם מכלה הגזלן הקרקע. ודין הגזלן שלקח שדה מבעליו באלימות.

א. הַגּוֹזֵל קַרְקַע מֵחֲבֵרוֹ וְהִכְּסִידָהּ[2], כְּגוֹן שֶׁחָפַר בָּהּ[3] בּוֹרוֹת[4] שִׁיחִין[5] וּמְעָרוֹת[6], אוֹ שֶׁקָּצַץ אֶת הָאִילָנוֹת וְשִׁחֵת אֶת הַמַּעְיָנוֹת וְהָרַס הַבִּנְיָן - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ בַּיִת אוֹ שָׂדֶה כְּשֶׁהָיוּ בִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה, אוֹ יְשַׁלֵּם דְּמֵי מַה שֶּׁהִכְּסִיד. אֲבָל אִם נִשְׁחֲתָה מֵאֵלֶיהָ, כְּגוֹן שֶׁשְּׁטָפָהּ נָהָר[7] אוֹ נִשְׁרְפָה בְּאֵשׁ שֶׁיָּרְדָה מִן הַשָּׁמַיִם - אוֹמֵר לוֹ[8]: הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ[9]. שֶׁהַקַּרְקַע בְּחֶזְקַת בְּעָלִים קַיֶּמֶת[10], וְאֵין אַחֲרָיוּת הֶכְּסֵדָהּ עָלָיו[11] אֶלָּא אִם כֵּן הִכְּסִיד בְּיָדוֹ. מַה שֶּׁאֵין הַדִּין כֵּן בְּמִטַּלְטְלִין[12], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[13].

2) גרם לה נזק. 3) בבא־מציעא יד: 4) עגולים. 5) מאורכים. 6) מרובעות. 7) שהיה בקרבתה, משנה בבא־קמא קיז: 8) הגזלן לנגזל. 9) קרקע זו לא שלי היא אלא שלך, ועל כן גם ההפסד שלך הוא. 10) ואינה נקנית לגזלן, ראה למעלה פרק ח הלכה יד. 11) כי אלו הם אונסין, ואין להאשים בהם את הגזלן. 12) שהם ברשות הגזלן וחייב באונסין. 13) למעלה פרק ג הלכה יא. [בספרים שהיו בידי הראב"ד והמגיד־משנה היתה הגירסא במטלטלין או בעבדים, ולכן תמהו על דברי רבינו. ראה שם].

ב. גָּזַל שָׂדֶה[14] וְנִגְזְלָה מִמֶּנּוּ וּנְטָלוּהָ מְצִיקִים[15] בְּכֹחַ הַמֶּלֶךְ: אִם מַכַּת מְדִינָה הִיא, כְּגוֹן שֶׁלָּקַח הַמֶּלֶךְ שָׂדוֹת אוֹ בָּתִּים שֶׁל כָּל אַנְשֵׁי הַמְּדִינָה - אוֹמֵר לוֹ: הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ[16]; וְאִם מֵחֲמַת הַגַּזְלָן נִלְקְחָה[17] - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ שָׂדֶה אַחֶרֶת[18].

14) משנה בבא־קמא קטז: 15) אנסים גוים. 16) שהרי זה אונס, ודינו כמו בשטפה נהר או נשרפה באש שירדה מן השמים, שבהלכה הקודמת. 17) כגון שלקחו את כל קרקעות הגזלן, וגם זו הגזולה ביניהן. 18) ודין הגזלן כהפסידה בידים, בהלכה הקודמת, כי לו היתה ביד הנגזל, לא היו לוקחים אותה.

ג. אָנַס הַמֶּלֶךְ אֶת הַגַּזְלָן[19] וְאָמַר לוֹ: הַרְאֵה לָנוּ כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לְךָ, וְהֶרְאָה שָׂדֶה זוֹ שֶׁגָּזַל בִּכְלַל שְׂדוֹתָיו, וּנְטָלָהּ הַמֶּלֶךְ[20] - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ שָׂדֶה אַחֶרֶת כְּמוֹתָהּ[21], אוֹ נוֹתֵן דָּמֶיהָ.

19) גמרא שם. 20) ולו לא אמר על השדה הנגזלת שהיא שלו לא היה לוקחה, כי התכוון לקרקעות הגזלן בלבד. 21) כי הקרקע נלקחה מחמת הגזלן.

ד. גָּזַל שָׂדֶה וְהִכְּסִידָהּ בְּיָדוֹ[22], כְּשֶׁבַּעַל הַשָּׂדֶה גּוֹבֶה אֶת דְּמֵי מַה שֶּׁהִכְּסִיד הַגַּזְלָן - גּוֹבֶה אוֹתָן מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין[23], מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּמִלְוָה עַל פֶּה[24]. וְאִם עָמַד הַגַּזְלָן בַּדִּין[25] וְנִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם[26] וְאַחַר כָּךְ מָכַר - גּוֹבֶה מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִין[27].

22) זוהי הדוגמה המובאת בהלכה א, ראה בבא־מציעא יד: 23) הנמצאים ברשות הגזלן. 24) שאין לו פרסום, והלוקח מן הלוה לא ידע שיש על הקרקע חוב. על כן אין גובים מן הלקוחות אלא מן הנכסים שביד הלוה בלבד, דעת עולא בבבא־בתרא קעה: 25) בבא־מציעא טו. 26) יש לזה קול, ודינו כמלוה בשטר. 27) גובה מן הלוקח, כי הקרקע שקנה משועבדת לחוב שחייב הגזלן לנגזל, והקונה הפסיד, כי צריך היה לחקור קודם הקניה אם אין חוב על הקרקע, בבא־בתרא קעה: וראה הלכות מלוה ולוה פרק יא, הלכה ד.

ה. גָּזַל שָׂדֶה וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ[28] - מְשַׁלֵּם כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין[29]. גָּזַל וְהִשְׁבִּיחַ[30] - שָׁמִין לוֹ[31] וְיָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה[32]: אִם הַשֶּׁבַח יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה - נוֹטֵל הַהוֹצָאָה[33] בִּלְבַד מִן הַנִּגְזָל[34]; וְאִם הַהוֹצָאָה יְתֵרָה עַל הַשֶּׁבַח[35] - אֵין לוֹ מִן הַהוֹצָאָה אֶלָּא שִׁעוּר הַשֶּׁבַח[36].

28) גיטין מח: וראה שם בפירוש המשנה לרבינו. 29) ואם עמד בדין, גובה גם מנכסים משועבדים, כמו בקרקע שהפסידה בהלכה הקודמת. [כך כתוב במגיד־משנה, אבל מלשונו של רבינו בפירוש המשניות משמע שיש הבדל בין פירות לקרקע]. 30) והנגזל בא ומוציא את הקרקע עם השבח. 31) מעריכים לו לגזלן כמה עולה השבח. 32) כלומר, אם יש רווח לא יהנה. אבל אם יש הפסד, יזקף

על חשבונו, כדין היורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות והשביחה, בבא־מציעא יד: 33) כגון, ההוצאות שהשקיע הגזלן בשדה עולות בסך 100 ש"ח, והעליה בדמי הקרקע כתוצאה מהשקעה זו היא בסך 150 ש"ח. 34) והרווח הנקי נשאר ביד הנגזל, אבל את ההוצאה חייב הוא לשלם, כי הוא נהנה מן השבח שבא על־ידי ההוצאה. 35) כגון, ההוצאה היתה 150 ש"ח, והשבח 100 ש"ח בלבד, כלומר שיש כאן הפסד. 36) הגזלן לא יקבל את כל ההוצאות אלא 100 ש"ח בלבד, והשאר יפסיד.

1 **ו. גָּזַל שָׂדֶה וּמְכָרָהּ[37] וְהִשְׁבִּיחָהּ הַלּוֹקֵחַ[38], אִם הַשֶּׁבַח**
2 **יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה - נוֹטֵל הַהוֹצָאָה[39] מִבַּעַל הַשָּׂדֶה,**
3 **וְהַקֶּרֶן נוֹטֵל עִם שְׁאָר הַשֶּׁבַח[40] מִן הַגַּזְלָן[41].**

37) בבא־מציעא יד: 38) ומכיון שלא ידע שהקרקע גזולה, שונה דינו מגזלן שהשביח, ויקבל את כל השבח בשלימותו. "אמר רבא, הלכתא יש לו מעות ויש לו שבח, ואף־על־פי שלא פירש לו את השבח" (שם טו:). פירוש: זה שלקח מן הגזלן מקבל בחזרה גם את הקרן וגם את השבח, ואף־על־פי שהגזלן המוכר לא כתב שהוא מקבל אחריות השבח. 39) הנגזל חייב להחזיר ללוקח את ההוצאות, כי הוא נהנה מן השבח שבא על־ידי ההוצאות, כמו בהלכה הקודמת. 40) כלומר, השבח פחות ההוצאות, וראה רי"ף בבא־מציעא ח: (דפוס וילנא). 41) שהוא אחראי לקרן ולשבח.

4 **ז. הַקֶּרֶן[42] גּוֹבֶה מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים[43], וּשְׁאָר הַשֶּׁבַח**
5 **מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין[44]. וְאִם הִכִּיר בָּהּ[45] שֶׁהִיא גְזוּלָה[46]**
6 **כְּשֶׁלְּקָחָהּ[47] - אֵינוֹ נוֹטֵל מִן הַגַּזְלָן אֶלָּא הַקֶּרֶן**
7 **בִּלְבַד[48], וּמַפְסִיד שְׁאָר הַשֶּׁבַח[49] הַיָּתֵר עַל הַהוֹצָאָה.**
8 **הָיְתָה הַהוֹצָאָה יְתֵרָה עַל הַשֶּׁבַח, בֵּין שֶׁהִכִּיר בָּהּ**
9 **שֶׁהִיא גְזוּלָה בֵּין שֶׁלֹּא הִכִּיר - אֵין לוֹ מִן הַהוֹצָאָה**
10 **אֶלָּא שִׁעוּר הַשֶּׁבַח נוֹטֵל מִבַּעַל הַשָּׂדֶה, וְהַקֶּרֶן נוֹטֵל**
11 **מִן הַגַּזְלָן[50] מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִין.**

42) שהלוקח גובה מן הגזלן. 43) מן הלקוחות שקנו קרקע מן הגזלן לאחר שלוקח זה קנה את הקרקע הגזולה, אם לא נשארו נכסים ביד הגזלן. הטעם הוא: "אחריות טעות סופר" היא, בין בשטרי הלואה בין בשטרי מקח וממכר (גמרא שם). יוצאים מתוך ההנחה, שאדם שקונה קרקע מבטיח את כספו, ומתנה שהמוכר אחראי להחזיר לו את כספו במקרה שיוציאו מידו את הקרקע מכוח תביעות על המוכר. ואם לא כתוב, הרי זו טעות סופר בלבד, ששכח לכתוב בשטר. 44) "אין מוציאין . . . ולשבח קרקעות . . . מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם" (שם יד:). שבח קרקעות הוא דבר שאינו ידוע מראש, ואין הלקוחות יודעים להזהר בכך, ואם ינכו את השבח מן הלקוחות, ימנעו מקניית קרקעות. וראה בבא־קמא צה. צה: 45) הלוקח בקרקע זו. 46) בבא־מציעא טו: 47) אבל אם הכיר בה שהיא גזולה לאחר שלקחה, יש לו שבח. 48) ואת ההוצאה בשיעור השבח הוא מקבל מן הנגזל. 49) כך פסק רבא: "הכיר בה שאינה שלו ולקחה, מעות יש לו, שבח אין לו", גמרא שם. 50) ואת עודף ההוצאה על השבח, מפסיד הלוקח ואינו גובה מן הגזלן, כי הוא אינו אחראי להוצאות בלתי משתלמות שהלוקח משקיע על דעת עצמו. ראה רי"ף בבא־מציעא ח:

12 **ח. הַגּוֹזֵל שָׂדֶה וּמְכָרָהּ, וְאָכַל הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹתֶיהָ[51] -**
13 **מְחַשְּׁבִין עָלָיו כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל וּמְשַׁלֵּם לְבַעַל**
14 **הַשָּׂדֶה[52], וְחוֹזֵר וְגוֹבֶה אוֹתָן מִן הַגַּזְלָן מִנְּכָסִים בְּנֵי**
15 **חוֹרִין[53]. וְאִם הִכִּיר בָּהּ[54] שֶׁגְּזוּלָה הִיא - אֵין לוֹ**
16 **פֵּרוֹת[55], וְאֵינוֹ גוֹבֶה מִן הַגַּזְלָן אֶלָּא הַקֶּרֶן בִּלְבַד[56].**

51) הלכה זו מקבילה להלכה ה. שם דובר בגזלן שאכל פירותיה, וכאן מדובר בלוקח שאכל פירותיה. 52) מכיון שקרקע אינה נגזלת, ולעולם ברשות בעליה עומדת. על כן "הדרא ארעא והדרי פירי", בבא־בתרא לג: [וגובה מבעל השדה את ההוצאות עד כדי השבח (מגיד־משנה)]. 53) כדין שאר השבח בהלכה הקודמת, וראה בבא־מציעא יד: 54) הלוקח בשעה שקנה אותה שגזולה היא. 55) כשם שאין לו שבח (היתר על ההוצאה) בהלכה הקודמת. 56) ואת ההוצאה, עד כדי דמי הפירות שאכל, מנכה מדמי הפירות שהוא משלם לבעל השדה.

17 **ט. הַמּוֹכֵר שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ - אֵין מִמְּכָרוֹ מִמְּכָר,**
18 **וְלֹא קָנָה לוֹקֵחַ כְּלוּם[57], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[58]. חָזַר הַגַּזְלָן**
19 **אַחַר שֶׁמְּכָרָהּ וּלְקָחָהּ מִבְּעָלֶיהָ - נִתְקַיְּמָה בְּיַד**
20 **הַלּוֹקֵחַ[59] מִן הַגַּזְלָן. וַאֲפִלּוּ נְתָנָהּ לוֹ הַגַּזְלָן מַתָּנָה[60]**
21 **כְּשֶׁהָיְתָה גְזוּלָה בְּיָדוֹ - כֵּיוָן שֶׁחָזַר וּלְקָחָהּ[61] נִתְקַיְּמָה**
22 **בְּיַד זֶה שֶׁקִּבֵּל הַמַּתָּנָה; שֶׁמִּפְּנֵי זֶה טָרַח הַגַּזְלָן עַד**
23 **שֶׁקְּנָאָהּ, כְּדֵי לַעֲמֹד בְּנֶאֱמָנוּתוֹ[62].**

57) ומשום כך לעולם מוציא אותה הנגזל מיד הלוקח. 58) למעלה פרק ח, הלכה יד. 59) כי הגזלן מכר ללוקח כל זכויותיו בקרקע, ואפילו הזכות שתבוא לידו אחרי המכירה, כי רוצה אדם - ואפילו גזלן - לעמוד בנאמנותו, בבא־מציעא טו: 60) שם טז. 61) הגזלן מן הנגזל. 62) שלא יבוא הנגזל להוציא ממנו את הקרקע שנתן לו במתנה, על כן ברגע שקנה הגזלן את הקרקע, עוברת זכות בעלותו על הלוקח או על מקבל המתנה. טעם זה "כדי לעמוד בנאמנותו", נתן רב אשי שם טו: במה דברים אמורים? כשלא ידע הלוקח שהשדה אינה שלו, אבל אם ידע - לא נתקיימה בידו (תוספות שם ד"ה חזר, וראה מגיד־משנה כאן).

24 **י. לְפִיכָךְ, אִם תָּבַע הַלּוֹקֵחַ אֶת הַגַּזְלָן מִפְּנֵי שֶׁמָּכַר**
25 **לוֹ שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ, וְנִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם[63], וְהִתְחִיל בֵּית**
26 **דִּין[64] לְהַכְרִיז עַל נִכְסֵי הַגַּזְלָן[65] כְּדֵי לְהַגְבּוֹת מֵהֶן**
27 **לַלּוֹקֵחַ, וְאַחַר שֶׁהִתְחִילוּ הַהַכְרָזָה לְקָחָהּ הַגַּזְלָן מִן**
28 **הַבְּעָלִים - לֹא נִתְקַיְּמָה בְּיַד הַלּוֹקֵחַ; שֶׁמֵּאַחַר**
29 **שֶׁהִכְרִיזוּ עַל נְכָסָיו[66] נִתְגַּלָּה שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן, וְלֹא לְקָחָהּ**
30 **מִן הַבְּעָלִים כְּדֵי לְהַעֲמִידָהּ בְּיַד הַלּוֹקֵחַ[67].**

63) בבית־הדין ולא שילם. 64) לאחר שעברו לא פחות מתשעים יום ממתן פסק־הדין. 65) שהם עומדים למכירה פומבית. הלכה זו היא כדעת רב פפא שם טז. "עד דמתחלן יומי אכרזתא", כך פסק גם הרי"ף. 66) ועמד במרדו ולא

שילם. 67) ועל כן יוכל הגזלן, הבא במקום הנגזל, להוציא את הקרקע מן הלוקח, שקנייתו אינה קניה, ומחזיר לו את מעותיו.

יא. לְקָחָהּ הַגַּזְלָן מִן הַבְּעָלִים[68] אַחַר שֶׁמְּכָרָהּ כְּשֶׁהִיא גְּזוּלָה, וְחָזַר וּמְכָרָהּ לְאַחֵר[69] אוֹ נְתָנָהּ בְּמַתָּנָה אוֹ הוֹרִישָׁהּ - הֲרֵי גְּלָה דַּעְתּוֹ[70] שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְהַעֲמִידָהּ[71] בְּיַד זֶה שֶׁלְּקָחָהּ מִמֶּנּוּ כְּשֶׁהָיְתָה גְּזוּלָה. וְכֵן אִם נָפְלָה לַגַּזְלָן בִּירֻשָּׁה[72] - לֹא נִתְקַיְּמָה בְּיַד הַלּוֹקֵחַ[73].

68) בבא־מציעא טז. 69) וכל־שכן אם מכרה לאחר, לפני שקנה אותה מן הנגזל. 70) על־ידי מעשה המכירה וכו׳. 71) כלומר, אומד הדעת שלנו, שקנה את הקרקע מן הבעלים כדי לעמוד בנאמנותו, אינה נכונה, ועל כן לא נתקיימה הקרקע ביד הלוקח. ב׳טור׳ חושן־משפט סימן שעד, מפרש דעת רבינו, שאפילו אם מכרה לאחר אחרי שקנאה מן הנגזל, לא נתקיימה ביד לוקח ראשון, אבל רש״י שם ד״ה זבנה מפרש, שדין זה נאמר רק במקרה שהגזלן מכר את השדה קודם שלקח מן הבעלים, אבל אם קנה אותה מן הבעלים לפני מכירה שניה, מיד כשקנאה נתקיימה ביד הלוקח, ואינו יכול שוב למכרה לאחר. ראה כסף־משנה כאן. 72) שמתחילה גזל אותה מאחד ממורישיו, ואחר־כך מת הנגזל, גמרא שם. 73) אם קנה אותה הגזלן, יש מקום להנחה, שמעוניין לעמוד בנאמנותו, שהרי עשה מאמץ וטרח לקנות את הקרקע, אבל אם נפלה לו בירושה אין הצדקה להנחה זו, כי השדה בא לידו בלי כל טירחה מצדו, והגזלן יכול להוציאה מיד הלוקח, ומשלם לו את דמיה.

יב. גְּבָאָהּ הַגַּזְלָן בְּחוֹבוֹ[74]: אִם יֵשׁ לַגַّגְזָל קַרְקַע אַחֶרֶת[75], וְאָמַר לוֹ הַגַּזְלָן: זוֹ אֲנִי גּוֹבֶה בְּחוֹבִי[76] - הֲרֵי זֶה מִתְכַּוֵּן לְהַעֲמִידָהּ בְּיַד הַלּוֹקֵחַ; וְאִם אֵין לַגַّגְזָל קַרְקַע אֶלָּא זוֹ - לְגַבּוֹת חוֹבוֹ הוּא שֶׁנִּתְכַּוֵּן[77].

74) לאחר שגזל את הקרקע ומכרה ללוקח, בא לנגזל ואמר לו: תן לי את הקרקע הגזולה תמורת החוב שאתה חייב לי, והסכים הנגזל, בבא־מציעא טז. 75) שאפשר לגבות ממנה את החוב. 76) גילה דעתו שכוונתו לקיים את הקרקע ביד הלוקח. לו היה בדעתו לגבות את חובו בלבד, הרי יכול היה לגבות גם מקרקע אחרת, ולאו דוקא מזו הגזולה. 77) מכיון שאין כל גילוי דעת שרצונו לקיים את הקרקע ביד הלוקח, על כן יוכל להוציא את השדה מידו.

יג. נְתָנוּהָ הַבְּעָלִים לַגַּזְלָן מַתָּנָה[78] - קְנָאָהּ הַלּוֹקֵחַ[79]. שֶׁאִלּוּ לֹא טָרַח לַבְּעָלִים - לֹא הָיוּ נוֹתְנִים לוֹ בְּמַתָּנָה[80]; וּמִפְּנֵי זֶה טָרַח, כְּדֵי שֶׁיִּזְכֶּה בָּהּ בְּדִין, וְיַעֲמֹד בְּנֶאֱמָנוּתוֹ, וְתִתְקַיֵּם בְּיַד הַלּוֹקֵחַ[81].

78) לאחר שמכרה הגזלן ללוקח, גמרא שם. 79) ואין אומרים, שהמתנה באה מאליה ודינה כירושה (למעלה הלכה יא), שלא קנאה הלוקח. 80) המתנה לא באה מאליה אלא היא פרי מאמציו של הגזלן, ודינה כמכר. 81) בגמרא שם מחלוקת בין רב אחא ורבינא. אחד אומר: מתנה כירושה, ואחר אומר: מתנה כמכר. ורבינו פסק כמאן־דאמר מתנה כמכר.

יד. הַגּוֹזֵל שָׂדֶה, וְאַחַר שֶׁגְּזָלָהּ וְהֶחְזִיק גַּזְלָן עָלֶיהָ[82] חָזַר וּלְקָחָהּ מִבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים, וְטָעַן הַגַּגְזָל וְאָמַר: אָנוּס הָיִיתִי בַּשָּׁעָה שֶׁמְּכַרְתִּיהָ לוֹ[83] וְשֶׁלֹּא לְדַעְתִּי מָכַרְתִּי מֵחֲמַת גַּזְלָנוּתוֹ[84] - לֹא זָכָה הַגַּזְלָן, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדִים[85] שֶׁבִּפְנֵיהֶם לְקָחָהּ. וְתַחֲזֹר הַשָּׂדֶה לַבְּעָלִים, וּמַחֲזִירִין לַגַּזְלָן הַדָּמִים שֶׁנָּתַן[86].

82) כדעת רבי יוחנן, שאמר ״כגון שהוחזק על שדה זו בגזלנותא״ (בבא־בתרא מז.). 83) מכיון שהגזלן אדם אלם הוא, ולולא מכרתי לו, היה מלשין עלי בפני השלטון, דעת רב כהנא שם. 84) שלא מרצוני הטוב, אלא פחדתי לסרב מפני שהוא גזלן וגבר אלם. 85) ״גזלן שהביא ראיה אין ראייתו ראיה, ואין מעמידין שדה בידו״ (שם מז:). העדים מעידים אמנם שראו את המכירה, אבל מכיון שהלוקח הוחזק גזלן, והנגזל טוען שלא הסכים למכור לגזלן, הרי אין זו מכירה כלל. 86) ואין קונסים אותו על מעשה גזילה שיפסיד דמיו, ״קרקע אין לו, אבל מעות יש לו״, מימרא של רב ביבי בשם רב נחמן, גמרא שם.

טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[87] כְּשֶׁהֵעִידוּ הָעֵדִים שֶׁמָּנָה בִּפְנֵיהֶם אֶת הַמָּעוֹת[88]; אֲבָל אִם הֵעִידוּ שֶׁבַּעַל הַקַּרְקַע מָכַר לַגַּזְלָן וְהוֹדָה לוֹ בִּפְנֵיהֶם שֶׁנָּתַן לוֹ דָּמִים[89] כָּךְ וְכָךְ, וְהַגַּגְזָל טוֹעֵן שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ דָּמִים וּמֵחֲמַת יִרְאָה הוֹדָה לוֹ - אֵין לַגַּזְלָן כְּלוּם[90], אֶלָּא מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ הַשָּׂדֶה בְּלֹא דָמִים, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הוֹדָה לוֹ אֶלָּא מִפְּנֵי הַפַּחַד[91] כְּשֶׁטָּעַן, הוֹאִיל וְהֶחְזִיק גַּזְלָן עָלֶיהָ[92].

87) שמחזירים לגזלן את הדמים שנתן, שם. 88) ועל כן אנו בטוחים שהגזלן שילם לנגזל. 89) אבל הם בעיניהם לא ראו זאת. 90) לא קרקע ולא דמים, שם. 91) כדברי רב כהנא, שאם לא יודה ימסור אותו לשלטון, שם. 92) על כן, בנוגע לקרקע זו שעליה הוחזק גזלן, אין הוא נאמן, ומאמינים לנגזל.

טז. אֵין בַּעַל הַשָּׂדֶה צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת מוֹדָעָה עַל מֶכֶר זֶה[93]. הוֹאִיל וְהֶחְזִיק זֶה גַּזְלָן עַל שָׂדֶה זוֹ, וְאֵין רְאָיָתוֹ בָּהּ רְאָיָה[94], וְאֵין צָרִיךְ לִמְסֹר מוֹדָעָה. וְאֵין דִּין גַּזְלָן כְּדִין הָאוֹנֵס אֶת חֲבֵרוֹ וְתָלָה אוֹתוֹ[95] עַד שֶׁיִּמְכֹּר לוֹ, שֶׁזֶּה הָאוֹנֵס אֵינוֹ רוֹצֶה לִגְזֹל[96] וְלֹא גְּזָלוֹ עֲדַיִן כְּלוּם[97], לְפִיכָךְ אִם לֹא מָסַר הַמּוֹכֵר הָאָנוּס מוֹדָעָה - מִמְּכָרוֹ קַיָּם.

93) להודיע לעדים לפני המכירה, שהוא מוכר מאונס ואין המכירה מכירה, ולמה? הואיל והוחזק זה גזלן על שדה זו. 94) על כן אין זו מכירה כלל, ואין צורך להודיע מראש על ביטולה. 95) על עץ, או גרם לו יסורים אחרים, שם. 96) לקחת את הקרקע בכוח בלי כסף. 97) על כן דינו כדין כל אדם, שאם מביא עדי מכירה, מתקיימת הקרקע בידו, אלא־אם־כן מסר מודעה בפני עדים לפני המכירה, שהוא מוכר מאונס והמכירה מבוטלת. רבינו נטה כאן מדעת הרי״ף שפסק בהלכותיו שאין הבדל בין גזלן לאנס בדין זה. ראה כאן ראב״ד ומגיד־משנה בהלכה יד.

יום ב' ט' אלול ה'תשע"ה

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) נתבארו בו דיני גוי אנס הגוזל קרקע ומכרו לישראל וכל הנמשך לזה. וכן היורד לתוך קרקע חבירו לבנות או להשביח, בין ברשות בין שלא ברשות, וכל הנמשך אחר זה.

א. עוֹבֵד כּוֹכָבִים בַּעַל זְרוֹעַ שֶׁאָנַס[2] נִכְסֵי יִשְׂרָאֵל וְיָרַד לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ, מֵחֲמַת שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב עַל בַּעַל הַשָּׂדֶה, אוֹ מֵחֲמַת שֶׁיֵּשׁ לוֹ נֶזֶק בְּיַד זֶה הַיִּשְׂרָאֵל, אוֹ מֵחֲמַת שֶׁהִכְפִּיד מָמוֹנוֹ[3], וְאַחַר שֶׁתָּקַף[4] לוֹ אֶת הַשָּׂדֶה מְכָרָהּ לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר - אֵין הַבְּעָלִים יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיַּד הַלּוֹקֵחַ[5].

2) שלקח בכוח על דעת עצמו, ולא על ידי בית הדין. 3) ממונו של היהודי, כגון שורו, גרם נזק לגוי. כך מפרש רבינו את דברי הברייתא שם "הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות", וכך פירש רב האי גאון ראה אוצר הגאונים לגיטין עמוד 117, ומגיד משנה כאן. 4) שלקח בכוח. 5) ומקור הדברים בברייתא הנ"ל: "אין בו משום סיקריקין" (דין סיקריקין ראה להלן הלכה ג) ורבינו מפרש, שאין בו דין סיקריקין, והקונה ממנו אפילו לפני י"ב חודש מקחו קיים. וגם אינו משלם רביע לבעלים. וכך פירש רב האי גאון שאמר: "הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות אין בו משום סיקריקון, והלוקח ממנו מקחו קיים, דכי גבאו בחובו כאילו קנאו ממנו, ואן זה אונס", אוצר הגאונים שם עמוד 123. ורש"י כאן מפרש אחרת. עיין שם.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[6]? בְּשֶׁהוֹדוּ הַבְּעָלִים שֶׁאֱמֶת טָעַן[7] הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים [הַמּוֹכֵר, אוֹ יָעִידוּ עֵדֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהָאֱמֶת טָעַן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַמּוֹכֵר]. וְכֵן אִם הָיָה שָׁם מֶלֶךְ אוֹ שַׂר בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁיָּכוֹל לָכֹף אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁמָּכַר לְדִין, וְלֹא תָּבְעוּ הַבְּעָלִים[8] אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵינָן יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיַּד הַלּוֹקֵחַ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן מוֹדִין לָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים שֶׁאֱמֶת טָעַן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר הַלּוֹקֵחַ לַבְּעָלִים: אִם גַּזְלָן הוּא[9] הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, לָמָּה לֹא תְּבַעְתֶּם אוֹתוֹ בְּדִינֵיהֶם[10]?

6) שאין הבעלים יכולים להוציא מיד הלוקח. 7) ועל כן אין לגוי זה דין גזלן. 8) לדין לפני המלך או השר. 9) שלקח את השדה בחזקה, ואין לו כל חוב על בעל השדה. 10) בבתי הדין של המלך או השר, שבכוחם לכוף דינם על הגוי. אלא וודאי טענת הגוי נכונה (ראה אוצר הגאונים שם עמוד 124, המביא את דברי רב האי גאון בספר המקח והממכר שער ל).

ג. הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים הַמְּצִיקִים לְיִשְׂרָאֵל[11] וּמְבַקְּשִׁים לְהָרְגָם, עַד שֶׁיִּפְּדֶה עַצְמוֹ מִיַּד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּשָׂדֵהוּ אוֹ בְּבֵיתוֹ וְיִתְּנֶנָּה לַמַּצִּיק וְאַחַר כָּךְ יַנִּיחֶנּוּ, כְּשֶׁיִּרְצֶה הַמַּצִּיק לִמְכֹּר אוֹתָהּ הַקַּרְקַע: אִם יֵשׁ בְּיַד הַבְּעָלִים לִקַּח מִן הַמַּצִּיק - הֵן קוֹדְמִין לְכָל אָדָם; וְאִם אֵין בְּיַד הַבְּעָלִים לִקַּח, אוֹ שֶׁשֹּׁהָה הַקַּרְקַע בְּיַד הַמַּצִּיק שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - כָּל הַקּוֹדֵם וְלָקַח מִן הַמַּצִּיק זָכָה[12]. וּבִלְבַד שֶׁיִּתֵּן לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים רְבִיעַ הַקַּרְקַע אוֹ שְׁלִישׁ הַמָּעוֹת. מִפְּנֵי שֶׁזֶּה הַמַּצִּיק מוֹכֵר בְּזוֹל, הוֹאִיל וְקַרְקַע שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ הוּא מוֹכֵר - הֲרֵי זֶה מוֹכֵר בְּפָחוֹת רְבִיעַ[13] אוֹ קָרוֹב לוֹ, וְזֶה רְבִיעַ שֶׁל בְּעָלִים, שֶׁהֲרֵי מֵחֲמַת שֶׁהִיא שֶׁלָּהֶן מוֹכֵר בְּזוֹל. לְפִיכָךְ, הַלּוֹקֵחַ מִן הַמַּצִּיק בִּשְׁלִשִׁים - נוֹתֵן לַבְּעָלִים עֲשָׂרָה[14] אוֹ נוֹתֵן לָהֶם רְבִיעַ הַקַּרְקַע[15] וְאַחַר כָּךְ יִקְנֶה הַכֹּל. וְאִם לֹא נָתַן - הֲרֵי רְבִיעַ הַקַּרְקַע כְּגָזֵל בְּיָדוֹ.

11) אלו הם הסיקריקין הנזכרים במשנה (גיטין נה:), שהיו קיימים בתקופת מלחמת הרומאים ביהודה, עד לתקופת המשנה. 12) ואין הבעלים יכולים להוציאה מידו. אבל לפני י"ב חודש ויש ביד הבעלים כסף ליקח - לא זכה הלוקח בשדה והזכות ביד הבעלים להוציאו מידו ולהחזיר לו את הכסף ששילם. ראה אוצר הגאונים שם עמוד 117. 13) אם הקרקע שווה ארבעים דינר, הוא מוכרה בשלושים. על כן ייתן הקונה לבעלים עשרה דינר, שהם שליש המעות ששילם למציק, או חלק מן הקרקע בשווי עשרה דינר, שהוא רבע מן הקרקע השווה ארבעים. 14) שוודאי מחיר הקרקע - ארבעים. 15) "ויד הבעלים על העליונה, רצו בקרקע נוטלין; רצו במעות נוטלין" (ברייתא שם).

ד. הַיּוֹרֵד לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ[16] שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וּנְטָעָהּ[17]: אִם הָיְתָה שָׂדֶה הֲעֲשׂוּיָה לְטַע[18] - אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן בְּשָׂדֶה זוֹ לִטְעָהּ, וְנוֹטֵל מִבַּעַל הַשָּׂדֶה; וְאִם אֵינָהּ עֲשׂוּיָה לְטַע - שָׁמִין[19] לוֹ וְיָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה[20].

16) בבא מציעא קא. אבותינו בנו בתיהם במקומות גבוהים (מטעמי ביטחון) והשדות היו בבקעה. מכאן הביטוי "היורד" לתוך השדה. 17) אילנות. 18) שיפה לאילן יותר מלזרעים. 19) מעריכים לו. 20) לפי שיכולים הבעלים לטעון, שאינם מעוניינים בנטיעות אלא בזרעים, על כן ידו של הנוטע על התחתונה, כלומר, אם השבח עולה על ההוצאה, יקבל דמי ההוצאה, ואם ההוצאה עולה על השבח, יקבל חלק מן ההוצאה בשיעור השבח כלמעלה פרק ט, הלכה ה (מגיד משנה).

ה. אָמַר לוֹ בַּעַל הַשָּׂדֶה[21]: עֲקֹר אִילָנְךָ וָלֵךְ[22] - שׁוֹמְעִים לוֹ[23]. אָמַר הַנּוֹטֵעַ: הְרֵינִי עוֹקֵר אִילָנִי[24] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמַּכְחִישׁ אֶת הַקַּרְקַע[25].

21) שאינו עשוי ליטע, שעליו מדובר בסוף ההלכה הקודמת (מגיד משנה). 22) איני חפץ בשדה אילן אלא בשדה לבן (זרעים). 23) כי השדה מתאימה יותר לזרעים מלאילנות. [ודין זה נאמר גם בארץ ישראל, ואין חוששים בזה משום יישוב ארץ ישראל (ראה ראב"ד ומגיד משנה)]. זה מוכח מהמעשה שבא לפני רב (בבא מציעא שם). וזה נאמר בשדה שאינה עשוייה ליטע בלבד, אבל לא בעשוייה ליטע.

24) ואיני מסכים שידי תהיה על התחתונה. 25) שהאילנות ינקו מן השדה (שם קא: כלשון האחרון). ולפי טעם זה אין הבדל בין ארץ ישראל לבין חוצה לארץ.

1 **ו. הַחֲצֵרוֹת - הֲרֵי הֵן רְאוּיִין לְבִנְיָן וּלְהוֹסִיף בָּהֶן**
2 **בָּתִּים וַעֲלִיּוֹת[26]. לְפִיכָךְ הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים[27], שֶׁהַבּוֹנֶה**
3 **בַּחֲצַר חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ - הֲרֵי זֶה כְּנוֹטֵעַ שָׂדֶה**
4 **הָעֲשׂוּיָה לִטַּע, וְשָׁמִין לוֹ כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן בְּבִנְיָן**
5 **זֶה לִבְנוֹתוֹ. וְהוּא[28], שֶׁיִּבְנֶה בִּנְיָן הַמּוֹעִיל[29], הָרָאוּי**
6 **לְאוֹתָהּ חָצֵר כְּמִנְהַג אוֹתוֹ מָקוֹם[30].**

26) קומה עליונה בבית. 27) ראשי הישיבות בבבל אחרי רבנן סבוראי. 28) בתנאי. 29) המביא תועלת לבעל החצר. 30) סידורי הבניין הפנימיים והחיצוניים וטיב הבניין יהיו בהתאם למקובל באותו מקום.

7 **ז. הַיּוֹרֵד לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ בִּרְשׁוּת, אֲפִלּוּ נָטַע שָׂדֶה**
8 **שֶׁאֵינָהּ עֲשׂוּיָה לִטַּע - שָׁמִין לוֹ וְיָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה:**
9 **שֶׁאִם הָיְתָה הַהוֹצָאָה יָתֵר עַל הַשֶּׁבַח - נוֹטֵל**
10 **הַהוֹצָאָה[31], וְאִם הַשֶּׁבַח יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה - נוֹטֵל**
11 **הַשֶּׁבַח[32]. וּבַעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ[33] וְהַשֻּׁתָּף[34] בַּשָּׂדֶה שֶׁיֵּשׁ**
12 **לוֹ חֵלֶק בָּהּ - כְּיוֹרֵד בִּרְשׁוּת הֵן, וְשָׁמִין לָהֶם וְיָדָם**
13 **עַל הָעֶלְיוֹנָה.**

31) וההפסד על הבעלים. 32) [כלומר, חלק השבח שנהוג היה לתת לאריסים. ראה מגיד משנה]. 33) צריך לומר: "בנכסי אשתו הקטנה" (כסף משנה בשם הרשב"א וכן כתב המגיד משנה). פירוש: יתומה קטנה שהשיאוה אמה ואחיה ויכולה היא למאן בבעלה ולבטל הנישואין כשתגדל, הואיל ורק לאב ניתנה הזכות להשיא את בתו הקטנה. וכן כתב רבינו בפרק כג מהלכות אישות הלכה י. ומקור הדברים בכתובות פ. ואף על פי שבאשתו הגדולה ידו על התחתונה כמו שאמרו בגמרא שם וכמו שפסק רבינו שם (הלכה ט) - באשתו קטנה תקנו חכמים שתהא ידו על העליונה, מפני שחששו פן יפסיד הבעל את השדה, על ידי ניצול מופרז ללא כל השבחה, מאחר שהוא חושש תמיד שמא תמאן בו (גמרא שם). וראה להלן הלכה יב. 34) בבא בתרא מב: "שותף כיורד ברשות דמי".

14 **ח. הַיּוֹרֵד לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וְנָטַע אוֹ בָנָה,**
15 **וְאַחַר כָּךְ בָּא בַּעַל הַשָּׂדֶה וְהִשְׁלִים הַבִּנְיָן אוֹ שֶׁשָּׁמַר**
16 **הַנְּטִיעוֹת[35], וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁמַּרְאִין שֶׁדַּעְתּוֹ**
17 **נוֹטָה[36] לְמַה שֶּׁעָשָׂה זֶה וּבִרְצוֹנוֹ בָּא הַדָּבָר - שָׁמִין**
18 **לוֹ וְיָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה[37].**

35) כגון, שעשה גדר סביבן, בבא מציעא קא. 36) שהוא מסכים. 37) כמשמעות הדברים בהלכה ז. ואין מבדילים בין שדה העשוייה ליטע לבין שדה שאינה עשוייה ליטע.

19 **ט. הַיּוֹרֵד לְתוֹךְ חָרְבָּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וּבְנָאָהּ שֶׁלֹּא**
20 **בִּרְשׁוּת - שָׁמִין לוֹ וְיָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה[38]. וְאִם אָמַר**
21 **בַּעַל הַבִּנְיָן: עֵצֵי וַאֲבָנַי אֲנִי נוֹטֵל[39]: בְּבֵית - שׁוֹמְעִין**
22 **לוֹ[40], בְּשָׂדֶה[41] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[42], מִפְּנֵי שֶׁמַּכְחִישׁ**
23 **אֶת הַקַּרְקַע. אָמַר לוֹ בַּעַל הַקַּרְקַע: טֹל מַה שֶּׁבָּנִיתָ[43]**
24 **- שׁוֹמְעִין לוֹ[44].**

38) כי הבעלים השאירו חורבה ולא רצו לבנותה, על כן דינה כשדה שאינה עשוייה ליטע, שיד הנוטע על התחתונה, ראה למעלה הלכה ד. 39) ואיני רוצה בתשלום לפי דין "ידו על התחתונה". זה מקביל לטענת הנוטע "הריני עוקר אילני" למעלה הלכה ה. 40) משום שעל ידי הריסת הבניין אינו גורם נזק לבעל הקרקע (גמרא שם קא:). 41) אם בנה בשדה. 42) כי הבניין גורם להכחשת הקרקע שעליו נבנה. ורש"י פירש: בשדה, כלומר בנטיעות, אבל נראה שרבינו פירש אחרת, הבדל זה בין בית לשדה מפורש בגמרא שם. וראה למעלה הלכה ה. 43) כי אינני רוצה בבניין. זה מקביל לטענת בעל השדה "עקור אילנך ולך" למעלה הלכה ה. 44) מכיוון שהלה ירד לתוך חורבתו שלא ברשות. בזה אין הבדל בין בבית ובין בשדה. בשניהם יכול לומר: "טול מה שבנית", וראה רי"ף לבבא מציעא שם.

25 **י. כָּל מִי שֶׁשָּׁמִין לוֹ[45], בֵּין שֶׁהָיְתָה יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה[46]**
26 **בֵּין שֶׁהָיְתָה יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה[47] - אֵינוֹ נוֹטֵל כְּלוּם**
27 **עַד שֶׁיִּשְׁבַּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[48] כַּמָּה הוֹצִיא. וְאִם אָמַר:**
28 **יָבוֹאוּ הַדַּיָּנִים וְיַעֲשׂוּ שׁוּמַת הַהוֹצָאָה, וַהֲרֵי הִיא**
29 **גְּלוּיָה לְעֵינֵיהֶם[49], וִישַׁעֲרוּ הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים וְהַסִּיד**
30 **וּשְׂכַר הָאֻמָּנִין בַּפָּחוֹת שֶׁבַּשְּׁעָרִים[50] - שׁוֹמְעִין לוֹ**
31 **וְנוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה[51]. וְכֵן זֶה שֶׁנּוֹטֵל הַשֶּׁבַח בִּלְבַד[52]**
32 **וְהָיְתָה יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה - אֵין צָרִיךְ שְׁבוּעָה[53].**

45) את ההוצאה לעומת השבח. 46) כגון היורד לתוך שדה חבירו ברשות ונטעה, למעלה הלכה ז. 47) כגון היורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות, והשדה אינה עשוייה ליטע, למעלה הלכה ד. 48) כשהוא אוחז ספר תורה או דבר קדושה אחר, כגון תפילין, כמו בשבועה מן התורה, כגון שבועת השומרים או מודה במקצת. כל שבועת נשבע ונוטל המפורשת במשנה, היא בנקיטת חפץ, ושבועה זו, שישבע כמה הוציא, מפורשת במשנה בבעל שהוציא הוצאות על נכסי אשתו: "הוציא ולא אכל, יישבע כמה הוציא ויטול" (כתובות עט:) 49) ההוצאה גלוייה, שהרי חמרי הבניין לעיניהם. 50) במחיר הפחות ביותר, ובלבד שלא יישבע. 51) כי השבועה דרושה רק במקום שיש ספק בטענת בעל־הדין, מה שאין כן כאן. 52) כגון שהשבח יתר על ההוצאה (למעלה הלכה ז). 53) כי השבח גלוי לעין.

33 **יא. כֹּל שֶׁשָּׁמִין לוֹ וְנוֹטֵל, שֶׁטָּעַן בַּעַל הַשָּׂדֶה וְאָמַר:**
34 **נָתַתִּי, וְהַיּוֹרֵד לַשָּׂדֶה אוֹמֵר: לֹא נָטַלְתִּי - הַיּוֹרֵד נֶאֱמָן,**
35 **וְנִשְׁבָּע שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ כְּלוּם וְנוֹטֵל; שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִין לְבַעַל**
36 **הַשָּׂדֶה: עֲדַיִן לֹא שָׁמוּ לְךָ, וְלֹא יָדַעְתָּ כַּמָּה אַתָּה חַיָּב**
37 **לִתֵּן, הֵיאַךְ נָתַתָּ[54]? אֲבָל אִם שָׁמוּ לוֹ וְאָמְרוּ לְבַעַל**
38 **הַשָּׂדֶה: תֵּן לוֹ[55], וְאָמַר: נָתַתִּי, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא**

נִשְׁבַּע הַיּוֹרֵד[56] - הֲרֵי בַּעַל הַשָּׂדֶה נֶאֱמָן, וְיִשָּׁבַע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[57] שֶׁנָּתַן וְיִפָּטֵר; שֶׁהַקַּרְקַע בְּחֶזְקַת בְּעָלֶיהָ[58].

54) ועל כן הוא בחזקת שלא נתן. ואם טען שנתן, עליו להביא ראייה, וכל עוד שלא הביא ראייה, אנו מאמינים ליורד, ובלבד שישבע שלא נטל. 55) והסכום כבר נקבע על ידי בית־הדין (מה שכתב רבינו "תן לו" - לאו דווקא הוא, שהרי כתב בפרק ז מהלכות טוען ונטען הלכה ה, שבין אמרו "חייב אתה ליתן" ובין אמרו "צא תן" - נאמן הוא לומר אחר כך נתתי). 56) כמה הוציא, והרי דינו שאינו נוטל כלום עד שישבע (ראה הלכה הקודמת). 57) בלי נקיטת חפץ, כדין כופר בכל, שחייב שבועה שתיקנו חכמי התלמוד. 58) והיורד הוא המוציא מחבירו ועליו להביא ראייה.

יב. בַּעַל שֶׁהוֹרִיד אֲרִיסִין[59] בִּנְכְסֵי אִשְׁתּוֹ[60] וְאַחַר כָּךְ גֵּרְשָׁהּ[61]: אִם הַבַּעַל עַצְמוֹ אָרִיס[62] - נִסְתַּלֵּק בַּעַל נִסְתַּלְּקוּ אֲרִיסָיו, שֶׁלֹּא יָרְדוּ לָהּ אֶלָּא עַל דַּעַת הַבַּעַל[63], וְשֶׁמִּין לָהֶם וְיָדָם עַל הַתַּחְתּוֹנָה[64]; וְאִם אֵין הַבַּעַל אָרִיס - עַל דַּעַת הַקַּרְקַע יָרְדוּ[65], וְשֶׁמִּין לָהֶם כְּאָרִיס.

59) פועלים המעבדים את אדמת הבעלים ומקבלים כשכר חלק מן היבול, חצי, שליש או רבע בהתאם למנהג המקום. 60) נכסי מלוג, שהבעל אוכל פירותיהם (מגיד משנה). 61) והאריסים תובעים שכרם מן האשה בעלת הנכסים. 62) בקיא בטיב אריסות ויודע לעבד את הקרקע. 63) ולא על דעת האשה. 64) כדין הבעל עצמו בנכסי אשתו הגדולה שדינו כיורד שלא ברשות (ראה למעלה הלכה ז). ואפילו אם השדה זקוקה לאריסות, אין דנין כדין שדה העשוייה ליטע (הלכה ד). כי לולא הם היה הבעל עצמו מעבד את השדה. 65) כי הקרקע זקוקה להם, ודינם כאילו האשה הורידה אותם [ובגמרא שם משמע, שאם הבעל בקיא בעיבוד הקרקע, אינם נוטלים אפילו הוצאה בשיעור השבח כדין יורד שלא ברשות, אלא "מה שהוציא - הוציא ומה שאכל - אכל" כבעל עצמו. ונראה שרבינו מתכוון למקרה שלא אכל כלום, שדינו ככל יורד שלא ברשות (משנה כתובות עט.). כך פירש רבינו נסים את דברי רבינו. וראה הגהות הב"ח שם].

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו כללי מצות השבת אבידה למי חייב להחזירה ולמי שהוא פטור מלהחזירה, ובאי זה מקום תמצא. ומי הוא חייב להחזיר אבידה מחמת אי זו סיבה שתהיה, ונסתיים הפרק בדין אבידת קרקע.

א. הֲשָׁבַת אֲבֵדָה לְיִשְׂרָאֵל[2] - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: הָשֵׁב תָּשִׁיבֵם. וְהָרוֹאֶה אֲבֵדַת יִשְׂרָאֵל וְנִתְעַלֵּם מִמֶּנָּה וְהִנִּיחָהּ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר אָחִיךָ וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם; וּבִטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה[3]. וְאִם הֶשִׁיבָהּ - קִיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה.

2) ראה לקמן הלכה ג. 3) השב תשיבם.

ב. לָקַח אֶת הָאֲבֵדָה[4] וְלֹא הֶשִׁיבָהּ - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל שְׁנֵי לָאוִין: עַל "לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם" וְעַל "לֹא תִגְזֹל"[5]. אֲפִלּוּ הָיָה בַּעַל הָאֲבֵדָה רָשָׁע[6] וְאוֹכֵל נְבֵלָה[7] לְתֵאָבוֹן[8] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - מִצְוָה לְהָשִׁיב[9] לוֹ אֲבֵדָתוֹ. אֲבָל אוֹכֵל נְבֵלָה לְהַכְעִיס[10] - הֲרֵי הוּא אֶפִּיקוֹרוֹס[11]; וְהָאֶפִּיקוֹרוֹסִים וְעוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמְחַלְּלֵי שַׁבָּת בְּפַרְהֶסְיָא - אָסוּר לְהַחֲזִיר לָהֶן אֲבֵדָה, כְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים.

4) מה־שאין־כן בהלכה הקודמת שנתעלם בלבד. 5) בשעה שנטלה לעצמו, מימרא של רבא בבא־מציעא כו: 6) עובר עבירה. 7) בשר בהמה, חיה ועוף שלא נשחטו כדין. 8) למלא תאותו. 9) זוהי דעת רבי יוחנן שאמר: "לכל אבידת אחיך", לרבות את המומר. והתלמוד מפרש שכוונתו למומר אוכל נבילות לתיאבון, כלומר עובר בקביעות על עבירה זו של אכילת נבילה מתוך תאות היצר (עבודה זרה כו:). 10) את ה'. 11) בגמרא (שם) כתוב: אוכל נבילות להכעיס, מין הוא. ובדפוס רומי ר"מ כתוב: הרי הוא מין. הצנזורה הנוצרית בימי הביניים הכניסה בלבול ועירוב מושגים במונחים "מין", "אפיקורוס", "מומר". וקשה מאוד להעמיד הדברים על מכונם.

ג. אֲבֵדַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים - מֻתֶּרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲבֵדַת אָחִיךָ[12]. וְהַמַּחֲזִירָהּ - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר עֲבֵרָה[13], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַחֲזִיק יַד רְשָׁעֵי עוֹלָם. וְאִם הֶחֱזִירָהּ לְקַדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם, כְּדֵי שֶׁיִּפְאָרוּ אֶת יִשְׂרָאֵל וְיֵדְעוּ שֶׁהֵם בַּעֲלֵי אֱמוּנָה[14] - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. וּבִמְקוֹם שֶׁיֵּשׁ חִלּוּל הַשֵּׁם[15] - אֲבֵדָתוֹ אֲסוּרָה, וְחַיָּב לְהַחֲזִירָהּ[16]. וּבְכָל מָקוֹם[17] מַכְנִיסִין[18] כְּלֵיהֶם מִפְּנֵי הַגַּנָּבִים כִּכְלֵי יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם.

12) "וכן תעשה . . . לכל אבידת אחיך". "לאחיך אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר לכנעני". מימרא בשם רב, בבא־קמא קיג: 13) מימרא בשם רב, סנהדרין עו: 14) כגון רבי שמעון בן שטח, שקנו לו תלמידיו חמור מישמעאלי, ומצאו אבן טובה תלויה בו, והחזירה לישמעאלי, משום שרצה שיתקדש שם שמים על־ידו (ירושלמי בבא־מציעא פרק ב, הלכה ה). 15) כגון שמצאה במקום רוב ישראל, והגוי יחשוב שיהודי גנב ממנו (כסף־משנה). 16) בדין שלמעלה, כשמחזיר, כדי שיפארו את ישראל, לא אמר שחייב להחזיר אלא שאם החזיר מתוך כוונה זו הרי זה משובח, אבל כשיש חשש של חילול השם - חייב להחזיר. דין זה מובא בברייתא בשם ר' פנחס בן יאיר (בבא־קמא קיג:) המפורסם כמדקדק במצוות השבת אבידה בכלל (ירושלמי דמאי פרק א הלכה ג). 17) אף שאין חילול השם. 18) מן החוץ הביתה. בירושלמי גיטין פרק ה הלכה ט, הגירסא: "ומכבסין כלי גויים", אבל בעבודה זרה פרק א הלכה ג הגירסא: "ומכניסין".

ד. טָעוּת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[19] - כַּאֲבֵדָתוֹ, וּמֻתֶּרֶת[20]. וְהוּא, שֶׁטָּעָה מֵעַצְמוֹ[21]; אֲבָל לְהַטְעוֹתוֹ - אָסוּר[22].

19) היה לו עסק עם ישראל וטעה בחשבון. 20) כשאין

חילול השם, כגון שלא הרגיש בטעותו (בבא־קמא קיג:). 21) ללא תחבולה של היהודי. 22) ראה למעלה הלכות גניבה פרק ז הלכה ח.

ה. כֵּיצַד?[23] כְּגוֹן שֶׁעָשָׂה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים חֶשְׁבּוֹן וְטָעָה[24]. וְצָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ יִשְׂרָאֵל: רְאֵה שֶׁעַל חֶשְׁבּוֹנְךָ אֲנִי סוֹמֵךְ[25], וְאֵינִי יוֹדֵעַ, אֶלָּא מַה שֶּׁאַתָּה אוֹמֵר אֲנִי נוֹתֵן לְךָ. כְּגוֹן זֶה מֻתָּר[26]. אֲבָל אִם לֹא אָמַר לוֹ כֵּן - אָסוּר; שֶׁמָּא יִתְכַּוֵּן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְבָדְקוֹ[27], וְנִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְחַלֵּל.

23) טעות גוי מותרת. 24) ולא שעשה ישראל חשבון והטעה. 25) דברי רב כהנא שם (כפירוש הראשון של רש"י). 26) כי אפילו יגלה הגוי שטעה, לא יבוא לידי חילול השם. 27) את הישראל אם הוא ישר.

ו. עִיר שֶׁיִּשְׂרְאֵלִים וְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים דָּרִין בָּהּ, וּמֵחֶצָה עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמֵחֶצָה יִשְׂרָאֵל, וּמָצָא בָּהּ אֲבֵדָה - נוֹטֵל וּמַכְרִיז[28]. וְאִם בָּא יִשְׂרָאֵל וְנָתַן סִימָנֶיהָ[29] - חַיָּב לְהַחֲזִיר[30].

28) שמא של ישראל היא (מכשירין פרק ב משנה ח). 29) סימנים מובהקים, וראה לקמן פרק יג, הלכה ג. 30) ואין אומרים שהישראל התייאש.

ז. הָיָה רֹב הָעִיר עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים: אִם מָצָא בְּמָקוֹם מִן הָעִיר שֶׁרֹּב הַמְּצוּיִים שָׁם יִשְׂרָאֵל[31] - חַיָּב לְהַכְרִיז[32]; אֲבָל אִם מָצָא בִּסְרַטְיָא[33] וּפְלַטְיָא[34] גְּדוֹלָה, בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת[35] וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת[36] שֶׁהָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מְצוּיִין שָׁם תָּמִיד[37], וּבְכָל מָקוֹם שֶׁהָרַבִּים מְצוּיִין שָׁם - הֲרֵי הַמְּצִיאָה שֶׁלּוֹ[38], וַאֲפִלּוּ בָּא יִשְׂרָאֵל וְנָתַן סִימָנֶיהָ; שֶׁהֲרֵי נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנָּה כְּשֶׁנָּפְלָה[39], מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹמֵר: עוֹבֵד כּוֹכָבִים מְצָאָהּ. אַף עַל פִּי שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ[40], הָרוֹצֶה לֵילֵךְ[41] בְּדֶרֶךְ הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר[42] וְעוֹשֶׂה לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין - מַחֲזִיר אֶת הָאֲבֵדָה[43] לְיִשְׂרָאֵל כְּשֶׁיִּתֵּן אֶת סִימָנֶיהָ.

31) כגון בתי כנסיות ובתי מדרשות של ישראל. 32) כי דינו כמקום שרובו ישראל (בבא־מציעא כד.). 33) דרך המלך, שרבים מצויים שם. 34) שוק. 35) מקום תפילה. 36) מקום מיוחד ללמוד בו תורה. 37) כלומר, בבתי כנסיות ובתי מדרשות הנמצאים מחוץ לעיר, ומושיבים בהם גוים לצרכי שמירה. ובלשון הגמרא "דיתבי בהו כנענים". כלומר, ישיבת קבע (שם וראה נמוקי־יוסף שם). 38) כי רוב העיר גוים. 39) והגיעה ליד המוצא לאחר יאוש. 40) על־פי הדין. 41) אבל כופים אותו. ראה רבינו חננאל לבבא־מציעא כד: והגהות מיימוניות כאן. 42) אף־על־פי שאינו מצווה מן הדין, על פי הכתוב "ועשית הישר והטוב בעיני ה'" (דברים ו, יח), שבא מיד אחר הכתוב המדבר על מצוות, עדות וחוקים "אשר צוך", וראה רמב"ן לתורה שם, וגמרא בבא־מציעא ל: לה. 43) כמעשה מר שמואל, שם כד:

ח. מָצָא בְּעִיר זוֹ שֶׁרֻּבָּהּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים חָבִית שֶׁל יַיִן - יֵינָהּ אָסוּר בַּהֲנָאָה[44], וְקַנְקַנָּהּ מֻתָּר[45] מִשּׁוּם אֲבֵדָה. וְאִם בָּא יִשְׂרָאֵל וְנָתַן סִימָנֶיהָ - מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה[46] לְזֶה יִשְׂרָאֵל שֶׁמְּצָאָהּ[47].

44) משום ספק יין נסך. 45) כדין מציאה במקום שרובו גוים (שם). 46) כי יצא מכלל ספק יין נסך. [וזה דוקא כשמצא סתומה, אבל מצא פתוחה, אסורה בשתיה, שמא ניסך אותה גוי. וכתב הרשב"א (מובא במגיד־משנה כאן) שסתימה אחת מספיקה, ולא הצריכו כאן חותם בתוך חותם (ראה הלכות מאכלות אסורות פי"ג ה"ח), והטעם, שאם פתח גוי את החבית לא היה סותמה]. 47) ואינו מחוייב להחזירה לבעליה, מכיון שרוב גוים, נתייאשו הבעלים (שם).

ט. עוֹף שֶׁחָטַף בָּשָׂר[48] וְהִשְׁלִיכוֹ בְּחָצֵר אַחֶרֶת, אַף עַל פִּי שֶׁרֹּב הָעִיר יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר מִשּׁוּם אֲבֵדָה[49], שֶׁהֲרֵי נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנּוּ.

48) מעשה שהיה, ומסופר בגמרא שם. 49) אבל אסור משום ספק נבילה, כדין בשר שנתעלם מן העין (שם).

י. הַמּוֹצֵא אֲבֵדָה בְּזוֹטוֹ שֶׁל יָם[50] וּבִשְׁלוּלִיתוֹ שֶׁל נָהָר[51] שֶׁאֵינוֹ פּוֹסֵק[52], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סִימָן - הֲרֵי זוֹ שֶׁל מוֹצְאָהּ; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ - מִי שֶׁאֲבוּדָה מִמֶּנּוּ[53] וּמְצוּיָה הִיא אֵצֶל כָּל אָדָם[54], יָצָאת זוֹ[55] שֶׁאֲבוּדָה מִמֶּנּוּ וּמִכָּל אָדָם, שֶׁזֶּה וַדַּאי נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנָּה.

50) כשמי הים גואים, הם נכנסים ליבשה ומכסים שטח מסויים, וכשחוזרים לנקודת השפל הם גורפים אתם כל מה שנמצא בשטח שנשטף. 51) בימות הגשמים, עוברים הנהרות על גדותיהם, וכשהמים חוזרים הם שוללים אתם כל מה שעומד בדרכם, בבא־מציעא כא: פירוש רש"י שם. 52) זרימתו, והחפץ נשטף עם הזרם, והבעלים מתייאשים. 53) המלה "ממנו" מיותרת, ולהדגשה באה. 54) כגון פרה ורועה בשדה, שכל הרואה אותה יכול ליטלה. 55) זו שנפלה לים, יצאה מכלל אבידות אלה. כל ההלכה הזאת מקורה בברייתא בבא־מציעא כב:

יא. הַמְאַבֵּד מָמוֹנוֹ לְדַעַת - אֵין נִזְקָקִין לוֹ[56]. כֵּיצַד? הִנִּיחַ פָּרָתוֹ בְּרֶפֶת שֶׁאֵין לָהּ דֶּלֶת וְלֹא קְשָׁרָהּ וְהָלַךְ לוֹ, הִשְׁלִיךְ כִּיסוֹ[57] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהָלַךְ לוֹ, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זֶה אֹבֵד מָמוֹנוֹ לְדַעְתּוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר לָרוֹאֶה דָּבָר זֶה לִטֹּל לְעַצְמוֹ[58] - אֵינוֹ זָקוּק לְהַחֲזִיר; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר תֹּאבַד[59] - פְּרָט לִמְאַבֵּד לְדַעְתּוֹ[60].

56) להחזירו לו. 57) דוגמה זו חזקה מן הקודמת. שם הוא מאבד ממונו לדעת, על־ידי־זה שלא שמר על ממונו, וכאן מאבד ממונו לדעת על־ידי מעשה. 58) כי יש בעלים לממון. 59) בלי דעתו. 60) ראה בבא־מציעא כה:

יב. אֲבֵדָה שֶׁאֵין בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה[61] - אֵינוֹ חַיָּב לְהִתְפַּלֵּל[62] וְלֹא לְהַחֲזִירָהּ[63].

יג. מָצָא שַׂק[64] אוֹ קֻפָּה[65], אִם הָיָה חָכָם אוֹ זָקֵן מְכֻבָּד[66] שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לִטֹּל כֵּלִים אֵלּוּ בְּיָדוֹ[67] - אֵינוֹ חַיָּב[68] לְהִטַּפֵּל בָּהֶן. וְאוֹמֵד אֶת דַּעְתּוֹ אִלּוּ הָיוּ שֶׁלּוֹ[69]: אִם הָיָה מַחֲזִירָן לְעַצְמוֹ - כָּךְ חַיָּב לְהַחֲזִיר שֶׁל חֲבֵרוֹ; וְאִם לֹא הָיָה מוֹחֵל עַל כְּבוֹדוֹ אֲפִלּוּ הָיָה שֶׁלּוֹ[70] - כָּךְ בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ אֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר. הָיָה דַּרְכּוֹ לְהַחֲזִיר כֵּלִים כָּאֵלּוּ בַּשָּׂדֶה[71], וְאֵין דַּרְכּוֹ לְהַחֲזִירָן בָּעִיר[72], וּמְצָאָן בָּעִיר - אֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר[73]; מְצָאָן בַּשָּׂדֶה[74] - חַיָּב לְהַחֲזִירָן[75] עַד שֶׁיַּגִּיעוּ לִרְשׁוּת הַבְּעָלִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֲרֵי נִכְנַס בָּהֶן לָעִיר וְאֵין דַּרְכּוֹ בְּכָךְ[76].

64) משנה בבא־מציעא כט: 65) סל גדול. 66) אף־על־פי שאינו חכם, כמשמעות לשון המשנה (שם): "וכל דבר שאין דרכו ליטול", ומה שאמרו "זקן ואינה לפי כבודו" לדוגמה נאמר. ראה 'שיטה מקובצת' לבבא־מציעא כאן. 67) שיש בהם משום בזיון. 68) "והתעלמת, פעמים שאתה מתעלם . . . הא כיצד . . . או שהיה זקן ואינה לפי כבודו" (ספרי שם, ובבא־מציעא ל.). רבינו אומר "אינו חייב", אבל אם ירצה לפנים משורת הדין יטפל בהם, כמו רבי ישמעאל ברבי יוסי (בבא־מציעא שם), וראה רבינו חננאל שם, ולקמן הלכה יז, ורא"ש בבא־מציעא פרק ב אות כא. 69) "אמר רבא, כל שבשלו מחזיר, בשל חבירו נמי מחזיר" (בבא־מציעא שם). 70) זהו מובן דברי המשנה "וכל דבר שאין דרכו ליטול" (שם כט:). 71) שאין רואים אותו ואינו בוש. 72) שהוא בוש מפני מכריו (שם ל:). 73) כי אין זה לפי כבודו, אף־על־פי שאינו בכלל "אין דרכו ליטול כלים אלו בידו", שנזכר בתחילת ההלכה. 74) זוהי בעיא בגמרא שם, שעלתה בתיקו. 75) מכיוון שהבעיא לא נפתרה, פסק רבינו לחומרא. 76) מכיוון שבשדה דרכו בכך, נתחייב לקחת את הכלי ולהתחיל בהשבתו, ומאחר שהתחיל במצוה, מחייבים אותו לגמור אותה אפילו בעיר, אף־על־פי שאין זה לפי כבודו, בהתאם לכלל של רבה: "הכישה חייב בה" (גמרא שם). [הרי"ף כותב: בעיא דלא איפשטא - ולא יחזיר בעיר. ומשמע, שבשדה יטול ויכניס לעיר. וראה רא"ש פרק ב אות כ, שלרי"ף היתה גירסא אחרת בגמרא. והרא"ש עצמו סובר שיש להחמיר באיסור זלזול בכבוד התורה, ולכן לא יחזיר. ומובן שזה רק ב"זקן - היינו חכם - ואינה לפי כבודו", אבל "אין דרכו ליטול" מחוייב להחזיר, לחומרא. וראה נמוקי־יוסף שם, ו'בית יוסף' חושן־משפט סימן רסג].

יד. וְכֵן אִם מָצָא בְּהֵמָה וְהִכִּישָׁהּ[77] - נִתְחַיֵּב לְהִטַּפֵּל בָּהּ וּלְהַחֲזִירָהּ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ לְפִי כְּבוֹדוֹ; שֶׁהֲרֵי הִתְחִיל בַּמִּצְוָה[78]. הֶחֱזִירָהּ וּבָרְחָה[79], אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים[80] - חַיָּב לְהַחֲזִיר; שֶׁנֶּאֱמַר: הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם. 'הָשֵׁב' אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים מַשְׁמָעוֹ[81]. לְעוֹלָם הוּא חַיָּב לְהִטַּפֵּל בָּהּ, עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנָּה לִרְשׁוּת בְּעָלֶיהָ[82] לְמָקוֹם הַמִּשְׁתַּמֵּר[83]; אֲבָל אִם הֶחֱזִירָהּ לְמָקוֹם שֶׁאֵין מִשְׁתַּמֵּר, כְּגוֹן גִּנָּה וְחָרְבָּה, וְאָבְדָה מִשָּׁם - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָהּ.

77) מימרא של רבה (שם). 78) ועליו לגומרה. 79) 'ספרי' תצא, ומשנה בבא־מציעא ל: 80) גמרא שם לא. 81) כי זהו מקור, המראה על פעולה מתמדת, דוגמת "זכור" ו"שמור" שנאמר בשבת. וראה פירוש המשנה לרבינו. 82) שהרי כתוב "השב תשיבם לאחיך" (ספרי תצא, ותוספתא בבא־מציעא פרק ב). 83) בבא־מציעא לא. ובבא־קמא נז.

טו. הֶחֱזִיר אֶת הָאֲבֵדָה בְּשַׁחֲרִית[84] לְמָקוֹם שֶׁהַבְּעָלִים נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין שָׁם בְּשַׁחֲרִית - אֵינוֹ חַיָּב לְהִטַּפֵּל בָּהּ, שֶׁהֲרֵי הַבְּעָלִים רוֹאִין אוֹתָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּר[85]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים; אֲבָל בְּבַעֲלֵי חַיִּים[86] - לְעוֹלָם חַיָּב לְהִטַּפֵּל בָּהּ, עַד שֶׁיַּכְנִיסָהּ לִרְשׁוּת הַבְּעָלִים הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת[87]. וְאֵינוֹ צָרִיךְ דַּעַת בְּעָלִים[88].

84) בבא־קמא שם, בשחרית הבעלים מצויים בבית. 85) כי האחריות על הבעלים. 86) שם. 87) מכיוון שמלומדת היא לצאת, צריכה שמירה יתירה, גמרא שם. 88) אינו צריך להודיע לבעלים, שהחזיר את האבידה. זוהי הקלה הניתנת למשיב אבידה, שלא להטריח אותו יותר מדי, מה־שאין־כן בארבעת השומרים ובגנב ובגזלן, שצריכים דעת בעלים (שם).

טז. רָאָה בְּהֵמָה שֶׁבָּרְחָה מִן הַדִּיר וְהֶחֱזִירָהּ לִמְקוֹמָהּ - הֲרֵי זֶה קִיֵּם הַמִּצְוָה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ דַּעַת הַבְּעָלִים[89].

89) אף־על־פי שהדיר רחוק מבית הבעלים, שהרי הבעלים עצמם הכניסוה שם.

יז. הַהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר[90] וְעוֹשֶׂה לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין - מַחֲזִיר אֶת הָאֲבֵדָה בְּכָל מָקוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ לְפִי כְּבוֹדוֹ[91].

90) ראה למעלה סוף הלכה ז. 91) כמו שעשה רבי ישמעאל ברבי יוסי (בבא־מציעא ל:).

יח. כֹּהֵן שֶׁרָאָה[92] הָאֲבֵדָה בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - אֵינוֹ מִטַּמֵּא לְהַחֲזִירָהּ. שֶׁבְּעֵת שֶׁמְּקַיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל הָשֵׁב אֲבֵדָה, מְבַטֵּל עֲשֵׂה שֶׁל 'קְדֹשִׁים יִהְיוּ' וְעוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁל 'לֹא יִטַּמָּא בַּעַל בְּעַמָּיו', וְאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה[93] אֶת לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה[94].

92) שם ל. ומשנה שם לב. 93) שם ל. אף־על־פי שבהשבת אבידה יש גם 'לא תעשה' (לא תוכל להתעלם), אבל הכוח לדחות יש ב'עשה' בלבד (ראה רש"י שם ורי"ף). 94) אלא 'לא תעשה' בלבד.

יט. רָאָה אֶת הָאֲבֵדָה[95], וְאָמַר לוֹ אָבִיו: אַל תַּחֲזִירֶנָּה

- יַחֲזִיר, וְלֹא יְקַבֵּל מִמֶּנּוּ[96]. שֶׁאִם קִבֵּל מֵאָבִיו, נִמְצָא בְּעֵת שֶׁקִּיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל 'כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ', בִּטֵּל עֲשֵׂה שֶׁל 'הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם' וְעָבַר עַל 'לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם'.

95) שם לב. 96) בגמרא שם לב: אמרו נימוק אחר מזה שאמר רבינו כאן: "שנאמר (ויקרא יט) איש אמו ואביו תיראו וכו' אני ה' - כולכם חייבים בכבודי".

כ. הָרוֹאֶה מַיִם[97] שׁוֹטְפִין וּבָאִין לְהַשְׁחִית בְּגִנַּן חֲבֵרוֹ אוֹ שָׂדֵהוּ - חַיָּב לִגְדֹּר[98] בִּפְנֵיהֶם וּלְמָנְעָם[99]; שֶׁנֶּאֱמַר: לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ - לְרַבּוֹת אֲבֵדַת קַרְקָעוֹת[100].

97) שם לא. 98) אף־על־פי שהבנין לא יתמוטט, אלא יתקלקל בלבד. 99) אף־על־פי שהכתוב מנה מטלטלין בלבד. 100) מימרא של רבא, שם.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו דיני מי שאבדה ממנו אבידה ופגע באבידה אחרת וכן הדומה לזה. ונמשך לזה דין השותפים שאבדו ושהצילו וכל הנמשך אחר זה.

א. מִי שֶׁאָבְדָה לוֹ אֲבֵדָה, וּפָגַע בַּאֲבֵדָתוֹ וַאֲבֵדַת חֲבֵרוֹ: אִם יָכוֹל לְהַחֲזִיר אֶת שְׁתֵּיהֶן[2] - חַיָּב לְהַחֲזִיר שְׁתֵּיהֶן; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר אֶלָּא אַחַת מֵהֶן - אֲבֵדָתוֹ קוֹדֶמֶת[3]. וַאֲפִלּוּ לַאֲבֵדַת אָבִיו[4] אוֹ שֶׁל רַבּוֹ[5] - שֶׁלּוֹ קוֹדֵם לְכָל אָדָם[6].

2) ואל יאמר שלי קודמת, ויניח את של חבירו. 3) משנה בבא־מציעא לג. 4) אף־על־פי שהוקש כיבוד אב ואם לכבודו של מקום (שם לב. והלכות ממרים פרק ו). 5) שחייב בכבודו וביראתו יותר משל אביו, ראה הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ב וה. 6) משנה וגמרא, שם לג.

ב. פָּגַע בַּאֲבֵדַת רַבּוֹ עִם אֲבֵדַת אָבִיו[7]: אִם הָיָה אָבִיו שָׁקוּל כְּנֶגֶד רַבּוֹ[8] - שֶׁל אָבִיו קוֹדֶמֶת[9]; וְאִם לָאו - שֶׁל רַבּוֹ קוֹדֶמֶת. וְהוּא[10], שֶׁיִּהְיֶה רַבּוֹ מֻבְהָק[11], שֶׁרֹב חָכְמָתוֹ[12] שֶׁל תּוֹרָה[13] מִמֶּנּוּ לָמַד.

7) משנה שם. 8) בחכמה. במשנתנו כתוב: "ואם אביו חכם" (לענין פדיון שבויים). אבל במשנה בירושלמי, וגם ברי"ף הגירסא: "שקול כנגד רבו" (לענין אבידה), וגירסת רבינו כגירסא זו, אולם בפרק ה מהלכות תלמוד תורה הלכה א, כותב רבינו: "וכן אם היה אביו תלמיד־חכם, אף־על־פי שאינו שקול כנגד רבו, משיב אבידתו . . ." וזה סתירה למה שכתב כאן. דעת הגהות מיימוניות, שבהלכות תלמוד תורה יש טעות־סופר, והעיקר הוא הנוסח כאן. ובכסף־משנה שם כתב בשם אחד מבניו של רבינו, ששם מדובר ברבו סתם, שאינו מובהק, על כן אף־על־פי שאביו אינו שקול כנגד רבו, כיוון שהוא תלמיד־חכם הוא קודם, וכאן מדגיש רבינו: "והוא שיהיה רבו מובהק", על כן צריך שיהיה אביו שקול, ואם לא - של רבו קודם. וראה 'שיטה מקובצת' לבבא־מציעא סוף פרק ב. 9) "שאביו הביאו לעולם הזה, ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא" (שם).

ג. הִנִּיחַ אֲבֵדָתוֹ[14] וְהֶחֱזִיר אֲבֵדַת חֲבֵרוֹ - אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכַר הָרָאוּי לוֹ[15]. כֵּיצַד? שָׁטַף נָהָר[16] חֲמוֹרוֹ וַחֲמוֹר חֲבֵרוֹ, שֶׁלּוֹ יָפֶה מָנֶה וְשֶׁל חֲבֵרוֹ מָאתַיִם, הִנִּיחַ אֶת שֶׁלּוֹ וְהִצִּיל אֶת שֶׁל חֲבֵרוֹ - אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכַר הָרָאוּי לוֹ. וְאִם אָמַר לוֹ: אַצִּיל אֶת שֶׁלְּךָ וְאַתָּה נוֹתֵן לִי דְּמֵי שֶׁלִּי, אוֹ שֶׁהִתְנָה בִּפְנֵי בֵּית דִּין[17] - חַיָּב לִתֵּן לוֹ[18] דְּמֵי שֶׁלּוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁחֲמוֹרוֹ עָלָה מֵאֵלָיו[19] - הוֹאִיל וְלֹא נִתְעַסֵּק בּוֹ[20], זָכָה בַּמֶּה שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ[21].

14) לפנים משורת הדין, כי מן הדין שלו קודמת, כלמעלה בהלכה א. 15) לפי הטירחה והזמן שטיפל באבידת חבירו, ולא דמי אבידתו שהפסיד, מכיוון שעשה זאת מעצמו, כדי לזכות במצוה. 16) משנה בבא־קמא קטו: 17) כגון שבעל החמור לא היה במקום. ראה בבא־מציעא ל: 18) כי התנאי בפני בית־דין מזכה את המציל לקבל את מה שהתנה, אף־על־פי שבעל החמור לא היה נוכח שם. ואם התנה עמו, הריהו חייב לקיים את התנאי, ואינו יכול לטעון "משטה אני בך" (ראה שם קטז. ופירוש המשנה לרבינו שם). 19) ולא הפסיד כלום. 20) והפקירו כדי להציל את של חבירו, דינו כאבוד. 21) גמרא שם. כי רואים את החמור כאבוד, ומן השמים ריחמו עליו וניצל חמורו מטביעה.

ד. יָרַד לְהַצִּיל וְלֹא הִצִּיל[22] - אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכַר הָרָאוּי לוֹ[23]. וְכֵן[24] אִם הָיָה עוֹסֵק בִּמְלָאכָה, וּבָטַל מִמְּלַאכְתּוֹ שֶׁשָּׁוָה דִּינָר, וְהֶחֱזִיר אֲבֵדָה שֶׁשָּׁוָה מֵאָה דִּינָר - לֹא יֹאמַר לוֹ: תֵּן לִי דִּינָר שֶׁהִפְסַדְתִּי, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ שְׂכַר כְּפוֹעֵל בָּטֵל[25] שֶׁיִּבְטַל מֵאוֹתָהּ מְלָאכָה שֶׁהָיָה עוֹסֵק בָּהּ[26]. וְאִם הִתְנָה עִם הַבְּעָלִים אוֹ בִּפְנֵי בֵּית דִּין[27] שֶׁיִּטֹּל מַה שֶּׁיִּפְסִיד, וְהִרְשׁוּהוּ[28] - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל. וְאִם אֵין שָׁם בְּעָלִים וְלֹא בֵּית דִּין - שֶׁלּוֹ קוֹדֵם[29].

22) שם. 23) ולא דמי חמורו, אף־על־פי שהתנה, מכיון שלא עשה שליחותו. 24) מקביל לשטף נהר חמורו, שבהלכה ג. 25) בבא־מציעא ל: לא: 26) "כגון שהיה חייט, והניח מלאכתו והלך להשיב את האבידה ונשתהה בהשבתה כשיעור תפירת בגד ששכרו באותו יום סלע. לא יאמר לו, כבר בטלתי ממלאכתי שיעור סלע, תנה לי, אלא משערין שכרו כעת שאין לו מה יתפור ויושב ובטל, אם יבוא אדם ויאמר לו, הנך יושב ובטל, תקח בתפירת בגד חצי סלע, או תשאר בטל כל היום, ומה שמתברר שנוטל בשעה שאין לו תפירה לתפור, הוא שנוטל מבעל האבידה" (רבינו חננאל, בבא־מציעא לא:). 27) משנה, שם ל: 28) נתנו לו הרשאה (יפוי־כח) לטפל באבידה לפי התנאי שהתנה. למעלה בהלכה ג לא נאמר "והרשוהו", מכיון שזה מובן מאליו, שהבעלים או בית־דין יסכימו לתנאי לתת לו דמי חמורו שיפה מנה, כדי להציל את של חבירו השווה מאתיים. אבל בדין זה לא ידוע כמה ייבטל, ולכן הדגיש

10) בתנאי. 11) לשון עולא, שם. 12) כדעת רבי יהודה, שם. 13) ולא חכמת אומות העולם.

רבינו ואמר "והרשוהו". 29) משנה וגמרא שם. מן הדין, אין הוא חייב להפסיד ממונו כדי להציל ממון חבירו.

ה. וְכֵן שְׁנַיִם[30] שֶׁהָיוּ בָּאִים בַּדֶּרֶךְ, זֶה בְּחָבִית שֶׁל יַיִן וְזֶה בְּכַד שֶׁל דְּבַשׁ, וְנִסְדַּק הַכַּד שֶׁל דְּבַשׁ[31], וְקָדַם שֶׁיִּשָּׁפֵךְ הַדְּבַשׁ לָאָרֶץ שָׁפַךְ זֶה אֶת יֵינוֹ וְהִצִּיל אֶת הַדְּבַשׁ[32] לְתוֹךְ הֶחָבִית - אֵין לוֹ אֶלָּא שְׁכָרוֹ הָרָאוּי לוֹ[33]. וְאִם אָמַר: אַצִּיל אֶת שֶׁלְּךָ וְאַתָּה נוֹתֵן לִי דְּמֵי שֶׁלִּי, אוֹ שֶׁהִתְנָה בִּפְנֵי בֵּית דִּין - הֲרֵי זֶה חַיָּב לִתֵּן לוֹ. וְאִם נִשְׁפַּךְ הַדְּבַשׁ לָאָרֶץ - הֲרֵי זֶה הֶפְקֵר[34], וְכָל הַמַּצִּיל - לְעַצְמוֹ מַצִּיל.

30) משנה בבא־קמא קטו. 31) והדבש מטפטף דרך הסדק. 32) שדמיו מרובים מדמי היין. 33) אף־על־פי שבמו ידיו שפך את יינו ועסק באיסוף הדבש. והטעם, ראה למעלה בפירוש להלכה ג. וראה בבא־קמא קטז. 34) שם קטו: אמרו, שרק במקרה שחישוק כרוך על הכד ומעכב את שפיכת הדבש אין הדבש הפקר, ומפרש רבינו שהחישוק מעכב לזמן מסוים את שפיכת הדבש, ומכאן יצא לו שאם כבר נשפך הרי הוא הפקר. ראה מגיד־משנה.

ו. הָיָה זֶה בָּא בְּכַד שֶׁל דְּבַשׁ וְזֶה בָּא בְּקַנְקַנִּים רֵיקָנִים, וְנִסְדְּקָה כַּד הַדְּבַשׁ, וְאָמַר לוֹ בַּעַל הַקַּנְקַנִּים: אֵינִי מַצִּיל לְךָ דְּבַשׁ זֶה בְּקַנְקַנַּי עַד שֶׁתִּתֵּן לִי חֶצְיוֹ אוֹ שְׁלִישׁוֹ אוֹ כָּךְ וְכָךְ דִּינָרִין, וְקִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַדְּבַשׁ וְאָמַר לוֹ: הֵן - הֲרֵי זֶה שָׁחַק בּוֹ[35], וְאֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ אֶלָּא שְׁכָרוֹ הָרָאוּי לוֹ; שֶׁהֲרֵי לֹא הִפְסִידוֹ כְּלוּם[36].

35) שהרי חייב הוא להציל ממון חבירו, שם קטז. 36) שם.

ז. וְכֵן מִי שֶׁבָּרַח[37] מִבֵּית הָאֲסוּרִים, וְהָיְתָה מַעְבֹּרֶת[38] לְפָנָיו, וְאָמַר לוֹ: הַעֲבִירֵנִי וַאֲנִי נוֹתֵן לְךָ דִּינָר, וְהֶעֱבִירוֹ - אֵין לוֹ אֶלָּא שְׁכָרוֹ[39] הָרָאוּי לוֹ. וְאִם הָיָה צַיָּד[40], וְאָמַר לוֹ: בַּטֵּל מְצוֹדָתְךָ וְהַעֲבִירֵנִי - נוֹתֵן לוֹ כָּל מַה שֶּׁהִתְנָה עִמּוֹ[41]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

37) שם. 38) רפסודה. 39) שמצוה היא להצילו. 40) השולה דגים מן הים, שם. 41) [ואפילו אם התנה עמו יותר ממה שהפסיד, כן כתב הלחם־משנה. וקשה למצוא את ההבדל שבין זה ובין הדין שבהלכה ו. ואפשר, משום ששם לא הפסיד כלום, אבל כאן הפסיד משהו. ודוחק. אמנם סגנונו של רבינו בהלכה ו מסייע לטעם זה, שכתב: שהרי לא הפסידו כלום].

ח. שַׁיָּרָא שֶׁהָיְתָה הוֹלֶכֶת בַּמִּדְבָּר[42], וְעָמַד עָלֶיהָ גַּיִס[43] וּטְרָפָהּ[44]: אִם אֵינָן יְכוֹלִים לְהַצִּיל מִיָּדָם, וְעָמַד אֶחָד מֵהֶן וְהִצִּיל - הִצִּיל לְעַצְמוֹ[45]; וְאִם יְכוֹלִין[46] הֵן לְהַצִּיל מִיָּדָם, וְקָדַם אֶחָד מֵהֶן וְהִצִּיל, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר: לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל - הִצִּיל לָאֶמְצַע[47].

42) שם קטז. 43) צבא. 44) ובזזה. 45) מכיון שהבעלים התייאשו, וראה משנה שם קיד. 46) כגון שהם מרובים וחזקים. 47) כל אחד מכיר את שלו ונוטל, מכיון שלא התייאש.

ט. הָיוּ יְכוֹלִין לְהַצִּיל עַל יְדֵי הַדְּחָקָה[48] - כָּל הַמַּצִּיל מַצִּיל לָאֶמְצַע[49]; אֶלָּא אִם כֵּן אָמַר: לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל - הֲרֵי זֶה מַצִּיל לְעַצְמוֹ. שֶׁכֵּיוָן שֶׁשְּׁמָעוּהוּ אוֹמֵר 'לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל', הָיָה לָהֶן לִדְחֹק עַצְמָן וּלְהַצִּיל; וְכֵיוָן שֶׁיָּשְׁבוּ וְלֹא הִצִּילוּ - הֲרֵי נִתְיָאֲשׁוּ מִן הַכֹּל.

48) דברי רב אשי, שם. 49) כי הם יכולים לטעון, אילו אמרת שתציל לעצמך היינו מוסרים נפשנו ומצילים, רי"ף שם.

י. הָיוּ שְׁנֵי שֵׁתָּפִין, וְהִצִּיל אֶחָד מֵהֶן - הִצִּיל לָאֶמְצַע[50]. וְאִם אָמַר: לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל[51] - הֲרֵי זֶה חָלַק מֵחֲבֵרוֹ[52], וְהִצִּיל לְעַצְמוֹ. וְכֵן הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל[53] לְהַצִּיל - כֹּל שֶׁיַּצִּיל הֲרֵי הוּא לַמַּשְׂכִּיר[54]. וְאִם אָמַר: לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר בּוֹ מִן הַשְּׂכִירוּת[55], וְכֹל שֶׁיַּצִּיל אַחַר שֶׁאָמַר כֵּן הֲרֵי הוּא שֶׁלּוֹ[56].

50) ושייך לשניהם יחד. אפילו כשחבירו אינו יכול להציל, אין אומרים שהתייאש, כי הוא סמך על שותפו, ועל כן לא יכול הלה לטעון שזכה מן ההפקר. 51) את חלקי. 52) ביטל את השותפות. מכיון שממונו בסכנה, זכאי הוא לחלוק שלא מדעת חבירו, ולהציל את שלו, בין שחבירו יכול להציל ובין אינו יכול (גמרא שם). 53) פירושו של רבא, שם. 54) אפילו כשאין המשכיר יכול להציל, כי סתמו לבעל הבית הוא מציל. 55) והדין הוא, שפועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום (שם). 56) אם אין המשכיר יכול להציל, וזוכה השכיר מן ההפקר.

יא. שַׁיָּרָא[57] שֶׁחָנְתָה בַּמִּדְבָּר, וְעָמַד עָלֶיהָ גַּיִס לְטָרְפָהּ[58], וּפָסְקוּ עִם הַגַּיִס מָמוֹן וְנָתְנוּ לוֹ - מְחַשְּׁבִין לְפִי מָמוֹנָם[59], וְאֵין מְחַשְּׁבִין לְפִי נְפָשׁוֹת[60]. וְאִם שָׁכְרוּ תַּיָּר לִפְנֵיהֶם לְהוֹדִיעָם הַדֶּרֶךְ - מְחַשְּׁבִין שָׂכָרוֹ לְפִי מָמוֹן וּלְפִי נְפָשׁוֹת[61]. וְאַל יְשַׁנּוּ[62] מִמִּנְהַג הַחַמָּרִים.

57) גמרא שם. 58) לבוזזה. 59) לפי ערך החפצים, שכל אחד ואחד מוביל בשיירה. כי כוונת הגייס היתה לביזה. 60) כי לא היו בסכנה. 61) כי בלי התייר, המורה דרך, צפויה סכנה גם לממונם וגם לחייהם. 62) שאם נהגו לתת לתייר לפי ממון או לפי נפשות, עושים.

יב. רַשָּׁאִין[63] הַחַמָּרִים לְהַתְנוֹת בֵּינֵיהֶן[64]: כָּל מִי שֶׁתֹּאבַד מִמֶּנּוּ חֲמוֹר[65] מִבְּנֵי הַשַּׁיָּרָא - מַעֲמִידִין לוֹ חֲמוֹר אַחֶרֶת. וְאִם פָּשַׁע בָּהּ הוּא וְאָבְדָה - אֵין חַיָּבִין לְהַעֲמִיד לוֹ[66].

63) שם. 64) כשכולם רוצים, והתנאי קיים אפילו בדיבור בלבד, ואין אחד מהם יכול לחזור בו. 65) כגון שתיטרף על־ידי חיות רעות. 66) כי מקרה פשיעה אינו בכלל התנאי.

יג. אָבְדָה חֲמוֹרוֹ, וְאָמַר: תְּנוּ לִי דָּמֶיהָ[67] וַאֲנִי רוֹצֶה לִקַּח חֲמוֹר[68] וַהֲרֵינִי שׁוֹמֵר עִמָּכֶם[69] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[70]; אֶלָּא מַעֲמִידִין לוֹ חֲמוֹר אַחֵרֶת, כְּדֵי שֶׁיִּזְדָּרֵז עַצְמוֹ וְיִשְׁמֹר בְּהֶמְתּוֹ[71]. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה לוֹ בְּהֵמָה אַחֶרֶת[72] בַּשַּׁיָּרָא - אֵינוֹ דּוֹמֶה שׁוֹמֵר אַחַת לְשׁוֹמֵר שְׁתַּיִם[73].

67) במקום החמור (שם). 68) ולרש"י פירוש אחר. ראה שם. 69) מפני החיות והליסטים. 70) שאם יש לו בהמה, הוא מסייעם לשמור כהוגן. וכשאין לו בהמה, אינו מזדרז בשמירת ממון אחרים. 71) ועל־ידי־זה הוא עוזר בשמירת כל השיירה. 72) ובשבילה הוא מזדרז בשמירה כחבריו. 73) כי על שתי בהמות הוא שומר ביתר מסירות־נפש מאשר על האחת, ועל כן אם אמר תנו לי דמיה, אין שומעים לו, שם.

יד. סְפִינָה[74] שֶׁהָיְתָה מְהַלֶּכֶת בַּיָּם, וְעָמַד עָלֶיהָ נַחְשׁוֹל[75] לְטָבְעָהּ, וְהֵקֵלּוּ מִמַּשָּׂאָהּ[76] - מְחַשְּׁבִין לְפִי מַשְּׂאוּי[77], וְאֵין מְחַשְּׁבִין לְפִי מָמוֹן. וְאַל יְשַׁנּוּ[78] מִמִּנְהַג הַסַּפָּנִים.

74) שם. 75) גלים סוערים. 76) כדי להצילה מטביעה, יש הכרח להשליך חלק מן המטען לים. 77) "אם השליך זה מאה ליטרין זהב, ישליך זה מאה ליטרין ברזל" (רש"י) כשלשניהם מטען באותו משקל. 78) אם היה לספנים מנהג אחר, עושים כמנהגם. והדין שלמעלה מחייב כשאין נוהג קבוע. וכן יש להבין גם הלכה יא.

טו. רַשָּׁאִין[79] הַסַּפָּנִים לְהַתְנוֹת בֵּינֵיהֶן: כָּל מִי שֶׁתֹּאבַד לוֹ סְפִינָה - מַעֲמִידִים לוֹ סְפִינָה אַחֶרֶת. פָּשַׁע בָּהּ וְאָבְדָה, אוֹ שֶׁפֵּרַשׁ לְמָקוֹם שֶׁאֵין הַסְּפִינוֹת הוֹלְכוֹת בּוֹ בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן[80] - אֵין חַיָּבִין לְהַעֲמִיד לוֹ[81].

79) שם. הלכה זו מקבילה להלכה יב. 80) אפילו היו הולכות בו בזמן אחר, כגון שהלך בתשרי סמוך ליבשה כדרכו בניסן, שהנהרות גדלים מהפשרת השלגים, ונתקלה ונשברה. 81) כי על־מנת־כן לא התנו.

יום ג' י' אלול ה'תשע"ה

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו דיני הכרזת אבידה כיצד ובאי זה מקום מכריז, ובאי זה סימן ישיבנה למי שיתן אותו. וכן נתבארו בו המוצא אבידה מה יעשה ממנה, הדברים שהוא אסור לעשותם והדברים שהוא חייב לעשותם. ומה הוא הדבר שהוא חייב בשמירתו ומה הוא הדבר שאינו חייב בשמירתו.

א. הַמּוֹצֵא אֲבֵדָה שֶׁהוּא חַיָּב לְהַחֲזִירָהּ[2] - חַיָּב לְהַכְרִיז[3] עָלֶיהָ וּלְהוֹדִיעָהּ[4] וְלוֹמַר: מִי שֶׁאָבַד לוֹ מִין פְּלוֹנִי[5], יָבוֹא וְיִתֵּן סִימָנִין[6] וְיִטֹּל. אֲפִלּוּ הָיְתָה שָׁוֶה פְּרוּטָה בְּעֵת הַמְּצִיאָה וְהוּזְלָה[7] - חַיָּב לְהַכְרִיז[8] עָלֶיהָ. וְאֶבֶן גְּבוֹהָה[9] הָיְתָה חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁעָלֶיהָ הָיוּ מַכְרִיזִין.

2) על אבידה שאינו חייב להחזירה - עיין פרק יא ופרק יד וכו'. 3) משנה בבא מציעא כז: ההכרזה היא במקום פומבי, כמו בסוף הלכה זו, ועיין להלן הלכה ח־ט. 4) במקום שאי אפשר להכריז, דין שיודיע לשכניו ולמיודעיו. ראה הלכה ט. 5) דוגמאות בהלכה ב ואל יכריז סתם "אבדה" מצאתי, כדי שלא להטריח לשווא את אלו שאבדו חפצים אחרים. הלכה זו היא כדעת רב נחמן, בבא מציעא כח: וכך פסק הרי"ף. 6) המייחדים חפץ זה מיתר החפצים מאותו מין. 7) ופחות משווה פרוטה אינה מציאה. 8) שבשעה שמצאה הייתה שווה פרוטה ונתחייב בה (בבא מציעא כז.). 9) זו הנזכרת בברייתא שם כח: "אבן טוען" משום שלשם באו כל אלו שאבדו להם אבידות (בתענית יט. הגירסה "הטוען").

ב. כֵּיצַד מַכְרִיז[10]? אִם מָצָא מָעוֹת - מַכְרִיז: מִי שֶׁאָבַד לוֹ מַטְבֵּעַ[11]. וְכֵן מַכְרִיז: מִי שֶׁאָבַד לוֹ כְּסוּת אוֹ בְּהֵמָה אוֹ שְׁטָרוֹת, יָבוֹא וְיִתֵּן סִימָנִים וְיִטֹּל. וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[12] מִפְּנֵי שֶׁהוֹדִיעַ מִין הָאֲבֵדָה, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מַחֲזִירוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן סִימָנִים מֵבְהָקִין[13].

10) בהלכה זו באות דוגמאות לכלל "מין פלוני" שבהלכה א. 11) אבל אינו מפרט איזו מטבע. 12) מפני הרמאי, שאם ידע את מין האבידה, כגון כסות, וידע במקרה את בעל הכסות שאבדה ומכיר בסימניה, יתן סימניה ויטלה. חשש זה מביע רב יהודה, ומשום כך הוא סובר "אבידה" מכריז, בבא מציעא כח: 13) כגון מידת ארכה ומידת רחבה של הכסות, אבל סימן בעלמא, כגון צבע הבגד, אינו מספיק, כי יש הרבה בגדים באותו צבע, וראה שם כז: תוספות דיבור המתחיל ואנא. וראה לקמן הלכה ה.

ג. בָּא בַּעַל הָאֲבֵדָה וְנָתַן סִימָנִים שֶׁאֵינָן מֵבְהָקִין[14] - אֵין מַחֲזִירִין לוֹ, עַד שֶׁיֹּאמַר סִימָנִים מֵבְהָקִין. וְהָרַמַּאי, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר סִימָנִים מֵבְהָקִין - אֵין מַחֲזִירִין לוֹ, עַד שֶׁיָּבִיא עֵדִים[15] שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים: וְהָיָה עִמְּךָ עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ - עַד שֶׁתַּחְקֹר אַחֲרָיו אִם רַמַּאי הוּא אִם לָאו[16].

14) כגון אדום ולבן. 15) כי אם הוא ידוע כרמאי, יש לחשוש שנודעו לו הסימנים המובהקים בדרך רמאות. על כן דורשים ממנו עדים, ולא יספיק הסימן המובהק ביותר, כגון נקב יש בצד אות פלונית בשטר. 16) ["דרוש אחיך" משמע שתדרוש את אחיך לידע אם אינו רמאי ואם תמצא שהוא רמאי אל תחזיר לו אפילו בסימנים מובהקים].

ד. בָּרִאשׁוֹנָה, כָּל מִי שֶׁאָבְדָה לוֹ אֲבֵדָה וּבָא וְנָתַן סִימָנֶיהָ[17] - מַחֲזִירִין אוֹתָהּ לוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הֶחְזִיק רַמַּאי[18]. מִשֶּׁרַבּוּ הָרַמָּאִין, הִתְקִינוּ בֵּית דִּין, שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִין לוֹ[19]: הָבֵא עֵדִים שֶׁאֵין אַתָּה רַמַּאי וְטֹל[20].

17) המובהקים. 18) וממנו דרשו הבאת עדים שהאבידה היא שלו. 19) לאדם שלא הוחזק רמאי. 20) על פי סימנים.

ה. הַסִּימָנִים הַמֵּבְהָקִין - סוֹמְכִין עֲלֵיהֶם וְדָנִין עַל

פִּיהֶם בְּכָל מָקוֹם[21] דִּין תּוֹרָה[22]. וְהַמִּדָּה[23] אוֹ הַמִּשְׁקָל[24] אוֹ הַמִּנְיָן[25] אוֹ מְקוֹם הָאֲבֵדָה[26] - סִימָנִין מֻבְהָקִין הֵן.

21) אפילו באיסור, כגון להחזיר גט אשה בסימנים או להתיר עגונה על סמך סימנים שנמצאו בגוף ההרוג (שם כז:). 22) כדעת רבא שסימנים מן התורה הם (שם כח.). 23) כגון מידת אורך ורוחב, או מידה בלח, כגון ליטר שמן. 24) ביבש. 25) כגון עשרה דגים במחרוזת (שם כג:). 26) כשמצא ברשות היחיד, כדעת רבא שם כב: שמקום הוא סימן. וראה לקמן פרק טו הלכה י. [ישנם שלושה סוגי סימנים: א. מובהקים ביותר, כגון נקב בצד אות פלונית בשטר; ב. מובהקים, כגון מידה, משקל ומניין; ג. אינם מובהקים. ודעת רבינו, שמובהקים ביותר סומכים עליהם בכל עניינים, סוג ב' מועיל להחזיר אבידה אבל לא באיסורים. ומה שכתב רבינו כאן: "והמידה או המשקל או המניין וכו' סימנים מובהקים הם" הכוונה להחזרת אבידה, ומה שאמר בראש הלכה זו: "הסימנים המובהקים" הכוונה לסימנים מסוג א. כך פירש בכסף משנה].

ו. בָּאוּ שְׁנַיִם[27], זֶה נָתַן סִימָנֵי הָאֲבֵדָה, וְזֶה נָתַן סִימָנֵי הָאֲבֵדָה כְּמוֹ שֶׁנָּתַן הָאַחֵר[28] - לֹא יִתֵּן לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה, אֶלָּא תִּהְיֶה מֻנַּחַת[29] עַד שֶׁיּוֹדֶה הָאֶחָד לַחֲבֵרוֹ אוֹ יַעֲשׂוּ בֵּינֵיהֶן פְּשָׁרָה. נָתַן הָאֶחָד אֶת הַסִּימָנִים, וְהַשֵּׁנִי הֵבִיא עֵדִים - יִתֵּן לְבַעַל הָעֵדִים[30]. זֶה נָתַן סִימָנִים, וְזֶה נָתַן סִימָנִים וְעֵד אֶחָד - הֲרֵי הָעֵד הָאֶחָד כְּמוֹ שֶׁאֵינוֹ[31], וְיַנִּיחַ.

27) וכל אחד מהם טוען, שממנו נפלה, מימרא של רבא, שם כח. 28) אבל אם אחד נתן סימן מובהק וחבירו נתן סימן מובהק ביותר, תינתן המציאה לחבירו. ראה הלכה ז. 29) אצל המוצא, ויעשה בהם כמו במציאה שלא נודעו בעליה. ראה להלן הלכות טו־יז. 30) כי עדים עדיפים מסימנים, אף־על־פי שגם סימנים מן התורה. 31) מכיוון שכל אחד מהם טוען שאבדה ממנו, ונותן סימנים חשובים כמו של חבירו, אין כוח בידי עד אחד להכריע (שם).

ז. מָצָא שִׂמְלָה וְכַיּוֹצֵא בָהּ, וְזֶה הֵבִיא עֵדֵי אֲרִיגָה שֶׁאֲרָגוּהָ לוֹ, וְזֶה הֵבִיא עֵדִים שֶׁנָּפְלָה מִמֶּנּוּ - יִתֵּן לְעֵדֵי נְפִילָה[32]. זֶה נָתַן מִדַּת אָרְכָּהּ, וְזֶה נָתַן מִדַּת רָחְבָּהּ - יִתֵּן לְמִי שֶׁנָּתַן מִדַּת אָרְכָּהּ; שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּשַּׁעֵר הָרַמַּאי מִדַּת רָחְבָּהּ[33] כְּשֶׁהָיָה בְּעָלֶיהָ מִתְכַּסֶּה בָּהּ. זֶה נָתַן מִדַּת אָרְכָּהּ וְרָחְבָּהּ, וְזֶה כִּוֵּן מִשְׁקְלוֹתֶיהָ - יִתֵּן לְמִי שֶׁכִּוֵּן מִשְׁקָלָהּ[34]. זֶה נָתַן מִדַּת אָרְכָּהּ וְרָחְבָּהּ[35], וְזֶה נָתַן מִדַּת הָאִמְרָיוֹת[36] שֶׁבָּהּ - יִתֵּן לְמִי שֶׁנָּתַן מִדַּת אָרְכָּהּ וְרָחְבָּהּ[37].

32) אנו אומרים, שזה שארגוה לו מכרה לחבירו, שהרי עדים מעידים שנפלה ממנו (שם). 33) שהיא קטנה, מה שאין כן מידת אורכה שהיא גדולה וקשה יותר לשער. 34) כי מידת רוחבה אפשר לשער, כפי שאמרנו, ואפילו מידת אורכה אפשר בקושי לשער, אבל לא משקלה של השמלה. על כן משקל השמלה הוא סימן מובהק יותר ממידת רוחבה ואורכה. 35) כל מידה לחוד. 36) שפות הבגד. 37) הכלל בהלכה זו הוא, שבעל הסימנים המובהקים יותר יקבל את האבידה.

ח. בָּרִאשׁוֹנָה, כָּל מִי שֶׁמָּצָא אֲבֵדָה, הָיָה מַכְרִיז עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה רְגָלִים[38]. רֶגֶל רִאשׁוֹן - אוֹמֵר: רִאשׁוֹן. שֵׁנִי[39] - אוֹמֵר: שֵׁנִי. שְׁלִישִׁי - מַכְרִיז סְתָם[40], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְחַלֵּף לוֹ שֵׁנִי בִּשְׁלִישִׁי[41]. וְאַחַר רֶגֶל הָאַחֲרוֹן בְּשִׁבְעַת יָמִים מַכְרִיז פַּעַם רְבִיעִית; כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ הַשּׁוֹמֵעַ[42] לְבֵיתוֹ בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים[43] וִימַשֵּׁשׁ כֵּלָיו[44], וְיַחֲזֹר בִּשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים, וְיִמְצָא זֶה הַמַּכְרִיז מַכְרִיז בַּשְּׁבִיעִי[45].

38) כדעת רבי יהודה במשנה שם כח. והטעם הוא, כי בשלושת הרגלים חייבים כל בני ישראל לעלות לירושלים, ומי שלא עלה בראשון ובשני יעלה בשלישי. 39) המוצא מציין שזהו הרגל השני שהוא מכריז, כדי שהמאבד ידע שיש לו שהות עד הרגל השלישי ולא יצטרך לחזור מיד (שם). 40) בלי לציין איזה רגל זה, וכל השומע ידע, שזהו הרגל האחרון, ואם נמצא שאבד לו חפץ, יחזור מיד. 41) אם יכריז שלישי עלול השומע בטעות להחליפו בשני (בגלל ה"שין" המשותפת), ויחשוב שיש לו שהות עד הרגל הבא, ולא יחזור מיד ויפסיד את אבידתו. 42) שלא היה בשני הרגלים הקודמים. 43) אם ביתו נמצא במרחק כזה. 44) כדי לברר אם אבד לו כלי ממין זה. 45) יותר משבעה ימים לא הטריחו חכמים את המוצא שישהה בירושלים. ואף־על־פי ששבעת הימים מספיקים רק לאלו הגרים עד דרך שלושת ימים מירושלים ולא יותר (דעת רבא שם).

ט. מִשֶּׁחָרַב[46] בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ מַכְרִיזִין בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת[47] וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת[48]. מִשֶּׁרַבּוּ הָאֲנָסִין[49] וְאָמְרוּ: הַמְּצִיאָה שֶׁל מֶלֶךְ הִיא[50], הִתְקִינוּ שֶׁיְּהִיוּ מוֹדִיעִין לִשְׁכֵנָיו וְלִמְיַדְּעָיו[51] וְדַיּוֹ.

46) המשך הברייתא הקודמת שם. 47) שמתפללים שם ורבים מצויים שם. 48) שלומדים שם ורבים מצויים שם. 49) שלקחו בכוח את המציאה מיד המוצא. 50) כגון הפרסים (שם), ומשום כך חששו להכריז במקום פומבי. 51) והם הודיעו למכרים שלהם.

י. הִכְרִיז[52] אוֹ הוֹדִיעַ[53] וְלֹא בָּאוּ הַבְּעָלִים - תִּהְיֶה הַמְּצִיאָה מֻנַּחַת אֶצְלוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא אֵלָיו[54]. וּבְכָל זְמַן שֶׁהָאֲבֵדָה אֶצְלוֹ, אִם נִגְנְבָה אוֹ אָבְדָה - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָהּ; וְאִם נֶאֱנְסָה[55] - פָּטוּר. שֶׁשּׁוֹמֵר אֲבֵדָה כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר הוּא[56], מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּמִצְוָה וְנִפְטָר מִכַּמָּה מִצְוֹת עֲשֵׂה[57] כָּל זְמַן שֶׁהוּא עוֹסֵק בִּשְׁמִירָתָהּ[58].

52) בבית המקדש או בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. 53) למיודעיו בשעה שיש אנסים. 54) ויוודע מי הוא בעל האבידה (שם ל.). 55) כגון על ידי שודד מזויין, ולא היה

בכוח המוצא למנוע זאת. 56) שחייב בגניבה ופטור באונס. פסק כרב יוסף בבא מציעא כט. פב. ובבא קמא נו. שהרי התלמוד אומר "דכולי עלמא אית להו דרב יוסף" (דעת הכל כדעת רב יוסף, שם פב.), וכך פסק רבינו חננאל. 57) שיש בהן חסרון כיס, כגון, נתינת פת לעני וכיוצא בה, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, ועל כן דינו כשומר שכר. 58) כגון שמנער את הכסות לצרכה, אבל לא כשהיא מונחת אצלו ללא טיפול. שהרי אמרו העוסק במצוה פטור מן המצוה. והכלל הוא: כל שאפשר לו לקיים שתי המצוות יחד, חייב בשתיהן, שאם לא כן, מי שתפילין בראשו וציצית בבגדו יהא פטור מכל המצוות. וראה שם תוספות דיבור המתחיל בההיא הנאה.

יא. וְצָרִיךְ לְבַקֵּר[59] אֶת הָאַבֵּדָה וּלְבַדְּקָהּ[60], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּפָּסֵד וְתֹאבַד מֵאֵלֶיהָ[61]; שֶׁנֶּאֱמַר: וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ - רְאֵה הֵיאַךְ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ[62]. כֵּיצַד? מָצָא כְּסוּת שֶׁל צֶמֶר[63] - מְנַעֲרָהּ[64] אַחַת לְשִׁלְשִׁים יוֹם. וְלֹא יְנַעֲרֶנָּה בְּמַקֵּל[65], וְלֹא בִּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם[66]. וְשׁוֹטְחָהּ עַל גַּבֵּי מִטָּה לְצָרְכָּהּ[67] בִּלְבַד, אֲבָל לֹא לְצָרְכָּהּ וּלְצָרְכּוֹ[68]. נִזְדַּמְּנוּ לוֹ אוֹרְחִים - לֹא יִשְׁטָחֶנָּה בִּפְנֵיהֶם וַאֲפִלּוּ לְצָרְכָּהּ - שֶׁמָּא תִּגָּנֵב.

59) מזמן לזמן. 60) בשעה שהוא מבקר אותה יבדוק אם לא נתקלקלה. 61) כגון, עש בכסות. 62) כלומר, תשיב לו בשלימות (משנה בבא מציעא כח:). 63) אבל בגד פשתן לא ינער, כי הניעור מזיק לו (גמרא שם). כך פירשו רבינו חננאל והרי"ף. 64) מן האבק. 65) כי עלולה להיקרע. 66) האוחזים בשני ראשיה ומנערים, וממתחים אותה יותר מדי. 67) שתתאוורר (שם ל.). 68) לכסות את המיטה. זוהי בעייא שלא נפתרה ופסק רבינו לחומרא.

יב. מָצָא כְּלֵי עֵץ - מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרָקְבוּ. כְּלֵי נְחֹשֶׁת - מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּחַמִּין[69], אֲבָל לֹא עַל יְדֵי הָאוּר[70], מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁחִיקָן[71]. כְּלֵי כֶּסֶף - מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּצוֹנֶן, אֲבָל לֹא בְּחַמִּין, מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁחִירָן. מָצָא מַגְרֵפוֹת[72] וְקַרְדֳּמוֹת - יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּרַךְ, אֲבָל לֹא בְּקָשֶׁה, מִפְּנֵי שֶׁמַּפְחִיתָן[73]. מָצָא כְּלֵי זָהָב וּכְלֵי זְכוּכִית וּכְסוּת שֶׁל פִּשְׁתָּן[74] - הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בָּהֶן עַד שֶׁיָּבוֹא אֵלִיָּהוּ. וְכַדֶּרֶךְ שֶׁאָמְרוּ בַּאֲבֵדָה, כָּךְ אָמְרוּ בְּפִקָּדוֹן שֶׁהָלְכוּ בְּעָלָיו לִמְדִינַת הַיָּם[75].

69) אפילו בחמים וכל שכן בצונן. 70) לא יתן הכלי על האור (אש). 71) ומאבדים מן החומר שהאש אוכלת. 72) מין מעדר. 73) פוגמם. 74) שהניעור מזיק לה. 75) ועל כן חייב השומר לטפל בפיקדון באותה דרך שהמוצא חייב לטפל במציאה, אבל אם בעל הפיקדון נמצא באותה ארץ, הרי זה לא יגע בה.

יג. מָצָא סְפָרִים - קוֹרֵא בָּהֶן[76] אַחַת לְשִׁלְשִׁים יוֹם. וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לִקְרוֹת - גּוֹלְלָן[77] כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּלְעוֹלָם[78] לֹא יִלְמַד בָּהֶן לְכַתְּחִלָּה[79], וְלֹא יִקְרָא פָּרָשָׁה וְיִשְׁנֶה[80], וְלֹא יִקְרָא פָּרָשָׁה וִיתַרְגֵּם[81]. וְלֹא יִפְתַּח בּוֹ יָתֵר מִשְּׁלֹשָׁה דַּפִּין[82]. וְלֹא יִהְיוּ שְׁנַיִם קוֹרִין בִּשְׁנֵי עִנְיָנִין, שֶׁמָּא יִמְשֹׁךְ זֶה וְיִמְשֹׁךְ זֶה וְיִבְלֶה הַסֵּפֶר; אֲבָל קוֹרִין הֵן בְּעִנְיָן אֶחָד[83]. וְלֹא יִקְרְאוּ שְׁלֹשָׁה בְּסֵפֶר אֶחָד, וַאֲפִלּוּ בְּעִנְיָן אֶחָד.

76) כדי לאוורר אותם. 77) כדי שייכנס בהם אוויר. בתקופת המשנה היו הספרים עשויים בצורת מגילות. 78) אפילו אחת לשלושים יום. 79) עניין שלא למד, כי מתעכב זמן רב על מקום אחד. וזה לא לטובת הספר. 80) ויקרא פעם שנייה, גמרא שם. 81) לשפת העם. 82) עלול הספר ליפול ולהתקלקל. 83) לפי תשובת אביי (שם) שיש הבדל בין קריאה בעניין אחד ובין קריאה בשני עניינים וכפירושו של הרי"ף. אבל רש"י מפרש להיפך, שבעניין אחד אסור ובשני עניינים מותר.

יד. מָצָא תְּפִלִּין - שָׁם[84] דְּמֵיהֶן וּמַנִּיחָן עָלָיו[85]; שֶׁדָּבָר מָצוּי הוּא בְּיַד הַכֹּל[86], וְאֵין עֲשׂוּיִין אֶלָּא לְמִצְוָתָן בִּלְבַד[87].

84) מעריך. 85) את התפילין. 86) ואם המאבד ירצה תפילין, יוכל לקנותם בדמים. 87) ואין לחשוש שיהיה מעוניין דווקא בתפילין שלו.

טו. מָצָא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים, שֶׁהֲרֵי צָרִיךְ הוּא לְהַאֲכִילוֹ: אִם הָיָה דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה וְאוֹכֵל[88], כְּגוֹן פָּרָה וַחֲמוֹר - מְטַפֵּל בָּהֶן[89] שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[90] מִיּוֹם הַמְּצִיאָה, וּמַשְׁכִּירָן וְלוֹקֵחַ שָׂכָר וּמַאֲכִילָן. וְאִם הָיָה שְׁכָרָן יָתֵר עַל אֲכִילָתָן - הֲרֵי הַיָּתֵר לַבְּעָלִים. וְכֵן הַתַּרְנְגוֹלִין[91] - מוֹכֵר בֵּיצֵיהֶן וּמַאֲכִילָן כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. מִכָּן וְאֵילָךְ - שָׁם דְּמֵיהֶן עָלָיו[92], וַהֲרֵי הֵן שֶׁלּוֹ וְשֶׁל בְּעָלִים בְּשֶׁתָּפוּת[93], כְּדִין כָּל הַשָּׁם בְּהֵמָה מֵחֲבֵרוֹ.

88) ויכולים להאכילו את שכר מעשיו (משנה ובברייתא שם כח:). 89) ואל ימכור אותם, כמו בתפילין, מפני שהמאבד מעוניין בבהמתו שלמדה לשמוע בקולו. 90) "לא הטריחו רבנן באבידה יותר מדאי", שם כח. 91) התרנגולות (ברייתא שם). 92) השומה צריכה להיות על פי בית דין, כדלהלן הלכה טז, וראה הגהות חידושי אנשי שם על הרי"ף בסוגייה כאן. 93) מחצה על מחצה, כשכר על הטיפול בתרנגולות.

טז. מָצָא עֲגָלִים וּסְיָחִין[94]: שֶׁל רְעִי[95] - מְטַפֵּל בָּהֶן שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וְשֶׁל בְּרִיאָה[96] - שְׁלֹשִׁים יוֹם. אַוָּזִים וְתַרְנְגוֹלִין גְּדוֹלִים[97] - מְטַפֵּל בָּהֶן שְׁלֹשִׁים יוֹם. מָצָא קְטַנִּים[98], וְכָל דָּבָר שֶׁטִּפּוּלוֹ מְרֻבֶּה מִשְּׁכָרוֹ - מְטַפֵּל בָּהֶן שְׁלֹשָׁה יָמִים[99]. מִכָּן וְאֵילָךְ - מוֹכְרָן בְּבֵית דִּין. וְכֵן פֵּרוֹת[100] שֶׁהִתְחִילוּ לְהַרְקִיב וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מוֹכְרָן בְּבֵית דִּין.

94) שאוכלים ואינם עושים (ברייתא שם). 95) שרועים במרעה ואין טיפולם מרובה. 96) שצריך להאכילם (בזמן

שאין מרעה) ועולה בדמים מרובים. 97) שמוצאים בעצמם את מזונם (כך פירש רבינו חננאל ושלא כרש"י שם). 98) צריך להאכילם והטרחה וההוצאות מרובות. 99) שמא יבואו הבעלים. יותר מג' ימים לא יטפל, כדי למנוע הפסד מן הבעלים. 100) במפקיד פירות והתחילו להרקיב יש מחלוקת במשנה (בבא מציעא לח.). החכמים אומרים: לא יגע בהם, ורבן שמעון בן גמליאל אומר: מוכרם בפני בית דין, מפני שהוא כמשיב אבידה לבעלים. מכאן יוצא, שבאבידה גופה לדעת הכול ימכור בבית דין. והטעם הוא: במפקיד אל יגע, שהרי יש בעלים שיטפלו בהם, מה שאין כן באבידה.

1 **יז. מַה יֵּעָשֶׂה בַּדָּמִים? יִנָּתְנוּ לַמּוֹצֵא[101], וְיֵשׁ לוֹ**
2 **רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. לְפִיכָךְ, אִם נֶאֱנְסוּ, כְּגוֹן**
3 **שֶׁטְּרָפָם גַּיִס אוֹ טָבְעוּ בַּיָּם - חַיָּב לְשַׁלֵּם. וְאַף עַל**
4 **פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ[102] בָּהֶן; שֶׁכֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת**
5 **לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן - הֲרֵי הֵן אֲצָלוֹ כִּשְׁאֵלָה[103].**

101) עד שיבואו הבעלים. 102) זכות השימוש מחייבת אותו באונסין (שם). 103) ושואל חייב אף־על־פי שלא נשתמש.

6 **יח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּדְמֵי הָאֲבֵדָה[104], הוֹאִיל**
7 **וְנִטַּפֵּל בָּהֶן[105]; אֲבָל מְעוֹת אֲבֵדָה[106] - לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ**
8 **בָּהֶן[107]. לְפִיכָךְ, אִם אָבְדוּ בְּאֹנֶס - פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי הוּא**
9 **שׁוֹמֵר שָׂכָר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

104) דמים שקיבל תמורת האבידה. 105) הרשה רבי טרפון להשתמש בדמים מתוך הנחה שבעל האבידה יסכים לזה, כי יכיר טובה למוצא על טרחתו. 106) מעות שאבדו ומצאון. 107) כי לא טרח בהן (שם כט:).

10 **יט. כָּל אוֹתָן הַיָּמִים שֶׁמְּטַפֵּל בָּאֲבֵדָה קֹדֶם**
11 **שֶׁיִּמְכְּרֶנָּה[108] בְּבֵית דִּין, אִם הֶאֱכִילָהּ מִשֶּׁלּוֹ - נוֹטֵל**
12 **מִן הַבְּעָלִים. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהוּא נוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה,**
13 **מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם.**

108) באוכל ואינו עושה.

14 **כ. הַמּוֹצֵא מְצִיאָה - לֹא יִשְׁבַּע[109], מִפְּנֵי תִּקּוּן**
15 **הָעוֹלָם; שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר יִשְׁבַּע - יַנִּיחַ הַמְּצִיאָה**
16 **וְיֵלֵךְ לוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁבַּע[110]. אֲפִלּוּ מָצָא כִּיס[111],**
17 **וְטָעַן בַּעַל הַמְּצִיאָה שֶׁשְּׁנֵי כִּיסִים קְשׁוּרִים הָיוּ וְאִי**
18 **אֶפְשָׁר[112] שֶׁיִּמָּצֵא הָאֶחָד אֶלָּא אִם נִמְצָא הָאַחֵר**
19 **הַקָּשׁוּר עִמּוֹ - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁבַּע.**

109) אם מצא ארנק ובו עשר לירות, והמאבד טוען שהיו בו עשרים לירות. 110) אפילו על אמת. 111) ארנק. 112) והמאבד טוען טענת וודאי.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) נתבאר בו, שיש דברים שהמוצאן אינו חייב להכריז עליהם, מפני שאין בהם סימן, ומפני שנודע שנתייאשו הבעלים. ונתבאר בו כל פרטי הדברים שאין להם סימן. וכן נתבאר בו כל פרטי הדברים למי מחזירים בטביעות עין, הדברים שאין להם סימן.

20 **א. הַשִּׁמְלָה בִּכְלַל ׳כָּל אֲבֵדַת אָחִיךָ׳[2] הָיְתָה, וְכֵן**
21 **הַשּׁוֹר וְהַשֶּׂה[3] וַחֲמוֹר[4]. וְלָמָּה פָּרַט הַכָּתוּב חֲמוֹר?**
22 **לְהַחֲזִירוֹ בְּסִימָנֵי מַרְדַּעַת[5]. אַף עַל פִּי שֶׁהַסִּימָן בְּדָבָר**
23 **הַטָּפֵל[6] לוֹ - יַחֲזִיר. וְלָמָּה פָּרַט שׁוֹר וָשֶׂה?[7] לְהַחֲזִיר**
24 **אֲפִלּוּ גִּזַּת הַשֶּׂה[8] אוֹ גֵּז זְנָב[9] שׁוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
25 **דָּבָר מוּעָט[10]. וְלָמָּה פָּרַט הַשִּׁמְלָה?[11] לִלְמֹד מִמֶּנָּה:**
26 **מָה הַשִּׁמְלָה מְיֻחֶדֶת שֶׁיֵּשׁ לָהּ סִימָנִין, וְחֶזְקָתָהּ שֶׁיֵּשׁ**
27 **לָהּ תּוֹבְעִין[12], וְחַיָּב לְהַחֲזִיר[13]; אַף כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ**
28 **סִימָנִים - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹבְעִין, וְחַיָּב**
29 **לְהַחֲזִיר; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבְעִין, אֶלָּא נִתְיָאֲשׁוּ[14]**
30 **מִמֶּנּוּ הַבְּעָלִים - הֲרֵי הוּא שֶׁל מוֹצְאוֹ[15], אַף עַל פִּי**
31 **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָנִים[16].**

2) "וכן תעשה לכל אבידת אחיך", ראה 'ספרי' תצא רכד, ומשנה בבא־מציעא כז. 3) דברים כב, א. 4) שם, ג. 5) בסימני האוכף שעל החמור, אף־על־פי שאין לו סימן בחמור עצמו (גמרא שם). 6) לולא פרט "חמור", הייתי אומר מחזירים אוכף בסימני החמור, אבל אין מחזירים חמור בסימני אוכף. 7) גמרא שם. 8) צמר השה שגזז, אפילו מצא את השה בלי צמר ונטענה אצלו (שם). 9) השער בסוף הזנב יחזיר (שם). 10) ובאבידה שהיא דבר מועט, כגון פחות משווה פרוטה, אמרנו שאינו חייב לטפל בה ולא להחזירה (למעלה פרק יא הלכה יב), אבל כאן מחייבת התורה, מכיון שעיקר האבידה - השור - שוה פרוטה הוא. וראה נמוקי־יוסף לבבא־מציעא דף טו (דפוס ווילנא) ותוספות שם כז. ד"ה לגיזת זנבו. 11) משנה שם. 12) בעלים התובעים אותה. 13) ככתוב "וכן תעשה לשמלתו" (דברים כב, ג). [רבינו מתחיל ב"שמלה" כלשון המשנה, ואחרי כן הוא מסדר את הלימודים כפי שהם מסודרים בגמרא שם]. 14) ראה לקמן סוף הלכה ג. 15) מכיון שנשאר החפץ ללא בעלים. 16) ומתקבל על הדעת, שהבעלים לא התייאשו, מה־שאין־כן במקרה שידוע שהתייאשו הבעלים.

32 **ב. זֶה הַכְּלָל בַּאֲבֵדָה: כָּל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ סִימָן, כֵּיוָן**
33 **שֶׁאָבַד וְיָדְעוּ בּוֹ הַבְּעָלִים שֶׁאָבַד - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת**
34 **שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ בְּעָלָיו[17] מִמֶּנּוּ. כְּגוֹן מַסְמֵר אֶחָד אוֹ מַחַט**
35 **אַחַת[18] אוֹ מַטְבֵּעַ, שֶׁהֲרֵי אֵינָן יְכוֹלִים לִתֵּן סִימָן**
36 **לְהַחֲזִירוֹ לָהֶן. וּלְפִיכָךְ הֲרֵי הוּא לָזֶה שֶׁמְּצָאוֹ[19].**

17) מכיון שלא יוכלו להוכיח את בעלותם על החפץ. 18) בבא־מציעא כד. אם יש יותר מאחד, חייב להכריז, שהרי המספר הוא סימן. ראה לקמן פרק טז הלכה א. 19) כי הגיע לידו לאחר יאוש.

37 **ג. וְכָל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָן, כְּגוֹן שִׂמְלָה וּבְהֵמָה -**
38 **הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ מִמֶּנּוּ בְּעָלָיו; שֶׁהֲרֵי**
39 **דַּעְתָּן תְּלוּיָה לִתֵּן סִימָנִין שֶׁיֵּשׁ בּוֹ וְיַחֲזֹר לָהֶן. לְפִיכָךְ**
40 **הַמּוֹצְאוֹ חַיָּב לְהַכְרִיז[20]. אֶלָּא אִם כֵּן יָדַע שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ**
41 **הַבְּעָלִים, כְּגוֹן שֶׁשָּׁמַע אוֹתָם אוֹמְרִים: יַי לְחֶסְרוֹן**

כִּיס[21], וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ שֶׁמַּרְאִין שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ - חֲרֵי אוֹתָהּ הָאֲבֵדָה שֶׁל מוֹצְאָהּ.

20) משנה בבא־מציעא כד: כז. 21) "כללא דאבידתא, כיוון דאמר ווי ליה לחסרון כיס, מייאש ליה מינה" (שם כג.). בדבר שאין בו סימן אין צורך שיאמרו שמתייאשים, אלא בשעה שידעו הבעלים שאבד, הרי זה בחזקת שהתייאשו.

ד. וְכֵן אִם מָצָא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָן בְּיָם וּבְנָהָר[22] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אוֹ בְּמָקוֹם שֶׁרַבּוֹ עוֹבְרֵי כּוֹכָבִים[23] - חֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ בְּעָלָיו מִמֶּנּוּ מִשָּׁעָה שֶׁנָּפַל[24]. וּלְפִיכָךְ חֲרֵי הוּא שֶׁל מוֹצְאוֹ וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ הַבְּעָלִים[25] שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ מִמֶּנּוּ.

22) שם כא: כב: 23) שם כד: 24) ונודע לו שנפל, וא"כ הגיע ליד המוצא לאחר יאוש. 25) צ"ל: שהבעלים נתייאשו.

ה. יֵאוּשׁ שֶׁלֹּא מִדַּעַת[26], אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ סִימָן[27] - אֵינוֹ יֵאוּשׁ[28]. כֵּיצַד? נָפַל מִמֶּנּוּ דִּינָר וְלֹא יָדַע בּוֹ שֶׁנָּפַל, אַף עַל פִּי שֶׁכְּשֶׁיֵּדַע בּוֹ שֶׁנָּפַל יִתְיָאֵשׁ - חֲרֵי זֶה אֵינוֹ יֵאוּשׁ עַתָּה, עַד שֶׁיֵּדְעוּ הַבְּעָלִים שֶׁנָּפַל. אֲבָל אִם עֲדַיִן אוֹמְרִים הַבְּעָלִים: שֶׁמָּא נְתַתִּיו לְפִלּוֹנִי, אוֹ בְּמִגְדָּל[29] הוּא מֻנָּח, אוֹ שֶׁמָּא טָעִיתִי בְּחֶשְׁבּוֹן, וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים - אֵין זֶה יֵאוּשׁ.

26) כשידע המאבד שהחפץ אבד ממנו יתייאש, מכיון שאין בו סימן. אבל בשעה שמצא המוצא לא ידע עדיין בעל החפץ על מקרה האבידה, ועל כן לא התייאש, שם כא: 27) בדבר שיש בו סימן, אפילו שמעו במפורש שהמאבד התייאש לבסוף, אחרי שהגיעה האבידה ליד המוצא, לדעת הכל יאוש זה אינו קונה, מכיוון שהחפץ הגיע ליד המוצא לפני יאוש, ואסור היה למוצא לקחתה לעצמו (שם). 28) כדעת אביי, ולא כרבא. ודין זה הוא אחד מן הששה דברים שנפסקה הלכה בגמרא כאביי נגד רבא, כלל נקבע בגמרא: הילכתא כוותיה דאביי ב"יעל קגם" (נוטריקון של ששת הדינים). ואפילו אם לא ברור הדבר אם נודע לבעלים שהחפץ אבד או לא, אסור למוצא לקחתו לעצמו (מגיד־משנה). 29) בארון.

ו. הָרוֹאֶה חֲבֵרוֹ[30] שֶׁנָּפַל מִמֶּנּוּ דִּינָר עַל הָאָרֶץ וְלֹא יָדַע בּוֹ[31], וְנָטַל הַדִּינָר קֹדֶם יֵאוּשׁ[32] - עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה[33] וְעַל שְׁנֵי לָאוִין[34], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[35]. וַאֲפִלּוּ הֶחֱזִיר לוֹ הַדִּינָר לְאַחַר שֶׁנִּתְיָאֵשׁ - מַתָּנָה הִיא זוֹ[36], וּכְבָר עָבַר עַל הָאִסּוּרִים[37].

30) מימרא של רבא, בבא־מציעא כו: 31) ועל כן לא התייאש. 32) שלא שהה עד שימשמש המאבד בכיסו ויתייאש, ונטלו בכוונה לגוזלו. 33) השב תשיבם לאחיך (דברים כב, א). 34) לא תגזול (ויקרא יט, יג), לא תוכל להתעלם (דברים כב, ג). 35) למעלה פרק יא, הלכות א־ב. 36) כי לאחר יאוש שייך הדינר למוצא, גמרא שם. 37) כי בשעה שנטל, היה הדינר קנינו של המאבד. [ויש לשאול: מה בין זה לדין שבהלכה הקודמת, שאמרנו שהיאוש שבא אחרי שהמוצא נטל את האבידה אינו מקנה לו את החפץ? עמדו על זה כבר רבינו זרחיה בהשגותיו על הרי"ף, והרמב"ן שם ב"מלחמות", ושניהם אומרים, שקיים הבדל בין נוטל ומתכוון לגזול, כגון הדין שבהלכה זו, ובין נוטל אבידה סתם ובדעתו לזכות בה כדין. בנוטל על־מנת לגוזלה קנה אפילו אם נתייאשו הבעלים אחרי שנטל את החפץ, מה־שאין־כן בנוטל אבידה שבהלכה הקודמת. וחלוקים הם בטעמו של דבר, ראה שם].

ז. נָטַל הַדִּינָר לִפְנֵי יֵאוּשׁ עַל מְנָת לְהַחֲזִירוֹ[38], וּלְאַחַר יֵאוּשׁ נִתְכַּוֵּן לִגְזֹל אוֹתוֹ - עוֹבֵר מִשּׁוּם "הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם"[39]. הִמְתִּין לָהּ[40] וְלֹא הוֹדִיעַ לַבְּעָלִים וְלֹא נָטַל הַדִּינָר עַד שֶׁיָּדְעוּ הַבְּעָלִים[41] שֶׁנָּפַל, שֶׁהֲרֵי נִתְיָאֲשׁוּ[42] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[43], וְאַחַר כָּךְ נָטַל הַדִּינָר מֵעַל הָאָרֶץ - אֵינוֹ עוֹבֵר אֶלָּא מִשּׁוּם "לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם"[44]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[45].

38) גמרא שם. 39) שהרי נטל את הדינר לפני יאוש ונתחייב בהשבת אבידה, אבל על "לא תגזול" לא עבר, שהרי לאו זה אינו אלא בשעת נטילה, ואז התכוון להחזירו. כמו כן אינו עובר על "לא תוכל להתעלם", שהוא אזהרה לכובש את עיניו ונמנע מלהציל, אבל זה לא התעלם אלא נטלו על־מנת להחזירו. 40) לאבידה, בשעה שראה אותה. 41) כגון שמשמשו בכיסם ולא מצאו. 42) מכיון שאין במטבע סימן. 43) למעלה הלכה ב. 44) אבל משום לא תגזול, ומשום השב תשיבם - אינו עובר, שהרי נטל את הדינר אחרי שהתייאשו הבעלים. 45) כל דבר שאין בו סימן.

ח. רָאָה סֶלַע אוֹ מַטְבֵּעַ שֶׁנָּפַל, אֲפִלּוּ מִשְּׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם[46], וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ[47] שָׁוֶה פְּרוּטָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[48] - חַיָּב לְהַחֲזִיר; שֶׁמָּא שֶׁתָּפִין הֵן, וּמָחַל אֶחָד מֵהֶן חֶלְקוֹ[49] לַחֲבֵרוֹ, וְנִמְצֵאת אֲבֵדָתוֹ שֶׁל זֶה שָׁוָה פְּרוּטָה.

46) שם. כדברי רבא לפי "איכא דאמרי" (יש אומרים). לפי גרסתינו בגמרא אין כל מחלוקת בדין זה, אבל רבינו חננאל והרי"ף כנראה גירסא אחרת היתה לפניהם, ועל פיה נחלקו רב נחמן ורבא בזה, ופסקו כרבא שהוא אחרון, וגם רבינו פסק כמותם. טעמו של רב נחמן האומר "אינו חייב להחזיר", מפני שהבעלים התייאשו, מכיון שאינו יודע מי מהשנים לקח את אבידתו וכל אחד יכחיש. ורבא סובר שיש לחשוש שמא שלשתם שותפים ואינם חושדים זה בזה, ובטוח הוא שהמוצא יחזיר לו ולכן אינו מתייאש. 47) במטבע. 48) ויש מקום לומר שיזכה במציאתו "ממה־נפשך": אם אינם שותפים - הרי התייאש, ואם הם שותפים הרי אין באבידה שוה פרוטה, ונתבאר למעלה בפרק יא הלכה יב, שבפחות משוה פרוטה אין מצוות השבה. 49) רבינו מדייק ואומר "אחד מהם", אבל אין חוששים ששנים או יותר מחלו. ו"נפקא־מינה" (ומזה יוצא) שאם המטבע שוה פחות מפרוטה וחצי פרוטה אינו חייב

להחזיר, כי אפילו אם מחל אחד לחבירו עדיין אין האבידה שוה פרוטה.

ט. רָאָה חֲבֵרוֹ שֶׁנָּפַל מִמֶּנּוּ דִּינָר בְּתוֹךְ הַחוֹל[50] אוֹ בְּתוֹךְ הֶעָפָר[51], וְנִתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה כְּנוֹפֵל לַיָּם אוֹ לַנָּהָר, וַהֲרֵי הוּא שֶׁל מוֹצְאוֹ; שֶׁהֲרֵי נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ סִימָן. וַאֲפִלּוּ רָאָה אוֹתוֹ מֵבִיא כְּבָרָה[52] לְחַפֵּשׂ אַחֲרָיו - בְּדַעַת רְעוּעָה[53] הוּא מְחַפֵּשׂ, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּחַפְּשִׂים בֶּעָפָר שְׁאָר הַבַּלְשִׁין שֶׁלֹּא נָפַל מֵהֶן כְּלוּם, שֶׁמָּא יִמְצְאוּ מַה שֶׁנָּפַל לַאֲחֵרִים[54], כָּךְ הוּא זֶה מְחַפֵּשׂ, לֹא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִתְיָאֵשׁ.

50) מימרא של רבא, שם. 51) אדמה שנשחקה והיתה לאבק דק. 52) לנפות את החול, כדי למצוא את הדינר. 53) חלשה ובלי בטוחה. 54) ולא מתוך תקוה חזקה למצוא את שלו.

י. הַמּוֹצֵא[55] סֶלַע בַּשּׁוּק, מְצָאוֹ חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: שֶׁלִּי הִיא[56], וְחַדָּשָׁה הִיא, וְשֶׁל מְדִינָה פְּלוֹנִית הִיא, וְשֶׁל מֶלֶךְ פְּלוֹנִי הִיא; אֲפִלּוּ אָמַר: שְׁמִי כָּתוּב עָלֶיהָ - לֹא אָמַר כְּלוּם[57], וְאֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר. שֶׁאֵין סִימָנֵי הַמַּטְבֵּעַ סִימָן, מִפְּנֵי שֶׁחֻזְקָתוֹ לְהוֹצָאָה[58], וְאָנוּ אוֹמְרִין: שֶׁלּוֹ הָיְתָה[59], וְהוֹצִיאָהּ מִיָּדוֹ, וְנָפְלָה מִיַּד אַחֵר. וְהוֹאִיל וְאֵינוֹ סִימָן שֶׁסּוֹמְכִין עָלָיו - מִשְּׁעַת נְפִילָה נִתְיָאֵשׁ[60], וַהֲרֵי הִיא שֶׁל מוֹצְאָהּ.

55) ברייתא, שם כח: 56) ששמו טבוע במטבע. 57) שאין זה סימן. 58) סתם מטבע להוצאה עומדת. 59) ועל כן הוא יודע את הסימן. 60) אפילו במקרה שלא הוציאה ומידו נטלה.

יא. הַמּוֹצֵא[61] דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ סִימָן[62] בְּצַד דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָן[63] - חַיָּב לְהַכְרִיז[64]. בָּא בַּעַל הַסִּימָן וְנָטַל אֶת שֶׁלּוֹ[65], וְאָמַר שֶׁזֶּה בִּלְבַד נָפַל מִמֶּנּוּ - זָכָה הַמּוֹצֵא בַּדָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ סִימָן.

61) ברייתא, שם כה. 62) כגון פירות. 63) כגון כלי. 64) על הכל, ובעל הכלי יקבל גם את הפירות, משום שיש להניח שהפירות מתוך הכלי נפלו. וכל זה רק בפירות סגלגלים ויבשים שמטבעם להתגלגל וליפול מן הכלי. גמרא שם. וראה להלן פרק טו, הלכות יג-טו. 65) הכלי.

יב. הַמּוֹצֵא כְּלֵי חֶרֶשׂ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִכֵּלִים שֶׁצּוּרַת כֻּלָּן שָׁוָה: אִם כֵּלִים חֲדָשִׁים הֵם[66] - הֲרֵי הֵם שֶׁלּוֹ. שֶׁהֲרֵי הֵן כְּמוֹ דִינָר[67] מִשְּׁאָר הַדִּינָרִים, שֶׁאֵין לוֹ סִימָן; וְאֵין הַבְּעָלִים מַכִּירִים אוֹתָן, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם פֹּךְ זֶה אוֹ צְלוֹחִית[68] זוֹ שֶׁלּוֹ אוֹ שֶׁל אַחֵר[69]. וְאִם הָיָה כֵּלִים שֶׁשִּׁבְעָתָן הָעַיִן[70] - חַיָּב לְהַכְרִיז. שֶׁאִם יָבוֹא תַּלְמִיד חָכָם[71] וְיֹאמַר: אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִתֵּן בִּכְלִי כָּזֶה סִימָן, יֵשׁ לוֹ בּוֹ טְבִיעוּת עַיִן[72] - חַיָּב לְהַרְאוֹתוֹ לוֹ; אִם הִכִּירוֹ[73] וְאָמַר[74]: שֶׁלִּי הוּא - מַחֲזִירָן[75].

66) משנה בבא־מציעא כא. וגמרא שם כג: 67) למעלה הלכה ב. 68) כלי חרס צר וגבוה. 69) וכשם שהוא אבד, כך אחר אבד כלי בעל צורה כזו. 70) שהעין הורגלה בראיית הכלי והשימוש בו. 71) ראה לקמן הלכה יג. 72) מכיר את הכלי, לפי צורתו הכללית. 73) על־פי טביעות עין. 74) בוודאות. 75) אבל לא שבעתם העין, אין מחזירים. פסק כרבי שמעון בן אלעזר במשנתנו כפי פירוש הברייתא (שם כד.). [ותמה עליו בעל הגהות מיימוניות למה פסק כיחיד נגד רבים].

יג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[76] בְּתַלְמִיד וָתִיק[77], שֶׁאֵינוֹ מְשַׁנֶּה[78] בְּדִבּוּרוֹ כְּלָל, אֶלָּא בְּדִבְרֵי שָׁלוֹם[79] אוֹ בְּמַסֶּכְתָּא אוֹ בְּמִטָּה אוֹ בְּבֵית שֶׁהוּא מִתְאָרֵחַ בּוֹ. כֵּיצַד? הָיָה עוֹסֵק בְּמַסֶּכְתָּא דְּנִדָּה, וְאָמַר: בְּמִקְוָאוֹת אֲנִי שׁוֹנֶה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁאָלוּהוּ שְׁאֵלוֹת בְּעִנְיַן נִדָּה[80]; אוֹ שֶׁיָּשַׁן בְּמִטָּה זוֹ, וְאוֹמֵר: בָּזוֹ אֲנִי יָשֵׁן, שֶׁמָּא יִמָּצֵא שָׁם קֶרִי; אוֹ שֶׁנִּתְאָרַח אֵצֶל שִׁמְעוֹן, וְאָמַר: אֵצֶל רְאוּבֵן אֲנִי מִתְאָרֵחַ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ עַל זֶה שֶׁנִּתְאָרַח אֶצְלוֹ; אוֹ שֶׁהֵבִיא שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְהוֹסִיף וְגָרַע, כְּדֵי לְחַבְּבָן זֶה לָזֶה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[81]. אֲבָל אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁשִּׁנָּה בְּדִבּוּרוֹ חוּץ מִדְּבָרִים אֵלּוּ - אֵין מַחֲזִירִין לוֹ[82] בִּטְבִיעוּת עַיִן.

76) שמחזירים לתלמיד־חכם על־פי טביעות עין. 77) "בעל מדות ומעלות טובות" (ערוך השלם, ערך ותיק). 78) בבא־מציעא כד. 79) יבמות סה: וראה רי"ף לבבא־מציעא כאן. 80) משום שלא נעים לו לטפל בשאלות אלה. 81) כדעת רבי אילעא משום רבי אלעזר ברבי שמעון, ולא כדעת רבי נתן שאמר מצוה לשנות, יבמות שם. וראה רי"ף לבבא־מציעא כאן שפסק כרבי נתן. 82) שמא ישקר. מטעם זה אין מחזירים לעם הארץ בטביעות עין, משום שאנו חוששים שמא ישקר.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו דיני מציאת דבר שהוא נראה שהבעלים הניחוהו שם לדעת או שהוא ספק וכל התלוי בזה בשלימות. וכן נתבאר בו קצת הדברים שהם מותרים למוצאם מפני שאין בהם סימן, או מפני שהם כהפקר.

א. כָּל הַמּוֹצֵא אֲבֵדָה, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סִימָן בֵּין שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן, אִם מְצָאָהּ דֶּרֶךְ הַנָּחָה[2] - אָסוּר לְגַעַ בָּהּ[3], שֶׁמָּא בְּעָלֶיהָ הִנִּיחוּהָ שָׁם[4] עַד שֶׁיַּחְזְרוּ לָהּ; וְאִם יָבוֹא לִטְּלֶנָּה וְהָיָה דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ סִימָן - הֲרֵי אִבֵּד מָמוֹן חֲבֵרוֹ בִּידוֹ[5], שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ בָּהּ סִימָן לְהַחֲזִיר בּוֹ; וְאִם הָיָה דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ סִימָן - הֲרֵי זֶה הִטְרִיחָן לִרְדֹּף אַחֲרֶיהָ וְלָתֵת סִימָנָהּ. וּלְפִיכָךְ אָסוּר לוֹ שֶׁיְּגַעַ בָּהּ עַד שֶׁיִּמְצָאֶנָּה דֶּרֶךְ נְפִילָה[6]. וַאֲפִלּוּ נִסְתַּפֵּק לוֹ הַדָּבָר וְלֹא יָדַע[7] אִם דָּבָר זֶה אָבוּד אוֹ מֻנָּח - הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בּוֹ[8]. וְאִם עָבַר[9] וּנְטָלוֹ - אָסוּר לוֹ לְהַחֲזִירוֹ לְשָׁם[10]. וְאִם הָיָה דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ סִימָן - זָכָה בּוֹ[11], וְאֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִירוֹ[12].

2) ראה הלכה ב. 3) "מצא כלי באשפה, אם מכוסה לא

יגע בו" (משנה בבא־מציעא כה:). ושם מדובר בכלי שיש בו סימן, שהרי נאמר שם "אם מגולה נוטל ומכריז". 4) "דאמרינן הני אינש אצנעינהו, ואי שקיל להו לית להו למרייהו סימנא בגווייהו, הלכך לשבקינהו עד דאתי מרייהו ושקיל להו" (= שאנו אומרים: אלו - הגוזלות שנזכרו במשנה - איש הטמינם. ואם המוצא יטול אותם, אין לבעליהם סימן בהם. משום כך יעזוב אותם עד שיבואו בעליהם ויטלו אותם, גמרא שם). 5) על־ידי שנטל את האבידה לידו. 6) כגון פירות מפוזרים בשוק, או פרה רצה בין הכרמים. "או את שיו נדחים, כדרך הנדחים. מכאן אתה אומר, איזו היא אבידה . . . פרה ורצה בין הכרמים" ('ספרי' כי־תצא רכב). 7) כגון גוזלות מדדים מאחורי גדר ומקושרים בכנפיהם, שהם ספק אבדו בשוק והגיעו בקפיצות לגדר, ספק הניחום מאחורי הגדר, הואיל והם מקושרים. 8) "כל ספק הינוח לכתחילה לא יטול", בבא־מציעא כה: ולדעת רבינו "כל ספק הינוח" פירושו בין שאין בו סימן ובין שיש בו סימן. וראה כסף־משנה, שהביא דעת הרשב"א והר"ן, שביש בו סימן, אפילו בספק הינוח נוטל ומכריז. 9) על דין "לא יגע בו". 10) "ואם נטל לא יחזיר" (שם). והטעם שאסור לו להחזירו לשם הוא, שמא בינתיים באו הבעלים ולא מצאו את החפץ שהניחו, ושוב לא יחזרו לשם, ועל כן חייב המוצא שנטל להכריז. וראה ירושלמי כאן ו'תוספות' ד"ה ואם נטל. 11) שהרי אין בו סימן ולא יוכל להחזירו לבעלים, ולהחזיר למקום אינו חייב, כמו שאמרנו "ואם נטל לא יחזיר", ראה כסף־משנה כאן. 12) בדבר שיש בו סימן אסור להחזירו, משום שהוא חייב להכריז. בדבר שאין בו סימן אינו חייב להחזירו, אבל אין אוסרים עליו להחזירו, מכיון שזכה בו.

1 **ב. וְכָל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָן, בֵּין בְּדֶרֶךְ הַנָּחָה[13] בֵּין**
2 **בְּדֶרֶךְ נְפִילָה, בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד[14] בֵּין בִּרְשׁוּת**
3 **הָרַבִּים[15] - חַיָּב לְהַכְרִיז. כֵּיצַד דֶּרֶךְ הַנָּחָה? כְּגוֹן**
4 **שֶׁמָּצָא חֲמוֹר אוֹ פָּרָה רוֹעִים בַּדֶּרֶךְ[16] בַּיּוֹם[17], אוֹ**
5 **שֶׁמָּצָא כְּלִי מְכֻסֶּה בָּאַשְׁפָּה[18] - הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בָּהֶן;**
6 **שֶׁנֶּאֱמַר: נִדָּחִים בַּדֶּרֶךְ[19]. אֲבָל אִם מָצָא חֲמוֹר וְכֵלָיו**
7 **הֲפוּכִים, וּפָרָה רָצָה בֵּין הַכְּרָמִים[20], אוֹ כְּלִי מְגֻלֶּה**
8 **בָּאַשְׁפָּה - הֲרֵי זוֹ אֲבֵדָה, וְנוֹטֵל וּמַכְרִיז.**

13) בשעבר ונטלו, ראה הלכה א. 14) שאין רבים הולכים בה, כגון סימטה. 15) שרבים הולכים בה, כגון שוק. 16) משנה בבא־מציעא ל: 17) שדרכם בכך, אבל בלילה הריהם אבידה וחייב להכריז (גמרא שם, וראה הלכה ג). 18) משנה, שם כה: 19) ראה למעלה הערה ה. 20) שעלולה להיפצע וגם להזיק לכרם, ובוודאי בלי ידיעת הבעלים היא כאן.

9 **ג. רָאָה חֲמוֹר אוֹ פָּרָה רוֹעִים בָּאֲפָר[21] כְּדַרְכָּן[22]:**
10 **בַּלַּיְלָה - הֲרֵי זוֹ אֲבֵדָה[23]; בִּפְנוֹת הַיּוֹם[24] וּבַגֶּשֶׁף[25],**
11 **אִם רָאָה אוֹתָן שְׁלֹשָׁה יָמִים[26] זֶה אַחַר זֶה - הֲרֵי זוֹ**
12 **אֲבֵדָה, וְנוֹטֵל וּמַכְרִיז. רָאָה פָּרָה רָצָה בַּדֶּרֶךְ: אִם**
13 **פָּנֶיהָ כְּלַפֵּי הָעִיר[27] - אֵין זוֹ אֲבֵדָה; כְּלַפֵּי הַשָּׂדֶה[28] -**
14 **הֲרֵי זוֹ אֲבֵדָה.**

21) מקום מרעה. 22) כגון חמור וכליו מסודרים. 23) כי אין דרך הבעלים להוציא בהמה למרעה בלילה (שם ל:). 24) משהחשיך קצת. 25) לפני עלות השחר. 26) פחות משלושה ימים אין זו אבידה, שמא במקרה הוציאו את הבהמה למרעה מוקדם יותר או השאירו אותה לאחר חשכה. אבל שלושה ימים רצופים ודאי אבידה היא (גמרא שם). 27) הריהי חוזרת לבעליה, ומשום כך אין זו אבידה (שם לא.). 28) הרי בורחת מבעליה, ועל כן היא אבידה.

15 **ד. מְצָאָהּ רוֹעָה בֵּין הַכְּרָמִים - חַיָּב לְהַחֲזִיר מִשּׁוּם**
16 **אֲבֵדַת הַקַּרְקַע[29]. לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ הַכְּרָמִים שֶׁל עוֹבֵד**
17 **כּוֹכָבִים - אֵינָהּ אֲבֵדָה, וְאֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר[30]. וְאִם**
18 **חָשַׁשׁ[31] שֶׁמָּא יַהַרְגֶּנָּה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים כְּשֶׁיִּמְצָאֶנָּה**
19 **מִפְּנֵי שֶׁהִפְסִידָה הַכֶּרֶם - הֲרֵי זוֹ אֲבֵדָה, וְנוֹטֵל**
20 **וּמַכְרִיז.**

29) שאוכלת את הזמורות ומקלקלת את הכרם, אבל אבידת בהמה אין כאן, שהריהי רועה בנחת ואינה נפצעת (שם). 30) כי אינו מצווה על אבידת גוי, ראה למעלה פרק יא, הלכה ג. 31) גמרא שם.

21 **ה. מָצָא פָּרָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[32], אִם עוֹמֶדֶת חוּץ**
22 **לַתְּחוּם[33] - חַיָּב לְהַחֲזִיר[34]. הָיְתָה רוֹעָה בָּעֲשָׂבִים[35], אוֹ**
23 **שֶׁהָיְתָה בְּרֶפֶת[36] שֶׁאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת[37] וְאֵינָהּ מְאַבֶּדֶת[38]**
24 **- לֹא יִגַּע בָּהּ[39], שֶׁאֵין זוֹ אֲבֵדָה. מָצָא טַלִּית אוֹ**
25 **קַרְדֹּם: בְּצַד הַגָּדֵר[40] - הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בָּהֶן; בִּסְרַטְיָא[41]**
26 **- הֲרֵי זֶה נוֹטֵל וּמַכְרִיז[42]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

32) משנה בבא־מציעא לב. 33) אלפים אמה מחוץ לעיר. 34) אבל בתוך התחום אפילו ברשות הרבים, לא יגע בה. זהו כלשון אחרון של רבי יצחק בגמרא שם. כלל בידינו שהלכה כלשון אחרון. 35) ברייתא שם לא. הגירסא בגמרות שלנו היא: רועה בין הכרמים, אבל בכת"י ה' וברי"ף דפוס קושטא ובתוספתא, הגירסא היא: רועה בעשבים. 36) משנה שם לב. 37) שאינה נעולה ויכולה לצאת. 38) כגון שאין לה פתחים מכל ארבע רוחותיה (טור חושן־משפט סימן רסא), שתעורר את הבהמה לברוח משם, גמרא שם. 39) ואפילו חוץ לתחום, כרבי יצחק בלשון אחרון. ראה לחם־משנה. 40) שדרך הפועלים להניח שם כליהם (ברייתא שם לא.). 41) בכביש. 42) שאין אדם מניח כלים בכביש, ובוודאי אבידה הם.

27 **ו. מָצָא גּוֹזָלוֹת[43] מְקֻשָּׁרִין בְּכַנְפֵיהֶן[44] וּמְדַדִּין[45] אַחַר**
28 **הַגָּדֵר[46] אוֹ אַחַר הַגֶּפֶה[47] אוֹ בַּשְּׁבִילִין שֶׁבַּשָּׂדוֹת - הֲרֵי**
29 **זֶה לֹא יִגַּע בָּהֶן, שֶׁמָּא בְּעָלֵיהֶן הִנִּיחוּם שָׁם[48]. וְאִם**
30 **נְטָלָן - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ[49]. וְאִם הָיוּ קְשׁוּרִין קֶשֶׁר שֶׁהוּא**
31 **סִימָן[50] - חַיָּב לְהַכְרִיז[51]. וְכֵן אִם מְצָאָן קְבוּעִים**
32 **בִּמְקוֹמָן[52] - חַיָּב לְהַכְרִיז; שֶׁהַמָּקוֹם סִימָן[53].**

43) משנה בבא־מציעא כה: 44) שהכל קושרים כך, ועל כן אין הקשר סימן (גמרא שם). 45) ומהלכים מעט מעט (רבינו חננאל). 46) של אבנים. 47) של עץ או של

קנים. 48) גמרא שם. 49) שהרי אין בהם סימן, ולא יוכל להחזירם לבעליהם (ראה למעלה סוף ה"א). 50) שאין הכל קושרים כך. 51) גמרא שם. 52) ולא מדדים, כגון שקשורים ברגליהם. 53) כדעת רבא, בבא־מציעא כב: כג. וכמו שמשמע מקושיית הגמרא, ולהוי מקום סימן", שם כה:

ז. מָצָא בָּאַשְׁפָּה[54] כְּלִי מְכֻסֶּה[55] - הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[56]. וְאִם אַשְׁפָּה שֶׁאֵינָהּ עֲשׂוּיָה לְהִתְפַּנּוֹת הָיְתָה, וְנִמְלַךְ עָלֶיהָ לְפַנּוֹתָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁמְּצָאוֹ מְכֻסֶּה - נוֹטֵל וּמַכְרִיז[57]. וְכֵן אִם הָיוּ כֵּלִים קְטַנִּים, כְּגוֹן סַכִּין וְשַׁפּוּד וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אֲפִלּוּ הָיוּ מְכֻסִּין בָּאַשְׁפָּה הַקְּבוּעָה[58] - נוֹטֵל וּמַכְרִיז[59].

54) משנה, שם כה: 55) וודאי הניחוהו שם הבעלים. 56) למעלה הלכה א. 57) שהרי עם פינוי האשפה נתגלה הכלי, ואפשר שיקחנו אדם שאינו הגון ולא יחזירו (משנה וגמרא שם). 58) שאינה עשויה להתפנות. 59) שאבידה הם, שיש להניח שהשליכם שם עם האשפה שהוציא מן הבית, מבלי להרגיש בהם, מפני קטנותם (גמרא שם).

ח. מָצָא פֵּרוֹת מְפֻזָּרִין[60]: דֶּרֶךְ הַנָּחָה[61] - לֹא יִגַּע בָּהֶן[62]; דֶּרֶךְ נְפִילָה[63] - הֲרֵי הֵן שֶׁלּוֹ[64]. וְכֵן אִם מָצָא כְּרִיכוֹת קְטַנּוֹת[65] שֶׁל שְׁבָלִים בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[66], שֶׁהֲרֵי אֵין בָּהֶן סִימָן[67], אוֹ שֶׁמָּצָא עִגּוּלֵי דְּבֵלָה[68], וְכִכָּרוֹת שֶׁל נַחְתּוֹם[69], וּמַחֲרוֹזוֹת שֶׁל דָּגִים[70], וַחֲתִיכוֹת שֶׁל בָּשָׂר[71], וְגִזֵּי צֶמֶר הַבָּאוֹת מִמְּדִינָתָן[72], וַאֲנִיצֵי[73] פִּשְׁתָּן, וּלְשׁוֹנוֹת שֶׁל אַרְגָּמָן[74] - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ[75], מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן סִימָן[76]. וְאִם יֵשׁ בָּהֶן סִימָן - נוֹטֵל וּמַכְרִיז; שֶׁסִּימָן הֶעָשׂוּי לִדְרֹס הֲרֵי הוּא סִימָן.

60) משנה בבא־מציעא כא. 61) בסדר, גמרא שם. 62) שאין זו אבידה. 63) ללא סדר, גמרא שם. 64) מכיון שאין בהם סימן - התייאשו מהם הבעלים. ראה כסף־משנה. 65) אבל גדולות חייב להכריז, ראה לקמן הלכה י. 66) שמתגלגלות ממקום למקום על־ידי רגלי הבהמות, ואין המקום סימן. 67) אבל אם יש בהן סימן חייב להכריז, אף־על־פי שזהו "סימן העשוי להדרס" (פירוש: שאפשר שיטושטש ע"י דריסת רגלי אדם), כרבא שם כב: וכג. 68) תאנים יבשות צמודות זו לזו בצורת עיגול (משנה כא.). 69) כל ככרות הנחתומים שוות, ואין בהן סימן. 70) דגים חרוזים יחד בחוט, וכולם חורזים כך. 71) כולן נחתכו במשקל אחד. 72) כמות שהן גזוזות לפני עיבודן בבית האומן. 73) חבילות. 74) צמר סרוק וארוז כעין לשון, וצבוע ארגמן ומצויים הם, ועל כן אין זה סימן. 75) וכל זה במצא ברשות הרבים, אבל ברשות היחיד - מקום סימן. ראה ההלכות הבאות. 76) כל זמן שלא נדרס, כדעת רבא שם כב:

ט. אֲבָל אִם מָצָא כִּכָּרוֹת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת[77], וְגִזֵּי צֶמֶר הַלְקוּחוֹת מִבֵּית הָאֻמָּן, כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן - חַיָּב לְהַכְרִיז; שֶׁכָּל אֵלּוּ[78] יֵשׁ לָהֶם סִימָנִין מֵבֶּהָקִין[79]. וְאִם נִפְתְּחוּ הָאוֹצָרוֹת[80] שֶׁל יַיִן וְשֶׁל שֶׁמֶן - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵם רְשׁוּמִין[81]. שֶׁכָּל הַכַּדּוֹת כָּךְ הָיוּ רְשׁוּמוֹת, וְנִמְצְאוּ אֵלּוּ הַכַּדִּין כְּכִכְּרוֹת הַנַּחְתּוֹם, שֶׁיֵּשׁ צוּרָה אַחַת לְכֻלָּן וּמִשְׁקָל אֶחָד[82] לְכֻלָּם.

77) משנה, שם כה. 78) בכדים הסימן הוא הרישום, פירוש: שהם מוגפים ומרוחים בטיט סביב המגופה. 79) ראה למעלה פרק יג, הלכה ג. 80) שהגיע זמן מכירת היין והשמן. והרבה אנשים מוציאים כדיהם למכירה (גמרא שם כג:). 81) "כיסוי הקנקנים כשהוא מהודק וטחוי בטיט - נקרא רשום" (רש"י ורבינו חננאל). 82) לולא זה היה המשקל סימן מובהק, ראה למעלה פרק יג, הלכה ה.

י. מָצָא כְּרִיכוֹת בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד: אִם דֶּרֶךְ נְפִילָה - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ[83], וְאִם דֶּרֶךְ הַנָּחָה - חַיָּב לְהַכְרִיז[84]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָהֶם סִימָן - הַמָּקוֹם סִימָן, (אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ סִימָן מֵבֶּהָק). מָצָא אֲלֻמּוֹת[85], בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - נוֹטֵל וּמַכְרִיז[86].

83) משום שאין בהן סימן, והמקום גם כן אינו סימן, מכיון שנפלו בלי ידיעתו יש להניח שאינו יודע מקומן (גמרא שם כד.). 84) אם נטל, שהרי לכתחילה לא יטול, ראה למעלה הלכה א. רבינו מדייק בלשונו ומבחין בין "חייב להכריז" ובין "נוטל ומכריז" בהלכה זו כמו בהלכות הקודמות. ראה "חייב להכריז" תחילת הלכה ב' ומגיד־משנה שם, ובזה מיושבת קושיית "אור שמח" כאן. בגמרא שלנו הגירסא: "אי דרך הנחה, נוטל ומכריז", אבל בכתב יד ה', פ', י' הגירסא היא "חייב להכריז", וזוהי גם גירסת רבינו. 85) כריכות גדולות. 86) מכיון שהן כבדות וגדולות, יש להניח שהוא יודע באיזה מקום נפלו, ומפני שאינן מתגלגלות ברגלי אדם ובהמה לרגל כובדן אינו מתייאש, כי המקום נחשב סימן אפילו ברשות הרבים, גמרא שם.

יא. מָצָא עִגּוּל[87] וּבְתוֹכוֹ חֶרֶשׂ[88], כִּכָּר וּבְתוֹכוֹ מָעוֹת, חֲתִיכָה שֶׁל בָּשָׂר שֶׁהוּא מְשֻׁנֶּה בַּחֲתִיכוֹת[89], דָּג נָשׁוּף[90], וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהֶן שִׁנּוּי, חַיָּב לְהַכְרִיז[91]; שֶׁלֹּא עֲשָׂאוּם בְּעָלֵיהֶן אֶלָּא לְסִימָן.

87) דבילה. 88) משנה בבא־מציעא כא. 89) כגון בשר חתוך בצורת משולש (גמרא שם כג:). 90) ברייתא שם. 91) כדעת רבי יהודה החולק על רבי מאיר במשנה שם כא. הרא"ש לא גרס במשנתנו "דברי ר' מאיר", ועל כן פסק דלא כר' יהודה אלא כסתם משנה. רבינו גרס "דברי ר"מ", ור' מאיר ור' יהודה - הלכה כרבי יהודה (כסף־משנה).

יב. מָצָא פֵּרוֹת מְפֻזָּרִין בִּמְקוֹם הַגְּרָנוֹת[92]: אִם הָיוּ כְּמוֹ קַב[93] בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ בְּיָתֵר עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַבְּעָלִים מְטַפְּלִים בַּאֲסִיפָתָן[94]. הָיוּ מְפֻזָּרִין בְּפָחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת - לֹא יִגַּע בָּהֶן, שֶׁמָּא הַבְּעָלִים הִנִּיחוּם שָׁם[95]. הָיוּ כְּמוֹ חֲצִי קַב בִּשְׁתֵּי אַמּוֹת[96] אוֹ קַבִּים בִּשְׁמוֹנֶה אַמּוֹת[97], אוֹ שֶׁהָיָה הַקַּב מִשְׁנַיִם וּשְׁלִשָׁה מִינִין, כְּמוֹ תְּמָרִים שֶׁמִּשְׁמִין [וְרִמּוֹנִים][98] - כָּל אֵלּוּ סָפֵק[99]. לְפִיכָךְ לֹא יִטֹּל, וְאִם נָטַל - אֵינוֹ חַיָּב לְהַכְרִיז[100].

92) לאחר שהבעלים לקחו משם את הפירות (גמרא שם כא.). 93) מדת היבש, ארבעה לוגים שהם ששית הסאה. 94) אין הדבר כדאי לו לטרוח הרבה בגלל הכמות הקטנה, והבעלים מפקירים אותם. בגמרא שלנו הגירסא: "קב בארבע אמות דנפיש טירחייהו", אבל גירסת הרי"ף היא: "קב בארבע אמות לא טרח איניש". ומשום כך יש מקום לבעיות של רב ירמיה (בגמרא שם) אם הטעם העיקרי הוא הכמות הקטנה או השטח הגדול (ראה דקדוקי סופרים). 95) וישובו לקחתם. 96) אם נתחשב בשטח, הרי אין כאן טרחה מרובה לאסוף בשטח של שתי אמות ואינו מפקיר, אבל אם נתחשב בכמות, הרי הכמות מועטת ולא כדאי לבעלים לשוב - ומפקיר אותם. 97) השטח הוא גדול והטירחה מרובה, אבל הכמות גדולה. 98) תמרים ורימונים, שהם גדולים אין טרחה לאספם, ומשום כך אפשר לומר שאין הבעלים מפקירים אותם, אבל אם נתחשב בשוויים, יש לומר שהבעלים לא ישובו לקחתם, משום שזולים הם. לעומתם שומשמין חשיבותם מרובה וכדאי לשוב ולקחתם, אבל הטירחה לאסוף אותם מרובה. 99) בעיות שלא נפתרו בגמרא שם. 100) כדין מציאה שאין בה סימן ונמצאה בדרך הנחה, ראה למעלה הלכה א.

1 **יג. הַמּוֹצֵא צְבוּרֵי פֵּרוֹת[101], אוֹ פֵּרוֹת בְּכְלִי[102], אוֹ כְּלִי**
2 **כְּמוֹת שֶׁהוּא[103] - חַיָּב לְהַכְרִיז. מָצָא כְּלִי וּלְפָנָיו**
3 **פֵּרוֹת[104] - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ הַפֵּרוֹת[105], וְהַכְּלִי נוֹטֵל**
4 **וּמַכְרִיז; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: הַכְּלִי שֶׁל אֶחָד וְהַפֵּרוֹת שֶׁל**
5 **אַחֵר, וַהֲרֵי אֵין בּוֹ סִימָן. וְאִם מַרְאִין הַדְּבָרִים שֶׁהֵן**
6 **שֶׁל אָדָם אֶחָד - חַיָּב לְהַכְרִיז.**

101) המספר הוא סימן (משנה בבא־מציעא כד:). 102) והנותן סימן בכלי, מקבל גם את הפירות. 103) ריקן (לשון המשנה שם). 104) ברייתא, שם כה. 105) כלומר, הרי אלו הפירות שלו, וראה מה שכתב המגיד־משנה כאן.

7 **יד. כֵּיצַד?[106] הָיוּ אֲחוֹרֵי הַכְּלִי[107] לִפְנֵי הַפֵּרוֹת - הֲרֵי**
8 **אֵלּוּ שֶׁלּוֹ; הָיוּ פְּנֵי הַכְּלִי לִפְנֵי הַפֵּרוֹת - חוֹשְׁשִׁין**
9 **שֶׁמָּא מִן הַכְּלִי נִשְׁפְּכוּ[108]. וְאִם הָיוּ אֲגָנִים[109] לַכְּלִי,**
10 **אַף עַל פִּי שֶׁפָּנָיו כְּלַפֵּי הַפֵּרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ;**
11 **שֶׁאֵלּוּ נִשְׁפְּכוּ מִן הַכְּלִי, הָיָה נִשְׁאָר מֵהֶן בְּתוֹכוֹ מִפְּנֵי**
12 **הָאֲגָנִים[110]. הָיוּ מִקְצָת הַפֵּרוֹת בַּכְּלִי וּמִקְצָתָן בָּאָרֶץ[111]**
13 **- חַיָּב לְהַכְרִיז[112].**

106) אפשר לדעת אם הפירות שייכים לבעל הכלי ואם לא. 107) זה מראה שהפירות לא מן הכלי נשפכו, ומכיון שאין להם סימן, הרי הם של המוצא (גמרא שם). 108) ובעל הכלי הוא גם בעל הפירות. 109) שפה כפופה לתוך הכלי, ומונעת את הפירות מלהשפך לחוץ. 110) גמרא שם. 111) הדבר מוכיח שהפירות נשפכו מן הכלי, ברייתא שם. 112) ובעל הכלי יקבל גם את הפירות שמחוץ לכלי.

14 **טו. הַמּוֹצֵא קְצִיעוֹת[113] בַּדֶּרֶךְ, וַאֲפִלּוּ בְּצַד שְׂדֵה**
15 **קְצִיעוֹת[114] - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ[115]. וְכֵן תְּאֵנָה שֶׁהִיא נוֹטָה**
16 **לַדֶּרֶךְ, וְנִמְצְאוּ תְּאֵנִים תַּחְתֶּיהָ[116] - מַתָּרוֹת מִשּׁוּם**
17 **גָּזֵל[117]; שֶׁהַתְּאֵנָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ עִם נְפִילָתָהּ נִמְאֶסֶת[118].**
18 **וּפְטוּרוֹת מִשּׁוּם מַעֲשֵׂר[119]. אֲבָל זֵיתִים וְחָרוּבִין[120]**
19 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֲסוּרִין.**

113) תאנים ששוטחים ליבשן (שם כא:). 114) שנראה שהקציעות שייכות לבעל השדה. 115) כי הקציעות דבר חשוב הן, והבעלים בודקים אותן לפעמים קרובות, והרגישו באבדנן כעבור זמן קצר, והגיעו לידי המוצא לאחר יאוש (שם). 116) בדרך. 117) אף־על־פי שהתאנים של בעל התאנה הן. 118) ובעל התאנה מפקיר אותה. 119) כדין הפקר. 120) קשים הם ואינם נמאסים, אבל אינם חשובים כקציעות, ובעליהם אינם בודקים תכופות לראות אותם, ועל כן אפשר שאינם יודעים שנפלו, והרי זה יאוש שלא מדעת והבעלים אינם מפקירים אותם, כי אינם נמאסים.

20 **טז. תְּמָרִים שֶׁמַּשִּׁירָן הָרוּחַ - מַתָּרוֹת; שֶׁהַבְּעָלִים[121]**
21 **מְחָלוּם[122] לְכָל אָדָם, וְזֶהוּ חֶזְקָתָן[123]. וְאִם הָיוּ שֶׁל**
22 **יְתוֹמִים, שֶׁאֵינָן בְּנֵי מְחִילָה[124] - אֲסוּרִין. וְכֵן אִם**
23 **הִקְפִּיד בַּעַל הַשָּׂדֶה וְהִקִּיף[125] מְקוֹם הָאִילָנוֹת אוֹ תִּקֵּן**
24 **מָקוֹם שֶׁיִּפְּלוּ בּוֹ הַנּוֹבְלוֹת[126] עַד שֶׁיִּלְקְטֵם - הֲרֵי אֵלּוּ**
25 **אֲסוּרוֹת; שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַעְתּוֹ שֶׁלֹּא מָחַל.**

121) היודעים מראש שיש שהרוח משיר תמרים מן העץ. 122) מפני שבהמות וחיות אוכלות אותם מחמת מתיקותם (בבא־מציעא כב:). 123) שהבעלים מחלום. 124) שקטנים הם (שם). ונראה שגם בתאנה של יתומים הדין כך. 125) בגדר, שלא יכנסו בהמות וחיות. 126) הפירות שלא בשלו, הנופלים מן העץ.

26 **יז. חָתוּל רַע[127] שֶׁהוֹרֵג[128] אֶת הַקְּטַנִּים - אָסוּר**
27 **לְקַיְּמוֹ, וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם גָּזֵל[129], וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם הָשֵׁב**
28 **אֲבֵדָה, אַף עַל פִּי שֶׁעוֹרוֹ מוֹעִיל; אֶלָּא כָּל הַמּוֹצְאוֹ**
29 **זָכָה בּוֹ, וְהוֹרְגוֹ וְהָעוֹר שֶׁלּוֹ[130].**

127) בבא־קמא פו. 128) בגמרא שלנו הגירסא: "קטעיה לידא דינוקא" (=קטע ידו של ילד), אבל בכתב־יד פ' חסרה תיבת "לידא" (עיין דקדוקי סופרים), וגירסת רבינו היתה כנראה "קטליה לינוקא", וראה מגיד־משנה. 129) מכיון שאסור לקיימו - דינו כחתול ללא בעלים, גמרא שם. 130) דעת רבינא שם.

30 **יח. גּוֹזֵל הַנִּמְצָא קָרוֹב לְשׁוֹבָךְ: בְּתוֹךְ חֲמִשִּׁים**
31 **אַמָּה[131] - הֲרֵי הוּא שֶׁל בַּעַל הַשּׁוֹבָךְ[132], חוּץ**
32 **לַחֲמִשִּׁים אַמָּה - הֲרֵי הוּא שֶׁל מוֹצְאוֹ[133]; שֶׁאֵין**
33 **הַגּוֹזֵל מְדַדֶּה[134] יָתֵר עַל חֲמִשִּׁים אַמָּה. נִמְצָא בֵּין שְׁנֵי**
34 **שׁוֹבָכוֹת[135] - הֲרֵי הוּא שֶׁל קָרוֹב[136]; מֶחֱצָה**
35 **לְמֶחֱצָה[137] - יַחֲלֹקוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ**
36 **יוֹנֵי שְׁנֵי הַשּׁוֹבָכוֹת שָׁוִים בְּמִנְיָן; אֲבָל אִם הָיוּ יוֹנֵי**
37 **הָאֶחָד רַבִּים - הַלֵּךְ אַחַר הָרֹב[138] אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
38 **רָחוֹק.**

131) בבא־בתרא כג: 132) שעד חמשים אמה מתרחק הגוזל משובכו (שם). 133) כי מן ההפקר בא.

134) שם. 135) בתוך חמשים לשניהם. 136) "קרוב לזה שלו, קרוב לזה שלו" (משנה שם). 137) הרי זה ספק. 138) כגון תוך ארבעים אמה לשובך שיוניו מרובות, ותוך עשרים אמה לשובך שיוניו מועטות (גמרא שם).

יום ד' י"א אלול ה'תשע"ה

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) נתבאר בו גם כן קצת פרטים ממה שהוא של מוצאו, מחמת אי זה סיבה ונשלם ביאור זה בשלימות.

1 **א. הַמּוֹצֵא מְחָטִים[2] וְצִנּוֹרוֹת[3] וּמַסְמְרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן:**
2 **אִם מְצָאָם אֶחָד - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ[4], שְׁנַיִם שְׁנַיִם**
3 **אוֹ יָתֵר - חַיָּב לְהַכְרִיז; שֶׁמִּנְיָן סִימָן.**

2) ברייתא בבא מציעא כד. 3) כעין מזלגות לטוות חוטי זהב. 4) שהרי אין בהם לא סימן ולא טביעת עין. ראה למעלה פרק יד, הלכה ב.

4 **ב. וְכֵן הַמּוֹצֵא מָעוֹת מְפֻזָּרִים - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ[5].**
5 **אֲפִלּוּ הָיוּ מִקְצָת מַטְבְּעוֹת זֶה עַל גַּבֵּי זֶה[6] - הֲרֵי הֵן**
6 **כִּמְפֻזָּרִין[7]. אֲבָל אִם מָצָא צִבּוּר מָעוֹת - חַיָּב**
7 **לְהַכְרִיז[8]. מָצָא שְׁלֹשָׁה מַטְבְּעוֹת[9] זֶה עַל גַּב זֶה וְהֵן**
8 **עֲשׂוּיִין כְּמִגְדָּל[10], אוֹ שֶׁהָיוּ אֶחָד וְאֶחָד מִכָּן**
9 **וְאֶחָד עַל גַּבֵּיהֶן[11], אוֹ שֶׁהָיוּ מִקְצָת זֶה עַל מִקְצָת זֶה,**
10 **כְּדֵי שֶׁאִם יַכְנִיס קֵיסָם בֵּינֵיהֶן יִנָּטְלוּ בְּבַת אַחַת[12] -**
11 **חַיָּב לְהַכְרִיז. הָיוּ עֲשׂוּיִים כְּשִׁיר[13] אוֹ כְּשׁוּרָה[14] אוֹ**
12 **כַּחֲצוּבָה[15] אוֹ כְּסֵלָם[16] - הֲרֵי זֶה סָפֵק, וְלֹא יִטֹּל.**

5) שהרי אין בהן סימן. 6) מטבע אחד על השני, אבל בשלושה מטבעות פירש רבינו דינם למטה. 7) ונפלו מן הבעלים, ועל כן הרי הן של המוצא (בבא מציעא כה.). 8) שהרי זה דרך הינוח, והמקום הוא סימן (ראה למעלה פרק טו, הלכה י). 9) משנה שם כה. המספר הוא סימן. בשתי מטבעות אין המספר סימן, שהרי המוצא מכריז מטבעות מצאתי, ומיעוט מטבעות שניים (גמרא שם). 10) שאין זה דרך נפילה. כך פירש רבי יצחק את המשנה שם. "שלושה מטבעות זה על גב זה", ו"כמגדל" פירושו, לפי רבי חנינא, הרחב למטה, הבינוני באמצע והקצר למעלה, ולפי רבי יוחנן אפילו כשהמטבעות ברוחב אחד והם מונחים זה על גב זה ואין אחד עודף על חבירו, הרי זה דרך הינוח וחייב להכריז (שם). 11) חציו על זה וחציו על זה (שם כה:). 12) דרך הינוח הוא (שם כה.). 13) עגול כצמיד (שם). 14) זה אצל זה. 15) כל אחד כנגד אוויר של שניים. 16) רוב אמצעי על התחתון ורוב העליון על האמצעי כמו מעלות, רש"י שם.

13 **ג. הַמּוֹצֵא מָעוֹת בְּכִיס[17], אוֹ כִּיס כְּמוֹת שֶׁהוּא - חַיָּב**
14 **לְהַכְרִיז[18]. מָצָא כִּיס וּלְפָנָיו מָעוֹת מְפֻזָּרִים - הֲרֵי אֵלּוּ**
15 **שֶׁלּוֹ[19]. וְאִם מַרְאִין הַדְּבָרִים שֶׁהַכִּיס וְהַמָּעוֹת שֶׁל**
16 **אָדָם אֶחָד[20] וּמִן הַכִּיס נָפְלוּ - חַיָּב לְהַכְרִיז.**

17) בארנק (משנה שם כד:). 18) שהרי יש סימן בארנק. 19) שהמעות לא מהארנק נפלו, ולמעות מפוזרות אין סימן (גמרא כה.). ראה למעלה פרק טו הלכה יג ויד. 20) כגון שמנעול הארנק הפתוח פונה לצד המעות, או שמקצת מעות בכיס ומקצתן על יד הכיס, שם.

17 **ד. הַמּוֹצֵא מָעוֹת בַּחֲנוּת: אִם הָיוּ בֵּין תֵּבָה[21] לַחֲנָוָנִי -**
18 **הֲרֵי הֵן שֶׁל בַּעַל הַחֲנוּת[22]; וְאִם מְצָאָן עַל הַתֵּבָה, וְאֵין**
19 **צָרִיךְ לוֹמַר מִתֵּבָה וְלַחוּץ - הֲרֵי הֵן שֶׁל מוֹצְאָן[23].**
20 **וְלָמָּה[24] לֹא תִּקְנֶה הַחֲנוּת לִבְעָלֶיהָ? לְפִי שֶׁאֵינָהּ חָצֵר**
21 **הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת[25]. וְאַף עַל פִּי שֶׁבְּעָלֶיהָ בְּתוֹכָהּ[26], צָרִיךְ**
22 **לוֹמַר: תִּקְנֶה לִי חֲנוּתִי, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.**

21) שהחנווני יושב לפניה. 22) שמיד החנווני נפל, שהרי שם מקומו. 23) שאנו אומרים מאחד הקונים נפל והתייאש. דעת רבי אלעזר שם. 24) ולמה לא זכה בהן החנווני הרי חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו? (בבא מציעא יא.). 25) שהרי רבים יוצאים ונכנסים שם. 26) אין דינה כחצר המשתמרת, מהטעם הנ"ל.

23 **ה. מָצָא מָעוֹת בַּחֲנוּת הַשֻּׁלְחָנִי[27]: בֵּין כִּסֵּא[28] לַשֻּׁלְחָנִי**
24 **- הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל שֻׁלְחָנִי[29]; מְצָאָן עַל הַכִּסֵּא לִפְנֵי**
25 **הַשֻּׁלְחָנִי, אֲפִלּוּ הָיוּ צְרוּרִין[30] וּמֻנָּחִין עַל הַשֻּׁלְחָן -**
26 **הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל מוֹצְאָן. וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ רֹב עוֹבְדֵי**
27 **כּוֹכָבִים[31], כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ; אֲבָל אִם הָיוּ רֹב יִשְׂרָאֵל -**
28 **חַיָּב לְהַכְרִיז, מִפְּנֵי שֶׁהֵן צְרוּרִים[32] יֵשׁ לָהֶם סִימָן.**

27) מחליף מעות (משנה בבא מציעא כו:). 28) התיבה ששמים עליה את המעות, והמפרידה בין השולחני לקונים נקראת כסא. 29) שממנו נפלו, שהרי אין הקונה ניגש לשם. 30) ויש בהן סימן. זוהי גירסת רבינו חננאל והרי"ף בגמרא. "אמר רבי אלעזר אפילו צרורין ומונחין על גבי השולחן הרי אלו שלו" (של המוצא). ורש"י לא גרס "צרורין", ראה שם. 31) שנתייאשו הבעלים אפילו מדבר שיש בו סימן, וראה בתוספות שם כו: דיבור המתחיל אפילו צרורין. 32) אבל אם אינם צרורים, אפילו ברוב ישראל הרי אלו שלו, מפני שאין בהן סימן והבעלים מתייאשים מייד, והמעות הגיעו ליד המוצא לאחר ייאוש, ראה שם הלכה ב ובבא מציעא כא:

29 **ו. הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹת מֵחֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁלַח לוֹ חֲבֵרוֹ פֵּרוֹת,**
30 **וּמָצָא בְּתוֹכָן מָעוֹת צְרוּרוֹת - נוֹטֵל וּמַכְרִיז[33]; מְצָאָן**
31 **מְפֻזָּרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ[34]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
32 **כְּשֶׁהָיוּ הַפֵּרוֹת מִן הַתַּגָּר[35] אוֹ מִבַּעַל הַבַּיִת שֶׁלְּקָחָן**
33 **מִן הַתַּגָּר; אֲבָל אִם בַּעַל הַבַּיִת דָּשׁ הַפֵּרוֹת לְעַצְמוֹ**
34 **אוֹ עַל יְדֵי עֲבָדָיו וְשִׁפְחוֹתָיו הַכְּנַעֲנִים[36] - הֲרֵי זֶה**
35 **חַיָּב לְהַחֲזִיר[37].**

33) שהרי יש בהן סימן, הקשר או המספר. 34) שהרי אין בהן סימן (משנה שם). 35) הקונה פירות מהרבה אנשים ואין יודעים למי להחזיר, ולהכריז אי אפשר, שהרי אין במעות סימן והפירות באו מאנשים שונים ולא ידוע של מי הכסף, ועל כן המעות לקונה (שם כז.). 36) וכל מה שקנה

עבד קנה רבו. 37) לבעל הבית, אף על פי שאין בהן סימן, שהרי יודעים של מי הן. ובעל הבית אינו מתייאש, שהרי הוא יודע למי מכר (גמרא שם). אבל כשדשם על ידי עבדיו העבריים אפשר שמהם נפלו המעות ונתייאשו.

ז. הַמּוֹצֵא מַטְמוֹן[38] בְּגַל[39] אוֹ בְּכֹתֶל יָשָׁן - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: שֶׁל אֱמוֹרִיִּים הַקַּדְמוֹנִים הֵן[40]. וְהוּא, שֶׁיִּמְצָאֵם מַטָּה מַטָּה[41] כְּדֶרֶךְ כָּל הַמַּטְמוֹנוֹת הַיְשָׁנוֹת[42]; אֲבָל אִם מַרְאִין הַדְּבָרִים שֶׁהֵן מַטְמוֹן חָדָשׁ, אֲפִלּוּ נִסְתַּפֵּק לוֹ הַדָּבָר[43] - הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בָּהֶן, שֶׁמָּא מֻנָּחִים הֵם שָׁם[44].

38) טמון במקום סתר. 39) אבנים (משנה שם כה:). 40) ולכן אף על פי שידוע שבדורות האחרונים לא היו גויים במקום, הדין כן (גמרא שם). 41) בתוך הקרקע. הגירסה בגמרא שלנו "דשתיך טפי", כלומר, שהחפץ העלה חלודה מרובה, וזה מוכיח שהוא מונח מזמן רב. גירסת רבינו "דשתית", כלומר, מונח למטה אצל היסוד. 42) שמוצאים אותם בקרקע לאחר שקירות הבתים שוקעים באדמה. 43) אם זה מטמון חדש. 44) ויבואו לקחתו, ועל כן לא יגע כדין כל ספק הינוח (גמרא שם), ראה למעלה פרק טו, הלכה א.

ח. וְהוֹאִיל וַחֲצֵרוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר, לָמָּה לֹא יִקְנֶה בַּעַל הֶחָצֵר זֶה הַמַּטְמוֹן שֶׁבְּתוֹךְ הַכֹּתֶל הַיָּשָׁן אַף עַל פִּי שֶׁהוּא שֶׁל אֱמוֹרִיִּים, וְתִהְיֶה מְצִיאָה זוֹ לְבַעַל הֶחָצֵר[45]? מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ[46] לוֹ וְלֹא לַאֲחֵרִים, וַהֲרֵי זֶה הַמַּטְמוֹן אָבוּד מִמֶּנּוּ וּמִכָּל אָדָם, וּלְפִיכָךְ הוּא שֶׁל מוֹצְאוֹ. וּמָה אֲבֵדָה שֶׁל אָדָם[47], אָמְרָה תּוֹרָה: אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ - מִי שֶׁאֲבוּדָה מִמֶּנּוּ וּמְצוּיָה אֵצֶל כָּל אָדָם[48], יָצָאת זוֹ[49] שֶׁנִּפְלָה לַיָּם שֶׁאֲבוּדָה מִמֶּנּוּ וּמִכָּל אָדָם[50]; קַל וָחֹמֶר לְמַטְמוֹן קַדְמוֹנִי, שֶׁלֹּא הָיָה שֶׁלּוֹ מֵעוֹלָם[51], וְהוּא אָבוּד מִמֶּנּוּ וּמִכָּל אָדָם. לְפִיכָךְ הוּא שֶׁל מוֹצְאוֹ.

45) ומדוע מתירים למוצא לקחתה (ראה הלכה ז). 46) שיש מטמון. 47) שחי וקיים. 48) חייבים להחזיר. 49) שאין צריכים להכריז (שם). 50) וחזקה שנתייאשו הבעלים משעה שנפלה, ועל כן אבדו את זכותם על החפץ שלהם, ראה למעלה פרק יד, הלכה ד. 51) שאינו זוכה בה. וראה תוספות שם כו. דיבור המתחיל דשתיך ובראב"ד כאן.

ט. מָצָא מַטְמוֹן בְּכֹתֶל חָדָשׁ[52]: אִם הַמַּטְמוֹן מוֹכִיחַ שֶׁהוּא לְבַעַל הַבַּיִת - הֲרֵי הוּא שֶׁלּוֹ; וְאִם מוֹכִיחַ שֶׁהוּא שֶׁל אֶחָד מִן הַשּׁוּק - הֲרֵי הוּא שֶׁל מוֹצְאוֹ[53]. כֵּיצַד? הַסִּכִּין - הֲרֵי הַנֶּצֶב שֶׁלּוֹ מוֹכִיחַ[54]; וְהַכִּיס - פִּיו מוֹכִיחַ[55]. וְאִם נִמְצָא תּוֹךְ הַכֹּתֶל מָלֵא מֵהֶן[56] - חוֹלְקִין[57].

52) בתוך חור שבכותל (משנה שם כה:). 53) אף על פי שזה וודאי הינוח, הרי זה של המוצא, מכיוון שזה מטמון המונח זמן רב, והבעלים כבר נתייאשו. 54) שכן מחזיקים סכין בניצב, ואם הניצב פונה לפנים הבית, בעל הבית הטמין אותו שם, והרי זה שלו, ואם פונה לרשות הרבים, אחד מעוברי דרך הטמינו שם, ועל כן זה של המוצא (גמרא שם כו.). 55) אם פונה לפנים, הריהו של בעל הבית, ואם פונה לחוץ, הריהו של המוצא (שם). 56) שייך לסוף הלכה י (כסף משנה), והכוונה שהמעות תופסות את כל רוחב הכותל. 57) בהתאם לדברי המשנה (שם) מחציו ולפנים של בעל הבית, מחציו ולחוץ של המוצא. אבל בסכין וכיס אפילו אם ממלאים כל עובי הכותל, סומכים על ההוכחות שנאמרו למעלה: הניצב של הסכין או פי הכיס מוכיחים.

י. הָיוּ בְּתוֹךְ הַכֹּתֶל מָעוֹת אוֹ לְשׁוֹנוֹת שֶׁל זָהָב, שֶׁאֵין שָׁם מוֹכִיחַ[58]: מֵחֶצְיוֹ וְלַחוּץ[59] - שֶׁל מוֹצֵא[60], מֵחֶצְיוֹ וּלְפָנִים[61] - שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת[62].

58) אם בעל הבית שם אותן או אחד מבני רשות הרבים (גמרא שם). 59) בחצי הקרוב לרשות הרבים (משנה שם). 60) מתוך הנחה שעובר דרך הניח אותן שם ושכח, ובמשך הזמן התייאש מהן. 61) בחצי הקרוב לפנים הבית. 62) כי הוא הניח אותן ולא התייאש.

יא. וְיֵרֵאָה לִי, שֶׁאֵין הַדְּבָרִים אֲמוּרִים[63] אֶלָּא כְּשֶׁטָּעַן בַּעַל הַבַּיִת שֶׁהַמַּטְמוֹן שֶׁלּוֹ; אוֹ שֶׁהָיָה יוֹרֵשׁ, שֶׁאָנוּ[64] טוֹעֲנִין לוֹ[65] שֶׁמָּא שֶׁל אָבִיו הֵן; אֲבָל אִם הוֹדָה שֶׁהֵן מְצִיאָה - הֲרֵי הֵן שֶׁל מוֹצֵא[66]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה מַשְׁכִּיר בֵּיתוֹ לַאֲחֵרִים - הֲרֵי הֵן שֶׁל שׁוֹכֵר אַחֲרוֹן[67]. וְאִם הִשְׁכִּירוֹ לִשְׁלֹשָׁה עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[68] כְּאֶחָד - הֲרֵי עֲשָׂאָהוּ פֶּנְדָּק[69], וְכָל הַנִּמְצָא בּוֹ, אֲפִלּוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת - הֲרֵי הוּא שֶׁל מוֹצְאָן; מִפְּנֵי שֶׁאֵין אֶחָד[70] יָכוֹל לִטְעֹן שֶׁהֵן שֶׁלּוֹ אוֹ שֶׁהוּא טָמַן, שֶׁהֲרֵי עֲשָׂאָהוּ פֶּנְדָּק.

63) שהמטמון של בעל הבית. 64) הדיינים. 65) אף על פי שהוא עצמו אינו טוען. 66) ואין אומרים חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, שהרי החור הפתוח לרשות הרבים חצר שאינה משתמרת הוא. וזהו גם הטעם לדין המשנה, שמחציו ולחוץ של המוצא. 67) ולא של בעל הבית. 68) לאו דווקא לשלושה גויים, אלא אפילו לאחד הרי אלו של מוצאם, ורבינו נוקט לשון הגמרא שם. וראה רש"י שם. 69) שרבים מצויים שם. 70) ואף בעל הבית. ודווקא השכיר לגויים, אבל השכיר לשלושה ישראליים חייב להחזיר להם, שאפשר שהם שותפים ולכן אינם מתייאשים. דעת רבא שם כו: ופסק כמותו נגד רב נחמן מפני שהוא אחרון. וכן פסק גם הרי"ף.

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) נתבאר בו איכות זכות המציאה שהיא של מוצאה וכל הנמשך אחר זה בשלימות.

א. כָּל מְצִיאָה שֶׁאָמַרְנוּ בָּהּ שֶׁהִיא שֶׁל מוֹצְאָהּ, אֵינוֹ זוֹכֶה בָּהּ עַד שֶׁתַּגִּיעַ לְיָדוֹ[2] אוֹ לִרְשׁוּתוֹ[3]; אֲבָל אִם

1 רָאָה[4] אֶת הַמְּצִיאָה, אֲפִלּוּ נָפַל עָלֶיהָ[5], וּבָא אַחֵר
2 וְהֶחֱזִיק בָּהּ - הֲרֵי זֶה שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ זָכָה בָּהּ.

2) "ומצאתה דאתאי לידיה משמע" (בבא־מציעא ב.). 3) כגון לחצרו. ראה להלן הלכה ח. 4) "בראיה בעלמא לא קני לה" (גמרא שם). 5) משנה בבא־מציעא י. והטעם שלא קנה, משום שלא הגיעה לידו ולא לרשותו. ואף־על־פי שתיקנו חכמים שארבע אמותיו של אדם קונות לו, זה רק בסימטה או בצידי דרכים שאין הרבה עוברים ושבים, אבל ברשות הרבים ממש אינן קונות. המשנה שממנה מקור דין זה מדברת ברשות הרבים, כמו שפירש אותה רב ששת שם י: וראה פירוש המשנה לרבינו כאן, ורבינו חננאל והרי"ף. וראה חושן המשפט סימן רסח סעיף טו, ובהג"ה ובביאור הגר"א שם. ומזה יוצא, שבסימטה קנה אפילו נפל עליה, בניגוד לפירוש הראשון שבגמרא שם. ויש לתמוה, למה סתם רבינו כאן והשאיר מקום לטעות.

3 ב. הָיָה רוֹכֵב[6] עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה וְרָאָה אֶת הַמְּצִיאָה,
4 וְאָמַר לַחֲבֵרוֹ[7]: זְכֵה לִי בָּהּ - כֵּיוָן שֶׁהִגְבִּיהָהּ לוֹ[8] קָנָה
5 הָרוֹכֵב[9], וַאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ[10] לְיָדוֹ[11]. וְאִם אָמַר
6 לוֹ: תְּנֵהָ לִי[12], וּנְטָלָהּ וְאָמַר: אֲנִי זָכִיתִי בָּהּ - זָכָה
7 בָּהּ הַנּוֹטֵל[13]. וְאִם מִשֶּׁנְּתָנָהּ לָרוֹכֵב אָמַר: אֲנִי זָכִיתִי
8 בָּהּ תְּחִלָּה[14] - לֹא אָמַר כְּלוּם[15].

6) משנה בבא־מציעא ט: 7) ההולך רגלי. 8) ושתק, הרי עשה שליחותו. 9) כדעת רבי יוחנן (שם י.), שאמר: המגביה מציאה לחבירו, קנה חבירו. 10) בדפוס רומי ר"מ: הגיעה. 11) כי המגביה נעשה שליחו, ומרגע שהגביהה קנה אותה הרוכב. 12) משנה, שם. 13) כי הרוכב לא עשה אותו שליח לזכות בשבילו אלא לתת לו את המציאה, וכל עוד שלא נתן לו, הרשות בידו לחזור בו משליחותו. 14) כשהגבהתי את המציאה, משנה שם. 15) כי אפילו אם נכונים דבריו, שנתכוון לזכות בה לעצמו, הרי נתנה במתנה לרוכב כשמסרה לו. ראה רש"י שם.

9 ג. הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵרוֹ[16] - קָנָה חֲבֵרוֹ[17]. וְאַף עַל
10 פִּי שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ[18] כְּלוּם - [זָכָה בָּהּ]. הִגְבִּיהוּ
11 הַמְּצִיאָה שְׁנַיִם[19] - קְנָאוּהָ שְׁנֵיהֶם[20].

16) בשעת ההגבהה אמר: אני מגביה את המציאה לחבירי. 17) ואין המגביה יכול לחזור בו, שם י. 18) חבירו שיגביה את המציאה בשבילו. בהלכה הקודמת אמר לו חבירו: "זכה לי בה", והמגביה לא אמר כלום, וכאן אמר המגביה: "אני זוכה בה לחבירי", וחבירו לא אמר כלום. בשני המקרים זכה בה חבירו. 19) כששניהם מודים שהגביהו את המציאה ביחד (משנה שם ב. וגמרא ח.) 20) כי עזרו זה לזה בהגבהה, וכל אחד מהם הוא כמגביה מציאה לחבירו, ועל־ידי־זה זכו בה שניהם (שם ח.).

12 ד. הִגְבִּיהָהּ לוֹ חֵרֵשׁ[21] אוֹ שׁוֹטֶה אוֹ קָטָן - לֹא קָנָה
13 הַפִּקֵּחַ[22], לְפִי שֶׁאֵין לָהֶן דַּעַת[23]. הִגְבִּיהָהּ חֵרֵשׁ וּפִקֵּחַ
14 כְּאֶחָד - מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא קָנָה פִּקֵּחַ[24] לֹא קָנָה חֵרֵשׁ[25]. הָיוּ
15 שְׁנֵיהֶם חֵרְשִׁים - תִּקְּנוּ חֲכָמִים[26] שֶׁיִּקְנוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא
16 יָבוֹאוּ לְהִנָּצוֹת[27].

21) מלידה, אינו מדבר ואינו שומע ודינו כשוטה. 22) בבא־מציעא ח. 23) ראה משנה גיטין נט: ולקמן הלכה יב. 24) שהרי מה שהגביה החרש בשביל הפקח - כמונח על גבי קרקע הוא. 25) שהרי לא הגביה את המציאה כולה מעל גבי הקרקע, וההגבהה של הפקח אינה מועילה לו, מיגו שלא קנה לעצמו, לא קנה לחרש. ואפילו "מפני דרכי שלום" אין כאן, כי החרש עצמו יאמר: פקח לא קנה, אני אקנה? (בבא־מציעא ח.). 26) שם. 27) לריב עם החוטפים מהם את המציאה.

17 ה. שְׁנַיִם שֶׁרָאוּ גָּמָל אוֹ חֲמוֹר[28] שֶׁל מְצִיאָה, וְקָדְמוּ
18 שְׁנֵיהֶם וְהִנְהִיגוּהוּ אוֹ מְשָׁכוּהוּ[29], אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד
19 מַנְהִיג וְאֶחָד מוֹשֵׁךְ - קָנוּ שְׁנֵיהֶם[30]. בַּמֶּה דְּבָרִים
20 אֲמוּרִים?[31] בַּחֲמוֹר; אֲבָל בְּגָמָל, אִם הָיָה אֶחָד
21 מַנְהִיג וְאֶחָד מוֹשֵׁךְ - הַמּוֹשֵׁךְ קָנָה, אֲבָל לֹא
22 הַמַּנְהִיג[32].

28) שם ח: 29) ועקר רגליו ממקומו. ראה הלכות מכירה פרק ב, הלכה ו. 30) ואין אחד עדיף מחבירו, אף־על־פי שחמור דרכו בהנהגה, נקנה גם במשיכה. 31) זה נמשך אחר הדין: "אחד מנהיג, ואחד מושך". 32) כלשון אחרון שם. שהנהגה בגמל במקום משיכה אינה קונה. כלומר, אם שניהם מנהיגים שניהם קונים, אבל אם אחד מנהיג ואחד מושך, המושך עדיף ואין המנהיג קונה (שם ט.).

23 ו. בְּהֵמַת מְצִיאָה שֶׁקָּדַם אֶחָד וְאָחַז בַּמּוֹסֵרָה[33] - לֹא
24 קָנָה[34], עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ אוֹ יַנְהִיג[35]. וְכֵן בְּנִכְסֵי הַגֵּר[36].
25 אֲבָל קָנָה הַמּוֹסֵרָה לְבַדָּהּ.

33) חבל שקושרים בו בעל־חי. 34) אין האוחז במוסרה קונה את הבהמה אלא־אם־כן בעל הבהמה מוסר אותה בידו. כגון במקח וממכר או במתנה (שם ח:). 35) ראה הלכה ה. 36) שמת ואין לו יורשים, וכל הקודם בנכסיו זכה בהם (שם).

26 ז. הָיָה אֶחָד רוֹכֵב[37] וְאֶחָד אוֹחֵז בַּמּוֹסֵרָה - הָרוֹכֵב
27 קָנָה הַבְּהֵמָה וְהַמּוֹסֵרָה שֶׁעַל לְחָיֵי הַבְּהֵמָה[38] בִּלְבַד,
28 וְזֶה שֶׁאָחַז הַמּוֹסֵרָה קָנָה מִמְּנָּה מַה שֶּׁאָחַז בְּיָדוֹ[39],
29 וּשְׁאָר הַמּוֹסֵרָה לֹא קָנָהוּ אַחַד מֵהֶן[40].

37) שם ט. 38) כדעת רב אשי, ובלשונו "בית פגיה". 39) ויותר לא, כי אין קונים חפץ מן ההפקר אלא־אם־כן הגביהו כולו. 40) וכל התופס בו זכה.

30 ח. חֲצֵרוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[41], וְאִם
31 נָפְלָה בָּהּ מְצִיאָה - הֲרֵי הִיא שֶׁל בַּעַל הֶחָצֵר[42]. בַּמֶּה
32 דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחָצֵר הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת[43]; אֲבָל בְּשָׂדֶה
33 וְגִנָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן: אִם הָיָה עוֹמֵד בְּצַד שָׂדֵהוּ[44]
34 וְאָמַר: זָכְתָה לִי שָׂדִי - זָכָה בָּהּ; וְאִם אֵינוֹ עוֹמֵד
35 שָׁם, אוֹ שֶׁהָיָה עוֹמֵד וְלֹא אָמַר 'זָכְתָה לִי[45] שָׂדִי' -
36 כָּל הַקּוֹדֵם זָכָה. וְכֵן אַרְבַּע אַמּוֹת[46] שֶׁל אָדָם שֶׁהוּא
37 עוֹמֵד בְּצִדּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ קוֹנִים לוֹ[47], וְאִם הִגִּיעָה
38 הַמְּצִיאָה לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁלּוֹ - זָכָה בָּהּ.

41) שאינו יודע שהחפץ בחצרו (בבא־מציעא יא.), ואילו היה יודע היה רוצה לזכות בה. והטעם הוא שהחצר היא כהמשך לידו, שהרי כל מה שבידו נותן שם (נמוקי־יוסף בשם הרנב"ר). 42) ואסור לאחר ליטלה. 43) כגון מוקפת גדר, ובעל החצר סומך על כך שאיש לא יכנס לחצרו לקחתה (שם). 44) דעת שמואל, שם. 45) משנה, שם. רבינו סובר, שבחצר שאינה משתמרת צריכים שני הדברים: עומד בצד החצר, וגם שיאמר זכתה לי חצרי. 46) ראה הלכה ט. 47) בבא־מציעא י. ארבע אמות קונות אפילו לא אמר "זכו לי". קנין ד' אמות עדיף מקנין חצר, מפני שיכול הוא להושיט יד ולקחת את המציאה.

1 **ט. חֲכָמִים[48] תִּקְנוּ דָּבָר זֶה[49], כְּדֵי שֶׁלֹּא יָרִיבוּ**
2 **הַמּוֹצְאִין זֶה עִם זֶה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
3 **בְּסִמְטָא[50], אוֹ בְּצִדֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים[51] שֶׁאֵין הָרַבִּים[52]**
4 **דּוֹחֲקִין בָּהֶן, אוֹ בְּשָׂדֶה שֶׁאֵין לוֹ בְּעָלִים[53]; אֲבָל**
5 **הָעוֹמֵד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[54] אוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵרוֹ[55] - אֵין**
6 **אַרְבַּע אַמּוֹת קוֹנוֹת לוֹ[56], וְאֵינוֹ קוֹנֶה שָׁם עַד שֶׁתַּגִּיעַ**
7 **מְצִיאָה לְיָדוֹ[57].**

48) שם. 49) ארבע אמות קונות לו לאדם. 50) קרן זווית הסמוכה לרשות הרבים והיא הפקר לרבים, כדעת רב ששת שם י: 51) שם. 52) ויש לכל אחד ארבע אמות מיוחדות לו. 53) בגמרא שלנו בדברי רב פפא כתוב "בעלמא", וגירסת רבינו חננאל, הרי"ף ורבינו היא: "בשדה דעלמא", ורבינו מפרש הכוונה "בשדה שאין לו בעלים". 54) שהצפיפות מרובה, ואין לכל אחד ארבע אמות מיוחדות לו. 55) אינה נעשית חצירו של אחר. מדברי רב פפא שם. 56) ברשות הרבים אין קונות לו, שהרי התקנה לא תועיל למנוע ריב, ובשדה חבירו אין קונות לו, שלא הפקיעו חכמים זכותם המליאה של הבעלים על־מנת לתת לאחרים זכות חצר. 57) ראה הלכה א.

8 **י. קְטַנָּה - יֵשׁ לָהּ חָצֵר[58] וְיֵשׁ לָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת[59],**
9 **וְקָטָן[60] - אֵין לוֹ חָצֵר וְאֵין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת. מִפְּנֵי**
10 **שֶׁחָצֵר שֶׁל קְטַנָּה מִיָּדָהּ לְמַדְנוּהָ[61]: שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהִיא**
11 **מִתְגָּרֶשֶׁת בְּגֵט הַמַּגִּיעַ לְיָדָהּ, כָּךְ מִתְגָּרֶשֶׁת בְּגֵט**
12 **הַמַּגִּיעַ לַחֲצֵרָהּ; וּכְשֵׁם שֶׁיֵּשׁ לָהּ חָצֵר לְעִנְיַן הַגֵּט,**
13 **כָּךְ יֵשׁ לָהּ לְעִנְיַן מְצִיאָה[62]; וְאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל אָדָם**
14 **כַּחֲצֵרוֹ לְעִנְיַן מְצִיאָה[63]. אֲבָל הָאִישׁ לָמַדְנוּ שֶׁחֲצֵרוֹ**
15 **קוֹנָה לוֹ מִשְּׁלוּחוֹ[64]: כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹנֶה לוֹ שְׁלוּחוֹ[65], כָּךְ**
16 **תִּקְנָה לוֹ חֲצֵרוֹ; וְהַקָּטָן, הוֹאִיל וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ[66],**
17 **כָּךְ אֵין חֲצֵרוֹ וְלֹא אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁלּוֹ קוֹנִין לוֹ, עַד**
18 **שֶׁתַּגִּיעַ מְצִיאָה לְיָדוֹ[67].**

58) חצר המשתמרת קונה לה שלא מדעתה כמו לגדול (בבא־מציעא י: יא.) 59) קונות לה מכוח תקנת החכמים, דברי רבי יוחנן שם. 60) דברי ריש לקיש. ולפי מסקנת הגמרא, גם רבי יוחנן מודה בקטן. ראה רבינו חננאל ורש"י. 61) כתוב בתורה: "וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה" (דברים כד, א). ודרשו בגיטין עז: "ונתן — מכל־מקום". כלומר, לאו דוקא בידה ממש אלא אפילו נתן את הגט לחצרה, הרי היא מגורשת, ודין החצר כדין היד, שם י: 62) בבבא־מציעא יא. אמרו: "ילפינן מציאה מגט", כלומר אנו לומדים מציאה מגט, כשם שחצרה כידה לענין הגט, כך היא כידה לענין מציאה. 63) זה יוצא מדברי רב פפא (שם י:) שאמר, שבשדה חבירו לא תיקנו ארבע אמות, ואף־על־פי שהתורה נתנה לו זכות ללכת בו ולקחת פאה, אבל לא נתנה לו זכות שתהיה חצרו. משמע שארבע אמות דינן כחצרו. ועל כן הקטנה כשם שיש לה חצר, כך יש לה ארבע אמות. 64) שם י: 65) כי שלוחו של אדם כמותו. 66) בקידושין מא. למדנו ששלוחו של אדם כמותו, מהכתוב (דברים כד, א) "ושלחה מביתו", והפרשה מתחילה: "כי יקח איש" כלומר, גדול. 67) ראה לקמן הלכה יב.

19 **יא. מִי שֶׁרָאָה[68] אֲחֵרִים רָצִים אַחַר הַמְּצִיאָה, וַהֲרֵי**
20 **הִיא צְבִי שָׁבוּר אוֹ גוּזְלוֹת[69] שֶׁלֹּא פָּרְחוּ: אִם הָיָה**
21 **עוֹמֵד בְּצַד שָׂדֵהוּ[70] שֶׁהֵן בְּתוֹכָהּ, וְאִלּוּ הָיָה רָץ הָיָה**
22 **מַגִּיעָן[71], וְאָמַר[72]: זָכְתָה לִי שָׂדִי - זָכְתָה לוֹ שָׂדֵהוּ;**
23 **וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעָן - הֲרֵי אֵלּוּ כִּצְבִי שֶׁהוּא רָץ**
24 **כְּדַרְכּוֹ וּכְגוּזְלוֹת הַמַּפְרִיחִים, וְלֹא אָמַר כְּלוּם[73], אֶלָּא**
25 **כָּל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה. וְאִם נָתְנוּ לוֹ בְּמַתָּנָה[74] - הוֹאִיל**
26 **וְאַחֵר הִקְנָם לוֹ וַהֲרֵי הֵן מִתְגַּלְגְּלִין[75] בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ,**
27 **קָנְתָה שָׂדֵהוּ[76]. וְאִם הָיָה צְבִי רָץ כְּדַרְכּוֹ וְגוּזְלוֹת**
28 **מַפְרִיחִין - לֹא קָנְתָה לוֹ שָׂדֵהוּ[77].**

68) משנה בבא־מציעא יא. 69) נקטה המשנה לשון רבים, משום שדרכם לפרוח הרבה ביחד. 70) דעת שמואל, שם. 71) דעת רבי יוחנן, שם יב. 72) משנה, שם יא. דרושים כל שלושת התנאים: א. עומד בצד שדהו. ב. אילו היה רץ, היה מגיעם. ג. אמר: זכתה לי שדי, משום ששדה חצר שאינה משתמרת היא, ועל־ידי קיום התנאים הנ"ל נעשית כחצר המשתמרת. 73) שהרי אפילו לא יקחהו אחר, לא ישאר בשדהו, משנה שם. 74) שם יב. 75) הצבי השבור והגוזלות שלא פרחו, ונתגלגל בשדה דינו כמונח בשדה. 76) ואין הנותן יכול לחזור בו. 77) אפילו במתנה, שדעת אחרת מקנה אותו, שהרי הצבי הרץ כדרכו והגוזלות המפריחים יעזבו מהר את שדהו, ודומים כאילו אינם בחצרו כלל.

29 **יב. מְצִיאַת חֵרֵשׁ[78] שׁוֹטֶה וְקָטָן - יֵשׁ בָּהּ גְּזֵל[79], מִפְּנֵי**
30 **דַּרְכֵּי שָׁלוֹם[80]. לְפִיכָךְ, אִם עָבַר[81] אַחֵר וּגְזָלָהּ מִיָּדָן**
31 **- אֵינָהּ יוֹצְאָה בְּדַיָּנִין[82], וְאִם כָּפַר בָּהּ וְנִשְׁבַּע - אֵינוֹ**
32 **חַיָּב בְּהֹמֶשׁ[83].**

78) מלידה, וממילא הוא גם אלם וגם שוטה, ועל כן הוא נזכר תמיד יחד עם שוטה וקטן (משנה גיטין נט:). 79) אם בא אחר וחטף מידם. 80) כדי למנוע ריב בין המוצא וקרוביו ובין האחרים. אבל מצד הדין אין זה גזל, שהרי אין בהם דעת, ולא זכות במציאה, וכאילו היא מונחת עדיין על הקרקע (בבא־מציעא שם). 81) על תקנת החכמים. 82) כי הגזלן זכה מן הדין, וכדעת תנא־קמא שם. 83) גזלן שכפר ונשבע לשקר, חייב להחזיר את הקרן ולהוסיף חומש (ויקרא ה, כד), אבל בגזל זה שאינו יוצא בדיינים - אין גם חומש. ראה למעלה פרק ו, הלכה טז.

יג. מְצִיאַת בְּנוֹ[84] וּבִתּוֹ הַסְּמוּכִים עַל שֻׁלְחָנוֹ[85], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן גְּדוֹלִים[86], וּמְצִיאַת בִּתּוֹ הַנַּעֲרָה[87], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ סוֹמֶכֶת[88] עַל שֻׁלְחָנוֹ, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מְכוּרָה אָמָּה[89], וּמְצִיאַת עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים[90], וּמְצִיאַת אִשְׁתּוֹ[91] - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. אֲבָל מְצִיאַת בְּנוֹ שֶׁאֵינוֹ סוֹמֵךְ עַל שֻׁלְחָנוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קָטָן, וּמְצִיאַת עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים[92], וּמְצִיאַת אִשְׁתּוֹ שֶׁהִיא מְגֹרֶשֶׁת וְאֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת[93] - כָּל אֵלּוּ הַמְּצִיאוֹת אֵינָן שֶׁלּוֹ.

84) משנה בבא־מציעא יב. 85) שאביהם מפרנסם. 86) דינם לענין מציאה כקטנים, שם יב: והטעם שהמציאה לאב - "משום איבה", שהרי הוא מפרנסם. 87) בת שתים־עשרה ויום אחד שהביאה שתי שערות, עדיין ברשות אביה היא (כתובות מו.). 88) זה יוצא מדברי הגמרא שאומרת, שמציאת שפחה עבריה, שלא הביאה שתי שערות, שייכת לאביה, אף־על־פי שאינה סמוכה על שולחן אביה אלא על שולחן רבה, בבא־מציעא יב: 89) מכורה כשפחה, אין המציאה שייכת לאדוניה אלא לאביה (שם). והטעם הוא משום איבה, שלא ישנא אותה ויקדשנה למנוול ולמוכה שחין (כתובות מז, וראה תוספות שם). 90) כל מה שקנה עבד קנה רבו (משנה, שם יב.). 91) כדי למנוע קטטה בינו לבינה, שהרי הוא מפרנסה. 92) ברשות עצמם הם (משנה, שם). 93) ספק מגורשת, כגון זרק לה גט ברשות הרבים, ספק קרוב לה ספק קרוב לו. אף־על־פי שעדיין חייב לפרנס אותה, בכל זאת המציאה שלה, שהרי בין כך וכך יש כבר איבה בינו לבינה (גמרא שם יב:).

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו דיני מציאת השטרות, איזה אלו שטרות שיהיו, והיות דיניהם חלוקים משאר המציאה, כמו שהוא מבואר שם.

א. הַמּוֹצֵא שְׁטַר חוֹב[2], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ[3] בּוֹ אַחֲרָיוּת נְכָסִים[4], וְאַף עַל פִּי שֶׁהַחַיָּב מוֹדֶה[5], וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְקֻיָּם[6] - הֲרֵי זֶה לֹא יַחֲזִיר[7]; שֶׁמָּא פְּרָעוֹ, וּקְנוּנְיָא[8] הֵם[9] עוֹשִׂים כְּדֵי לִטְרֹף לָקוּחוֹת[10] שֶׁלֹּא כַּדִּין[11], וּלְפִיכָךְ[12] הוֹדָה לוֹ. שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ[13] לִטְרֹף בִּשְׁטָר שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ בּוֹ אַחֲרָיוּת, שֶׁהָאַחֲרָיוּת שֶׁלֹּא נִתְפָּרְשָׁה בִּשְׁטָר - טָעוּת סוֹפֵר[14] הוּא, בֵּין בְּשִׁטְרֵי הַלְוָאָה בֵּין בְּשִׁטְרֵי מִקָּח וּמִמְכָּר[15]. לְפִיכָךְ[16], אִם פֵּרֵשׁ בִּשְׁטָר זֶה שֶׁהוּא שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת: אִם הָיָה הַחַיָּב מוֹדֶה - יַחֲזִיר[17]; וְאִם לָאו - לֹא יַחֲזִיר[18], שֶׁמָּא פְּרָעוֹ[19].

2) משנה בבא־מציעא יב: 3) שלא כתוב במפורש. 4) שנכסי הלוה אחראים לפרעון החוב, והמלוה יוכל לטרוף אותם גם מיד הלקוחות, שקנו אחרי ההלוואה. 5) שהלוה מודה שלא פרע, והשטר־חוב נפל מיד המלוה, וכל־שכן כשלא מודה וטוען שפרע (גמרא שם). 6) על־ידי העדים בבית־הדין (בבא־מציעא טז). 7) למלוה. 8) הסכם של רמאות. 9) המלוה והלוה. 10) שקנו במפורש שלא באחריות, או כשאין ללוה נכסים אחרים. אבל כשקנו באחריות ויש ללוה נכסים, אין חשש קנוניה. 11) שהרי נפרע החוב, שם יג. 12) כדי שיחלקו ביניהם את קרקע הלקוחות. 13) זכות. 14) הסופר שכח לכתוב אחריות נכסים, והמלוה לא הפסיד את זכותו מפני טעותו של הסופר, כדעת החכמים במשנה. רבינו פסק כאביי שם לג: בניגוד לדעת שמואל שסובר שאין חוששין לפרעון. שיטתו של שמואל הופרכה, שם יד. 15) כדעת רבא שאינו מבדיל בין שטרי הלואה ובין שטרי מקח וממכר (שם טו:). 16) מכיון שהדין "לא יחזיר" מנומק בזה ש"אחריות טעות סופר". 17) שהרי בשטר זה כתוב מפורש שאין בו אחריות, והמלוה ינכה מן הלוה בלבד, והוא הרי מודה שלא פרע. 18) שם יב: 19) מכיוון שנפל ולא נזהר בשמירתו, יש יסוד לחשוש שפרעו.

ב. וְכֵן אִם מָצָא שְׁטָר שֶׁזְּמַנּוֹ בּוֹ בַּיּוֹם[20], וְהָיָה מְקֻיָּם[21], וְהַחַיָּב מוֹדֶה[22] - יַחֲזִיר[23]; וְאִם אֵינוֹ מְקֻיָּם - לֹא יַחֲזִיר, שֶׁמָּא כָּתַב לִלְוּוֹת[24] וַעֲדַיִן לֹא לָוָה[25].

20) שביום שנמצא נכתב. מימרא של רבי יוחנן, בבא־מציעא יז. 21) אישור בית־הדין שהשטר כשר. 22) שלא פרע ומהמלוה נפל, דברי רב כהנא שם. 23) למלוה. ואין חוששין לקנוניה כמו בהלכה א, כי הם יכולים לכתוב שטר אחר שזמנו כזמן השטר הנמצא, מה־שאין־כן בהלכה א. 24) הכין לעצמו שטר לשם קבלת הלואה. 25) ואינו משמיד את השטר, כי בדעתו ללוות אחר־כך, וחס על שכר הסופר. והמלוה יטרוף שלא כדין מן הלקוחות, שקנו מהלוה קרקע בימים שבין כתיבת השטר ובין ההלואה, ועל כן לא יחזיר למלוה כשאינו מקויים אפילו כשהלוה מודה (גמרא שם). וראה חושן־משפט סימן סה, סעיף ז, מאירת עינים שם סעיף־קטן כב.

ג. מָצָא שְׁטָר בְּחֻמֶּת[26] אוֹ בִּכְלִי עֵץ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה יַחֲזִיר לְמִי שֶׁנְּתָנָן סִימָן[27]. מָצָא שְׁלֹשָׁה שְׁטָרוֹת כְּרוּכִין[28] בְּכֶרֶךְ אֶחָד, אוֹ מֻנָּחִין זֶה עַל זֶה[29] וַאֲגוּדִים אֶגֶד אֶחָד - יַחֲזִיר לְמִי שֶׁנְּתָנָן סִימָן[30].

26) נוד של עור, משנה שם כ. וגמרא כ: 27) מה־שאין־כן בשתי ההלכות הקודמות שאין מחזירים את השטר למלוה אפילו בסימן, שהרי השטר בידו היה, והוא מכיר את הסימן, ואין זו הוכחה שמידו נפל. 28) ראשו של זה בסופו של זה, משנה וגמרא שם. 29) אורכו של זה על אורכו של זה. 30) המוצא מכריז "שטרות מצאתי", והמאבד יאמר את המספר, או שהיו כרוכין או אגודים, כסימן. על כן מדברת המשנה על שלושה שטרות, כי בשנים אין המספר סימן, שהרי המינימום של "שטרות" הוא שנים (גמרא ורש"י שם).

ד. הָיָה הַלְוֶה אֶחָד[31] וְהַמַּלְוִים שְׁלֹשָׁה[32]: אִם מְקֻיָּמִים[33] הֵם - יַחֲזִיר לַלְוֶה[34], וְאִם לָאו - יַחֲזִיר לְמִי שֶׁנְּתָנָן סִימָן; שֶׁמָּא הַמַּלְוִים נָתְנוּ שְׁטָרוֹתֵיהֶן לְסוֹפֵר[35] לְקַיְּמָן וְנָפְלוּ מִיַּד הַדַּיָּן[36]. הָיָה הַמַּלְוֶה אֶחָד וְהַלּוִים שְׁלֹשָׁה - יַחֲזִיר לַמַּלְוֶה[37]. וְאִם הָיוּ שְׁלָשְׁתָּן בִּכְתַב יְדֵי סוֹפֵר אֶחָד - יַחֲזִיר לְמִי שֶׁנְּתָנָן סִימָן; שֶׁמָּא שְׁלָשְׁתָּן הוֹלִיכוּ שִׁטְרֵיהֶן לַסּוֹפֵר לִכְתֹּב וְנָפְלוּ מִיַּד הַסּוֹפֵר[38].

31) בשלושת השטרות שמצאם יחד (משנה בבא־מציעא כ.). 32) כגון ראובן לוה משמעון, מלוי ומיהודה. 33) גמרא, שם כ: 34) אפילו נתן המלוה סימן, שוודאי פרע הלוה את השטרות וקבלם חזרה ומידו נפלו, שאם מיד המלווים נפלו, מי קיבץ אותם למקום אחד. 35) של בית־הדין. 36) אבל בשטרות מקויימים אין חוששים שמא מיד הדיין נפלו, שאין דרכו של איש להשהות את שטרו המקויים אצל הדיין (שם). ובכ"י אוקספורד 591 הגירסא היא: "ונפלו מיד הסופר". 37) שוודאי מידו נפלו, שאם מיד הלווים נפלו, כיצד נזדמנו למקום אחד (משנה וגמרא שם). 38) ומעולם לא לוו, ואין זה ודאי שמהמלוה נפלו, ועל כן לא יחזיר אלא למי שנתן סימן.

1 **ה. מָצָא שְׁטָרוֹת קְרוּעִין[39] וּשְׁטַר חוֹב בֵּינֵיהֶן - לֹא**
2 **יַחֲזִיר[40]. וְאִם יֵשׁ עִמָּהֶן שׁוֹבֵר[41], אֲפִלּוּ בְּלֹא עֵדִים -**
3 **יִתֵּן שְׁטַר הַחוֹב לַלֹּוֶה[42]; שֶׁאִלּוּ לֹא הָיָה פָּרוּעַ, לֹא**
4 **הִשְׁלִיכוֹ בֵּין שְׁטָרוֹת קְרוּעִים, וַהֲרֵי יֵשׁ עִמּוֹ כְּתָב**
5 **שֶׁהוּא פָּרוּעַ.**

39) שם כ: 40) לא למלוה ולא ללוה, אפילו נתן המלוה סימן, שמא נפרע, שהריהו מושלך עם יתר השטרות הפרועים. 41) שכתוב בו שהשטר נפרע (משנה שם כ.). 42) שוודאי נפרע. לפי רבינו, מדברת משנתנו שם, באחד שמצא ברחוב שטרות קרועים, ושטר חוב ביניהם בצירוף שובר, ולא במלוה שמצא בין שטרותיו שובר על אחד השטרות, ראה אור־שמח ומשנה־למלך כאן.

6 **ו. מָצָא[43] גִּטֵּי נָשִׁים: בִּזְמַן שֶׁהַבַּעַל מוֹדֶה[44] - יַחֲזִיר**
7 **לָאִשָּׁה[45]; אֵין הַבַּעַל מוֹדֶה[46]: אִם נָתְנָה הָאִשָּׁה סִימָן**
8 **מֵבְהָק[47] - יִנָּתֵן לָהּ[48], וְאִם לָאו - לֹא יַחֲזִיר לֹא לָזֶה**
9 **וְלֹא לָזֶה[49]. אָמַר הַבַּעַל[50]: מִיָּדִי נָפַל, וְנָתַן סִימָנָיו,**
10 **וְהָאִשָּׁה אוֹמֶרֶת: מִיָּדִי נָפַל, וְנָתְנָה סִימָנָיו - יִנָּתֵן**
11 **לָהּ[51]. וְהוּא[52], שֶׁתִּתֵּן סִימָן מֵבְהָק, כְּגוֹן שֶׁאָמְרָה:**
12 **נָקֵב יֵשׁ בְּצַד אוֹת פְּלוֹנִית[53]; שֶׁאִלּוּ לֹא הִגִּיעַ לְיָדָהּ,**
13 **לֹא הָיְתָה יוֹדַעַת.**

43) בבא־מציעא יח: 44) שנתן את הגט לאשתו ומידה נפל. 45) להתירה להנשא, שלא כשטר חוב, שאף־על־פי שהחייב מודה לא יחזיר, למעלה הלכה א. והטעם הוא, ששטר־חוב לגביית החוב הוא בא, ואפילו מן הלקוחות, ועל כן לא תועיל הודאת הלוה, שהרי אדם שלישי (הלקוח) עלול להפסיד, אבל גט עיקרו בא להתיר את האשה להינשא. [אמנם קיים חשש, שמא כתב הגט בניסן ולא נתנו לאשה עד תשרי, ובינתיים מכר הבעל פירות של נכסי מלוג שלה, ועכשיו אחרי שיחזירו לידה את הגט תטרוף מן הלקוחות מה שקנו בין ניסן לתשרי. בגמרא שם יט. הקשו כך על גט אשה ועל שטר שחרור, והשיבו: מחזירים, כדי שתוכל להנשא, וכשתבוא להוציא מיד הלקוחות ידרשו ממנה להוכיח מתי הגיע הגט לידה, ותאריך הגט אינו קובע]. 46) והוא טוען שעדיין לא נתן לה את הגט ומידו נפל, וכעת אינו רוצה לגרשה, והאשה טוענת שמידה נפל והיא מגורשת. 47) ראה סוף ההלכה. 48) ומתירים אשת איש בסימן מובהק, אף־על־פי שהבעל טוען שלא גירשה.

49) לשון הברייתא שם. 50) שם כח. 51) שסימני הבעל אינם כלום, שהרי הוא כתב את הגט ויודע בסימניו, ולא כבמציאה סתם שאמרנו "סימנין וסימנין יניח", כלומר באו שנים וכל אחד מהם נתן סימני האבידה כמו שנתן חבירו, לא יתן לא לזה ולא לזה, אלא תהיה מונחת עד שיודה האחד לחבירו או יעשו ביניהם פשרה. ראה גמרא שם, וראה למעלה פרק יא, הלכה ג, ופרק יג, הלכה ו. 52) בתנאי. 53) ולא נקב סתם, כי שמא ראתה את הנקב כשהגט היה ביד בעלה (גמרא שם).

14 **ז. הוּא אוֹמֵר סִימָנֵי הַחוּט[54] שֶׁקָּשַׁר בּוֹ הַגֵּט, וְהִיא**
15 **אוֹמֶרֶת סִימָנֵי הַחוּט - יִנָּתֵן לָהּ. וְהוּא, שֶׁתֹּאמַר סִימָן**
16 **מֵבְהָק, כְּגוֹן אֹרֶךְ מִדַּת הַחוּט; אֲבָל אִם אָמְרָה: אָדֹם**
17 **אוֹ שָׁחֹר הוּא - אֵין זֶה סִימָן מֵבְהָק[55]. הוּא אוֹמֵר:**
18 **בְּחֵמֶת הָיָה מֻנָּח, וְהִיא אוֹמֶרֶת: בְּחֵמֶת[56] הָיָה מֻנָּח -**
19 **יִנָּתֵן לוֹ; שֶׁאֵין זֶה סִימָן מֵבְהָק[57].**

54) בבא־מציעא כה. 55) שמא ראתה כשהגט היה ביד בעלה. 56) נוד של עור, שם. 57) שהאשה יודעת, שהבעל מחזיק כל שטרותיו בחמת.

20 **ח. מָצָא גֵּט שִׁחְרוּר[58]: בִּזְמַן שֶׁהָרַב מוֹדֶה[59] - יַחֲזִיר**
21 **לָעֶבֶד[60]; אֵין הָרַב מוֹדֶה[61] - לֹא יַחֲזִיר[62] לֹא לָזֶה וְלֹא**
22 **לָזֶה.**

58) שטר ששחרר האדון את עבדו הכנעני. משנה, שם יח. 59) שנתנו לעבד להשתחרר בו, ומיד העבד נפל. 60) ברייתא, שם יט. 61) וטוען שכתב את השטר ונמלך בדעתו שלא ליתנו. 62) שם.

23 **ט. מָצָא שְׁטַר מַתָּנָה[63]: אִם מַתְּנַת בָּרִיא[64] הִיא, וְאַף**
24 **עַל פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶם מוֹדִים[65] - לֹא יַחֲזִיר לֹא לָזֶה וְלֹא**
25 **לָזֶה; שֶׁמָּא כָּתַב לִתֵּן וְלֹא נָתַן[66], וְאַחַר שֶׁכָּתַב שְׁטָר**
26 **זֶה מָכַר שָׂדֶה זוֹ אוֹ נְתָנָהּ לְאַחֵר בְּמַתָּנָה, וְחָזַר בּוֹ,**
27 **וְזֶה[67] שֶׁמּוֹדֶה לָזֶה[68] כְּדֵי לַעֲשׂוֹת קְנוּנְיָא עַל**
28 **הָאַחֲרוֹן[69] שֶׁנָּתַן לוֹ אוֹ שֶׁמָּכַר לוֹ. וְאִם מַתְּנַת שְׁכִיב**
29 **מְרַע[70] הִיא: אִם הוֹדָה - יִתֵּן, וְאִם לָאו - לֹא יִתֵּן;**
30 **שֶׁשְּׁכִיב מְרַע שֶׁנָּתַן לִשְׁנַיִם זֶה אַחַר זֶה - הָאַחֲרוֹן**
31 **קָנָה[71], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[72].**

63) משנה, שם יח. 64) שאין הנותן יכול לחזור בו לאחר שמסר את שטר המתנה למקבל, גמרא שם יט: 65) ברייתא שם יט. 66) ולא זכה חבירו. 67) הדבר הזה. 68) הראשון. 69) לומר ששטר המתנה שנמצא נמסר בשעתו לראשון, ומידו נפל, ואם נחזיר את השטר לראשון, הוא יוציא את השדה מן האחרון, שהרי שטרו קודם לזה של האחרון, ויחלקו ביניהם את השדה (גמרא שם). 70) חולה מסוכן השוכב על ערש דוי (שם). 71) כי הנותן יכול לחזור בו, שאין כוונתו להקנות אלא לאחר מיתה, ועל כן אפילו נחזיר את השטר לראשון לא יפסיד האחרון. 72) הלכות זכייה ומתנה פרק ט, הלכה טז.

32 **י. מֵת שְׁכִיב מְרַע שֶׁנְּתָנָהּ בְּמַתָּנָה, אַף עַל פִּי**
33 **שֶׁהַיּוֹרֵשׁ מוֹדֶה[73] שֶׁמּוֹרִישׁוֹ נְתָנָהּ - הֲרֵי זֶה לֹא יַחֲזִיר**

לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה; שֶׁמָּא כָּתַב לִתֵּן וְלֹא נָתַן, וּמִכָּרָהּ הַיּוֹרֵשׁ אוֹ נִתְּנָהּ, וְחָזַר בּוֹ[74], וְהֲרֵי הוּא רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת קְנוּנְיָא עִם זֶה כְּדֵי לְהַפְקִיעַ[75] נִכְסֵי זֶה הָאַחֲרוֹן.

73) שם יט: 74) והרי אינו רשאי לחזור בו, שהרי מתנת בריא היא. 75) על־ידי־זה שיחזירו את השטר לראשון שזמנו קודם לזה של האחרון, ואחר־כך יחלקו ביניהם את השדה.

יא. מָצָא שׁוֹבֵר[76]: בִּזְמַן שֶׁבַּעַל הַשְּׁטָר מוֹדֶה שֶׁנִּשְׁבַּר שְׁטָרוֹ וּפְרָעוֹ אוֹ מְחָלוֹ[77] - יִתֵּן[78] לְבַעַל הַשּׁוֹבֵר; אֵין שְׁנֵיהֶם[79] מוֹדִים - לֹא יַחֲזִיר[80] לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה.

76) המאשר שהשטר נפרע (משנה, שם יח.). 77) תוקף השטר נשבר מפני שפרע לו את החוב, או שמחל לו בעל השטר על החוב. 78) ואין חוששים שמא מכר בעל השטר את השטר לאחר לפני פרעון החוב, ואם נחזיר את השובר יפסיד הקונה, שהרי גם לאחר מכירת השטר - זכאי המוכר למחול על החוב (שם כ.). 79) ובעל השטר טוען שהכין את השובר לעת הצורך, אבל החוב טרם נפרע. 80) שם יט:

יב. מָצָא כְּתֻבָּה[81], אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶם מוֹדִים[82] - לֹא יַחֲזִיר[83] לָאִשָּׁה; שֶׁמָּא נִפְרְעָה כְּתֻבָּה זוֹ אוֹ נִמְחֲלָה, וְאַחַר כָּךְ מָכַר הַבַּעַל נִכְסָיו, וְהֲרֵי הוּא רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת קְנוּנְיָא[84] עַל הַלָּקוֹחוֹת.

81) שטר שבו מתחייב הבעל לשלם סכום כסף לאשתו כשיגרשנה או כשתתאלמן ממנו. 82) שהכתובה לא נפרעה. 83) כדין כל שטר־חוב, ראה למעלה הלכה א. 84) להחזיר לאשתו את הכתובה, כדי לטרוף את הקרקע מן הלקוחות, ויחלקו ביניהם את הקרקע.

יג. מָצָא אִגְּרוֹת שׁוּם[85] וְאִגְּרוֹת מָזוֹן[86], שִׁטְרֵי חֲלִיצָה[87] וּמֵאוּנִין[88], וְשִׁטְרֵי טְעָנוֹת[89] שֶׁכּוֹתְבִין הַדַּיָּנִין שֶׁל בַּעַל דִּין זֶה וְשֶׁל חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁמָּצָא שִׁטְרֵי בֵּרוּרִים, וְהֵם הַשְּׁטָרוֹת שֶׁבֵּרְרוּ לָהֶן[90] בַּעֲלֵי דִּינִין אֶת הַדַּיָּנִין שֶׁדָּנִין לָהֶם וְקִבְּלוּ עֲלֵיהֶם שֶׁיָּדוּנוּ לָהֶם פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, אוֹ שֶׁמָּצָא כָּל מַעֲשֵׂה בֵית דִּין[91] - הֲרֵי זֶה יַחֲזִיר. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל שְׁטָר שֶׁחוֹשְׁשִׁין בּוֹ לְפַרְעוֹן - לֹא יַחֲזִיר, שֶׁמָּא נִפְרַע הַחוֹב; וְאִם הָיָה הַחַיָּב מוֹדֶה, וְאֶפְשָׁר שֶׁהוֹדָה כְּדֵי לַעֲשׂוֹת קְנוּנְיָא עַד שֶׁיִּפְסִיד אֶת הַלּוֹקֵחַ אוֹ מְקַבֵּל מַתָּנָה שֶׁלָּקְחוּ אַחַר זְמַן הַשְּׁטָר, כְּדֵי שֶׁיִּפְרְעוּ מִיָּדָם שֶׁלֹּא כַּדִּין - הֲרֵי זֶה לֹא יַחֲזִיר, אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶם מוֹדִים; וְכָל שְׁטָר שֶׁאֵין בּוֹ צַד לַחֲשָׁשׁ לֹא לְפַרְעוֹן וְלֹא לִקְנוּנְיָא - יַחֲזִיר לִבְעָלָיו.

85) שטר שֶׁשָּׁמוּ בית־דין נכסי לוה למלוה בחובו (משנה בבא־מציעא כ.). 86) מזון האשה והבנות. בית־דין כותבים שטר, שימכרו מקרקע הבעל למזון האשה והבנות (ראה פירוש המשנה לרמב"ם). 87) יבמה שחלצה כותבים לה בית־דין שטר המאשר שחלצה בפניהם כדין, ומותרת לכל איש. דיני חליצה נתבארו בספר נשים, הלכות יבום וחליצה. 88) יתומה קטנה שהשיאוה אמה ואחיה יוצאת במיאון, שאומרת בפני שלושה אין רצוני בפלוני בעלי, ואינה צריכה גט. וכותבים לה בית־דין שטר שמיאנה בפניהם ומותרת להנשא. 89) כך פירשו בבבלי את "שטרי בירורין" שבמשנה שם. 90) זה דיין אחד וזה דיין אחד, שיהפוך בזכותו, ראה סנהדרין פרק ג, משנה א. 91) כגון שטר שהחליטו בית־דין נכסי לוה למלוה (בבא־מציעא טז:).

יד. כָּל הַשְּׁטָרוֹת הַנִּמְצָאִים שֶׁדִּינָן שֶׁלֹּא יַחֲזִיר, אִם הֶחֱזִיר - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים[92], וְגוֹבִין בָּהֶן[93], וְאֵין מוֹצִיאִין[94] אוֹתָן מִתַּחַת יַד בְּעָלֵיהֶם, וַהֲרֵי הֵם בְּחֶזְקָתָן[95] וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶם[96].

92) כי הדין "לא יחזיר" בכל השטרות הללו הוא לכתחילה מתוך חשש, אבל אין לפסול אותם בגלל חשש. 93) כמו בכל שטר. ואם יטען בעל הדין שכנגד, שהשטר פרוע או טענות אחרות - דינו ככל שטר שיוצא מתחת יד המלוה. 94) על יסוד חשש וספק. 95) שהם כשרים. 96) לפרעון וקנוניא וכדומה. דעת עצמו. ולא נמצא כל מקור בתלמוד ובגאונים להלכה זו.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת גְּזֵלָה וַאֲבֵדָה בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

יום ה' י"ב אלול ה'תשע"ה

הִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהוּא דִּין חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ אוֹ מַזִּיק מָמוֹנוֹ.

וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) נתבאר בו החובל בחבירו שהוא חייב בחמשה דברים, שהם: נזק וצער ורפוי ושבת ובושת, מנין לו זה מן התורה. ואיכות עשיית החבלה, בכוונה ושלא בכוונה, באי זה דבר, ובאי זה מקום.

א. הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ[2] - חַיָּב לְשַׁלֵּם[3] לוֹ חֲמִשָּׁה דְבָרִים, וְאֵלּוּ הֵם: נֶזֶק, וְצַעַר, וְרִפּוּי, וְשֶׁבֶת, וָבֹשֶׁת. וַחֲמִשָּׁה דְבָרִים אֵלּוּ, כֻּלָּן[4] מִשְׁתַּלְּמִים מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו[5], כְּדִין כָּל הַמַּזִּיקִין[6].

2) כגון, קוטע ידו. 3) ואין מקטעים ידו. 4) אלו שאין בהם חסרון כיס, כגון, צער ובושת. 5) מן הקרקע המעולה שבנכסי החובל, אם אין לו מטלטלין. 6) בממון חבירו, שאמרה תורה "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם" (שמות כב, יד). וראה למעלה הלכות נזקי ממון פרק ח הלכה י.

ב. נֶזֶק כֵּיצַד[7]? שֶׁאִם קָטַע יַד חֲבֵרוֹ אוֹ רַגְלוֹ - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא עֶבֶד נִמְכָּר בַּשּׁוּק[8], כַּמָּה הָיָה יָפֶה[9] [אָז] וְכַמָּה הוּא יָפֶה עַתָּה, וּמְשַׁלֵּם הַפְּחָת שֶׁהִפְחִית מִדָּמָיו. שֶׁנֶּאֱמַר: עַיִן תַּחַת עַיִן. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[10] לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר 'תַּחַת' - לְשַׁלֵּם מָמוֹן הוּא.

7) מהו קנה המידה לחישוב הנזק? שהרי הנחבל לא ירצה בחבלה זו, אפילו תמורת תשלום רב. 8) זהו קנה מידה אובייקטיבי להערכת שוויו של האדם מבחינת כושר העבודה בלי שים לב, אם אדם חשוב הוא או לא. בבא קמא שם. 9) היה שווה לפני שנחבל. 10) ששמע תלמיד מפי רבו ורבו מרבו עד משה רבינו.

1 **ג. זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם כֵּן יִנָּתֶן**
2 **בּוֹ[11] - אֵינוֹ לַחֲבֹל בָּזֶה כְּמוֹ שֶׁחָבַל בַּחֲבֵרוֹ; אֶלָּא**
3 **שֶׁהוּא רָאוּי לְחַסְּרוֹ אֵיבָר[12] אוֹ לַחֲבֹל בּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה,**
4 **וּלְפִיכָךְ מְשַׁלֵּם נִזְקוֹ[13]. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וְלֹא תִקְּחוּ**
5 **כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ - לְרוֹצֵחַ בִּלְבַד הוּא שֶׁאֵין בּוֹ כֹּפֶר,**
6 **אֲבָל לְחֶסְרוֹן אֵיבָרִים[14] אוֹ לְחַבָּלוֹת יֵשׁ בּוֹ כֹּפֶר.**

11) והרי זה סותר לכאורה את הפירוש מפי השמועה שבהלכה הקודמת. 12) ראה אבן עזרא שמות כא, כד; ויקרא כד, יט. 13) כולל כל חמשת הדברים שנאמרו בהלכה א. 14) כגון קוטע ידו, אף על פי שאינה חוזרת לעולם ודומה למיתה, מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי (משפטים כא, כה).

7 **ד. וְכֵן זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בְּחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ וּמַזִּיקוֹ: לֹא תָחוֹס**
8 **עֵינֶךָ[15] - שֶׁלֹּא תָּחוּס בְּתַשְׁלוּמִין. שֶׁמָּא תֹּאמַר: עָנִי**
9 **הוּא זֶה[16] וְשֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה חָבַל בּוֹ, אֲרַחֲמֶנּוּ; לְכָךְ**
10 **נֶאֱמַר: לֹא תָחוֹס עֵינֶיךָ[17].**

15) ולפני זה כתוב "וקצותה את כפה", ולכאורה משמע חבלה גופנית ממש. רבינו מציין את הכתוב הזה ואומר: "שנאמר בחובל חבירו ומזיקו", משום שגם ברוצח נאמר (דברים יט, יג) ולא תחוס עיניך, ושם כוונתו לעונש גופני דווקא. 16) כך פירש אבן עזרא, דברים כה, יב. 17) "אחד שוגג ואחד מזיד", ירושלמי בבא קמא פרק ח הלכה א.

11 **ה. וּמִנַּיִן שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּאֵיבָרִים[18] "עַיִן תַּחַת עַיִן",**
12 **תַּשְׁלוּמִין הוּא[19]? שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ[20]: חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה,**
13 **וּבְפֵרוּשׁ נֶאֱמַר[21]: וְכִי יַכֶּה[22] אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ**
14 **בְּאֶגְרֹף[23] וְגוֹמֵר, רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרָפֹא יְרַפֵּא, הָא**
15 **לָמַדְתָּ[24] שֶׁ"תַּחַת" שֶׁנֶּאֱמַר בְּחַבּוּרָה - תַּשְׁלוּמִין, וְהוּא**
16 **הַדִּין לְ"תַּחַת" הָאָמוּר בְּעַיִן[25] וּבִשְׁאָר אֵיבָרִים[26].**

18) היינו בחובל באברים. רבינו מציין "באברים", מכיוון שכתוב מעין זה נאמר גם במקום אחר (דברים יט, כא), בעדים זוממין. 19) דווקא, אפילו הסכים החובל שיחסירו לו אבר. שאלה זו מכוונת לנאמר למעלה (הלכה ב), "תחת לשלם ממון הוא". בהלכה ג' למדנו, שאין איסור לקחת כופר, וכאן אנו לומדים, שכופר בלבד מותר לקחת, אבל לא להחסיר אבר (לחם משנה). 20) באותו עניין. 21) באותה פרשה למעלה. 22) בכתוב לפנינו: והיכה. 23) דהיינו חבורה. 24) וזהו לימוד המבוסס על פשט הכתוב, שאינו מובא בבבלי ומקורו במכילתא דרשב"י (ראה שם עמוד 176, הוצאת מקיצי נרדמים), ורבינו העדיף אותו על דרשות הבבלי בבא קמא פג. (ראה יד מלאכי כלל ד מכללי הרמב"ם). ובזה מיושבת קושיית הלחם משנה כאן, וקושיית "מראה הפנים" בירושלמי בבא קמא פרק א דיבור המתחיל שאם היה סומא. 25) בכתוב שלפניו. 26) באותו כתוב.

17 **ו. וְאַף עַל פִּי שֶׁדְּבָרִים אֵלּוּ[27] נִרְאִין מֵעִנְיַן תּוֹרָה**
18 **שֶׁבִּכְתָבָם[28], וְכֻלָּן[29] מְפֹרָשִׁין הֵן מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ מֵהַר**
19 **סִינַי[30] - כֻּלָּן הֲלָכָה לְמֹשֶׁה הֵן בְּיָדֵנוּ, וְכָזֶה רָאוּ**
20 **אֲבוֹתֵינוּ דָּנִין בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, וּבְבֵית דִּינוֹ שֶׁל**
21 **שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי, וּבְכָל בֵּית דִּין וּבֵית דִּין שֶׁעָמְדוּ**
22 **מִימוֹת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ[31] וְעַד עַכְשָׁו.**

27) שעין תחת עין, יד תחת יד וכו' פירושם ממון. 28) שהרי למדנו דינים אלו מן הכתובים. 29) צריך לומר: "כולם". 30) כל התורה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני" (תורת כהנים, בהר. וראה הקדמה לפירוש המשנה). 31) ולא היה כל ספק, ש"עין תחת עין" פירושו ממון, וכל הדרשות מן הכתובים באות למצוא סימוכים מן התורה להלכה שהייתה מקובלת בידם.

23 **ז. וּמִנַּיִן שֶׁמַּזִּיק בַּחֲבֵרוֹ חַיָּב בְּצַעַר[32] בִּפְנֵי עַצְמוֹ[33]?**
24 **שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בְּאוֹנֵס: תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ[34]; וְהוּא הַדִּין**
25 **לְכָל הַמְצַעֵר[35] אֶת חֲבֵרוֹ בְּגוּפוֹ[36], שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם**
26 **דְּמֵי הַצַּעַר.**

32) ושיעור הצער - ראה להלן פרק ב הלכה י. 33) נוסף על דמי הנזק.
34) מכאן לומדים, שאונס משלם צער נוסף על בושת, פגם וקנס של חמישים סלעים כסף (ירושלמי כתובות פרק ג הלכה ה). לימוד זה מפורש יותר מהדרשה "פצע תחת פצע, ליתן צער במקום נזק" (בבא קמא פה.) וראה הלכות נערה בתולה פרק ב הלכה א. ובזה מיושבת תמיהת המגיד משנה כאן. 35) אפילו לא הזיק, כגון כוואו בשפוד או במסמר על ציפורנו במקום שאינו עושה חבורה, בבא קמא פג: וראה להלן פרק ב הלכה ג. 36) אבל אם גרם לו צער בלי שנגע בגופו, פטור מדיני אדם. ראה שם הלכה ז.

27 **ח. וּמִנַּיִן שֶׁהוּא חַיָּב בְּשֶׁבֶת[37] בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְרִפּוּי[38]**
28 **בִּפְנֵי עַצְמוֹ? שֶׁנֶּאֱמַר[39]: רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרָפֹא יְרַפֵּא.**

37) ביטול מלאכתו מחמת החולי. וראה שם הלכה יא.
38) שכר הרופא ודמי הרפואות, וראה שם הלכה יד.
39) במכה איש ונפל למשכב. וראה בבא קמא פה.

29 **ט. וּמִנַּיִן שֶׁהוּא חַיָּב בְּבֹשֶׁת בִּפְנֵי עַצְמוֹ? שֶׁהֲרֵי**
30 **נֶאֱמַר: וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בְּמְבֻשָׁיו, וְקַצֹּתָה אֶת**
31 **כַּפָּהּ[40]; בִּכְלַל דִּין זֶה כָּל הַמְבַיֵּשׁ.**

40) ופירשו חכמינו ממון, כמו ביד תחת יד. ראה ספרי תצא, ובבא קמא כח. 41) והחזיקה במבושיו לא באה אלא כדוגמא בלבד, ומעין זה ספרי, שם, רצב.

32 **י. הַמְבַיֵּשׁ אֵינוֹ חַיָּב עַל הַבֹּשֶׁת עַד שֶׁיִּהְיֶה מִתְכַּוֵּן[42],**
33 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁלְחָה יָדָהּ[43]; אֲבָל הַמְבַיֵּשׁ חֲבֵרוֹ בְּלֹא**
34 **כַּוָּנָה - פָּטוּר. לְפִיכָךְ, יָשֵׁן וְכִיוֹצֵא בּוֹ שֶׁבִּיֵּשׁ - פָּטוּר.**

42) שלא כמזיק שחייב אפילו אינו מתכוון, ראה הלכה יא. 43) ולמדו חכמינו עד שיתכוון לשלוח. בבא קמא פו: וראה שם הגהות הב"ח. וראה ירושלמי פרק ח, הלכה ג וספרי שם.

יא. אָדָם מוּעָד[44] לְעוֹלָם. בֵּין שׁוֹגֵג בֵּין מֵזִיד, בֵּין עֵר בֵּין יָשֵׁן[45] בֵּין שִׁכּוֹר[46], אִם חָבַל בַּחֲבֵרוֹ אוֹ הִזִּיק מָמוֹן חֲבֵרוֹ - מְשַׁלֵּם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהַיָּשֵׁן חַיָּב לְשַׁלֵּם? בִּשְׁנַיִם שֶׁיָּשְׁנוּ כְּאֶחָד, וְנִתְהַפֵּךְ אַחַד מֵהֶן וְהִזִּיק אֶת חֲבֵרוֹ[47] אוֹ קָרַע בִּגְדוֹ; אֲבָל אִם הָיָה אֶחָד יָשֵׁן, וּבָא אַחֵר וְשָׁכַב בְּצִדּוֹ - זֶה שֶׁבָּא בָּאַחֲרוֹנָה הוּא הַמּוּעָד, וְאִם הִזִּיקוֹ הַיָּשֵׁן[48] - פָּטוּר. וְכֵן אִם הִנִּיחַ כְּלִי בְּצַד הַיָּשֵׁן וְשִׁבְּרוֹ - פָּטוּר; שֶׁזֶּה שֶׁהִנִּיחוֹ הוּא הַמּוּעָד שֶׁפָּשַׁע[49].

44) וחייב לשלם נזק שלם (שם כו.). 45) שהוא בבחינת אונס. 46) שאמנם ער הוא, אבל דינו כאנוס. בגמרא שם כו: פצע תחת פצע לחייבו על השוגג כמזיד ועל האונס כרצון. 47) בגופו. 48) כלומר הראשון ששכב לישון. 49) שהניחם בצד הישן, שהיה צריך להעלות על דעתו, שהישן ישבור אותם.

יב. מִי שֶׁנָּפַל מִן הַגָּג בְּרוּחַ מְצוּיָה[50] וְהִזִּיק - חַיָּב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים[51], וּפָטוּר מִן הַבּשֶׁת[52]. נָפַל בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה[53] - חַיָּב בְּנֶזֶק[54] בִּלְבַד, וּפָטוּר מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים[55]. וְאִם נִתְהַפֵּךְ[56] - חַיָּב בַּכֹּל, אַף בְּבשֶׁת[57]; שֶׁכָּל הַמִּתְכַּוֵּן לְהַזִּיק, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְבַיֵּשׁ - חַיָּב בְּבשֶׁת[58].

50) קרוב למזיד הוא, שהיה צריך להעלות על דעתו, שרוח מצוייה תפיל אותו. 51) אף על פי שלא נתכוון להזיק. 52) שהמבייש בלא כוונה פטור. ראה למעלה הלכה י. 53) כגון סערה שפרצה פתאום, והרי זה אונס. 54) שאדם מועד לעולם, ראה למעלה הלכה יא, ובמגיד משנה כאן כתב, שאונס ממש פטור גם מדמי נזק ולא פטרתו תורה אלא באונס שאינו גמור כעין רוח שאינה מצוייה שהפילתו. ונראה שמפני כך קיצר רבינו בהלכה יא והשמיט את המלים: "ועל האונס כרצון", שנאמרו בגמרא. 55) שאינו חייב בהם אלא או מזיד או קרוב למזיד, כמתואר בכתוב "וכי יריבון אנשים" (שמות כא, יח), המסיים בתשלומי ריפוי ובושת. בבא קמא כו. 56) והתכוון ליפול על האדם, כדי להקל את החבטה (רש"י שם כז.). 57) אף על פי שאמרנו בהלכה י, שאינו חייב אלא כשהוא מתכוון. 58) אף על פי שאינו מתכוון לבייש חייב, מכיוון שהתכוון לעשות את המעשה הגורם בושה לניזק. שם כז. הלכה זו מפרשת את הלכה י, ש"מתכוון" אין פירושו לבושת דווקא, אלא לנזק עצמו.

יג. שְׁנַיִם שֶׁחָבְלוּ בְּאֶחָד כְּאֶחָד[59] - שְׁנֵיהֶם חַיָּבִין[60], וּמְשַׁלְּשִׁין[61] בֵּינֵיהֶן. הָיָה אֶחָד מִתְכַּוֵּן וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן - זֶה שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן פָּטוּר מִן הַבּשֶׁת[62].

59) בבת אחת. 60) בתשלומים, אבל אם מת, שניהם פטורים ממיתה. שם כו: 61) ומחלקים, כלומר, כל אחד מהם אינו משלם אלא חצי. 62) וחבירו ישלם הכל.

יד. הַמִּתְכַּוֵּן לְבַיֵּשׁ אֶת הַקָּטָן וּבִיֵּשׁ אֶת הַגָּדוֹל - נוֹתֵן לַגָּדוֹל[63] דְּמֵי בָּשְׁתּוֹ שֶׁל קָטָן[64]. נִתְכַּוֵּן לְבַיֵּשׁ הָעֶבֶד וּבִיֵּשׁ אֶת בֶּן חוֹרִין - נוֹתֵן לְבֶן חוֹרִין דְּמֵי בָּשְׁתּוֹ שֶׁל עֶבֶד[65].

63) אף על פי שלא נתכוון אליו. 64) דמי בושת שהיה ראוי לתת לקטן אילו ביישו. בושתו של קטן נמוך משל גדול. 65) שאף המבייש את העבד חייב בבושת.

טו. הָיְתָה לוֹ אֶבֶן מַנַּחַת בְּחִיקוֹ, בֵּין שֶׁלֹּא הִכִּיר בָּהּ מֵעוֹלָם[66] בֵּין שֶׁהִכִּיר בָּהּ וּשְׁכֵחָהּ[67], וְעָמַד, וְנָפְלָה וְהִזִּיקָה[68] - חַיָּב בְּנֶזֶק[69] בִּלְבַד, וּפָטוּר מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים[70]. וְכֵן אִם נִתְכַּוֵּן לִזְרֹק שְׁתַּיִם[71] וְזָרַק אַרְבַּע וְהִזִּיק, אוֹ שֶׁהִזִּיק כְּשֶׁהוּא יָשֵׁן[72] - חַיָּב בְּנֶזֶק, וּפָטוּר מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים.

66) כגון שהיה ישן, והניחה אדם אחר בחיקו. 67) והריהו שוגג. 68) לאדם או לכלים. 69) אף על פי שהוא אנוס, כי עשו בו אונס כרצון ושוגג כמזיד (אם הניזק לא פשע). ראה למעלה הלכה יא. 70) שאינו חייב בהם אלא או מזיד או קרוב למזיד. ראה למעלה הלכה יב. 71) למרחק שתי אמות. 72) למעלה בהלכה יא מביא רבינו דין "ישן" להשמיענו, שהוא חייב בנזק, וכאן - מודיענו שהוא פטור מארבעה דברים.

טז. הַמַּזִּיק אֶת חֲבֵרוֹ בְּכַוָּנָה[73] בְּכָל מָקוֹם[74] - חַיָּב בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים. וַאֲפִלּוּ נִכְנַס לִרְשׁוּת חֲבֵרוֹ[75] שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְהִזִּיקוֹ בַּעַל הַבַּיִת - חַיָּב; שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהוֹצִיאוֹ, וְאֵין לוֹ רְשׁוּת לְהַזִּיקוֹ. אֲבָל אִם הֶזֵּק[76] זֶה שֶׁנִּכְנַס בְּבַעַל הַבַּיִת - הֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת פָּטוּר[77]. וְאִם הֶזֵּק בּוֹ בַּעַל הַבַּיִת - חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁנִּכְנַס שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת. הָיוּ שְׁנֵיהֶם בִּרְשׁוּת[78] אוֹ שְׁנֵיהֶם שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְהֵזִּקוּ זֶה בָּזֶה - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין[79].

73) מתוך ידיעה תחילה, ובלשון הגמרא "ידע ביה". 74) בין ברשות הרבים ובין ברשות היחיד. 75) כגון חצרו או ביתו. 76) כגון שנתקל בבעל הבית. 77) כי הנכנס שלא ברשות הוא שפשע. 78) כגון בחצר של שניהם או שנתן לו בעל הבית רשות להיכנס. 79) אם שניהם ברשות פשע הניזק, שהיה צריך להיזהר, כי ידע שגם חבירו נמצא שם. ואם שניהם שלא ברשות פשע הניזק מפני שנכנס שלא ברשות.

יז. הַמְבַקֵּעַ עֵצִים בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּפָרַח עֵץ מֵהֶן וְהִזִּיק בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד[80]; אוֹ שֶׁבָּקַע בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד[81] וְהִזִּיק בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[82]; אוֹ שֶׁבָּקַע בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְהִזִּיק בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד אַחֵר[83]; אוֹ שֶׁנִּכְנַס לַחֲנוּתוֹ שֶׁל נַגָּר[84], בֵּין בִּרְשׁוּת בֵּין שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת[85], וְנִתְּזָה בְּקַעַת וְטָפְחָה עַל פָּנָיו - בְּכָל אֵלּוּ חַיָּב[86] בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים[87], וּפָטוּר מִן הַבּשֶׁת[88].

80) של אחר, חייב, כי ברשות הרבים אסור לאדם לבקע עצים. 81) שלו. 82) חייב, אף על פי שבחצרו מותר לו לאדם לבקע עצים, בכל זאת חייב, משום שהיה לו להיזהר, שהרי רבים מצויים ברשות הרבים. 83) של אחרים, אף על פי שאין רבים מצויים שם, בכל זאת חייב, כי קיסמים הניתזים דרכם ליפול רחוק ממקום הביקוע. 84) שרבים רגילים להיכנס לחנות של אומנים. 85) שלא נטל רשות מבעל החנות. 86) והטעם, שחנות של נגר שלא נטל רשות הוא כמו ברשות, כמו שאמרנו למעלה. 87) שבכל המקרים האמורים כאן, קרוב למזיד הוא. 88) משום שלא התכוון לבייש, ואף לא להזיק.

1 **יח. כֵּשֵׁם שֶׁאוֹמְדִין לְמִיתָה[89], כָּךְ אוֹמְדִין לִנְזָקִין[90].**
2 **כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִכָּה חֲבֵרוֹ בִּצְרוֹר קָטָן[91] שֶׁאֵין בּוֹ כְּדֵי**
3 **לְהַזִּיק, אוֹ בְּקִיסָם שֶׁל עֵץ קָטָן, וְחָבַל בּוֹ חַבָּלָה**
4 **שֶׁאֵין חֵפֶץ זֶה רָאוּי לַעֲשׂוֹתוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[92];**
5 **שֶׁנֶּאֱמַר: בְּאֶבֶן אוֹ בְאֶגְרֹף[93] - דָּבָר הָרָאוּי לְהַזִּיק.**
6 **אֲבָל חַיָּב הוּא בְּבֹשֶׁת[94] בִּלְבַד. אֲפִלּוּ רָקַק[95] בְּגוּפוֹ**
7 **שֶׁל חֲבֵרוֹ[96] - חַיָּב בְּבֹשֶׁת. לְפִיכָךְ[97] צְרִיכִין הָעֵדִים**
8 **לֵידַע בַּמֶּה הִזִּיק, וּמְבִיאִין הַחֵפֶץ שֶׁהִזִּיק בּוֹ לְבֵית**
9 **דִּין[98], עַד שֶׁאוֹמְדִין אוֹתוֹ[99] וְדָנִין עָלָיו. וְאִם אָבַד**
10 **הַחֵפֶץ, וְאָמַר הַחוֹבֵל: לֹא הָיָה בּוֹ כְּדֵי לְהַזִּיק, וּכְמוֹ**
11 **אָנוּס אֲנִי[100]; וְהַנֶּחְבָּל אוֹמֵר: הָיָה בּוֹ כְּדֵי לְהַזִּיק -**
12 **יִשָּׁבַע הַנֶּחְבָּל וְיִטֹּל[101], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[102].**

89) שאינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי להמיתו, שנאמר (במדבר לה, יז): ואם באבן יד אשר ימות בה, היכהו (ספרי פרשת מסעי, פיסקה קס.) 90) היכה חבירו בדבר שאין בו כדי להזיק, פטור (בבא קמא צא.). 91) באבן קטנה. 92) שמחמת חולשתו נחבל, ואונס גמור הוא. ראה להלן פרק ו, הלכה ד ומגיד משנה שם. 93) ושם מדובר שהמוכה נחבל ולא מת. 94) כי התכוון לעשות אותו מעשה שגרם לבייש את חבירו. 95) שאין בו נזק כלל, מה שאין כן באבן קטנה, שיכולה לחבול חבלה כלשהי, שם צ. 96) אבל רקק בבגדו פטור מלשלם, שם צא. וראה להלן פרק ג הלכה ה. 97) מאחר שאמרנו שאומדים לנזקים. 98) ואין סומכים על דברי העדים בלבד. פסק כשמעון התימני, שם צ: 99) אם חפץ זה ראוי היה לעשות נזק זה. 100) אונס גמור ופטור. 101) חזקה שהנזק נעשה בחפץ שיש בו כדי להזיק. ומשום כך מאמינים לנחבל (בשבועה). ראה ראב"ד, ששיבח את דברי רבינו ומנמקם. 102) לקמן פרק ה הלכה ד, כשלא ראו העדים שחבל בו.

13 **יט. הַבַּרְזֶל אֵין לוֹ אֹמֶד[103]. אֲפִלּוּ מַחַט קְטַנָּה[104]**
14 **רְאוּיָה הִיא לְהָמִית, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְהַזִּיק. הַזּוֹרֵק**
15 **אֶבֶן, וּלְאַחַר שֶׁיָּצְאָה מִתַּחַת יָדוֹ הוֹצִיא הַלָּה אֶת**
16 **רֹאשׁוֹ מִן הַחֲלוֹן וְקִבְּלָהּ - פָּטוּר מִכֹּלּוּם[105]; שֶׁנֶּאֱמַר:**
17 **וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ[106] - פְּרָט לְמַמְצִיא אֶת עַצְמוֹ[107].**

103) אין אומדים אותו, אם יש בו כדי להמית ולהזיק או לא. 104) וכל ברזל שיש לו חוד, כגון שפוד או סכין, אבל אם היכה אותו במוט ברזל, או אפילו בשפוד והנזק בא כתוצאה מן המשקל בלבד, אומדים אותו כדרך שאומדים עץ או אבן. ראה להלן הלכות רוצח פרק ג הלכה ד. דין זה שהברזל ממית בכל שהוא למדו מן הכתוב "ואם בכלי ברזל הכהו" (במדבר לה, טז), ואילו באבן ובכלי עץ כתוב "יד" (באבן יד, בכלי עץ יד). מכאן אמרו, שבאבן ועץ צריכים שיעור מלא אחיזת יד, מה שאין כן בברזל, שממית בכל שהוא, אפילו מחט (ספרי פרשת מסעי, פיסקה קס; סנהדרין עו:). בירושלמי (סנהדרין פרק ט הלכה ב) לומדים דין זה בדרך פשוטה יותר. באבן ובעץ כתוב "אשר ימות בה", ואילו בברזל כתוב סתם "ואם בכלי ברזל היכהו", ולא כתוב "אשר ימות בו" מכאן לומדים אפילו מחט קטנה, שעל ידי תחיבה בוושט יכולה להמית. לימוד זה פשוט יותר, ועליו מסתמך כנראה רבינו (ראה הלכות רוצח שם). 105) אפילו מנזק. פסק כרב פפא בשם רבא ולא כרב זביד שם, וכן פסק הרי"ף. 106) מדובר על חוטב עצים ביער, ונשל הברזל מן העץ ומצא את רעהו. 107) הלשון "ומצא את רעהו" משמע שרעהו כבר היה שם, משעה שנשל הברזל. מכאן שאם בשעת זריקת האבן לא היה שם, ורק אחר כך הוציא את ראשו, פטור (מכות ח. וספרי שופטים פיסקה קפג).

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) נתבארו בו הדברים שהעושם חייב בכל חמשה דברים הנזכרים, והדברים שהעושם אינו חייב בכולם. ונתבארו מהויות הארבעה דברים, שהם: נזק וצער וריפוי ושבת וכל פרטיהם.

18 **א. הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ חַבָּלָה שֶׁהוּא רָאוּי לְשַׁלֵּם הַחֲמִשָּׁה**
19 **דְּבָרִים כֻּלָּם - מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה[2]. הִזִּיקוֹ נֶזֶק שֶׁאֵין בּוֹ**
20 **אֶלָּא אַרְבָּעָה - מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה[3]. שְׁלֹשָׁה - מְשַׁלֵּם**
21 **שְׁלֹשָׁה. שְׁנַיִם - מְשַׁלֵּם שְׁנַיִם. אֶחָד - מְשַׁלֵּם אֶחָד[4].**

2) בבא־קמא פג: 3) ואין אומרים כיון שאינו חייב על הנזק, אף על שאר הדברים לא ישלם. תוספתא בבא־קמא פרק ט, וירושלמי פרק ח הלכה א. 4) כי לא כל החבלות שוות, ובית־דין מבררים פרטי כל חבלה כפי שהיא. כל ההלכה בתוספתא שם, וכפי שנוסחה בירושלמי שם.

22 **ב. כֵּיצַד?[5] קָטַע יָדוֹ[6] אוֹ רַגְלוֹ אוֹ אֶצְבַּע מֵהֶן, אוֹ**
23 **שֶׁסִּמֵּא עֵינוֹ - מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה: נֶזֶק[7], וְצַעַר[8], וְרִפּוּי[9],**
24 **וְשֶׁבֶת[10], וָבֹשֶׁת[11]. הִכָּהוּ עַל יָדוֹ וְצָבְתָה[12], וְסוֹפָהּ**
25 **לַחֲזֹר; עַל עֵינוֹ וּמָרְדָה[13], וְסוֹפָהּ לִחְיוֹת - מְשַׁלֵּם**
26 **אַרְבָּעָה[14]: צַעַר, וְרִפּוּי, וְשֶׁבֶת, וָבֹשֶׁת. הִכָּהוּ עַל**
27 **רֹאשׁוֹ וְצָבָה[15] - מְשַׁלֵּם שְׁלֹשָׁה: צַעַר, וְרִפּוּי, וָבֹשֶׁת.**
28 **הִכָּהוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה[16], כְּגוֹן שֶׁהִכָּה עַל בִּרְכָּיו**
29 **אוֹ בְּגַבּוֹ[17] - מְשַׁלֵּם שְׁנַיִם: צַעַר וְרִפּוּי[18]. הִכָּהוּ**
30 **בְּמִטְפַּחַת שֶׁבְּיָדוֹ אוֹ בִּשְׁטָר[19] וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - נוֹתֵן**
31 **אַחַת, וְהִיא הַבֹּשֶׁת בִּלְבַד.**

5) משלם פעם חמשה דברים, ופעם פחות. שאלת התוספתא והירושלמי שם. 6) אבר שאינו חוזר. 7) ראה למעלה פרק א הלכה ב. 8) ראה להלן הלכות ט־י. 9) להלן הלכה יד. 10) להלן הלכה יא. 11) להלן פרק ג הלכה א. 12) והתנפחה, תוספתא וירושלמי שם. 13) ויצאה

ממקומה. 14) כי על נזק אינו חייב אלא־אם־כן מחסר את חבירו אבר שאינו חוזר, להלן הלכה ה. 15) שאף שבת אין כאן, שהרי יכול הוא לעסוק במלאכתו, שם. 16) לשון הירושלמי שם. רבינו מפרש, שמקום המכה מכוסה ואין רואים אותו. אבל הראב"ד מפרש שכוונת הירושלמי היא שאיש לא ראה את ההכאה, ונראים הדברים שאין מחלוקת ביניהם בנוגע לדין עצמו. רבינו מודה שאם הכהו ואנשים רואים, הרי ביישו אף־על־פי שהמכה אינה נראית, והראב"ד מחייב בבושת אפילו אם איש לא ראה בשעה שהכהו, אבל המכה ניכרת ונראית לעין. 17) שאפילו יתנפח, אין איש רואה. 18) ובושת אינו משלם, מכיון שהמכה במקום מכוסה, וגם הכהו באין רואים. 19) מכה קלה שאין בה צער אלא בזיון בלבד, והתכוון לביישו. ירושלמי שם.

1 **ג. כְּוָאֵהוּ בְּשַׁפּוּד[20] אוֹ בְּמַסְמֵר עַל צִפָּרְנָיו, בְּמָקוֹם**
2 **שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה חַבּוּרָה[21] וְלֹא מְעַכֵּב מְלָאכָה[22] - מְשַׁלֵּם**
3 **הַצַּעַר בִּלְבַד[23]. הִשְׁקָהוּ סַם אוֹ סָכוֹ סַם[24], וְשִׁנָּה**
4 **מַרְאֵה עוֹרוֹ[25] - מְשַׁלֵּם לוֹ רִפּוּי בִּלְבַד[26], עַד שֶׁיַּחֲזֹר**
5 **מַרְאֵהוּ כְּשֶׁהָיָה. אֲסָרוֹ בְּחֶדֶר[27] - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי שֶׁבֶת**
6 **בִּלְבַד. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ.**

20) בבא־קמא פג: 21) ואין בו לא נזק ולא ריפוי. 22) ואין בו שבת. 23) ובושת אינו משלם, אם לא ראהו שום אדם (מגיד־משנה). 24) בבא־קמא פב: 25) במקום שאינו נראה, ולא גרם לו נזק ולא צער ולא בושת. 26) שכר הרופא ודמי הרפואות. 27) ובטלו ממלאכתו, שם (אם היה כבר בחדר וסגר עליו, שלא יוכל לצאת, הריהו גורם בנזקים ופטור מדיני אדם, רא"ש שם. וראה חושן־משפט סימן תכ, סעיף יא).

7 **ד. הַמְגַלֵּחַ[28] שְׂעַר רֹאשׁ חֲבֵרוֹ - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי בָּשְׁתּוֹ**
8 **בִּלְבַד, מִפְּנֵי שֶׁסּוֹפוֹ לַחֲזֹר. גִּלְּחוֹ בְּסַם אוֹ שֶׁכְּוָאֵהוּ**
9 **עַד שֶׁאֵין סוֹף הַשֵּׂעָר לַחֲזֹר - חַיָּב בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים:**
10 **בְּנֶזֶק[29] בְּצַעַר וְרִפּוּי - שֶׁהֲרֵי יִתְחַמֵּם רֹאשׁוֹ מִן הַכְּוִיָּה**
11 **אוֹ מִן הַסַּם, וְנִמְצָא חָשׁ בְּרֹאשׁוֹ[30]; וּמְשַׁלֵּם לוֹ שֶׁבֶת**
12 **- שֶׁהֲרֵי הוּא רָאוּי לְרַקֵּד[31] וּלְנַדְנֵד דַּלֶּת רֹאשׁוֹ[32]**
13 **בִּשְׁעַת רִקּוּד, וְנִמְצָא בָּטֵל מִמְּלָאכָה זוֹ[33]; וּבוּשֶׁת -**
14 **שֶׁאֵין לְךָ בּוּשֶׁת גָּדוֹל מִזֶּה[34].**

28) בתער. בבא־קמא פו. 29) שהרי השער אין סופו לחזור. 30) ויש בו צער, ואף טעון ריפוי. 31) במי שמלאכתו בכך. 32) [מליצת המקרא (שיר השירים ז, ו) ודלת ראשך כארגמן - כל מפרשי המקרא פירשו: שער ראשך, קווצות או תלתלים, אבל מדברי רבינו כאן יוצא ברור שלא התכוון לשער, שהרי מדבר כאן על שבת. ובגילוח שאינו חוזר, הפסד השער הוא הנזק שמנה רבינו לחוד, ושבת משמעותו ביטול מלאכה בתקופת המחלה עד שיתרפא]. אולי הכוונה לפאה נכרית. 33) משום שהוא חש בראשו. 34) לשון הגמרא שם.

15 **ה. הָא לָמַדְתָּ[35], שֶׁכָּל הַמְחַסֵּר חֲבֵרוֹ אֵיבָר שֶׁאֵינוֹ**
16 **חוֹזֵר[36] - חַיָּב בְּכָל הַחֲמִשָּׁה דְּבָרִים[37]. אֲפִלּוּ הִפִּיל**
17 **שִׁנּוֹ[38] - חַיָּב בַּכֹּל, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יֶחֱלֶה פִּיו[39]**
18 **שָׁעָה אַחַת. אַף עַל פִּי שֶׁהַשֵּׁן אֵין לוֹ רְפוּאָה, בְּשַׁר**
19 **הַשִּׁנַּיִם צָרִיךְ רְפוּאָה.**

35) מקטע ידו וכו' בהלכה ב, ומשער שאינו חוזר בהלכה הקודמת. 36) ולאו דוקא אלו שנזכרו בהלכות הקודמות. 37) ואינו יוצא ידי חובתו בתשלום נזק בלבד. 38) דינה כיתר האברים שאינם חוזרים. ומובן, ששיני חלב שאחרות צומחות במקומן, דינן כאבר החוזר. ראה קידושין כד. 39) וצריך ריפוי, וגם הוא בטל ממלאכתו באותה שעה.

20 **ו. אֲפִלּוּ חִסְּרוֹ כְּשַׁעֲרָה מֵעוֹר[40] בְּשָׂרוֹ - חַיָּב בַּחֲמִשָּׁה**
21 **דְּבָרִים; שֶׁהָעוֹר אֵינוֹ חוֹזֵר[41] אֶלָּא צַלֶּקֶת[42]. לְפִיכָךְ,**
22 **הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ וְקָרַע הָעוֹר וְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ דָּם[43] - חַיָּב**
23 **בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים.**

40) דינו כמחסר אבר וחייב חמשה דברים, וראה ירושלמי סנהדרין פרק יא, סוף הלכה א. 41) ודינו כאבר שאינו חוזר. 42) המכה מתרפאת, אבל במקומה נשאר רושם לתמיד. 43) היינו פצע. ראה מכילתא משפטים פרשה ח.

24 **ז. הַמַּכְעִית[44] חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁחָלָה[45] מִן הַפַּחַד -**
25 **הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם[46] וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[47].**
26 **וְהוּא[48], שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ, אֶלָּא כְּגוֹן שֶׁצָּעַק מֵאַחוֹרָיו אוֹ**
27 **שֶׁנִּתְרָאָה [לוֹ] בַּאֲפֵלָה וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן אִם צָעַק**
28 **בְּאָזְנוֹ וְחֵרְשׁוֹ - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם.**
29 **אֲחָזוֹ[49] וְתָקַע בְּאָזְנוֹ וְחֵרְשׁוֹ, אוֹ שֶׁנָּגַע בּוֹ וּדְחָפוֹ בְּעֵת**
30 **שֶׁהִבְעִיתוֹ, אוֹ שֶׁאָחַז בִּבְגָדָיו, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ -**
31 **חַיָּב בְּתַשְׁלוּמִין.**

44) המבהיל, בבא־קמא צא. 45) והוא צריך ריפוי, ואף בטל ממלאכתו. 46) מכיון שלא עשה מעשה בגופו, הרי זה גורם לנזק ופטור מדיני אדם. 47) מכיון שבגללו חלה חבירו. 48) בתנאי. 49) בגופו, וזהו מעשה, ועל כן חייב.

32 **ח. יְרֵאָה לִי[50], שֶׁהַנֶּחְבָּל שֶׁאָמַר: נִתְחָרַשְׁתִּי אוֹ נִסְמֵית**
33 **עֵינִי, וַהֲרֵי אֵינִי רוֹאֶה אוֹ אֵינִי שׁוֹמֵעַ - אֵינוֹ נֶאֱמָן[51];**
34 **שֶׁהֲרֵי אֵין אָנוּ מַכִּירִין הַדָּבָר, שֶׁמָּא יַעְרִים. וְאֵינוֹ**
35 **נוֹטֵל הַנֶּזֶק עַד שֶׁיִּבָּדֵק זְמַן מְרֻבֶּה, וְיִהְיֶה מֻחְזָק**
36 **שֶׁאֵבֵד מְאוֹר עֵינָיו אוֹ נִתְחָרֵשׁ, וְאַחַר כָּךְ יְשַׁלֵּם זֶה.**

50) סברת עצמו. 51) כי דין הנחבל כדין הנגזל (שבועות מד:), ונגזל הטוען שלקחו ממנו כליו שלא ברשות אינו נאמן אלא־אם־כן יש לו עדים (שם מו. הגר"א לחושן־משפט סימן תכ, סעיף לג).

37 **ט. כַּמָּה הוּא הַצַּעַר? הַכֹּל הוּא לְפִי הַנִּזָּק[52]: יֵשׁ אָדָם**
38 **שֶׁהוּא רַךְ[53] וְעָנֹג מְאֹד[54] וּבַעַל מָמוֹן, וְאִלּוּ נָתְנוּ לוֹ**
39 **מָמוֹן הַרְבֵּה לֹא הָיָה מִצְטַעֵר מְעַט; וְיֵשׁ אָדָם שֶׁהוּא**
40 **עַמְלָן[55] וְחָזָק[56] וְעָנִי, וּמִפְּנֵי זוּז אֶחָד מִצְטַעֵר צַעַר**
41 **הַרְבֵּה. וְעַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה[57] אוֹמְדִין וּפוֹסְקִין**
42 **הַצַּעַר.**

52) בבא־קמא פג: 53) חלש, מפונק. 54) וקשה לו לעמוד

אפילו בצער מועט, "אם היה מרוכך, מעודן ומפונק" (מכילתא משפטים פרשה ח). 55) עובד עבודה קשה. 56) ויכול לעמוד אפילו בצער רב. 57) "כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול" (שם). באומדן הצער, מביאים בחשבון את הצד הסובייקטיבי של הנחבל, מה־שאין־כן בחישוב הנזק. ראה למעלה פרק א הלכה א.

י. כֵּיצַד מְשַׁעֲרִין הַצַּעַר בְּמָקוֹם שֶׁחִסְּרוּ אֵיבָר?[58] הֲרֵי שֶׁקָּטַע יָדוֹ אוֹ אֶצְבָּעוֹ - אוֹמְדִים כַּמָּה אָדָם כָּזֶה רוֹצֶה לִתֵּן בֵּין לִקְטֹעַ לוֹ אֵיבָר זֶה בְּסַיִף אוֹ לִקְטֹעַ אוֹתוֹ בְּסַם[59], אִם גָּזַר עָלָיו הַמֶּלֶךְ[60] לִקְטֹעַ יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, וְאוֹמְדִין כַּמָּה יֵשׁ בֵּין זֶה לָזֶה וּמְשַׁלֵּם הַמַּזִּיק[61].

58) שכבר שילם לו דמי האבר, בבא־קמא פה. ההלכה הקודמת נותנת תשובה מספקת לצער שלא במקום נזק, כגון כוואהו בשפוד על ציפורנו. ובהלכה זו מבאר רבינו כיצד משערים צער במקום שיש גם נזק, והחובל שילם דמי הנזק. 59) שאין בו צער. 60) כי לקטוע ידו לכתחילה לא יסכים, אפילו בדמים מרובים. 61) את ההפרש.

יא. כֵּיצַד מְשַׁעֲרִין הַשֶּׁבֶת? אִם לֹא חִסְּרוּ אֵיבָר אֶלָּא חָלָה וְנָפַל לַמִּשְׁכָּב, אוֹ שֶׁצָּבְתָה יָדוֹ וְסוֹפָהּ לַחֲזֹר[62] - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי שִׁבְתּוֹ שֶׁל כָּל יוֹם וָיוֹם כְּפוֹעֵל בָּטֵל[63] שֶׁל אוֹתָהּ מְלָאכָה שֶׁבִּטֵּל מִמֶּנּוּ; וְאִם חִסְּרוּ אֵיבָר[64] אוֹ שֶׁקָּטַע יָדוֹ - נוֹתֵן דְּמֵי יָדוֹ, שֶׁהוּא הַנֶּזֶק, וְשֶׁבֶת - רוֹאִין אוֹתוֹ[65] כְּאִלּוּ הוּא שׁוֹמֵר קִשּׁוּאִים[66], וְרוֹאִין כַּמָּה הוּא שָׂכָר שׁוֹמֵר קִשּׁוּאִין בְּכָל יוֹם, וְעוֹשִׂין חֶשְׁבּוֹן כָּל יְמֵי חָלְיוֹ שֶׁל זֶה, וְנוֹתֵן לוֹ[67]. וְכֵן אִם קָטַע רַגְלוֹ[68] - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא שׁוֹמֵר עַל הַפֶּתַח[69]. סְמֵא עֵינוֹ[70] - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא טוֹחֵן בְּרֵחַיִם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

62) ואינו משלם נזק, אף־על־פי שפחתו דמיו בזמן המחלה. 63) לא השכר המלא של יום עבודה, שעסק בה קודם המחלה, כי "אינו דומה עושה מלאכה ליושב ובטל" (בבא־מציעא עו:), אלא מחשבים לפי השכר, שפועל באותה העבודה היה מסכים לקבל ליום ובלבד שלא יעבוד. אם העבודה קשה, יסכים להפחתה גדולה, ואם המלאכה קלה, לא יסכים אלא להפחתה מועטת בלבד (ראה תוספתא בבא־קמא פרק ט, וירושלמי שם פרק ח הלכה ג, שנותן לו שכר שלם, וראה מגיד־משנה הלכות גזילה ואבידה פרק יב הלכה ד). 64) בבא־קמא פג: פה: 65) כל ימי החולי. 66) עבודה קלה שיוכל כל אדם לעשותה גם בלי יד, לאחר שיבריא. ואין מחשבים לפי שכר העבודה לפני שקטעו ידו, מכיוון שהפסד זה נכלל בחשבון דמי הנזק. וראה מכילתא דרשב"י משפטים כא, יט. 67) ראה להלן הלכה יד. 68) ואינו יכול להיות שומר קישואים, שצריך להתהלך מסביב לגינה. [המדובר כשקיטע שתי רגליו, כי ברגל אחת, אומרת המשנה (פג:) שמקבל כשומר קישואים, וכן בתוספתא שם נאמר: כאילו הוא חגר שומר קישואים. רא"ש שם]. 69) עבודה קלה שיוכל כל אדם לעשותה גם בלי רגל, לאחר שיבריא. 70) הכוונה לשתי עיניו, כי סומא בעין אחת מסוגל לעבודה. [ודין זה נאמר בסתם בן אדם, שאינו בעל מקצוע. אבל אם הוא בעל מקצוע, ויוכל לעסוק בו גם אחר חליו, משערים השבת לפי המלאכה שלו, שיוכל לעשותה לאחר שיתרפא, כגון מורה וקטעו ידו או רגלו, שלאחר שיתרפא יוכל להמשיך במלאכתו (רא"ש שם)].

יב. הִכָּה[71] אֶת חֲבֵרוֹ עַל אָזְנוֹ, אוֹ אֲחָזוֹ[72] וְתָקַע בְּאָזְנוֹ, וְחֵרְשׁוֹ[73] - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי כֻּלּוֹ[74]; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ רָאוּי לִמְלָאכָה כְּלָל[75].

71) בבא־קמא צא. 72) שעשה מעשה בגופו, שם. השווה למעלה הלכה ז. 73) ואינו ניתן לריפוי. 74) מימרא של רבא, שם פה: 75) משמע שאם יש לו מלאכה, שיוכל לעשותה לאחר שנתחרש, אינו משלם דמי כולו. ראה שם תוספות דיבור־המתחיל חרשו.

יג. סִמֵּא אֶת עֵינוֹ[76] וְלֹא אֲמָדוּהוּ[77], קָטַע אֶת יָדוֹ[78] וְלֹא אֲמָדוּהוּ[79], וְקָטַע אֶת רַגְלוֹ וְלֹא אֲמָדוּהוּ, וְאַחַר כָּךְ חֵרְשׁוֹ - הוֹאִיל וְלֹא אֲמָדוּהוּ לְכָל נֶזֶק וָנֶזֶק, נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי כֻּלּוֹ[80]. אֲמָדוּהוּ[81] לְכָל נֶזֶק וָנֶזֶק וְאַחַר כָּךְ[82] אֲמָדוּהוּ לְכֻלּוֹ[83] - אֵין גּוֹבִין מִמֶּנּוּ אֶלָּא דְּמֵי כֻּלּוֹ בִּלְבַד[84]; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק נֶזֶק כָּל אֵיבָר וְאֵיבָר[85] וּדְמֵי כֻּלּוֹ[86] - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[87].

76) שם. בעיא של רבא שעלתה בתיקו. 77) בית־דין, ולא אמרו למזיק כמה עליו לשלם. 78) אחר־כך. 79) ורק לאחר שחרשו הם באים לדין. 80) כדין חרשו. ופסק כ"אם תמצי לומר" שם. ותשלום זה כולל דמי עינו, ידו ורגלו. ואף דמי שבת אינו משלם, ופטור גם מצער ובושת וריפוי, שהרי שילם את דמי כולו, וכאילו קנה אותו לעבד. 81) שם, בעיא שעלתה בתיקו. 82) לאחר שחרשו. 83) כפי שהיה שוה לפני כל החבלות האלה. 84) מכיון שהבעיא עלתה בתיקו, פוסקים מספק לטובת המזיק, ואין מחייבים אותו בצער, ריפוי, שבת ובושת של החבלות הקודמות. 85) פירוש: צער, ריפוי ובושת של כל אבר ואבר, אבל שבת נכלל בדמי כולו. 86) כפי שהיה שוה קודם החבלות האלה. 87) מכיון שהוא ספק, פוסקים לטובת המחזיק (הפירוש של כל הלכה זו על־פי לחם־משנה).

יד. כֵּיצַד מְשַׁעֲרִין הָרִפּוּי?[88] אוֹמְדִין כַּמָּה יָמִים יִחְיֶה[89] זֶה מֵחֳלִי זֶה וְכַמָּה הוּא צָרִיךְ[90], וְנוֹתֵן לוֹ מִיָּד[91]. וְאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ[92]. וְדָבָר זֶה תַּקָּנָה הִיא לַמַּזִּיק[93].

88) בבא־קמא צא. 89) לאחר כמה ימים יבריא. 90) לשכר הרופא, לדמי הרפואות וליתר ההוצאות, כגון מזון מיוחד להבראה. 91) דמי הריפוי לכל הימים, שם. "וכולן שמין ונותנין לו מיד" (תוספתא שם). 92) אפילו שהנחבל תובע זאת בטענה שאי־אפשר לדעת מראש כמה זמן ימשך הריפוי. 93) שאפילו ימשך הריפוי יתר על מה שאמדוהו, אינו מוסיף לו כלום, גמרא שם.

טו. וְכֵן הַשֶּׁבֶת[94] - אוֹמְדִין אוֹתָהּ[95] וְנוֹתֵן הַכֹּל מִיָּד[96].

אִם הָיָה מִתְגַּלְגֵּל בְּחָלְיוֹ וְהוֹלֵךְ, וְאָרַךְ בּוֹ הֶחָלִי יָתֵר עַל מַה שֶּׁאָמַדּוּהוּ - אֵינוֹ מוֹסִיף לוֹ כְּלוּם[97]. וְכֵן אִם הִבְרִיא מִיָּד - אֵין פּוֹחֲתִין לוֹ מִמַּה שֶּׁאָמַדּוּהוּ[98].

94) דמי הבטלה מעבודה בזמן החולי. 95) ראה למעלה הלכה יא. 96) גמרא שם. בתוספתא שם: "אפילו חמש שנים". 97) וזוהי התקנה למזיק שנזכרה בהלכה קודמת. 98) שמן השמים ריחמו עליו, גמרא שם.

טז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[99] בְּשֶׁרָצָה הַמַּזִּיק, שֶׁזּוֹ תַּקָּנָה הִיא לוֹ; אֲבָל אִם אָמַר הַמַּזִּיק: אֵין רְצוֹנִי בְּתַקָּנָה זוֹ, אֶלָּא אֲרַפְּאֶנּוּ דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ[100] - שׁוֹמְעִין לוֹ[101].

99) שנותן הכל מיד. 100) ואם יתרפא מהר - הרווח שלו, ואם ימשך הריפוי זמן רב - ההפסד שלו. 101) שאינו חייב אלא בדמי ריפוי, והרי הוא נותן לו. וראה בבא־קמא פה.

יז. אָמַר לוֹ הַנִּזָּק: פְּסֹק עִמִּי[102] וְתֵן עַל יָדִי, וַאֲנִי אֲרַפֵּא אֶת עַצְמִי - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: שֶׁמָּא לֹא תְּרַפֵּא עַצְמְךָ[103], וְאָחְזַק אֲנִי כְּמַזִּיק. אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ, אוֹ פּוֹסֵק עַל הַכֹּל וְנוֹתֵן דְּמֵי הָרִפּוּי עַל יְדֵי בֵּית דִּין.

102) את דמי הריפוי. 103) כי רוצה אתה להשאיר את הכסף בידך.

יח. אָמַר לוֹ הַמַּזִּיק[104], אֲנִי אֲרַפֵּא[105] אוֹתְךָ, אוֹ יֵשׁ לִי רוֹפֵא שֶׁמְּרַפֵּא בְּחִנָּם - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[106]; אֶלָּא מֵבִיא רוֹפֵא אֻמָּן וּמְרַפְּאֵהוּ בְּשָׂכָר.

104) שם. 105) כגון שהיה רופא. 106) כי במקרה א' יכול הנחבל לטעון שאינו רוצה שאדם שחבל בו יטפל בריפויו, ובמקרה ב' - שרופא שמרפא בחינם, אין ריפויו שוה כלום.

יט. הֲרֵי שֶׁלֹּא פָּסַק עִמּוֹ[107], אֶלָּא הָיָה מְרַפֵּא יוֹם וָיוֹם, וְעָלוּ בּוֹ צְמָחִים[108] מֵחֲמַת הַמַּכָּה, אוֹ נִסְתְּרָה[109] הַמַּכָּה אַחַר שֶׁחָיְתָה[110] - חַיָּב לְרַפֹּאתוֹ וְלָתֵת לוֹ דְּמֵי שִׁבְתּוֹ[111]. עָלוּ בּוֹ צְמָחִים שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַמַּכָּה - חַיָּב לְרַפֹּאתוֹ[112], וְאֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי שִׁבְתּוֹ. עָבַר עַל דִּבְרֵי רוֹפֵא[113] וְהִכְבִּיד עָלָיו הֶחָלִי - אֵינוֹ חַיָּב לְרַפֹּאתוֹ[114].

107) מראש, כי אילו פסק עמו, לא היה מוסיף לו כלום, לא על דמי הריפוי ולא על דמי השבת. ראה למעלה הלכות יד־טו. 108) אבעבועות. בבא־קמא פג: פה. 109) וחזרה לקדמותה. 110) שנתרפאה, אבל לא לגמרי, שם. 111) כדעת תנא־קמא, שם. 112) צריך לומר: אינו חייב לרפאותו (מגיד־משנה). בכתבי־יד אוקספורד מספר 518 ו־591 מובא בהלכה זו רק הדין, שעלו בו צמחים מחמת המכה . . . חייב לרפאותו. וכל הפיסקא של "עלו בו צמחים שלא מחמת המכה" איננה, ונוספה רק בגליון. 113) שם פה. 114) כי החולה פשע.

כ. כְּשֶׁפּוֹסְקִין בֵּית דִּין עַל הַמַּזִּיק וּמְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְשַׁלֵּם[115] - גּוֹבִין מִמֶּנּוּ הַכֹּל[116] מִיָּד[117], וְאֵין קוֹבְעִין לוֹ[118] זְמַן כְּלָל. וְאִם נִתְחַיֵּב בְּבֹשֶׁת בִּלְבַד[119] - קוֹבְעִין לוֹ זְמַן לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי לֹא חִסְּרוּ מָמוֹן[120].

115) כלומר, לאחר מתן פסק הדין. 116) נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת. 117) "וכולם שמים ונותנים לו מיד", תוספתא שם. 118) לפי בקשתו. "אמר רבי חנינא: אין נותנים זמן לחבלות", בבא־קמא צא. 119) ראה למעלה הלכה ב. 120) גמרא שם. ואם חסרו ממון, אין קובעים לו זמן אפילו לאותם התשלומים שאינם באים מחסרון ממון.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבאר בו מהו עניין הבושת וכל פרטיו. וכן נתבארו הדברים, ששיערו וקצבו חכמים חיוב העושם.

א. כֵּיצַד מְשַׁעֲרִין הַבֹּשֶׁת? הַכֹּל[2] לְפִי הַמְבַיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ[3]. אֵינוֹ דּוֹמֶה מִתְבַּיֵּשׁ מִן הַקָּטָן לְמִתְבַּיֵּשׁ מֵאָדָם גָּדוֹל וּמְכֻבָּד, שֶׁזֶּה שֶׁבִּיְּשׁוֹ זֶה הַקַּל[4] בָּשְׁתּוֹ מְרֻבָּה.

2) בבא־קמא פג: 3) ראה להלן. 4) הנקלה, ובלשון התוספתא (בבא־קמא פרק ט): "אינו דומה המתבייש מן היקר (המכובד) למתבייש מן הפגום (=הנקלה)".

ב. הַמְבַיֵּשׁ[5] אֶת הָעָרֹם[6] אוֹ מִי שֶׁהוּא בַּמֶּרְחָץ[7] - פָּטוּר[8]. נָשְׁבָה הָרוּחַ[9] וְהָפְכָה שׁוּלָיו[10] עַל פָּנָיו וַהֲרֵי הוּא עָרֹם[11], וְהוֹסִיף זֶה בְּהַפְשָׁטָתוֹ - חַיָּב בְּבֹשֶׁת[12]; וְאֵינוֹ דּוֹמֶה[13] מְבַיֵּשׁ אֶת זֶה שֶׁנַּעֲשָׂה עָרֹם לִמְבַיֵּשׁ אֶת שֶׁאֵינוֹ עָרֹם. וְכֵן אִם הִגְבִּיהַּ בְּגָדָיו לֵירֵד לַנָּהָר[14] אוֹ שֶׁעָלָה מִן הַנָّהָר[15], וּבִיְּשׁוֹ[16] - חַיָּב[17]; וְאֵינוֹ דּוֹמֶה[18] מְבַיֵּשׁ זֶה לִמְבַיֵּשׁ אֶת הַמְכֻסֶּה בְּבְגָדָיו.

5) באיזו דרך שהיא, כגון רקק בו. 6) המתהלך ערום בפני בני אדם. 7) אנשים עומדים שם ערומים ואין להם בושת. 8) כיוון שאינו מקפיד ללכת ערום בפני בני אדם, איננו בן בושת (רש"י שם פו: וראה ב'תוספות' שם דיבור־המתחיל ערום, שפירשו בדרך אחרת). [לא נתבאר למה פטור כשבייש במרחץ על־ידי הכאה או רקיקה, ואולי במרחץ הכוונה שביישו על־ידי שהפשיט את בגדיו]. 9) גמרא שם. 10) שולי בגדיו. 11) נעשה ערום חלקי, אבל לא מרצונו. 12) אף־על־פי שבייש בהפשטה אדם שהיה כבר ערום. והטעם שהוא חייב, משום שערום זה בן בושת הוא, שהרי לא מרצונו נעשה ערום. 13) בושתו של זה שנעשה ערום אינו מרובה כבושתו של זה שאינו ערום. 14) גמרא שם. 15) כשבגדיו מופשלים. 16) באיזו דרך שהיא, אפילו על־ידי הפשטה נוספת. 17) אף־על־פי שמרצונו הגביה בגדיו. 18) ובושתו אינו כה מרובה. סיכום: בהלכה זו שלושה סוגי ערום: א. ערום לגמרי ומרצונו, שהמביישו פטור. ב. ערום חלקי ושלא מרצונו, כגון נשבה הרוח . . . שהמביישו חייב, אבל פחות מהמבייש את שאינו ערום. ג. ערום חלקי מרצונו, כגון עלה מן הנהר, שהמביישו חייב, אבל פחות מהמבייש את המלובש.

ג. הַמְבַיֵּשׁ אֶת הַיָּשֵׁן[19] - חַיָּב בְּבֹשֶׁת[20]. וְאִם מֵת בְּתוֹךְ

שְׁנָתוֹ, וְלֹא הֵקִיץ[21] וְלֹא הִרְגִּישׁ בָּזֶה שֶׁבִּישׁוֹ - אֵין גּוֹבִין[22] בֹּשֶׁת זֶה מִן הַמְבַיֵּשׁ; וְאִם תָּפְשׁוּ הַיּוֹרְשִׁין - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָן[23].

19) שאינו מרגיש בבושתו, בבא־קמא פו: 20) שהרי לאחר שהוא מתעורר משנתו הוא מתבייש. 21) ולא ידע בבושתו. 22) בעיא שלא נפתרה, אם החיוב בא על בושת שלו, המבייש פטור, מאחר שמת המבוייש. ואם החיוב בא משום בושתם של בני משפחתו, יהיה חייב, שהרי הם בחיים. 23) כי המוציא מחבירו עליו הראיה.

ד. הַמְבַיֵּשׁ אֶת הַשּׁוֹטֶה[24] - פָּטוּר[25]; וְהַמְבַיֵּשׁ אֶת הַחֵרֵשׁ - חַיָּב[26]. הַמְבַיֵּשׁ אֶת הַגֵּר אוֹ אֶת הָעֶבֶד[27] - חַיָּב. הַמְבַיֵּשׁ אֶת הַקָּטָן: אִם כְּשֶׁמַּכְלִימִין אוֹתוֹ נִכְלָם - חַיָּב[28], וְאִם לָאו - פָּטוּר[29]. וּמִכָּל מָקוֹם, אֵינוֹ דּוֹמֶה הַמְבַיֵּשׁ אֶת הַקָּטָן לִמְבַיֵּשׁ אֶת הַגָּדוֹל, וְלֹא הַמְבַיֵּשׁ אֶת הָעֶבֶד לִמְבַיֵּשׁ אֶת בֶּן חוֹרִין[30], וְלֹא מְבַיֵּשׁ חֵרֵשׁ לִמְבַיֵּשׁ פִּקֵּחַ.

24) "כל מי שנטרפה דעתו, ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים", כגון שדרכו לשבר כלים או לזרוק אבנים (הלכות עדות פרק ט הלכה ט, וראה חגיגה ג: ד.). 25) כי אינו בן בושת, בבא־קמא פו: 26) אף־על־פי שבדרך כלל דין החרש כדין השוטה, כי אין דעתו נכונה, שם. 27) שם פז. בדבר ההבדל בין המבייש עבד עברי לבין המבייש עבד כנעני, ראה להלן פ"ד ה"ו. 28) אע"פ שבדרך כלל דין הקטן כדין השוטה. 29) שם. 30) בושתו של עבד אינו מרובה כבושתו של בן חורין, כי שיעור הבושת תלוי גם באישיותו של המתבייש. ראה למעלה הלכה א.

ה. הַמְבַיֵּשׁ אֶת חֲבֵרוֹ בִּדְבָרִים[31], אוֹ שֶׁרָקַק עַל בְּגָדָיו - פָּטוּר[32] מִן הַתַּשְׁלוּמִין[33]. וְיֵשׁ לְבֵית דִּין לִגְדֹּר בַּדָּבָר[34] בְּכָל מָקוֹם[35] וּבְכָל זְמַן[36] כְּפִי שֶׁיִּרְאוּ[37]. וְאִם בִּיֵּשׁ תַּלְמִיד חָכָם[38] - חַיָּב לְשַׁלֵּם לוֹ בֹּשֶׁת שְׁלֵמָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בִּישׁוֹ אֶלָּא בִּדְבָרִים[39]. כְּבָר נִפְסַק הַדִּין[40], שֶׁכָּל הַמְבַיֵּשׁ תַּלְמִיד חָכָם, אֲפִלּוּ בִּדְבָרִים - קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְגוֹבִין מִמֶּנּוּ מִשְׁקַל שְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה דִינָר מִן הַזָּהָב[41], שֶׁהוּא מִשְׁקַל תֵּשַׁע סְלָעִים פָּחוֹת רְבִיעַ. וְקַבָּלָה[42] הִיא בְּיָדֵנוּ, שֶׁגּוֹבִין קְנָס זֶה בְּכָל מָקוֹם, בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ[43].

31) בבא־קמא צא. 32) שם. והטעם שפטור בשניהם מן התשלומים, משום שכתוב בתורה "והחזיקה במבושיו", ומשמע שלא חייבה תורה אלא על בושת גופו, אבל ביישו בדברים או רקק על בגדו - פטור (רא"ש שם). 33) אבל יש בזה עוון גדול, ראה להלן הלכה ז. 34) כדי שלא יבזו אנשים זה את זה ויבואו לידי מריבות. 35) אפילו בחוצה לארץ. 36) אפילו בזמן הזה. וכן כתב רב שרירא גאון, שאף על בושת דברים מנדים אותו עד שיפייסנו כראוי, לפי כבודו. ומסתבר שבושת בדברים גדול מבושת של חבלה, שאין דבר גדול כלשון הרע ודיבה שאדם מוציא על חבירו (רא"ש שם). 37) "מייסרים אותו לפי צורך השעה, ולפי מה שרואים בבית־דין" (אוצר הגאונים לבבא־קמא עמוד 152). 38) ירושלמי בבא־קמא פרק ח הלכה ו. 39) אף־על־פי שהמבייש אדם פשוט בדברים - פטור מן התשלומים. 40) ירושלמי שם. 41) והוא ליטרא זהב שנזכרה בירושלמי שם. וראה הלכה ו. 42) תלמיד מפי רבו. 43) אף שאין גובים קנסות בחוץ לארץ (בבא קמא כז:) - גובים קנס זה, של המבייש תלמיד חכם, אפילו בחוצה לארץ, שלא יבואו לזלזל בכבוד החכם.

ו. מַעֲשִׂים הָיוּ אֲצִלֵּנוּ תָּמִיד בְּכָךְ בִּסְפָרַד. וְיֵשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁהָיוּ מוֹחֲלִין[44] עַל זֶה, וְכָךְ נָאֶה לָהֶם[45]; וְיֵשׁ שֶׁתּוֹבֵעַ וְעוֹשִׂין פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶן. אֲבָל הַדַּיָּנִים הָיוּ אוֹמְרִין לַמְבַיֵּשׁ: חַיָּב אַתָּה לִתֵּן לוֹ לִטְרָא זָהָב.

44) מתוך אהבת השלום. 45) כי תלמיד חכם מצווה להיות אוהב שלום ורודף שלום. אבות פרק א, יב.

ז. אַף עַל פִּי שֶׁהַמְבַיֵּשׁ שְׁאָר הָעָם בִּדְבָרִים פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין - עָוֹן גָּדוֹל הוּא[46]. וְאֵינוֹ מְחֻרָּף וּמְגֻדָּף[47] לָעָם אֶלָּא רָשָׁע[48] שׁוֹטֶה. וְאָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים[49], שֶׁכָּל הַמַּלְבִּין[50] פְּנֵי אָדָם כָּשֵׁר[51] מִיִּשְׂרָאֵל בִּדְבָרִים - אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא.

46) ראה הלכות דעות פרק ו הלכה ח. 47) אפילו לשם תוכחה [בדברים שבין אדם לחבירו. אבל שבין אדם למקום, מותר וגם מחוייבים להכלימו ואפילו ברבים, כך משמע מלשונו של רבינו שם, וראה לחם־משנה שם]. 48) שעבר על הכתוב בתורה "ולא תשא עליו חטא" (ויקרא יט, יז), שם. 49) אבות פרק ג, יא. 50) המבייש. 51) בבא־מציעא נט.

ח. יֵשׁ הַכָּאוֹת רַבּוֹת[52], שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן בִּזּוּי וְצַעַר מְעַט, וְאֵין בָּהֶן גֶּזֶק[53]. וּכְבָר פָּסְקוּ לָהֶם חֲכָמִים[54] דָּמִים קְצוּבִים[55]. וְכָל הַמַּכֶּה לַחֲבֵרוֹ[56] הַכָּאָה מֵהֶן - מְשַׁלֵּם אוֹתוֹ הַמָּמוֹן הַקָּצוּב[57]. וְכֻלָּן קְנָסוֹת הֵן[58]. וְאוֹתוֹ הַמָּמוֹן הַקָּצוּב הוּא דְּמֵי הַצַּעַר וְהַבֹּשֶׁת וְהָרִפּוּי וְהַשֶּׁבֶת. בֵּין צָרִיךְ לִרְפוּאָה וָשֶׁבֶת[59] בֵּין לֹא צָרִיךְ[60] - כָּזֶה[61] הוּא מְשַׁלֵּם.

52) ראה הלכה ט. 53) וריפוי ושבת לפעמים יש בהן, ולפעמים אין. 54) חכמי המשנה והתלמוד. 55) ראה הלכה ט. 56) ראה הלכה יא. 57) לאותה מכה. 58) ככל תשלום קצוב. ראה בבא־קמא כז: 59) אינו משלם יותר, כי התשלום כולל גם דמי ריפוי ושבת, ראה רי"ף שם. 60) אינו משלם פחות. 61) לא פחות ולא יותר. ורש"י שם פירש, שתשלום זה הוא דמי בושת בלבד, ובעד שאר הדברים הוא משלם לחוד.

ט. וְכַמָּה הוּא מְשַׁלֵּם? הַבּוֹעֵט[62] בַּחֲבֵרוֹ בְּרַגְלוֹ - מְשַׁלֵּם חָמֵשׁ סְלָעִים. הִכָּהוּ בְּאַרְכֻּבָּתוֹ[63] - מְשַׁלֵּם שָׁלֹשׁ סְלָעִים. קִבֵּץ אֶצְבְּעוֹתָיו כְּמוֹ אוֹגֵד אֲגֻדָּה[64] וְהִכָּהוּ בְּיָדוֹ כְּשֶׁהִיא אֲגוּדָה - מְשַׁלֵּם שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה

סְלָעִים. תָּקַע אֶת חֲבֵרוֹ בְּכַפּוֹ[65] - מְשַׁלֵּם סֶלַע. סְטָרוֹ עַל פָּנָיו - מְשַׁלֵּם חֲמִשִּׁים סְלָעִים. סְטָרוֹ מֵאֲחוֹרֵי יָדוֹ[66] - מְשַׁלֵּם מֵאָה סֶלַע. וְכֵן אִם צֵרֵם בְּאָזְנוֹ[67], אוֹ תָּלַשׁ בִּשְׂעָרוֹ, אוֹ שֶׁרָקַק וְהִגִּיעוֹ [הָרֹק בִּבְשָׂרוֹ[68], אוֹ הֶעֱבִיר טַלִּית מֵעָלָיו, וּפָרַע רֹאשׁ הָאִשָּׁה] - מְשַׁלֵּם מֵאָה סֶלַע[69]. וְכָזֶה הוּא מְשַׁלֵּם עַל כָּל מַעֲשֶׂה וּמַעֲשֶׂה. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁבָּעַט בַּחֲבֵרוֹ אַרְבַּע בְּעִיטוֹת, אֲפִלּוּ זוֹ אַחַר זוֹ[70] - מְשַׁלֵּם עֶשְׂרִים סְלָעִים. סְטָרוֹ עַל פָּנָיו שְׁתֵּי סְטִירוֹת - מְשַׁלֵּם מֵאָה סֶלַע. וְכֵן בַּשְּׂאָר.

62) שם. 63) בברכו. 64) היינו אגרוף, וזוהי הסנוקרת הנזכרת בגמרא שם. וראה רבינו חננאל שם. 65) הכה את חבירו בפס ידו סגור בעורפו (פירוש המשניות לרבינו בבא־קמא צ.). 66) הבזיון גדול יותר. 67) פגם אוזנו. 68) כי רקק על בגדיו פטור מן התשלומים. ראה למעלה הלכה ה. 69) השיעורים השונים בקנסות, לא נמסר טעמם. "כך ראינו שבקנסות אין דומים זה לזה ואין להם טעם, אלא כל מה שאמרו חכמים ז"ל, ואפילו של תורה, אין להם טעם מפני מה זה כך וזה כך . . . וכן קנסות של חכמים" (אוצר הגאונים לבב"ק עמ' 65). 70) אינן נחשבות כבושת אחד.

י. כָּל אֵלּוּ הַסְּלָעִים[71] הֵם מִכֶּסֶף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[72] בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן[73], שֶׁהָיָה בְּכָל סֶלַע חֲצִי דִינַר כֶּסֶף[74] וּשְׁלֹשָׁה דִינָרִין וּמֶחֱצָה נְחֹשֶׁת. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בְּהַכָּאוֹת אֵלּוּ לְשַׁלֵּם מֵאָה סֶלַע - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה סֶלַע וּמֶחֱצָה כֶּסֶף נָקִי[75].

71) שקצבו חכמינו, בבא־קמא לו: 72) ובלשון הגמרא (שם) "כסף מדינה". 73) של חכמי המשנה והתלמוד. 74) בכל סלע יש ארבעה דינרים, וסלע מכסף ארץ ישראל יש בו שמינית של סלע מכסף נקי, היינו חצי דינר כסף נקי, והיתר הוא נחושת (כסף האמור בתורה הוא כסף נקי). 75) כלומר, מאה סלעים צריכים להכיל כמות זו של כסף נקי (והיתרה נחושת), ובזמן שהפחיתו את אחוז הכסף הנקי בסלע, עליו להוסיף לו סלעים לשם השלמת הכמות הנ"ל של כסף נקי. ראה חושן־משפט סימן תכ, סעיף מב, ומאירת־עינים שם ס"ק פ. וראה גם שו"ת חוות יאיר סימן א, א, שפלפל ליישב את חשבונו של רבינו כאן, שאינו מביא בחשבון כלל את שווי הנחושת שבדינר מדינה.

יא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[76] בִּמְכֻבָּד; אֲבָל אָדָם שֶׁהוּא מְבֻזֶּה וְאֵינוֹ מַקְפִּיד בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים[77] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא לְפִי מַה שֶּׁרָאוּי לוֹ[78], וּכְמוֹ שֶׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִים[79] שֶׁהוּא רָאוּי לִטֹּל. לְפִי שֶׁיֵּשׁ בְּנֵי אָדָם כְּעוּרִין[80], שֶׁאֵין מַקְפִּידִין עַל בָּשְׁתָּם, וְכָל הַיּוֹם מְבַזִּים עַצְמָן בְּכָל מִינֵי בִּזּוּי דֶּרֶךְ שְׂחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ, אוֹ כְּדֵי לִטֹּל פְּרוּטָה אַחַת מִן הַלַּצִּים הַמְשַׂחֲקִים עִמָּהֶם.

76) שיעורי התשלומים בהכאות הנ"ל. 77) אף שלושת הדברים הראשונים שבהלכה ט, שלא נזכרו במשנה אלא בגמרא. 78) כדעת תנא־קמא שאמר: "זה הכלל, הכל לפי כבודו" (בבא קמא צ:), ולפי מסקנת הגמרא (צא.) שלהקל בא, כלומר שהשיעורים האמורים הם למכובדים בלבד, אבל פחותים מהם מקבלים פחות מן השיעור הקצוב. רבינו מרחיב כלל זה של המשנה, אף על שלושת הדברים הראשונים (ואף על כיוצא בהם), שלא הובאו במשנה, כי בירושלמי (בבא־קמא פרק ח הלכה ו) מובאים כהמשך למשנה. וראה ב'תוספות' שם כז: ד"ה הרי. 79) ולא כפי שטוען החובל או הנחבל. 80) נקלים.

יום ו' י"ג אלול ה'תשע"ה

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבארו בו פרטי הנחבלים והחובלים, מי הם, לפי שדיניהם משתנים, כמבואר שם.

א. הַנּוֹגֵף[2] אֶת הָאִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן[3] - חַיָּב לְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת לַבַּעַל[4], וְנֶזֶק[5] וָצַעַר[6] לָאִשָּׁה[7].

2) המכה. 3) כי כתוב בתורה (שמות כא, כב) "וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה", משמע שלא נתכוון לאשה. 4) כתוב בתורה, שהמכה ישלם "כאשר ישית עליו בעל האשה". "יכול אם אמר מנה (מאה זוז) הוא נותן מנה, ואם אמר מאה מנה, יתן מאה מנה, תלמוד לומר, ונתן בפלילים, בדיינים (כלומר, כמה שיאמרו הדיינים), אם כן למה נאמר כאשר ישית עליו בעל האשה, לימד שדמי וולדות לבעל" (מכילתא דרשב"י כא, כב). וראה בבא קמא מב: 5) שנפחת גופה מחמת המכה. 6) שיש לה בהפלה, יותר מאשר בלידה טבעית. 7) בבא קמא מב: [ראה לקמן הלכה טו שלבעלה חלק בנזק זה וכן גם דעת רש"י בגמרא שם. והמגיד משנה מפרש דברי רבינו כפשוטו וקשה למצוא הבדל בין הדין שבהלכה זו ובין הלכה טו]. ואינו מזכיר ריפוי ושבת, מכיוון שבדרך כלל אינה צריכה ריפוי ואינה מתבטלת ממלאכה בהפלה יותר מבלידה טבעית (תוספות שם דיבור המתחיל נותן). [ולא הזכיר דין בושת, כי נמשך אחר לשון הברייתא שגם כן לא הזכירה בושת, וסמך על דבריו לקמן בהלכה טו. בתוספות שם מנמקים, מפני שהברייתא סוברת כרבי שמעון, שמתכוון לבייש את זה ובייש את זה פטור, אבל רבינו פסק לקמן בהלכה טו שחייב, ולפיכך אנו צריכים לביאורינו שלמעלה], ובתוספתא בבא קמא פרק ט נאמר: הכה את האשה ויצאו ילדיה, משלם נזק צער ריפוי שבת ובושת לאשה, ודמי וולדות לבעל.

ב. וְכֵיצַד מְשַׁעֲרִין דְּמֵי וְלָדוֹת? שָׁמִין הָאִשָּׁה כַּמָּה הָיְתָה יָפָה[8] עַד שֶׁלֹּא יָלְדָה[9] וְכַמָּה הִיא יָפָה מִשֶּׁיָּלְדָה[10], וְנוֹתְנִין לַבַּעַל. אִם מֵת הַבַּעַל - נוֹתְנִין לְיוֹרְשִׁים. וְאִם נְגָפָהּ אַחַר מִיתַת הַבַּעַל[11] - נוֹתְנִין אַף דְּמֵי וְלָדוֹת לָאִשָּׁה[12].

8) להימכר בשוק כשפחה. 9) שמחירה גדול, שאם תלד יהיה הוולד לקונה. 10) מאליה בלא מכה, כי פחת הלידה בהפלה מחמת המכה באה בחישוב הנזק, השייך לאשה.

משנה בבא קמא מח: 11) יוצא שבשעת הנגיפה לא זכה הבעל בדמי וולדות, ודבר שהוא עצמו לא זכה בו, אינו יכול להורישו ליורשיו. 12) שהרי הכתוב מייחס אותם אליה, שנאמר (שמות כא, כב) "ויצאו ילדיה" (כסף משנה). וראה בבא קמא מג. שמסתם הגמרא משמע, שבמקום שאין הבעל זוכה בדמי הוולדות, הריהם שייכים לאשה.

1 **ג. הָיְתָה נְשׂוּאָה לְגֵר, וְחָבַל בָּהּ בְּחַיֵּי הַגֵּר - נוֹתֵן**
2 **דְּמֵי וְלָדוֹת לַבַּעַל[13]. מֵת הַגֵּר - פָּטוּר[14]. וְאִם חָבַל**
3 **בָּהּ אַחַר מִיתַת הַגֵּר - זָכְתָה הִיא[15] בִּדְמֵי וְלָדוֹת.**

13) שדין גר כדין ישראל לכל דבריו. 14) המזיק, שאין לגר יורשים, אלא אם כן הניח בן שהורתו ולידתו בקדושה ומכיוון שהגר זכה בדמי וולדות לפני שמת, אין לאשה כל זכות בהם וזכה המזיק עצמו בתשלומי הוולדות. 15) כדעת רבה שם וכמו שאמרנו באשה ישראלית שנגפוה אחר מיתת הבעל, שדמי הוולדות שלה.

4 **ד. הָיְתָה שִׁפְחָה אוֹ עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים בִּשְׁעַת הֵרָיוֹן,**
5 **וּבִשְׁעַת נְגִיפָה נִשְׁתַּחְרְרָה אוֹ נִתְגַּיְּרָה - הֲרֵי דְּמֵי**
6 **הַוְּלָדוֹת שֶׁלָּהּ[16].**

16) מכיוון שאין קידושין תופסים בשפחה ובגויה, אין הוא נקרא "בעל האשה", ואין לו זכויות בוולדות האשה שנתעברה ממנו, אפילו כשהוא חי בשעת הנגיפה, ועל כן דמי הוולדות שלה, כמו בהלכות ב־ג. [ואף על פי שהבועל זוכה בדמי וולדות אפילו בביאת זנות, זה רק בראוי להיות בעלה, אבל כאן אין קידושין תופסים בשפחה ואינו יכול להיות בעלה. ומטעם זה גם בא על חייבי כריתות, שאין קידושין תופסים בהן, אינו זוכה בוולדות (רב עוקבא בירושלמי בבא קמא פרק ה הלכה ח)].

7 **ה. הַנּוֹגֵף אֶת הָאִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וָמֵתָה, אַף עַל פִּי**
8 **שֶׁהָיָה שׁוֹגֵג - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין[17] וְאֵינוֹ**
9 **מְשַׁלֵּם כְּלוּם[18]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן[19] עָנוֹשׁ**
10 **יֵעָנֵשׁ[20]. לֹא חִלֵּק הַכָּתוּב בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ**
11 **בּוֹ מִיתַת בֵּית דִּין לְפָטְרוֹ מִן הַתַּשְׁלוּמִין.**

17) אף על פי שאינו חייב מיתה, פטור מלשלם, משום שיש בעוון זה דין מיתה, כגון שעשה במזיד, ואז הוא פטור מלשלם (כי כלל בידינו שאין אדם מת ומשלם, כלומר, מסתפקים בעונש החמור של מיתה - "קם ליה בדרבה מיניה"), וכל שיש בו דין מיתת בית דין לא חילק הכתוב בין שוגג למזיד ובשניהם פטור מן התשלומים (בבא קמא לה. וכתובות לד:). וראה למעלה הלכות גניבה פרק ג הלכה א. 18) לא דמי וולדות ולא כופר לאשה שהמית. 19) ולא מתה האשה. 20) ישלם ממון. מכאן שאם יש אסון, אינו משלם, בבא קמא מב.

12 **ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[21]? כְּשֶׁנִּתְכַּוֵּן לְאִשָּׁה[22]; אֲבָל**
13 **אִם נִתְכַּוֵּן לַחֲבֵרוֹ וְנָגַף אֶת הָאִשָּׁה[23], אַף עַל פִּי**
14 **שֶׁמֵּתָה - הוֹאִיל וְהֵמִיתָהּ בְּלֹא כַּוָּנָה, הֲרֵי זֶה כְּדָבָר**
15 **שֶׁאֵין בּוֹ מִיתַת בֵּית דִּין[24], וּמְשַׁלֵּם[25] דְּמֵי וְלָדוֹת.**

21) שבשוגג פטור מן התשלומים. 22) אמנם לא רצה להמיתה, והמיתה בשוגג הייתה, אבל כשנגפה התכוון אליה. 23) ולא התכוון אליה כלל, אף לא לנגפה. 24) שאין בו דין מיתת בית דין. [רבינו פוסק כרבי שמעון (סנהדרין יט:) שהמתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה (מגיד משנה)]. 25) כדעת רב אדא בר אהבה בבא קמא מב. וראה בית הבחירה לבבא קמא עמוד 129. [בפרק ד מהלכות מאכלות אסורות הלכה א פסק רבינו, שהמתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור גם מתשלומים, כחזקיה, ואף על פי כן פסק כאן שחייב בדמי וולדות, מפני שרב אדא למד דינו מן המקרא והרי זו גזירת הכתוב בדמי וולדות (מגדל עוז) וראה לחם משנה כאן].

16 **ז. הַמַּכֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ וְלֹא עָשָׂה בָּהֶן חַבּוּרָה[26] - חַיָּב**
17 **בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים[27]. אֲבָל אִם עָשָׂה בָּהֶם חַבּוּרָה, אוֹ**
18 **שֶׁחָבַל בַּחֲבֵרוֹ בְּשַׁבָּת, אֲפִלּוּ הָיָה שׁוֹגֵג[28] - פָּטוּר מִן**
19 **הַתַּשְׁלוּמִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עֲוֹן מִיתַת בֵּית דִּין[29]. וּכְבָר**
20 **בֵּאַרְנוּ, שֶׁלֹּא חִלֵּק הַכָּתוּב בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִיתַת בֵּית**
21 **דִּין בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד לְפָטְרוֹ מִן הַתַּשְׁלוּמִין.**

26) ולא הוציא דם. ואין בזה מיתת בית דין. 27) נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת, שם. 28) ופטור ממיתה. 29) עוון זה של החובל בשבת או של המכה אביו ואמו ועשה בהם חבורה, יש בו דין מיתת בית דין, כגון שעשה במזיד.

22 **ח. וַהֲלוֹא הַחוֹבֵל מְקַלְקֵל הוּא, וְכָל הַמְקַלְקְלִין[30]**
23 **בְּשַׁבָּת פְּטוּרִין מִן הַמִּיתָה, וְלָמָּה נַחְשֹׁב זֶה הַחוֹבֵל**
24 **עָוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִיתַת בֵּית דִּין? הוֹאִיל וְעָשָׂה נַחַת**
25 **רוּחַ[31] לְיִצְרוֹ הָרַע בְּעֵת שֶׁחָבַל בַּחֲבֵרוֹ[32] - הֲרֵי הוּא**
26 **כִּמְתַּקֵּן, וְנִמְצָא עֲוֹן מִיתָה, לְפִיכָךְ פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמִין.**

30) כגון הקורע בגד או שורפו. 31) ועל ידי כך שכך כעסו ונתקררה דעתו (ראה שבת שם). 32) שרב איתו. וכן פסק בהלכות שבת פרק ח הלכה ח.

27 **ט. הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[33], אֲפִלּוּ בְּמֵזִיד[34] -**
28 **חַיָּב בְּתַשְׁלוּמִין, אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה שֶׁהוּא חַיָּב**
29 **עָלֶיהָ מַלְקוּת[35]. וַהֲלוֹא כָּל הַמְחֻיָּב מַלְקוּת וְתַשְׁלוּמִין**
30 **- לוֹקֶה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם, שֶׁאֵין אָדָם לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם[36]?**
31 **כָּךְ הֵם הַדְּבָרִים בַּכֹּל[37], חוּץ מֵחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא**
32 **מְשַׁלֵּם[38]; שֶׁהֲרֵי בְּפֵרוּשׁ רִבְּתָה תּוֹרָה[39] חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ**
33 **לְתַשְׁלוּמִין, שֶׁנֶּאֱמַר: רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן.**

33) שאין בו מיתת בית דין, אלא עונש כרת. 34) שחייב מלקות אם התרו בו. 35) שכל חייבי כריתות לוקים אם התרו בהם למלקות (ראה כתובות לב.). 36) ספרי תצא רפו. ובגמרא (שם ומכות יג:) נאמר: "כדי רשעתו (דברים כה, ב) משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות". 37) עוון שיש בו מלקות ותשלומים. 38) ואינו לוקה. 39) מימרא של רבי אילעא שנתקבלה על ידי רבי יוחנן, שם. וראה ירושלמי כתובות פרק ג הלכה א.

34 **י. הַחוֹבֵל בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁלּוֹ - פָּטוּר[40]. חָבַל בְּעֶבֶד**

עִבְרִי שֶׁלּוֹ - חַיָּב[41] בְּכֻלָּן חוּץ מִן הַשֶּׁבֶת[42]. הַחוֹבֵל בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁל חֲבֵרוֹ - רַבּוֹ שֶׁל עֶבֶד נוֹטֵל חֲמִשָּׁה דְּבָרִים. וַאֲפִלּוּ צְעָרוֹ[43] בְּסַם וְנִתְרַפֵּא בִּמְהֵרָה[44] - הֲרֵי כָּל רְפוּאָתוֹ לְרַבּוֹ.

40) שהרי אפילו חבלו בו אחרים, נוטל רבו של העבד הכל, כי קניינו הוא. 41) כי עבד עברי אדון לגופו. 42) שהרי מלאכתו לרבו. 43) רבו. 44) כגון שאמדוהו שיימשך הריפוי חמישה ימים, ורבו השתמש בסם חריף, שגרם לעבד צער רב, אבל מיהר להתרפא, ומותר דמי הריפוי שייך לרבו (ראה למעלה פרק ב הלכה טו). והטעם הוא, שכל מה שקנה עבד, קנה רבו (גיטין יב:).

יא. כָּל עֶבֶד שֶׁיָּצָא לְחֵרוּת וַעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ גֵּט שִׁחְרוּר[45] לְיָדוֹ - אֵין לוֹ קְנָס[46]. וַאֲחֵרִים שֶׁחָבְלוּ בּוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא מֵהֶן[47] לְעַצְמוֹ, שֶׁעַדַיִן לֹא נִגְמַר שִׁחְרוּרוֹ; וְלֹא הָאָדוֹן יָכוֹל לְהוֹצִיא מֵהֶן, שֶׁהֲרֵי לֹא נִשְׁאַר [לוֹ] בּוֹ קִנְיָן. לְפִיכָךְ, הַמַּפִּיל שֵׁן עַבְדּוֹ[48] וְאַחַר כָּךְ סְמֵא עֵינוֹ - יוֹצֵא בְּשִׁנּוֹ, וְאֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי עֵינוֹ[49]; וְאִם תָּפַשׂ[50] - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[51].

45) שטר שחרור. 46) שלושים שקל, אם נגחו שור והמיתו. התורה אומרת: "כסף שלושים שקלים יתן לאדוניו" (שמות כא, לב), והתלמוד שואל, אם רבו של מעוכב גט שחרור עדיין נקרא "אדוניו", או לא, בעייה זו לא נפתרה ומשום כך מספק אין מחייבים בתשלום קנס (שם מב:). 47) בדיינים, תשלומי חמישה דברים. 48) ויצא לחירות וצריך גט שחרור מרבו. 49) כי עדיין לא הגיע שטר שחרור לידו. 50) מאלו שחבלו בו, או דמי עינו מרבו. 51) בהתאם לדעתו של רבינו בכל בעייה שלא נפתרה. [ומה שכתב רבינו בפרק ד מהלכות עבדים הלכה יד שהפיל שינו וסימא עינו משלם לו דמי עינו, הכוונה - אם תפס, וסמך על דבריו כאן. וכן יש לפרש גם דברי רבינו בפרק יא מנזקי ממון הלכה א, בשור שהמית חציו עבד וחציו בן חורין משלם חצי קנס (חמישה עשר שקל) ואף על פי שהוא מעוכב גט שחרור, שהרי לפי משנה אחרונה, כופים את רבו לשחררו (לחם משנה). ואפשר גם לומר בדעת רבינו, שאף על פי שבית דין כופים לשחררו, כל זמן שלא שחררו הוא חצי עבד גמור, והמדובר, כשקיבל שטר שחרור על חציו אחרי שנשתחרר על ידי כסף או שותף (ראה פרק ז מהלכות עבדים הלכה ד)].

יב. מִי שֶׁחָצְיוֹ עֶבֶד[52] וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין שֶׁבִּישׁוֹ אָדָם אוֹ צְעָרוֹ אוֹ שֶׁנִּגְּחוֹ שׁוֹר[53] וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ: אִם אֵרְעוֹ זֶה בְּיוֹם שֶׁל רַבּוֹ - לְרַבּוֹ[54], בְּיוֹם שֶׁל עַצְמוֹ - לְעַצְמוֹ.

52) כגון עבד של שני שותפים ושיחרר האחד את חלקו, גיטין מא. 53) והזיקו. 54) משלם לרבו, שם מב. [רבינו פוסק כאן כבית הלל במשנה ראשונה שם מא: שחציו עבד וחציו בן חורין עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד. אבל לאחר שחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי, שכופין את רבו לשחררו לא שייך דין זה כלל, כך הוא דעת הראב"ד והרמב"ן והרשב"א. ולפיכך מפרש הרמב"ן הדין הזה בשפחה, שאין כופים את הרב לשחררה, מפני שאשה אינה מצווה על פרייה ורבייה. ואפשר שרבינו סובר, שכל שלא שיחררו נשאר הדין של משנה ראשונה].

יג. הַחוֹבֵל בְּעֶבֶד עִבְרִי שֶׁל חֲבֵרוֹ - חַיָּב בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים. וְיִלְקַח בָּהֶן[55] קַרְקַע, וְרַבּוֹ אוֹכֵל פֵּרוֹתֶיהָ[56], וְלִכְשֶׁיֵּצֵא הָעֶבֶד לְחֵרוּת יֵצֵא הַשָּׂדֶה[57] מִתַּחַת רַבּוֹ. הִזִּיקוֹ הֵזֵק שֶׁאֵינוֹ מְעַכֵּב מְלָאכָה כְּלָל[58], כְּגוֹן שֶׁקָּטַע רֹאשׁ אָזְנוֹ אוֹ רֹאשׁ חָטְמוֹ - הַכֹּל לָעֶבֶד, וְאֵין לְרַבּוֹ בָּהֶן פֵּרוֹת.

55) חוץ מהוצאות הריפוי. 56) כרבא שם, שהרי אף הוא מפסיד במלאכתו של העבד שניזק, שם פו. 57) כי חמשת הדברים שייכים לעבד עברי, שאין גופו קנוי לרבו. 58) ולא הפסיד רבו כלל, שם.

יד. הַחוֹבֵל בְּבַת קְטַנָּה שֶׁל אֲחֵרִים: אִם נֶזֶק הַפּוֹחֵת אוֹתָהּ מִכַּסְפָּהּ[59] הוּא - הֲרֵי הוּא שֶׁל אָב; וְכֵן שִׁבְתָּהּ - שֶׁל אָב, שֶׁהֲרֵי מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ[60] וְכֶסֶף מְכִירָתָהּ[61] שֶׁל אָבִיהָ הוּא; אֲבָל צַעַר וּבֹשֶׁת וְרִפּוּי - הֲרֵי הוּא שֶׁלָּהּ; וְכֵן נֶזֶק שֶׁאֵינוֹ פּוֹחֵתָהּ מִכַּסְפָּהּ[62] - הֲרֵי הוּא שֶׁלָּהּ. וְכֵן הַחוֹבֵל בְּבִתּוֹ - מְשַׁלֵּם צַעַר וְרִפּוּי וָבֹשֶׁת[63].

59) כשבא למכרה לאמה, או להשיאה לאיש, וכגון שפצעה בפניה, או קטע ידה. 60) עד שעת בגרותה, וזהו הטעם ששבתה הוא של אב, שם פז: 61) ככתוב "וכי ימכור איש את בתו לאמה" (שמות כא, ז), וזהו הטעם שהנזק הוא של אב. 62) לא נתברר איזהו נזק שאינה פוחתת מכספה. ראה למעלה פרק א הלכה ב, ואפשר שהכוונה לפציעה שאינה פוחתת דמיה עכשיו, אבל כשתגדל יהיה כושר עבודתה ירוד על ידי אותה פציעה ואז אין לאב כל זכות בו. 63) ופטור מנזק ושבת, שהרי שלו הם.

טו. הַחוֹבֵל בְּאֵשֶׁת אִישׁ - הַשֶּׁבֶת[64] וְהָרִפּוּי לְבַעְלָהּ[65], וְהַצַּעַר שֶׁלָּהּ. וְהַבֹּשֶׁת וְהַנֶּזֶק: אִם בְּגָלוּי הוּא[66], כְּגוֹן שֶׁחָבַל בְּפָנֶיהָ וּבְצַוָּארָהּ אוֹ בְּיָדֶיהָ וּזְרוֹעוֹתֶיהָ - הַשְּׁלִישׁ שֶׁלָּהּ[67] וּשְׁנֵי שְׁלִישִׁים לַבַּעַל; וְאִם בַּסֵּתֶר הוּא הַנֶּזֶק[68] - הַשְּׁלִישׁ לַבַּעַל וּשְׁנֵי שְׁלִישִׁים לָאִשָּׁה. שֶׁל בַּעַל - נוֹתְנִין לוֹ מִיָּד, וְשֶׁל אִשָּׁה - יִלָּקַח בָּהֶן קַרְקַע[69] וְהַבַּעַל אוֹכֵל פֵּרוֹת[70].

64) שהרי מעשי ידיה שלו. 65) כי הוא חייב לרפאותה. 66) יש בושת גם לבעלה, ועוד שנמאסת עליו והוא סובלה. 67) כדעת רבי יהודה בן בתירה שם. ואף על פי שהוא יחיד, פסק כמותו מפני שבגמרא דנו אמוראים בדבריו נראה שכך ההלכה (רי"ף בשם רב האי גאון). 68) אין לבעלה בושת. ונראה שרבינו מפרש שביישה בסתר ואין אדם רואה, כפירוש התוספות שם וראה למעלה פרק ב הלכה ב. 69) שהרי זה כשאר הנכסים שנופלים לה. 70) והקרן שלה, אם יגרשנה או ימות.

טז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁחָבְלוּ בָהּ אֲחֵרִים; אֲבָל הַבַּעַל שֶׁחָבַל בְּאִשְׁתּוֹ - חַיָּב לְשַׁלֵּם לָהּ מִיָּד כָּל

הַנֶּזֶק וְכָל הַבּשֶׁת וְהַצַּעַר, וְהַכֹּל שֶׁלָּהּ[71], וְאֵין לַבַּעַל בָּהֶן פֵּרוֹת[72]. וְאִם רָצְתָה לִתֵּן הַדָּמִים לְאַחֵר - נוֹתֶנֶת. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים. וְהַבַּעַל מְרַפֵּא אוֹתָהּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּרַפֵּא כָּל חֲלָיֶיהָ.

71) שמן הדין הבושת והנזק שלה, אלא שהבעל מקבל חלק מזה, לדעת רבי יהודה בן בתירא, משום שגם הוא מבוייש כשמביישים את אשתו, וכמו כן הוא סובל עימה כשחובלים באשתו והיא מתכערת. אבל אם הוא עצמו חבל בה אינו מקבל כלום, שהרי הוא בייש את עצמו והוא ציער את עצמו (מגיד משנה). 72) קנסו אותו, שלא יהא חוטא נשכר (ראב"ד).

יז. וְהַמַּזִּיק אִשְׁתּוֹ בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה - חַיָּב[73] בִּנְזָקֶיהָ[74].

73) אף על פי שיש לו רשות לשמש עימה, בכל זאת צריך היה להיזהר שלא יזיק. 74) בארבעה דברים, היינו: נזק, צער, שבת וריפוי, אבל בושת אין כאן (טור).

יח. הָאִשָּׁה שֶׁחָבְלָה בְּבַעְלָהּ: אִם הָיָה תּוֹסֶפֶת בִּכְתֻבָּתָהּ[75] - מְחַיְּבִין אוֹתָהּ לִמְכֹּר הַתּוֹסֶפֶת לְבַעְלָהּ[76] בְּטוֹבַת הֲנָאָה[77], וְגוֹבֶה מִמֶּנָּה, אִם רָצָה הַבַּעַל; וְאִם רָצָה לְגָרְשָׁהּ וְלִגְבּוֹת מִן הַכֹּל[78] - גּוֹבֶה. וְאִם לֹא הָיָה לָהּ תּוֹסֶפֶת - אֵינָהּ יְכוֹלָה לִמְכֹּר לוֹ עִקַּר כְּתֻבָּתָהּ[79], שֶׁאָסוּר לוֹ לְאָדָם לְשַׁהוֹת אֶת אִשְׁתּוֹ[80] שָׁעָה אַחַת בְּלֹא כְּתֻבָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא קַלָּה בְּעֵינָיו לְהוֹצִיאָהּ; אֶלָּא אִם רָצָה הַבַּעַל כּוֹתֵב עָלֶיהָ שְׁטָר[81] בִּדְמֵי חֲבָלוֹ[82], אוֹ מְגָרְשָׁהּ וְנוֹטֵל מִכְּתֻבָּתָהּ הָרָאוּי לוֹ[83].

75) לפי הדין כותבים לבתולה מאתיים דינר, ולאלמנה - מאה דינר, ואם כתב לה יותר, היא תוספת כתובה. 76) כי אם נחייב אותה למכור לאחרים, יכולה היא לאחר המכירה למחול לבעלה את התוספת ויפסידו הלקוחות (שם). 77) שאם תתגרש, התוספת שלו. ואינו משלם אלא סכום פעוט, שהרי אם תמות בחייו, בין כה וכה התוספת שלו. 78) גם מעיקר הכתובה וכגון שהנזק עולה על תוספת כתובה. 79) היינו מאתיים לבתולה ומאה לאלמנה. 80) עם אשתו. 81) ואם יגרשנה יגבה מדמי כתובתה שחייב לשלם לה. 82) חמישה דברים. 83) המגיע לו.

יט. הַחוֹבֵל בְּבָנָיו הַגְּדוֹלִים, אִם אֵין סוֹמְכִין עַל שֻׁלְחָנוֹ[84] - נוֹתֵן לָהֶם מִיָּד. וְהַקְּטַנִּים[85] - יִלְקַח בָּהֶן קַרְקַע[86] בִּנְזָקָן, וְהֵן אוֹכְלִין פֵּרוֹתָיו[87]. וְכֵן הַדִּין בַּאֲחֵרִים שֶׁחָבְלוּ בָּהֶן. וְאִם הָיוּ סְמוּכִין עַל שֻׁלְחָנוֹ וְחָבַל בָּהֶן - פָּטוּר[88], בֵּין שֶׁהָיוּ גְּדוֹלִים בֵּין שֶׁהָיוּ קְטַנִּים. וְאִם חָבְלוּ בָּהֶן אֲחֵרִים: בִּגְדוֹלִים - יִתֵּן לָהֶם מִיָּד[89], וּבִקְטַנִּים - יִלְקַח בָּהֶן קַרְקַע, וְהֵן אוֹכְלִין פֵּרוֹתֶיהָ עַד שֶׁיַּגְדִּילוּ[90].

84) אין פרנסתם עליו. 85) שאף בהם אין לאביהם שום זכות, מכיוון שאינו מפרנסם ודמי הנזק שלהם. 86) כדעת רבה בר רב הונא שם, ואין נותנים את הכסף בידם, שהרי קטנים הם ואינם יודעים לשמור אותם. 87) כי דמי הנזק שלהם. 88) מכיוון שהוא מפרנסם, הוא מקפיד שלא להפסיד מכספו. וכן הדין בחובל בבתו שסמוכה על שולחנו, שהוא פטור, גמרא שם. ומה שכתב למעלה בהלכה יד, שהחובל בבתו משלם צער ריפוי ובושת, המדובר כשאינה סמוכה על שולחנו ואף על פי כן פטור מנזק מפני שהרשות בידו למוכרה ומחוייב לזון אותה כל זמן שמתבטלת ממלאכתה, אבל פטור מדיני שבת העולים על מזונותיה (בסוגייא שם). 89) אף על פי שהוא מפרנסם, אינו מקפיד שהכסף יינתן להם, מכיוון שהם סבלו מן הנזק, והוא אינו חסר כלום. ואין זה דומה למציאה שהיא של האב שממילא באה להם ולא סבלו כלום. 90) כשיגדילו עובר השדה לרשותם בלי כל הגבלה.

כ. חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן פְּגִיעָתָן רָעָה: הַחוֹבֵל בָּהֶן - חַיָּב[91], וְהֵן שֶׁחָבְלוּ בַּאֲחֵרִים - פְּטוּרִין. אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְפַּתֵּחַ הַחֵרֵשׁ וְנִשְׁתַּפֶּה[92] הַשּׁוֹטֶה וְהִגְדִּיל הַקָּטָן - אֵינָם חַיָּבִין לְשַׁלֵּם, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁחָבְלוּ בָּהֶן לֹא הָיוּ בְּנֵי דַעַת[93].

91) בחמישה דברים או בקצתם, לחרש משלמים את כולם; לשוטה - נזק, צער, ריפוי ושבת, אבל בושת לא, שאינו בר בושת, והקטן אין לו שבת. אבל בושת פעמים יש לו ופעמים אין לו. וראה למעלה פרק ג הלכה ד. 92) נעשה שפוי בדעתו. 93) ואינם אחראים למעשיהם.

כא. הָעֶבֶד[94] וְהָאִשָּׁה פְּגִיעָתָן רָעָה: הַחוֹבֵל בָּהֶן - חַיָּב[95], וְהֵן שֶׁחָבְלוּ בַּאֲחֵרִים - פְּטוּרִין[96]. אֲבָל מְשַׁלְּמִין לְאַחַר זְמַן, אִם נִתְגָּרְשָׁה[97] הָאִשָּׁה אוֹ מֵת בַּעְלָהּ אוֹ נִשְׁתַּחְרֵר הָעֶבֶד; שֶׁהֲרֵי בְּנֵי דַעַת הֵן[98], וַהֲרֵי הֵן כְּבַעַל חוֹב שֶׁאֵין לוֹ מַה יִּגְבֶּה, שֶׁאִם הֶעֱשִׁיר חַיָּב לְשַׁלֵּם.

94) עבד כנעני, שכל מה שקנה עבד, קנה רבו. בבא קמא פז. 95) חמישה דברים לרבו, כמבואר למעלה בהלכה י. 96) שאין להם מה לשלם. וראה למעלה הלכה יח. 97) ויש לה נכסים. 98) וחייבים לשלם.

כב. עַבְדּוֹ שֶׁל אָדָם - כְּגוּפוֹ, וּבְהֶמְתּוֹ - כְּמָמוֹנוֹ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִנִּיחַ גַּחֶלֶת עַל לֵב עַבְדּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וָמֵת; אוֹ שֶׁדְּחָפוֹ לַיָּם אוֹ לְאֵשׁ, וְהוּא יָכוֹל לַעֲלוֹת מִשָּׁם וְלֹא עָלָה, וָמֵת - פָּטוּר[99] מִן הַתַּשְׁלוּמִין. וְאִם עָשָׂה כֵּן לִבְהֵמַת חֲבֵרוֹ - כְּאִלּוּ הִנִּיחַ הַגַּחֶלֶת עַל בִּגְדוֹ[100] וְנִשְׂרַף, שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם[101]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

99) שהיה לו לעבד לסלקה, שהרי בן דעת הוא. 100) שהרי אין בבהמה דעת. 101) ואפילו בעל הבגד רואה אותו שורף את בגדו ולא הציל ממונו, אומרים לו למזיק, לא היה לך להזיק ממון חבירך, גמרא שם, וראה רבינו חננאל.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) נתבארו בו איסור החובל בחבירו, ומשפט כל תביעה שתהיה מן החובל והנחבל והנמשך לזה.

א. אָסוּר לְאָדָם לַחְבֹּל בֵּין בְּעַצְמוֹ[2] בֵּין בַּחֲבֵרוֹ[3]. וְלֹא הַחוֹבֵל[4] בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַמַּכֶּה[5] אָדָם כָּשֵׁר[6] מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה, דֶּרֶךְ נְצָיוֹן[7] - חֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יֹסִיף[8] לְהַכֹּתוֹ. אִם הִזְהִירָה תּוֹרָה מִלְּהוֹסִיף[9] בְּהַכָּאַת הַחוֹטֵא[10], קַל וָחֹמֶר לְמַכֶּה אֶת הַצַּדִּיק[11].

2) בבא־קמא צ: 3) ראה סנהדרין פה. 4) פצע את חברו או החסירו אבר. ראה למעלה פרק ב, הלכות א־ז. 5) אפילו לא גרם לו שום נזק. 6) להוציא את הרשע, שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, שנאמר בו "והיה אם בן הכות הרשע, והפילו השופט והכהו" (דברים כה, ב). 7) מריבה שבאה לידי הכאה, והמלה "נציון" היא על־פי הכתוב "כי ינצו אנשים". 8) "לא יוסיף, אם היה מוסיף, עובר על לא־תעשה" (ספרי כי־תצא רפו), וראה פירוש רש"י לפסוק הזה, וגמרא כתובות לג. ורש"י שם. 9) על "ארבעים יכנו". 10) שהרי התורה מדברת על רשע, ומצוה להכותו. 11) שמכהו באיסור, שבוודאי עובר על לא־תעשה. "ומה במקום מצוה, שמצוה להכותו, מצווה שלא להכותו (יותר מארבעים); שלא במקום מצוה, שאינו מצווה להכותו, אינו דין (קל־וחומר) שמצווה שלא להכותו" (סנהדרין פה.).

ב. אֲפִלּוּ לְהַגְבִּיהַּ יָדוֹ עַל חֲבֵרוֹ - אָסוּר. וְכָל הַמַּגְבִּיהַּ יָדוֹ עַל חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכָּהוּ - חֲרֵי זֶה רָשָׁע[12].

12) "שנאמר: ויאמר לרשע למה תכה רעך (שמות ב, יג), למה הכית לא נאמר, אלא למה תכה, אף־על־פי שלא הכהו - נקרא רשע" (שם נח:).

ג. הַמַּכֶּה[13] אֶת חֲבֵרוֹ הַכָּאָה שֶׁאֵין בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה - לוֹקֶה[14]; שֶׁחֲרֵי אֵין כָּאן תַּשְׁלוּמִין כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָאו זֶה נִתָּן לְתַשְׁלוּמִין[15]. וַאֲפִלּוּ הִכָּה עֶבֶד חֲבֵרוֹ הַכָּאָה שֶׁאֵין בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה[16] - לוֹקֶה; שֶׁחֲרֵי יֶשְׁנוֹ בְּמִקְצָת מִצְוֹת[17]. וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִכָּה אֶת יִשְׂרָאֵל - חַיָּב מִיתָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה וַיַּךְ אֶת הַמִּצְרִי[18].

13) כתובות לה. 14) שעבר על לאו "לא יוסיף". 15) אם הכה את חבירו הכאה שיש בה שוה פרוטה, משלם ואינו לוקה, ראה למעלה פרק ד הלכה ט. 16) בבא־קמא פח. בעבד חבירו יש הבדל בין הכאה שאין בה שוה פרוטה ובין הכאה שיש בה שוה פרוטה, אבל במכה עבדו אין הבדל, מכיוון שבשתיהן אינו משלם. ראה למעלה שם הלכה ו, וראה מכות ח: וביאור הגר"א חושן־משפט סימן תכ. 17) כל מצוה שאשה חייבת בה, עבד חייב בה. ומשום כך נקרא "אחיך" היינו אחיך במצוות, ואף הוא כלול בכתוב (דברים כה, ג) "לא יוסיף . . . להכותו . . . ונקלה אחיך". [אמנם רבי יהודה שם מביא את הכתוב: "כי ינצו אנשים" וגו', אבל כאן המדובר בפסוק "לא יוסיף" רצוי להביא פסוק זה]. 18) משום שהכה איש עברי (סנהדרין נח:).

ד. קְנָס קָנְסוּ חֲכָמִים[19] לְאֵלּוּ הַשּׁוֹטִים בַּעֲלֵי זְרוֹעַ, שֶׁיְּהֵא הַנֶּחְבָּל נֶאֱמָן; וְנִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[20] שֶׁזֶּה חָבַל בּוֹ חֶבֶל זֶה, וְנוֹטֵל[21] מַה שֶּׁרָאוּי לוֹ[22]. וְהוּא[23], שֶׁיִּהְיוּ שָׁם עֵדִים[24]. כֵּיצַד?[25] הָיוּ שְׁנֵי עֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ יָדוֹ[26] שָׁלֵם וְיָצָא חָבוּל, וְלֹא רָאוּהוּ בָּעֵת שֶׁחָבַל בּוֹ, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא חָבַלְתִּי, וְהַלָּה אוֹמֵר: אַתָּה חָבַלְתָּ בִּי - חֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל.

19) ותיקנו שהנחבל נשבע ונוטל, אף־על־פי שמן התורה נשבע הנתבע ויוצא פטור, כגון מודה במקצת במטלטלין, שבועת השומרים ונתבע שעד אחד מכחישו (ראה הלכות טוען ונטען פרק א הלכה ב). 20) קדוש, כגון ספר תורה (ראה שבועות לח:). אף ששבועה זו מדרבנן היא, תקנוה כעין שבועה מן התורה בנקיטת חפץ (רבינו שם). 21) שבועות מד: 22) המגיע לו. 23) בתנאי. 24) ואם אין עדים, מפורש להלן בהלכה ו. 25) משנה, שם. 26) רשותו, ונקט לשון המשנה. ונקטה המשנה בלשון "ידו", אולי כדי לציין שבעל הבית היה שם כשנכנס הנחבל.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[27] כְּשֶׁהָיְתָה הַמַּכָּה בְּמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְהַכּוֹת בְּעַצְמוֹ[28], אוֹ שֶׁהָיָה עִמָּהֶם שְׁלִישִׁי, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁזֶּה הַנֶּחְבָּל אָמַר לוֹ לַחְבֹּל בּוֹ[29] וּלְהִתְרַעֵם עַל אַחֵר; אֲבָל אִם אֵין עִמָּהֶם אַחֵר, וְהָיְתָה הַמַּכָּה בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת בְּעַצְמוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה נְשִׂיכָה[30] בֵּין כְּתֵפָיו וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - חֲרֵי זֶה נוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה[31].

27) שהנחבל צריך להשבע, שבועות מו: 28) וחוששים שמא חבל בעצמו, ומשום כך הוא צריך להשבע. 29) בגמרא שלנו הגירסא: "ודילמא אחר עביד ליה" (שמא אחר עשה לו, כלומר חבל בו), אבל גירסת רבינו כגירסת הרי"ף "דילמא לאחר אמר". [גירסת הרי"ף נראית יותר, שהנחבל אמר לשלישי שיחבול בו, כדי שיוכל להתרעם על האחר, כי אילו חבל בו בלי שאמר לו, בוודאי היה תובע אותו לדין]. 30) בשיניים. 31) כי הנשיכה בין כתפיו, כשאין עמהם אחר, היא הוכחה שחבירו חבל בו.

ו. הוֹדָה הַחוֹבֵל שֶׁהוּא חָבַל - מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה דְּבָרִים; שֶׁחֲרֵי הָעֵדִים הָיוּ שָׁם[32] שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ יָדוֹ שָׁלֵם בִּשְׁעַת הַמְּרִיבָה וְיָצָא חָבוּל. אֲבָל אִם לֹא הָיוּ שָׁם עֵדִים כְּלָל[33], הוּא אוֹמֵר: חָבַלְתָּ בִּי, וְהוֹדָה מֵעַצְמוֹ[34] - פָּטוּר מִן הַנֶּזֶק[35] וּמִן הַצַּעַר[36], וְחַיָּב בְּשֶׁבֶת[37] וּבִכְשֶׁת וּבִרְפּוּי עַל פִּי עַצְמוֹ[38]. לְפִיכָךְ[39], אִם כָּפַר וְאָמַר: לֹא חָבַלְתִּי - נִשְׁבָּע[40] שְׁבוּעַת הֶסֵּת[41].

32) ואין זו הודאה, שהרי אפילו לא יודה, גם כן יצטרך לשלם. 33) לא היו עדים שראו אותו בכניסתו לרשות החובל, ואף לא ביציאתו משם חבול. 34) מרצונו הטוב. 35) שהרי אם קטע ידו הוא משלם כאילו הוא עבד נמכר בשוק (למעלה פרק א הלכה ב), בשעה שהנחבל לא היה

מסכים בשום הון שבעולם שיקטעו ידו, מכאן שתשלום הנזק הוא תמיד פחות מהנזק האמיתי, וזה נכלל במושג "קנס" (ראה הלכות נזקי ממון פרק ב הלכה ח, וראה אור־שמח). 36) שמשלם החובל בשעה שלא חיסרו ממון, ומשום כך אף תשלום הצער אינו "ממון". התשלום הוא "ממון" רק כשהוא בדיוק כשיעור מה שהחסיר לחבירו (רבינו שם). 37) שהתבטל ממלאכתו שעסק בה (ולא כשומר קישואים, שהרי לא נתן לו דמי ידו. ראה למעלה פרק ב הלכה יא). 38) על־פי הודאת עצמו. [ראה ראב"ד ומגיד־משנה שתמהו על רבינו מכמה מקומות בתלמוד, ולא מצאו ישוב מניח את הדעת]. 39) מכיון שחייב בשבת ובבושת ובריפוי על־פי עצמו. 40) שהרי כפר ממון. 41) כדין כופר בכל, בלי נקיטת חפץ. שבועה זו של כופר בכל, תיקן רב נחמן (שבועות מ:) ונקראת "היסת", משום שהיא מכבידה על אדם לשקר (פירוש גאון, ראה ערוך השלם, ערך היסת).

1 **ז. וְלָמָּה מְשַׁלֵּם אָדָם שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ עַל פִּי**
2 **עַצְמוֹ? שֶׁהַשֶּׁבֶת וְהָרִפּוּי מָמוֹן הוּא וְלֹא קְנָס; שֶׁאִם**
3 **לֹא יִתֵּן לוֹ, הֲרֵי חִסְּרוֹ מָמוֹן[42] שֶׁהוּא מִתְרַפֵּא בּוֹ**
4 **וּבָטֵל מִמְّלַאכְתּוֹ[43]. וְהַבּשֶׁת[44] לֹא הִגִּיעָה לוֹ[45] אֶלָּא**
5 **בְּשָׁעָה שֶׁהוֹדָה בְּפָנֵינוּ שֶׁהוּא חָבַל בּוֹ; שֶׁהַנֶּחְבָּל**
6 **שֶׁלֹּא חָבַל בּוֹ [בְּפָנֵי] אָדָם - אֵין לוֹ בּשֶׁת[46], וְהוֹדָאָתוֹ**
7 **בְּבֵית דִּין הִיא שֶׁבִּיְּשָׁה אוֹתוֹ[47].**

42) והוא משלם לו בדיוק מה שהחסירו. 43) ראה הערה לו. 44) אף שאינה ממון, שהרי לא החסירו ממון, בכל זאת משלם על־פי עצמו. 45) לנחבל, כלומר ביישה אותו. 46) ראה למעלה פרק ב הלכה ב. [מדבריו שם משמע, שאם החבלה במקום גלוי, יש בושת אפילו כשאיש לא ראה את מעשה החבלה, וצריך עיון]. 47) אין מחייבים אותו על הבושת בשעת החבלה, כי אז בכלל לא היתה בושת, שהרי לא חבל בו בפני אדם, אלא מחייבים אותו על שהוא מבייש אותו עתה בהודאתו בפני בית־דין שחבל בו.

8 **ח. נִמְצָאתָ לָמֵד, שֶׁאֵין הֶפְרֵשׁ בְּבשֶׁת בֵּין בּשֶׁת**
9 **הַמַּגִּיעַ לוֹ[48] אִם חָבַל בּוֹ בִּפְנֵי אֲחֵרִים וּבֵין בּשֶׁת**
10 **הַמַּגִּיעַ לוֹ בָּעֵת שֶׁהוֹדָה[49] בִּפְנֵי אֲחֵרִים שֶׁחָבַל בּוֹ.**
11 **לְפִיכָךְ[50] מְשַׁלֵּם אָדָם בּשֶׁת עַל פִּי עַצְמוֹ[51].**

48) שמבייש אותו. 49) ואף־על־פי שהבושת באה עתה בדיבורו על־ידי ההודאה, אין דינו כמבייש את חבירו בדברים שהוא פטור מן התשלומין (ראה למעלה פרק ג הלכה ה), אלא דינו כמבייש אותו עתה בחבלה ממש. 50) מכיון שדין אחד למבייש על־ידי חבלה בפני אחרים, ולמבייש על־ידי הודאה בפני אחרים שחבל בו. 51) אף־על־פי שעצם התשלום אינו ממון, שהרי ביישו עתה בפני עדים.

12 **ט. אֵינוֹ דּוֹמֶה מַזִּיק חֲבֵרוֹ בְּגוּפוֹ לְמַזִּיק מָמוֹנוֹ.**
13 **שֶׁהַמַּזִּיק מָמוֹן חֲבֵרוֹ - כֵּיוָן שֶׁשִּׁלֵּם מַה שֶּׁהוּא חַיָּב**
14 **לְשַׁלֵּם נִתְכַּפֵּר לוֹ[52]; אֲבָל חָבַל בַּחֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי**
15 **שֶׁנָּתַן לוֹ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים - אֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ[53]. וַאֲפִלּוּ**
16 **הִקְרִיב[54] כָּל אֵילֵי נְבָיוֹת[55] - אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר לוֹ[56] וְלֹא**
17 **נִמְחַל עֲוֹנוֹ, עַד שֶׁיְּבַקֵּשׁ מִן הַנֶּחְבָּל וְיִמְחַל לוֹ[57].**

52) בידי שמים. 53) כי אין הכסף פיצוי אמיתי לסבל האישי. 54) נוסף על חמשה דברים. 55) לשון הגמרא שם. והאילים שבנביות הם המובחרים, העולים לרצון על מזבח ה' (ישעיה ס, ז). 56) כי זהו חטא בין אדם לחבירו, ואין הקרבן מכפר עליו. 57) כמו שאמר ה' לאבימלך: "השב אשת האיש . . . ויתפלל בעדך" (בראשית כ, ז) ולא יתכן שיתפלל אלא־אם־כן מחל לו, גמרא שם.

18 **י. וְאָסוּר[58] לַנֶּחְבָּל לִהְיוֹת אַכְזָרִי[59] וְלֹא יִמְחַל. אֵין זוֹ**
19 **דֶּרֶךְ זֶרַע יִשְׂרָאֵל[60]. אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁבִּקֵּשׁ מִמֶּנּוּ הַחוֹבֵל**
20 **וְנִתְחַנֵּן לוֹ[61] פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה[62], וְיָדַע[63] שֶׁהוּא**
21 **שָׁב מֵחֶטְאוֹ[64] וְנִחַם[65] עַל רָעָתוֹ - יִמְחַל לוֹ. וְכָל**
22 **הַמְמַהֵר לִמְחֹל - הֲרֵי הוּא מְשֻׁבָּח[66], וְרוּחַ חֲכָמִים**
23 **נוֹחָה הֵימֶנּוּ.**

58) זאת לומדים מאברהם שנתפייס מאבימלך והתפלל בעדו, בבא־קמא צב. 59) שאינו חושש לעונש שיבוא על חבירו, אף־על־פי שהתחנן בפניו לבקש מחילה ממנו, שם. 60) "שלושה סימנים יש באומה זו, הרחמנים והביישנים וגומלי חסדים" (יבמות עט.). 61) תחנון הוא יותר מבקשה. 62) לאחר שלא נענה בפעם הראשונה. 63) הנחבל השתכנע. 64) לא ישוב לעשות כזאת. 65) התחרט בלבו. 66) "כל המעביר על מדותיו (שאינו מדקדק למדוד מדה למצערים אותו - רש"י), מעבירים לו על כל פשעיו" (ראש השנה יז.).

24 **יא. וְעוֹד יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין נִזְקֵי גּוּפוֹ לְנִזְקֵי מָמוֹנוֹ.**
25 **שֶׁהָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: סַמֵּא אֶת עֵינִי[67], קְטַע אֶת יָדִי, עַל**
26 **מְנָת שֶׁאַתָּה פָּטוּר - הֲרֵי זֶה חַיָּב בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים,**
27 **שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין אָדָם רוֹצֶה בְּכָךְ[68]; אֲבָל הָאוֹמֵר**
28 **לַחֲבֵרוֹ: קְרַע אֶת כְּסוּתִי, שַׁבֵּר אֶת כַּדִּי, עַל מְנָת**
29 **שֶׁאַתָּה פָּטוּר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[69]. וְאִם לֹא אָמַר לוֹ 'עַל**
30 **מְנָת שֶׁאַתָּה פָּטוּר' - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם, אַף עַל פִּי[70]**
31 **שֶׁהִרְשָׁהוּ לְהַשְׁחִית.**

67) בבא־קמא צב. 68) בחסרון ראשי איברים כאלו, ובצחוק אמר לו כך. אבל אם אמר לו הכני ופצעני, ולא לחסרו ראשי איברים — פטור, אם אמר על־מנת שתהיה פטור (מגיד־משנה). 69) ואין אומרים שדרך צחוק אמר לו, שעשוי אדם למחול על ממונו. 70) שיכול לומר לו: הרשיתי לך לקרוע את כסותי על־מנת שתשלם.

32 **יב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[71] כְּשֶׁבָּאוּ הַכֵּלִים לְיָדוֹ**
33 **תְּחִלָּה בְּתוֹרַת שְׁמִירָה[72], כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שְׁאוּלִין אוֹ**
34 **מֻפְקָדִין אֶצְלוֹ, וְאָמַר לוֹ: שַׁבֵּר וּקְרַע, וְעָשָׂה כֵּן -**
35 **חַיָּב לְשַׁלֵּם[73], עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ: עַל מְנָת שֶׁאַתָּה פָּטוּר;**
36 **אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: קַח כְּלִי זֶה וְשַׁבְּרוּ[74], בֶּגֶד זֶה**
37 **וּקְרָעוּ, וְעָשָׂה כֵּן - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[75].**

71) שחייב לשלם אם לא אמר לו בפירוש על־מנת שאתה

פטור (שם צג.). 72) ככתוב "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור" (שמות כב, ו), שהתורה מחייבת אותו בפשיעה. 73) מכיון שנעשה שומר על הכלי, אינו פטור עד שיאמר לו במפורש על־מנת לפטור. אבל אם אמר לו קרע, כוונתו קרע אם אתה רוצה, ובלבד שתשלם לי. 74) ולקח אותו לשם שבירה ולא לשם שמירה. 75) כי אחריות שמירה לא קיבל על עצמו, ועל עצם מעשה השבירה אין לחייבו, שהרי נעשה ברשות הבעלים. גמרא שם.

יג. הָאוֹמֵר[76] לַחֲבֵרוֹ: שַׁבֵּר כֵּלָיו שֶׁל פִּלּוֹנִי עַל מְנָת שֶׁאַתָּה פָּטוּר[77], וְעָשָׂה - הֲרֵי זֶה חַיָּב[78] לְשַׁלֵּם. וּכְאִלּוּ אָמַר לוֹ: סַמֵּא עֵינוֹ[79] שֶׁל פִּלּוֹנִי עַל מְנָת שֶׁאַתָּה פָּטוּר. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָעוֹשֶׂה הוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם, הֲרֵי זֶה הָאוֹמֵר לוֹ שֶׁתָּפוֹ בָּעָוֹן[80] וְרָשָׁע הוּא; שֶׁהֲרֵי הִכְשִׁיל עִוֵּר[81], וְחִזֵּק[82] יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה.

76) משנה בבא־קמא צב. 77) כלומר, אני אשלם במקומך. 78) העושה, אף־על־פי שאמרו לו במפורש על־מנת שאתה פטור. 79) שהעושה חייב. שאין שליח לדבר עבירה, כלומר בעבירה אין אומרים שלוחו של אדם כמותו ויתחייב השולח, אלא אומרים אחריות מעשה העבירה היא על עושהו, שלא היה צריך לשמוע בקול השולח, אלא בקול התורה, קידושין מב: 80) קידושין מג. 81) והוא רשע שעבר על לאו "ולפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט, יד). ואף־על־פי שהמזיק ידע שהכלי של חבירו הוא, בכל זאת הוא בבחינת עוור, שאילו לא הבטיחו שיהיה פטור, לא היה שובר, ראה עבודה זרה ו. 82) המריץ אותו וזירזו לעשות את העבירה, גמרא שם.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נתבארו בו דיני המזיק ממון חבירו היזק גמור וניכר, וכן נתבאר בו כשיש שיתוף לבהמה או לדבר אחר עם האדם המזיק בפועל הנזק.

א. הַמַּזִּיק[2] מָמוֹן חֲבֵרוֹ - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[3]. בֵּין שֶׁהָיָה שׁוֹגֵג[4] בֵּין שֶׁהָיָה אָנוּס[5] - הֲרֵי הוּא כְּמַזִּיד[6]. כֵּיצַד? נָפַל מִן הַגָּג[7] וְשִׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים, אוֹ שֶׁנִּתְקַל[8] כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ וְנָפַל עַל הַכֵּלִי וְשִׁבְּרוֹ - חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם. שֶׁנֶּאֱמַר: וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה. לֹא חִלֵּק הַכָּתוּב[9] בֵּין שׁוֹגֵג לְמַזִּיד.

2) ראה למעלה פרק א הלכה יא. 3) משנה בבא־קמא כו. 4) שהזיק בלי כוונה. 5) כגון הדוגמאות שלמטה, שאינן אונס גמור, כי אפשר לשים לב ולהשמר מזה, אבל באונס גמור פטור. ראה לקמן הלכה ד, ולמעלה פרק א הלכה יב. 6) משנה, שם. 7) אפילו ברוח שאינה מצויה, והרי זה אנוס. כאן לא חילק רבינו בין רוח מצויה לבין רוח שאינה מצויה, כמו למעלה בפרק א הלכה יב, כי ההבדל ביניהם אינו קיים אלא לענין שלושה דברים (צער, ריפוי ושבת), אבל בנזק - אין הבדל, ובמזיק ממון אין אלא נזק בלבד. בבא־קמא כז. (וראה חושן־משפט סימן שעח סעיף ב, וביאור הגר"א סעיף־קטן ז). 8) והריהו שוגג, לפי שאין דרך בני אדם להתבונן בדרך כשהם מהלכים, ראה בבא־קמא כז: והלכות נזקי ממון פרק יג, הלכה ה. 9) בבא־קמא לה.

ב. וְאֶחָד הַהוֹרֵג בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ הַשּׁוֹבֵר כֵּלָיו[10] אוֹ הַקּוֹרֵע בְּגָדָיו[11] אוֹ קוֹצֵץ נְטִיעוֹתָיו - הַכֹּל דִּין אֶחָד הוּא[12].

10) משנה, שם כו. 11) דוגמה זו, וכן זו של ההורג בהמתו של חבירו או קוצץ נטיעותיו - מובאות בתוספתא בבא־קמא פרק ג. 12) חייב נזק שלם כמזיד, בין שהיה שוגג ובין שהיה אנוס.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[13] בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק[14]; אֲבָל בִּרְשׁוּת הַמַּזִּיק - אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם אֶלָּא אִם הִזִּיק בְּזָדוֹן[15], אֲבָל בִּשְׁגָגָה אוֹ בְּאֹנֶס - פָּטוּר[16]. וְכֵן אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶן בִּרְשׁוּת[17] אוֹ שְׁנֵיהֶם שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְהִזִּיק אֶחָד מֵהֶן[18] מָמוֹן חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה - פָּטוּר[19].

13) שהמזיק חייב לשלם, בין מגיד בין שוגג ובין אנוס. 14) מכיון שהמזיק צריך היה להזהר, בבא־קמא מח. 15) חייב המזיק, אף־על־פי שנכנס הניזק לרשותו, מפני שיש לו רשות להוציאו אבל לא להזיקו (נזקי ממון פרק ז הלכה ז). 16) שיכול לטעון: לא ידעתי שנכנסת, ועל כן לא נזהרתי (שם). ועוד טענה: אתה היית צריך להזהר שלא להניח כליך במקום שאפשר שיוזקו שלא בכוונה. 17) כגון ברשות הרבים או חצר השותפין או אפילו ברשות בעל הבית, אלא שנתן לו בעל הבית רשות להכנס, בבא־קמא מח: 18) מה־שאין־כן בדוגמא הקודמת, שם רק בעל הבית שהזיק פטור שלא בכוונה. אבל אם הנכנס הזיק את בעל הבית, הוא חייב אפילו שלא בכוונה, מכיון שנכנס שלא ברשות. 19) ובלשון הגמרא (שם) "הוזקו זה בזה, פטור". רבינו מפרש "דלא הוה ידע ביה" שאמרו בגמרא, היינו שלא בכוונה. והטעם שהוא פטור, שאין הניזק יכול לבוא בטענה למזיק שהיה עליו להזהר, מכיון ששניהם במצב אחד, ואין הוא חייב להזהר יותר מחבירו.

ד. הָיָה עוֹלֶה בְּסֻלָּם[20], וְנִשְׁמְטָה שְׁלִיבָה[21] מִתַּחְתָּיו וְנָפְלָה וְהִזִּיקָה: אִם לֹא הָיְתָה מְהֻדֶּקֶת[22] וַחֲזָקָה - חַיָּב[23]; הָיְתָה חֲזָקָה וּמְהֻדֶּקֶת, וְנִשְׁמְטָה אוֹ שֶׁהִתְלִיעָה[24] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, שֶׁזּוֹ מַכָּה בִּידֵי שָׁמַיִם הִיא[25]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים[26] - בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק; אֲבָל בִּרְשׁוּת הַמַּזִּיק - פָּטוּר[27], עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן לְהַזִּיק, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[28].

20) מכות ז: 21) מדריגה. 22) ממלאת את כל הנקב שהיא תחובה בו. 23) או אפילו היתה מהודקת, אבל לא היתה חזקה לשאת כובד האיש העולה בה - חייב, מפני שבנזקין חייב אדם אפילו הזיק שלא בכוונה. 24) והתולעים כרסמו והחלישו אותה, וכשעלה על הסולם נשמטה, גמרא שם. 25) ואונס גמור הוא ופטור (ראה להלן הלכות רוצח ושמירת נפש פ"ו הי"ב, ועיין מגיד־משנה כאן, שהיתה לרבינו גירסא אחרת בגמרא שלפנינו). 26) שאין המזיק פטור אלא־אם־כן היתה מכה

בידי שמים. 27) בין שוגג ובין אונס רגיל, כעין אלו שמנה רבינו בהלכה א. 28) בהלכה הקודמת.

ה. הֲרֵי שֶׁמִּלֵּא[29] חָצֵר חֲבֵרוֹ כַּדֵּי יַיִן וָשֶׁמֶן, אֲפִלּוּ הִכְנִיסָם בִּרְשׁוּת - הוֹאִיל וְלֹא קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הֶחָצֵר לִשְׁמֹר, הֲרֵי זֶה נִכְנָס וְיוֹצֵא כְּדַרְכּוֹ[30]; וְכֹל שֶׁיִּשְׁתַּבֵּר מִן הַכַּדִּים בִּכְנִיסָתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ - הֲרֵי הוּא פָּטוּר עֲלֵיהֶן[31]. וְאִם שִׁבְּרָן בְּכַוָּנָה[32], אֲפִלּוּ הִכְנִיסָם בַּעַל הַכַּדִּים שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם[33]. [וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה].

29) והנכנס והיוצא דורך על הכדים (בבא־קמא כח.). 30) ואין הוא חייב לנהוג בזהירות יתירה וללכת סחור סחור, וכמו כן אין הוא חייב לטרוח לסדר את הכדים זה על גבי זה, כדי לפנות לו מעבר. 31) כי ברשות המזיק אינו חייב עד שיתכוון להזיק (למעלה הלכה ג). ולשון הברייתא (שם): "משבר ויוצא, משבר ונכנס". 32) להזיק. 33) יש לו רשות לפנותם מחצרו, אבל לא לשברם.

ו. שׁוֹר שֶׁעָלָה[34] עַל גַּבֵּי שׁוֹר לְהָרְגוֹ בִּרְשׁוּת הַמַּזִּיק[35], שֶׁהוּא בַּעַל הַתַּחְתּוֹן, בֵּין שֶׁהָיָה תָּם[36] בֵּין שֶׁהָיָה מוּעָד[37], וּבָא בַּעַל הַתַּחְתּוֹן וְשָׁמַט אֶת שׁוֹרוֹ לְהַצִּילוֹ, וְנָפַל עֶלְיוֹן וָמֵת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[38].

34) בבא־קמא כ. 35) משום שאינו מתכוון פטור לדעת רבינו רק ברשות המזיק, ראה למעלה הלכות ג־ד. 36) שהעליון היה תם, ואם יהרוג את התחתון אינו משלם אלא חצי נזק, ובעל התחתון יפסיד. 37) אפילו היה מועד, שמשלם נזק שלם, ובעל התחתון לא יפסיד, אם לא יעשה דין לעצמו ויפנה לבית־הדין. 38) שלא נתכוון להזיק.

ז. דְּחָפוֹ לָעֶלְיוֹן[39] וָמֵת: אִם הָיָה יָכוֹל לְשָׁמְטוֹ[40] וְלֹא שְׁמָטוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב; וְאִם לֹא הָיָה יָכוֹל לְשָׁמְטוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[41].

39) בכוח, גמרא שם. 40) את התחתון (המאירי), ואז יתכן ולא היה העליון מת. 41) גמרא שם.

ח. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין[42] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, זֶה בָּא בְּחָבִיתוֹ וְזֶה בָּא בְּקוֹרָתוֹ, וְנִשְׁבְּרָה חָבִיתוֹ[43] שֶׁל זֶה בְּקוֹרָתוֹ שֶׁל זֶה - פָּטוּר; שֶׁלָּזֶה רְשׁוּת לְהַלֵּךְ[44] וְלָזֶה רְשׁוּת לְהַלֵּךְ. הָיָה בַּעַל הַקּוֹרָה רִאשׁוֹן וּבַעַל הֶחָבִית אַחֲרוֹן, וְנִשְׁבְּרָה חָבִית בְּקוֹרָה - פָּטוּר[45]. וְאִם עָמַד בַּעַל הַקּוֹרָה לָנוּחַ מִכֹּבֶד מַשָּׂאוֹ[46] - חַיָּב[47]. וְאִם הִזְהִיר לְבַעַל הֶחָבִית וְאָמַר לוֹ: עֲמֹד - פָּטוּר[48]. עָמַד לְתַקֵּן מַשָּׂאוֹ - הֲרֵי הוּא כְּמְהַלֵּךְ[49] וּפָטוּר. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִזְהִיר לְבַעַל הֶחָבִית; שֶׁהוּא טָרוּד בְּדַרְכּוֹ[50]. הָיָה בַּעַל חָבִית רִאשׁוֹן[51] וּבַעַל קוֹרָה אַחֲרוֹן, וְנִשְׁבְּרָה חָבִית בְּקוֹרָה - חַיָּב; שֶׁזֶּה כְּמוֹ שֶׁשִּׁבְּרוֹ בְּיָדוֹ בְּכַוָּנָה[52]. וְאִם עָמַד בַּעַל חָבִית לָנוּחַ - פָּטוּר[53]. וְאִם הִזְהִיר לְבַעַל הַקּוֹרָה וְאָמַר לוֹ: עֲמֹד - הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְאִם עָמַד לְתַקֵּן מַשָּׂאוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִזְהִיר לְבַעַל הַקּוֹרָה - הֲרֵי הוּא חַיָּב. וְכֵן זֶה בָּא בְּגֵרוֹ וְזֶה בָּא בְּפִשְׁתָּנוֹ[54]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

42) זה מול זה או זה בצד זה, משנה בבא־קמא לא: 43) על־ידי שפגעו זה בזה דרך הליכתם. 44) ומכיון ששניהם ברשות, המזיק שלא בכוונה פטור (למעלה הלכה ג), ובעל החבית חייב להזהר שלא יפגע בקורה. 45) בעל הקורה, כי בעל החבית ראה את בעל הקורה הולך כדרכו, ואף הוא צריך היה ללכת במתינות ולא למהר יותר מדי, ועל כן הוא עצמו אשם בנזקו. 46) ובעל החבית הלך כדרכו, ולא הרגיש בעמידתו של בעל הקורה ופגע בו בדרך הילוכו ונשברה החבית (שם לא.). 47) בעל הקורה, שלא היה לו לנוח בדרך ומשאו על גבו, ובעל החבית לא היה צריך להעלות על דעתו, שבעל הקורה יעמוד בדרך, כי אין דרך בני אדם לנוח ומשאם על גבם. 48) אף־על־פי שלא צריך היה לעמוד, בכל זאת מועילה האזהרה לפטור אותו. 49) שדרך נושאי משאות לעשות כן. 50) ואין להאשימו, ובעל החבית צריך היה להרגיש בזה. 51) שם לב. 52) כי בעל החבית הלך כדרכו, והחבית נשברה מפני שבעל קורה מיהר יותר מדי ופגע בחבית, ומשום כך הוא חייב. 53) בעל הקורה, כי בעל החבית לא היה צריך לעמוד לנוח, שהרי הוא יודע שאנשים באים אחריו. 54) ונשרף הפשתן בנרו של חבירו.

ט. שְׁנַיִם[55] שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין[56] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אֶחָד רָץ וְאֶחָד מְהַלֵּךְ, וְהֵזִיק[57] אֶחָד מֵהֶן בַּחֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה[58] - זֶה הָרָץ חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְשַׁנֶּה[59]. וְאִם הָיָה עֶרֶב שַׁבָּת[60] בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁבִּרְשׁוּת הוּא רָץ[61], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּכָּנֵס הַשַּׁבָּת וְהוּא אֵינוֹ פָּנוּי[62]. הָיוּ שְׁנֵיהֶם רָצִים וְהֵזִיקוּ זֶה בָּזֶה - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין, וַאֲפִלּוּ בִּשְׁאָר הַיָּמִים[63].

55) בבא־קמא לב: 56) זה כנגד זה. 57) על־ידי שפגעו זה בזה. 58) כי בכוונה, אף המהלך שהזיק את הרץ חייב, כשם שהמזיק בכוונה חייב אפילו כשהניזק נכנס לרשותו בלי רשות (למעלה הלכה ג). 59) מדרך בני אדם, ואין לו רשות לרוץ ברשות הרבים. 60) גמרא שם. 61) ודינו כמהלך. 62) לקבל את השבת. 63) כדין שניהם שלא ברשות (למעלה הלכה ג).

י. אֶחָד הַמַּזִּיק בְּיָדוֹ, אוֹ שֶׁזָּרַק אֶבֶן[64] אוֹ יָרָה חֵץ[65] וְהִזִּיק בּוֹ, אוֹ שֶׁפָּטַר מַיִם[66] עַל חֲבֵרוֹ אוֹ עַל הַכֵּלִים וְהִזִּיק, אוֹ שֶׁרָק[67] אוֹ נָעַץ[68] וְהִזִּיק בְּכִיחוֹ[69] וְנִיעוֹ[70] בְּעֵת שֶׁהָלְכוּ מִכֹּחוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמַזִּיק בְּיָדוֹ[71]. וְהֵם תּוֹלְדוֹת שֶׁל אָדָם[72]. אֲבָל אִם נָח הָרֹק וְהַכִּיחַ עַל הָאָרֶץ, וְאַחַר כָּךְ נִתְקַל[73] בָּהֶן אָדָם - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם בּוֹרוֹ[74]; שֶׁכָּל תַּקָּלָה[75] תּוֹלֶדֶת בּוֹר הִיא[76], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[77].

64) בבא־קמא כו: 65) כתובות לא. 66) הפנה זרם מים, מלשון "פוטר מים" (משלי יז, יד), ודינו ככוחו. ראה בבא־קמא ו. 67) רקק, שם ג: 68) באף. 69) ברוק

הפה. 70) ליחת האף. 71) וחייב בין הזיק את חבירו ובין הזיק כליו. 72) נזקים הדומים לאלו שאדם עצמו עושה. 73) וניזק. 74) ואינו חייב על נזקי כלים, כי כתוב בתורה "ונפל שמה שור או חמור" (שמות כא, לג), ודרשו רבותינו: שור - ולא אדם (אם מת), חמור - ולא כלים (בבא־קמא נג: וראה הלכות נזקי ממון פרק יג הלכה א). 75) ברשות הרבים, בין הפקירה ובין לא הפקירה. 76) דומה לבור שמפורש בתורה (שם), ודינם כדין בור. 77) הלכות נזקי ממון פרק יג הלכה ב.

1 **יא. לוּטֵשׁ[78] שֶׁהָיָה מַכֶּה[79] בְּפַטִּישׁ, וְיָצָא גֵץ[80] מִתַּחַת**
2 **הַפַּטִּישׁ וְהִזִּיק - הֲרֵי זֶה חַיָּב, כְּמִי שֶׁזָּרַק אֶבֶן אוֹ**
3 **חֵץ[81]. וְכֵן הַבַּנַּאי[82] שֶׁקִּבֵּל עָלָיו[83] אֶת הַכֹּתֶל לְסָתְרוֹ,**
4 **וְשִׁבֵּר אֶת הָאֲבָנִים אוֹ הִזִּיק[84] - חַיָּב[85]. הָיָה סוֹתֵר**
5 **מִצַּד זֶה וְנָפַל מִצַּד אַחֵר[86] - פָּטוּר[87]. וְאִם מֵחֲמַת**
6 **הַמַּכָּה[88] - חַיָּב; שֶׁזֶּה כְּזוֹרֵק חֵץ וְהִזִּיק בּוֹ הוּא[89].**

78) עובד במתכת. 79) על המתכת המלובנת. 80) שביב לוהט, בבא־קמא סב: 81) שהרי הנץ מכוח מכתו יצא. 82) שם צח: 83) עבודה בקבלנות, וכל האחריות עליו. אבל אם היה שכיר יום, לא נסתלק בעל הבית משמירתו, והיא מוטלת על שניהם, ושניהם משלמים (בית הבחירה לבבא־קמא עמוד 281). 84) אחרים. 85) שאדם מועד לעולם, והיה צריך להזהר. 86) מחמת אונס, שהיה סבור שצד שני יוכל לעמוד בלא זה. 87) שאנוס הוא. 88) שהיה מכה בפטיש בכל כוחו, ונתנדנד הכותל מחמת המכה. 89) גופו, ומזיק גמור הוא (ולא כגורם בנזקין).

7 **יב. הַכּוֹבֵשׁ[90] בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ בַּמַּיִם, אוֹ שֶׁנָּפְלָה וּמֵתָה**
8 **מִלַּעֲלוֹת[91], עַד שֶׁמֵּתָה בַּמַּיִם; אוֹ שֶׁהִנִּיחָהּ בַּחַמָּה**
9 **וְצִמְצֵם עָלֶיהָ הַמָּקוֹם כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּמְצָא צֵל עַד**
10 **שֶׁהָרַגַתָּה הַחַמָּה - חַיָּב לְשַׁלֵּם[92]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

90) השקיע בידיו ראש הבהמה במים ומתה (סנהדרין עו:). 91) אחזה בידיו, ולא נתן לה לעלות מן המים. 92) כדעת רבינא בבא־קמא שם, ואף־על־פי שהשמש הרגה אותה, והוא אינו אלא גורם לנזק, בכל זאת חייב. ראה להלן פרק ז הלכה יא.

11 **יג. שְׁנַיִם שֶׁהֵמִיתוּ אֶת הַבְּהֵמָה כְּאַחַת אוֹ שִׁבְּרוּ אֶת**
12 **הַכְּלִי כְּאַחַת - מְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶן[93].**

93) מחלקים את תשלומי הנזק, וכל אחד משלם חצי, ואין אומרים שכל אחד ישלם הכל [כלומר שהניזק יגבה ממי שירצה], אפילו אם בכוחה של מכת כל אחד לשבור את הכלי (מאירת־עינים חושן־משפט סימן שפג, סעיף־קטן י). ומקור דין זה בתוספתא בבא־קמא פרק ב: "חמשה שישבו על גבי ספסל ונשבר, כולם חייבים לשלם", כלומר, כל אחד משלם חלקו.

13 **יד. חֲמִשָּׁה שֶׁהִנִּיחוּ חָמֵשׁ חֲבִילוֹת עַל הַבְּהֵמָה וְלֹא**
14 **מֵתָה, וּבָא זֶה הָאַחֲרוֹן וְהִנִּיחַ חֲבִילָתוֹ[94] עָלֶיהָ וָמֵתָה:**
15 **אִם הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בְּאוֹתָן הַחֲבִילוֹת, וּמִשֶּׁהוֹסִיף זֶה**
16 **חֲבִילָתוֹ עָמְדָה וְלֹא הָלְכָה - הָאַחֲרוֹן חַיָּב[95]; וְאִם**
17 **מִתְּחִלָּה לֹא הָיְתָה מְהַלֶּכֶת - הָאַחֲרוֹן פָּטוּר[96]; וְאִם**
18 **אֵין יָדוּעַ[97] - כֻּלָּן מְשַׁלְּמִין בְּשָׁוֶה.**

94) כך פירש רבינו את לשון הגמרא "מרבה בחבילה", בבא־קמא י. וראה שם רש"י, שפירש אחרת. 95) כי לולא הוא, לא היתה מתה. 96) כי גם בלעדו היתה מתה. גירסת רבינו בגמרא היתה: "היכי דמי, אי דבלאו איהו הוה אזלא (אם בלעדיו היתה הולכת) פשיטא (מובן מאליו שהוא חייב). אלא דבלאו איהו נמי לא אזלא (אלא שבלעדי הוא גם כן לא הלכה), מאי קא עביד (מה הוא עשה, וצריך להיות פטור)". וראה מגיד־משנה כאן. 97) כך משמע מלשון התוספתא שם, שכתוב סתם: חמשה שישבו על גבי ספסל ונשבר, כולם חייבים.

19 **טו. וְכֵן חֲמִשָּׁה שֶׁיָּשְׁבוּ[98] עַל הַכִּסֵּא וְלֹא נִשְׁבַּר, וּבָא**
20 **אַחֲרוֹן וְיָשַׁב עָלָיו וְנִשְׁבַּר, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה רָאוּי**
21 **לְהִשָּׁבֵר בָּהֶן קֹדֶם שֶׁיָּשַׁב[99], הוֹאִיל וְקֵרֵב אֶת**
22 **שְׁבִירָתוֹ[100] - הָאַחֲרוֹן חַיָּב; שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִים לוֹ: אִלּוּ**
23 **לֹא נִסְמַכְתָּ עָלֵינוּ[101], הָיֵינוּ עוֹמְדִים קֹדֶם שֶׁיִּשָּׁבֵר.**
24 **וְאִם יָשְׁבוּ כְּאַחַת[102] וְנִשְׁבַּר - כֻּלָּן חַיָּבִין. וְכֵן כֹּל**
25 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

98) בבא־קמא י: 99) ויכול האחרון לטעון, לולא ישבתי גם כן היה הכסא נשבר, ולא עשיתי כלום. 100) לולא ישב היה נשבר כעבור שתי שעות, ולאחר שישב נשבר בשעה אחת, גמרא שם. 101) כך בדפוס רומי ר"מ. בדפוסים שלנו: "עלינו". והפירוש, אילו לא ישבת על הכסא, היינו עומדים לפני השעתיים ולא היה נשבר. ורש"י שם פירש אחרת. ועיין היטב חושן־משפט סימן שפא, מאירת־עינים סעיף־קטן ב וביאור הגר"א שם, שלרבינו היתה גירסא אחרת בגמרא שלנו. 102) תוספתא שם.

26 **טז. אָדָם וְשׁוֹר[103] שֶׁדָּחֲפוּ בְּהֵמָה אוֹ אָדָם אוֹ כֵּלִים**
27 **אוֹ בְּהֵמַת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[104] לְבוֹר, וְהֵזִיק הַנִּדְחָף**
28 **בַּבּוֹר אוֹ מֵת אוֹ נִשְׁתַּבְּרוּ הַכֵּלִים: לְעִנְיַן נִזְקֵי אָדָם**
29 **אוֹ הֶזֵּק בְּהֵמָה - שְׁלָשְׁתָּן חַיָּבִין[105]: הָאָדָם הַדּוֹחֵף**
30 **וּבַעַל הַשּׁוֹר וּבַעַל הַבּוֹר, וּמְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶן[106]; לְעִנְיַן**
31 **דְּמֵי וְלָדוֹת וְאַרְבָּעָה דְּבָרִים - אָדָם חַיָּב, וּבַעַל הַשּׁוֹר**
32 **וּבַעַל הַבּוֹר פְּטוּרִין[107]; לְעִנְיַן כֹּפֶר[108] וּשְׁלֹשִׁים שֶׁל**
33 **עֶבֶד[109] - בַּעַל הַשּׁוֹר חַיָּב, וְאָדָם וּבַעַל הַבּוֹר**
34 **פְּטוּרִין[110]; לְעִנְיַן כֵּלִים וּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין - אָדָם**
35 **וּבַעַל הַשּׁוֹר חַיָּבִין[111], וּבַעַל הַבּוֹר פָּטוּר[112].**

103) בבא־קמא נג: 104) בהמת קדשים שנפל בה מום, שפסולה לקרבן. 105) אף בנזקי האדם, ואף־על־פי שלמדו אצל בור "כי יפול שמה שור", שור - ולא אדם (למעלה הלכה י), זהו רק אם מת האדם, אבל אם הוזק האדם - בעל הבור חייב. 106) אם השור מועד, משלם כל אחד מהם שליש. ואם השור תם, משלם בעל השור חצי חלקו בנזק, היינו שתות הנזק (חצי משליש), והיתר מתחלק שוה בשוה בין האדם ובעל הבית. [כרבי נתן שם, מפני שהמסקנא שם היא: "הא והא כרבי נתן" (שניהם סוברים

כרבי נתן)]. 107) כי תשלום דמי ולדות וארבעה דברים, נאמר בתורה באדם בלבד (שמות כא, וראה למעלה פרק א, הלכה א; פרק ד הלכה א). 108) אם דחפו אדם ושור מועד את האדם לבור ומת, וצריך לשלם דמי הנהרג, ראה הלכות נזקי ממון פרק י הלכה ב. 109) אם דחפו עבד כנעני לבור ומת, ומגיע לבעלים כופר העבד לפי הסכום הקצוב בתורה שלושים סלע כסף. ראה שם פרק יא הלכה א. 110) האדם פטור, כי בעבירה שיש בה מיתת בית־דין פטור האדם מן התשלומין, אפילו היה שוגג שאינו נהרג. ראה למעלה פרק ד הלכה ה. 111) המדובר בפסולי המוקדשים שנפדו, והם בכלל "שור רעהו" שהרי מותרים באכילה. [אבל קדשי־קדשים בעלי מומים מועלים בהם (פרק שני מהלכות מעילה הלכה טז), והמזיק דבר שיש בו מעילה פטור (פרק ח מנזקי ממון הלכה ה). ובדין שלפנינו היו כולם פטורים. אמנם מסגנונו של רבינו שם משמע שגם לפני שנפדו, בכלל "שור רעהו" הם, שהרי כתב "פסולי המוקדשים עליהם דין נזקין, שהרי יצאו לפדיון ולהיותם חולין". משמע שעומדים לפדיון וטרם נפדו. רש"י בבא־קמא י. אומר שרק אם נפדו הם נקראים "שור רעהו". וצריך עיון גדול]. 112) בכלים פטור, כלמעלה הלכה י. ועל שור פסולי המוקדשים אפילו נפדה והוא מותר באכילה (דברים יב, טו) פטור, שנאמר (שמות כא, לד): "והמת יהיה לו", וזה אין המת שלו, שהרי הוא טעון קבורה, שנאמר "ואכלת" - ולא לכלביך. ראה בבא־קמא שם.

יום ש"ק י"ד אלול ה'תשע"ה

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבארו בו דיני המזיק נזק שאינו ניכר, והגורם ההיזק, ודיני התביעה שיש בין הניזק והמזיק.

א. הַמַּזִּיק מָמוֹן חֲבֵרוֹ הֶזֵּק שֶׁאֵינוֹ נִכָּר[2] - הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁתַּנָּה הַדָּבָר[3] וְלֹא נִפְסְדָה צוּרָתוֹ, הֲרֵי זֶה פָּטוּר[4] מִן הַתַּשְׁלוּמִין דִּין תּוֹרָה[5]. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[6] אָמְרוּ: הוֹאִיל וְהִפְחִית דְּמֵיהֶן, הֲרֵי זֶה חַיָּב, וּמְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִפְחִית[7] מִדְּמֵיהֶן.

2) גיטין נג. 3) שלא חסר בו כלום. 4) פסק כרבי יוחנן, נגד דעת חזקיה רבו, שדבר תורה חייב, מפני שדעתו הופרכה שם נג: מברייתא. 5) כי כל הנזקין המפורטים בתורה, הם נזק שניכר. 6) חכמים קנסו אותו. ראה הלכה ג. 7) נזק שלם.

ב. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁטִּמֵּא[8] אֳכָלִין טְהוֹרִים[9] שֶׁל חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁדִּמַּע[10] לוֹ פֵּרוֹת, אוֹ עֵרֵב לוֹ טִפַּת[11] יַיִן נֶסֶךְ[12] בְּתוֹךְ יֵינוֹ, שֶׁהֲרֵי אָסַר עָלָיו הַכֹּל[13], וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[14] - שָׁמִין מַה שֶּׁהִפְסִיד, וּמְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[15] מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו[16], כְּדֶרֶךְ כָּל הַמַּזִּיקִין[17].

8) שנגע בהם כשהוא טמא, או הניח עליהם שרץ מת. משנה שם נב: 9) כגון תרומה שמפסידה לגמרי, שדינה בשריפה. ואף על פי שיכול ליהנות ממנה בשעת ביעורה, הרי זה כהפסד מלא, כי הנאה זו אין ערכה רב. או חולין שחבירו אוכל אותם בטהרה, ואף על פי שאין כאן הפסד גמור, חייבוהו החכמים לשלם מה שהפחית מדמיהם, מפני שאסור לגרום טומאה לחולין בארץ ישראל, שהפרושים אוכלים שם חוליהם בטהרה, שם נג. 10) שערבב תרומה בחולין של חבירו, ומפסידו, שצריך למכור פירותיו לכהן בזול, שרק לכהנים מותרים באכילה, שם. 11) שיין נסך אוסר תערובתו במשהו. 12) שנסכו לעבודה זרה. 13) המדובר ביין נסך שאוסר אפילו בהנאה. 14) ולאו דווקא אלו שלושה הנזכרים במשנה, והיינו כרב ולא כשמואל שאמר, שאין ללמוד מאלו על אחרים. [ואף על פי שהלכה כשמואל בדיני ממונות פסק כאן כרב מפני שבגמרא שם שקלו וטרו לפי שיטת רב. ואפשר גם לומר שלמסקנה של הסוגייה שם גם שמואל מודה שבעניינים דומים ממש לומדים מאלה על אחרים, אלא ששלושה אלה אינם דומים ולכן הוצרכו כולם], שם נג. 15) אף על פי שמן התורה הוא פטור לגמרי. 16) מן הטובים שבקרקעותיו, או מטלטלים ואף על פי שאינו אלא מדרבנן, כי חכמים תיקנו כעין דאורייתא. 17) שכתוב בהם "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם", בבא קמא ה.

ג. וְדָבָר זֶה[18] קְנָס הוּא[19] שֶׁקְּנָסוּהוּ חֲכָמִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כָּל אֶחָד מִן הַמַּשְׁחִיתִים הוֹלֵךְ וּמְטַמֵּא טָהֳרוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְאוֹמֵר: פָּטוּר אֲנִי[20]. לְפִיכָךְ, אִם מֵת זֶה שֶׁהִזִּיק הֵזֵק שֶׁאֵינוֹ נִכָּר - אֵין גּוֹבִין הַנֶּזֶק מִנְּכָסָיו; שֶׁלֹּא קָנְסוּ חֲכָמִים אֶלָּא זֶה שֶׁעָבַר וְהִזִּיק, אֲבָל הַיּוֹרֵשׁ שֶׁלֹּא עָשָׂה כְּלוּם - לֹא קְנָסוּהוּ. וְכֵן הַמַּזִּיק הֵזֵק שֶׁאֵינוֹ נִכָּר בִּשְׁגָגָה אוֹ בְּאֹנֶס - פָּטוּר[21]; שֶׁלֹּא קָנְסוּ אֶלָּא הַמִּתְכַּוֵּן[22] לְהַזִּיק מִדַּעְתּוֹ[23].

18) שחייב על היזק שאינו ניכר. 19) ולא מצד הדין, כי היזק שאינו ניכר אינו היזק (גיטין נג.). 20) נימוק זה מובא בגמרא שם. 21) משנה גיטין נב: אבל במזיק היזק שניכר חייב שוגג כמזיד. ראה למעלה שם. 22) ולא שגג. 23) מרצונו ולא אנוס. הפטור בשוגג ובאונס נובע מטעם החיוב האמור למעלה "כדי שלא יהיה ... הולך ומטמא ..." שאינו אלא במתכוון.

ד. הַכֹּהֲנִים שֶׁפִּגְּלוּ[24] אֶת הַזֶּבַח: בְּמֵזִיד - חַיָּבִין לְשַׁלֵּם[25], בְּשׁוֹגֵג[26] - פְּטוּרִין[27]. וְכֵן הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּפָרַת חַטָּאת[28] וּבְמֵי חַטָּאת[29]: בְּמֵזִיד - חַיָּב לְשַׁלֵּם[30], בְּשׁוֹגֵג - פָּטוּר.

24) ששחטו את הקרבן או עשו אחת מעבודות הדם, כגון קבלה או זריקה על מנת שיאכלו אותו חוץ לזמנו, ועל ידי כך נפסל הקרבן. 25) את הנזק שהזיקו, אף על פי שזה היזק שאינו ניכר. 26) כגון שהיה קרבן חטאת וחשבו שהוא שלמים, וחשבו עליו לאכלו שני ימים ולילה אחד, כדין אכילת שלמים, או שלא ידע שהמחשבה אסורה ומפגלת את הקרבן. 27) כדין היזק שאינו ניכר. במשנתינו הגירסא: "מזידין חייבין" ומשמע ששוגגים פטורים. ויש גורסים בפירוש: "מזידים חייבים שוגגים פטורים", כמו בהמטמא והמדמע והמנסך, וזוהי גם גירסת הרי"ף וראה שם נג: תוספות דיבור המתחיל ותני עלה. 28) בפרה

אדומה שמשתמשים באפרה לטהר טמאים, והעושה בה מלאכה פוסלה, שנאמר "לא עלה עליה עול" (במדבר יט, ב). 29) שמערבבים בהם את אפר הפרה, ואף הם נפסלים במלאכה, כגון ששקל כנגדם משקלות. 30) מטעם קנס, כדין היזק שאינו ניכר (ראה ראב"ד ומגיד משנה).

1 **ה. הִכְנִיס פָּרָה לְמַרְבֵּק[31] כְּדֵי שֶׁתִּינָק[32] וְתָדוּשׁ[33],**
2 **וְהִסִּיחַ[34] דַּעְתּוֹ מִמֵּי חַטָּאת[35] - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם[36]**
3 **וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם.**

31) למקום שעומדות פרות קשורות בצוואריהן ודשות (וראה רש"י בבא מציעא ל.). 32) כגון שהייתה אמה שם. 33) יחד עם שאר הפרות. 34) או הסיח. 35) הטעונים שמירה, שנאמר בהם "למשמרת למי נידה" (שם, ט), כלומר שיהיו משומרים לכך ואם הסיח דעתו משמירתם נפסלו. 36) על שהכניסה אין לחייבו, שהרי לטובתה הכניסה כדי שתינק, ולא נפסלה על ידי זה והפסול בא מחמת מחשבתו שתדוש, ומשום כך פטור מלשלם. בהלכה הקודמת, כהנים שפגלו את הזבח במזיד חייבים לשלם, אף על פי שהפסול בא מחמת המחשבה - ששם הפסול קשור במעשה השחיטה או זריקת הדם, שעשה שלא כהוגן ולכן הרי זה כפוסלו בידיים. ראה שם תוספות רי"ד.

4 **ו. הַמְנַסֵּךְ[37] יַיִן חֲבֵרוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה - לֹא נֶאֱסַר הַיַּיִן;**
5 **שֶׁאֵין אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל[38] אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. וְאִם**
6 **הָיָה לוֹ בּוֹ שֵׁתָּפוּת, אוֹ שֶׁהָיָה מוּמָר[39], שֶׁהֲרֵי הוּא**
7 **כְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אוֹ שֶׁהִתְרוּ בּוֹ[40] וְקִבֵּל הַהַתְרָאָה[41],**
8 **שֶׁהֲרֵי הוּא מוּמָר[42] - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר הַיַּיִן[43], וְחַיָּב**
9 **לְשַׁלֵּם[44]. וְהֵיאַךְ יִתְחַיֵּב זֶה לְשַׁלֵּם וַהֲרֵי הוּא מִתְחַיֵּב**
10 **בְּנַפְשׁוֹ[45]? מִפְּנֵי שֶׁמֵּעֵת שֶׁהִגְבִּיהוּ[46] נִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם[47],**
11 **וְאֵינוֹ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ עַד שֶׁיְּנַסֵּךְ[48].**

37) הכניס ידו לתוך היין ושכשך לשם עבודה זרה. 38) אין דרכו לאסור, ומשום כך אפילו שמעו מפיו שכוונתו לנסך, אנו אומרים שלצערו בלבד התכוון, חולין מא. 39) "זה שהחזיק עצמו לעשות אותה עבירה בזדון והורגל ונתפרסם בה ... והוא שיעשה להכעיס" (הלכות תשובה פרק ג הלכה ז). 40) בישראל שלא ינסך, שהמנסך חייב מיתה (שם). 41) ואמר יודע אני שאני חייב מיתה, ובכל זאת אני מנסך. 42) על ידי זה הוא נעשה עכשיו מומר אף על פי שקודם לא היה בחזקת מומר, שם. 43) שבמומר לעבודה זרה אנו מניחים שדעתו לנסך, ואדם יכול לאסור דבר שאינו שלו, שם. 44) פסק כרב, שמנסך במזיד חייב לשלם (מגיד משנה). 45) חייב סקילה. וחייבי מיתת בית דין פטורים מלשלם. 46) על מנת לנסכו ולאסרו, דרכם של המנסכים להגביה את היין לפני הניסוך (ראה תוספות גיטין נב: דיבור המתחיל מנסך). 47) כדין גזלן. 48) ואין המתחייב בנפשו פטור מלשלם אלא אם כן חיוב ממון וחיוב מיתה באים כאחד (שם).

12 **ז. כָּל הַגּוֹרֵם לְהַזִּיק מָמוֹן חֲבֵרוֹ - חַיָּב לְשַׁלֵּם[49] נֵזֶק**
13 **שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבְּנִכְסָיו, כִּשְׁאָר הַמַּזִּיקִין. אַף עַל פִּי**
14 **שֶׁאֵינוֹ הוּא הַמַּזִּיק זֶה הַנֵּזֶק עַצְמוֹ בָּאַחֲרוֹנָה[50], הוֹאִיל**
15 **וְהוּא הַגּוֹרֵם הָרִאשׁוֹן - חַיָּב. כֵּיצַד? הַזּוֹרֵק כְּלִי שֶׁלּוֹ[51]**
16 **מֵרֹאשׁ הַגָּג עַל גַּבֵּי כָּרִים וּכְסָתוֹת[52], וּבָא אַחֵר וְקָדַם[53]**
17 **וְסִלֵּק אֶת הַכָּרִים[54] מֵעַל הָאָרֶץ, וְנֶחְבַּט הַכְּלִי בָּאָרֶץ**
18 **וְנִשְׁבַּר - חַיָּב נֵזֶק שָׁלֵם[55] כְּאִלּוּ שִׁבְּרוֹ בְּיָדוֹ; שֶׁסִּלּוּק**
19 **הַכָּרִים וְהַכְּסָתוֹת גָּרַם לוֹ[56] שֶׁיִּשָּׁבֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

49) כדעת רבי מאיר בבא קמא ק. בלשון התלמוד: "דינא דגרמי" וכך פסק הרי"ף בבא קמא סוף פרק ב. [ולא כל גורם נזק חייב, שהרי רבינו עצמו בהלכות נזקי ממון פרק ב הלכה יט פוטר את המשסה כלבו של חבירו בחבירו. וכן פסק שם, פרק יד הלכה יד בטומן קמתו של חבירו. ופירשו רובם של ראשונים ואחרונים שיש לחלק בין "גרמא בנזיקין" ובין "דינא דגרמי". "גרמא" פטור לכל הדעות, וב"דינא דגרמי" מחלוקת תנאים, ורבינו פוסק כרבי מאיר ודן דיני דגרמי לחייב את הגורם. והאריכו בהגדרות שני המונחים הללו ראשונים ואחרונים, ומדברי כולם יוצא ש"דיני דגרמי" כולל גורמים יותר ישירים ויותר חזקים מגרמא. וראה ש"ך חושן משפט תיח סעיף קטן ד שייחס לרבינו את הדעה, שגרמא בניזקין ודיני דגרמי היינו הך, אבל יחיד הוא בדבר זה, ומעניין שהמשפט הזה נמצא בסוגריים. וראה ש"ך שם סימן שפו סעיף קטן א וסעיף קטן ד]. 50) אלא הוא המזיק באחרונה. 51) ובכלי של חבירו ראה הלכה ח. 52) ואין סופו להישבר וברשות זרקו, שהרי שלו הוא. 53) קודם שהגיע הכלי לארץ. 54) שלא ברשות, שהרי לא שלו הם. 55) שהרי הזורק ברשות עשה, וכל החיוב על המסלק. 56) ששבר, והגורם לנזק חייב נזק שלם.

20 **ח. הַזּוֹרֵק כְּלִי שֶׁל חֲבֵרוֹ[57] מֵרֹאשׁ הַגָּג עַל גַּבֵּי כָּרִים**
21 **וּכְסָתוֹת שֶׁל בַּעַל הַכְּלִי, וְקָדַם בַּעַל הַכְּלִי וְהִסִּיר**
22 **הַכָּרִים[58] - הַזּוֹרֵק חַיָּב[59]; שֶׁזְّרִיקָתוֹ הוּא הַגּוֹרֵם**
23 **הָרִאשׁוֹן[60] לִשְׁבִירַת הַכְּלִי. וְאִם קָדַם אַחֵר[61] וְסִלְקָן -**
24 **שְׁנֵיהֶן חַיָּבִין[62], הַזּוֹרֵק וְהַמְסַלֵּק; שֶׁשְּׁנֵיהֶם גָּרְמוּ**
25 **לְאַבֵּד מָמוֹנוֹ שֶׁל זֶה.**

57) ושלא ברשות זרק. 58) וברשות עשה, שהרי שלו הם. 59) בכל, כי לבעל הכרים מותר לקחת כרים שלו בכל עת שירצה, מה שאין כן הזורק, שכל מעשהו באיסור. ופסק רבינו כרי"ף שאין הלכה כרבה (בבא קמא כו:) שאומר הזורק פטור. 60) שלולא זרק לא היה הכלי נשבר. 61) שאינו בעל הכרים. 62) כי שניהם שלא ברשות עשו, ושניהם שותפים בנזק שגרמו. [מלשונו של רבינו שכתב: "כרים וכסתות של בעל הכלי" משמע, שאם הכרים היו של אדם אחר ובעל הכלי סילקם, משלם הזורק חצי נזק בלבד].

26 **ט. וְכֵן הַשּׁוֹרֵף שְׁטָרוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ - חַיָּב[63] לְשַׁלֵּם**
27 **כָּל הַחוֹב[64] שֶׁהָיָה בַּשְּׁטָר; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין גּוּף**
28 **הַשְּׁטָר מָמוֹן[65], הֲרֵי גָּרַם לְאַבֵּד הַמָּמוֹן[66]. וּבִלְבַד**
29 **שֶׁיּוֹדֶה לוֹ הַמַּזִּיק שֶׁשְּׁטָר מְקַיָּם הָיָה[67], וְכָךְ וָכָךְ הָיָה**
30 **כָּתוּב בּוֹ[68], וּמֵחֲמַת שֶׁשָּׁרְפוֹ הוּא אֵינוֹ יָכוֹל לִגְבּוֹת**
31 **הַחוֹב[69]; אֲבָל אִם לֹא הֶאֱמִינוֹ[70] - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם לוֹ**
32 **אֶלָּא דְּמֵי הַנְּיָר בִּלְבַד.**

63) כרפרם, שדן דינא דגרמי, ולא כרבה שסובר פטור, שהשורף יכול לטעון: שרפתי לך פיסת נייר בלבד (שם). 64) ובלשון הגמרא "דמי שטרא מעליא" (=דמי שטר מעולה), היינו כל הסכום הכתוב בו ולא דמי השטר כפי שהוא שווה למכירה (שם). 65) אלא נייר בלבד. 66) לולא שרפו, היה בעל השטר גובה כל החוב שבשטר. 67) בית דין אישרו חתימות עדי השטר ורשמו האישור על השטר ואפשר לגבות בו. 68) כלומר, השורף מאמין לבעל השטר שסכום זה היה כתוב בשטר. 69) המדובר כשאין עדים שיודעים מה היה כתוב בשטר ואם הוא מקויים בבית דין, שאילו היו עדים, יכול לכתוב לו שטר חדש על פי העדים ולא יפסיד כלום (שם). 70) וטוען שהנייר ששרף לא היה שטר כלל.

1 **י. וְכֵן רְאוּבֵן שֶׁהָיָה נוֹשֶׁה בְּשִׁמְעוֹן, וּמָכַר הַשְּׁטָר**
2 **לְלֵוִי, וְחָזַר אַחַר שֶׁמְּכָרוֹ וּמְחָלוֹ לְשִׁמְעוֹן[71] - הֲרֵי**
3 **נִפְטַר שִׁמְעוֹן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ, וְנִתְחַיֵּב**
4 **רְאוּבֵן לְשַׁלֵּם לְלֵוִי כָּל מַה שֶּׁבִּשְׁטָר[72]; שֶׁהֲרֵי גָּרַם**
5 **לוֹ לְאַבֵּד הַשְּׁטָר, וַהֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁשְּׂרָפוֹ[73]. וְכֵן אִם**
6 **מְחָלוֹ יוֹרֵשׁ רְאוּבֵן[74] - מְשַׁלֵּם הַמּוֹחֵל מִן הַיָּפֶה**
7 **שֶׁבְּנְכָסָיו.**

71) ויכול ראובן למחול אף אחרי המכירה, מכיוון שהשטר אין גופו ממון, וכל עיקרו אינו אלא ראייה, שראובן הלווה לשמעון. מן התורה יכול אדם למכור לחבירו דבר מוחשי בלבד, שהוא גופו ממון, וכל קניין שטרות־ראיות אינו אלא מדרבנן. משום כך המוכר שטר חוב לחבירו, יכול אחר כך למחול את החוב, כי מן התורה החוב עדיין שלו הוא, כתובות פו. (רי"ף שם). 72) אפילו קנה לו שטר של אלף לירות במאה לירות, יקבל כל מה שכתוב בשטר, היינו אלף לירות (שם). 73) גם במוחל חוב מביא התלמוד דברי אמימר (בבא קמא צח:), שהשורף משלם "דמי שטרא מעליא". 74) כך פסק שמואל, שאפילו היורש של המלווה יכול למחול (ראה למעלה הלכה ז). ואף על פי שאילו לא מחל, היה הבעל־חוב גובה מבינונית בלבד, עכשיו שהפסידו ישלם מן העידית. וראה בבא קמא צח: רש"י דיבור המתחיל כי כשורא לצלמא.

8 **יא. וְכֵן הָעוֹשֶׂה עַבְדּוֹ אַפּוֹתִיקִי[75], וְחָזַר וְשִׁחְרְרוֹ -**
9 **חַיָּב הַמְשַׁחְרֵר לְשַׁלֵּם לְבַעַל הַחוֹב; שֶׁהֲרֵי הִפְקִיעַ**
10 **שִׁעְבּוּדוֹ[76] וְגָרַם לְאַבֵּד מָמוֹנוֹ[77]. וְכוֹפִין אֶת בַּעַל חוֹב**
11 **גַּם הוּא לְשַׁחְרֵר הָעֶבֶד[78], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְגַּע בּוֹ וְיֹאמַר**
12 **לוֹ: עַבְדִּי אַתָּה[79]. וְכֵן הַדּוֹחֵף[80] מַטְבֵּעַ חֲבֵרוֹ,**
13 **וְנִתְגַּלְגֵּל[81] וְיָרַד לַיָּם - חַיָּב לְשַׁלֵּם[82]. וְכֵן הַצּוֹרֵם[83]**
14 **אֹזֶן הַפָּרָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי גָּרַם לִפְחֹת דָּמֶיהָ[84].**
15 **וְכֵן הַמְרַקֵּעַ[85] דִּינְרֵי חֲבֵרוֹ וְהֶעֱבִיר צוּרָתָן[86] - חַיָּב**
16 **לְשַׁלֵּם מִשּׁוּם גּוֹרֵם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים.**

75) שאמר לבעל חובו: לא יהיה לך פירעון אלא מזה. 76) כל עוד שהוא עבד הריהו משועבד לבעל חוב, שיוכל לגבות חובו ממנו, והשחרור מפקיע שעבודו ולא יוכל לגבות חובו ממנו, שם. 77) שלא יוכל לגבות חובו משאר נכסי הלווה, שהרי אמר לו מפורש שלא יגבה אלא מזה, והגורם להזיק ממון חבירו חייב. ראה הלכות מלווה ולווה פרק יח הלכה ו. 78) אף על פי שמעולם לא היה עבדו, שהרי גופו לא היה קנוי לו אלא משועבד, והאדון ששעבדו הפקיע שעבודו כששחררו. 79) ויוציא לעז על בניו (שם מא.). 80) חבירו החזיק מטבע בידו, והיכהו תחת ידו (בבא קמא צח.). 81) ולא בא לידו, אבל אם בא לידו, דינו כגזלן וחייב מדין תורה. 82) אף על פי שלא הזיק בידיים, חייב משום שגרם להזיק. 83) הפוגם (שם). 84) שאינה ראוייה למזבח. [ומה שפסק רבינו בפרק ג מנזקי ממון הלכה ד, שהגוזל פרה ונפסלה מלהקריבה למזבח, אומר לו (הגזלן לנגזל): הרי שלך לפניך, המדובר, כשנפסלה מאליה ולא עשה בה מעשה, אבל כשהגזלן עצמו פסלה, משלם את מה שפיחתה]. 85) עושה אותם דקים על ידי הכאה בפטיש, אבל לא החסירם. 86) הצורה שהייתה טבועה בדינרים אינה ניכרת כמקודם ומפני כך פחתו דמיהם.

17 **יב. הַזּוֹרֵק[87] כְּלִי מֵרֹאשׁ הַגָּג לָאָרֶץ וְלֹא הָיָה תַּחְתָּיו**
18 **כֵּלִים[88], וְקָדַם אַחֵר וּשְׁבָרוֹ בְּמַקֵּל כְּשֶׁהוּא בָּאֲוִיר קֹדֶם**
19 **שֶׁיַּגִּיעַ לָאָרֶץ[89] - הֲרֵי זֶה הָרִאשׁוֹן פָּטוּר; שֶׁלֹּא שָׁבַר**
20 **אֶלָּא כְּלִי שֶׁסּוֹפוֹ לְהִשָּׁבֵר מִיָּד בְּוַדַּאי, וְנִמְצָא כְּשׁוֹבֵר**
21 **כְּלִי שָׁבוּר[90], וְאֵין זֶה כְּגוֹרֵם[91]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה -**
22 **פָּטוּר.**

87) בעל הכלי. בבא קמא כו: 88) כלומר, כרים וכדומה. 89) והרי הכלי שנזרק עדיין שלם בזמן שהאחר הכהו. 90) על ידי הזורק, ומשום כך הזורק חייב אם הכלי אינו שלו. וראה שם יז: רש"י דיבור המתחיל זרק. 91) כמסלק הכרים בהלכות ז־ח שחייב, שלולא סילק את הכרים לא היה נשבר, מה שאין כן כאן, שאפילו לא שברו במקל, בוודאי היה נשבר.

23 **יג. שׁוֹר שֶׁהָיָה עוֹמֵד לַהֲרִיגָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַזִּיק אֶת**
24 **הַבְּרִיּוֹת[92], וְאִילָן הָעוֹמֵד לִקְצִיצָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַזִּיק**
25 **אֶת הָרַבִּים[93], וְקָדַם אֶחָד וְשָׁחַט[94] שׁוֹר זֶה וְקָצַץ אִילָן**
26 **זֶה שֶׁלֹּא מִדַּעַת הַבְּעָלִים - חַיָּב לְשַׁלֵּם לַבְּעָלִים כְּמוֹ**
27 **שֶׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִים[95]; שֶׁהֲרֵי הִפְקִיעָן מִלַּעֲשׂוֹת מִצְוָה[96].**
28 **וְאִם טָעַן וְאָמַר: אַתָּה אָמַרְתָּ לִי לְהָרְגוֹ וּלְקָצְצוֹ -**
29 **הוֹאִיל וְהוּא עוֹמֵד לְכָךְ[97], הֲרֵי זֶה פָּטוּר.**

92) אפילו לא המית. 93) כגון שענפיו נוטים לרשות הרבים. 94) כי אין חיוב להרגו אלא לסלק את המזיק. ואפילו שור שהמית וחייב סקילה, אם שחטו עד שלא נגמר דינו, בשרו מותר, שם מד. 95) שיראו אם בעל השור או בעל האילן מדקדק בשאר מצוות או לא, וגם יראו את גודל הטרחה בקיום המצוה, שלפעמים אדם מונע עצמו מן המצוה בגלל הטרחה, ונוח לו שאחר יעשה אותה, מאירת עיניים חושן משפט שפב. 96) "ובערת הרע מקרבך". 97) משום כך הוא נאמן, וכנראה שכח בעל השור שנתן לו רשות, אבל אם השור אינו עומד להריגה, אינו נאמן לטעון

שקיבל רשות להרגו, שאין אדם נותן רשות לאחרים שיזיקו ממונו ולפיכך חייב לשלם, אלא אם כן יביא עדים שיעידו כדבריו. שם צא:

יד. וְכֵן מִי שֶׁשָּׁחַט[98] חַיָּה וָעוֹף[99], וּבָא אַחֵר וְכִסָּה הַדָּם שֶׁלֹּא מִדַּעַת הַשּׁוֹחֵט - חַיָּב לִתֵּן[100] כְּמוֹ שֶׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִים. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה[101], שֶׁהוּא נוֹתֵן קְנָס[102] קָצוּב[103], וְהוּא עֲשָׂרָה זְהוּבִים[104]. וְכֵן הוֹרוּ, שֶׁכָּל הַמּוֹנֵעַ הַבְּעָלִים מֵעֲשׂוֹת מִצְוֹת עֲשֵׂה[105] שֶׁהֵן רְאוּיִין לַעֲשׂוֹתָהּ, וְקָדַם אַחֵר וַעֲשָׂאָהּ - מְשַׁלֵּם לַבְּעָלִים עֲשָׂרָה זְהוּבִים[106].

98) והשוחט חייב במצוות כיסוי (שם). 99) או עוף. 100) שהשוחט יכול לטעון אני רוצה לעשות מצוה זו (שם). 101) מובא ברי"ף שם. 102) שהרי לא החסירו ממון. 103) קבוע, ואינו תלוי בשיקול דעתו של הדיין. 104) כך פסק רבן גמליאל (שם) באחד ששחט וקדם חבירו וכיסה. לפי הדעה הקודמת לא היה זה קנס קצוב, אלא רבן גמליאל קבע תשלום זה של עשרה זהובים לפי ראות עיניו באותו מעשה שבא לפניו. 105) אנו לומדים ממעשה כיסוי הדם על שאר מצוות עשה. 106) כפסק דינו של רבן גמליאל במעשה כיסוי הדם.

טו. שָׁמִין[107] לְמַזִּיק בְּיָדוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁשָּׁמִין לוֹ אִם הִזִּיק מָמוֹנוֹ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָרַג בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ אוֹ שִׁבֵּר כֵּלָיו - שָׁמִין כַּמָּה הָיְתָה הַבְּהֵמָה שָׁוָה וְכַמָּה הַנְּבֵלָה שָׁוָה, וְכַמָּה הָיָה הַכְּלִי שָׁוֶה וְהוּא שָׁלֵם וְכַמָּה שָׁוֶה עַתָּה, וּמְשַׁלֵּם הַפְּחָת[108] לַנִּזָּק עִם הַנְּבֵלָה[109] אוֹ הַכְּלִי הַשָּׁבוּר[110]. כְּדֶרֶךְ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּשׁוֹרוֹ שֶׁהִזִּיק, שֶׁדִּין אֶחָד הוּא. דָּרַךְ עֲנָבִים[111] שֶׁל חֲבֵרוֹ - שָׁמִין לוֹ הֶזֵּקוֹ[112]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

107) מעריכים. 108) היינו ההפרש בין דמי הפרה קודם שהרגה ובין דמי הנבילה. 109) והנבילה שייכת לניזק, ככתוב (שמות כא, לד) "והמת יהיה לו" ופירשו "לו" - לניזק, שם י: ואין הניזק יכול לומר למזיק: טול אתה את הנבילה, ושלם לי את דמי הפרה כולה. 110) בבא מציעא צו: וזו לשון התוספתא (בבא קמא פרק ג): כלל אמרו בנזיקין: הרג את שורו, וקרע את כסותו, וקצץ נטיעותיו, לא יאמר טול את הנבילה ותן לי את הפרה; טול את הקרעים ותן לי את הטלית; טול את הקצצים ותן לי הנטיעות, אלא שמים אותן כמה הן יפין עד שלא הוזקו, וכמה הן יפין משהוזקו, ולפי כך הם משלמים. 111) ועשה אותם יין. 112) במקרה שדמי ענבים עולים על דמי היין, או אם יעשה מהם צימוקים, ראה בבא בתרא קכו. משמע שם שבדרך כלל דמי היין עולים על דמי ענבים.

טז. כְּשֶׁגּוֹבִין הַפְּחָת מִן הַמַּזִּיק, גּוֹבִין מִן הַמְּטַלְטְלִין[113] שֶׁלּוֹ. אִם אֵין לוֹ מְטַלְטְלִין - גּוֹבִין מִן הַיָּפֶה שֶׁבְּנִכְסָיו[114]. וְכֵן הָאוֹנֵס[115] וְהַמְפַתֶּה וְהַמּוֹצִיא שֵׁם רַע[116] - כֻּלָּן[117] גּוֹבִין מֵהֶן מִן הַיָּפֶה שֶׁבְּנִכְסָיו.

113) כדרך שגובים אם ממונו הזיק. ראה הלכות נזקי ממון פרק ה הלכה י. 114) ככתוב במזיק (שם כב, ד): "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם". אבל מטלטלין רשאי הוא ליתן אפילו סובין, שכולם נחשבים למיטב, כי אם קשה למכרם במקום זה, אפשר למכרם במקום אחר. בבא קמא ז. ז: 115) נערה בתולה שלא נתארסה, שמשלם חמישים כסף לאבי הנערה (דברים כב, יט). 116) על אשתו וטוען "לא מצאתי לה בתולים", שחייב לשלם מאה כסף לאביה (דברים כב, יח). 117) "כולם כאבות (כאבות נזיקין) לשלם ממיטב", בבא קמא ה.

יז. כָּל הַמַּזִּיק[118] מָמוֹן חֲבֵרוֹ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ[119] מַה הִזִּיק - הֲרֵי הַנִּזָּק נִשְׁבָּע בְּתַקָּנַת חֲכָמִים[120] וְנוֹטֵל כְּמוֹ שֶׁיִּטְעַן הַנִּגְזָל[121]. וָהוּא[122], שֶׁיִּטְעַן דְּבָרִים שֶׁהוּא אָמוּד בָּהֶן[123], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּנִגְזָל.

118) בידיים, כעין הדוגמא המובאת בהלכה הבאה. 119) משמע אם המזיק יודע ומכחיש את דברי הניזק, אין הניזק נשבע ונוטל. 120) כי מדין תורה נשבע הנתבע ויוצא פטור, כגון שבועת השומרים (שמות כב) ועוד. ראה הלכות טוען ונטען פרק א, הלכה ב. 121) שתיקנו החכמים שישבע ויטול. ראה הלכות גזילה ואבידה פרק ד הלכה א. 122) במה דברים אמורים שנשבע ונוטל כל מה שהוא טוען. 123) שמעריכים אותו, שאפשר להניח שיש לו דברים אלו שהוא טוען. בבא קמא סב.

יח. כֵּיצַד? לָקַח כִּיס חֲבֵרוֹ וְהִשְׁלִיכוֹ לַיָּם אוֹ לְאֵשׁ, אוֹ שֶׁמְּסָרוֹ בְּיַד אַנָּס[124] וְאָבַד[125], בַּעַל הַכִּיס אוֹמֵר: זְהוּבִים הָיָה מָלֵא, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ מֶה הָיָה בּוֹ, שֶׁמָּא עָפָר אוֹ תֶּבֶן הָיָה מָלֵא - הֲרֵי הַנִּזָּק נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[126] וְנוֹטֵל. וָהוּא, שֶׁיִּטְעַן דְּבָרִים שֶׁהוּא אָמוּד בָּהֶן אוֹ אָמוּד לְהַפְקִידָן אֶצְלוֹ[127], וְדַרְכָּן לְהַנִּיחָן בְּכִיס[128] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ; אֲבָל אִם אֵין דַּרְכָּן לְהַנִּיחָן בִּכְלִי זֶה - הוּא פָּשַׁע בְּעַצְמוֹ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁחָטַף חֵמֶת[129] אוֹ סַל מְלֵאִים וּמְחַפִּים[130] וְהִשְׁלִיכָם לַיָּם אוֹ שְׂרָפָן, וְטָעַן הַנִּזָּק שֶׁמַּרְגָּלִיּוֹת הָיוּ בְּתוֹכָן - אֵינוֹ נֶאֱמָן[131], וְאֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ עַל כָּךְ; שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ מַרְגָּלִיּוֹת בְּסַלִּים וּבַחֲמָתוֹת. וְאִם תָּפַשׂ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[132], אֶלָּא נִשְׁבָּע שֶׁמַּרְגָּלִיּוֹת הָיוּ בָּהּ וְנוֹטֵל מִמַּה שֶׁיֵּשׁ אֶצְלוֹ[133]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

124) איש בעל זרוע וכוח, בבא קמא קיז. וראה להלן פרק ח. 125) כי אי אפשר להוציאו מידו. 126) כגון ספר תורה, כדין כל הנשבעים ונוטלים. ראה הלכות טוען ונטען פרק א הלכה ב. 127) שאיש נאמן הוא (גמרא שם). 128) כגון כסף. 129) שק עור למים. 130) ומכוסים, ולא ראו מה שבתוכם. 131) אבל אם יש עדים שהיו בתוכם מרגליות, חייב לשלם, אף על פי שאין דרך בני אדם להניח שם מרגליות, ואין המזיק יכול לטעון אתה פשעת, שהנחת מרגליות בסל, כי אין לו רשות להשליך כלים של חבירו לים, ולכן חייב לשלם מה שהזיק. 132) כי זוהי בעייה שעלתה בתיקו, שם סב. ורבינו לשיטתו שבבעייא

שלא נפתרה, אם תפס אין מוציאים מידו. ראה נזקי ממון פרק ב הלכות ה־ו. וראה תוספות שם דיבור המתחיל מי מנחי, ולדעתם אפילו אם תפס מוציאים מידו ואפילו אם יש עדים שמרגליות היו בסל, כי הניזק פשע. 133) ממה שתפס, ואם מה שיש אצלו שווה פחות מדמי המרגליות, אינו גובה את השאר.

1 **יט. יָדַע הַמַּזִּיק שֶׁהַכִּיס הָיָה בּוֹ זְהוּבִים, אֲבָל אֵינוֹ**
2 **יוֹדֵעַ כַּמָּה הָיוּ, וְאוֹמֵר הַנִּזָּק: אֶלֶף הָיוּ - נוֹטֵל אֶלֶף**
3 **בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְאֵינוֹ יָכוֹל[134] לְהִשָּׁבַע[135], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר**
4 **בְּעִנְיַן הַפִּקָּדוֹן.**

134) תיבה זו אין לה מקום כאן. ונראה שטעות סופר היא וצריך לומר "צריך". 135) לו טען המזיק שבכיס לא היו אלף זהובים כפי שטוען הניזק אלא חמש מאות, היה נשבע, כדין מודה במקצת, ומשלם רק חמש מאות, ומכיוון שאינו יודע, הריהו מחוייב שבועה ואינו יכול להישבע, וכל המחוייב שבועה ואינו יכול להישבע משלם, ואין שכנגדו צריך להישבע (בבא מציעא צח. והלכות טוען ונטען פרק ד, הלכה ז). ויש למזיק רשות להטיל חרם על כל מי שלקח ממנו יותר מהמגיע לו, מבלי לפרט שם הניזק.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבארו בו דיני המוסר ממון חבירו ביד אנס, אם באונס אם ברצון, וכן מי שתפסו לו ממון בשביל חבירו, וכל דיני המוסר. ונסתיים הפרק בדין הרודף או הנרדף שהזיקו ממון. ונשלמו ההלכות.

5 **א. הַמּוֹסֵר[2] מָמוֹן חֲבֵרוֹ בִּידֵי אָנָס[3] - חַיָּב לְשַׁלֵּם[4] מִן**
6 **הַיָּפֶה[5] שֶׁבִּנְכָסָיו. וְאִם מֵת - גּוֹבִין מִיּוֹרְשָׁיו[6], כִּשְׁאָר**
7 **כָּל הַמַּזִּיקִין. בֵּין שֶׁהָיָה הָאָנָס עוֹבֵד כּוֹכָבִים בֵּין**
8 **שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל[7], הֲרֵי זֶה הַמּוֹסֵר חַיָּב לְשַׁלֵּם כָּל מַה**
9 **שֶׁלָּקַח[8] הָאָנָס. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָשָׂא[9] הַמּוֹסֵר וְלֹא**
10 **נָתַן בְּיָדוֹ[10], אֶלָּא הִרְגִּיל[11] בִּלְבַד.**

2) בבא־קמא ה. 3) בעל זרוע. 4) ככל גורם היזק (למעלה פרק ז הלכה ז). 5) מן העידית, שם. 6) שחיוב זה מן הדין הוא, ואינו קנס כמו במזיק את חבירו היזק שאינו ניכר, שפטרו בו את היורש (למעלה שם הלכה ג). וראה בבא־קמא קטז: קיז. 7) אף־על־פי שבגמרא מדובר על אנס גוי, אבל במשנה שם מדובר על מסיקין = אנסים סתם. 8) שהרי הוא גרם לכל הנזק הזה. 9) נטל. 10) ואינו מזיק בידים. 11) מלשון "לא רגל על לשונו" (תהלים טו, ג), כלומר הלשין, ואמר לאנס היכן ממונו של חבירו. ואף שלא עשה מעשה אלא דיבר בלבד - הוא חייב, שגרם לנזק, ראה בבא־קמא ה.

11 **ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[12] כְּשֶׁהֶרְאָהּ[13] הַמּוֹסֵר**
12 **מֵעַצְמוֹ[14]; אֲבָל אִם אֲנָסוּהוּ[15] עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אוֹ**
13 **יִשְׂרָאֵל אַנָּס לְהַרְאוֹת, וְהֶרְאָה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן**
14 **הַתַּשְׁלוּמִין[16]. וְאִם נָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד[17], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
15 **אָנוּס - חַיָּב לְשַׁלֵּם. הַמַּצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ -**
16 **חַיָּב לְשַׁלֵּם[18].**

12) שהמוסר חייב, אפילו לא נשא ונתן ביד. 13) את מקום ממון חבירו. 14) בלא אונס. "אם הראה מעצמו, כנשא ונתן ביד דמי" (בבא־קמא קיז.). 15) על־ידי מכות ויסורים. 16) "ישראל שאנסוהו גוים והראה ממון חבירו, פטור" (שם). החיוב באונס אינו אלא במזיק בידים או באחד מאברי גופו, שחיובו מן התורה. אבל הגורם לנזק חייב מדרבנן, ובאונס לא חייבו (הגהות מיימוניות). ראה למעלה פרק ו הלכה א, וראה רי"ף לבבא־קמא קיז. 17) הריהו מזיק בידים, ומשום כך חייב אפילו באונס (גמרא שם). 18) אף שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש חוץ מעבודה־זרה גילוי־עריות ושפיכות־דמים, בכל זאת חייב לשלם, ראה בבא־קמא קיז:

17 **ג. כֵּיצַד?[19] הֲרֵי שֶׁגָּזַר הַמֶּלֶךְ[20] לְהָבִיא לוֹ יַיִן[21] אוֹ**
18 **תֶּבֶן[22] וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, וְעָמַד מוֹסֵר וְאָמַר: הֲרֵי**
19 **יֵשׁ לִפְלוֹנִי אוֹצַר יַיִן אוֹ תֶּבֶן בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי, וְהָלְכוּ[23]**
20 **וּלְקָחוּהָ - חַיָּב לְשַׁלֵּם. אֲנָסוֹ הַמֶּלֶךְ לְמוֹסֵר זֶה עַד**
21 **שֶׁיַּרְאֶה לוֹ אוֹצְרוֹת יַיִן אוֹ תֶּבֶן, אוֹ עַד שֶׁיַּרְאֶה לוֹ**
22 **מָמוֹן חֲבֵרוֹ שֶׁהוּא בּוֹרֵחַ מִלְּפָנָיו[24], וְהֶרְאָה לוֹ מִפְּנֵי**
23 **הָאֹנֶס - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[25]; שֶׁאִם לֹא יַרְאֶה לוֹ - יַכֶּהוּ**
24 **אוֹ יְמִיתֶהוּ[26].**

19) המוסר בדיבור ללא מעשה - חייב. 20) ולא לפי חוקי המלכות, שאילו לפי חוקי המלכות אין לחייב את המוסר, שהרי אמר שמואל "דינא דמלכותא דינא" (בבא־קמא קיג:) וכן פסק רבינו בכמה מקומות. וכבר ביאר רבינו בהלכות גזילה ואבידה פרק ה הלכה יד, שאם לקח המלך ממי שהוא לא בהתאם לחוק, הרי זה גזל, והודו לו כל גדולי הפוסקים ואמרו: "גזלנותא דמלכותא - לאו דינא". 21) כל שהוא, ולא של אדם מסויים. 22) דוגמאות יין ותבן - מובאות בבבא־קמא קיז. 23) עבדי המלך. 24) מלפני המלך, ומשום כך הוא רוצה לתפוס את ממונו של הבורח. 25) אם הראה לו, אבל לכתחילה אסור (מאירת־עינים חושן־משפט סימן שפח, סעיף־קטן יב). 26) אבל אונס מחמת ממון, שאם לא יראהו יטיל עליו עונש ממון, אינו אונס וחייב. ראה כתובות יח:

25 **ד. נָשָׂא מָמוֹן חֲבֵרוֹ בְּיָדוֹ וּנְתָנוֹ לָאָנָס - חַיָּב לְשַׁלֵּם**
26 **מִכָּל מָקוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁהַמֶּלֶךְ אֲנָסוֹ לְהָבִיא[27]. בַּמֶּה**
27 **דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁאִם אֲנָסוֹ לְהָבִיא וְהֵבִיא חַיָּב?**
28 **בְּשֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַמָּמוֹן לִרְשׁוּת הָאָנָס[28]; אֲבָל אָנָס שֶׁאָנַס**
29 **יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁהֶרְאָהוּ, וְעָמַד[29] הָאָנָס עַל הַמָּמוֹן**
30 **וְנַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ[30], וְאָנַס אֶת יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁהוֹלִיכוֹ לוֹ**
31 **לְמָקוֹם אַחֵר, וַאֲפִלּוּ הוֹלִיכוֹ[31] זֶה הַמּוֹסֵר שֶׁהֶרְאָהוּ -**
32 **הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם; שֶׁכֵּיוָן שֶׁעָמַד הָאָנָס בְּצַד**
33 **הָאוֹצָר כְּבָר אָבַד כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ בּוֹ, וּכְאִלּוּ נִשְׂרַף[32].**

27) את ממון חבירו, ואם לא יביא ימיתהו, ומותר לו להביא, כדי להציל עצמו, בכל זאת חייב לשלם. ורבינו פירש את הגמרא שם כרי"ף, אולם הראב"ד חולק עליו ומפרש מה שאמרו נשא ונתן חייב, כשאנסו להביא ממון סתם, אבל כשנקב האנס בשם האיש שאת ממונו הוא דורש, והכריח אותו להביא את ממונו - פטור. [ראה ש"ך

חושן־משפט סימן שפח, ס"ק כד]. 28) וזה שנטל ממון חבירו בידו ונתנו לאנס, הריהו מזיק בידיים וחייב. 29) בבא־קמא קיז. 30) שיוכל לשלוט עליו וליטלו, והריהו כאילו כבר נטלו. 31) מרצונו. 32) שם. על שנטל ונתן ביד הוא פטור, שהרי הממון ברשות האנס היה, וכאילו כבר נשרף ולא הזיקו כלום, ועל מה שהראה הוא פטור, שהרי אנוס הוא.

ה. בַּעֲלֵי דִּין[33] שֶׁהָיְתָה בֵּינֵיהֶם מְרִיבָה עַל הַקַּרְקַע אוֹ עַל מִטַּלְטְלִין[34], זֶה אוֹמֵר 'שֶׁלִּי' וְזֶה אוֹמֵר 'שֶׁלִּי', וְעָמַד אֶחָד מֵהֶן וּמְסָרָהּ בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים - מְנַדִּין[35] אוֹתוֹ שֶׁיַּחֲזִיר הַדָּבָר לִכְמוֹ שֶׁהָיָה, וִיסַלֵּק יַד אַנָּס[36] מִבֵּינֵיהֶם, וְיַעֲשׂוּ דִּין בְּיִשְׂרָאֵל[37].

33) מעשה שהיה, בבא־קמא שם. 34) שאינם לא ביד זה ולא ביד זה. 35) מחרימים. אפילו אם הוא טוען שאינו מוסר ממון חבירו ביד גוי אלא ממון שלו. 36) כגון שיפדם בכסף. 37) בבית־דין של ישראל.

ו. מִי שֶׁנִּתְפַּשׂ עַל חֲבֵרוֹ[38], וְלָקְחוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מָמוֹן מִמֶּנּוּ בִּגְלַל חֲבֵרוֹ[39] - אֵין חֲבֵרוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם[40]. אֵין לְךָ מִי שֶׁנִּתְפַּשׂ עַל חֲבֵרוֹ וְיִהְיֶה חֲבֵרוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם. חוּץ מִן הַנִּתְפָּשׂ מִפְּנֵי הַמַּס הַקָּצוּב[41] עַל כָּל אִישׁ וָאִישׁ[42] בְּכָל שָׁנָה[43], אוֹ הַנִּתְפָּס עַל הַתְּשׁוּרָה[44] שֶׁנּוֹתֵן כָּל אִישׁ וָאִישׁ לַמֶּלֶךְ בְּעָבְרוֹ עֲלֵיהֶם הוּא אוֹ חֵילוֹתָיו - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם לוֹ. וְהוּא, שֶׁיִּקְּחוּ מִמֶּנּוּ בְּפֵרוּשׁ בִּגְלַל פְּלוֹנִי בִּפְנֵי עֵדִים.

38) בגלל ממון שרצו לקחת מחבירו. 39) ועל־ידי־זה נפטר חבירו מלשלם לגוי. 40) מכיון שלא כדין לקחו, יכול הוא לטעון: הייתי מפייס אותם והיו פוטרים אותי מלשלם. 41) על־פי חוק המלך, ולולא שילם חבירו, היה הוא מוכרח לשלם. 42) זהו מס הגולגולת ששלמו היהודים בבבל ובארצות גולה אחרות. [וכן מס המוטל על קרקעות, בלשון התלמוד: "דבורלא" (בבא־קמא קיג:), ורבינו השמיט מס זה, כנראה שלא היה נהוג בזמנו]. 43) אבל משנה שעברה לא, מכיון שהמלך כבר קיבל קצבת אותה שנה, ולפקיד הגובה אין רשות לכפות עליו תשלום לשנה שעברה בעד חבירו (שם). 44) שאף היא חובה על כל איש ואיש. בגמרא שם לא נזכרה תשורה, ורבינו למד דין זה מירושלמי כתובות פרק יג הלכה ב: "אין לך נתפס על חבירו וחייב ליתן לו אלא בארנון ובגולגולת". ורבינו מפרש "ארנון" כרבינו חננאל, תשורה "להארחת השלטונות והחיילות בעברם בעיר" (ראה תוספות בבא־בתרא ח. דיבור־המתחיל והלך)].

ז. מִי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עֵדִים[45] שֶׁמָּסַר מָמוֹן חֲבֵרוֹ, כְּגוֹן שֶׁהֶרְאָה מְעַצְמוֹ אוֹ שֶׁגְּאָנַס[46] וְנָשָׂא וְנָתַן, וְלֹא יָדְעוּ הָעֵדִים[47] כַּמָּה הִפְסִידוֹ בִּמְסִירָתוֹ, וְהַנִּמְסָר אוֹמֵר: כָּךְ וְכָךְ הִפְסִידַנִי, וְהַמּוֹסֵר כּוֹפֵר[48] בַּמָּה שֶׁטָּעָנוּ: אִם תָּפַשׂ הַנִּמְסָר - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[49], אֶלָּא נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[50] וְזוֹכֶה בַּמָּה שֶׁתָּפַשׂ[51]; וְאִם לֹא תָּפַשׂ - אֵין מוֹצִיאִין[52] מִן הַמּוֹסֵר אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה[53].

45) אבל אם אין עליו עדים - ישבע הנתבע היסת, כדין כופר הכל, ופטור. 46) ראה למעלה הלכה ב. ואם נשא ונתן בלא אונס, הריהו גזלן ממש, ופשיטא שעשו בו תקנת הנגזל, וישבע הנמסר ויטול (ש"ך חושן־משפט סימן שפח, ס"ק ל). 47) בבא־קמא סב. רי"ף שם. אבל אם ידעו העדים כמה הפסידו, ישלם את כל ההפסד שבא מחמתו. 48) אבל אם אינו כופר, אלא אומר איני יודע, הרי הוא מחויב שבועה ואינו יכול להשבע ומשלם, ונוטל הנמסר בלי שבועה. ראה למעלה פרק ז הלכה יט, וש"ך סעיף־קטן לא, וראה בבא־קמא שם, תוספות דיבור־המתחיל עשו. 49) בבא־קמא שם, בעיא שלא נפתרה, אם עשו תקנת הנגזל במסור או לא, כלומר אם גם בנמסר תיקנו שנשבע ונוטל כמו בנגזל או לא. ומכיוון שהבעיא לא נפתרה, אין מוציאים מספק מיד התופס. וראה למעלה שם הלכה יח. 50) כדין כל הנשבעים ונוטלים. 51) כי בזה הוא מוחזק, אבל אם הוא טוען על יותר ממה שתפס, ורוצה להשבע על כל סכום התביעה, לא תועיל לו השבועה, אלא להחזיק במה שתפס. 52) משום שכל בעיית ממון שעלתה בגמרא בתיקו, אנו פוסקים לטובת המחזיק, רי"ף לבבא־קמא שם. 53) ולא באומדן ולא בשבועה, שלא כרב האי גאון, שפסק שהנמסר נשבע ומוציא מן המוסר חצי ממה שנשבע, שדין "תיקו" לדעתו כדין ממון המוטל בספק וחולקים. ראה אוצר הגאונים לבבא־קמא עמוד 43.

ח. אֵין מַשְׁבִּיעִין אֶת הַמּוֹסֵר שֶׁהֶרְאָה מֵעַצְמוֹ לֹא שְׁבוּעָה חֲמוּרָה[54] וְלֹא שְׁבוּעַת הֶסֵּת[55], מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָשָׁע[56] וְאֵין לְךָ פָּסוּל[57] יָתֵר מִזֶּה. אֲבָל הַמּוֹסֵר שֶׁאָנַסוּהוּ לְהַרְאוֹת[58] אוֹ לְהָבִיא וְנָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם[59] - אֵינוֹ רָשָׁע[60], אֶלָּא בֶּן תַּשְׁלוּמִין הוּא בִּלְבַד, וּמַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ כִּשְׁאָר הַכְּשֵׁרִין.

54) כגון שבועה של מודה במקצת, שהיא מן התורה. 55) שתיקן רב נחמן בכופר הכל, שבועות מ: 56) ראה הלכה ט. 57) ראה בבא־מציעא ה: ושבועות מא. 58) שפטור מלשלם, למעלה הלכה ב. 59) שם. 60) שהרי אנוס הוא.

ט. אָסוּר לִמְסֹר[61] הָאָדָם בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים, בֵּין בְּגוּפוֹ בֵּין בְּמָמוֹנוֹ[62]. וַאֲפִלּוּ הָיָה רָשָׁע[63] וּבַעַל עֲבֵרוֹת, וַאֲפִלּוּ הָיָה מֵצֵר לוֹ[64] וּמְצַעֲרוֹ. וְכָל הַמּוֹסְרוֹ בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים, בֵּין בְּגוּפוֹ בֵּין בְּמָמוֹנוֹ - אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא[65].

61) גיטין ז. 62) כמעשה שבא לפני רב, בבא־קמא קיז. וראה רי"ף לבבא־קמא פרק הגוזל ומאכיל מג: 63) שאמר דוד: אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי (תהלים לט, ב), אף־על־פי שרשע לנגדי, אשמרה לפי מחסום, גיטין שם. 64) גורם לו רעות ומצערו. 65) "המינין והמסורות . . . יורדים לגיהינום ונידונים בה לדורי דורות" (ראש השנה יז. ותוספתא סנהדרין פרק יג).

י. מֻתָּר לַהֲרֹג[66] הַמּוֹסֵר בְּכָל מָקוֹם[67], וַאֲפִלּוּ בַּזְּמַן

הַזֶּה[68] שֶׁאֵין דָּנִין דִּינֵי נְפָשׁוֹת. וּמֵאֵת לְהָרְגוֹ קֹדֶם שֶׁיִּמְסֹר[69]. אֶלָּא כְּשֶׁאָמַר[70]: הֲרֵינִי מוֹסֵר פְּלוֹנִי בְּגוּפוֹ אוֹ בְּמָמוֹנוֹ, וַאֲפִלּוּ מָמוֹן קַל[71] - הִתִּיר עַצְמוֹ[72] לְמִיתָה. וּמַתִּרִין לוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: אַל תִּמְסֹר[73]. אִם הֵעֵז פָּנָיו וְאָמַר: לֹא כִּי[74], אֶלָּא אֶמְסְרֶנּוּ[75] - מִצְוָה לְהָרְגוֹ[76]. וְכָל הַקּוֹדֵם[77] לְהָרְגוֹ זָכָה.

66) רב כהנא שבר מפרקתו של מוסר, בבא־קמא קיז. וברכות נח. 67) ואפילו בחוץ לארץ, שאין שם בית־דין מומחים, כי מעשה רב כהנא בבבל היה. 68) לאחר החורבן, כמעשה רב כהנא. 69) כדי להציל את הנמסר, ואפילו לא עשה כלום. 70) כך היה המעשה, שם. 71) [שכיוון שנמסר לידי הגוים, יעלילו עליו עלילות שונות ולא ינצל מידם. בגמרא שם למדו דין זה מהכתוב (ישעיה נא, כ): "בניך עלפו וכו' כתוא מכמר", מה תוא זה כיון שנפל למכמר אין מרחמים עליו, כך ממון של ישראל שנפל ליד גוים אין מרחמים עליו. והראשונים פירשו כמו שאמרנו. ראה מרדכי כאן, והרא"ש בתשובותיו כלל יז סימן ב וג]. 72) ומותר להרגו כדין רודף. 73) כך עשה רב, שם. 74) לא כן. 75) ועל־ידי־זה ניכר שהוא מתכוון לעשות זאת. 76) כדין רודף אחר חבירו להורגו, והתורה אמרה הבא להרגך השכם להרגו, ברכות נח. 77) ולאו דוקא הנמסר.

יא. עָשָׂה הַמּוֹסֵר אֲשֶׁר זָמַם[78] וּמָסַר - יֵרָאֶה לִי[79], שֶׁאָסוּר לְהָרְגוֹ[80]; אֶלָּא אִם כֵּן הֶחְזַק[81] לִמְסֹר - הֲרֵי זֶה יֵעָנֵשׁ[82], שֶׁמָּא יִמְסֹר אֲחֵרִים[83]. וּמַעֲשִׂים בְּכָל זְמַן בְּעָרֵי הַמַּעֲרָב[84] לַעֲנֹשׁ הַמּוֹסְרִים שֶׁהֶחֱזִקוּ לִמְסֹר מָמוֹן בְּנֵי אָדָם, וְלִמְסֹר הַמּוֹסְרִים[85] בְּיַד הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְעָנְשָׁם וּלְהַכּוֹתָם וּלְאָסְרָם כְּפִי רִשְׁעָם. וְכֵן כָּל הַמֵּצִר לַצִּבּוּר[86] וּמְצַעֲרָן - מֻתָּר לְמָסְרוֹ בְּיַד הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְהַכּוֹתוֹ וּלְאָסְרוֹ וּלְקָנְסוֹ[87]. אֲבָל מִפְּנֵי צַעַר יָחִיד[88] אָסוּר לְאָסְרוֹ[89]. וְאָסוּר לְאַבֵּד מָמוֹנוֹ[90] שֶׁל מוֹסֵר, וְאַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְעָנְשׁוֹ; שֶׁהֲרֵי מָמוֹנוֹ לְיוֹרְשָׁיו[91].

78) חשב מחשבת בליעל. 79) דעת רבינו, ואינה לא בגמרא ולא ברי"ף (במרדכי סוף פרק הגוזל ומאכיל כתב בשם רבינו שמחה, שהרי"ף חולק על דעה זו). 80) שהרי הדין שמותר להרגו אינו אלא כדי להציל את חבירו, כדין רודף אחר חבירו, אבל לא משום רוצח, שאינו אלא גורם ופטור. ואפילו רוצח ממש אין הורגים אותו אלא בעדים והתראה ובבית־דין. 81) שלוש פעמים, וראה סנהדרין פא: 82) בדפוס רומי ר"מ כתוב "יהרג", וכן גם ב'שולחן ערוך' חושן־משפט סימן שפח, סעיף יא. והמקור הוא: "המינין והמסורות . . . היו מורידין ולא מעלין" (עבודה זרה כו:), כלומר מסבבים את הריגתם, כגון שנפל לבאר והסולם בבאר, מסלקים את הסולם. ולדעת רבינו מותר להרגו בידיים, כמנהג ערי המערב, וכך אם אי־אפשר להרגו בידיים, מצווים לסבב הריגתו. ראה הלכות רוצח פרק ד הלכה י. 83) ומצוה להצילם. 84) צרפת. 85) המוסרים דוקא, אבל רשעים על עבירות אחרות - אסור למסור לגוים, ראה למעלה הלכה ט. 86) דינו כמוסר. התלמוד מונה אותו יחד עם המוסר ויתר הרשעים, שאין להם חלק לעולם הבא. "המינין והמסורות . . . ושנתנו חיתיתם בארץ חיים (=שמטילים אימה יתירה על הצבור) . . ." ראש השנה יז. ותוספתא סנהדרין פרק יג. 87) בממונו. 88) ראה למעלה הלכה ט. 89) ב'שולחן ערוך' חושן־משפט סימן שפח, סעיף יב הגירסא הנכונה "למסרו". 90) מחלוקת רב הונא ורב יהודה בבבא־קמא קיט. ופסק רבינו שאסור לאבדו כדעת הרי"ף שם. והראייה היא מן הבעיא, אם עשו תקנת נגזל במוסר. כלומר, אם הנמסר ישבע ויטול (שם סב.), והבעיא נשארה בתיקו, שאם מותר היה לאבדו, כל־שכן שנשבע ונוטל. 91) ואין לנו רשות להזיק ליורשיו. התלמוד מוסיף, שיכול ויתקיים בו הכתוב (איוב כז, יז): "יכין רשע וצדיק ילבש", כלומר, שמא יורשיו יהיו צדיקים.

יב. רוֹדֵף[92] שֶׁהָיָה אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ אוֹ לִדְבַר עֲבֵרָה[93], וְשִׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים, בֵּין שֶׁל נִרְדָּף בֵּין שֶׁל כָּל אָדָם[94] - פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁרָדַף[95] הִתִּיר עַצְמוֹ לְמִיתָה[96].

92) בבא־קמא קיז: 93) כגון אחר אחת העריות לאנסה, בין חייבי מיתות בית־דין ובין חייבי כריתות, אבל חייבי לאוין אין מצילים אותן בנפשו של רודף (סנהדרין עג.). 94) אף־על־פי שמיתה לזה וממון לזה. 95) אפילו לא הרגו. 96) מותר לכל אחד להרוג אותו, כדי להציל את הנרדף (סנהדרין שם), ואפילו כשהוא רודף אחר אחת העריות, שאינו חייב עליה אלא כרת, בכל זאת מותר להרוג אותו, כדי להצילה מן העבירה, וחיוב מיתה וחיוב תשלומין באים כאחד, וקם ליה בדרבה מיניה. ראה הלכות גניבה ואבידה פרק ג הלכה א.

יג. נִרְדָּף[97] שֶׁשִּׁבֵּר כֵּלִים[98] שֶׁל רוֹדֵף - פָּטוּר; לֹא יִהְיֶה מָמוֹנוֹ חָבִיב מִגּוּפוֹ[99]. וְאִם שִׁבֵּר כֵּלִים[100] אֲחֵרִים - חַיָּב[101]; שֶׁהַמַּציל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ - חַיָּב.

97) בבא־קמא שם. 98) כדי להציל עצמו. 99) שהרי נרדף זה רשאי להרוג את רודפו, כדי להציל עצמו, כל־שכן שניתן להצילו בממונו של הרודף, שם. 100) צריך לומר: "כלי", וכן הוא בדפוס רומי ר"מ. 101) לשלם, שם.

יד. מִי שֶׁרָדַף[102] אַחַר הָרוֹדֵף לְהוֹשִׁיעַ הַנִּרְדָּף, וְשִׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים, בֵּין שֶׁל רוֹדֵף בֵּין שֶׁל כָּל אָדָם - פָּטוּר. וְלֹא מִן הַדִּין[103], אֶלָּא תַּקָּנָה הִיא, שֶׁלֹּא יִמָּנַע מִלְּהַצִּיל אוֹ יִתְמַהְמַהּ[104] וְיִעַיֵּן[105] בְּעֵת שֶׁיִּרְדֹּף.

102) שם. 103) שהרי המציל עצמו בממון חבירו - חייב, כל־שכן המציל אחרים בממון חבירו. 104) יתאחר. 105) שלא ישבר כלים בריצתו, ובינתיים יאחר את המועד.

טו. סְפִינָה שֶׁחִשְׁבָּה לְהִשָּׁבֵר מִכֹּבֶד הַמַּשּׂוֹי, וְעָמַד אֶחָד מֵהֶן וְהֵקֵל מִמַּשָּׂאָהּ וְהִשְׁלִיךְ בַּיָּם[106] - פָּטוּר[107];

1 שֶׁהַמַּשָּׂא שֶׁבָּהּ כְּמוֹ רוֹדֵף אַחֲרֵיהֶם לְהָרְגָם. וּמִצְוָה
2 רַבָּה עָשָׂה שֶׁהִשְׁלִיךְ וְהוֹשִׁיעָם[108].

106) כדי להציל את הנוסעים. 107) ואינו חייב לשלם כדין מזיק, וכל בעלי המטען מחלקים ביניהם את ההפסד. ורבינו בהלכות גזילה ואבידה פרק יב הלכה יד מפרש כיצד מחלקים. לפי פירוש זה מסולקת השגת הראב"ד, שכנראה הבין שכוונתו לפטור לגמרי את המטיל, וראה חושן־משפט סימן שפ, סעיף ד, מאירת־עינים סעיף־קטן ט. 108) סיים רבינו במילה "והושיעם", כדי לסיים בכי טוב. ועוד, מילה זו באה לציין סדר נזיקין, שנקרא "ישועות" (שבת לא.), מגדל עוז.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁבַע עֲשֵׂרֵה מִצְוֹת. שֶׁבַע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְעֶשֶׂר מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) שֶׁלֹּא לִרְצֹחַ. ב) שֶׁלֹּא לִקַּח כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ, אֶלָּא יוּמָת. ג) לְהַגְלוֹת הָרוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה. ד) שֶׁלֹּא לִקַּח כֹּפֶר לִמְחֻיָּב גָּלוּת. ה) שֶׁלֹּא יוּמַת הָרוֹצֵחַ כְּשֶׁיִּרְצַח קֹדֶם עֲמִידָה בַּדִּין. ו) לְהַצִּיל הַנִּרְדָּף בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל רוֹדֵף. ז) שֶׁלֹּא לָחוּס עַל הָרוֹדֵף. ח) שֶׁלֹּא לַעֲמֹד עַל דָּם. ט) לְהַפְרִישׁ עָרֵי מִקְלָט וּלְכַוֵּן לָהֶם הַדֶּרֶךְ. י) לַעֲרֹךְ אֶת הָעֶגְלָה בַּנַּחַל. יא) שֶׁלֹּא יֵעָבֵד בְּאוֹתָהּ קַרְקַע וְלֹא תִּזָּרַע. יב) שֶׁלֹּא לָשׂוּם דָּמִים. יג) לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה. יד) שֶׁלֹּא יַכְשִׁיל תָּמִים בְּדָבָר. טו) לִפְרֹק עִם מִי שֶׁנִּכְשַׁל בַּדֶּרֶךְ. טז) לִטְעֹן עִמּוֹ. יז) שֶׁלֹּא יַנִּיחֶנּוּ נִבְהָל בְּמַשָּׂאוֹ וְיֵלֵךְ לוֹ.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שכל הורג נפש מישראל עובר בלאו. ושמצוה לגואל הדם להרוג הרוצח. ודין מוזהרים בית דין שלא ליקח כופר מהרוצח. ואם ממיתים אותם העדים וכו'. ודין מצוה להציל הנרדף באחד מאבריו או בנפשו. ודין הדברים שממיתים האדם עד שלא יעשה אותם. ודין היכול להציל ולא הציל.

3 **א.** כָּל הוֹרֵג[2] נֶפֶשׁ[3] בֶּן אָדָם[4] עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה,
4 שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִרְצָח[5]. וְאִם רָצַח בְּזָדוֹן[6] בִּפְנֵי עֵדִים[7]
5 - מִיתָתוֹ בְּסַיִף[8], שֶׁנֶּאֱמַר: נָקֹם יִנָּקֵם[9]. מִפִּי
6 הַשְּׁמוּעָה[10] לָמְדוּ שֶׁזּוֹ מִיתַת סַיִף[11]. בֵּין שֶׁהָרַג אֶת
7 חֲבֵרוֹ בְּכַרְזֶל[12] בֵּין שֶׁשְּׂרָפוֹ[13] בָּאֵשׁ - מִיתָתוֹ בְּסַיִף

2) בין איש ובין אשה, ואפילו אומר הריני רוצח על־מנת ליהרג (מכילתא דרשב"י, הוצאת מקיצי נרדמים, יתרו כ, יג). "השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה". יבמות פד: ובכמה מקומות. 3) ואפילו תינוק בן יומו, שכלו חדשי עיבורו. 4) ואפילו גוי, עובר בלא־תעשה, אבל אין הישראל הרוצח נהרג עליו (לקמן פרק ב הלכה יא). 5) הציווי מנוסח באופן כללי, משום שהוא מכוון לכל. וראה בבא־קמא טו. ו'תוספות' שם דיבור־המתחיל השווה. 6) "וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה" (שמות כא, יד). 7) "כל מכה נפש לפי עדים ירצח את הרוצח" (במדבר לה, ל) וראה 'ספרי' מסעי קסא. 8) מתיזים את ראשו בסייף, סנהדרין נב: 9) במכה עבדו ומת. 10) תלמיד מפי רבו. 11) כי "נקמה" נזכרת בתורה בקשר ל"חרב", "חרב נוקמת נקם ברית" (ויקרא כו, כה). מכילתא משפטים ז, וסנהדרין שם. 12) "ואם בכלי ברזל הכהו וימות, רוצח הוא, מות יומת הרוצח" (במדבר לה, טז). 13) אין אומרים דינו בשריפה. ראה 'ספרי' מסעי קס, על הפסוק "ואם בשנאה יהדפנו", וראה סנהדרין עו:

8 **ב.** מִצְוָה[14] בְּיַד גּוֹאֵל הַדָּם [לַהֲרֹג אֶת הָרוֹצֵחַ],
9 שֶׁנֶּאֱמַר: גֹּאֵל הַדָּם הוּא יָמִית אֶת הָרֹצֵחַ. וְכָל הָרָאוּי
10 לִירֻשָּׁה[15] הוּא גּוֹאֵל הַדָּם. לֹא רָצָה גּוֹאֵל הַדָּם, אוֹ
11 שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לַהֲמִיתוֹ, אוֹ שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֵל דָּם[16] -
12 בֵּית דִּין מְמִיתִין[17] אֶת הָרוֹצֵחַ בְּסַיִף.

14) "מצוה ביד גואל הדם להמיתו", 'ספרי' שם וסנהדרין מה: ודברי רבינו הם המשך להלכה הקודמת "ואם רצח בזדון . . .", ואז מצוה ביד גואל הדם להרוג את הרוצח. אבל בהורג בשגגה, שיצא מעיר מקלטו, פסק רבינו לקמן פרק ה הלכה י כרבי עקיבא שאין מצוה אלא רשות ביד גואל הדם להמיתו, ואפילו יצא בזדון. וראה מכות יב. 15) היינו קרובי האב, ואף לענין עדות פסק רבינו שרק קרובי האב פסולים להעיד מן התורה, כי רבי עקיבא לומד דין זה מן הכתוב "לא יומתו אבות על בנים". ראה הלכות עדות פרק יג, הלכה א. וראה ירושלמי סנהדרין פרק ג הלכה ט, ובמראה־הפנים שם. 16) כגון גר צדק. 17) "ומנין שאם אין לו גואל שבית־דין מעמידים לו גואל, שנאמר בפגעו בו, "מכל־מקום", כלומר הפוגע הורגו, ואף־על־פי שאינו גואל הדם, אלא במקום גואל הדם, סנהדרין שם ורבינו חננאל שם. סיכום שיטת רבינו - ראה לקמן פ"ה הי"א בהערות.

13 **ג.** הָאָב שֶׁהָרַג[18] אֶת בְּנוֹ: אִם הָיָה בֵּן לַנֶּהֱרָג - הֲרֵי
14 זֶה הוֹרֵג אֲבִי אָבִיו[19], מִפְּנֵי שֶׁהוּא גּוֹאֵל[20]; וְאִם אֵין
15 לוֹ בֵּן - אֵין אֶחָד[21] מִן הָאַחִין נַעֲשֶׂה גּוֹאֵל הַדָּם
16 לְהָמִית אֶת אָבִיו, אֶלָּא בֵּית דִּין מְמִיתִין אוֹתוֹ[22].
17 וְאֶחָד הַזָּכָר וְאֶחָד הַנְּקֵבָה[23] בִּגְאֻלַּת הַדָּם.

18) מכות יב. 19) אף־על־פי שראוי לו לכבד אותו, מכל־מקום דינו בזה ככל אדם. 20) ומצוה ביד גואל הדם להרוג את הרוצח. 21) אף־על־פי שזוהי מצוה, כי הבן מצווה על כבוד אביו, והשווה הכתוב כיבוד אב ואם לכבוד המקום (קידושין ל.) ומשום כך אפילו הוא שליח בית־דין ואביו נידון למכות, אסור לבן להכותו, סנהדרין פה: 22) כמו בגואל הדם שאינו יכול להמית את הרוצח, בהלכה הקודמת. 23) גם הנקבה מחוייבת להרוג את רוצח קרוביה, כי חייבת בכל מצוות שבתורה שאינן תלויות בזמן.

18 **ד.** וּמֵזְהִירִין בֵּית דִּין שֶׁלֹּא לִקַּח[24] כֹּפֶר[25] מִן הָרוֹצֵחַ[26].
19 וַאֲפִלּוּ נָתַן כָּל מָמוֹן[27] שֶׁבָּעוֹלָם, וַאֲפִלּוּ רָצָה גּוֹאֵל
20 הַדָּם לְפָטְרוֹ[28]. שֶׁאֵין נַפְשׁוֹ שֶׁל זֶה הַנֶּהֱרָג קִנְיַן גּוֹאֵל

הַדָּם, אֶלָּא קִנְיַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ[29]. וְאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁהִקְפִּידָה תּוֹרָה עָלָיו כִּשְׁפִיכוּת דָּמִים; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תַחֲנִיפוּ[30] אֶת הָאָרֶץ וְגוֹמֵר, כִּי הַדָּם הוּא יַחֲנִיף[31] אֶת הָאָרֶץ וְגוֹמֵר.

24) ואם לקחו, עברו בלאו. 25) פדיון נפשו. 26) שלא להרגו. 27) כלומר, יותר מפדיון נפשו. 28) שאמר לבית־דין שהוא מוחל על דמו של הרוצח. 29) חייב מיתה בידי שמים, פודה נפשו בתשלומי כופר, כגון ששורו המועד הרג אדם (שמות כא, ל). אבל מרוצח שחייב מיתת בית־דין, אסור לקחת כופר. ראה 'ספרי' מסעי קסא, וכתובות לז: "שורש מצוה זו ידוע, שאם הורשו אדוני הארץ ליקח כופר מיד הרוצח, נמצא שכל הגדול מחבירו ועשיר ממנו יהרגנו, אם יחרה אפו עליו ויתן כפרו, ונמצא חרב איש באחיו, והישוב בטל" (ספר החינוך מצוה תיב, הוצאת מוסד הרב קוק). 30) ולא תרשיעו. ראה שם תרגום אונקלוס ורש"י. 31) הדגישה התורה שפיכות דמים, ומסיימת בפסוק "ולא תטמא את הארץ", ואמרו חז"ל: "מגיד ששפיכות דמים מטמא את הארץ, ומסלקת את השכינה, ומפני שפיכות דמים חרב בית־המקדש". 'ספרי' שם.

ה. רוֹצֵחַ[32] שֶׁהָרַג בְּזָדוֹן - אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ הָעֵדִים וְלֹא הָרוֹאִים אוֹתוֹ[33], עַד שֶׁיָּבוֹא לְבֵית דִּין וְיִדִּינוּהוּ לְמִיתָה[34]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לַמִּשְׁפָּט. וְהוּא הַדִּין לְכָל מְחֻיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין[35] שֶׁעָבְרוּ וְעָשׂוּ[36], שֶׁאֵין מְמִיתִין אוֹתָן עַד שֶׁיִּגָּמֵר דִּינָם בְּבֵית דִּין.

32) מכות יב. 33) ואפילו הם בית־דין ואינם רשאים לדונו אפילו על־פי עדים אחרים. והטעם הוא, שמכיון שראו אותו שהרג, שוב אין רואים לו זכות, והתורה ציוותה להפוך בזכותו "והצילו העדה". ראש השנה כו. "מנין לסנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש, שאין ממיתים אותו עד שיעמוד בבית־דין אחר" (מכות שם, 'ספרי' זוטא, וילקוט שמעוני מסעי לה). וראה בית־הבחירה למכות, עמוד נו. 34) וכל עוד שלא דנו אותו למיתה, אין הוא חייב מיתה. 35) הפסוק "לא ימות הרוצח", הוא דוגמה לכל יתר מחוייבי מיתת בית־דין. "יכול יהרוג אותו משהרג ומשנאף, תלמוד־לומר ולא ימות הרוצח עד עמדו". ספרי זוטא, וילקוט שם. 36) והתרו בהם עדים.

ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[37] בְּשֶׁעָבַר וְעָשָׂה הָעָוֹן שֶׁחַיָּב עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין; אֲבָל הָרוֹדֵף[38] אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ, אֲפִלּוּ הָיָה הָרוֹדֵף קָטָן[39] - הֲרֵי כָּל יִשְׂרָאֵל[40] מְצֻוִּין[41] לְהַצִּיל הַנִּרְדָּף מִיַּד הָרוֹדֵף, וַאֲפִלּוּ בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל רוֹדֵף[42].

37) שלא יהרגו את החוטא עד שידונו אותו בית־דין למיתה. 38) סנהדרין עג. 39) אף־על־פי שאינו בר עונשין, לענין "רודף" דינו כגדול, כי המטרה היא להציל את הנרדף, שם עב: 40) ולאו דוקא בית־דין. 41) ראה הלכה ז. 42) להרוג אותו. "הצל דמו של זה בדמו של זה". אף־על־פי שעדיין לא הרג אותו, ולא עשה מעשה שחייב עליו מיתה. שם.

ז. כֵּיצַד?[43] אִם הִזְהִירוּהוּ[44] וַהֲרֵי הוּא רוֹדֵף אַחֲרָיו, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו הַתְּרָאָה[45], כֵּיוָן שֶׁעֲדַיִן הוּא רוֹדֵף[46] - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג[47]. וְאִם יְכוֹלִים לְהַצִּילוֹ בְּאֵיבָר מֵאֵיבְרֵי הָרוֹדֵף, כְּגוֹן שֶׁיַּכּוּ אוֹתוֹ בְּחֵץ אוֹ בְּאֶבֶן אוֹ בְּסַיִף וְיִקְטְעוּ אֶת יָדוֹ אוֹ יְשַׁבְּרוּ אֶת רַגְלוֹ אוֹ יְסַמּוּ אֶת עֵינוֹ - עוֹשִׂין[48]. וְאִם [אֵינָן] יְכוֹלִין לְכַוֵּן[49] וּלְהַצִּילוֹ אֶלָּא אִם כֵּן הֲרָגוּהוּ לָרוֹדֵף - הֲרֵי אֵלּוּ הוֹרְגִין אוֹתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הָרַג[50]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְקַצֹּתָה אֶת כַּפָּהּ[51], לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ

43) דין הרודף. 44) שלא ירדוף, שאם לא כן יהרגו אותו כמצוות התורה, שם. 45) שלא אמר יודע אני, ועל־מנת־כן אני רודף, שאהרג עליו, שם. לא כן במחוייב מיתת בית־דין, שאינו נהרג עד שיקבל עליו התראה. 46) והנרדף בסכנה. 47) "רודף אינו צריך התראה" (שם), שהרי קיים צורך דחוף להציל את הנרדף ממוות. 48) ואם הרגו, חייב מיתה בידי שמים, וראה להלן הלכה יג. 49) לאחד מאבריו. 50) ולא עשה מעשה שחייב עליו מיתה, ובזה שונה דין רודף מחייבי מיתות בית־דין, שאין ממיתים אותם אלא־אם־כן עברו ועשו (הלכות ה־ו). 51) "מלמד שאתה חייב להצילו בכפה, מנין שאם אין אתה יכול להצילו בכפה, הצילו בנפשה, תלמוד־לומר לא תחוס עיניך", 'ספרי' כי־תצא רצג.

ח. אֶחָד[52] בִּמְבוּשָׁיו[53] וְאֶחָד כָּל דָּבָר[54] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת[55]. אֶחָד הָאִישׁ אוֹ הָאִשָּׁה[56]. עִנְיַן הַכָּתוּב: שֶׁכָּל הַחוֹשֵׁב[57] לְהַכּוֹת חֲבֵרוֹ הַכָּאָה הַמְמִיתָה אוֹתוֹ - מַצִּילִין אֶת הַנִּרְדָּף בְּכַפּוֹ שֶׁל רוֹדֵף[58]; וְאִם אֵינָן יְכוֹלִין - מַצִּילִין אוֹתוֹ אַף בְּנַפְשׁוֹ[59], שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ[60].

52) בין... ובין. 53) בביציו, מקום מסוכן. בתורה נאמר "וקצותה את כפה", באשה ששלחה ידה והחזיקה במבושיו של גבר. 54) ו"מבושיו" אינו אלא דוגמה. 55) "והחזיקה במבושיו - אין לי אלא מבושיו, מנין לרבות כל דבר שיש בו סכנה, תלמוד־לומר "והחזיקה" מכל־מקום", 'ספרי' שם רצב (כתוב "ושלחה ידה והחזיקה במבושיו", והמלה "והחזיקה" מיותרת, שהרי מספיק היה לכתוב "ושלחה ידה במבושיו", משום כך דרשו שלריבוי באה). 56) דין אחד לאיש ולאשה כרודפים וכנרדפים, ואף־על־פי שהכתוב מדבר על אשה המתקיפה איש. "השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה", בבא־קמא טו. 57) המתכונן לעשות, ועדיין לא עשה. 58) ואסור להרגו, ראה הלכה ז. 59) של הרודף, שהורגים אותו. 60) כשאין אתה יכול להצילו על־ידי "וקצותה את כפה". ראה הלכה הקודמת.

ט. אַף זוֹ[61] מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה[62], שֶׁלֹּא לָחוּס עַל נֶפֶשׁ הָרוֹדֵף. לְפִיכָךְ הוֹרוּ חֲכָמִים[63], שֶׁהָעֲבָרָה שֶׁהִיא

1 מִקַּשָּׁה לֵילֵד[64] - מֵתָר לַחְתּוֹךְ הָעֻבָּר בְּמֵעֶיהָ, בֵּין בְּסַם
2 בֵּין בְּיָד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּרוֹדֵף אַחֲרֶיהָ לְהָרְגָהּ. וְאִם
3 מִשֶּׁהוֹצִיא רֹאשׁוֹ[65] - אֵין נוֹגְעִין[66] בּוֹ; שֶׁאֵין הוֹחִין
4 נֶפֶשׁ מִפְּנֵי נֶפֶשׁ, וְזֶהוּ טִבְעוֹ שֶׁל עוֹלָם[67].

61) כשם שמצוה לחוס על נפש הנרדף ולהצילו, כך מצוה שלא לחוס על נפש הרודף, אם אי־אפשר להצילו באחד מאיבריו. 62) "לא תחוס עיניך". 63) אהלות פרק ז, משנה ו. 64) ומסוכנת מחמת הקושי, שאין העובר יוצא. 65) והקושי שבשעת הלידה מסכן חיי האם. 66) לשון המשנה, שם. 67) שאשה בשעת הלידה מסוכנת, ואין הוולד נחשב לרודף. ובלשון הגמרא: "משמיא קא רדפי לה" (מן השמים רודפים אותה), סנהדרין עב: אבל לפני שהוציא העובר ראשו אינו נקרא נפש, וישראל שהרג עובר אינו נהרג ולפיכך חייה קודמים, אף־על־פי שזה טבעו של עולם. [לשונו של רבינו כאן הוא תמוה קצת, אבל לא נמצא פירוש אחר מתקבל על הדעת]. וראה תוספות רבי עקיבא איגר שם אות טו.

5 י. אֶחָד הָרוֹדֵף[68] אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ אוֹ רוֹדֵף אַחַר
6 נַעֲרָה מְאֹרָסָה[69] לְאָנְסָהּ. שֶׁנֶּאֱמַר[70]: כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם
7 אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ, כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה[71]; וַהֲרֵי
8 הוּא אוֹמֵר: צָעֲקָה הַנַּעֲרָה הַמְּאֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ
9 לָהּ[72]. הָא יֵשׁ לָהּ מוֹשִׁיעַ[73] - מוֹשִׁיעָהּ בְּכָל דָּבָר
10 שֶׁיָּכוֹל לְהוֹשִׁיעַ, וַאֲפִלּוּ בַּהֲרִיגַת הָרוֹדֵף.

68) סנהדרין עג. 69) שיש בה דין מיתה, אבל הרודף אחרי הפנויה, שאסורה רק בלאו שענשו מלקות (פרק א מהלכות אישות הלכה ה) אין מצילין אותה בנפשו. 70) במי שאנס נערה מאורסה. 71) "מקיש רוצח לנערה המאורסה, מה נערה המאורסה ניתן להצילה (מן העבירה והקלון) בנפשו, אף רוצח ניתן להצילו בנפשו", סנהדרין שם. וראה 'ספרי' כי־תצא רמג. 72) משמע שחייבים להושיע לה. 73) לשון הגמרא, שם.

11 יא. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר כָּל הָעֲרָיוֹת[74] חוּץ מִן
12 הַבְּהֵמָה[75]. אֲבָל הַזְּכוּר[76] - מַצִּילִין אוֹתוֹ בְּנֶפֶשׁ
13 הָרוֹדֵף, כִּשְׁאָר כָּל הָעֲרָיוֹת. אֲבָל הָרוֹדֵף אַחַר
14 הַבְּהֵמָה לְרָבְעָהּ, אוֹ שֶׁרָדַף לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשַׁבָּת
15 אוֹ לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה, אַף עַל פִּי שֶׁהַשַּׁבָּת וַעֲבוֹדָה
16 זָרָה עִקְּרֵי הַדָּת[77] - אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ[78], עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה[79]
17 וִיבִיאוּהוּ לְבֵית דִּין וִידִינוּהוּ וְיָמוּת.

74) בין חייבי מיתות בית־דין ובין חייבי כריתות מצילים אותם בנפש הרודף, אף־על־פי שהכתוב מדבר בנערה המאורסה בלבד. סנהדרין שם. 75) הרודף אחר הבהמה לרבעה, ואף־על־פי שזה דומה לעריות וחייב מיתה, שלא ניתן להציל בנפשו אלא בדבר שהוא ערוה, ויש בה קלון לנרדף, שם. 76) הרודף אחר הזכר לאנסו. 77) והמחלל את השבת דינו כעובד עבודה־זרה. 78) שלא כדעת רבי אלעזר ברבי שמעון שאמר: מחלל את השבת ניתן להצילו בנפשו, ושלא כדעת רבי שמעון בן יוחאי שאמר: עובד עבודה־זרה ניתן להצילו בנפשו. שם עג: 79) לאחר שהתרו בו וקיבל על עצמו התראה, כדין יתר חייבי מיתות בית־דין. ראה למעלה הלכה ה.

18 יב. רָדַף אַחַר עֶרְוָה וּתְפָשָׂהּ וְשָׁכַב עִמָּהּ וְהֶעֱרָהּ[80],
19 אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא גָּמַר בִּיאָתוֹ[81] - אֵין מְמִיתִין[82] אוֹתוֹ
20 עַד עָמְדוֹ בַּדִּין. רָדַף אַחַר עֶרְוָה, וַאֲחֵרִים הָיוּ רוֹדְפִין
21 אַחֲרָיו לְהַצִּילָהּ, וְאָמְרָה לָהֶם: הַנִּיחוּהוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא
22 יַהַרְגֻנִי[83] - אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ[84], אֶלָּא מַבְהִילִין אוֹתוֹ
23 וּמוֹנְעִין אוֹתוֹ מִלִּבְעֹל בְּאֵיבָרָיו[85]; וְאִם אֵינָן יְכוֹלִים
24 בְּאֵיבָרָיו - אֲפִלּוּ בְּנַפְשׁוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[86].

80) "הערא זו נכנסת עטרה". סנהדרין שם. 81) שלא הכניס את כל האבר. 82) אין מצילים אותו מגמר ביאה בנפשו של רודף, שהרי כבר נבעלה, ודינה כנעברה בה עבירה, שאין מצילים אותה בנפשו, שם עג. עג: 83) קודם שתשיגו אותו, מכיון שאתם רוצים להרוג אותו בגללי, שם. 84) שהרי אנוסה היא, ומתוך פחד אמרה כך. 85) על־ידי הכאת איבריו. 86) למעלה הלכה ז.

25 יג. כָּל הַיָּכוֹל לְהַצִּיל בְּאֵיבָר מֵאֵיבָרָיו וְלֹא טָרַח בְּכָךְ,
26 אֶלָּא הִצִּיל בְּנַפְשׁוֹ[87] שֶׁל רוֹדֵף וַהֲרָגוֹ - הֲרֵי זֶה שׁוֹפֵךְ
27 דָּמִים וְחַיָּב מִיתָה[88]; אֲבָל אֵין בֵּית דִּין מְמִיתִין
28 אוֹתוֹ[89].

87) מפני שזה קל לו יותר. 88) "נהרג עליו", סנהדרין עד. 89) מאחר שנתכוון להציל, אין כאן קבלת התראה, ומה שאמרו "נהרג עליו" הכוונה למיתה בידי שמים. (כסף־משנה).

29 יד. כָּל הַיָּכוֹל לְהַצִּיל[90] וְלֹא הִצִּיל - עוֹבֵר עַל 'לֹא
30 תַעֲמֹד[91] עַל דַּם רֵעֶךָ'. וְכֵן הָרוֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ טוֹבֵעַ
31 בַּיָּם[92], אוֹ לִסְטִים בָּאִים עָלָיו, אוֹ חַיָּה רָעָה בָּאָה
32 עָלָיו, וְיָכוֹל לְהַצִּילוֹ הוּא בְּעַצְמוֹ אוֹ שֶׁיִּשְׂכֹּר
33 אֲחֵרִים[93] לְהַצִּילוֹ, וְלֹא הִצִּיל; אוֹ שֶׁשָּׁמַע עוֹבְדֵי
34 כּוֹכָבִים אוֹ מוֹסְרִים מְחַשְּׁבִים עָלָיו רָעָה[94] אוֹ טוֹמְנִין
35 לוֹ פַּח, וְלֹא גָּלָה אֹזֶן חֲבֵרוֹ וְהוֹדִיעוֹ[95]; אוֹ שֶׁיָּדַע
36 בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ בְּאוֹנֵס שֶׁהוּא בָּא עַל חֲבֵרוֹ, וְיָכוֹל
37 לְפַיְּסוֹ בִּגְלַל חֲבֵרוֹ לְהָסִיר מַה שֶּׁבִּלְבּוֹ, וְלֹא פִּיְּסוֹ;
38 וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ[96] - הָעוֹשֶׂה אוֹתָם עוֹבֵר עַל
39 'לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ'[97].

90) חבירו מסכנה, ולאו דוקא מיד רודף. 91) ופשוטו של מקרא, שאם רואה חבירו בסכנה, לא יעמוד בחיבוק ידיים, אלא ישתדל בכל הדרכים להצילו. 92) והרואה יודע לשחות ויכול להצילו. ספרא קדושים פרק ד, ח וסנהדרין עג. 93) אף־על־פי שיש בזה טרחה, שם. 94) ומובן מאליו, שהניצול חייב לפרוע למציל מה שהוציא, שאין אדם חייב להציל חבירו בממון של עצמו, כשיש ממון לניצול, רא"ש, סנהדרין פרק ח. 95) טובע בים הוא דוגמה לאדם שכבר נתון בתוך הסכנה; לסטים באים עליו - דוגמה לסכנה המתקרבת לאדם; מוסרים מחשבים עליו רעה - הסכנה עדיין במחשבה בלבד, ובכולם דין אחד, שחייבים להציל. 96) אף־על־פי שבאותו כתוב אסרה

תורה ללכת רכיל ולגלות סוד, בכל זאת כאן כשסכנה אורבת לחבריו - הוא חייב לגלות ולהודיע לו. 97) כגון היודע עדות לחבירו ואינו מעידו, ספרא שם.

טו. הָרוֹאֶה רוֹדֵף[98] אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ אוֹ אַחַר עֶרְוָה[99] לְבָעֲלָהּ, וְיָכוֹל לְהַצִּיל וְלֹא הִצִּיל - הֲרֵי זֶה בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁהִיא 'וְקַצֹּתָה אֶת כַּפָּהּ', וְעָבַר עַל שְׁנֵי לָאוִין: עַל 'לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ'[100] וְעַל 'לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ'[101].

98) כי הכתוב מחייב את האדם להשתמש בכל האמצעים, כדי להציל את חבירו. 99) למעלה הלכה ז.

100) למעלה הלכה יא. 101) למעלה הלכה ח.

טז. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹקִין עַל לָאוִין אֵלּוּ מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַעֲשֶׂה[102] בָּהֶן - חֲמוּרִים הֵם; שֶׁכָּל הַמְאַבֵּד[103] נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל - כְּאִלּוּ אִבֵּד כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, וְכָל הַמְקַיֵּם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל - כְּאִלּוּ קִיֵּם כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ.

102) "ומנין לרודף אחר חבירו להורגו, ואחר הזכור ואחר נערה המאורסה, שחייב אתה להצילו בנפשו, תלמוד־לומר ולא תעמוד על דם רעך", ספרא שם. 103) ראה הלכות מתנות עניים פרק ח, הלכה י.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ח'־י"ד אלול ה'תשע"ה

יום ראשון ח' אלול ה'תשע"ה

הִלְכוֹת יִבּוּם וַחֲלִיצָה

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבאר בו דין המקדש אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו קדש, בני תערובות, הלך בעלה למדינה אחרת ושמעה שמת ונישאה ואחר כך בא.

א. מִי שֶׁקִּדֵּשׁ אַחַת מִשְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה מֵהֶן קִדֵּשׁ, וָמֵת וְלוֹ אָח אֶחָד חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן כְּדֵי לְהַתִּירָן לַאֲחֵרִים. הָיוּ לוֹ שְׁנֵי אַחִין - אֶחָד חוֹלֵץ לְאַחַת מֵהֶן בַּתְּחִלָּה, וְהַשֵּׁנִי מְיַבֵּם לַשְּׁנִיָּה עַל כָּל פָּנִים: אִם זוֹ הִיא שֶׁקִּדֵּשׁ אָחִיו - הֲרֵי יִבֵּם אוֹתָהּ; וְאִם אֵינָהּ אִשֶּׁת אָחִיו - הֲרֵי נָשָׂא אִשָּׁה מִשְּׁאָר הַנָּשִׁים, וַאֲחוֹתָהּ שֶׁהָיְתָה אִשֶּׁת אָחִיו כְּבָר נֶחְלְצָה. אֲבָל לֹא יְיַבֵּם הָאַחַת תְּחִלָּה, שֶׁמָּא הָאַחֶרֶת הִיא אִשֶּׁת אָחִיו וְנִמְצָא שֶׁנָּשָׂא קְרוֹבַת זְקוּקָתוֹ. קָדְמוּ שְׁנֵי הָאַחִים וְכָנְסוּ שְׁתֵּי הַיְבָמוֹת - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדָן.

ב. שְׁנַיִם שֶׁקִּדְּשׁוּ שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, זֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵי זוֹ קִדֵּשׁ וְזֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵי זוֹ קִדֵּשׁ, וּמֵתוּ שְׁנֵיהֶן, לָזֶה אָח וְלָזֶה אָח - זֶה חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן וְזֶה חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן. לָזֶה אָח אֶחָד וְלָזֶה שְׁנַיִם - הַיְחִידִי חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן בַּתְּחִלָּה, וְהַשְּׁנַיִם אֶחָד חוֹלֵץ רִאשׁוֹנָה וְהַשֵּׁנִי מְיַבֵּם; וְאִם קָדְמוּ וְכָנְסוּ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָן. וַאֲפִלּוּ הָיוּ כֹּהֲנִים; שֶׁהַחֲלִיצָה שֶׁחָלַץ הַיְחִידִי - מִסָּפֵק חָלַץ, וְהַחֲלוּצָה אֲסוּרָה לְכֹהֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וּבְסִפֵּק חֲלוּצָה לֹא גָזְרוּ.

ג. הָיוּ לָזֶה שְׁנֵי אַחִין וְלָזֶה שְׁנֵי אַחִין - אָחִיו שֶׁל זֶה חוֹלֵץ לָאַחַת, וְאָחִיו שֶׁל זֶה חוֹלֵץ לָאַחֶרֶת, וְאַחַר כָּךְ הָאָח הַשֵּׁנִי שֶׁל זֶה מְיַבֵּם חֲלוּצָתוֹ שֶׁל זֶה, וְהָאָח הַשֵּׁנִי שֶׁל זֶה מְיַבֵּם חֲלוּצָתוֹ שֶׁל זֶה. קָדְמוּ שְׁנֵיהֶן וְחָלְצוּ לִשְׁתֵּיהֶן - לֹא יְיַבְּמוּ שְׁנֵי הָאַחִין הָאֲחֵרִים, אֶלָּא אֶחָד חוֹלֵץ בַּתְּחִלָּה וְאָחִיו מְיַבֵּם לַשְּׁנִיָּה; וְאִם קָדְמוּ וְכָנְסוּ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָן.

ד. הָאִשָּׁה שֶׁהָיוּ לָהּ בָּנִים וְהָיוּ לְכַלָּתָהּ בָּנִים, וְנִתְעַבְּרָה הָאִשָּׁה וְנִתְעַבְּרָה כַּלָּתָהּ, וְיָלְדוּ שְׁתֵּיהֶן בְּמַחֲבוֹאָה אַחַת, וְנִתְעָרְבוּ שְׁנֵי הַיְלָדִים, וְהִגְדִּילוּ הַתַּעֲרוּבוֹת וְנָשְׂאוּ נָשִׁים וָמֵתוּ - כֵּיצַד הֵן נִתָּרוֹת? בְּנֵי הַכַּלָּה חוֹלְצִין לִשְׁתֵּיהֶן תְּחִלָּה וְלֹא מְיַבְּמִין; שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן סָפֵק שֶׁהִיא אֵשֶׁת אָחִיו וְתִהְיֶה מֻתֶּרֶת לוֹ, סָפֵק שֶׁהִיא אֵשֶׁת אָחִי אָבִיו וְהִיא עֶרְוָה עָלָיו. אֲבָל בְּנֵי הַזְּקֵנָה אוֹ חוֹלְצִין אוֹ מְיַבְּמִין; שֶׁאִם הִיא זוֹ אֵשֶׁת אָחִיו - הֲרֵי יִבְּמָהּ, וְאִם הִיא אֵשֶׁת בֶּן אָחִיו - מֻתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא לוֹ שֶׁכְּבָר נֶחְלְצָה.

ה. מֵתוּ הַבָּנִים הַיְדוּעִים שֶׁל זְקֵנָה וְשֶׁל כַּלָּתָהּ, וְהֲרֵי בְּנֵי הַתַּעֲרוּבוֹת קַיָּמִין - בְּנֵי הַתַּעֲרוּבוֹת לִנְשֵׁי בְּנֵי הַזְּקֵנָה חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין, שֶׁהִיא סְפֵק אֵשֶׁת אָחִי אָבִיו שֶׁהִיא עֶרְוָה עָלָיו, סְפֵק אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת לְיַבְּמָהּ; וְלִנְשֵׁי בְּנֵי הַכַּלָּה אֶחָד חוֹלֵץ בַּתְּחִלָּה וְאֶחָד מְיַבֵּם עַל כָּל פָּנִים: אִם בֶּן הַכַּלָּה הוּא שֶׁחָלַץ תְּחִלָּה - הֲרֵי חָלַץ אֵשֶׁת אָחִיו, וְהַשֵּׁנִי מִן הַתַּעֲרוּבוֹת הוּא בֶּן הַזְּקֵנָה וּמֻתָּר לוֹ לִשָּׂא אֵשֶׁת בֶּן אָחִיו אַחַר שֶׁנֶּחְלְצָה מִיַּבְּמָהּ; וְאִם זֶה שֶׁחָלַץ תְּחִלָּה הוּא בֶּן הַזְּקֵנָה - הֲרֵי חָלַץ לְאֵשֶׁת בֶּן אָחִיו וְלֹא עָשָׂה כְּלוּם, וְהַשֵּׁנִי מִן הַתַּעֲרוּבוֹת הוּא בֶּן הַכַּלָּה וַהֲרֵי יִבֵּם אֵשֶׁת אָחִיו.

ו. מִי שֶׁלֹּא שָׁהֲתָה אַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וְנִשֵּׂאת וְיָלְדָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן אִם בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן, וְהָיוּ לָהּ בָּנִים מִן הָרִאשׁוֹן וּמִן הַשֵּׁנִי, אִם מֵת זֶה הַבֵּן הַסָּפֵק - בְּנֵי הָרִאשׁוֹן וּבְנֵי הַשֵּׁנִי חוֹלְצִין לְאִשְׁתּוֹ וְלֹא מְיַבְּמִין; שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן שֶׁיָּבוֹא לְיַבֵּם, שֶׁמָּא אֵינוֹ אָחִיו מֵאָבִיו, וַהֲרֵי הוּא אָחִיו מֵאִמּוֹ בְּוַדַּאי, וְאִשֵּׁת אָחִיו מֵאִמּוֹ אֲסוּרָה עָלָיו לְעוֹלָם מִשּׁוּם עֶרְוָה. וְכֵן זֶה הַבֵּן הַסָּפֵק חוֹלֵץ לִנְשׁוֹתֵיהֶן וְלֹא מְיַבֵּם.

ז. הָיָה בֵּן לָרִאשׁוֹן וּבֵן לַשֵּׁנִי שֶׁלֹּא מֵאִשָּׁה זוֹ שֶׁנִּשֵּׂאת בְּתוֹךְ זְמַן, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי הַבֵּן הַסָּפֵק חוֹלֵץ לְאִשֶּׁת זֶה שֶׁמֵּת אוֹ מְיַבֵּם; שֶׁאִם אָחִיו מֵאָבִיו הוּא - הֲרֵי יִבֵּם אֶת אִשְׁתּוֹ, וְאִם אֵינוֹ אָחִיו מֵאָבִיו - הֲרֵי אֵין בֵּינֵיהֶן אַחֲוָה כְּלָל, לְפִיכָךְ מֻתָּר לוֹ לִשָּׂא אֶת אִשְׁתּוֹ.

ח. מֵת הַבֵּן הַסָּפֵק - אֶחָד מִשְּׁנֵי הַבָּנִים הַוַּדָּאִין חוֹלֵץ לְאִשְׁתּוֹ תְּחִלָּה, וְהַשֵּׁנִי מְיַבֵּם עַל כָּל פָּנִים: אִם אָחִיו הוּא - הֲרֵי יִבֵּם אֶת אִשְׁתּוֹ; וְאִם אֵינוֹ אָחִיו, וְהוּא בֶּן הָאָב הָאַחֵר - הֲרֵי נֶחְלְצָה מֵאַחִי בַּעְלָהּ.

ט. מִי שֶׁהָלַךְ בַּעְלָהּ לִמְדִינָה אַחֶרֶת, וְשָׁמְעָה שֶׁמֵּת וְנִשֵּׂאת, וְאַחַר כָּךְ בָּא הַבַּעַל הָרִאשׁוֹן, וּמֵתוּ שְׁנֵיהֶן, וְלָזֶה אַחִין וְלָזֶה אַחִין - אָחִיו שֶׁל זֶה וְאָחָיו שֶׁל זֶה חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין.

י. חָמֵשׁ נָשִׁים שֶׁהָיָה לְכָל אַחַת מֵהֶן בֵּן יָדוּעַ, וְנִתְעָרְבוּ חֲמִשְׁתָּן וְיָלְדוּ כְּאֶחָד בְּמַחֲבוֹאָה אַחַת חֲמִשָּׁה בָּנִים אֲחֵרִים וְנִתְעָרְבוּ הַיְלָדִים, וְהִגְדִּילוּ הַתַּעֲרוּבוֹת וְנָשְׂאוּ נָשִׁים, וּמֵתוּ חֲמִשָּׁה הָאֲנָשִׁים, וְנָפְלוּ חֲמֵשׁ הַנָּשִׁים לִפְנֵי חֲמִשָּׁה הַבָּנִים הַוַּדָּאִין, שֶׁאֵין אֶחָד מֵהֶן יוֹדֵעַ אֵי זוֹ הִיא אֵשֶׁת אָחִיו - כֵּיצַד תַּקָּנָתָן? אַרְבַּע מֵהֶן חוֹלְצִין לְאַחַת תְּחִלָּה, וַהֲחֲמִישִׁי יִשָּׂא זוֹ שֶׁנֶּחְלְצָה אַרְבַּע חֲלִיצוֹת עַל כָּל פָּנִים.

יא. כֵּיצַד? אִם אֵשֶׁת אָחִיו הִיא - הֲרֵי יִבֵּם אוֹתָהּ; וְאִם אֵינָהּ אֵשֶׁת אָחִיו - הֲרֵי הִיא אֵשֶׁת אָח אֶחָד מֵאַרְבָּעָה, וַהֲרֵי חָלְצוּ לָהּ אַרְבָּעְתָּן תְּחִלָּה. וְכֵן הַשְּׁנִיָּה - חוֹלְצִין לָהּ אַרְבָּעָה, וְהָאֶחָד מִן הָאַרְבָּעָה יִהְיֶה זֶה שֶׁנָּשָׂא הָרִאשׁוֹנָה, וַהֲחֲמִישִׁי יִשָּׂאֶנָּה. עַד שֶׁנִּמְצְאוּ הַבָּנִים הַחֲמִשָּׁה נָשְׂאוּ הֶחָמֵשׁ נָשִׁים אַחַר שֶׁנֶּחְלְצָה כָּל אַחַת מֵהֶן אַרְבַּע חֲלִיצוֹת.

יב. וּלְעוֹלָם הִזָּהֵר בְּכָל הַסְּפֵקוֹת הַלָּלוּ בְּעִקָּרִים אֵלּוּ: שֶׁכָּל מִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לְךָ שֶׁמָּא בַּת חֲלִיצָה הִיא לְאִישׁ זֶה אוֹ אֵינָהּ צְרִיכָה לַחֲלִיצָה מִמֶּנּוּ - אֵינָהּ נִתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא לְזָר עַד שֶׁיַּחֲלֹץ לָהּ אוֹתוֹ הָאִישׁ. וְכָל מִי שֶׁיִּסְתַּפֵּק לְךָ שֶׁמָּא בִּיאָתָהּ אֲסוּרָה עַל אִישׁ זֶה, בֵּין מִדִּבְרֵי תּוֹרָה בֵּין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - אֵינָהּ מִתְיַבֶּמֶת לוֹ. וְכֹל שֶׁנֶּחְלְצָה חֲלִיצָה מְעֻלָּה אוֹ נִבְעֲלָה בְּעִילָה כְּשֵׁרָה - הֵתִּירָה צָרָתָהּ לְזָר.

יג. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ תָּבִין וְתוֹרֶה בְּכָל הַסְּפֵקוֹת שֶׁיִּאָרְעוּ לְעִנְיַן יִבּוּם וַחֲלִיצָה. שֶׁהֲרֵי בֵּאַרְנוּ כָּל הָעִקָּרִין שֶׁעֲלֵיהֶן תִּסְמֹךְ, וְתֵדַע מִי הוּא שֶׁחוֹלֵץ וּמִי הוּא שֶׁמְּיַבֵּם, וּמִי הִיא הַפְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם וּמִי הִיא הָרְאוּיָה לְיַבֵּם.

סִלְקוּ הִלְכוֹת יִבּוּם וַחֲלִיצָה בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

יום שני ט' אלול ה'תשע"ה

הִלְכוֹת נַעֲרָה בְתוּלָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת. שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) לִקְנֹס הַמְפַתֶּה. ב) שֶׁיִּשָּׂא הָאוֹנֵס אֲנוּסָתוֹ. ג) שֶׁלֹּא יְגָרֵשׁ הָאוֹנֵס. ד) שֶׁתֵּשֵׁב אֵשֶׁת מוֹצִיא שֵׁם רַע תַּחַת בַּעְלָהּ לְעוֹלָם. ה) שֶׁלֹּא יְגָרֵשׁ מוֹצִיא שֵׁם רַע אֶת אִשְׁתּוֹ.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) ביאר בו רבינו דין הקנס באונס ובמפתה, נישואיהם עם האנוסה והמפותה, קטנה פחותה מבת שלוש או בוגרת אם יש להן קנס, והנערות שיש להן קנס ושאין להן, בא עליה ומתה קודם שתעמוד בדין.

א. מִי שֶׁפִּתָּה בְּתוּלָה[2] - קוֹנְסִין אוֹתוֹ מִשְׁקַל חֲמִשִּׁים סְלָעִים שֶׁל כֶּסֶף מְזֻקָּק[3]. וְהוּא הַנִּקְרָא[4] קֶנֶס[5]. וְכֵן אִם אָנַס אוֹתָהּ[6]. וּקְנָס זֶה מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה[7] חֲמִשִּׁים כָּסֶף.

2) מאחר שלוש שנים עד שתבגור.3) כסף טהור, שאין בו תערובת של נחושת או מתכת אחרת. 4) בלשון חכמים. 5) עונש ממון. 6) משלם קנס. 7) האנוסה.

ב. וְאֵי זֶה הוּא מְפַתֶּה, וְאֵי זֶה הוּא אוֹנֵס? מְפַתֶּה - לִרְצוֹנָהּ, אוֹנֵס - שֶׁבָּא עָלֶיהָ בְּעַל כָּרְחָהּ. כָּל הַנִּבְעֶלֶת בַּשָּׂדֶה - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת אֲנוּסָה, וְדָנִין אוֹתָהּ בְּדִין אֲנוּסָה, עַד שֶׁיָּעִידוּ הָעֵדִים שֶׁבִּרְצוֹנָהּ נִבְעֲלָה. וְכָל הַנִּבְעֶלֶת בָּעִיר - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת מְפַתָּה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא זָעֲקָה, עַד שֶׁיָּעִידוּ הָעֵדִים שֶׁהִיא אֲנוּסָה, כְּגוֹן שֶׁשָּׁלַף לָהּ חֶרֶב וְאָמַר לָהּ: אִם תִּזְעַקִי אֶהֱרֹג אוֹתָךְ.

ג. הַמְפַתֶּה שֶׁלֹּא רָצְתָה לְהִנָּשֵׂא לַמְפַתֶּה, אוֹ שֶׁלֹּא רָצָה אָבִיהָ לִתְּנָהּ לוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא רָצָה הוּא לִכְנֹס - הֲרֵי

זֶה נוֹתֵן קְנָס[8] וְהוֹלֵךְ, וְאֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לִכְנֹס. וְאִם רָצוּ וּכְנָסָהּ - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם קְנָס[9], אֶלָּא כּוֹתֵב לָהּ כְּתֻבָּה כִּשְׁאָר הַבְּתוּלוֹת[10]. אֲבָל הָאֲנוּסָה שֶׁלֹּא רָצְתָה הִיא אוֹ אָבִיהָ לְהִנָּשֵׂא לָאוֹנֵס - הָרְשׁוּת בְּיָדָם[11], וְנוֹתֵן קְנָס וְהוֹלֵךְ. רָצְתָה הִיא וְאָבִיהָ וְלֹא רָצָה הוּא - כּוֹפִין אוֹתוֹ וְכוֹנֵס וְנוֹתֵן קְנָס[12]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה - הֲרֵי זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה. אֲפִלּוּ הִיא חִגֶּרֶת אוֹ סוֹמֶא אוֹ מְצֹרַעַת - כּוֹפִין אוֹתוֹ לִכְנֹס. וְאֵינוֹ מוֹצִיא לִרְצוֹנוֹ לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו - הֲרֵי זוֹ מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה.

8) מחוץ לדמי בושת ופגם. 9) אבל בושת ופגם נותן מיד לאביה בין נשאה בין לא נשאה. 10) שכתובתן מאתיים דינר, ואף על פי שכבר בעולה היא בשעת נישואיה, אין אומרים כתובתה מנה (מאה דינר), כדין כתובת בעולה, שאם כן לקתה מידת הדין, ונמצא חוטא נשכר, שהרי בתולה הייתה והוא פגמה, ואין זה בדין שירוויח בחטאו. 11) "ולו תהיה לאשה" תהיה - מדעתה. 12) ומוסיף גם בושת, צער ופגם.

ד. וְאֵין לָהּ כְּתֻבָּה. שֶׁלֹּא תִּקְּנוּ חֲכָמִים כְּתֻבָּה לָאִשָּׁה אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה קַלָּה בְּעֵינָיו לְהוֹצִיאָהּ, וְזֶה אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ[13].

13) שהרי מוזהר הוא בתורה לא לשלחה כל ימיו, ואין חוששים שמא יצערנה כל כך עד שתאמר לו איני רוצה בך.

ה. הָיְתָה אֲנוּסָה זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו, אֲפִלּוּ מֵחַיָּבֵי עֲשֵׂה[14] וַאֲפִלּוּ שְׁנִיָּה[15] - הֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׂאֶנָּה[16]. וְכֵן אִם נִמְצָא בָּהּ דְּבַר זִמָּה אַחַר שֶׁכָּנַס[17] - הֲרֵי זֶה יְגָרְשֶׁנָּה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה - אִשָּׁה הָרְאוּיָה לוֹ.

14) שאיסור ביאתן אינו אלא במצות עשה בלבד. 15) שאיסור ביאתה אינה אלא מדברי סופרים בלבד. 16) שנאמר: "ולו תהיה לאשה" - באשה הראוייה לקיימה הכתוב מדבר. 17) שזינתה תחתיו ונאסרה עליו.

ו. כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁאָנַס בְּתוּלָה אוֹ שֶׁפִּתָּהּ אוֹתָהּ - הֲרֵי זֶה לֹא יִכְנֹס; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצֻוֶּה לִקַּח אֶת הַבְּתוּלָה[18], וּבְשָׁעָה שֶׁיִּשָּׂא זוֹ אֵינָהּ בְּתוּלָה[19]. וְאִם כָּנַס - יוֹצִיא בְּגֵט[20].

18) "והוא אשה בבתוליה יקח". 19) ובעולה לכהן גדול היא מחייבי עשה. 20) ואפילו אנוסת עצמו או מפותת עצמו, בכלל האיסור.

ז. אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר בְּאוֹנֵס 'לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ' - כֵּיוָן שֶׁקְּדָמוֹ עֲשֵׂה[21], שֶׁנֶּאֱמַר 'וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה'[22], הֲרֵי זֶה נִתָּקוֹ לַעֲשֵׂה. וְנִמְצֵאת זוֹ מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁנִּתְּקָה לַעֲשֵׂה, שֶׁאֵין לוֹקִין עָלֶיהָ אֶלָּא אִם לֹא קִיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין. לְפִיכָךְ, הָאוֹנֵס שֶׁעָבַר וְגֵרֵשׁ - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהַחֲזִיר, וְאֵינוֹ לוֹקֶה[23]. מֵתָה גְּרוּשָׁתוֹ קֹדֶם שֶׁיַּחֲזִירֶנָּה, אוֹ נִתְקַדְּשָׁה לְאַחֵר[24], אוֹ שֶׁהָיָה כֹּהֵן שֶׁאָסוּר בִּגְרוּשָׁה - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה; שֶׁהֲרֵי עָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְקַיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ[25].

21) שנכתב העשה בתורה לפני הלאו. 22) זו מצות עשה, ובסוף אותו פסוק נאמר: "לא יוכל שלחה". 23) שהעשה: ולו תהיה לאשה - "היא כפרתו ותקנתו על עבירת הלאו". 24) שאסור לו להחזירה. 25) "כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה, קיים עשה שבה - פטור, לא קיים עשה שבה (ואף על פי שלא בטלה בידיים, כגון במקרה שלפנינו, שמתה ואינו יכול להחזירה) - חייב".

ח. אֵין הָאוֹנֵס אוֹ הַמְפַתֶּה חַיָּב בִּקְנָס עַד שֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ [כְּדַרְכָּהּ] וּבְעֵדִים[26], וְאֵינוֹ צָרִיךְ הַתְרָאָה[27]. וּמֵאֵימָתַי יִהְיֶה לְבַת קְנָס? מֵאַחַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים גְּמוּרוֹת עַד שֶׁתִּבְגַּר. נִבְעֲלָה בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ שָׁנִים - אֵין בִּיאָתָהּ בִּיאָה[28]. בָּא עָלֶיהָ מִשֶּׁבָּגְרָה - אֵין לָהּ קְנָס; שֶׁנֶּאֱמַר: נַעֲרָה בְּתוּלָה - לֹא הַבּוֹגֶרֶת.

26) שאם אין עדים אפילו יודה מעצמו אינו משלם קנס. 27) אל תעשה זה, שאם תעשה תתחייב קנס, שלא מצאנו התראה אלא במיתה או במלקות. 28) שבתוליה חוזרים.

ט. וְאַחַת שֶׁיֵּשׁ לָהּ אָב וְאַחַת שֶׁאֵין לָהּ אָב יֵשׁ לָהּ קְנָס. וְאֵלּוּ שֶׁאֵין לָהֶן קְנָס: הַבּוֹגֶרֶת, וְהַמְמָאֶנֶת[29], וְהָאֵילוֹנִית[30], וְהַשּׁוֹטָה וְהַחֵרֶשֶׁת[31], וּמִי שֶׁיָּצָא עָלֶיהָ שֵׁם רַע בְּיַלְדוּתָהּ וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהֵעִידוּ שֶׁהָבְעָה אוֹתָן לִזְנוּת עִמָּהּ, וְהַמְגֹרֶשֶׁת מִן הַנִּשּׂוּאִין וַעֲדַיִן הִיא נַעֲרָה בְּתוּלָה[32]. אֲבָל הַמְגֹרֶשֶׁת מִן הָאֵרוּסִין[33]: אִם נֶאֱנָסָה - יֵשׁ לָהּ קְנָס, וּקְנָסָהּ לְעַצְמָהּ[34]; וְאִם נִתְפַּתְּתָה - אֵין לָהּ קְנָס[35].

29) יתומה קטנה שהשיאוה אמה או אחיה ומיאנה אחרי כן בבעלה. ואין לה קנס שאינה בחזקת בתולה הואיל ונישאת. 30) והטעם, כי האילונית אין לה ימי נערות אלא מקטנותה תצא לבגר. 31) שאינן בנות דעת ואינן בחזקת בתולות. 32) כגון שנכנסה לחופה ומיד גרשה בעלה בחזקת שלא נבעלה, ובכל זאת אין לה קנס, כי כל שנכנסה לחופה הרי היא כבעולה. 33) שבחזקת בתולה היא. 34) שנאמר בקנס: "אשר לא אורשה" - "לא אורשה, לאביה", אורשה, לעצמה, אבל בושת ופגם - לאביה, שאין האירוסין מוציאים מרשות האב. 35) שהרי נתרצית ומחלה לו קנסה הראוי לה.

י. הַגִּיּוֹרֶת וְהַשְּׁבוּיָה וְהַמְשֻׁחְרֶרֶת[36]: אִם נִתְגַּיְּרָה וְנִכְפְּדִית וְנִשְׁתַּחְרְרָה וְהִיא בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים אוֹ פָּחוֹת - יֵשׁ לָהּ קְנָס[37], וְאִם הָיְתָה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד כְּשֶׁנִּתְגַּיְּרָה אוֹ כְּשֶׁנִּכְפְּדִית אוֹ כְּשֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה - אֵין לָהּ קְנָס; הוֹאִיל וּבִיאָתָן בִּיאָה - הֲרֵי הֵן כִּבְעוּלוֹת[38].

36) "שפחה כנענית" שנשתחררה. 37) לפי שבחזקת בתולות הן, ואפילו אם נבעלו, סופן לחזור בתולות כשאר

הבתולות. 38) "כיוון שראויות לביאה בחזקת הפקר הן ונבעלות בגיותן והשבוייה בשבייתה".

יא. הָיְתָה בְּתוּלָה זוֹ אֲסוּרָה עַל הָאוֹנֵס אוֹ הַמְפַתֶּה: אִם הָיְתָה אַחַת מֵחַיָּבֵי כְּרֵתוֹת[39], כְּגוֹן אֲחוֹתוֹ אוֹ דּוֹדָתוֹ וְהַנִּדָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[40], אוֹ שֶׁהָיְתָה מֵחַיָּבֵי לָאוִין[41]: אִם הִתְרוּ בּוֹ - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם קְנָס, שֶׁאֵין אָדָם לוֹקֶה[42] וּמְשַׁלֵּם[43]; וְאִם לֹא הָיְתָה שָׁם הַתְרָאָה[44] - הוֹאִיל וְאֵינוֹ חַיָּב מַלְקוּת[45], הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם קְנָס.

39) שחייבה תורה על ביאתה עונש כרת. 40) והן האמורות בפרשת אחרי מות. 41) שנאסרה ביאתן בתורה ולא חייבה עליהם עונש כרת אלא מלקות בלבד. 42) שגם חייבי כריתות, שיש בהן איסור לא תעשה אם התרו בהם לוקים ונפטרו מידי כריתותם, שאם עשו תשובה אחר שלקו - בית דין של מעלה מוחל להם. 43) שנאמר: "והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעתו" - "משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות", ובסמוך לו נכתב: ארבעים יכנו, שמחייבים אותו הכאה ולא ממון. 44) שלא הזהירוהו העדים: "אל תעשה כך, שזוהי עבירה וחייב אתה עליה מלקות". 45) שאין מלקות בלא התראה.

יב. הָיְתָה מֵחַיָּבֵי עֲשֵׂה אוֹ שְׁנֵיהָ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[46] שֶׁאֲסוּרָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, בֵּין הִתְרוּ בּוֹ בֵּין לֹא הִתְרוּ בּוֹ - חַיָּב בִּקְנָס, שֶׁאֵין כָּאן מַלְקוּת[47].

46) כגון חלוצה לכהן ונתינה לישראל. 47) אין מלקות אלא באיסור "לא תעשה", ולא בחייבי עשה, וכל שכן שאין מלקות באלה שאינן אסורות אלא מדברי סופרים.

יג. הָיְתָה מֵחַיָּבֵי מִיתַת בֵּית דִּין[48], כְּגוֹן בִּתּוֹ[49] וְאֵשֶׁת בְּנוֹ[50] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, בֵּין הִתְרוּ בּוֹ בֵּין לֹא הִתְרוּ בּוֹ[51] - פָּטוּר מִן הַקְּנָס. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן[52] - עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ[53]. הָא[54] אִם הָיָה שָׁם אָסוֹן[55] - אֵין שָׁם עָנֶשׁ[56]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַרִיגַת הָאִשָּׁה בִּשְׁגָגָה[57], שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְכַּוְּנוּ לָהּ[58], שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁלֹּא חִלֵּק הַכָּתוּב בְּאָסוֹן בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד לְפָטְרוֹ מִן הַתַּשְׁלוּמִין. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: מַכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה, וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת. מַה מַּכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה לֹא חָלַק הַכָּתוּב בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד לְחַיְּבוֹ בְּתַשְׁלוּמִין[59], אַף מַכֵּה נֶפֶשׁ אָדָם לֹא חָלַק הַכָּתוּב בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד לְפָטְרוֹ מִן הַתַּשְׁלוּמִין.

48) ארבע מיתות נמסרו לבית דין של מטה לדון בהם על עבירות חמורות. 49) שאם בא עליה נידון בשריפה. 50) שאם בא עליה עונשו סקילה. 51) שפטור מעונש מיתה. 52) שנגף אשה הרה ויצאו ילדיה ולא מתה. 53) חייב לשלם דמי וולדות לבעל. 54) אבל. 55) שמתה האשה. 56) תשלומי דמי וולדות "שהרי נתחייב בדין גדול מזה". 57) ואינו חייב מיתה עליה. 58) שכל אחד נתכוון רק לחבירו, ולא לאשה. 59) שאין עונש מיתה למכה בהמה אלא עונש ממון בלבד, ואפילו בשוגג חייב לשלם שנאמר: פצע תחת פצע - לחייב על השוגג כמזיד.

יד. וְכֵן הַדִּין לְכָל עֲבֵרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מִיתַת בֵּית דִּין, שֶׁאֵין בָּהּ תַּשְׁלוּמִין[60].

60) כגון החובל בחברו בשבת (שחייב מיתת בית דין משום מפרק, אפילו היה שוגג פטור מן התשלומין או שזרק חץ בשבת מתחילת ארבע לסוף ארבע (אמות) וקרע בגד חבירו בהליכתו פטור מלשלם מפני שזריקת חץ בשבת ברשות הרבים היא עוון מיתת בית דין.

טו. בָּא עָלֶיהָ[61] וָמֵתָה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַקְּנָס; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה - לֹא לַאֲבִי הַמֵּתָה[62]. וְהוּא, שֶׁתָּמוּת קֹדֶם שֶׁתַּעֲמֹד בַּדִּין[63].

61) על כל נערה בתולה הכשרה לו. 62) אבי הנערה - משמע שהיא קיימת. 63) אבל עמדה בדין ותבעתו ואחרי כן מתה הרי זה חייב בקנס, שמשעה שעמדה בדין זכה בו האב.

יום שלישי י' אלול ה'תשע"ה

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) כלל בו דין המפתה שמשלם שלושה דברים והאונס חמשה, דין באו עליה שנים אחד כדרכה וכו', הנערות שאין להן בושת ופגם וצער, שאינו משלם קנס בהודאת פיו, אמרה אנסת אותי והוא מכחישה, שלשה דברים של מפתה וחמשה של אונס למי הם לאב או לבת, הכינה עצמה לכך לזנות אם חייב האונס בקנס.

א. חֲמִשִּׁים כֶּסֶף שֶׁל קְנָס הֵם דְּמֵי הַנַּאַת שְׁכִיבָה בִּלְבַד. וְחַיָּב הַמְפַתֶּה לִתֵּן בּשֶׁת וּפְגָם יוֹתֵר עַל הַקְּנָס הַקָּצוּב בַּתּוֹרָה. יָתֵר עָלָיו הָאוֹנֵס, שֶׁהוּא נוֹתֵן אֶת הַצַּעַר. שֶׁהַנִּבְעֶלֶת בִּרְצוֹנָהּ אֵין לָהּ צַעַר, וַאֲנוּסָה יֵשׁ לָהּ צַעַר. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בָּאֲנוּסָה: תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ.

ב. נִמְצָא הַמְפַתֶּה מְשַׁלֵּם שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים: קְנָס וּבּשֶׁת וּפְגָם; וְהָאוֹנֵס - אַרְבָּעָה: קְנָס וּבּשֶׁת וְצַעַר וּפְגָם.

ג. קְנָס שָׁוֶה בַּכֹּל. אֶחָד הַבָּא עַל בַּת כֹּהֵן גָּדוֹל וְאֶחָד הַבָּא עַל בַּת גֵּר אוֹ מַמְזֵר - קְנָסָהּ חֲמִשִּׁים כֶּסֶף. אֲבָל הַבּשֶׁת וְהַפְּגָם וְהַצַּעַר אֵינָן שָׁוִין לַכֹּל, וּצְרִיכִין שׁוּמָא.

ד. כֵּיצַד שָׁמִין הַבּשֶׁת? הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ. שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה מְבַיֵּשׁ נַעֲרָה חֲשׁוּבָה וּמִמִּשְׁפָּחָה מְיֻחֶסֶת לְמְבַיֵּשׁ קְטַנָּה עֲנִיָּה בְּזוּיָה, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה מִתְבַּיֵּשׁ מֵאָדָם חָשׁוּב וְגָדוֹל לְמִתְבַּיֵּשׁ מֵאֶחָד מֵהַנְּבָלִים וְקַל מִן הַקַּלִּים.

ה. וּלְפִי זֶה רוֹאִין הַדַּיָּנִין מַעֲלָתוֹ וּמַעֲלָתָהּ, וְשָׁמִין

כַּמָּה מָמוֹן רָאוּי לְאָבִיהָ וּלְמִשְׁפַּחְתָּהּ לִתֵּן וְלֹא יֵאָרַע לָהֶן דָּבָר זֶה מֵאָדָם זֶה, וְכָמוֹהוּ חַיָּב לְשַׁלֵּם.

ו. פְּגָם - לְפִי יָפְיָהּ. רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִלּוּ הִיא שִׁפְחָה נִמְכֶּרֶת בַּשּׁוּק, כַּמָּה הִיא שָׁוָה בְּעוּלָה וְכַמָּה הָיְתָה שָׁוָה בְּתוּלָה; שֶׁאָדָם רוֹצֶה לִקְנוֹת שִׁפְחָה בְּתוּלָה, לִתְּנָהּ לְעַבְדּוֹ שֶׁהוּא רוֹצֶה בַּהֲנָיָתוֹ וְטוֹבָתוֹ; וְרוֹאִין כַּמָּה פָּחֲתָה וִישַׁלֵּם. צַעַר - לְפִי קַטְנוּתָהּ וּבִנְיַן גּוּפָהּ, וּלְפִי שָׁנָיו וְגוּפוֹ. אוֹמְדִין כַּמָּה הָאָב רוֹצֶה לִתֵּן וְלֹא תִּצְטַעֵר זוֹ מִזֶּה, וְיִתֵּן.

ז. הַמְפַתֶּה נוֹתֵן בֹּשֶׁת וּפְגָם מִיָּד, וְאֵינוֹ נוֹתֵן הַקְּנָס אֶלָּא אִם כֵּן לֹא נִשָּׂאָהּ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם מָאֵן יְמָאֵן אָבִיהָ לְתִתָּהּ לוֹ, כֶּסֶף יִשְׁקֹל. אֲבָל הָאוֹנֵס נוֹתֵן אַרְבָּעָה דְּבָרִים מִיָּד וְכוֹנֵס. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁתִּרְצֶה לְהִתְגָּרֵשׁ אוֹ תִּתְאַלְמֵן - אֵין לָהּ כְּלוּם.

ח. בָּאוּ עָלֶיהָ שְׁנַיִם, אֶחָד כְּדַרְכָּהּ וְאֶחָד שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ: זֶה שֶׁבָּא עָלֶיהָ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, אִם הוּא רִאשׁוֹן - חַיָּב בְּבֹשֶׁת וּפְגָם, וְאִם הוּא אַחֲרוֹן - חַיָּב בְּבֹשֶׁת בִּלְבַד, שֶׁכְּבָר נִפְגְּמָה; וְזֶה שֶׁבָּא עָלֶיהָ כְּדַרְכָּהּ, בֵּין רִאשׁוֹן בֵּין אַחֲרוֹן - חַיָּב בְּקָנָס וּבִשְׁאָר הַדְּבָרִים, אֲבָל אֵין בֹּשֶׁת וּפְגָם שֶׁל בַּת שֶׁלֹּא נִבְעֲלָה כְּלָל כְּבֹשֶׁת וּפְגָם זוֹ שֶׁנִּבְעֲלָה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ.

ט. כְּבָר הוֹדַעְנוּ הַבָּנוֹת שֶׁאֵין לָהֶן קְנָס, וְעֶשֶׂר הֵן: הַבּוֹגֶרֶת, וְהַמְמָאֶנֶת, וְהַמְגֹרֶשֶׁת, וְהָאֵילוֹנִית, וְהַשּׁוֹטָה, וְהַחֵרֶשֶׁת, וְהַגִּיּוֹרֶת, וְהַשְּׁבוּיָה, וְהַמְשֻׁחְרֶרֶת, וְהַיּוֹצֵא עָלֶיהָ שֵׁם רָע. וּשְׁאָר הַבָּנוֹת יֵשׁ לָהֶן קְנָס.

י. כָּל בַּת שֶׁיֵּשׁ לָהּ קְנָס - יֵשׁ לָהּ בֹּשֶׁת וּפְגָם; וְאִם הִיא אֲנוּסָה - יֵשׁ לָהּ צַעַר. וְכָל בַּת שֶׁאֵין לָהּ קְנָס - כָּךְ אֵין לָהּ לֹא בֹּשֶׁת וְלֹא פְּגָם, אִם נִתְפַּתְּתָה, וְכֵן אִם נֶאֱנְסָה; חוּץ מִבּוֹגֶרֶת וּמְמָאֶנֶת וְשׁוֹטָה וְחֵרֶשֶׁת.

יא. כֵּיצַד? הָאוֹנֵס אֶת הַבּוֹגֶרֶת וְאֶת הַמְמָאֶנֶת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָהֶן קְנָס - יֵשׁ לָהֶן בֹּשֶׁת וּפְגָם וָצַעַר. וְהָאוֹנֵס שׁוֹטָה אוֹ חֵרֶשֶׁת - מְשַׁלֵּם צַעַר בִּלְבַד. אֲבָל הַמְפַתֶּה אֶת כֻּלָּן - פָּטוּר מִכְּלוּם.

יב. אֵין אָדָם מְשַׁלֵּם קְנָס בְּכָל מָקוֹם בְּהוֹדָאַת פִּיו, אֶלָּא עַל פִּי עֵדִים. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר: אָנַסְתִּי אוֹ פִּתִּיתִי בִּתּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם קְנָס. אֲבָל מְשַׁלֵּם בֹּשֶׁת וּפְגָם בְּהוֹדָאַת פִּיו. וְכֵן בַּת שֶׁתָּבְעָה אִישׁ בְּדִין וְאָמְרָה לוֹ: אָנַסְתָּ אוֹ פִּתִּיתָ אוֹתִי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה, הָיָה מְשַׁלֵּם לָהּ בֹּשֶׁת וּפְגָם וָצַעַר עַל פִּי עַצְמוֹ.

יג. אָמְרָה לוֹ: אָנַסְתָּ אוֹתִי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא כִּי אֶלָּא פִּתִּיתִי - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה עַל דְּמֵי הַצַּעַר, וּמְשַׁלֵּם בֹּשֶׁת וּפְגָם; שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בְּמִקְצָת הַטַּעֲנָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

יד. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁל מְפַתֶּה וְאַרְבָּעָה שֶׁל אוֹנֵס - הֲרֵי הֵן שֶׁל אָב, שֶׁכָּל שְׁבַח נְעוּרִים לוֹ. וְאִם אֵין לָהּ אָב - הֲרֵי הֵן שֶׁל עַצְמָהּ.

טו. מְפַתָּה אוֹ אֲנוּסָה שֶׁלֹּא תָּבְעָה עַד שֶׁבָּגְרָה, אוֹ עַד שֶׁנִּשֵּׂאת, אוֹ עַד שֶׁמֵּת הָאָב - הָאַרְבָּעָה דְּבָרִים אוֹ הַשְּׁלֹשָׁה שֶׁלָּהּ. עָמְדָה בַּדִּין וְתָבְעָה אוֹתָן, וְאַחַר כָּךְ בָּגְרָה אוֹ שֶׁנִּשֵּׂאת - הֲרֵי הֵן שֶׁל אָב. וְאִם מֵת הָאָב אַחַר עֲמִידָתָהּ בַּדִּין - הֲרֵי הֵן שֶׁל אַחִין, שֶׁהֵן יוֹרְשֵׁי הָאָב; שֶׁמֵּעֵת שֶׁעָמְדָה בַּדִּין זָכָה בָּהֶן הָאָב.

טז. הַבַּת שֶׁנִּתְאָרְסָה וְנִתְגָּרְשָׁה - קְנָסָהּ לְבַדּוֹ לְעַצְמָהּ. נֶאֱנְסָה אוֹ נִתְפַּתְּתָה וְאַחַר כָּךְ נִתְקַדְּשָׁה לְאַחֵר - קְנָסָהּ וּשְׁאָר הַדְּבָרִים לְאָבִיהָ, שֶׁאֵין הָאֵרוּסִין מוֹצִיאִין מֵרְשׁוּת אָב.

יז. אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ - שֶׁלֹּא יֹאמַר הָאָב: הוֹאִיל וְלֹא חִיְּבָה תּוֹרָה מִפַּתֶּה וְאוֹנֵס אֶלָּא שֶׁיִּתֵּן מָמוֹן לָאָב, הֲרֵינִי שׁוֹכֵר בִּתִּי הַבְּתוּלָה לָזֶה לָבוֹא עָלֶיהָ בְּכָל מָמוֹן שֶׁאֶרְצֶה, אוֹ אַנִּיחַ זֶה לָבוֹא עָלֶיהָ בְּחִנָּם, שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְאָדָם לִמְחֹל מָמוֹנוֹ לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה; לְכָךְ נֶאֱמַר: אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ. שֶׁזֶּה שֶׁחִיְּבָה תּוֹרָה לְאוֹנֵס וְלִמְפַתֶּה מָמוֹן וְלֹא מַלְקוּת - בְּשֶׁאֵרַע הַדָּבָר מִקְרֶה, שֶׁלֹּא מִדַּעַת אָבִיהָ וְלֹא הִכִּינָה עַצְמָהּ לְכָךְ, שֶׁדָּבָר זֶה אֵינוֹ הוֹוֶה תָּמִיד וְאֵינוֹ מָצוּי; אֲבָל אִם הִנִּיחַ בִּתּוֹ הַבְּתוּלָה מוּכֶנֶת לְכָל מִי שֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ - גּוֹרֵם שֶׁתִּמָּלֵא הָאָרֶץ זִמָּה, וְנִמְצָא הָאָב נוֹשֵׂא בִּתּוֹ וְהָאָח נוֹשֵׂא אֲחוֹתוֹ, שֶׁאִם תִּתְעַבֵּר וְתֵלֵד - לֹא יְוֻדַּע בֶּן מִי הוּא. וְהַמַּכִּין בִּתּוֹ לְכָךְ - הֲרֵי הִיא קְדֵשָׁה, וְלוֹקֶה הַבּוֹעֵל וְהַנִּבְעֶלֶת מִשּׁוּם 'לֹא תִהְיֶה קְדֵשָׁה'. וְאֵין קוֹנְסִין אוֹתוֹ. שֶׁלֹּא חִיְּבָה תּוֹרָה קְנָס אֶלָּא לְאוֹנֵס וּמְפַתֶּה; אֲבָל זוֹ שֶׁהִכִּינָה עַצְמָהּ לְכָךְ, בֵּין מִדַּעְתָּהּ בֵּין מִדַּעַת אָבִיהָ - הֲרֵי זוֹ קְדֵשָׁה. וְאִסּוּר קְדֵשָׁה אֶחָד הוּא בֵּין בִּבְתוּלָה בֵּין בִּבְעוּלָה. לְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁהַיּוֹצֵא עָלֶיהָ שֵׁם רָע בְּיַלְדוּתָהּ - אֵין לָהּ קְנָס, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; שֶׁהֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת שֶׁהִפְקִירָה עַצְמָהּ לְדָבָר זֶה בִּרְצוֹנָהּ.

יום רביעי י"א אלול ה'תשע"ה

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) ביאר בו רבינו שהמוציא שם רע חייב מלקות ומאה

סלעים כסף, שאין דנין אותו אלא בפני הבית ובב"ד של כ"ג. שאסור לגרשה לעולם, נמצא בה דבר שהיתה אסורה עליו, כיצד הוצאת שם רע, שם רע של קידושין ראשונים, שהפטור מן הקנס מותר לגרשה, שאינו חייב עד שיבעול.

א. הַמּוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בַּת יִשְׂרָאֵל, וְנִמְצָא הַדָּבָר שֶׁקֶר - לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְיִסְּרוּ אוֹתוֹ. וְאַזְהָרָה שֶׁלּוֹ מִ"לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ". וְנוֹתֵן לְאָבִיהָ מִשְׁקַל מֵאָה סְלָעִים כֶּסֶף מְזֻקָּק. וְאִם הָיְתָה יְתוֹמָה - הֲרֵי הֵם שֶׁל עַצְמָהּ.

ב. וְהַמּוֹצִיא שֵׁם רָע עַל הַקְּטַנָּה אוֹ עַל הַבּוֹגֶרֶת - פָּטוּר מִן הַקֶּנֶס וּמִן הַמַּלְקוּת, וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיּוֹצִיא עַל הַנַּעֲרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוֹצִיאוּ אֶת בְּתוּלֵי הַנַּעֲרָה - נַעֲרָה מָלֵא דִּבֵּר הַכָּתוּב.

ג. אֵין דָּנִין דִּין זֶה אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת וּבֵית דִּין שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בְּדִין מוֹצִיא שֵׁם רָע דִּינֵי נְפָשׁוֹת; שֶׁאִם נִמְצָא הַדָּבָר כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר - הֲרֵי זוֹ נֶהֱרֶגֶת. אֲבָל הָאוֹנֵס וְהַמְפַתֶּה - דָּנִין בָּהֶן בְּכָל זְמַן בִּשְׁלֹשָׁה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין.

ד. וּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה שֶׁתִּשֵּׁב אִשֶּׁת מוֹצִיא שֵׁם רָע תַּחְתָּיו לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה. אֲפִלּוּ עוֹרֶר אוֹ מֻכַּת שְׁחִין. וְאִם גֵּרְשָׁהּ - עָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו. וְכוֹפִין אוֹתוֹ וּמַחֲזִיר וְאֵינוֹ לוֹקֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בָּאוֹנֵס. וְאִם קִדֵּם אֶחָד וְקִדְּשָׁהּ, אוֹ שֶׁמֵּתָה, אוֹ שֶׁהָיָה כֹּהֵן שֶׁאָסוּר בִּגְרוּשָׁה - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה עַל גֵּרוּשֶׁיהָ.

ה. נִמְצָא בָּהּ דְּבַר זִמָּה, אוֹ שֶׁנִּמְצָא אֲסוּרָה עָלָיו מֵחַיָּבֵי לָאוִין אוֹ מֵחַיָּבֵי עֲשֵׂה, וַאֲפִלּוּ שְׁנִיָּה - הֲרֵי זֶה יִגָּרְשֶׁנָּה בְּגֵט; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה - אִשָּׁה הָרְאוּיָה לוֹ. וְלָמָּה לֹא יָבוֹא עֲשֵׂה וְיִדְחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה, בֵּין בַּמּוֹצִיא שֵׁם רַע בֵּין בְּאוֹנֵס, וְיִשָּׁא זוֹ הָאֲסוּרָה לוֹ? שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא תִּרְצֶה הִיא לֵישֵׁב וְנִמְצָא עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה קַיָּמִין.

ו. כֵּיצַד הוֹצָאַת שֵׁם רָע? הוּא שֶׁיָּבוֹא לְבֵית דִּין וְיֹאמַר: נַעֲרָה זוֹ בָּעַלְתִּי וְלֹא מָצָאתִי לָהּ בְּתוּלִים. וּכְשֶׁבִּקַּשְׁתִּי עַל הַדָּבָר נוֹדַע לִי שֶׁזִּנְּתָה תַּחְתַּי אַחַר שֶׁאֵרַסְתִּיהָ, וְאֵלּוּ הֵם עֵדֵי שֶׁזִּנְּתָה בִּפְנֵיהֶם. וּבֵית דִּין שׁוֹמְעִין דִּבְרֵי הָעֵדִים וְחוֹקְרִין עֵדוּתָן. אִם נִמְצָא הַדָּבָר אֱמֶת - נִסְקֶלֶת; וְאִם הֵבִיא הָאָב עֵדִים, וְהוּזְּמוּ הָעֵדִים שֶׁהֵבִיא הַבַּעַל, וְנִמְצָא שֶׁהֵעִידוּ שֶׁקֶר - יִסָּקְלוּ, וְיִלְקֶה הוּא, וְנוֹתֵן מֵאָה סְלָעִים. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בִתִּי - אֵלּוּ הָעֵדִים שֶׁזִּנְּמוּ עֵדֵי הַבַּעַל. חָזַר הַבַּעַל וְהֵבִיא עֵדִים אֲחֵרִים וְהֵזִּמוּ עֵדֵי הָאָב - הֲרֵי הַנַּעֲרָה וְעֵדֵי אָבִיהָ נִסְקָלִין. עַל זֶה נֶאֱמַר: וְאִם אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁפָּרָשָׁה זוֹ יֵשׁ בָּהּ עֵדִים, וְזוֹמְמִין, וְזוֹמְמֵי זוֹמְמִין.

ז. הוֹצִיא עָלֶיהָ שֵׁם רָע וְהִיא בּוֹגֶרֶת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא עֵדִים שֶׁזִּנְּתָה תַּחְתָּיו כְּשֶׁהָיְתָה נַעֲרָה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַמַּלְקוּת וּמִן הַקֶּנֶס. וְאִם נִמְצָא הַדָּבָר אֱמֶת - הֲרֵי זוֹ תִּסָּקֵל; אַף עַל פִּי שֶׁהִיא בּוֹגֶרֶת, הוֹאִיל וּבְעֵת שֶׁזִّנְּתָה נַעֲרָה הָיְתָה.

ח. כָּל נַעֲרָה שֶׁאֵין לָהּ קֶנֶס אִם נֶאֱנְסָה אוֹ נִתְפַּתְּתָה, כָּךְ הַמּוֹצִיא עָלֶיהָ שֵׁם רָע פָּטוּר מִן הַמַּלְקוּת וּמִן הַתַּשְׁלוּמִין. וְכֵן הַכּוּתִית שֶׁנִּתְגַּיְּרָה וְהַשִּׁפְחָה שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים, אֲפִלּוּ הָיְתָה הוֹרָתָהּ שֶׁלֹּא בִּקְדֻשָּׁה וְלִדָּתָהּ בִּקְדֻשָּׁה, הַמּוֹצִיא עָלֶיהָ שֵׁם רָע - פָּטוּר מִן הַקֶּנֶס וּמִן הַמַּלְקוּת; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל - עַד שֶׁתִּהְיֶה הוֹרָתָהּ וְלִדָּתָהּ בִּקְדֻשָּׁה.

ט. קִדֵּשׁ נַעֲרָה וְגֵרְשָׁהּ, וְחָזַר וְקִדְּשָׁהּ, וְהוֹצִיא עָלֶיהָ שֵׁם רָע, וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁזִּנְּתָה תַּחְתָּיו בַּקִּדּוּשִׁין הָרִאשׁוֹנִים, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִים - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְכֵן אִם הָיְתָה יְבִמְתּוֹ שֶׁכְּנָסָהּ, וְהוֹצִיא עָלֶיהָ שֵׁם רָע, וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁזִּנְּתָה תַּחַת קִדּוּשֵׁי אָחִיו, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִים - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַמַּלְקוּת וּמִן הַתַּשְׁלוּמִין. וְכָל הַפָّטוּר, אִם רָצָה לְגָרֵשׁ - יְגָרֵשׁ.

י. אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּבְעֹל אוֹתָהּ כְּדַרְכָּהּ וְיוֹצִיא שֵׁם רָע (עַל הַבְּעִילָה) כְּדַרְכָּהּ. בְּעָלָהּ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ וְאָמַר: לֹא מְצָאתִיהָ בְּתוּלָה - פָּטוּר, וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

יא. וְכֵן אִם אָמַר: לֹא מְצָאתִיהָ בְּתוּלָה, וְלֹא אָמַר: שֶׁזִּנְּתָה תַּחְתַּי; אוֹ שֶׁאָמַר: זִנְּתָה תַּחְתַּי, וְלֹא הֵבִיא עֵדִים, אֶלָּא בָּאוּ מֵאֵלֵיהֶם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, אַף עַל פִּי שֶׁהָעֵדִים נֶהֱרָגִים אִם הוּזְּמוּ.

יב. זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה - לְשׁוֹן כָּבוֹד, שֶׁנּוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּסִתְרֵי הַדָּבָר. וְכֵן זֶה שֶׁיֹּאמַר הָאָב: אֵלֶּה בְּתוּלֵי בִתִּי - הֵן זוֹמְמֵי עֵדֵי הַבַּעַל. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר תֵּהָרֵג - כְּשֶׁזִּנְּתָה אַחַר הָאֵרוּסִין בְּעֵדִים, שֶׁנֶּאֱמַר: לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ; אֲבָל קֹדֶם הָאֵרוּסִין - כְּבָר אָמְרָה תּוֹרָה בָּהּ שֶׁהִיא פְּטוּרָה מִכְּלוּם, וּבוֹעֲלָהּ חַיָּב בְּתַשְׁלוּמֵי מָמוֹן בִּלְבַד, בֵּין פִּתָּה בֵּין אָנַס.

סִלְקוּ הִלְכוֹת נַעֲרָה בְּתוּלָה

יום חמישי י"ב אלול ה'תשע"ה

הִלְכוֹת סוֹטָה[1]

יֵשׁ. בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת. אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) לַעֲשׂוֹת לְסוֹטָה כְּתוֹרַת הַקְּנָאוֹת הַסִּדּוּרָה בַּתּוֹרָה. ב) שֶׁלֹּא לִתֵּן שֶׁמֶן בְּקָרְבָּנָהּ. ג) שֶׁלֹּא לִתֵּן עָלֶיהָ לְבוֹנָה.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[2]

1) סרה מדרכי הצניעות, והוא כינוי לאשת איש החשודה בבגידה בבעלה.

א. קִנּוּי[3] הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, 'וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ', הוּא שֶׁיֹּאמַר לָהּ בִּפְנֵי עֵדִים: אַל תִּסָּתְרִי[4] עִם אִישׁ פְּלוֹנִי. אֲפִלּוּ הָיָה אָבִיהָ אוֹ אָחִיהָ אוֹ עַכּוּ"ם אוֹ עֶבֶד[5] אוֹ שָׁחוּף, הוּא הָאִישׁ שֶׁאֵינוֹ מִתְקַשֵּׁה וְאֵינוֹ מוֹלִיד.

2) נתבאר בו דין קינוי בפני עדים ודיני הסתירה ושתיית המים המארר, העומדת לשתות ובא עד אחד והעיד שזינתה, מי הוא הנאמן להעיד עליה שזינתה אחר שנסתרה, הכחשות עדים בענין זה. 3) לשון התראה. 4) אל תיכנסי עימו למקום סתר. 5) "על ידי כל עריות מקנאים" ואין אומרים: מאחר שאנו דורשים "ונטמאה־ונטמאה", שתי פעמים, אחת לאוסרה על בעלה ואחת לאוסרה על בועלה, - אלה שנאסרות על הבועל בסתירה זו, נאסרו גם על הבעל, אבל כל המנויים כאן שהנשים אסורות עליהם גם לפני הסתירה, לא תיאסרנה על בעליהן - אלא אף הן אסורות.

ב. הַסִּתִּירָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, 'וְנִסְתְּרָה', הוּא שֶׁתִּסָּתֵר עִם אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁאָמַר לָהּ 'אַל תִּסָּתְרִי עִמּוֹ' בִּפְנֵי שְׁנֵי עֵדִים. אִם שָׁהֲתָה עִמּוֹ כְּדֵי טֻמְאָה[6], שֶׁהוּא כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה[7] וּלְגָמְעָהּ - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עַל בַּעְלָהּ עַד שֶׁתִּשְׁתֶּה מֵי הַמָּרִים[8] וְיִבְדֹּק הַדָּבָר. וּבִזְמַן שֶׁאֵין שָׁם מֵי סוֹטָה[9] - תֵּאָסֵר עָלָיו לְעוֹלָם[10], וְתֵצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה.

6) = כדי ביאה. 7) של תרנגולת על אש בינונית. 8) "שנותן לתוכם דבר מר". 9) משחרב בית המקדש. "שאין משקים את הסוטה אלא בבית דין הגדול של שבעים זקנים במקדש". 10) אחרי שקינא לה ונסתרה בפני שני עדים ואין מים לבודקה.

ג. קִנֵּא לָהּ עַל שְׁנַיִם כְּאֶחָד וְאָמַר לָהּ: אַל תִּסָּתְרִי עִם פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְנִסְתְּרָה עִם שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד[11] וְשָׁהֲתָה כְּדֵי טֻמְאָה, אֲפִלּוּ הֵם שְׁנֵי אַחֶיהָ[12] אוֹ אָבִיהָ[13] וְאָחִיהָ - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עַד שֶׁתִּשְׁתֶּה[14].

11) אף על פי שמצד הדין מותר לאשה להתייחד עם שני אנשים בזמן שהם כשרים. 12) ויש מי שמתיר להתייחד עם אחותו. 13) שמותר לאדם להתייחד עם בתו. 14) כי הכל תלוי בקפידת הבעל, וזה שהקפיד וקינא לה, וודאי ראה בהם דבר פריצות ולא הייתה צריכה להתייחד עמהם אחר קינויו.

ד. אָמַר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם: אַל תְּדַבְּרִי עִם פְּלוֹנִי - אֵין זֶה קִנּוּי[15]. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּסְתְּרָה עִמּוֹ בְּעֵדִים וְשָׁהֲתָה כְּדֵי טֻמְאָה - לֹא נֶאֱסְרָה עָלָיו[16], וְאֵינָהּ שׁוֹתָה בְּקִנּוּי זֶה.

15) שאין קינוי אלא על עסקי סתירה. 16) הואיל ולא קדם לה קינוי האוסר.

ה. וְכֵן אִם אָמַר לָהּ: אַל תִּסָּתְרִי עִמּוֹ, וְרָאוּהָ מְדַבֶּרֶת עִמּוֹ - אֵין זוֹ סְתִירָה, וְלֹא נֶאֱסְרָה וְלֹא שׁוֹתָה. וְכֵן אִם לֹא קָדַם קִנּוּי, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהֵעִידוּ שֶׁנִּסְתְּרָה עִם זֶה וְשָׁהֲתָה כְּדֵי טֻמְאָה - לֹא נֶאֱסְרָה עַל בַּעְלָהּ וְאֵינָהּ שׁוֹתָה.

ו. אָמַר לָהּ: אַל תִּסָּתְרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי, וְהָיָה קָטָן פָּחוֹת מִבֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[17], אוֹ שֶׁאָמַר לָהּ: אַל תִּסָּתְרִי עִם בְּהֵמָה זוֹ - אֵין זֶה קִנּוּי; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁכַב אִישׁ אוֹתָהּ - פְּרָט לְקָטָן וְלִבְהֵמָה[18], שֶׁאֵין אוֹסְרִים אוֹתָהּ עָלָיו.

17) שאין ביאתו ביאה. 18) שהתורה אמרה "ושכב איש אותה" - פרט לקטן ולבהמה שאינם בכלל איש.

ז. בַּעַל שֶׁמָּחַל[19] עַל קִנּוּיוֹ קֹדֶם שֶׁתִּסָּתֵר - קִנּוּיוֹ מָחוּל, וּכְאִלּוּ לֹא קִנֵּא לָהּ מֵעוֹלָם. אֲבָל אִם מָחַל אַחַר שֶׁתִּסָּתֵר - אֵינוֹ יָכוֹל לִמְחֹל. גֵּרְשָׁהּ[20] - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁמָּחַל, וְאִם הֶחֱזִירָהּ - צָרִיךְ לְקַנֹּאת קִנּוּי אַחֵר[21].

19) ויתר. 20) קודם שתיסתר. 21) ואם לא קינא לה שנית ונסתרה, אינה נאסרת על פי קינויו הקודם, שהרי הוא כמחול.

ח. קִנֵּא לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם, וְרָאָה אוֹתָהּ שֶׁנִּסְתְּרָה עִם זֶה שֶׁקִּנֵּא לָהּ עָלָיו וְשָׁהֲתָה כְּדֵי טֻמְאָה - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו[22], וְיוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה[23]; שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁקוֹתָהּ עַל פִּי עַצְמוֹ[24]. וְכֵן אִם שָׁמַע הָעָם מְרַגְּנִין[25] אַחֲרֶיהָ אַחַר הַקִּנּוּי וְהַסִּתִּירָה[26], עַד שֶׁשָּׁמַע מֵהַנָּשִׁים הַטָּוּת לְאוֹר הַלְּבָנָה[27] נוֹשְׁאוֹת וְנוֹתְנוֹת בָּהּ שֶׁזִּנְּתָה עִם הָאִישׁ שֶׁקִּנֵּא לָהּ עָלָיו - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְקַיְּמָהּ[28], וְיוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה[29].

22) שאין ראייתו בעצמו גרועה מדין ראה אותה עד אחד. 23) שאין הדבר ברור שנטמאה, ולכן לא הפסידה כתובתה. ולמה איננה בכלל "עוברת על דת" שיוצאה בלי כתובה, והרי גם ייחוד, עבירה היא על הדת? - כל עבירה שאין בה מכשול לבעלה, אינה בכלל עבירה על הדת ואינה מפסידה כתובתה. 24) = על פי ראיית עצמו, אבל כשנסתרה בפני שני עדים, שאפשר להשקותה - אם תימצא טהורה הרי היא

מותרת לבעלה, ואם לא תרצה לשתות, תצא בלא כתובה. 25) מלעיזים. 26) על פי שני עדים. 27) מפחד בלילות מתקבצות לטוות יחד ומשיחות ביחד. 28) ואינו יכול להשקותה, שמאחר שקלקולה מפורסם לכל, שוב אין המים בודקים אותה. 29) שיכולה לומר לו, היה לך להשקותני סמוך לסתירתי, ומאיזה טעם אפסיד כתובתי.

ט. בָּא עֵד אֶחָד וְהֵעִיד לוֹ שֶׁנִּסְתְּרָה עִמּוֹ אַחַר קִנּוּי וְשֶׁהֲתָה כְּדֵי טֻמְאָה: אִם הוּא נֶאֱמָן לוֹ וְדַעְתּוֹ סוֹמֶכֶת עָלָיו - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה[30]; וְאִם לַאו - הֲרֵי אִשְׁתּוֹ מֻתֶּרֶת לוֹ[31].

30) שאינו יכול להשקותה על פי עד אחד. 31) שאין עד אחד נאמן בסתירה.

י. וְאֵלּוּ שֶׁבֵּית דִּין מְקַנְּנִין לָהֶן[32]: מִי שֶׁנִּתְחָרֵשׁ בַּעְלָהּ אוֹ שֶׁנִּשְׁתַּטָּה, אוֹ שֶׁהָיָה בִּמְדִינָה אַחֶרֶת אוֹ שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאַסּוּרִין. לֹא לְהַשְׁקוֹתָהּ[33], אֶלָּא לְפָסְלָהּ מִכְּתֻבָּתָהּ[34].

32) אם רואים אותן מתנהגות בפריצות. 33) שאין משקה אלא הבעל, שנאמר: "והביא האיש את אשתו אל הכהן" והוא אינו יכול להשקותה. 34) אם תיסתר אחרי קינויים.

יא. כֵּיצַד? שָׁמְעוּ בֵּית דִּין שֶׁהָעָם מְרַנְּנִין אַחֲרֶיהָ - קוֹרְאִין אוֹתָהּ וְאוֹמְרִין לָהּ: אַל תִּסָּתְרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי. בָּאוּ עֵדִים אַחַר כָּךְ שֶׁנִּסְתְּרָה עִמּוֹ וְשֶׁהֲתָה כְּדֵי טֻמְאָה - בֵּית דִּין אוֹסְרִין אוֹתָהּ עַל בַּעְלָהּ לְעוֹלָם, וְקוֹרְעִין כְּתֻבָּתָהּ. וּכְשֶׁיָּבוֹא בַּעְלָהּ אוֹ יַבְרִיא אוֹ יֵצֵא מִבֵּית הָאַסּוּרִין - נוֹתֵן לָהּ גֵּט[35]; וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁקוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא קִנֵּא לָהּ הוּא[36].

35) שאי אפשר לבודקה במי סוטה. 36) והתורה אמרה: "וקנא... והביא", וזה לא קינא לה.

יב. שָׁתַת מֵי הַמָּרִים וְנִקְּתָה[37] מֵהֶן, וְחָזַר וְקִנֵּא לָהּ עִם הָאִישׁ שֶׁהִשְׁקָהּ עַל יָדוֹ, וְנִסְתְּרָה עִמּוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁקוֹתָהּ עַל יָדוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה[38]; אֶלָּא תֵּאָסֵר עָלָיו לְעוֹלָם, וְתֵצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה. אֲבָל אִם קִנֵּא לָהּ עִם אַחֵר, וְנִסְתְּרָה עִם הָאַחֵר בְּעֵדִים - מַשְׁקִין אוֹתָהּ פַּעַם שְׁנִיָּה, וַאֲפִלּוּ כַּמָּה פְּעָמִים. וְהוּא, שֶׁיַּשְׁקֶה אוֹתָהּ בְּכָל פַּעַם בִּגְלַל אִישׁ אַחֵר.

37) שלא מתה, ויצאת טהורה. 38) שנאמר "זאת תורת הקנאות" - זאת ולא אחרת, כגון איש אחד ובועל אחד, שאינה שותה פעם שנייה על ידי אותו אדם, כיוון שקינא לה כבר ונמצאה נקייה, נראה הדבר שאדם קנטרן הוא ומתכוון להקניטה.

יג. הִשְׁקָהּ אוֹתָהּ וְגֵרְשָׁהּ, וְנִשֵּׂאת לְאַחֵר, וְקִנֵּא לָהּ עִם הָאִישׁ שֶׁהִשְׁקָהּ אוֹתָהּ הַבַּעַל הָרִאשׁוֹן בִּגְלָלוֹ, וְנִסְתְּרָה עִמּוֹ בְּעֵדִים - הֲרֵי הַבַּעַל הַשֵּׁנִי מַשְׁקֶה אוֹתָהּ עַל יָדוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּעַל שֵׁנִי. וַאֲפִלּוּ מֵאָה, וְנִשֵּׂאת לָזֶה אַחַר זֶה - מַשְׁקִין אוֹתָהּ עַל יְדֵי אִישׁ אֶחָד[39]; וְאֵין אוֹמְרִין: וַדַּאי שֶׁהֶחְזִקָה לָזֶה וְטָמְאָה, עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁם עֵד[40].

39) שנאמר: "תורת הקנאות" קנאות בלשון רבים, הרי שעושים לה כמה פעמים כתורה הזאת. 40) עד אחד.

יד. הָאִשָּׁה שֶׁקִּנֵּא לָהּ בַּעְלָהּ, וְנִסְתְּרָה אַחַר הַקִּנּוּי עִמּוֹ בְּעֵדִים, וַהֲרֵי הִיא עוֹמֶדֶת לִשְׁתּוֹת[41], וּבָא עֵד אֶחָד וְהֵעִיד עָלֶיהָ שֶׁנִּבְעֲלָה בְּפָנָיו עִם זֶה שֶׁקִּנֵּא לָהּ עִמּוֹ - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עַל בַּעְלָהּ לְעוֹלָם, וְאֵינָהּ שׁוֹתָה[42], וְיוֹצֵאת בְּלֹא כְּתֻבָּה[43]. וַאֲפִלּוּ הָיָה עֵד טֻמְאָה זֶה אֶחָד מֵעֵדֵי הַסְּתִירָה[44]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְעֵד אֵין בָּהּ - וַהֲרֵי כָּאן עֵד[45].

41) להיבדק אם טהורה היא. 42) שאין השתייה באה אלא על הספק, וזו וודאי טמאה היא. 43) "שהרי מעשיה הרעים גרמו לה להאסר". 44) ומעיד שבאותה סתירה נבעלה בפניו והעד השני אינו מכחישו אלא אומר, שלא ראה ולא שם על לבו לראות, אין השני נחשב כעד המכחישו, והראשון נאמן בה. 45) תנא דבי רבי ישמעאל: "מפני מה האמינה תורה עד אחד בסוטה, שרגליים לדבר (שנטמאה). שהרי קינא לה ונסתרה ועד אחד מעידה שהיא טמאה". אבל אם לא קדמו הקינוי והסתירה בעדים כשרים, אין עד אחד נאמן להעיד שנטמאה "שאין דבר שבערווה (מתקבל) פחות משניים (עדים)".

טו. אֲפִלּוּ אִשָּׁה[46] וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה[47] וּפָסוּל לְעֵדוּת בַּעֲבֵרָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[48] וַאֲפִלּוּ קָרוֹב[49] נֶאֱמָן לְעֵדוּת סוֹטָה, לְהָעִיד עָלֶיהָ שֶׁזִּנְּתָה; וְתֵאָסֵר עַל בַּעְלָהּ לְעוֹלָם[50], וְאֵינָהּ שׁוֹתָה, וְתֵצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה. הוֹאִיל וְקָדַם הַקִּנּוּי וְהַסְּתִירָה בְּעֵדִים כְּשֵׁרִים, וְהַתּוֹרָה הֶאֱמִינָה עֵד אֶחָד בְּטֻמְאָה - הֲרֵי כֻּלָּן כְּשֵׁרִין לְעֵדוּת טֻמְאָה. אַף חָמֵשׁ נָשִׁים שֶׁשּׁוֹנְאוֹת זוֹ אֶת זוֹ מְעִידוֹת זוֹ עַל זוֹ לוֹמַר שֶׁנִּטְמֵאת. וְנֶאֱמֶנֶת עָלֶיהָ לְאָסְרָהּ עַל בַּעְלָהּ וְשֶׁלֹּא לְהַשְׁקוֹתָהּ, אֲבָל לֹא לְהַפְסִידָהּ מִכְּתֻבָּתָהּ[51], אֶלָּא נוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ וְיוֹצֵאָה.

46) הפסולה לעדות במקום אחר. 47) הכנענים. 48) שעבר על דברי חכמים ופסול לעדות מדבריהם. 49) קרבה משפחתית, שאינו נאמן להעיד במקום אחר. 50) אבל הפסול לעדות מן התורה, אינו נאמן להעיד עליה. 51) מתוך ששונאות אותה, חשודות להעיד שקר כדי להפסיד כתובתה. אבל אם אינן נאמנות אלא שלא להשקותה, אין לחשוד בהן שמשקרות שהרי מטיבות עימה, שלא תצטרך לשתות בגלל עדותן ויוצאת ונוטלת כתובתה, ולולא עדותן הייתה צריכה לשתות או לצאת בלי כתובה.

טז. בָּא עֵד אֶחָד כָּשֵׁר וְאָמַר 'נִטְמֵאת' - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ שׁוֹתָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. בָּא עֵד אֶחָד וְהִכְחִישׁוֹ וְאָמַר 'לֹא נִטְמֵאת'[52] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁעֵד אֶחָד בְּטֻמְאַת סוֹטָה כִּשְׁנַיִם, וְאֵין דְּבָרָיו שֶׁל אַחֲרוֹן[53] דּוֹחִין דִּבְרֵי הָרִאשׁוֹן[54] שֶׁהוּא כִּשְׁנַיִם.

52) בפניך. שכשבאת ומצאת שנסתרו יחד גם אני הייתי עמך, ולא נטמאת בפנינו. 53) שבא אחר כך. 54) שכיוון שבא ראשון ונתקבלה עדותו, מבלי שיכחישוהו, הרי הוא כשני עדים.

1 יז. בָּאוּ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד, זֶה אוֹמֵר ׳נִטְמָאת׳ וְזֶה אוֹמֵר
2 ׳לֹא נִטְמָאת׳[55]; אוֹ שֶׁאָמַר אֶחָד ׳נִטְמָאת׳, וּבָאוּ
3 שְׁנַיִם אֲחֵרִים[56] וְאָמְרוּ ׳לֹא נִטְמָאת׳[57] - הֲרֵי זוֹ
4 שׁוֹתָה.

55) שהעידו שניהם בתוך כדי דיבור ובטלו דבריו מייד, שלא נתקיימה עוד עדותו בבית דין. 56) אפילו לאחר שנתקיימה עדות הראשון בבית דין. 57) שכשבאת ומצאת שנסתרו יחד גם אנו היינו עמך ולא נטמאת בפנינו.

5 יח. בָּא עֵד אֶחָד כָּשֵׁר וְנָשִׁים רַבּוֹת אוֹ פְּסוּלִין רַבִּים[58]
6 כְּאֶחָד[59], הָעֵד אוֹמֵר ׳נִטְמָאת׳ וְהַנָּשִׁים אוֹ הַפְּסוּלִין
7 אוֹמְרִים ׳לֹא נִטְמָאת׳[60] - הֲרֵי זוֹ שׁוֹתָה[61]; שֶׁעֵד אֶחָד
8 וּפְסוּלִין רַבִּים כְּמֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה הֵם[62].

58) כגון קרובים או עבדים. 59) בבת אחת. 60) בפניך. 61) שמא נטמאת קודם שבאו הפסולים. 62) והרי זה דומה לשני עדים כשרים שבאו בבת אחת.

9 יט. הָיוּ כֻּלָּן פְּסוּלִין - הֵלֵךְ אַחַר הָרֹב. כֵּיצַד? שְׁתֵּי
10 נָשִׁים אוֹמְרוֹת ׳נִטְמָאת׳ וְשָׁלֹשׁ אוֹמְרוֹת ׳לֹא נִטְמָאת׳
11 - הֲרֵי זוֹ שׁוֹתָה; שָׁלֹשׁ אוֹמְרוֹת ׳לֹא נִטְמָאת׳ וְאַרְבַּע
12 אוֹמְרוֹת ׳נִטְמָאת׳ - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ שׁוֹתָה[63]. הָיוּ מֶחֱצָה
13 עַל מֶחֱצָה - הֲרֵי זוֹ שׁוֹתָה.

63) "כל מקום שהאמינה תורה עד אחד, הלך אחר רוב דעות".

14 כ. כָּל סוֹטָה שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁאֵינָהּ שׁוֹתָה מִפְּנֵי עֵדֵי
15 טֻמְאָה - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עַל בַּעְלָהּ לְעוֹלָם[64], וְתֵצֵא
16 בְּלֹא כְּתֻבָּה[65]; שֶׁהֲרֵי נֶאֱסְרָה בְּקִנּוּי וּסְתִירָה, וְהַשְּׁתִיָּה
17 שֶׁתַּתִּירָהּ נִמְנְעָה שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בָּהּ עֵד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

64) והשתייה לא תתירה. 65) "שהרי מעשיה הרעים גרמו לה להאסר".

יום שישי י"ג אלול ה'תשע"ה

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) כלל בו רבינו המשך דיני שתיית המים, נשים שאינן ראויות לשתות, קטנה שהשיאוה אביה וקטנה בת מיאון אם מקנאים להן, מעוברת ומניקה והעומדת לשתות ומת בעלה, שמי שבעל בעילה אסורה מימיו אין המים בודקין את אשתו, דין אשה שהיה לה קינוי וסתירה ולא שתתה, אם אסורה למי שנתייחד עמה, איסור נישואיה עם הנחשד עליה.

18 א. אִשָּׁה שֶׁקִּנָּא לָהּ וְנִסְתְּרָה - אֵין כּוֹפִין אוֹתָהּ
19 לִשְׁתּוֹת; אֶלָּא אִם רָצְתָה וְאָמְרָה: הֵן נִטְמֵאתִי - תֵּצֵא
20 בְּלֹא כְּתֻבָּה, וְנֶאֱסְרָה עַל בַּעְלָהּ לְעוֹלָם, וְאֵינָהּ שׁוֹתָה.
21 וְכֵן אִם אָמְרָה: אֵינִי טְמֵאָה וְאֵינִי שׁוֹתָה - אֵין כּוֹפִין
22 אוֹתָהּ לִשְׁתּוֹת, וְתֵצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה. וְכֵן אִם אָמַר
23 בַּעְלָהּ: אֵינִי רוֹצֶה לְהַשְׁקוֹתָהּ, אוֹ שֶׁבְּעָלָהּ בַּעְלָהּ
24 אַחַר שֶׁנִּסְתְּרָה - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ שׁוֹתָה; וְנוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ
25 וְיוֹצֵאָה, וְהִיא אֲסוּרָה [עָלָיו] לְעוֹלָם.

26 ב. וְאֵלּוּ הֵן הַנָּשִׁים שֶׁאֵינָן רְאוּיוֹת לִשְׁתּוֹת, אַף עַל
27 פִּי שֶׁהֵן רוֹצוֹת לִשְׁתּוֹת וּבַעְלֵיהֶן רוֹצִים לְהַשְׁקוֹתָן,
28 אֶלָּא יוֹצְאוֹת בְּלֹא כְּתֻבָּה מִשֶּׁיָּבוֹאוּ עֵדֵי סְתִירָה אַחַר
29 עֵדֵי קִנּוּי וְיֵאָסְרוּ עַל בַּעְלֵיהֶן לְעוֹלָם. וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה
30 נָשִׁים הֵן, וְאֵלּוּ הֵן: אֲרוּסָה, וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם, וּקְטַנָּה
31 אֵשֶׁת הַגָּדוֹל, וּגְדוֹלָה אֵשֶׁת הַקָּטָן, וְאֵשֶׁת
32 אַנְדְּרוֹגִינוֹס, וְאֵשֶׁת הַסּוּמֵא, וְאֵשֶׁת הַחֵגֶר, אוֹ הָאִלֵּם,
33 אוֹ מִי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, אוֹ שֶׁהוּא כְּרוּת יָד, וְכֵן הַחִגֶּרֶת,
34 וְהָאִלֶּמֶת, וְהַסּוּמָא, וּכְרוּתַת יָד, וְשֶׁאֵינָהּ שׁוֹמַעַת. כָּל
35 אַחַת מֵאֵלּוּ אֵינָהּ רְאוּיָה לִשְׁתּוֹת.

36 ג. וּמִנַּיִן שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִשְׁתּוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר
37 תִּשְׁטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ. תַּחַת - פְּרָט לַאֲרוּסָה
38 וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם, שֶׁאֵינָהּ תַּחַת אִישָׁהּ. אִשָּׁה - פְּרָט
39 לִקְטַנָּה. תַּחַת אִישָׁהּ - פְּרָט לְאֶשֶׁת קָטָן וְאֶשֶׁת
40 אַנְדְּרוֹגִינוֹס, שֶׁאֵינוֹ אִישׁ. וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ - פְּרָט
41 לְאֶשֶׁת סוּמֵא. וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה - פְּרָט
42 לְחִגֶּרֶת. וְנָתַן עַל כַּפֶּיהָ - פְּרָט לְמִי שֶׁאֵין לָהּ כַּף, אוֹ
43 שֶׁהָיְתָה עֲקֵמָה אוֹ יְבֵשָׁה שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לִקַּח בָּהּ.
44 וַאֲפִלּוּ כַּפָּהּ אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: כַּפֶּיהָ. וְאָמְרָה הָאִשָּׁה -
45 פְּרָט לְאִלֶּמֶת. וְאָמַר אֶל הָאִשָּׁה - פְּרָט לְמִי שֶׁאֵינָהּ
46 שׁוֹמַעַת. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: אֲשֶׁר תִּשְׁטֶה אִשָּׁה תַּחַת
47 אִישָׁהּ - עַד שֶׁתִּהְיֶה שְׁלֵמָה כָּמוֹהוּ וְהוּא שָׁלֵם
48 כְּמוֹתָהּ. הָא לָמַדְתָּ שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁמְּעַכֵּב אוֹתָהּ מִלִּשְׁתּוֹת
49 מְעַכֵּב אֶת בַּעְלָהּ מִלְּהַשְׁקוֹתָהּ, וְכָל הַמְעַכֵּב אֶת הַבַּעַל
50 מִלְּהַשְׁקוֹתָהּ - מוּם כָּמוֹהוּ מְעַכֵּב אוֹתָהּ מִלִّשְׁתּוֹת.

51 ד. קְטַנָּה שֶׁהִשִּׂיאָהּ אָבִיהָ, אִם זִנְּתָה בִּרְצוֹנָהּ -
52 נֶאֱסְרָה עַל בַּעְלָהּ. לְפִיכָךְ מְקַנִּין לָהּ. לֹא לְהַשְׁקוֹתָהּ,
53 אֶלָּא לְפָסְלָהּ מִכְּתֻבָּתָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲבָל הַקְּטַנָּה
54 בַּת מְאוּן - אֵין מְקַנִּין לָהּ, שֶׁאֵין לָהּ רָצוֹן לְהֵאָסֵר
55 עַל בַּעְלָהּ. וַאֲפִלּוּ הָיָה כֹּהֵן - לֹא נֶאֱסְרָה עָלָיו.

56 ה. קִנָּא לַאֲרוּסָתוֹ אוֹ לִזְקוּקָתוֹ, וְנִסְתְּרָה אַחַר שֶׁנִּשָּׂאָה
57 - הֲרֵי זוֹ שׁוֹתָה כִּשְׁאָר כָּל הַנָּשִׁים. נִשּׂוּאָה שֶׁקִּנָּא לָהּ,
58 וְנִסְתְּרָה קֹדֶם שֶׁיִּבְעוֹל אוֹתָהּ בַּעְלָהּ - אֵינָהּ שׁוֹתָה,
59 וְיוֹצֵאָה בְּלֹא כְּתֻבָּה, וַאֲסוּרָה עָלָיו לְעוֹלָם; שֶׁנֶּאֱמַר:
60 וַיִּתֵּן אִישׁ בָּךְ אֶת שְׁכָבְתּוֹ מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ - שֶׁקֹּדְמָה
61 שְׁכִיבַת בַּעַל לִשְׁכִיבַת בּוֹעֵל.

62 ו. הַגִּירֻת וְהַמְשֻׁחְרֶרֶת, וְאֵשֶׁת הַגֵּר וְאֵשֶׁת עֶבֶד

מִשֶּׁחֻרַר, וּמִמְּזֵרֶת וְאִשֶּׁת מַמְזֵר, וְאִשֶּׁת סְרִיס חַמָּה אוֹ
סְרִיס אָדָם, הַמֻּתָּרוֹת לְבַעְלֵיהֶן - הֲרֵי הֵן כְּכָל הַנָּשִׁים
וְשׁוֹתוֹת.

ז. מְעֻבֶּרֶת וּמְנִיקָה - מְקַנֵּא לָהּ וּמַשְׁקֶה אוֹתָהּ כְּמוֹת
שֶׁהִיא. אִשָּׁה הָעוֹמֶדֶת לִשְׁתּוֹת וּמֵת בַּעְלָהּ קֹדֶם
שֶׁתִּשְׁתֶּה - אֵינָהּ שׁוֹתָה, וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ.

ח. כָּל אִישׁ שֶׁבָּא בִּיאָה אֲסוּרָה מִיָּמָיו אַחַר שֶׁהִגְדִּיל
- אֵין הַמַּיִם הַמְאָרְרִים בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ. וַאֲפִלּוּ בָּא
עַל אֲרוּסָתוֹ בְּבֵית חָמִיו, שֶׁאָסוּר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים -
אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְנִקָּה הָאִישׁ
מֵעָוֹן, וְהָאִשָּׁה הַהִיא תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָהּ - בִּזְמַן שֶׁהָאִישׁ
מְנֻקֶּה מֵעָוֹן, אִשָּׁה נוֹשְׂאָה אֶת עֲוֹנָהּ.

ט. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה אִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה עָלָיו מֵחַיָּבֵי
לָאוִין אוֹ מֵחַיָּבֵי עֲשֵׂה, אֲפִלּוּ שְׁגָיָה, וְקִנֵּא לָהּ
וְנִסְתְּרָה - אֵינָהּ שׁוֹתָה; אֶלָּא תֵּצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה,
וְתִהְיֶה אֲסוּרָה עָלָיו אַף מִשּׁוּם זֶה. עָבַר וְנָשָׂא
מְעֻבֶּרֶת חֲבֵרוֹ וּמֵינֶקֶת חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זוֹ שׁוֹתָה, שֶׁאֵין
כָּאן עֲבֵרָה.

י. מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה הָרְאוּיָה לֵילֵד וְלֹא בָּנִים, וְנָשָׂא
עֲקָרָה אוֹ זְקֵנָה אוֹ אֵילוֹנִית - אֵינָהּ שׁוֹתָה, וְלֹא
נוֹטֶלֶת כְּתֻבָּה. הָיוּ לוֹ בָּנִים אוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת רְאוּיָה
לֵילֵד - הֲרֵי זֶה מַשְׁקֶה אוֹתָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא זְקֵנָה
אוֹ עֲקָרָה אוֹ אֵילוֹנִית וְאֵינָהּ רְאוּיָה לֵילֵד. שֶׁלֹּא
נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה 'וְנִזְרְעָה זָרַע', אֶלָּא בָּרְאוּיָה לֵילֵד;
שֶׁאִם הָיְתָה יוֹלֶדֶת בְּצַעַר - תֵּלֵד בְּרֶוַח, הָיָה דַּרְכָּהּ
לֵילֵד נְקֵבוֹת - תֵּלֵד זְכָרִים.

יא. הָיוּ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים וּמֵתוּ בֵּין קִנּוּי לִסְתִירָה -
כְּבָר נִרְאֵית לִשְׁתּוֹת, וּמַשְׁקֶה אוֹתָהּ. לֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים
וְלֹא אִשָּׁה הָרְאוּיָה לֵילֵד, אֶלָּא זוֹ הָאֵילוֹנִית וְכִיוֵּצָא
בָּהּ, וְנוֹלַד לוֹ בֵּן מִגְּרוּשָׁתוֹ בֵּין קִנּוּי לִסְתִירָה - כְּבָר
נִדְחֵית הָאֵילוֹנִית מִלִּשְׁתּוֹת.

יב. כָּל אִשָּׁה שֶׁהָיָה לָהּ קִנּוּי וּסְתִירָה וְלֹא שָׁתְתָה מֵי
הַמָּרִים - בֵּין שֶׁלֹּא רָצָה בַּעְלָהּ לְהַשְׁקוֹתָהּ, בֵּין שֶׁלֹּא
רָצְתָה הִיא, וּבֵין שֶׁבָּא לָהּ עַד טֻמְאָה, אוֹ הוֹדָת, אוֹ
הָיְתָה מֵאֵלּוּ הַנָּשִׁים שֶׁאֵינָן רְאוּיוֹת לִשְׁתּוֹת, אוֹ
שֶׁקִּנְּאוּ לָהּ בֵּית דִּין - הוֹאִיל וְנֶאֱסְרָה עַל בַּעְלָהּ מִכָּל
מָקוֹם, הֲרֵי הִיא אֲסוּרָה עַל זֶה שֶׁנִּתְיַחֲדָה עִמּוֹ
לְעוֹלָם כְּדֶרֶךְ שֶׁהִיא אֲסוּרָה עַל בַּעְלָהּ. וְאִם עָבַר
וּנְשָׂאָהּ - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִתַּחְתָּיו בְּגֵט, אֲפִלּוּ הָיוּ לָהּ
כַּמָּה בָּנִים מִמֶּנּוּ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: כְּשֵׁם
שֶׁאֲסוּרָה לַבַּעַל כָּךְ אֲסוּרָה לַבּוֹעֵל.

יג. אֲבָל אִם לֹא קָדַם קִנּוּי, וּבָאוּ עָלֶיהָ עֵדִים שֶׁנִּסְתְּרָה
עִם אִישׁ זֶה, וּבָאוּ וּמָצְאוּ דָּבָר מְכֹעָר, כְּגוֹן שֶׁנִּכְנְסוּ
אַחֲרָיו וּמְצָאוּהָ חוֹגֶרֶת חֲגוֹרָהּ, אוֹ מָצְאוּ רֹק לְמַעְלָה
מִן הַכִּילָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, אִם הוֹצִיאָהּ בַּעְלָהּ בְּדָבָר
מְכֹעָר כָּזֶה - הֲרֵי זוֹ לֹא תִּנָּשֵׂא לַנִּטְעָן, אֶלָּא אֲסוּרָה
עָלָיו. וְאִם עָבַר וּנְשָׂאָהּ, וְהָיוּ לָהּ בָּנִים מִמֶּנּוּ - לֹא
תֵּצֵא; וְאִם לֹא הָיוּ לָהּ בָּנִים מִמֶּנּוּ - תֵּצֵא.

יד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁרִנְּנוּ הָעִיר עָלֶיהָ וְעַל
הַנִּטְעָן יוֹם וּמֶחֱצָה אוֹ יוֹתֵר וְאָמְרוּ: פִּלּוֹנִי זָנָה עִם
פִּלּוֹנִית וְלֹא פָּסַק הַקּוֹל. וְהוּא שֶׁלֹּא הָיוּ לָהּ אוֹ לוֹ
אוֹיְבִים שֶׁמַּעֲבִירִין אֶת הַקּוֹל. אֲבָל אִם לֹא הָיְתָה שָׁם
רִנָּה לְדָבָר זֶה בָּעִיר, אוֹ שֶׁפָּסַק הַקּוֹל שֶׁלֹּא מֵחֲמַת
יִרְאָה, אִם נִשֵּׂאת לַנִּטְעָן - לֹא תֵּצֵא, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין
לָהּ בָּנִים. אֲפִלּוּ בָּא עֵד אֶחָד שֶׁזִּנְּתָה עִמּוֹ - לֹא תֵּצֵא.

טו. מִי שֶׁהוֹצִיאָהּ בַּעְלָהּ בְּעֵדֵי דָּבָר מְכֹעָר, וְנִשֵּׂאת
לְאַחֵר וְגֵרְשָׁהּ - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לְהִנָּשֵׂא לַנִּטְעָן
שֶׁיָּצָאתָה מִתַּחַת בַּעְלָהּ בִּגְלָלוֹ; וְאִם נִשֵּׂאת - לֹא תֵּצֵא,
אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָהּ בָּנִים.

טז. כָּל אִשָּׁה שֶׁבָּאוּ שְׁנֵי עֵדִים וְהֵעִידוּ שֶׁזִּנְּתָה עִם
זֶה כְּשֶׁהָיְתָה תַּחַת בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן - הֲרֵי זוֹ תֵּצֵא
מִזֶּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ מִמֶּנּוּ כַּמָּה בָּנִים. וְכָל
מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ 'תֵּצֵא' - תֵּצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה.

יום שבת קודש י"ד אלול ה'תשע"ה

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) ביאר בו רבינו סדר השקאת הסוטה, סוטה ששתתה ולא מתה מיד אם היא מותרת לבעלה, באו עדי טומאה אחר ששתתה, זנתה באונס או בשגגה או דרך אברים.

א. כֵּיצַד סֵדֶר הַשְׁקָאַת סוֹטָה? הַבַּעַל בָּא לְבֵית דִּין
שֶׁבְּעִירוֹ וְאוֹמֵר לָהֶן: אִשְׁתִּי זוֹ קִנֵּאתִי לָהּ עִם פִּלּוֹנִי,
וְנִסְתְּרָה עִמּוֹ, וְאֵלּוּ הֵן עֵדַי, וַהֲרֵי הִיא אוֹמֶרֶת שֶׁהִיא
טְהוֹרָה, וַאֲנִי רוֹצֶה לְהַשְׁקוֹתָהּ לִבְדֹּק הַדָּבָר. וּבֵית דִּין
שׁוֹמְעִין דִּבְרֵי הָעֵדִים, וּמוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי
חֲכָמִים לְשָׁמְרוֹ, שֶׁמָּא יָבוֹא עָלֶיהָ קֹדֶם שְׁתִיָּה, שֶׁהֲרֵי
נֶאֱסְרָה עָלָיו עַד שֶׁתִּשְׁתֶּה, וּמְשַׁלְּחִין אוֹתוֹ
לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁאֵין מַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטָה אֶלָּא בְּבֵית דִּין
הַגָּדוֹל שֶׁל שִׁבְעִים זְקֵנִים בַּמִּקְדָּשׁ.

ב. הִגִּיעוּ לִירוּשָׁלַיִם, בֵּית דִּין הַגָּדוֹל מוֹשִׁיבִין אוֹתָהּ
בִּינֵיהֶן, וּמְאַיְּמִין עָלֶיהָ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעְלָהּ, וּמַפְחִידִין
אוֹתָהּ פַּחַד גָּדוֹל שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה. וְאוֹמְרִים לָהּ: בִּתִּי,
הַרְבֵּה הַיַּיִן עוֹשֶׂה, הַרְבֵּה שְׂחוֹק עוֹשֶׂה, הַרְבֵּה יַלְדוּת
עוֹשֶׂה, הַרְבֵּה שְׁכֵנִים רָעִים עוֹשִׂים. אַל תִּגְרְמִי לַשֵּׁם

1 הַגָּדוֹל שֶׁנִּכְתַּב בִּקְדֻשָּׁה שֶׁיִּמָּחֶה עַל הַמַּיִם. וְאוֹמְרִין
2 לָהּ: בִּתִּי, הַרְבֵּה קְדָמוּךְ וְנִשְׁטְפוּ, וַאֲנָשִׁים גְּדוֹלִים
3 וִיקָרִים תָּקַף יִצְרָן עֲלֵיהֶן וְנִכְשְׁלוּ. וּמַגִּידִין לָהּ
4 מַעֲשֵׂה יְהוּדָה וְתָמָר כַּלָּתוֹ, וּמַעֲשֵׂה רְאוּבֵן בְּפִילֶגֶשׁ
5 אָבִיו עַל פִּשְׁטוֹ, וּמַעֲשֵׂה אַמְנוֹן וַאֲחוֹתוֹ, כְּדֵי לְהָקֵל
6 עָלֶיהָ עַד שֶׁתּוֹדֶה. וְאִם אָמְרָה 'הֵן נִטְמֵאתִי', אוֹ
7 'אֵינִי שׁוֹתָה' - יוֹצְאָה בְּלֹא כְּתֻבָּה וְהוֹלֶכֶת לָהּ.

8 ג. עָמְדָה בְּדִבּוּרָהּ שֶׁהִיא טְהוֹרָה - מְבִיאִין אוֹתָהּ
9 לְשַׁעַר מִזְרָחִי שֶׁל עֲזָרָה, שֶׁהוּא כְּנֶגֶד קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים.
10 וּמַעֲלִין אוֹתָהּ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּמַקִּיפִין בָּהּ, כְּדֵי
11 לְיַגְּעָהּ עַד שֶׁתִּקְצַר נַפְשָׁהּ, אוּלַי תּוֹדֶה.

12 ד. אִם עָמְדָה בְּדִבּוּרָהּ - מְבִיאִין אוֹתָהּ כְּנֶגֶד שַׁעַר
13 הַמִּזְרָח מִבַּחוּץ, וּמַעֲמִידִין אוֹתָהּ שָׁם. הָיְתָה מִתְכַּסָּה
14 בִּלְבָנִים - מִתְכַּסָּה בִּשְׁחוֹרִין. וְאִם הָיוּ הַשְּׁחוֹרִין נָאִין
15 לָהּ - מִתְכַּסָּה בִּבְגָדִים שֶׁאֵין לָהּ בָּהֶן נוּי. וּמְסִירִין
16 כָּל חֲלִי כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁעָלֶיהָ.

17 ה. וּמְקַבְּצִין עָלֶיהָ קִבּוּץ גָּדוֹל שֶׁל נָשִׁים; שֶׁכָּל
18 הַנָּשִׁים הַנִּמְצָאוֹת שָׁם חַיָּבוֹת לִרְאוֹתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר:
19 וְנִוַּסְּרוּ כָּל הַנָּשִׁים וְלֹא תַעֲשֶׂינָה כְּזִמָּתְכֶנָּה. וְכָל אִישׁ
20 שֶׁיְּחַפֵּץ לָבוֹא לִרְאוֹתָהּ - יָבוֹא וְיִרְאֶה. וְהִיא עוֹמֶדֶת
21 בֵּינֵיהֶן בְּלֹא רְדִיד וּבְלֹא מִטְפַּחַת, אֶלָּא בִּבְגָדֶיהָ וְכִפָּה
22 שֶׁעַל רֹאשָׁהּ, כְּמוֹ שֶׁהָאִשָּׁה בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ.

23 ו. וְאֵין מַנִּיחִין שָׁם לֹא עֲבָדֶיהָ וְלֹא שִׁפְחוֹתֶיהָ, מִפְּנֵי
24 שֶׁהִיא מַכֶּרֶת אוֹתָן וְדַעְתָּהּ מִתְיַשֶּׁבֶת בָּהֶן.

25 ז. וְאַחַר כָּךְ מַשְׁבִּיעָהּ הַכֹּהֵן בְּלָשׁוֹן שֶׁהִיא מַכֶּרֶת,
26 וּמוֹדִיעָהּ בִּלְשׁוֹנָהּ שֶׁלֹּא גָרַם לָהּ אֶלָּא קִנּוּי וּסְתִירָה
27 שֶׁקִּנֵּא לָהּ בַּעְלָהּ וְנִסְתְּרָה. וְאוֹמֵר לָהּ בְּלָשׁוֹן
28 שֶׁמַּכֶּרֶת: אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אֹתָךְ, וְאִם לֹא שָׂטִית
29 טֻמְאָה תַּחַת אִישֵׁךְ - הִנָּקִי מִמֵּי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים
30 הָאֵלֶּה. וְאַתְּ כִּי שָׂטִית טֻמְאָה תַּחַת אִישֵׁךְ, וְכִי
31 נִטְמֵאת, וַיִּתֵּן אִישׁ בָּךְ אֶת שִׁכְבָתוֹ מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ -
32 יִתֵּן יְיָ אוֹתָךְ לְאָלָה וְלִשְׁבֻעָה בְּתוֹךְ עַמֵּךְ, בְּתֵת יְיָ אֶת
33 יְרֵכֵךְ נוֹפֶלֶת וְאֶת בִּטְנֵךְ צָבָה. וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים
34 הָאֵלֶּה בְּמֵעַיִךְ לַצְּבוֹת בֶּטֶן וְלַנְפִּיל יָרֵךְ. וְהִיא אוֹמֶרֶת
35 'אָמֵן אָמֵן' בְּלָשׁוֹן שֶׁמַּכֶּרֶת. וּמוֹדִיעָהּ שֶׁהַבֶּטֶן הִיא
36 תִּלְקֶה תְּחִלָּה וְהַיָּרֵךְ בַּסּוֹף, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז
37 עַל הַמַּיִם.

38 ח. וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא מְגִלָּה שֶׁל עוֹר טָהוֹר, כְּמוֹ סֵפֶר
39 תּוֹרָה, וְכוֹתֵב עָלֶיהָ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, בְּדָיוֹ שֶׁאֵין בּוֹ
40 קַנְקַנְתּוֹם, לִשְׁמָהּ שֶׁל אִשָּׁה, כְּמוֹ הַגֵּט. וְכוֹתֵב כָּל
41 הַדְּבָרִים שֶׁהִשְׁבִּיעַ אוֹתָהּ בָּהֶם אוֹת בְּאוֹת מִלָּה
42 בְּמִלָּה, וְכוֹתֵב אֶת הַשֵּׁם כִּכְתָבוֹ. וְאֵינוֹ כּוֹתֵב 'אָמֵן
43 אָמֵן'.

44 ט. וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא כְּלִי חֶרֶשׂ שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בּוֹ מְלָאכָה
45 מֵעוֹלָם, וְלֹא יֵרָאֶה כִּכְלִי בָּלֶה מֵאֹרֶךְ הַזְּמַן. וְאִם
46 הֶחֱזִירוּ לַכִּבְשָׁן עַד שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ - כָּשֵׁר. וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ
47 מַיִם חֲצִי לֹג מִן הַכִּיּוֹר. וּבַחֲצִי לֹג שֶׁהָיָה בַּמִּקְדָּשׁ הָיָה
48 מוֹדְדוֹ. וְנִכְנָס בּוֹ לַהֵיכָל.

49 י. וּמָקוֹם הָיָה שָׁם אַמָּה עַל אַמָּה לִימִין הַנִּכְנָס,
50 וּבוֹ טַבְלָא שֶׁל שַׁיִשׁ וְטַבַּעַת קְבוּעָה בָּהּ. מַגְבִּיהַּ
51 הַטַּבְלָא וְלוֹקֵחַ עָפָר מִקַּרְקַע הַמִּשְׁכָּן, וְנוֹתְנוֹ עַל
52 גַּבֵּי הַמַּיִם כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה עַל פְּנֵי הַמַּיִם. וְנוֹתֵן לְתוֹכָן
53 דָּבָר מַר, כְּגוֹן לַעֲנָה וְכַיּוֹצֵא בָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: מֵי
54 הַמָּרִים. וּמוֹחֵק לְתוֹכָן הַמְּגִלָּה לִשְׁמָהּ. וְיִמְחַק יָפֶה
55 יָפֶה, עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר בַּמְּגִלָּה רֹשֶׁם הַנִּכָּר כְּלָל.

56 יא. וְאַחַר כָּךְ כֹּהֵן אֶחָד בָּא אֵלֶיהָ מִכֹּהֲנֵי הָעֲזָרָה,
57 וְאוֹחֵז בִּבְגָדֶיהָ מִכְּנֶגֶד פָּנֶיהָ, וְקוֹרֵעַ עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה
58 אֶת לִבָּהּ, וּמְגַלֶּה שַׂעֲרָהּ וְסוֹתֵר מַחְלְפוֹת רֹאשָׁהּ, כְּדֵי
59 לְנַוְּלָהּ. וּמֵבִיא חֶבֶל מִצְרִי, כְּדֵי לְהַזְכִּירָהּ מַעֲשֵׂה
60 מִצְרַיִם שֶׁעָשְׂתָה. וְאִם לֹא מָצְאוּ מִצְרִי - מֵבִיא חֶבֶל
61 מִכָּל מָקוֹם. וְקוֹשְׁרוֹ לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְּלוּ
62 הַבְּגָדִים וְנִמְצֵאת עֲרֻמָּה, שֶׁהֲרֵי נִקְרְעוּ.

63 יב. וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא עִשָּׂרוֹן קֶמַח שְׂעוֹרִים מִשֶּׁל בַּעַל
64 וְנוֹתְנוֹ בִּכְפִיפָה מִצְרִית. וְהַחֶבֶל וְהַכְּפִיפָה בָּאִין
65 מִשְּׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה. וְנוֹתְנוֹ לְיָדֶיהָ כְּדֵי לְיַגְּעָהּ.

66 יג. וְאַחַר כָּךְ לוֹקֵחַ הַמִּנְחָה מִן הַכְּפִיפָה וְנוֹתְנָהּ לִכְלִי
67 שָׁרֵת, וְאֵינוֹ נוֹתֵן עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה. וְאִם נָתַן -
68 לוֹקֶה עַל הַשֶּׁמֶן בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל הַלְּבוֹנָה בִּפְנֵי
69 עַצְמָהּ. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יִצֹּק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ
70 לְבוֹנָה.

71 יד. וּבְכָל זְמַן שֶׁפּוֹרֵעַ רֹאשָׁהּ וְנוֹתֵן הָעִשָּׂרוֹן עַל יָדֶיהָ
72 יִהְיוּ הַמַּיִם בַּכְּלִי בְּיַד הַכֹּהֵן, וְיַרְאֶה אוֹתָהּ אֶת הַמַּיִם;
73 שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְיַד הַכֹּהֵן יִהְיוּ מֵי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים.

74 טו. וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶה אוֹתָהּ. וְאַחַר שֶׁתִּשְׁתֶּה לוֹקֵחַ
75 כְּלִי שָׁרֵת שֶׁבּוֹ הַמִּנְחָה וְנוֹתְנוֹ עַל יָדֶיהָ. וְכֹהֵן מַנִּיחַ
76 יָדוֹ תַּחְתֶּיהָ וּמְנִיפָהּ בַּמִּזְרָח, כִּשְׁאָר כָּל הַתְּנוּפוֹת,
77 מוֹלִיךְ וּמֵבִיא מַעֲלֶה וּמוֹרִיד. וְאַחַר כָּךְ מַגִּישׁ הַמִּנְחָה
78 לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית שֶׁל מִזְבֵּחַ, כִּשְׁאָר מְנָחוֹת שֶׁל
79 יָחִיד, וְקוֹמֵץ, וּמַקְטִיר הַקֹּמֶץ, וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל
80 לַכֹּהֲנִים.

81 טז. אִם טְהוֹרָה הִיא - יוֹצֵאת וְהוֹלֶכֶת לָהּ, וַהֲרֵי

היא מֵתֶרֶת לְבַעְלָהּ. וְאִם טְמֵאָה הִיא - מִיָּד פָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת, וְעֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת, וְהִיא מִתְמַלֵּאת גִּידִין גִּידִין. וְהֵן אוֹמְרִין: הוֹצִיאוּהָ (הוֹצִיאוּהָ), כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּפְרֹשׂ נִדָּה, וְהַנִּדּוֹת מְטַמְּאוֹת עֶזְרַת נָשִׁים. וְהֵן מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מֵעֶזְרַת נָשִׁים שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת בָּהּ. וּבִטְנָהּ צָבָה בַּתְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ תִּפֹּל יֶרְכָהּ וְתָמוּת.

יז. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁתָּמוּת הִיא, יָמוּת הַנּוֹאֵף שֶׁהִשְׁקָהּ עַל יָדוֹ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא, וְיֵאָרְעוּ לוֹ מְאֹרָעוֹת שֶׁאֵרְעוּ לָהּ לַצְּבוֹת בֶּטֶן וְלַנְּפִיל יֶרֶךְ. וְכָל זֶה, אִם לֹא בָא בַּעְלָהּ בִּיאָה אֲסוּרָה מֵעוֹלָם; אֲבָל אִם בָּעַל בְּעִילָה שֶׁל אִסּוּר - אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יח. וְאִם עָבַר וְהִשְׁקָהּ אֶת אִשְׁתּוֹ - הֲרֵי זֶה מוֹסִיף עַל חַטָּאתוֹ פֶּשַׁע, שֶׁגָּרַם לַשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ שֶׁיִּמָּחֶה בַּמַּיִם לְבַטָּלָה, וּמוֹצִיא לַעַז עַל מֵי סוֹטָה, שֶׁאִשְׁתּוֹ אוֹמֶרֶת לַאֲחֵרוֹת שֶׁזִּנְּתָה וְלֹא בָּדְקוּ בָּהּ הַמַּיִם, וְהִיא לֹא תֵּדַע שֶׁמַּעֲשֵׂי הַבַּעַל גָּרְמוּ שֶׁלֹּא בָּדְקוּ בָּהּ.

יט. לְפִיכָךְ, מִשֶּׁרַבּוּ הַמְנָאֲפִים בְּגָלוּי בְּבֵית שֵׁנִי, בִּטְּלוּ הַסַּנְהֶדְרִין אֶת מֵי הַמָּרִים, וְסָמְכוּ עַל הַכָּתוּב בַּקַּבָּלָה: לֹא אֶפְקוֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה וְגוֹ'.

כ. סוֹטָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ זְכוּת תַּלְמוּד תּוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ מְצַוָּה עַל תַּלְמוּד תּוֹרָה - הֲרֵי זוֹ תּוֹלֶה לָהּ, וְאֵינָהּ מֵתָה לִשְׁעָתָהּ, אֶלָּא נִמּוֹקֶת וְהוֹלֶכֶת, וְחָלָאִים כְּבֵדִים בָּאִין עָלֶיהָ, עַד שֶׁתָּמוּת אַחַר שָׁנָה אוֹ שְׁתַּיִם אוֹ שָׁלֹשׁ, לְפִי זְכוּתָהּ. וְהִיא מֵתָה בִּצְבִיַּת בֶּטֶן וּבִנְפִילַת אֵיבָרִין.

כא. סוֹטָה שֶׁשָּׁתָת מֵי הַמָּרִים וְלֹא מֵתָה מִיָּד - הֲרֵי הִיא מֵתֶרֶת לְבַעְלָהּ, וַאֲפִלּוּ הָיָה כֹּהֵן. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִתְחִילוּ הֶחָלָאִים לָבוֹא עָלֶיהָ וְחָלוּ שְׁאָר אֵיבָרֶיהָ - הוֹאִיל וְלֹא צָבְתָה בִּטְנָהּ וְלֹא הִתְחִיל יֶרְכָהּ לִנְפֹּל, הֲרֵי זוֹ מֵתֶרֶת. אֲבָל מִשֶּׁהִתְחִיל בִּטְנָהּ לִצְבּוֹת וִירֵכָהּ לִנְפֹּל - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה וַדַּאי.

כב. סוֹטָה שֶׁשָּׁתָת וְהָיְתָה טְהוֹרָה - הֲרֵי זוֹ מִתְחַזֶּקֶת וּפָנֶיהָ מַזְהִירוֹת. וְאִם הָיָה בָּהּ חֹלִי - יָסוּר. וְתִתְעַבֵּר וְתֵלֵד זָכָר. וְאִם הָיָה דַּרְכָּהּ לִילֹד בְּקֹשִׁי - תֵּלֵד בִּמְהֵרָה. הָיָה דַּרְכָּהּ לִילֹד נְקֵבוֹת - תֵּלֵד זְכָרִים.

כג. בָּאוּ עֵדֵי טֻמְאָה אַחַר שֶׁשָּׁתְתָה - הֲרֵי זוֹ תֵּצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה וַאֲסוּרָה לְבַעְלָהּ, וַאֲפִלּוּ לֹא אֵרַע לָהּ דָּבָר מִדְּבָרִים אֵלּוּ; מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶלָּא מִי שֶׁאֵין לָהּ עֵדִים שֶׁמּוֹדִיעִין זְנוּתָהּ. וְעוֹד, שֶׁמָּא בַּעְלָהּ אֵינוֹ מְנַקֶּה מֵעָוֹן, לְפִיכָךְ לֹא בָּדְקוּ הַמַּיִם אֶת אִשְׁתּוֹ. אֲבָל אִם בָּא עֵד אֶחָד וְהֵעִיד שֶׁהָיְתָה טְמֵאָה - אֵינָהּ אֲסוּרָה, וְתֵשֵׁב תַּחַת בַּעְלָהּ, שֶׁהֲרֵי שָׁתְתָה.

כד. אִשָּׁה שֶׁזִּנְּתָה בְּאֹנֶס אוֹ בִּשְׁגָגָה, אוֹ שֶׁבָּא עָלֶיהָ זֶה שֶׁקִּנֵּא לָהּ עִמּוֹ דֶּרֶךְ אֵיבָרִים - אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה - פְּרָט לַאֲנוּסָה, שֶׁהֲרֵי נִתְפְּשָׂה בְּחָזְקָה. וַתִּמְעֹל מַעַל בְּאִישָׁהּ - פְּרָט לְשׁוֹגֶגֶת. וְשָׁכַב אִישׁ אוֹתָהּ שִׁכְבַת זֶרַע - פְּרָט לְבָא עָלֶיהָ דֶּרֶךְ אֵיבָרִין.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ח'־י"ד אלול ה'תשע"ה

יום ראשון ח' אלול ה'תשע"ה

מצות לא תעשה רסה.

הַמִּצְוָה הָרִס"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהַעֲסִיק מַחְשְׁבוֹתֵינוּ בְּתַחְבּוּלוֹת אֵיךְ לִרְכּוֹשׁ קִנְיָן שֶׁל זוּלָתֵנוּ מֵאַחֵינוּ, וְזֶהוּ אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ" (שמות כ, יז). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת יתרו שם): "לֹא תַחְמֹד — אוֹ (אם־כך אולי) אֲפִלּוּ חְמוּד בְּדִבּוּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'לֹא־תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עָלֵיהֶם וְלָקַחְתָּ לָךְ" (דברים ז, כה), מַה לְּהַלָּן עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה, אַף כָּאן נִמְּי עַד שֶׁעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה", הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁלָּאו זֶה מַזְהִיר מִלַּעֲשׂוֹת תַּחְבּוּלוֹת כְּדֵי שֶׁנַּשִּׂיג לְעַצְמֵנוּ דָּבָר שֶׁחָמַדְנוּ מֵרְכוּשׁ אַחֵינוּ, וַאֲפִלּוּ בְּקִנְיָה וּמַתָּן דָּמִים מְרֻבִּים — שֶׁכָּל־זֶה עֲבֵרָה עַל "לֹא תַחְמֹד".

יום שני ט' אלול ה'תשע"ה

מצות לא תעשה רסו.

הַמִּצְוָה הָרִס"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּתָלוֹת (לקשור) מַחְשְׁבוֹתֵינוּ בְּחִמּוּד רְכוּשׁ זוּלָתֵנוּ וּלְהִתְאַוּת לוֹ, לְפִי שֶׁזֶּה יָבִיא לִידֵי עֲשִׂיַּת תַּחְבּוּלָה לִרְכִישָׁתוֹ, וְזֶהוּ לְשׁוֹן הַלָּאו שֶׁבָּא בְּעִנְיָן זֶה, אָמַר: "וְלֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ" (דברים ה, יח). וְאֵין שְׁנֵי הַלָּאוִין עִנְיָן אֶחָד, אֶלָּא הַלָּאו הָרִאשׁוֹן וְהוּא "לֹא־תַחְמֹד", מַזְהִיר מִלִּרְכּוֹשׁ קִנְיַן זוּלָתֵנוּ (על ידי תחבולות), וְהַלָּאו הַשֵּׁנִי מַזְהִיר מִלִּתָּלוֹת עַל הַתַּאֲוָה וְהַחִמּוּד בִּלְבָד. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת יתרו): "לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "לֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ" — לְחַיֵּב עַל הַתַּאֲוָה (במחשבה ולב) בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְעַל הַחִמּוּד (במעשה) בִּפְנֵי

עַצְמוֹ". וְשָׁם אָמְרוּ: "מִנַּיִן שֶׁאִם הִתְאַוָּה אָדָם סוֹפוֹ לַחְמוֹד (בנקיטת פעולות מעשיות)? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תִתְאַוֶּה וְלֹא תַחְמֹד". מִנַּיִן שֶׁאִם חָמַד אָדָם סוֹפוֹ לִגְזוֹל? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְחָמְדוּ שָׂדוֹת וְגָזָלוּ" (מיכה ב, ב). פֵּרוּשׁ דָּבָר זֶה: שֶׁאִם רָאָה דָּבָר יָפֶה אֵצֶל אָחִיו אִם הִשְׁלִיט מַחֲשַׁבְתּוֹ עָלָיו וְנִתְאַוָּה לוֹ — הֲרֵי עָבַר עַל אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִתְאַוֶּה". וְתִתְחַזֵּק בּוֹ אַהֲבַת אוֹתוֹ הַדָּבָר עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה תַּחְבּוּלָה לְהַשִּׂיגוֹ, וְלֹא יֶחְדַּל מִלְּפַיְּסוֹ וּלְהַכְבִּיד עָלָיו לְמָכְרוֹ אוֹ לְהַחֲלִיפוֹ שֶׁהוּא יוֹתֵר טוֹב מִמֶּנּוּ וְיוֹתֵר יָקָר. אִם עָלָה בְּיָדוֹ דָּבָר זֶה — הֲרֵי עָבַר גַּם עַל "לֹא תַחְמֹד" כְּשֶׁיִּרְכֹּשׁ אוֹתוֹ הַדָּבָר שֶׁהָיָה שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ עִנְיָן בִּמְכִירָתוֹ, אֶלָּא שֶׁהִכְבִּיד עָלָיו וְעָשָׂה תַּחְבּוּלָה עַד שֶׁהִשִּׂיגוֹ. וְנִמְצָא שֶׁעָבַר עַל שְׁנֵי לָאוִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ (שכל זה גורם). וְאִם נִמְנַע זֶה מִלִּמְכּוֹר וּלְקַבֵּל חֲלִיפִין מֵחֲמַת חִבָּתוֹ לְאוֹתוֹ הַדָּבָר, הֲרֵי אָז לוֹקֵחוֹ בְּחָזְקָה וּבְאֹנֶס מֵחֲמַת הִתְחַזְּקוּת אַהֲבַת אוֹתוֹ הַדָּבָר בְּנַפְשׁוֹ, וַהֲרֵי אָז עָבַר גַּם עַל "לֹא תִגְזֹל". וְהִתְבּוֹנֵן בְּעִנְיָן זֶה בְּמַעֲשֵׂה אַחְאָב וְנָבוֹת (מלכים־א, כא). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ הַהֶבְדֵּל בֵּין אָמְרוֹ "לֹא תִתְאַוֶּה" וּבֵין "לֹא תַחְמֹד".

יום שלישי י' אלול ה'תשע"ה

מצות עשה קצד.

הַמִּצְוָה הַקצ"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהָשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה עַצְמָהּ אִם הִיא קַיֶּמֶת בְּעֵינָהּ, עִם תּוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ (אם כפר על גזלתה בשבועה) אוֹ לִתֵּן דָּמֶיהָ אִם נִשְׁתַּנְּתָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהֵשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל וְגוֹ'" (ויקרא ה, כג). וּכְבָר בְּאֲרוּ בְּמַסֶּכֶת מַכּוֹת (טז.), שֶׁלָּאו דְּגָזֵל הוּא לָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה וְאָמְרוּ: "רַחֲמָנָא אָמַר: לֹא תִגְזֹל (שם יט, יג), וְהֵשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה וְגוֹ'". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּפְּרָקִים הָאַחֲרוֹנִים מִ(בבא) קַמָּא.

יום רביעי י"א אלול ה'תשע"ה

מצות לא תעשה רסט.

מצות עשה דר.

הַמִּצְוָה הָרס"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהִתְעַלֵּם מִן־הָאֲבֵדָה, אֶלָּא נִקָּחֶנָּה וְנַחֲזִירֶנָּה לִבְעָלֶיהָ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם" (דברים כב, ג). וּכְבָר בֵּאַרְנוּ (מצות עשה דר) אָמְרָם בַּמִּכְלְתָּא בְּעִנְיַן הָאֲבֵדָה: "נִמְצָאנוּ לְמֵדִין שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא־תַעֲשֶׂה". וּלְשׁוֹן הַגְּמָרָא (בבא מציעא ל.): "הֶשֵּׁב אֲבֵדָה עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה הוּא". וּבְמִשְׁנָה תּוֹרָה כָּפַל אֶת־הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה וְנֶאֱמַר בּוֹ לָאו מְיֻחָד וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִרְאֶה אֶת־שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת־שֵׂיוֹ נִדָּחִים וְגוֹ'" (שם, א). וּבְסִפְרֵי (פרשת תצא שם): "לֹא־תִרְאֶה אֶת־שׁוֹר אָחִיךָ" — מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "כִּי תִפְגַּע" (שמות כג, ד) — מִצְוַת עֲשֵׂה" וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפ"ב מִבָּבָא מְצִיעָא.

הַמִּצְוָה הָד"ר — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהָשִׁיב (להחזיר) אֶת־הָאֲבֵדָה לִבְעָלֶיהָ, וְהוּא אָמְרוֹ: "הָשֵׁב תְּשִׁיבֵנוּ לוֹ" (שמות כג, ד); "הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ" (דברים כב, א). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (בבא מציעא לב.): "הֲשָׁבַת אֲבֵדָה — עֲשֵׂה הוּא". וְאָמְרוּ (ספרי פרשת כי־תצא) עוֹד עַל הָאֲבֵדָה: "נִמְצָאנוּ לְמֵדִים שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא־תַעֲשֶׂה", וְעוֹד נְבָאֵר לֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁל אֲבֵדָה בִּמְקוֹמוֹ (לא תעשה רסט). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִ(בבא) מְצִיעָא.

יום חמישי י"ב אלול ה'תשע"ה

מצות עשה רלו.

הַמִּצְוָה הָרל"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִרְיְבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ" (שמות כא, יח). וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְרָאִים: דִּינֵי קְנָסוֹת. וְיֵשׁ כָּתוּב הַכּוֹלֵל דִּינֵי קְנָסוֹת כֻּלָּם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לוֹ" (ויקרא כד, יט). הַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁלּוֹקְחִים מִמָּמוֹנוֹ (מה שהזיק לו) כְּדֵי מַה שֶׁהִזִּיק, כְּמוֹ שֶׁבָּא בַּקַּבָּלָה: אֲפִלּוּ בִּישׁוֹ בִּלְבַד — הֲרֵי אֵלּוּ גּוֹבִים מִמָּמוֹנוֹ כְּדֵי אוֹתוֹ הַשִּׁעוּר. וְדַע שֶׁדִּינֵי קְנָסוֹת אֵלּוּ כֻּלָּם נִזְקֵי אָדָם בְּאָדָם. וְכֵן אִם הִזִּיקָה בְּהֵמָה אֶת־הָאָדָם אוֹ אֶת־הַבְּהֵמָה — הֲרֵי כָּל־הַדִּינִים הָאֵלֶּה לֹא יָדוּן בָּהֶם וְלֹא יִפְסוֹק אֶלָּא בֵּית דִּין הַסְּמוּכִין בָּאָרֶץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' מִ(בבא) קַמָּא.

יום שישי י"ג אלול ה'תשע"ה

המצוה הרל"ו נדפסה ביום הקודם.

יום שבת קודש י"ד אלול ה'תשע"ה

מצות עשה רלו.

מצות לא תעשה רפט. רצו.

המצוה הרל"ו נדפסה ביום חמישי.

הַמִּצְוָה הָרפ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּרַצּוֹחַ זֶה־אֶת־זֶה, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא תִרְצָח" (שמות כ, יג; דברים ה, יז). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — נֶהֱרָג בְּהַכָּאָה (בהתזת ראשו) מִן הַצַּוָּאר. אָמַר יִתְעַלֶּה: "מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת" (שמות כא, יד). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִסַּנְהֶדְרִין (עו:) וּבְפֶרֶק ב' מִמַּכּוֹת.

הַמִּצְוָה הָרצ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּקַחַת כֹּפֶר לְרוֹצֵחַ בְּמַזִּיד, אֶלָּא יֵהָרֵג בְּהֶכְרֵחַ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־תִקְּחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר־הוּא רָשָׁע לָמוּת" (במדבר לה, לא). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַכּוֹת (כתובות לז:).

ישעיה י טו־כא

טו הֲיִתְפָּאֵר הַגַּרְזֶן עַל הַחֹצֵב בּוֹ אִם־יִתְגַּדֵּל הַמַּשּׂוֹר עַל־מְנִיפוֹ כְּהָנִיף שֵׁבֶט וְאֶת־מְרִימָיו כְּהָרִים מַטֶּה
לֹא־עֵץ: (פ) טז לָכֵן יְשַׁלַּח הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת בְּמִשְׁמַנָּיו רָזוֹן וְתַחַת כְּבֹדוֹ יֵקַד יְקֹד כִּיקוֹד אֵשׁ: יז וְהָיָה
אוֹר־יִשְׂרָאֵל לְאֵשׁ וּקְדוֹשׁוֹ לְלֶהָבָה וּבָעֲרָה וְאָכְלָה שִׁיתוֹ וּשְׁמִירוֹ בְּיוֹם אֶחָד: יח וּכְבוֹד יַעְרוֹ וְכַרְמִלּוֹ
מִנֶּפֶשׁ וְעַד־בָּשָׂר יְכַלֶּה וְהָיָה כְּמְסֹס נֹסֵס: יט וּשְׁאָר עֵץ יַעְרוֹ מִסְפַּר יִהְיוּ וְנַעַר יִכְתְּבֵם: (ס) כ וְהָיָה |
בַּיּוֹם הַהוּא לֹא־יוֹסִיף עוֹד שְׁאָר יִשְׂרָאֵל וּפְלֵיטַת בֵּית־יַעֲקֹב לְהִשָּׁעֵן עַל־מַכֵּהוּ וְנִשְׁעַן עַל־יְהוָה קְדוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל בֶּאֱמֶת: כא שְׁאָר יָשׁוּב שְׁאָר יַעֲקֹב אֶל־אֵל גִּבּוֹר:

רש״י

(טו) היתפאר הגרזן. הקב״ה אומר לא היה לך להתהלל בזאת כי אינך אלא כגרזן שלי ואני החוצב בך נפרע על ידך מאויבי אתה המשור ואני המניפו וכי דרך המשור להתהלל על מניפו. משור מייר״א בלע״ז: **כהניף שבט את מרימיו.** כאלו היה השבט מניף את עצמו ואת יד המרימו והלא אין שבט מניפו אלא האדם: **כהרים מטה לא עץ.** לא העץ הוא המרים אלא האדם הוא המרים: **(טז) ותחת כבודו.** תחת בגדיהם יהיו נשרפין, הבגדים הם מכבדים את האדם: **יקד יקוד.** ישרף שריפה כשריפת אש, ומדרש אגדה כאן פרע לבני שם הכבוד שעשה שם לאביו כשכסה ערות נח אביו שנאמר (בראשית טז) ויקח שם ויפת וגו׳: **(יז) אור ישראל.** התורה שעוסק בה חזקיהו תהיה לאש לסנחרב: **וקדושו.** הקב״ה. ד״א וקדושו צדיקים שבדור: **שיתו ושמירו.** שריו וגבוריו:

(יח) וכבוד יערו וכרמילו. הם ריבוי חיילותיו: **כרמל.** יער גבוה: **כמסוס נוסס.** לפי שדימה אותם לעצי יער דימה פורענותם לתולעת הנוסר בפיו וטוחן העץ וקורהו סס כמו כצמר יאכלם סס (לקמן נא): **כמסוס נוסס.** כמגור המגורר: **כמסוס נוסס.** כמסוס של נוסס שהוא נטחן דק דק שהתולעת טוחן כך היה האפר ושריפת גופן דק, מסוס הוא הנטחן ונופל ע״י תולעת, נוסס הוא התולעת: **(יט) ושאר עץ יערו.** הנותרים בחיילותיו: **מספר יהיו.** נחים לספור כי מעט הם ונער יוכל לכתבם ואמרו רבותינו עשרה נשאר מהם שאין לך קטן שאינו כותב יו״ד קטנה: **(כ) להשען על מכהו.** לסמוך על מלכי מצרי׳ שהם היו תחלת המציקים להם: **(כא) שאר ישוב.** השארית שבהן ישובו אל הקב״ה: **אל גבור.** שהראה להם גבורה בסנחרב:

מצודת דוד

(טו) היתפאר. אמר הנביא וכי מהראוי שיתפאר הגרזן על החוצב בו לומר אני החוצב ולא אתה ר״ל הלא אשור אינו אלא כגרזן ביד האל ולא בכוחו יגבר: **אם יתגדל וכו׳.** כפל הדבר במ״ש: **כהניף שבט.** כאילו השבט עם מרימיו הניף את השבט רצה לומר אפילו כח שניהם עשתה את ההנפה: **כהרים מטה.** כאלו המטה הרים וכו׳ וכפל הדבר במ״ש: **לא עץ.** הנה באמת לא העץ הוא המרים כי אם האדם הוא המרים ור״ל הנה כן לא אשור הוא בעל הנצחון כי אם המקום שהמשילו: **(טז) לכן.** בעבור גודל לבבו: **במשמניו רזון.** ירזה את השמנים שבעמו, רצה לומר יאבדו מן העולם: **ותחת כבודו.** ובמקום שהיה מתכבד בעצמו לתלות הדבר בכח זרועו במקום זה יהיה ללעג וקלס כי תבער הבערה כתבערת אש רצה לומר כל אנשיו ימותו על ידי המלאך המכה בהם כאלו נשרפו באש וכן נאמר בו והיתה לשרפה מאכולת אש (לעיל ט): **(יז) והיה אור ישראל.** האל המאיר לישראל: **וקדושו.** הוא האל קדוש ישראל וכפל הדבר במ״ש: **שיתו ושמירו.** וקראם כן לפי שבהם היה מכאיב העמים כבקוץ מכאיב: **(יח) וכבוד יערו.** מרבית אנשיו כעצי היער אשר היה מתכבד בהם: **וכרמלו.** ר״ל בעלי העושר ככרמל הזה שהוא מלא ברכת ה׳ שדות וכרמים: **מנפש וכו׳.** כי ישרוף גופן ונפשם: **והיה.** העם ההוא יהיה כהנטחן מן התולעת אשר יטחן בפיו את העצים דק דק ולפי שהמשילם לעצי היער אמר לשון הנופל בהשחתת העצים: **(יט) ושאר.** שאר העץ הנשאר ביערו ר״ל הנשאר במחנהו: **מספר יהיו.** יהיו מעט מתי מספר: **ונער.** אף הנער לא ילאה לכתבם ולפרטם כי מעטים יהיו: **(כ) ביום ההוא.** כשיראה גדול הנס הזה: **על מכהו.** על מצרים שהם היו תחילת המציקים להם: **באמת.** בכל לבב: **(כא) שאר ישוב.** השארית ישובו ולתוספת ביאור אמר שאר יעקב וכו׳ רצה לומר השארית מבני יעקב הם ישובו לה׳ שהראם גבורות באשור:

מצודת ציון

(טו) הגרזן. שם הכלי שחוטבים בו העצים כמו ונדחה ידו בגרזן (דברים יט): **החוצב.** ענין חטיבה ובקיעה ודומה לו וגם יקב חצב בו (לעיל ה): **המשור.** שם כלי מלא פגימות עשויה לחתוך בה העצים וכן וישר במגרה (דה״א כ): **מניפו.** מל׳ הנפה והרמה: **מרימיו.** עם מרימיו: **כהרים.** מל׳ הרמה והגבהה: **(טז) משמניו.** מל׳ שמן: **רזון.** ענין כחשות: **ותחת.** במקום: **יקד.** ענין הבער כמו על מוקדה (ויקרא ו): **(יז) שיתו ושמירו.** מיני קוצים: **(יח) וכרמלו.** שם כרמל הונח למקום שדות וכרמים וכמ״ש והיה מדבר לכרמל (לקמן לב): **כמסוס נוסס.** שם התולעת האוכל וטוחן את העץ נקרא נוסס ודומה לו וכצמר יאכל סס (לקמן נא) והנטחן עצמה נקרא מסוס:

משלי יז טו־כח

טו מַצְדִּיק רָשָׁע וּמַרְשִׁיעַ צַדִּיק תּוֹעֲבַת יְהוָה גַּם־שְׁנֵיהֶם: טז לָמָּה־זֶּה מְחִיר בְּיַד־כְּסִיל לִקְנוֹת חָכְמָה
וְלֵב־אָיִן: יז בְּכָל־עֵת אֹהֵב הָרֵעַ וְאָח לְצָרָה יִוָּלֵד: יח אָדָם חֲסַר־לֵב תּוֹקֵעַ כָּף עֹרֵב עֲרֻבָּה לִפְנֵי רֵעֵהוּ:
יט אֹהֵב פֶּשַׁע אֹהֵב מַצָּה מַגְבִּיהַּ פִּתְחוֹ מְבַקֵּשׁ־שָׁבֶר: כ עִקֶּשׁ־לֵב לֹא יִמְצָא־טוֹב וְנֶהְפָּךְ בִּלְשׁוֹנוֹ יִפּוֹל
בְּרָעָה: כא יֹלֵד כְּסִיל לְתוּגָה לוֹ וְלֹא־יִשְׂמַח אֲבִי נָבָל: כב לֵב שָׂמֵחַ יֵיטִב גֵּהָה וְרוּחַ נְכֵאָה תְיַבֶּשׁ־גָּרֶם:
כג שֹׁחַד מֵחֵיק רָשָׁע יִקַּח לְהַטּוֹת אָרְחוֹת מִשְׁפָּט: כד אֶת־פְּנֵי מֵבִין חָכְמָה וְעֵינֵי כְסִיל בִּקְצֵה־אָרֶץ:
כה כַּעַס לְאָבִיו בֵּן כְּסִיל וּמֶמֹר לְיוֹלַדְתּוֹ: כו גַּם עָנוֹשׁ לַצַּדִּיק לֹא־טוֹב לְהַכּוֹת נְדִיבִים עַל־יֹשֶׁר: כז חוֹשֵׂךְ
אֲמָרָיו יוֹדֵעַ דָּעַת (וקר)־יָקַר־רוּחַ אִישׁ תְּבוּנָה: כח גַּם אֱוִיל מַחֲרִישׁ חָכָם יֵחָשֵׁב אֹטֵם שְׂפָתָיו נָבוֹן:

רש"י

(יז) למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה. ללמוד תורה: **ולב אין.** ואין בלבו לקיימה ואינו לומד תורה אלא לקנות שם: **בכל עת אוהב הרע.** לעולם הוי אוהב רעים לקנות אוהבים: **ואח לצרה יולד.** לעת הצרה יולד לך הרע כאח לעזור לך ולהשתתף בצרתך: **(יח) אדם חסר לב תוקע כף.** ערבות ממון, ד"א תוקע כף לרשעים כדי ללכת בדרכיהם והרי כבר: **עורב ערובה לפני רעהו.** כבר ערב להקב"ה לשמור מצותיו: **(יט) אוהב פשע.** לפשוע בחבירו: **אוהב מצה.** להתקוטט ולריב: **מגביה פתחו.** מדבר בגאוה כמו שמור פתחי פיך (מיכ' ז): **(כב) לב שמח ייטיב גהה.** כשהאדם שמח בחלקו פניו מאירין: **(כג) שוחד מחק רשע יקח.** הקב"ה מקבל דברי הכנעה ופיוס מחק הרשעי' כלומר בסתר בינו לבינם: **להטות ארחות משפט.** להפוך דינו מרעה לטובה: **(כד) את פני מבין חכמה.** החכמה לפני מבין הוא: **ועיני כסיל בקצה ארץ.** לומר אין החכמה מצויה לפני כי רחוקה היא ממני איך אוכל לשנות סדר נזיקין שהוא ל' פרקים מסכת כלים ל' פרקים מסכת שבת כ"ד פרקים, אבל לחכם הוא דבר קל היום שונה שני פרקים ומחר שנים ואומר כך עשו אותן שהיו לפני מעולם: **(כה) כעס לאביו בן כסיל.** כגון ירבעם כעס הוא להקב"ה: **וממר ליולדתו.** לכנסת ישראל שהחטיא אותם: **(כו) גם ענוש לצדיק לא טוב.** לא אמר הקב"ה למחות שם ישראל מעל הארץ כי לא טוב בעיניו לענוש כולם: **להכות נדיבים עלי יושר.** להכות הטובים שבהם שהיו נדיבים עלי יושר שנאמר והשארתי בישראל שבעת אלפים כל הברכים אשר לא כרעו לבעל (מלכים א יט): **נדיבים עלי יושר.** דוגמת האמור במקום אחר ונדיב נדיבות יעץ והוא על נדיבות יקום (ישעיה לב) נמצא נדיב על נדיבות: **(כז) חושך אמריו.** מי שהוא יודע דעת אינו מרבה בדברים: **יקר רוח.** מונע דברים איש תבונה:

מצודת דוד

(טו) מצדיק וגו'. ואף רק בדברים כי מהראוי לגנות מעשה הרשע ולשבח מעשה הצדיק: **(טז) למה זה.** ר"ל הכסיל המוליך מחיר כסף למורים לקנות חכמה למה לו זה המחיר ומה הועיל בה ואם לקנות חכמה לעצמו הלא אין לו לב משיג דברים מושכלים: **(יז) אוהב הרע.** ר"ל אהבת הרעים היא בכל עת בין ביום טובה בין בעת צרה אבל אהבת האח אינה תמידה כ"כ ורק בבוא צרה על אחיו אז ישוב להשתדל בו כי עצמו ובשרו הוא וא"כ הרי הוא כאילו האח נולד לתועלת וצרה: **(יח) תוקע כף.** דרך חסר לב לתקוע כף בערבות ממון לפני רעהו ר"ל בשביל רעהו: **(יט) אוהב.** מי שאוהב לפשוע בחבירו הלא יאהב מצה כי יעשה מריבה עמו: **ומגביה.** המרים קול פתחי פיו כדרך גסי הרוח הוא מבקש שבר כי מעותדת לבוא עליו בעבור הגאוה: **(כ) עקש לב.** המחשב עקשות: **ונהפך בלשונו.** המהפך עצמו בלשונו לדבר תמימות ובקרבו ישים ארבו הוא עצמו יפול בהרעה אשר חשב לזולת: **(כא) לתוגה לו.** ילד דבר להיות לו לתוגה: **(כב) ייטיב גהה.** השמחה תיטיב לגוף כדבר רפואה ושברון רוח תייבש מוח העצמות: **(כג) שוחד וגו'.** הרשע יקח שוחד מחיק הנותן בסתר רב למען הטות ארחות משפט לזכותו בדין: **(כד) את פני.** החכמה מצויה לפני המבין כי ילמד מכל אדם אבל הכסיל ישוטטו עיניו בקצה הארץ כי יחשוב אין מי במקומו ללמוד ממנו כ"א מהחכמים היושבים ממרחק: **(כה) כעס.** בן כסיל הוא מכעיס לאביו וממרר לאמו אשר ילדתו: **(כו) גם ענוש וגו'.** ר"ל מי שהוא לא טוב ימאס כ"כ בצדק עד אשר גם יענש לצדיק על צדקו ויתמיד להכות נדיבים על מעשה היושר כי בעיניו לרע תחשב: **(כז) חושך אמריו.** המונע דברים בטלים הוא יודע דעת: **יקר.** מי שרוח פיו הוא יקר וחשוב וימעט בהם הוא איש תבונה וכפל הדבר במ"ש: **(כח) גם אויל מחריש.** מי שיוכל להשתיק גם את האויל שלא יוסיף לדבר אולתו המחריש הזה לחכם יחשב כי דבר גדול עשה: **אוטם.** הסותם שפתי האויל ר"ל המחדיל אותו ממאמריו יקרא נבון וכפל הדבר במ"ש:

מצודת ציון

(טז) מחיר. ענינו דמי הדבר וערכו כמו ובלא מחיר יין וחלב (ישעיה נה): **(יח) ערב ערבה.** מלשון ערבות ממון: **(יט) מצה.** ענין מריבה כמו הן לריב ומצה תצומו (שם נ"ח): **פתחו.** על פתח הפה יאמר וכן שמור פתחי פיך (מיכה ז'): **(כא) לתוגה.** מל' יגון: **(כב) גהה.** כמו כגהה ותחסר כ"ף השמוש ועניינו רפואה כמו ולא יגהה מכם מזור (הושע ה'): **נכאה.** שבורה כמו ונכאה לבב (תהלים ק"ט): **גרם.** עצם כמו תשבר גרם (לקמן כ"ה): **(כה) וממר.** מל' מרירות: **(כז) חושך.** מונע: **(כח) אוטם.** ענין סתימה וכמו אוטם אזנו (ישעיה לג):

יא בְּאֵר אַחְאָב וּמְעָרַת פַּמְיָס — כְּשֵׁרָה. הַמַּיִם שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ, וְשִׁנּוּיָן מֵחֲמַת עַצְמָן — כְּשֵׁרִין. אַמַּת הַמַּיִם הַבָּאָה מֵרָחוֹק — כְּשֵׁרָה, וּבִלְבַד שֶׁיִּשְׁמְרֶנָּה שֶׁלֹּא יַפְסִיקֶנָּה אָדָם; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הֲרֵי הִיא בְּחֶזְקַת מֻתֶּרֶת. בְּאֵר שֶׁנָּפַל לְתוֹכָהּ חַרְסִית אוֹ אֲדָמָה — יַמְתִּין לָהּ עַד שֶׁתֵּצַל, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל; רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַמְתִּין.

פ ר ק ת ש י ע י

א צְלוֹחִית שֶׁנָּפַל לְתוֹכָהּ מַיִם כָּל שֶׁהֵן — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יֵזֶה שְׁתֵּי הַזָּיוֹת; וַחֲכָמִים פּוֹסְלִין. יָרַד לְתוֹכָהּ טַל — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יַנִּיחֶנָּה בַּחַמָּה וְהַטַּל עוֹלֶה; וַחֲכָמִים פּוֹסְלִין. נָפַל לְתוֹכָהּ מַשְׁקִין וּמֵי פֵרוֹת — יְעָרֶה, וְצָרִיךְ לְנַגֵּב; דִּיוֹ, קוֹמוֹס, וְקַנְקַנְתּוֹם, וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא רוֹשֵׁם — יְעָרֶה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְנַגֵּב.

פירוש ברטנורא

יא באר אחאב. לא אתפרש היכן הוא, והא קמ"ל דמים חיים הן: **ומערת פמייס.** מערה הסמוכה לעיר דן שמשם ירדן יוצא. ובלשון ישמעאל קורין לדן בניי"ס: **ר' יהודה אומר הרי היא בחזקת מותרת.** ואין הלכה כר' יהודה: **עד שתצל.** עד שיחזרו המים צלולים כדמעיקרא. ואין הלכה כר' ישמעאל:

ט א צלוחית. כלי שנותנים בו המים המקודשים לאחר שהשליך האפר לתוכן קרוי צלוחית, והכלי שנותנים בו המים כדי לקדשן קודם שיתנו בה האפר, קרוי שוקת: **מים כל שהן.** שאינן כשרים להזאה: **יזה שתים.** שאם מזה אחת, שמא אין כאן מן הכשרים, אבל כי מזה שתים, אי אפשר דליכא בחדא מנייהו מן הכשרים. והזאה אינה צריכה שיעור: **וחכמים פוסלים.** קסברי הזאה צריכה שיעור ואין מצטרפין ההזאות. והלכה כחכמים. ורמב"ם פירש, יזה שתי הזאות וישליכם חוץ לכלי וישאר השאר מי חטאת כשרים. ופליאה היא בעיני, דבפרק כל הזבחים בגמרא [דף פ'] משמע כמו שפירשתי: **יניחנה בחמה וחטל עולה.** שדרך הטל לעלות כנגד החמה. וכן הוא אומר (שמות ט"ז) ויהי בבוקר ותעל שכבת הטל. ואין הלכה כר' אליעזר: **יערה וכו'.** מריק מה שבתוך הכלי, ואינו כשר להניח בו מי חטאת עד שינגב מן המשקים ומי פירות: **יערה ואינו צריך לנגב.** דאם איתא דנשאר ממנו בכלי היה רישומו ניכר:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה יא

בְּאֵר אַחְאָב וּמְעָרַת פַּמְיָס, כְּשֵׁרָה — לא נתפרש היכן באר אחאב; ומערת פמייס היא מערה גדולה דרומית מערבית להר חרמון, שממנה יוצא נהר פנייס (= בניים), והוא אחד ממקורות הירדן, **הַמַּיִם שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ** — מראיהם, **וְשִׁנּוּיָן מֵחֲמַת עַצְמָן** — ולא מחמת תערובת, **כְּשֵׁרִין** — למי חטאת. **אַמַּת הַמַּיִם הַבָּאָה מֵרָחוֹק** — ממעיין שהוא רחוק ממנה, **כְּשֵׁרָה** — למי חטאת, **וּבִלְבַד שֶׁיִּשְׁמְרֶנָּה שֶׁלֹּא יַפְסִיקֶנָּה אָדָם** — מן המעיין, ונמצא ממלא מן המים שפסקה תחילתם מן המעיין שהם פסולים (**רמב"ם**); **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הֲרֵי הִיא בְּחֶזְקַת מֻתֶּרֶת** — ואין צורך לשמרה שלא יפסיקנה אדם; ואין הלכה כרבי יהודה. **בְּאֵר שֶׁנָּפַל לְתוֹכָהּ חַרְסִית** — שברי כלי חרס; ויש מפרשים: מין עפר שעושים ממנו כלי חרס (**הערוך**), **אוֹ אֲדָמָה** — ונעשו מימיה עכורים על ידי עליית אבק וחול מקרקע הבאר (**רמב"ם**), **יַמְתִּין לָהּ עַד שֶׁתֵּצַל** — עד שיחזרו המים להיות צלולים; **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל; רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַמְתִּין** — עד שיהיו המים צלולים, שהחול הבא מקרקעית המעיין אינו פוסל. והלכה כרבי עקיבא.

באור משנה א

משנתנו דנה במים המקודשים שנתערבו בהם משקים אחרים. — הכלי שהיו נותנים לתוכו המים המקודשים, לאחר שנתקדשו בשוקת, כדי להזות מהם, נקרא במשנה "צלוחית".

צְלוֹחִית — של המים המקודשים, **שֶׁנָּפַל לְתוֹכָהּ מַיִם כָּל שֶׁהֵן** — שאינם מקודשים, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יֵזֶה שְׁתֵּי הַזָּיוֹת** — על הטמא, במקום הזאה אחת. בגמרא (**זבחים פ, א**) מבואר טעמו (לדעת רב אשי), שרבי אליעזר סובר: אין בילה — אין המים שנפלו לתוך הצלוחית נבללים בתוך כל המים המקודשים, כלומר שאין אומרים שבכל טיפה וטיפה מעורבים בה מים מקודשים ושאינם מקודשים, הלכך אם יזה על הטמא מן המים הללו הזאה אחת, יש לחשוש שמא אין בה מן המים המקודשים כלל, אלא כולה מן המים שאינם מקודשים. אבל כשמזה שתי הזאות, אי אפשר שלא יהא באחת מהן מן המים המקודשים כלום, שהרי לא נפל לתוך הצלוחית, אלא מים כל שהם; ולדעת רבי אליעזר הזאה אינה צריכה שיעור, וכמה שיש מן המים המקודשים בשתי ההזאות דיה לטהר את הטמא. ויש דעה אחרת (בגמרא שם; דעת רבא), שטעמו של רבי אליעזר, לפי שהוא סובר: יש בילה, היינו בכל טיפה וטיפה מעורבים בה מים מקודשים ושאינם מקודשים; וכן הוא סובר, שהזאה אינה צריכה שיעור. שאפילו מזים על הטמא כל שהוא, הריהו מיטהר. לפיכך דיה אמנם אפילו הזאה אחת בלבד, שהואיל ויש בילה, הרי יש בכל הזאה משהו מן המים המקודשים, אלא שקנסוהו חכמים שיזה שתי הזאות, כדי שלא ירוויח על ידי התערובת, ולא יבוא להרבות מימיו המקודשים במים שאינם מקודשים. **וַחֲכָמִים פּוֹסְלִין** — את כל המים, שסוברים הם: הזאה צריכה שיעור, ואין הזאות מצטרפות לכשיעור, וכיון שעל כל הזאה יש חשש שמא יש בה מן המים שאינם מקודשים, ונמצא שאין שיעור הזאה במים המקודשים שבה, לפיכך התערובת כולה פסולה להזאה. ואף על פי שמן התורה בטלים המים שאינם מקודשים ברוב, מכל מקום החמירו חכמים במי חטאת שלא לבטלם (**תוספות שם עט, סוף עמוד ב**). והלכה כחכמים. **יָרַד לְתוֹכָהּ טַל** — לתוך הצלוחית של המים המקודשים, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יַנִּיחֶנָּה בַּחַמָּה וְהַטַּל עוֹלֶה** — באדים העולים מן המים, שכך טבע הטל, שאפילו הוא מעורב במים הוא מתאייד מהר בחמה, הלכך המים שנשארו כשרים להזאה; **וַחֲכָמִים פּוֹסְלִין** — את המים להזאה, שלדעתם הטל המתערב במים אינו עולה. והלכה כחכמים. **נָפַל לְתוֹכָהּ מַשְׁקִין וּמֵי פֵרוֹת** — "משקים" הם שבעת המשקים דלקמן: מים, חלב, שמן, טל, יין, דם, ודבש דבורים; אבל "מי פירות" היינו מיצים הנסחטים מפירות (חוץ מזיתים וענבים), **יְעָרֶה** — ישפוך כל המים, משום שנפסלו, **וְצָרִיךְ לְנַגֵּב** — את הצלוחית, שאינה כשרה ליתן לתוכה מים מקודשים אחרים עד שינגבוה מן התערובת שהיתה בה; **דִּיוֹ** — נפל לתוך הצלוחית דיו, או **קוֹמוֹס** — שרף אילן צובע, **וְקַנְקַנְתּוֹם** — או קנקנתום, צבע שנעשה ממים שיש בהם חומרי נחושת, **וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא רוֹשֵׁם** — שעושה רושם וסימן, **יְעָרֶה** — ישפוך כל המים, **וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְנַגֵּב** — את הצלוחית, שאילו נשאר מהם משהו בצלוחית היה רישומו ניכר.

בארנו את הרישא לפי הגמרא (זבחים פ, א). וכן פירשו רוב המפרשים.

אבל הרמב"ם פירש: רבי אליעזר אומר: יזה שתי הזיות — וישליכם חוץ לכלי וישאר השאר מי חטאת כשרים (עיין ברטנורא שתמה על הרמב"ם שלא פירש כפי הגמרא; ועיין "תוספות יום טוב" שנדחק ליישב את הרמב"ם על פי הגמרא; ועיין תוספות חדשים וחידושי מהרי"ז).

ב נָפַל לְתוֹכָהּ שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים וְנִתְבַּקְּעוּ, אוֹ שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶם — פְּסוּלִין. חִפּוּשִׁית, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ — פּוֹסֶלֶת, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כִּשְׁפוֹפֶרֶת. רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמְרִים: הַדִּירָה וְהַכִּנָּה שֶׁבַּתְּבוּאָה — כְּשֵׁרִים, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶם לֵחָה.

ג שָׁתָת מֵהֶן בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה — פְּסוּלִין. כָּל הָעוֹפוֹת פּוֹסְלִין, חוּץ מִן הַיּוֹנָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מוֹצֶצֶת. כָּל הַשְּׁרָצִים אֵינָם פּוֹסְלִין, חוּץ מִן הַחֻלְדָּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מַלֶּקֶת; רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף הַנָּחָשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֵקִיא; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אַף הָעַכְבָּר.

ד הַחוֹשֵׁב עַל מֵי חַטָּאת לִשְׁתּוֹת — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: פָּסַל; רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כְּשֵׁיטָה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמַיִם שֶׁאֵינָם מְקֻדָּשִׁים, אֲבָל בְּמַיִם הַמְקֻדָּשִׁין — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כְּשֵׁיטָה; רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כְּשֶׁשִּׁשְׁתָּה. גְּרְגֵּר — כָּשֵׁר.

פירוש ברטנורא

ב ונתבקעו. שנשתהו בתוך המים זמן מרובה עד שנתבקעו, או אפילו לא נתבקעו אלא שנשתנו מראה המים, פסולין: **חפושית.** תולעת שחורה: **בין כך ובין כך.** בין נתבקעה בין לא נתבקעה: **מפני שהיא כשפופרת.** של קנה חלולה והמים נכנסים מצד זה ויוצאים מצד זה ומתערב עמהם הלחות שבקרבה: **דירה.** תולעת שבחטין: **כנה.** מין תולעת נמי הגדל בתבואה: **כשרים.** אפילו נתבקעו. ואין כן הלכה:

ג שתתה מהן בהמה או חיה פסולים. משום משקה שבפיהן החוזר, והמים והרוק שבפיהן מתערבין: **מוצצת.** ואין המשקה שבפיה חוזר למים: **מלקת.** לוקקת בלשונה ומתערב הרוק שבלשונה עם המים: **אף הנחש מפני שהיא מקיאה.** וכן הלכה ואין הלכה כר' אליעזר:

ד החושב על מי חטאת לשתות ר' אליעזר פוסל. דאפסלו להו במחשבה: **כשיטה.** החבית לשתות או ליקח ממנה מים לשתות. אבל במחשבה גרידא לא פסיל: **במים שאינן מקודשין.** שמילאן כדי ליתן בהן את האפר ועדיין לא נתן: **רבי אליעזר אומר כשיטה.** והכא לא פסיל להו במחשבה, דכיון דמים קדושין הן, אמלוכי ממלך וחוזר בו ממחשבתו. הילכך לא פסיל ר' אליעזר עד שיטה: **רבי יהושע אומר כשישתה.** מפני משקה שבפיו שחוזר ומתערב עם המים ופסיל להו: **ואם גרגר.** לשון גרגרת. כלומר שלא שתה כדרך השותים אלא שפך המים בגרונו: **כשר.** דליכא משקה פיו בחבית. והלכה כרבי יהושע בתרוייהו:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ב

נָפַל לְתוֹכָהּ — לתוך הצלוחית של המים המקודשים, **שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים וְנִתְבַּקְּעוּ** — ויצאה ליחותם לתוך המים, **אוֹ שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶם** — שנשתנה מראה המים מחמת השרצים שבתוכם, אף על פי שלא נתבקעו, **פְּסוּלִין** — המים. יש מפרשים: או שנשתנו מראיהם — של השקצים והרמשים (**חידושי הרש"ש**). **חִפּוּשִׁית** — נפלה לתוך הצלוחית חיפושית, מין תולעת שחורה, **בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ** — בין נתבקעה ובין לא נתבקעה ולא נשתנה מראה המים. **פּוֹסֶלֶת** — את המים, **מִפְּנֵי שֶׁהִיא כִּשְׁפוֹפֶרֶת** — שהמים נכנסים בה ומתערבים בליחתה ויוצאים ממנה אפילו לא נתבקעה. **רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמְרִים: הַדִּירָה וְהַכִּנָּה שֶׁבַּתְּבוּאָה** — אם נפלו לתוך המים המקודשים שבצלוחית; הדירה והכינה הן מיני תולעים זעירים שבתבואה; **כְּשֵׁרִים** — המים, ואפילו נתבקעו, **מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶם לֵחָה** — ולא נתערב מהם כלום במים. ואין הלכה כן.

באור משנה ג

שָׁתָת מֵהֶן בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה — מים מקודשים ששתתה מהם בהמה או חיה, **פְּסוּלִין** — מפני שנתערב בהם הרוק שבפיהם (**"תפארת ישראל"**). והרמב"ם מבאר, מפני שמים מעורבים בריר ניגרים מפיהם וחוזרים לכלי. **כָּל הָעוֹפוֹת פּוֹסְלִין** — את המים, אם שתו מהם, **חוּץ מִן הַיּוֹנָה** — שאם יונה שתתה מן המים, אינם פסולים, **מִפְּנֵי שֶׁהִיא מוֹצֶצֶת** — כשהיא שותה, ואין רוק יוצא מפיה ומתערב במים. **כָּל הַשְּׁרָצִים** — ששתו מן המים המקודשים, **אֵינָם פּוֹסְלִין** — אותם, לפי שמוצצים כיונה (**"תפארת ישראל"**), **חוּץ מִן הַחֻלְדָּה** — שהיא פוסלת את המים, אם שתתה מהם, **מִפְּנֵי שֶׁהִיא מַלֶּקֶת** — מלקקת בלשונה ונמצא הרוק נכנס למים. **רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף הַנָּחָשׁ** — פוסל את המים, אם שתה מהם, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֵקִיא** — את המים ששתה. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אַף הָעַכְבָּר** — פוסל. ואין הלכה כרבי אליעזר.

באור משנה ד

הַחוֹשֵׁב עַל מֵי חַטָּאת לִשְׁתּוֹת — אותם, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: פָּסַל** — את המים, שהמחשבה פוסלת במי חטאת. יש כותבים, שמחשבה בלבד אינה פוסלת, אלא כוונת המשנה היא, שאומר כך בפיו (**"תוספות יום טוב"; ועיין באורנו למשנה זבחים א, א**). **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כְּשֵׁיטָה** — את הכלי לשתות ממנו, פסל את המים, אף על פי שלא שתה מהם כלום. אבל המחשבה בלבד (היינו האמירה בלבד — לפי "תוספות יום טוב") אינה פוסלת. **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמַיִם שֶׁאֵינָם מְקֻדָּשִׁים** — במים שמילאם לשם קידוש, ועדיין לא נתן עליהם האפר. **אֲבָל בְּמַיִם הַמְקֻדָּשִׁין** — שכבר נתן עליהם את האפר, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כְּשֵׁיטָה** — את הכלי לשתות ממנו, המים נפסלים, אבל במחשבה בלבד אינו פוסל אותם, שהואיל ומים מקודשים הם, הריהו נמלך וחוזר בו ממחשבתו. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כְּשֶׁשִּׁשְׁתָּה** — מן המים, יפסלם, מפני הרוק שבפיו המתערב בהם. **גְּרְגֵּר** — שלא שתה כדרך השותים, אלא שפך את המים לתוך גרונו, **כָּשֵׁר** — מה שנשאר בכלי, שהרי לא נגע פיו במים. והלכה כרבי יהושע בין ברישא ובין בסיפא.

יש מבארים, שעיקר טעם המחלוקת שבמשנתנו הוא משום היסח הדעת. מכאן סובר רבי אליעזר, שבמים שעדיין לא נתקדשו המחשבה בלבד פוסלת אותם, שמשחשב לשתותם כבר הסיח דעתו משמירתם, אבל במים שכבר נתקדשו, כל שלא עשה מעשה במים, אף על פי שחשב לשתותם, אנו אומרים שנמלך בו, ולא הסיח דעתו משמירתם, שהואיל ומקודשים הם חושש הוא להפסדם. אבל רבי יהושע סובר שאף במים שאינם מקודשים לא פסלם אלא אם כן עשה מעשה, שהטה את הכלי לשתות ממנו, שכל זמן שלא עשה מעשה אינו מסיח דעתו משמירתם, שחושב שמא יימלך ולא ישתה. ואילו במים מקודשים אפילו עשה מעשה ואפילו שפך מהם לתוך גרונו אינו מסיח דעתו משמירתם, אלא שאם שתה מהם כדרך השותים פסלם משום רוקו שהתערב במים ("תפארת ישראל"; עיין ר"ש; ועיין "משנה אחרונה" שמקשה על דברי הר"ש ומפרש את טעם המחלוקת בדרך אחרת).

ה מֵי חַטָּאת שֶׁנִּפְסְלוּ — לֹא יִגְּבְּלֵם בְּטִיט, שֶׁלֹּא יַעֲשֵׂם תַּקָּלָה לַאֲחֵרִים; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בָּטְלוּ. פָּרָה שֶׁשָּׁתָת מֵי חַטָּאת — בְּשָׁרָהּ טָמֵא מֵעֵת לְעֵת; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בָּטְלוּ בְּמַעְיָהּ.

ו מֵי חַטָּאת וְאֵפֶר חַטָּאת — לֹא יַעֲבִירֵם בַּנָּהָר וּבַסְּפִינָה, וְלֹא יְשִׁיטֵם עַל פְּנֵי הַמַּיִם, וְלֹא יַעֲמֹד בְּצַד זֶה וְיִזְרְקֵם לְצַד זֶה. אֲבָל עוֹבֵר הוּא בַּמַּיִם עַד צַוָּארוֹ. עוֹבֵר הוּא הַטָּהוֹר לְחַטָּאת, וּבְיָדָיו כְּלֵי רֵיקָם הַטָּהוֹר לְחַטָּאת, וּבְמַיִם שֶׁאֵינָם מְקַדְּשִׁין.

ז אֵפֶר כָּשֵׁר שֶׁנִּתְעָרֵב בְּאֵפֶר מַקְלֶה — הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב לְטַמֵּא, וְאֵין מְקַדְּשִׁין בּוֹ; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מְקַדְּשִׁין בְּכֻלָּן.

פירוש ברטנורא

ה שלא יעשם תקלה לאחרים. שיגעו בטיט ויטמאו במי חטאת שבו: **ר' יהודה אומר בטלו.** בטיט, ותו לא מטמא מאחר שגבלן: **מעת לעת.** אם שחטה בתוך מעת לעת של שתייה. אבל שהתה טפי מהכי, נתעכלו במעיה: **רבי יהודה אומר בטלו במעיה.** ואפילו שחטה בתוך מעת לעת בשרה טהור. ואין הלכה כר' יהודה בתרוייהו:

ו מי חטאת. במקודשין איירי. אבל מים שאינן מקודשין שרי, כדקתני סיפא: **ואפר חטאת.** אפילו אפר עצמו בלא מים: **לא יעבירם בנהר ובספינה.** דגזור משום מעשה באדם אחד שהיה מעביר מי חטאת ואפר חטאת בספינה בירדן ונמצא כזית מת תחוב בקרקעיתה של ספינה: **ולא ישיטם על פני המים.** דדמי לספינה. וכן לא יעמוד בצד זה של נהר ויזרקם לצד שני, דגם זה דמי קצת לספינה: **אבל עובר הוא.** ברגליו: **במים.** עם מי חטאת שבידו: **עובר הוא הטהור לחטאת.** בין בספינה בין שט על פני המים, ואינו חושש. וכן נושא בידו או משיט על פני המים כלי שהוא טהור לתת בו מי חטאת כשהוא ריקם, או שיש בו מים שעדיין לא נתקדשו באפר פרה. שלא גזרו אלא על המים המקודשים ועל האפר בלבד, לא על האדם והכלים הטהורים (ומים שאינן מקודשין):

ז אפר כשר. אפר פרה הכשר להזאה: **שנתערב באפר מקלה.** באפר כירה: **הולכים אחר הרוב לטמא.** אם רוב אפר פרה, מטמא. אם רוב אפר מקלה, אינו מטמא: **ואין מקדשין בו.** ואפילו רוב אפר חטאת, אין מקדשין בו, הואיל ונתערב בו אפר כירה ואפילו כל שהוא: **ר' אליעזר אומר מקדשין בכולן.** דסבר ר' אליעזר לא בעינן שיעורא בהזאה, ואי אפשר דליכא פורתא מאפר חטאת. ואין הלכה כר' אליעזר:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ה

מֵי חַטָּאת — המקודשים, **שֶׁנִּפְסְלוּ** — על ידי אחד מן הדברים ששנינו לעיל בפרקנו, כגון ששתתה מהם בהמה, **לֹא יִגְּבְּלֵם בְּטִיט** — אסור לגבל אותם בטיט, **שֶׁלֹּא יַעֲשֵׂם תַּקָּלָה לַאֲחֵרִים** — שיגעו בטיט וייטמאו במי חטאת שבו לענין תרומה, כמו שנשנה להלן (משנה ח): "מי חטאת שנפסלו מטמאין את הטהור לתרומה". **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בָּטְלוּ** — המים בטיט, ושוב אינם מטמאים. אבל חכמים סוברים, שמי חטאת אינם בטלים בטיט. **פָּרָה שֶׁשָּׁתָת מֵי חַטָּאת** — המקודשים, **בְּשָׂרָהּ טָמֵא מֵעֵת לְעֵת** — אם שחטה בתוך עשרים וארבע שעות לשתייתה בשרה טמא. אבל אם שחטה לאחר מעת לעת כבר נתעכלו המים במעיה, ובשרה טהור. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בָּטְלוּ בְּמֵעֶיהָ** — ואפילו שחטה בתוך מעת לעת בשרה טהור. יש מפרשים: בטלו במעיה — והרי הם משקים סרוחים שאינם מטמאים (**הרא"ש**).

הרמב"ם בפירושו למשנתנו כותב, שאין הלכה כרבי יהודה בשני הדברים. וכן כותב הרב מברטנורא (בעקבות הרמב"ם).

אבל בחיבורו הוא פוסק בענין הסיפא כרבי יהודה, שכן הוא כותב (הל' פרה טו, ז): פרה ששתת מי חטאת, אף על פי שנשחטה בתוך עשרים וארבע שעות, בשרה טהור, שנאמר: "למשמרת למי נדה" — בזמן שהם שמורין אינם בטלין; אבל בזמן ששתאתן פרה — בטלו, שהרי אינם שמורין". **וכותב בעל "כסף משנה", שהטעם שפסק כרבי יהודה, מפני שמובא בספרי: "וכבר הלכה זו** (בענין פרה ששתתה מי חטאת) **נשאלה לפני שלושים ושמונה זקנים ביבנה, וטיהרו את בשרה". וכן נאמר שם בשם רבי יוסי הגלילי ורבי טרפון.**

באור משנה ו

מֵי חַטָּאת — המקודשים, **וְאֵפֶר חַטָּאת** — אפר פרה אדומה, **לֹא יַעֲבִירֵם בַּנָּהָר וּבַסְּפִינָה** — כלומר בספינה השטה בנהר. בגמרא **(חגיגה כג, א)** מבואר הטעם, משום מעשה שהיה באדם שהיה מעביר מי חטאת ואפר חטאת בירדן ובספינה, ונמצא כזית מן המת תחוב בקרקעיתה של הספינה. באותה שעה אמרו (חכמים): לא ישא אדם מי חטאת ואפר חטאת ויעבירם בירדן ובספינה. **ובתוספתא שנו:** "אחד ירדן ואחד כל הנהרות **(חכמים גזרו בין בירדן ובין בשאר נהרות).** חנינא בן עקביא אומר: לא אמרו אלא בירדן בלבד **(מפני שמעשה שהיה בירדן**

היה); **וְלֹא יְשִׁיטֵם עַל פְּנֵי הַמַּיִם** — בכלי הצף על פני המים, שדומה לספינה, **וְלֹא יַעֲמֹד בְּצַד זֶה** — של הנהר, **וְיִזְרְקֵם לְצַד זֶה** — שאף זה דומה להעברה בספינה. **אֲבָל עוֹבֵר הוּא** — אדם ברגליו — **בַּמַּיִם** — ומי חטאת ואפר חטאת בידו, **עַד צַוָּארוֹ** — אפילו מגיעים המים עד צוארו ונראה כשט בהם. **עוֹבֵר הוּא הַטָּהוֹר לְחַטָּאת** — אבל מותר למי שנטהר לעסוק בפרה לעבור בספינה ולשוט על פני המים, **וּבְיָדָיו כְּלֵי רֵיקָם הַטָּהוֹר לְחַטָּאת** — ומותר לו לשאת בידו כלי ריק הטהור לחטאת, **וּבְמַיִם שֶׁאֵינָם מְקַדְּשִׁין** — או כלי שיש בו מים שעדיין לא נתקדשו, שלא גזרו חכמים אלא על מי חטאת המקודשים ואפר הפרה בלבד, כמעשה שהיה.

באור משנה ז

אֵפֶר כָּשֵׁר — אפר פרה, הכשר להזאה, **שֶׁנִּתְעָרֵב בְּאֵפֶר מַקְלֶה** — באפר שריפה סתם, **הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב לְטַמֵּא** — אם רוב אפר הפרה, מטמא במגע ובמשא; ואם רוב אפר מקלה, אינו מטמא. **וְאֵין מְקַדְּשִׁין בּוֹ** — אפילו כשרובו אפר פרה, שבחטאת החמירו חכמים שאין מועיל ביטול ברוב; **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מְקַדְּשִׁין בְּכֻלָּן** — בכל האפר בבת אחת, שודאי יש בו אפר פרה. ואין הלכה כרבי אליעזר.

ממשנתנו משמע, שכשם שמי חטאת המקודשים מטמאים במגע ובמשא (כמו ששנינו במסכת כלים א, א–ב), **כך גם אפר הפרה מטמא במגע ובמשא. וכן כותב רש"י (בכורות כג, א):** מי חטאת ואפר חטאת מטמאים במשא, **ואף מסוגיית הגמרא שם משמע, שמשנתנו עוסקת בדין תערובת האפר עצמו** (עיין "תפארת ישראל, בועז").

אבל מדברי הרמב"ם משמע, שאיננו מפרש משנתנו בענין תערובת האפר עצמו אלא במי חטאת שנתקדשו בתערובת האפר, שכן הוא כותב (הל' פרה טו, ד): "אפר פרה שנתערב באפר מקלה וקידש בכולם, אם היה הרוב אפר פרה — מטמאין כמי נידה; ואם היה הרוב אפר מקלה — אין מטמאין במגע, אבל מטמאין במשא".

וכך כותב גם בעל "משנה אחרונה": "הולכין אחר הרוב לטמא" — שאם הרוב מאפר הפרה וקידש בתערובת, מטמאים המים כדין מי חטאת, אבל האפר שלא נתקדש אין בו טומאה, שלא נאמר אלא "והנוגע במי הנדה יטמא עד הערב", ואילו באפר לא מצינו טומאה".

ואף בעל "תפארת ישראל" מפרש משנתנו לפי שיטת הרמב"ם (עיין שם "בועז").

ח מֵי חַטָּאת שֶׁנִּפְסְלוּ — מְטַמְּאִים אֶת הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה בְּיָדָיו וּבְגוּפוֹ, וְאֶת הַטָּהוֹר לְחַטָּאת לֹא בְּיָדָיו וְלֹא בְּגוּפוֹ. נִטְמְאוּ — מְטַמְּאִים אֶת הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה בְּיָדָיו וּבְגוּפוֹ, וְאֶת הַטָּהוֹר לְחַטָּאת בְּיָדָיו, אֲבָל לֹא בְּגוּפוֹ.

ט אֵפֶר כָּשֵׁר שֶׁנְּתָנוֹ עַל גַּבֵּי הַמַּיִם שֶׁאֵינָן רְאוּיִן לְקֹדֶשׁ — מְטַמְּאִין אֶת הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה בְּיָדָיו וּבְגוּפוֹ; אֶת הַטָּהוֹר לְחַטָּאת, לֹא בְּיָדָיו וְלֹא בְּגוּפוֹ.

פרק עשירי

א כָּל הָרָאוּי לִטַּמֵּא מִדְּרָס — מַדָּף לְחַטָּאת, בֵּין טָמֵא בֵּין טָהוֹר, וְאָדָם כֵּיוֹצֵא בוֹ. כָּל הָרָאוּי לִטַּמֵּא טְמֵא מֵת, בֵּין

פירוש ברטנורא

ח מי חטאת שנפסלו. כגון שנשתנו מראיהן שלא מחמת עצמן, וכיוצא בזה מן הדברים שפוסלים מי חטאת: **מטמאין את** האדם **הטהור לתרומה.** בין שנגע בהן בידיו בין שנגע בהן בגופו, דכמי חטאת כשרים חשיבי. וטומאה זו דרבנן היא, דמדאורייתא כיון שנפסלו פרחה מהן טומאתן החמורה. ומשום הכי תני מטמאין את האדם הטהור לתרומה, דמשמע דוקא לתרומה אבל לא לחולין: **ואת הטהור לחטאת לא בידיו.** כלומר אין מטמאין הטהור לחטאת בין נגע בהן בידיו בין נגע בהן בגופו, דכמי חטאת כשרים חשיבי, והני דהנושא מי חטאת שיש בהן כדי הזייה או נוגע בהן, טמא לכל מילי, לחטאת מידא טהור: **נטמאו מטמאים את הטהור לתרומה.** כמי חטאת כשרים. אבל את הטהור לחטאת מטמאים אותו אם נגע בידיו, דכיון דנטמאו לא גרעי משאר אוכלים ומשקים טמאים דמטמאים את הידים, וקיימא לן דבטהרת מי חטאת מי שנטמאו ידיו נטמא גופו:

ט אפר כשר שנתנו על גבי המים שאינם ראוים לקדש. הוי דינם כדין מי חטאת שנפסלו: **מטמאין את הטהור לתרומה בידיו ובגופו.** כדין כל שאר מי חטאת הכשרים. ואין מטמאים הטהור לחטאת, שאין מי חטאת ממטמאין הנושאן והנוגע בהן אלא לשאר טומאות, לא לטהרת מי חטאת:

י א כל הראוי לטמא מדרס. כגון כלים המיוחדים למשכב ומושב ומרכב: **מדף לחטאת.** אם הטהור למי חטאת הסיטן. אפילו הן טהורין לתרומה נטמא המסיטם כאילו הן טמאים מדרס. וחומרא בעלמא היא כדאמרינן [בחגיגה י"ח] בגדי אוכלי תרומה מדרס לקודש. וקרי לה מדף, לפי שהיא חומרא דרבנן בעלמא. לשון קול עלה נדף (ויקרא כו): **ואדם כיוצא בהן.** שאם הטהור לחטאת הסיט אדם הטהור לתרומה, נטמא לחטאת, שהטהורים לתרומה נחשבים

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ח

כבר שנינו (כלים א, א-ב), שמי חטאת המקודשים (אפילו אין בהם כדי הזאה) מטמאים אדם וכלים במגע, שנאמר (במדבר יט, כא): "והנוגע במי הנידה יטמא עד הערב"; ואם יש בהם כדי הזאה הרי הם מטמאים את האדם אפילו במשא (עיין באורנו שם). ברם, אין מי החטאת מטמאים את הטהור לחטאת לא במגע ולא במשא. ויש בזה שתי שיטות:

א) שיטת הרמב"ם, שאמנם אם הטהור לחטאת נוגע במי חטאת או נושאם לצורך הזאה, אינו נטמא בהם. אבל אם הוא נוגע בהם או נושאם שלא לצורך הזאה, הריהו נטמא.

ב) שיטת הר"ש, שאין הבדל בין לצורך לשלא לצורך, אלא כל שהוא טהור לחטאת אינו נטמא על ידי מי חטאת, ואפילו נוגע בהם או נושאם שלא לצורך הזאה. אך מדברי הר"ש בכמה מקומות משמע, שדווקא לחטאת אינו נטמא, כלומר שנשאר הוא בטהרתו למילוי ולקידוש ולהזאה, אבל נטמא הוא מכל מקום לשאר דברים. כגון לקודש ולתרומה (עיין תוספות חדשים להלן י, ו; ועיין חידושי הרש"ש שם).

אף הגר"א סובר כשיטת הר"ש, אבל לדעתו אין מי חטאת מטמאים אלא את הטמא לחטאת, אבל את הטהור לחטאת אינם מטמאים כלל. משנתנו באה ללמד שאף מי חטאת שנפסלו דינם כדין מים כשרים.

מֵי חַטָּאת שֶׁנִּפְסְלוּ — כגון שנפלו לתוכם מים אחרים או ששתתה מהם בהמה או חיה או שנשתנו מראיהם מחמת עשן, או שנפל לתוכם מין ממיני הצבעים וכדומה, **מְטַמְּאִים אֶת הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה בְּיָדָיו וּבְגוּפוֹ** — אם אדם הטהור לתרומה נגע במים הפסולים, בין שנגע בהם בידיו ובין שנגע בהם בגופו, נטמא, שגזרו חכמים לענין תרומה שיהא דין המים הפסולים כדין מי חטאת כשרים. אבל לענין חולין אין מים פסולים מטמאים; **וְאֶת הַטָּהוֹר לְחַטָּאת לֹא בְּיָדָיו וְלֹא בְּגוּפוֹ** — ואם נגע במים הפסולים אדם הטהור לחטאת, בין שנגע בהם בידיו ובין שנגע בהם בגופו, אינם מטמאים אותו, כדין מי חטאת כשרים, שאינם מטמאים את הטהור לחטאת לא במגע ולא במשא, והוא נשאר בטהרתו כמות שהיה. ואף על פי שנגע במי החטאת שלא לצורך, שהרי פסולים הם ואינם ראויים להזאה, והרי (לשיטת הרמב"ם) טהור לחטאת שנשא מי חטאת שיש בהם כדי הזאה או שנגע בהם שלא לצורך הזאה, הריהו נטמא, מכל מקום דווקא במי חטאת כשרים יש הבדל בין לצורך לשלא לצורך, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, אבל במי חטאת פסולים לא גזרו חכמים שיהו מטמאים את הטהור לחטאת, אף על פי שנוגע בהם שלא לצורך (עיין טעמו בפירושו למשנתנו, ועיין "משנה אחרונה"). ברם, לשיטת הר"ש דין המים הפסולים כדינם של הכשרים, שאין בהם הבדל בין לצורך לשלא לצורך, אלא שכוונת משנתנו היא, שהטהור לחטאת נשאר בטהרתו לחטאת בלבד, אבל לשאר דברים מכל מקום הוא טמא. ואילו לדעת הגר"א הריהו טהור לכל דבר, כדין מי חטאת כשרים שאינם מטמאים את הטהור לחטאת כלל. **נִטְמְאוּ** — מי חטאת שנטמאו, **מְטַמְּאִים אֶת הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה בְּיָדָיו וּבְגוּפוֹ** — כמו במי חטאת שנפסלו, כפי שבארנו לעיל, **וְאֶת הַטָּהוֹר לְחַטָּאת בְּיָדָיו** — אם טהור לחטאת נגע בהם בידיו, הרי הם מטמאים אותו, שדינם כדין משקים טמאים המטמאים את הידים, וכבר שנינו (חגיגה ב, ח), שלגבי חטאת "אם נטמאו ידיו נטמא גופו", **אֲבָל לֹא בְּגוּפוֹ** — אבל אם נגע בהם בגופו, הריהו טהור, שמשקים טמאים אינם מטמאים במגע הגוף (עיין לעיל ח, ב).

באור משנה ט

אֵפֶר כָּשֵׁר שֶׁנְּתָנוֹ עַל גַּבֵּי הַמַּיִם שֶׁאֵינָן רְאוּיִן לְקֹדֶשׁ — והרי פסולים הם להזאה, **מְטַמְּאִין אֶת הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה בְּיָדָיו וּבְגוּפוֹ** — בין שנגע בהם בידיו ובין שנגע בהם בגופו נטמא לטמא את התרומה; ואינם מטמאים **אֶת הַטָּהוֹר לְחַטָּאת, לֹא בְּיָדָיו וְלֹא בְּגוּפוֹ** — שאם נגע בהם הטהור לחטאת אפילו בידיו, הרי הוא טהור כמו שהיה. משנתנו באה ללמד, שדין המים הללו כדין מי חטאת שנפסלו, אף על פי שלא היו כשרים מעולם (עיין הר"ש, שיש לו גירסה אחרת במשנתנו, אבל הרא"ש דוחה גירסתו).

באור משנה א

כבר שנינו (חגיגה ב, ז): "בגדי אוכלי תרומה מדרס לקודש (טמאים טומאת מדרס לגבי אוכלי קדשים); בגדי קודש מדרס לחטאת" (בגדי אוכלי קדשים טמאים טומאת מדרס לגבי העוסקים במי חטאת). כן למדנו במקומות אחדים, שטמא טומאת מדרס היינו שדינו כמדרס הזב (כגון כלי המיוחד לישיבה או לשכיבה, שהזב ישב או שכב או עמד עליו), והריהו אב הטומאה לטמא אדם וכלים במגע, וכן לטמא אדם במשא ובהיסט (שאם אדם טהור הסיט, היינו הזיז או הניד את המדרס, נטמא). ברם, טומאת מדרס זו לקודש ולחטאת, ששנינו עליה במסכת חגיגה, אינה אלא חומרה דרבנן בלבד, משום מעלה יתירה שעשו חכמים בטהרת הקודש ובטהרת מי החטאת. מכאן נקראת היא במשנתנו "טומאת מדף". מלשון "קול עלה נדף", כלומר טומאה קלה (גמרא נידה ד, ב). — משנתנו באה ללמד, אלו דברים טמאים "טומאת מדף" לחטאת.

כָּל הָרָאוּי לִטַּמֵּא מִדְּרָס — כל דבר הראוי להיטמא במדרס הזב, כגון כלי המיוחד למשכב או למושב, **מַדָּף לְחַטָּאת** — הרי זה

טָמֵא בֵּין טָהוֹר — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵינוֹ מַדָּף; רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: מַדָּף. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַטָּמֵא** — מַדָּף, **וְהַטָּהוֹר** — אֵינוֹ מַדָּף.

ב הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁנָּגַע בְּמַדָּף — טָמֵא. לָגִין שֶׁל חַטָּאת שֶׁנָּגַע בְּמַדָּף — טָמֵא. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁנָּגַע בְּאֹכָלִים וּמַשְׁקִים, בְּיָדוֹ — טָמֵא, וּבְרַגְלוֹ — טָהוֹר. הֶסִיטָן בְּיָדוֹ — רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְטַמֵּא, **וַחֲכָמִים מְטַהֲרִים.**

פירוש ברטנורא

כזבים לגבי חטאת: **וכל הראוי ליטמא טמא מת.** כגון כלים דלאו בני מדרס: **ר׳ אליעזר אומר אינו מדף.** ואם הסיטן לא נטמא לחטאת: **ר׳ יהושע אומר מדף.** אם הסיט אפילו הטהורים, נטמא לחטאת. ורבנן פליגי ומחלקים בין טמאים לטהורים. ושלש מחלוקות בדבר. והלכה כחכמים:

ב שנגע במדף טמא. עליונו של זב קרוי מדף, שאם היו על גבי הזב עשר מכסאות זו על גבי זו כלן טמאין מדף, אפילו העליונה שלא נגע בה הזב. כשם שעשר מצעות זו על גב זו ושכב הזב בעליונה כלן טמאות דאורייתא משום משכב ואע״פ שלא נגע בתחתונות, כך המכסאות העליונות שעל גבי הזב טמאים דרבנן משום מדף ואע״פ שלא נגע בהן. ואיכא בין משכב למדף, שהמשכב נעשה אב הטומאה לטמא אדם וכלים, והמדף אינו אלא ולד הטומאה לטמא אוכלים ומשקים, אלא משום חומרא דחטאת, אדם וכלים שנגעו במדף טמאים לחטאת: **לגין של חטאת.** כלי שטף הוא ורוצה להכנים בו מי חטאת: **שנגע במדף, טמא:** וצריך טבילה: **שנגע באוכלין ומשקין.** ואפילו שהן טהורין לתרומה ולקודש: **בידו טמא.** כדין אוכלין ומשקין טמאים שהן ממטמאים את הידים, שהטהור לתרומה ולקודש פוסל בחטאת, ועוד יש חומרא יתירה גבי חטאת דנטמא גופו, והלכך כשנגע בידו באוכלין ומשקין טמא: **ר׳ יהושע מטמא.** דגזר היסט אטו נגיעה. ואין הלכה כרבי יהושע:

משניות מבוארות – קהתי

טמא לגבי החטאת בטומאת ״מדף״, היינו בטומאת מדרס שהיא מדרבנן, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, **בֵּין טָמֵא בֵּין טָהוֹר** — בין שהכלי טמא ובין שהוא טהור, כלומר אפילו הכלי טהור לתרומה ולקודש, הרי זה מטמא את הטהור לחטאת כאילו היה הכלי טמא מדרס, היינו שמטמאו אפילו במשא ובהיסט (אף על פי שלא נגע בו). כמו ששנינו במסכת חגיגה (ב, ז), שאפילו בגדי קודש מדרס לחטאת (כמו שהבאנו בהקדמה למשנתנו). **וְאָדָם כַּיּוֹצֵא בוֹ** — וכן אדם שהוא טהור גמור, אלא שלא נטהר לשם חטאת, הרי הוא טמא ״טומאת מדף״ לגבי חטאת, שמטמא את הטהור לחטאת במגע ובמשא ובהיסט כזב גמור. **כָּל הָרָאוּי לִטַּמֵּא טָמֵא מֵת** — כל דבר הראוי להיטמא על ידי מת, ואינו ראוי להיטמא במדרס הזב, כגון כלי שאינו מיוחד לא לישיבה ולא לשכיבה ולא לרכיבה, **בֵּין טָמֵא בֵּין טָהוֹר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵינוֹ מַדָּף** — לחטאת, שאינו מטמא את הטהור לחטאת במשא ובהיסט כמדרס, אלא במגע בלבד; **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: מַדָּף** — אף כלי זה מדף לחטאת, שמטמא את הטהור לחטאת אפילו במשא ובהיסט כמדרס; ואף על פי שאינו ראוי כלל למדרס, מכל מקום משום מעלת החטאת עשאוהו חכמים כמדרס (**״אליהו רבא״**), או שגזרו בו משום כלי הראוי למדרס (**״תפארת ישראל״**). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַטָּמֵא, מַדָּף** — אם נטמא הכלי במת, הריהו מדף לחטאת, ומטמא את הטהור לחטאת אף במשא ובהיסט; **וְהַטָּהוֹר** — אבל אם הכלי טהור, שלא נטמא במת, **אֵינוֹ מַדָּף** — ואינו מטמא את הטהור לחטאת במשא ובהיסט. ברם, אם הטהור לחטאת נגע בכלי זה בידו, נטמא לחטאת, ואפילו היה הכלי טהור לקודש (**״תפארת ישראל״**). והלכה כחכמים.

להבנת מחלוקת התנאים שבמשנתנו מביא הרמב״ם (עפ״י התוספתא) את הדוגמה דלקמן:

אדם הטהור לחטאת סגר דלת, ובשעת סגירתה הניע מפתח שהיה תלוי בה.

רבי אליעזר סובר, שאפילו היה המפתח טמא מת, נשאר האדם, סוגר הדלת, טהור לחטאת, היינו למילוי ולקידוש ולהזאה, כמו שהיה בתחילה.

רבי יהושע סובר, שאפילו היה המפתח טהור, נטמא סוגר הדלת לחטאת, מחמת היסט המפתח.

וחכמים סוברים, שאם המפתח היה טמא מת, נטמא סוגר הדלת לחטאת מחמת היסט המפתח הטמא. אבל אם המפתח היה טהור, נשאר סוגר הדלת בטהרתו לחטאת.

באור משנה ב

במשנה הקודמת בארנו, ש״מדף לחטאת״ היינו טמא טומאת מדרס לגבי מי החטאת, ונקראת טומאה זו בלשון ״מדף״, מפני שהיא טומאה קלה (מלשון ״קול עלה נדף״). כלומר חומרה דרבנן בלבד, מעלה יתירה שעשו חכמים בטהרת מי החטאת. — ויש עוד סוג של טומאה קלה הנקרא ״מדף״, והוא עליונו של זב; שכשם שאם היו אלף מצעות זו על גבי זו, והזב יושב או שוכב על העליונה, כולן נעשות אב הטומאה לטמא אדם וכלים, משום מדרס הזב, ואפילו התחתונות שלא נגע בהן הזב, כך אם היו על גבי הזב אפילו אלף כלים זה על גב זה, בין שהם מיוחדים למשכב ולמושב ובין שאינם מיוחדים, כולם נטמאים טומאת ״מדף״, כלומר שאפילו אותם הכלים שלא נגע בהם הזב כולם טמאים טומאה קלה, מדברי סופרים, לטמא אוכלים ומשקים, כמו ששנינו (עדיות ו, ב), שהזב עושה משכב ומושב מתחתיו לטמא אדם ולטמא בגדים (שכל הכלים הנמצאים תחתיו, שמיועדים למשכב או למושב, אף על פי שאינו נוגע בהם, טמאים הם טומאת מדרס ומטמאים את האדם הנוגע בהם ואת הבגדים שעליו), ועל גביו מדף לטמא אוכלים ומשקים (וכל הכלים שעל גביו, הזב עושה אותם מדף, לטמא אוכלים ומשקים, אבל לא אדם וכלים כמו המשכב והמושב שתחתיו). — משנתנו עוסקת ברישא (לדעת רוב המפרשים) לא ב״מדף לחטאת״ ששנינו עליו במשנה הקודמת, אלא בעליונו של זב הנקרא ״מדף״, כמו שבארנו לעיל.

הַטָּהוֹר לְחַטָּאת — אדם הטהור למי חטאת, **שֶׁנָּגַע בְּמַדָּף** — היינו בעליונו של זב, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, אף על פי שאין המדף מטמא אדם וכלים אלא אוכלים ומשקים בלבד, מכל מקום הריהו **טָמֵא** — לחטאת, שמשום חומרת מי חטאת גזרו על הטהור שיהא נטמא אף בנגעו במדף. ויש מבארים, שלשון ״מדף״ שבמשנתנו אין כוונתו דווקא לעליונו של זב, אלא הוא כולל כל דבר הטמא מדברי סופרים, ולא נקטו המפרשים עליונו של זב אלא לדוגמא בלבד (**״תפארת ישראל״; ״משנה אחרונה״**). כן מבארים, שמדובר במשנתנו בכגון שעליונו של זב הוא כלי שאינו ראוי להיטמא במדרס, ולכן נקטה המשנה: ״הטהור לחטאת שנגע במדף, טמא״; אבל אם הוא כלי הראוי להיטמא במדרס, הרי שנינו במשנה הקודמת, שאפילו היה טהור לגמרי, הריהו ״מדף לחטאת״, היינו שמטמא את הטהור לחטאת אפילו במשא ובהיסט (**״תפארת ישראל״; עיין ברטנורא שלא דייק בזה, שכן הוא כותב: ״שאם היו עשר מכסאות זו על גב זו, כולן טמאות מדף״**). **לָגִין שֶׁל חַטָּאת** — כד המיועד למי חטאת, ומבואר במפרשים, שמדובר כאן בכד שהוא כלי שטף (כלי שיש לו טהרה במקוה), שאילו כלי חרס הרי אינו מקבל טומאה אלא מתוכו בלבד; **שֶׁנָּגַע בְּמַדָּף** — בין ב״מדף לחטאת״, בין בעליונו של זב או בכל כלי שהוא טמא מדברי סופרים (**״תפארת ישראל״**), **טָמֵא** — לחטאת; ואמנם ״מדף לחטאת״ מטמא את האדם הטהור לחטאת אפילו במשא ובהיסט, כמו שבארנו במשנה הקודמת, אבל את הכלי הטהור לחטאת אינו מטמא אלא במגע בלבד, שאפילו מדרס ממש אינו מטמא במשא ובהיסט אלא אדם בלבד. ברם, עליונו של זב או כל כלי הטמא מדברי סופרים (אם הוא כלי שאינו ראוי להטמא במדרס), אף את האדם הטהור לחטאת אינו מטמא אלא במגע בלבד, כמו שבארנו לעיל. **הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁנָּגַע בְּאֹכָלִים וּמַשְׁקִים** — בין טמאים ובין טהורים: **בְּיָדוֹ, טָמֵא** — אם נגע בהם בידו, הריהו טמא לחטאת, שכן אוכלים

ג קְלַל שֶׁל חַטָּאת שֶׁנָּגַע בְּשֶׁרֶץ — טָהוֹר; נְתָנוֹ עַל גַּבָּיו — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִים. נָגַע בְּאֹכָלִים וּמַשְׁקִין וּבְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ — טָהוֹר; נְתָנוֹ עַל גַּבֵּיהֶן — רַבִּי יוֹסֵי מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִים.

ד הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁנָּגַע בְּתַנּוּר, בְּיָדוֹ — טָמֵא, וּבְרַגְלוֹ — טָהוֹר. הָיָה עוֹמֵד עַל גַּבֵּי תַּנּוּר, וּפִשַּׁט יָדוֹ חוּץ לַתַּנּוּר,

פירוש ברטנורא

ג קלל של חטאת. כלי חרס שיש בו אפר הפרה. תרגום וכדה על שכמה (בראשית כ"ד), וקולתה על כתפה: **שנגע בשרץ טהור.** דאין כלי חרס מיטמא מגבו: **נתנו על גביו.** שנתן הקלל על גבי השרץ: **וחכמים מטמאין.** משום דמונח במקום טמא, והתורה אמרה והניח מחוץ למחנה במקום טהור. ורבי אליעזר סבר הואיל והכלי שהאפר בתוכו טהור הוא, שפיר קרינן ביה במקום טהור. ואין הלכה כר' אליעזר: **ר' יוסי מטהר.** במונח על גבי אוכלים ומשקים וכתבי הקודש, כיון דמקומו טהור מאב הטומאה: **וחכמים מטמאים.** דטהור מכל טומאה בעינן. וכתבי הקודש רבנן גזרו בהו שיהיו מטמאין את הידים. והלכה כחכמים:

ד שנגע בתנור. ואפילו הוא טהור לקודש, אם נגע בו הטהור לחטאת: **טמא.** וצריך טבילה לחטאת, שהטהור לקודש פוסל בחטאת. ודוקא שנגע בידו

משניות מבוארות – קהתי

ומשקים טמאים מטמאים את הידים, ולגבי חטאת אפילו אוכלים ומשקים הטהורים לתרומה ולקודש דינם כטמאים, והרי כבר שנינו (**חגיגה ב, ה**), שלחטאת אם נטמאו ידיו נטמא כל גופו. יש מדייקים מלשון משנתנו, שאפילו נגע באוכלים או במשקים בידו האחת בלבד נטמא (**"תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל"**). כן מעירים המפרשים, שמדובר כאן דווקא באוכלים שהוכשרו לקבל טומאה, ולפיכך אפילו טהורים מטמאים לחטאת. אבל אם לא הוכשרו לטומאה, לא שייך בהם טומאה כלל (**"תפארת ישראל"; "משנה אחרונה"**); **וּבְרַגְלוֹ, טָהוֹר** — אבל אם הטהור לחטאת נגע באוכלים או במשקים ברגלו, הריהו נשאר בטהרתו לחטאת, שלא גזרו חכמים אלא דרך נגיעה (**"מלאכת שלמה"**). **הֶסִיטָן בְּיָדוֹ** — הניע הטהור לחטאת את האוכלים או המשקים בידו, ולא נגע בהם, **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְטַמֵּא** — שגוזר בהיסט משום נגיעה. רבי יהושע הולך לשיטתו, וכשם שהוא סובר במשנה הקודמת, שכל הראוי ליטמא טמא מת, אף על פי שאינו ראוי למדרס, מכל מקום בין טמא בין טהור הריהו מדף, הואיל ויכולה להיות בו איזו טומאה שהיא, אף כאן הואיל והטהור לחטאת נטמא כשהוא נוגע באוכלים או במשקים בידו, לפיכך הוא נטמא אף כשהוא מסיטם בידו (**"אליהו רבא"**), **וַחֲכָמִים מְטַהֲרִים** — ואפילו האוכלים או המשקים טמאים, אינם מטמאים את הטהור לחטאת, כשהסיטם בידו (**הגר"א; "תפארת ישראל"**). והלכה כחכמים.

בארנו את הרישא של משנתנו לפי רוב המפרשים (הרמב"ם; הר"ש; הרא"ש; ברטנורא; "תפארת ישראל"). אבל לשם הבנת יתר של פיסקה זו ופירושיה, רצוי שנברר אותה מעיקרה.

לפי משמעות לשון המשנה, נראה לפרש, שפיסקה זו היא המשך המשנה הקודמת, ואף היא עוסקת ב"מדף לחטאת", אלא שאם נפרש כך, יקשה מכאן על מה שלמדנו במשנה הקודמת, שהרי מפיסקה זו משמע, שדווקא אם הטהור לחטאת נגע במדף, הריהו טמא, ואילו במשנה הקודמת בארנו, ש"מדף לחטאת" היינו שמטמא אפילו במשא ובהיסט.

ואמנם הגר"א גורס כאן: "הטהור לחטאת שנשא במדף טהור", והוא מבאר, שהמשנה הקודמת לא באה ללמד דין המדף לחטאת אלא איזה דבר הוא מדף לחטאת ואיזה אינו מדף לחטאת, ובאה משנתנו, כסיפא של המשנה הקודמת, לפרש דינו של ה"מדף לחטאת", שמטמא את האדם הטהור לחטאת אפילו במשא, ואילו את הכלי הטהור לחטאת במגע בלבד. אבל לפי הגירסה שלפנינו אין הדברים מתיישבים כפשוטם. ומכאן מסקנת המפרשים, שאין מדובר כאן ב"מדף לחטאת", אלא ב"מדף" שאנו מוצאים בזב, שכן עליינו של זב נקרא אף הוא "מדף" בלשון המשנה (עדיות ו, ב; זבים ד, ו).

אולם גם לפירוש זה קשה, למה צריכה המשנה להשמיענו שעליינו של זב, שהוא טמא מדברי סופרים, מטמא את הטהור לחטאת במגע, והרי אפילו כלי הטהור לגמרי, כל שהוא ראוי למדרס או לטומאת מת, הרי הוא מטמא את הטהור לחטאת במגע, כמו שבארנו במשנה הקודמת, שדווקא לענין משא והיסט נחלקו התנאים אם דבר הראוי להיטמא טמא מת ואינו ראוי למדרס הוא "מדף לחטאת", אבל לענין מגע הכל מודים שמטמא.

כדי ליישב תמיהה זו כותב בעל "כסף משנה" בשם הר"י קורקוס, שמה שלמדנו במשנה הקודמת, שאפילו כלי טהור מטמא את הטהור לחטאת במגע, היינו דווקא במגע ידו, אבל לא במגע גופו. ומשנתנו באה ללמד שעליינו של זב מטמא את הטהור לחטאת בכל נגיעה שהיא, היינו אף במגע גופו (עיין "משנה אחרונה" שדחה את הדברים הללו).

ואף בעל "תפארת ישראל" (שכבר הבאנו מדבריו בבאור המשנה) מסכים לדעה זו, שאמנם כלי טהור שאינו ראוי למדרס, אבל הוא ראוי לטומאת מת, דינו כאוכלים ומשקים, ששנינו במשנתנו, שאם הטהור לחטאת נגע בהם בידו, טמא; ואילו ברגלו או בשאר גופו — טהור. מכאן מפרש בעל "תפארת ישראל", שבאה משנתנו להשמיע, שאם הטהור לחטאת נגע בכלי שהוא טמא מדברי סופרים, שאף הוא נקרא "מדף", כגון שנגע בעליינו של זב, אף על פי שהוא כלי שאינו ראוי למשכב ומושב, ואף לא נטמא טומאה מן התורה, והרי שלדעת חכמים במשנה הקודמת אין "מדף" זה דומה למיני "מדף" ששנינו במשנה הקודמת, שמטמאים אף בהיסט, מכל מקום לענין מגע כל מיני מדף שווים, שאם נגע בהם הטהור בידו או בגופו, נטמא לחטאת.

באור משנה ג

קְלַל שֶׁל חַטָּאת — כד של חרס או של אבן שיש בתוכו אפר פרה, **שֶׁנָּגַע בְּשֶׁרֶץ** — מת, **טָהוֹר** — שאין כלי חרס מקבל טומאה מגבו, ואין כלי אבן מקבל טומאה כלל, אפילו לגבי חטאת; **נְתָנוֹ** — נתן את הקלל, **עַל גַּבָּיו** — על גבי השרץ, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַהֵר** — את האפר, הואיל והכד טהור הוא, **וַחֲכָמִים מְטַמְּאִים** — לפי שאמרה תורה (**במדבר יט, ט**): "ואסף איש טהור את אפר הפרה והניח מחוץ למחנה במקום טהור", וכיון שהכד נתון על גבי השרץ, נמצא שאין האפר מונח במקום טהור; לפיכך סוברים חכמים, שאף על פי שהכד גופו לא נטמא, וטהור הוא, מכל מקום האפר שבתוכו טמא, הואיל ואינו מונח במקום טהור. אבל רבי אליעזר סובר, שהואיל והכד טהור, נמצא האפר שבתוכו מונח במקום טהור. ואין הלכה כרבי אליעזר.

נָגַע — הקלל, **בְּאֹכָלִים וּמַשְׁקִין** — טמאים, **וּבְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ** — שגזרו עליהם חכמים, שיהו מטמאים את הידים ופוסלים את התרומה במגעם, **טָהוֹר** — שהרי הכד לא נטמא. ולא נקט התנא דין זה אלא משום סיפא; **נְתָנוֹ עַל גַּבֵּיהֶן** — נתן את הקלל על גבי האוכלים או המשקים, **רַבִּי יוֹסֵי מְטַהֵר** — את האפר; ואף על פי שברישא סובר כחכמים, שאם הקלל מונח על גבי השרץ, האפר טמא, היינו מפני שהשרץ הוא אב הטומאה מן התורה, אבל כאן, הרי אוכלים ומשקים וכתבי הקודש אינם טמאים אלא מדברי סופרים, הלכך אף כשהקלל מונח עליהם, האפר טהור, **וַחֲכָמִים מְטַמְּאִים** — את האפר, שצריך להיות במקום שהוא טהור מכל טומאה שהיא. והלכה כחכמים.

באור משנה ד

הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁנָּגַע בְּתַנּוּר — של חרס, ואפילו התנור טהור לקודש, **בְּיָדוֹ** — אם נגע בו בידו, **טָמֵא** — וצריך טבילה לחטאת, שהטהור לקודש פוסל בחטאת. ודווקא אם נגע בו בידו, שכן לגבי חטאת גזרו חכמים, שאם נטמאו ידיו נטמא כל גופו; **וּבְרַגְלוֹ** — אבל אם נגע בו ברגלו, **טָהוֹר** — נשאר בטהרתו לחטאת, שדין התנור כדין אוכלים ומשקים (לעיל משנה ב), הואיל ואינו נעשה אב

וְהַלָּגִין בְּתוֹכוֹ; וְכֵן הָאֵסֶל שֶׁהוּא נָתוּן עַל גַּבֵּי הַתַּנּוּר, וּבוֹ שְׁנֵי קְלָלוֹת, אֶחָד מִכָּאן, וְאֶחָד מִכָּאן — רַבִּי עֲקִיבָא מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין.

פירוש ברטנורא

דנטמאו ידיו ונטמא גופו, אבל ברגלו טהור, דבידו עבוד מעלה, ברגלו לא עבוד מעלה, דומיא דאוכלין ומשקין דלעיל: **והלגין בתוכו.** כלי שהכנים בו מי חטאת נתון בתוך ידו: **וכן האסל.** מוט שנותנים שני כדין בשני ראשיו: **ובו שני קללות.** שני כלים שהאפר נתון בהם, שקלל אחד קשור בראש המוט האחד, וקלל אחד קשור בראשו השני, והשתא האדם והאסל ע"ג תנור, והלגין והקלל שבהן המים והאפר חוץ לתנור: **ר' עקיבא מטהר.** שאין הכלי שבו האפר עומד על גבי התנור, ובמקום טהור הוא: **וחכמים מטמאין.** הואיל והאדם הנושאו עומד על גבי תנור, חשבינן לכלי כאילו הוא עומד על גבי התנור ובמקום טמא הוא מונח. ואין הלכה כרבי עקיבא:

משניות מבוארות – קהתי

הטומאה לעולם. **הָיָה עוֹמֵד** — הטהור לחטאת — **עַל גַּבֵּי תַּנּוּר, וּפָשַׁט יָדוֹ חוּץ לַתַּנּוּר, וְהַלָּגִין בְּתוֹכוֹ** — והכד של המים המקודשים באפר נתון בתוך ידו; **וְכֵן הָאֵסֶל** — המוט שנושאים בו כדים בכתף, **שֶׁהוּא נָתוּן עַל גַּבֵּי הַתַּנּוּר, וּבוֹ שְׁנֵי קְלָלוֹת** — שני כדים שבתוכם אפר, **אֶחָד מִכָּאן, וְאֶחָד מִכָּאן** — קלל אחד בקצהו האחד של המוט וקלל אחד בקצהו האחר של המוט; והיה עומד האדם עם האסל על גבי התנור, והקללות הם חוץ לתנור, **רַבִּי עֲקִיבָא מְטַהֵר** — את המים המקודשים שבלגין ואת האפר שבקללות, לפי שאין הלגין או הקללות על גבי התנור, **וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין** — שהואיל והנושא את הלגין או את הקללות עומד על גבי התנור, אף הלגין והקללות נחשבים כאילו הם על גבי התנור, ונמצא האפר שבתוכם מונח במקום טמא, הלכך המים שבלגין והאפר שבקללות טמאים. אבל רבי עקיבא הולך לשיטתו, שדבר הקלוט באוויר הרי הוא כאילו הונח שם על הארץ (״קלוטה כמי שהונחה דמי״ — גמרא שבת צז, ב; עיין באורנו למשנה שבת יא, א), ואף כאן כאילו הלגין והקללות מונחים חוץ לתנור, ובמקום טהור הם (**״אליהו רבא״; ״תפארת ישראל״; ועיין ״תוספות יום טוב״ על המשנה הבאה**). ואין הלכה כרבי עקיבא.

אגרות קודש

ב״ה, י״ב אלול, תש״כ
ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מו׳ אלול.

ובמ״ש אודות הענין הידוע, - ידוע העצה בזה להסיח דעת מזה לגמרי, ועד לאחרי [ה]חתונה בשעה טובה ומוצלחת, והיסח הדעת אינו ענין של מלחמה עם המחשבות הלא טובות, אלא להניע את המחשבה לענין אחר, ומה טוב לענינים של תורה ותפלה, אשר אם מעט אור דוחה הרבה חשך עאכו״כ הרבה אור, ולכן יהי׳ בקי בעל פה לכה״פ איזה פרקים משניות ואיזה פרקים תניא, ויעבור עליהם במחשבה או גם בדבור בכל עת מצוא.

כן מהנכון אשר בכל יום חול קודם תפלת הבקר יפריש פרוטות אחדות לצדקה, וכן ישמור על שלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים.

ובמ״ש אודות התעניות יחליף זה בתענית רצון, ז.א. שלא למלאות רצונו באכילת מאכל ערב וכיו״ב ולהחליפם בנועם ועריבות בתורה ומצותי׳, ובזה מובן וגם פשוט השפעה על הזולת, שעליו להביט על עצמו כשלוחו של מקום ב״ה, וכדבר משנה סוף קדושין אני נבראתי לשמש את קוני, אשר שמוש קונו הוא ע״י הפצת תורתנו תורת חיים, וקיום מצותי׳ עליהן נאמר וחי בהם, ועליו לעשות בזה בכל מקום שידו מגעת פעם אחר פעם ובדברים היוצאין מן הלב, שאז ה״ה נכנסים ללב השומע, ואם לעת עתה לא נכנסו הרי זוהי הוכחה שאינו מדבר בלבביות הדרושה, ואדרבה באם ידברו כנ״ל בדרכי נועם אבל בתוקף, לא לבד שיצליח בהנוגע לזולתו אלא שיצליח כהנה בהנוגע לעצמו ובלבטי נפשו, והרי הימים עת רצון אשר (כמבואר בלקוטי תורה לרבנו הזקן פ׳ ראה ד״ה אני לדודי) אז המלך בשדה וכו׳ ומקבל את כולם בסבר פנים יפות וכו׳.

בברכה לבשו״ט ולכוח״ט.

בשאלתו - יאמר עלינו עם הצבור ולדוד גו׳ אורי לאח״ז.

עין יעקב – מסכת יומא

רש"י

דף פ עמוד א. דכר יוכני. עוף גדול הוא כדאמרינן בבכורות (דף נז:) שטבעה ביצתו ששים כרכים: זוטר טובא לא גרסינן אלא ה"ג ואימר כביעותא דציפרתא: **רבי אבהו דידיה אמר וכו'.** פירש במשמעו של מקרא פירוש אחר שלא פירש בו ר' אלעזר רבו ואין להשיב עליו: **האוכל חלב בזמן הזה וכו'.** מפרש לה ואזיל: **אי נימא דמחייבי קרבן אכזית קטן.** והכי קאמר האוכל פחות מכזית בזמן הזה יכתוב כשיעור זה אכלתי שמא יבנה בית המקדש בימיו ויתחדש בית דין ותתחדש הלכה ויאמרו שחייב קרבן על כזית קטן ולקמן פריך א"כ ימעט בשיעורין מבעי ליה: **והתניא וכו'.** כלומר וכי אתי ב"ד ומחדש הלכה מי מחייב האי דאכל קודם שנתחדשה הלכה והא האידנא לאו שב מידיעתו הוא דאי נמי הוה ידע דחלב הוא הוה אכיל ליה דהא השתא קים לן (ברכות דף לט.) דלא חייבה תורה אלא על כזית איגורי שהוא כזית בינוני: **אשר לא תעשינה.** משמע שאילו ידע לא עשה אבל בשגגה עשה ואשם: **אלא דלא מחייבי קרבן עד דאיכא כזית גדול.** והכי קאמר האוכל כזית בינוני אל יכתוב מחוייבני חטאת אלא יכתוב כזית בינוני אכלתי שמא יבא בית דין ויפטרנו מקרבן ונמצא מביא חולין לעזרה: ה"ג עונשין מיכתב כתיבי אלא הכי קאמר שיעורין של עונשין וכו'. שיעורי עונשין שעל ידן הוא ענוש הלכה למשה מסיני באיזה שיעור הוא ענוש: **יעב"ץ.** הוא עתניאל בן קנז:

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף פ עמוד א. לאחר שהתבאר ששיעור טומאת אוכלים הוא בכביצה, שואלת הגמרא: **וְאֵימָא** שהכוונה לשיעור כ**בֵּיצַת בַּר יוֹכְנִי** - שמו של עוף גדול שביצתו גדולה מביצת תרנגולת. משיבה הגמרא: כלל הוא בכל מקום שיש במשמעות הפסוק שיעור קטן ושיעור גדול, אם **תָּפַסְתָּ** את השיעור **המְרוּבֶּה לֹא תָפַסְתָּ,** כי יתכן שכוונת התורה לשיעור הקטן. אך אם **תָּפַסְתָּ** את השיעור **המוּעָט, תָּפַסְתָּ,** מאחר ואפילו אם כוונת התורה לשיעור הגדול, הרי השיעור הקטן בכלל. לפיכך, יש לשער כביצת תרנגולת הקטנה ולא כביצה הגדולה ממנה. שואלת הגמרא: אם אכן יש לתפוס את המידה המועטת, **וְאֵימָא** שכוונת התורה ל**בֵּיעָתָא דְּצִיפּוֹרְתָּא** - ביצת ציפור **דְּזוּטָר טוּבָא** - שהיא קטנה ביותר. והגמרא נשארת בקושיא על דברי רבי אבהו בשם רבי אלעזר.

פירוש אחר במשמעות הפסוק שדרש רבי אלעזר, שעל כך אין להקשות: **רַבִּי אַבָּהוּ דִּידֵיהּ** [-בעצמו, לא בשם רבו] **אָמַר,** כפל הלשון 'מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל' מלמדנו שמשערים ב**אוֹכֶל** הגדול ביותר **שֶׁאַתָּה** יכול ל**אוֹכְלוֹ כְּבַת אַחַת, וְשִׁיעֲרוּ חֲכָמִים** ש**אֵין בֵּית הַבְּלִיעָה** [-מקום בגוף האדם בין הפה למעיים שבו בולע את מאכלו] **מַחֲזִיק יוֹתֵר מִבֵּיצַת תַּרְנְגוֹלֶת** ולפיכך משערים בביצת תרנגולת.

אגב הדיון בשיעור איסורי אכילה, מביאה הגמרא מאמר בענין: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, הָאוֹכֵל חֵלֶב** בשוגג **בִּזְמַן הַזֶּה,** שאינו יכול להביא קרבן, **צָרִיךְ שֶׁיְּכַתּוֹב לוֹ** בפנקסו את **הַשִּׁעוּר** שאכל, **שֶׁמָּא** יבנה בית המקדש בימיו **וְיָבֹא בֵּית דִּין אַחֵר** ויחדש הלכה **וְיַרְבֶּה בְּשִׁעוּרִין** - ויוסיף על השיעור המקובל. לפיכך צריך אדם לכתוב את שיעור החלב שאכל, כדי שידע אם עליו להביא קרבן.

מברר הגמרא: **מַאי** הכוונה 'יַרְבֶּה בְּשִׁעוּרִין'. **אִי נִימָא דִּמְחַיְּבֵי** בית דין האחר **קָרְבָּן** אפילו **אַכְּזַיִת קָטָן,** ולא כפי שמקובל לשער בכזית בינוני, ונמצא שאף שאכל כזית קטן שכיום אינו חייב קרבן יתחייב קרבן לאחר שתתחדש ההלכה. **וְהָתַנְיָא** שאינו חייב קרבן בכזה אופן, שכן מהפסוק האמור בחיוב קרבן חטאת (ויקרא ד כב) 'אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא וְעָשָׂה אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֱלֹהָיו **אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה, בִּשְׁגָגָה, וְאָשֵׁם',** דייקו שרק **הַשָּׁב מִידִיעָתוֹ** - כלומר שאילו ידע היה שב ונמנע, ולא עשה אלא בשגגה, **מֵבִיא קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתוֹ,** אבל מי ש**לֹא שָׁב מִידִיעָתוֹ** - שאפילו היה יודע לא היה נמנע, **אֵין מֵבִיא קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתוֹ.** אף כאן, גם אם יחדשו בית דין שעל כזית קטן חייב קרבן, אינו חייב על מה שאכל לפני כן, שהרי אינו 'שב מידיעתו', שאפילו ידע שזה חלב היה אוכלו מאחר וסבר שאין בו שיעור. **אֶלָּא** הכוונה **דְּלֹא מְחַיְּבֵי** בית דין האחר **קָרְבָּן** על כזית בינוני **עַד דְּאִיכָּא** באכילתו שיעור **כְּזַיִת גָּדוֹל.** ולכן, מי שאכל כזית בינוני של חלב, יכתוב לעצמו כמה אכל. שאם יכתוב סתם שהוא חייב חטאת, יתכן שלפי ההלכה שתתחדש לא יהיה חייב, ונמצא מביא חולין לעזרה.

שואלת הגמרא: **וּלְמַאי דְּסָלִיק אַדַּעְתֵּיהּ מֵעִיקָּרָא** - ולפי מה שעלה על דעתנו מתחילה לפרש **דְּמְחַיְּבֵי** בית דין האחר **קָרְבָּן** אפילו **אַכְּזַיִת קָטָן, מַאי** הכוונה 'יַרְבֶּה בְּשִׁעוּרִין', הרי אדרבה הם יקטינו את השיעור. משיבה הגמרא: לפי זה היה הפירוש כך, **שֶׁמָּא יַרְבֶּה בְּקָרְבָּנוֹת מֵחֲמַת שִׁעוּרִין,** כלומר שמחמת הקטנת השיעור יגרם שיצטרכו להביא יותר קרבנות.

מאמר נוסף בענין שיעורי איסורים: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שִׁעוּרִין** של איסורי התורה, **וְעוֹנָשִׁין** של העוברים עליהן, מ**הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי** נלמדו. תמהה הגמרא: **עוֹנָשִׁין,** הרי **מִכְּתַב כְּתִיבֵי** בתורה בפירוש מהו העונש המוטל על כל עבירה. **אֶלָּא, הָכִי קָאָמַר (אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן), שִׁעוּרִים שֶׁל עוֹנָשִׁין** - השיעור שעל ידו נענש העובר עבירה כפי המפורש בתורה, מ**הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי** הוא. **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** - ושנינו כן בברייתא [בדברי תנא קמא], **שִׁעוּרִין שֶׁל עוֹנָשִׁין** מ**הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי** הם, **אֲחֵרִים אוֹמְרִים, בֵּית דִּינוֹ שֶׁל יַעְבֵּ"ץ** [עתניאל בן קנז] **תִּיקְּנוּם.**

וְגַבְרָא הוּא דְּנִסְתַּחֲפָה שָׁדֵהוּ – הבעל הוא שנתקלקלה שדהו מלזרעה, כלומר, קלקול האישות אינו מחמת האשה אלא מחמת הבעל, שקדושת כהונתו גרמה לו שתיאסר אשתו עליו, ומזלו גרם את האיסור, ולפיכך אשת כהן שנאנסה יש לה כתובה.

רב פפא פושט את ספיקו של רבא ממשנתינו:

וְאַמְרִינָן לֵיהּ – והשבנו לרבא, **מַתְנִיתִין הִיא** – משנה היא, כלומר, יש להוכיח ממשנתינו שיש לה כתובה. ששנינו במשנתינו, **הָאוֹמֶרֶת טְמֵאָה אֲנִי לְךָ**, יוצאת מבעלה **וְיֵשׁ לָהּ כְּתוּבָּה**. ומבאר רב פפא, **בְּמַאי עָסְקִינָן** – במה מדובר, **אִילֵימָא** – אם נאמר שמדובר **בְּאֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל**, לא יתכן שיהא דינה שתצא ויתן לה כתובה, כי **אִי** [־אם] נאמר שמדובר שאומרת שזינתה **בְּרָצוֹן**, **כְּלוּם יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָּה**, הרי אשה שזינתה תחת בעלה ברצון אין לה כתובה. **וְאִי** מדובר שאומרת שזינתה **בְּאוֹנֶס**, **מִי קָא מִיתַּפְרָא עַל גַּבְרָא** – וכי נאסרת היא על בעלה, הרי אשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה, ומדוע תצא מבעלה. **וְאֶלָּא** ודאי מדובר **בְּאֵשֶׁת כֹּהֵן**. ובאיזה אופן, **אִי** מדובר שזינתה **בְּרָצוֹן**, **כְּלוּם יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָּה**, **מִי גְּרִעָה מֵאֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל** שזינתה **בְּרָצוֹן** שאין לה כתובה, כאמור, **אֶלָּא לָאו**, ודאי מדובר שזינתה **בְּאוֹנֶס**, **וְקָתָנֵי** במשנה "**יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָּה**", הרי שיש כתובה לאשת כהן שנאנסה תחת בעלה.

הגמרא מסתפקת האם אשה נאמנת לומר שבעלה גירש אותה:

אִיבַּעְיָא לְהוּ, אשה **שֶׁאָמְרָה לְבַעְלָהּ גֵּרַשְׁתַּנִי**, **מַהוּ**, האם היא נאמנת ומותרת להנשא לאחר או לא.

אָמַר רַב הַמְנוּנָא, תָּא שְׁמַע ראיה ממשנתינו שנאמנת, ששנינו במשנה, **הָאוֹמֶרֶת טְמֵאָה אֲנִי לְךָ**, נאמנת, ובעלה חייב לגרשה. **דְּאֲפִילּוּ לְמִשְׁנָה אַחֲרוֹנָה דְּקָתָנֵי דְּלָא מְהֵימְנָא**, דווקא **הָתָם** – באומרת טמאה אני לך, הטעם **הוּא** שאינה נאמנת משום **דְּחוּשְׁשִׁים דְּמִשְׁקָרָה** ואינה פוחדת מבעלה, **דְּיָדְעָה דְּבַעְלָהּ לָא יָדַע בָּהּ** – משום שיודעת שבעלה אינו יכול לדעת אם היא זינתה לאחר או לא, **אֲבָל גַּבֵּי** אשה האומרת **גֵּרַשְׁתַּנִי**, שיודעת **דְּבַעְלָהּ יָדַע בָּהּ** אם היא משקרת, **מְהֵימְנָא**, **דַּחֲזָקָה אֵין אִשָּׁה מְעִיזָה פָּנֶיהָ** לשקר **כְּפְנֵי בַּעְלָהּ**.

אָמַר לֵיהּ רָבָא לרב המנונא, **אַדְּרַבָּה** – יש לומר להיפך, **שֶׁאֲפִילּוּ** לְשִׁיטַת **הַמִּשְׁנָה רִאשׁוֹנָה דְּקָתָנֵי** במשנתינו **דְּמְהֵימְנָא** לומר טמאה אני לך, דווקא **הָתָם** – באומרת טמאה אני לך, הטעם שנאמנת הוא **מִשּׁוּם דְּלָא עָבִידָא לְכַזּוּיֵי נַפְשָׁהּ** – שאשה אינה עשויה לבזות את עצמה לומר שנאנסה תחת בעלה, שיש בזה בזיון ופגם, ואם לא שבאמת נטמאה, לא היתה מזלזלת בעצמה לומר שנטמאה. **אֲבָל הָכָא** – באומרת גירשתני שאין בכך בזיון, אין סיבה להאמין לה, **דְּזִמְנִין דְּתַקִּיף לָהּ מִן גַּבְרָא מְעִיזָה וּמְעִיזָה** – שפעמים מתוך כעסה תתחזק להעיז פניה נגד בעלה לומר שקר בפניו ותאמר שגירשה.

רב משרשיא מקשה על שיטת רבא:

מַתִּיב רַב מְשַׁרְשִׁיָא על דברי רבא שהאומרת גירשתני אינה נאמנת [אפילו למשנה ראשונה], ששנינו במשנתינו, האומרת **הַשָּׁמַיִם בֵּינִי לְבֵינְךָ**, **דְּלִשִׁיטַת מִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה** היא נאמנת. ומכאן **תִּיוּבְתָּא דְּרָבָא**, שהרי **הָכָא** – באומרת השמים ביני לבינך, **דְּלֵית לָהּ כִּיסּוּפָא** – אין לה בזיון בכך, **וְקָתָנֵי** במשנתינו **דְּמְהֵימְנָא**, הרי שהטעם שהיא נאמנת אינו משום שאינה עשויה לבזות את עצמה, ואם כן אף האומרת גירשתני תהא נאמנת למשנה ראשונה. מתרצת הגמרא, **קָסָבַר רָבָא, הָתָם** – באומרת השמים ביני לבינך יש לה גם כן בזיון, **דְּכֵינָן דְּלָא סַגִּי לָהּ** – לא יתקבלו דבריה בבית דין כל עוד **דְּלָא אָמְרָה שֵׁאֵין הבעל יוֹרֶה כְּחֵץ, אִי לָא אִיתָא כִּדְקָאָמְרָה** – אם אין הדבר אמת כמו שהיא אומרת, **לָא אָמְרָה לֵיהּ** – לא היתה אומרת זאת, שבושה היא לה לפרט במפורש שאינו יורה כחץ, אבל האומרת גירשתני אינה נאמנת, שאין לה בכך כל בזיון.

רב משרשיא מקשה על דברי רב המנונא שאמר שהאומרת גירשתני נאמנת אפילו למשנה אחרונה, משום שאין האשה מעיזה לשקר בפני בעלה:

שנינו במשנתינו, האומרת **הַשָּׁמַיִם בֵּינִי לְבֵינְךָ**, **דְּלִשִׁיטַת מִשְׁנָה אַחֲרוֹנָה** אינה נאמנת, ומקשה רב משרשיא, מזה **תֶּהֱוֵי תִּיוּבְתָּא דְּרַב הַמְנוּנָא**. ומבאר רב משרשיא את קושייתו, **וְהָא הָכָא** – באומרת השמים ביני ובינך, **דְּיָדְעָה הִיא** (**ובעלה**) [**דְּבַעְלָהּ**] **יָדַע בָּהּ** – שיודעת היא שבעלה יודע אם היא משקרת, **וְקָתָנֵי** במשנתינו **דְּלָא מְהֵימְנָא**, ואם כן הוא הדין באומרת גירשתני לא תהיה נאמנת, אף על פי שיודעת שבעלה יודע אם היא משקרת, וקשה על רב המנונא.

הגמרא מיישבת את שיטת רב המנונא:

קָסָבַר רַב הַמְנוּנָא, הָכָא – באומרת השמים ביני לבינך **נַמִּי הִיא נוּפָּה אָמְרָה** – היא סבורה שאין בעלה יודע שהיא משקרת, שחושבת שנִהִי **דְּבִבְיָאָה יָדַע**, כלומר שהבעל יודע שפלט את הזרע, אבל **בְּענין יוֹרֶה כְּחֵץ** היא סבורה **דְּמִי יָדַע** הבעל אם הוא יורה כחץ או לא, **וּמִשּׁוּם הָכִי מְשַׁקְּרָא**. מה שאין כן באשה האומרת גירשתני, שיודעת בודאי שהבעל יודע אם היא משקרת, אם לא שהיו דבריה אמת לא היתה טוענת כן.

הגמרא מביאה כמה עובדות שלפי דברי האשה היא נטמאה ואסורה לבעלה, ופסקו האמוראים שאינה נאמנת שמא נתנה עיניה באחר, וכמו ששנינו במשנה:

הַהִיא אִיתְּתָא – אשת כהן, **דְּכָל יוֹמָא דְּתַשְׁמִישׁ** – שכל יום שהיתה משמשת עם בעלה, היתה **מִיקַּדְּמָה** בבוקר **וּמַשְׁיָא יְדֵיהּ לְגַבְרָא** – נוטלת לו את ידיו. **יוֹמָא חַד** למרות שלא שימש איתה, **אַתְיָא לֵיהּ מַיָּא לְמִמְשָׁא** – הביאה לו מים ליטול ידיו. **אָמַר לָהּ** בעלה, **הָדָא מִילְּתָא לָא הֲוָת הָאִידְנָא** – דבר זה לא היה היום, כלומר, לא שימשנו היום. ומאחר שהיא שימשה עם אדם שהיתה סבורה שהוא בעלה, **אָמְרָה לֵיהּ** לבעלה, **אִם כֵּן** אותו האדם ששימשתי אתו, היה זה **חַד מִן נָכְרִים** – אחד מן הגויים

אגרות קודש

ב"ה, ה' אלול, תש"כ

ברוקלין.

הרה"ג וו"ח אי"א נו"נ רב פעלים

מו"ה משה יהודא שי' הכהן

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מעש"ק שופטים...

בהסברות מה לצרף בהו"ל הספר ההשלמה כתב יד.

המשך בעמוד הבא

גרשתני. מי מהימנא? ואם אשת כהן – אסור לו להחזירה. **התם הוא.** דמעיקרא משום דידע לה דבעלה לא ידע בה אי נטמאת אי לא, [אהכי] אי אמרה "טמאה אני לך" – לא מהימנא. אבל היכא דאמרה "גרשתני", דידעה דבעלה ידע אי משקרא אי לא – לא הות אמרה הכי, דחזוקה דאין אשה מעיזה פניה בפני בעלה. **אדרבה.** לא מיבעינן למשנה אחרונה דלא מהימנא, אלא אפי' למשנה ראשונה דקתני מהימנא – לא הוי טעמא אלא משום דלא עבידא לבזויי נפשה דלימרה דנטמאה, אי לאו דהכי הוא כדקאמרה. דיומנין דתקיף לה מן **גברא.** שציער לה בעלה ומעיזה פניה בפניו. ענין אחר: דתקיף לה מן גברא – שתוקף יצרה מן אדם אחר, שנתנה בו עיניה, ובשבילו מעיזה לומר לבעלה: גרשתני. **והא הכא דלית לה כיסופא.** דבהא מילתא לא מבזיא נפשה, ואפילו הכי קתני במשנה ראשונה דמהימנא, והיכי אמר אפילו למשנה ראשונה כו'? **התם.** נמי אית לה כיסופא. דכיון דלא סגי לה דלא קאמרה גבי בי דינא אי יורה כחץ, אי לאו דהכי הוא – לא קאמרה, ואהכי מהימנא. **דהא הכא דידעה היא.** דבעלה ידע דיורה כחץ, וקתני לה: לא מהימנא. אלמא אשה מעיזה. דכל **יומא.** לאחר תשמיש מקדמה ומשיא ידא לגברא כדי לטהר ידיו לאחר תשמיש ואתת יומא חד ועבדא הכי אמר לה הדא מילתא דתשמיש לא הוי האידנא.

אהלויי

גברא הוא דנסתחפה שדהו. קדושת כהונתו גרמה לו, כדפרישית במתני'. **איבעיא** להו אמרה לבעלה גרשתני. ונתקרע הגט או שאבד, מהו להאמינה ולהתירה לינשא? **דידעה** דבעלה לא ידע בה. אם זינתה אם לאו, ומשום הכי משקרא ולא מירתתא. **התם** דלא עבידא לבזויי נפשה. שבזיון ופגם הוא לה כשנאנסה, הלכך אי לאו דקושטא הוה – לא הות קאמרה. **דתקיף** לה מגברא. שעל ידי בעסה תתחזק מן הבעל, להעיז פנים בו ולומר לו "גרשתני". **השמים** ביני לבינך דמשנה ראשונה. שאמרו נאמנת, תיובתיה דרבא. דהאמר רבא דאפי' למשנה ראשונה, כי אמרה "גרשתני" – לא מהימנא. **התם** כיון דלא סגיא לה דלא אמרה אין יורה כחץ אי לא איתא כדקאמרה לא אמרה ליה. דכיון שהיא צריכה לברר דבריה, כדאמרה "השמים ביני לבינך", וצריכה לומר בפירוש מה שהיא טוענת עליו, דהיינו שאין יורה כחץ – כסיפא לה מילתא, ואי לאו דקושטא היא – לא הות אמרה. ואית דגרסי: כיון דקא סגי לה. כלומר, אחר שמצאה בלבה לומר כך. **והא** הכא דידעה היא דבעלה ידע בה. דסלקא דעתך הכא דאיהו נמי קים ליה ביורה כחץ, וקתני דלא מהימנא. **נהי** דבביאה ידע ביורה כחץ מי ידע. מהא משמע בההיא ד"השמים ביני לבינך" דתנן במתני' – דיינו יורה כחץ, וכדכתיבנא. **ולענין** הלכה. קיי"ל כרב המנונא, דאשה שאמרה לבעלה "גרשתני" – נאמנת, דסוגיין בכוליה התלמוד כוותיה. ומדמינן לה למתניתין, ש"מ שלא להתירה בלבד לינשא נאמנת אלא אף ליטול כתובה, דומיא דמתני', דקתני: יוצאות ונוטלות כתובה. ועוד, שהרי מספר כתובה נלמוד, שכך כותב לה "לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי", כדתנן ב"האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים". כך כתב הרמב"ן ז"ל בהלכותיו. מיהו, איכא למימר דלית לן מדרש כתובה אלא בעיקר כתובה, אבל בתוספת לא. וכיון דמשום הכי מהימנא טפי כי אמרה "גרשתני" מכי אמרה "השמים ביני לבינך" – משום דב"גרשתני" ידע בה בעלה ואינה מעיזה,

וְגַבְרָא הוּא דְנִסְתַּחֲפָה שָׂדֵהוּ. וַאֲמַרִינַן לֵיהּ: מַתְנִי' הִיא, הָאוֹמֶרֶת "טְמֵאָה אֲנִי לְךָ" - יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָּה. בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵּימָא בְּאֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל, אִי בְּרָצוֹן - כְּלוּם יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָּה? וְאִי בְּאוֹנֶס - מִי קָא מִיתַּסְרָא עַל גַּבְרָא? וְאֶלָּא בְּאֵשֶׁת כֹּהֵן, אִי בְּרָצוֹן - כְּלוּם יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָּה? מִי גְּרֵעָה מֵאֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל בְּרָצוֹן? אֶלָּא לָאו בְּאוֹנֶס, וְקָתָנֵי: יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָּה. אִיבַּעְיָא לְהוּ: אָמְרָה לְבַעְלָהּ "גֵּרַשְׁתָּנִי" מַהוּ? אֲמַר רַב הַמְנוּנָא, ת"ש: הָאוֹמֶרֶת "טְמֵאָה אֲנִי לְךָ", דַּאֲפִילּוּ לְמִשְׁנָה אַחֲרוֹנָה דְּקָתָנֵי לָא מְהֵימְנָא הָתָם הוּא דְּמִשַּׁקְּרָה, דִּידֵעָה דְּבַעְלָהּ לָא יָדַע בָּהּ, אֲבָל גַּבֵּי "גֵּרַשְׁתָּנִי" דִּידֵע בָּהּ - מְהֵימְנָא, דַּחֲזָקָה אֵין אִשָּׁה מְעַיְּזָה פָּנֶיהָ בִּפְנֵי בַעְלָהּ. אֲמַר לֵיהּ רָבָא: אִדְּרַבָּה, אֲפִי' לְמִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה דְּקָתָנֵי מְהֵימְנָא - הָתָם מִשּׁוּם דְּלָא עֲבִידָא לְבַזּוּיֵי נַפְשָׁהּ, אֲבָל הָכָא דִּזְמִנִּין דְּתַקִּיף לָהּ מִן גַּבְרָא - מְעַיְּזָה וּמְעַיְּזָה! מִתִּיב רַב מַשְׁרַשְׁיָא: "הַשָּׁמַיִם בֵּינִי לְבֵינְךָ" דְּמִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה תְּיוּבְתָּא דְּרָבָא, הָכָא דְּלֵית לָהּ כִּיסּוּפָא, וְקָתָנֵי דְּמְהֵימְנָא! קָסָבַר רַב הַמְנוּנָא: הָתָם, כֵּיוָן דְּלָא סַגִּי לָהּ דְּלָא אָמְרָה אֵין יוֹרֶה כְּחֵץ, אִי לָא אִיתָא כִּדְקָאָמְרָה - לָא אָמְרָה לֵיהּ. "הַשָּׁמַיִם בֵּינִי לְבֵינְךָ" דְּמִשְׁנָה אַחֲרוֹנָה תֶּהֱוֵי תְּיוּבְתָּא דְּרַב הַמְנוּנָא; וְהָא הָכָא דִּידֵעָה הִיא וּבַעְלָהּ יָדַע בָּהּ, וְקָתָנֵי דְּלָא מְהֵימְנָא! קָסָבַר רַב הַמְנוּנָא: הָכָא נַמִּי הִיא גּוּפָהּ אָמְרָה: נְהִי דְּבִיאָה יָדַע - בְּיוֹרֶה כְּחֵץ מִי יָדַע? וּמִשּׁוּם הָכִי מִשְׁקַרְא. הַהִיא אִיתְּתָא דְּכָל יוֹמָא דְּתַשְׁמִישׁ מִיקַּדְּמָה מָשְׁיָא יֵדֵיהּ לְגַבְרָא. יוֹמָא חַד אָתְיָא לֵיהּ מַיָּא לְמִמְשָׁא, אֲמַר לָהּ: הָדָא מִילְּתָא לָא הֲוַת הָאִידָנָא! אֲמָרָה לֵיהּ: א"כ חַד מִן גּוֹיִם

אהלויי

וב"השמים ביני לבינך" דלא ידע בה מעיזה – שמעינן מינה דבאומרת "אינו נזקק עמי כלל" כיון דבעלה ידע בה, אפילו למשנה אחרונה מהימנא, ויוציא ויתן כתובה, אפילו לא אתיא מחמת טענה דביעא חוטרא לידה ומרא לקבורה. שהרי גדולה מזו אמרו: "אי אפשי אלא אני בבגדי והיא בבגדה" – יוציא ויתן כתובה. מיהו, כתב ר"י ז"ל דדוקא כשהיא תובעת להתגרש הוא דאמרינן יוציא ויתן כתובה, אבל תובעת כתובה – לא מהימנא. והביא ראיה מדאמר בפרק "האשה רבה": האשה שאמרה "מת בעלי" – נאמנת, "מת בעלי תנו לי כתובתי" – אינה נאמנת. **ואיכא** למידק אשמעתין. דהכא משמע דמילתא דידע בעלה מהימנא, משום דלא מחצפא ביה, ודלא ידע בה בעלה – לא מהימנא. והתם בסוף פרק "הבא על יבמתו" גבי הא דתנן: נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה – אינו רשאי ליבטל, משמע איפכא, דאמרינן התם: הוא אמר מינה והיא אמרה מיניה, אמר רבי אמי: דברים שבינו לבינה היא נאמנת, מאי טעמא – היא קים לה ביורה כחץ, ואיהו לא קים ליה ביורה כחץ. משמע דמשום דלא קים ליה – מהימנא, הא קים ליה – לא מהימנא. והכא אמרינן איפכא! תירץ הרמב"ן ז"ל: דלא דמיין אהדדי, דהתם איהו הוא דקמפיק לה, ומפסיד לה כתובתה. הילכך, אי תרוייהו קים להו – ליכא למימר דאיהי מהימנא, משום דחזוקה אין אשה מעיזה בפני בעלה. דבי אמרינן הכי – היכא דאיהי בעיא לאפוקי נפשה מבעלה, דאיכא העזה טובא, ואי לאו דקושטא קאמרה – אינה מעיזה. אבל התם, דאיהו בעי לאפוקה (נפשה) – מעיזה ומעיזה, אבל כיון דאיהי קים לה ואיהו לא קים ליה – אינו בדין שיוציאנה ויפסיד כתובתה בטענת שמא. **ההיא** איתתא. אשת כהן היתה. דאי אשת ישראל, כיון שאפילו לפי דבריה סבורה היתה שהוא בעלה – אין לך אונס גדול מזה, ואונס בישראל מישרא שרי, ולמה ליה לרב נחמן למימר עיניה נתנה באחר? אלא ודאי כדאמרן. **הא** מילתא. תשמיש.

אהלויי

המשך מהעמוד הקודם

כמדומה מכבר כבר שוחחנו בזה, ובכל אופן נכונה יותר לדעתי לצרף ספר ההשלמה על שאר המסכתות אף שכבר נדפסו, בכדי שיהי' דבר שלם ובתיקון השיבושים שבהדפסות דעת עתה וכו'.

כיון שאין מזכיר ע"ד עניני בריאות, תקותי שהכל בסדר, לכ"א מאנשי ביתו, שי', ובכ"ז מתאים להההוראה דיו"ד בתחלתו, - סימן א' סעיף א' ברמ"א (מהשאלתות פרשה בהעלותך) יודיע עד"ז בפירוש.

ר"נ

אהלויי. נכרים מוכרי אהל. **נפטויי.** מוכרי נפט. **מהרזיק.** שהיה נחבא עם אותה אשה, וכדאמר פ' "החובל" (ב"ק קף פ:) דהרזקיה באנדרונא. **פרטיה** נואף להוצא. פרץ מחיצה של הוצא ודפנא. **אירכוסי** הוה מירכס. שהיה מחביא עצמו כדי שלא יראה קלונו. **בכלאי** בבא. במסך שלפני הדלת. והא דאצטריכי להני טעמי – לאו למימרא דבלאו הכי איתתא אסירא. דליתא, שאין האשה נאסרת על בעלה אלא בקינוי וסתירה, או בעדי דבר ברור. אלא דאי לאו משום הני טעמי – היה ראוי בכיוצא בזה לכל בעל נפש לחוש לעצמו, כדי לצאת ידי שמים. איידהים משמים יאיר עינינו בתורתו כאור החמה שבעתים. ויזכנו יראות בבנין ירושיים אמן.

הדרן עלך ואלו נדרים
וסליקא לה מסכת נדרים

רש"י

אהלויי. מוכרי אהלות, בשמים. **נפטויי.** מוכרי נפט. דהוה מהרזק בביתא. שהיה סגור עם אשה בבית. פרטיה נואף להוצא. פרץ הגדר. הוה מירכס. בביתה. היה מתחבא בבית, שלא ירגיש בו הבעל. בלא דעתא דאיתתא. שאילו היתה יודעת – לא היתה מניחתו לאכול. כי נאפו ודם בידיהן. דנואפים הורגין הבעלים. מהו דתימא איסורא עבד. האי בהדה. והאי דאמר ליה הכי – משום דלא לימות, דתיהוי איתתיה עלויה כי "מים גנובים ימתקו" – קמשמע לן דלא אמרינן הכי, ושריא.

הדרן עלך ואלו נדרים
וסליקא לה מסכת נדרים

אַהֲלוּיֵי דְּהָווּ הָכָא הָאִידָּנָא, אִי אַנְתְּ לָא - דִּלְמָא מִנְּהוֹן. אֲמַר רַב נַחְמָן: עֵינֶיהָ נָתְנָה בְּאַחֵר, וְלֵית בָּהּ מְשָׁשָׁא בְּמִלָּה. הַהִיא אִיתְּתָא דְּלָא הֲוָה בְּדִיחָא דַּעְתָּהּ בַּהֲדֵי גַּבְרָא. אֲמַר לָהּ: הָאִידָּנָא מַאי שְׁנָא? אָמְרָה לֵיהּ: מֵעוֹלָם לָא צַעֲרִתָּן בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ כִּי הָאִידָּנָא. אֲמַר לָהּ: לָא הֲוָה הָדָא מִילְּתָא הָאִידָּנָא. אָמְרָה לֵיהּ: א"כ הָלֵין גּוֹיִם נַפְטוּיֵי דְּהָווּ הָכָא הָאִידָּנָא, אִי אַנְתְּ לָא - דִּלְמָא הַד מִנְּהוֹן. אֲמַר לְהוּ רַב נַחְמָן: לָא תַּשְׁגִּיחוּן בָּהּ, נוֹתֶנֶת עֵינֶיהָ בְּאַחֵר הֲוַאי. הַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה מְהַרְזִיק בְּבֵיתָא הוּא וְאִינְתְּתָא, עָל אַתָּא מָרֵיהּ דְּבֵיתָא, פְּרָטֵיהּ נוֹאֵף לְהוּצָא וַעֲרַק. אֲמַר רָבָא: אִיתְּתָא שַׁרְיָא, אִם אִיתָא דַּעֲבַד אִיסּוּרָא אִרְכּוּסֵי הֲוָה מִירְכַּס. הַהוּא נוֹאֵף דְּעָל לְגַבֵּי דְּהַהִיא אִנְתְּתָא, אֲתָא גַּבְרָא, סְלֵיק נוֹאֵף אֵיתִיב [בְּכִלְאֵי] בָּבָא. הֲוָה מַחְתָּן תַּחְלֵי תַּמָּן וְטַעֲמִינוּן חִוְיָא, בְּעָא מָרֵי דְּבֵיתָא לְמֵיכַל מִן הָנְהוּ תַּחְלֵי בְּלָא דַּעְתָּא דְּאִינְתְּתָא, אֲמַר לֵיהּ הַהוּא נוֹאֵף: לָא תֵּיכוֹל מִנְּהוֹן, דְּטַעֲמִינוּן חִוְיָא. אֲמַר רָבָא: אִינְתְּתֵיהּ שַׁרְיָא, אִם אִיתֵיהּ דַּעֲבַד אִיסּוּרָא - נִיחָא לֵיהּ דְּלֵיכוֹל וְלִימוּת, דִּכְתִיב "כִּי נָאֲפוּ וָדָם בִּידֵיהֶן". פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: אִיסּוּרָא עֲבַד, וְהַאי דַּאֲמַר לֵיהּ - דְּנִיחָא לֵיהּ דְּלָא לֵימוֹת בַּעַל, דְּתֶהֱוֵי אִינְתְּתֵיהּ עֲלָוֵיהּ "מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ וְלֶחֶם סְתָרִים יִנְעָם" - קָא מַשְׁמַע לָן.

הדרן עלך ואלו נדרים וסליקא לה מסכת נדרים

אגרות קודש

ב"ה, ראש חדש אלול, חדש הרחמים, תש"כ
ברוקלין נ.י.

שנת המאתים להסתלקות הילולא
של מורנו הבעל שם טוב ז"ל
ועדה המארגנת, כפר חב"ד,
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת הפ"נ, שיקרא בעת רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

ובאתי בזה בהצעה, בהקדמה - שהיציאה מאה"ק ת"ו לחו"ל, הרי אפשרית היא, רק במקרים מיוחדים, ומהם, כדי להשתטח על קברי צדיקים, (ראה שדי חמד חלק אסיפת דינים בתחלתו, ובפאת השדה לשם). ובפרט בצדיק נשיא שהי' קרוב אליו לומד תורתו ומתנהג ע"פ הוראותיו והדרכתו, או עכ"פ מקבל עליו לעשות כזה מכאן ולהבא.

ידועים דברי רבותינו נשיאינו, בענין התקשרות שהוא ע"י (כנ"ל) לימוד תורתו וקיום הדרכותיו ותקנותיו.

וידוע ומפורסם עד כמה מסר נפשו כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל על תורת החסידות בכלל ועל הפצתה באופן הכי רחב ולחוגים הכי שונים - מתוך אהבה, ובאותה "הלשון" שהם שומעים.

ולכן - על כל אחד ואחת שי' מהמשתתפים בנסיעה האמורה, להתחיל בהאמור בפועל קודם התחלת הנסיעה בפועל, כוונתי - להוספה בלימוד הדא"ח ובפרט בלימוד מאמרי בעל הציון.

ובהנוגע להנשים, במה שיש בהאמור גם אליהם או במיוחד אליהם.

המשך בעמוד הבא

אַהֲלוֹיֵי – מוכרי אהל [־מין עשב שמכבסים בו בגדים], דַּהֲווּ הָכָא הָאִידְנָא – שהיו כאן היום, דּאִי אַנְתְּ [־אתה] לֹא שימשת עימי, דִּילְמָא זה ששימש עימי היה מִנְּהוֹן – מאותם מוכרי אהלים. אָמַר רַב נַחְמָן, אין האשה נאסרת לבעלה בדבריה אלה, שאנו חוששים שעֵינֶיהָ נָתְנָה בְּאַחֵר, ולכן הביאה לבעלה מים ליטול כדי לומר לו שנבעלה לאחר ונאסרה עליו ויגרשנה, וְלֵית בָּהּ מִשָּׁשָׁא בְּמִלָּה – אין ממש בדבריה.

הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין זה:

הַהִיא אִיתְּתָא דְּלֹא הֲוָה בְּרִיחָא דַּעֲתָהּ בַּהֲדֵי גַּבְרָא – לא היתה שמחה עם בעלה. אָמַר לָהּ בעלה, הָאִידְנָא מַאי שְׁנָא – מה שונה היום שאינך שמחה אתי. אָמְרָה לֵיהּ, מֵעוֹלָם לֹא צַעֲרִתַּנִּי בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ [־בתשמיש] כִּי הָאִידְנָא – כמו שציערתני היום. אָמַר לָהּ בעלה, לֹא הֲוָה הָדָא מִילְּתָא הָאִידְנָא – לא שימשתי עימך כלל היום. אָמְרָה לֵיהּ, אִם כֵּן זה ששימשתי עימו היה אחד מהָהֵן נָפְטוֹיֵי – מאותם גויים מוכרי נפט דַּהֲווּ הָכָא הָאִידְנָא – שהיו כאן היום, דּאִי אַנְתְּ [־אתה] לֹא שימשת עימי היום, דִּילְמָא זה ששימש עימי היה חַד מִנְּהוֹן – מאותם מוכרי נפט. אָמַר לְהוּ רַב נַחְמָן לֹא תַּשְׁגִּיחוּן בָּהּ – אל תתחשבו בדבריה כלל, דנוֹתֶנֶת עֵינֶיהָ בְּאַחֵר הֲוַאי, ולכן אומרת ששימשה עם אחר כדי שתיאסר על בעלה ויגרשנה.

הגמרא מביאה מעשה נוסף:

הַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה מִהְרַזֵּיק בְּבֵיתָא, הוּא וְאִינְתְּתָא – אדם נתייחד עם אשת איש בביתה, ובשעה דעָל וְאָתָא מָרֵיהּ דְּבֵיתָא – כשנכנס ובא בעל הבית, פַּרְטֵיהּ נוֹאֵף לְהוּצָא – פרץ הנואף את המחיצה שהיתה עשוייה מלולבי דקלים, וְעָרַק – וברח.

אָמַר רָבָא, אִיתְּתָא שַׁרְיָא – האשה מותרת לבעלה, ואין חשש שזינתה עם אותו נואף, דּאִם אִיתָא דְּעָבַד אִיסּוּרָא – אם באמת הנואף שימש עם האשה, אִרְכּוּבֵי הֲוָה מִירְכַּם – היה נטמן ומתחבא מפני הבעל, שלא יראה הבעל את קלונו.

הגמרא מביאה מעשה נוסף:

הַהוּא נוֹאֵף – אדם שמזנה עם נשים, דְּעָל לְגַבֵּי דְּהַהִיא אִנְתְּתָא – שנכנס לביתה של אשה. וכשראה הנואף דּאָתָא גַּבְרָא – שבא בעלה של האשה, סָלִיק נוֹאֵף וְאִיתִיב בְּכִלְאֵי בָּבָא – עלה הנואף ונתחבא במסך שלפני הדלת. הֲוָה מַחְתָּן תַּחְלֵי תַּמָּן – היו מונחים שם שחלים, וְרָאה הנואף דַּטְעֲמִינוּן חִוְיָא – שנחש טעם מאותם שחלים. לאחר מכן בעוד שהיה שם הנואף, בְּעָא מָרֵי דְּבֵיתָא לְמֵיכַל מִן הָנְהוּ תַּחְלֵי – רצה בעל הבית לאכול מאותם שחלים, בְּלֹא דַּעְתָּא דְּאִינְתְּתָא – בלי ידיעת האשה, אָמַר לֵיהּ הַהוּא נוֹאֵף לבעל, לֹא תֵּיכוֹל מִנְּהוֹן – אל תאכל מהם, משום דְּטַעֲמִינוּן חִוְיָא – שטעם מהם נחש.

אָמַר רָבָא, אִינְתְּתֵיהּ שַׁרְיָא – האשה מותרת לבעלה, דּאִם אִיתֵיהּ דְּעָבַד אִיסּוּרָא – שאם אמת הדבר שאותו נואף זנה עם האשה, היה נִיחָא לֵיהּ לנואף דְּלֵיכוֹל הבעל וְלֵימוּת. וראיה לכך שהחשוד על זנות עם אשת איש חשוד גם על שפיכות דמים, דִּכְתִיב (יחזקאל כג מה) 'כִּי (נאפו) [נֹאֲפֹת הֵנָּה] וְדָם בִּידֵיהֶן', כלומר, מי שיש בידו עבירת ניאוף, גם שפיכות דמים בידיו, שהנואפים הורגים את הבעלים.

מקשה הגמרא, פְּשִׁיטָא שהחשוד על ניאוף חשוד גם על שפיכות דמים להרוג את הבעל, וממילא אותו נואף שרצה להציל את הבעל ממיתה בודאי שלא זנה עם האשה, ומה חידש רבא. מתרצת הגמרא, מַהוּ דְּתֵימָא, שבאמת יש מקום לומר דּאִיפּוּרָא עָבַד – שזנה עם האשה, וְהַאי דְּאָמַר לֵיהּ – מה שאמר לבעל שנחש אכל מהם ורצה להציל את הבעל, הוא משום דְּנִיחָא לֵיהּ דְּלֹא לֵימוּת בַּעַל – עדיף לו שהבעל לא ימות, כדי שיוכל לזנות עם האשה פעם נוספת כשהיא עדיין אשת איש, דְּבכך שהיא תהיה אשת איש תֶּהֱוֵי אִינְתְּתֵיהּ עָלְוֵיהּ – תהא האשה עליו בבחינת 'מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ וְלֶחֶם סְתָרִים יִנְעָם' (משלי ט יז), כלומר, ביאת איסור שהיא בבחינת 'מים גנובים' יש בה יותר הנאה. ואם כן היינו אומרים שאין ראיה מזה שהציל את הבעל ממיתה שלא זנה עמה. קָא מַשְׁמַע לָן שלא חוששים לכך, משום שאין הנואף יודע שבהיותה אשת איש יש יותר הנאה בביאה, ולכן אם באמת זנה עמה היה רוצה שימות הבעל כדי שיוכל לשאת את האשה בפרהסיא.

המשך מהעמוד הקודם

(עיין הלכות תלמוד תורה לרבנו הזקן סוף פרק א׳: והנשים חייבות ללמוד הלכות הצריכות להן וכו׳ כל מצות עשה שאין הזמן גרמא וכו׳ ובימיהם הי׳ החכם דורש וכו׳ בלשון שמבינים הנשים וכו׳, והרי בכלל מצות עשה שאין הזמן גרמא, הם לכל לראש שש המצות שחיובן תמידי לא יפסק מעל האדם אפילו רגע בכל ימיו, ואלו הם, א) להאמין בשם, ב) שלא להאמין לזולתו, ג) ליחדו, ד) לאהבה אותו, ה) ליראה אותו, ו) שלא לתור אחר מחשבת הלב וראית העינים.

שלזה באים במיוחד ע״י הלימוד שבימינו הוא לימוד תורת החסידות, וכפס״ד הרמב״ם הלכות יסודי התורה ריש פרק ב׳. ומעשה רב).

כן יפריש כאו״א - בלי נדר - בכל יום חול בבקר פרוטות אחדות לצדקה, למוסדות בעל הציון, לחיזוק המוסדות. כן יבקרו קודם הנסיעה, עכ״פ פעם אחת, בתוככי בני ישראל, בחוגים שלעת עתה עדיין אינם מהמקושרים בכל עניניהם וכו׳, ז.א. שבדקות עכ״פ חל עליהם התואר דחוצה. ובביקורם ידברו דברי התעוררות בכלל, ומתורתו של בעל הציון בפרט.

וכל המוסיף בכל אחד מהנ״ל, הרי זה משובח, כמובן.

בעת הנסיעה - ילמדו ברבים שלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים ע״פ התקנה של בעל הציון. וכן שיעור בתורתו - במקום שלבם חפץ, של רוב המשתתפים בזה,

ובודאי יצטרפו להם כל הנוסעים ובצירוף הצוות, שמבני ישראל הוא.

ויהי רצון שתהי׳ הנסיעה בשעה טובה ומוצלחת בכל הפרטים, ובנקודה הפנימית - שעל ידה יתוסף בהפצת היהדות בכלל, ובהפצת המעינות חוצה ביחוד.

המשך בעמוד הבא

הנזיר נאסר בשלושה דברים: בכל היוצא מן הגפן. בתגלחת. בטומאה למתים. וביום שנשלמו ימי נזירותו חייב הוא להביא קרבנות, וכן אם נטמא בתוך ימי הנזירות. בשלושה אופנים אפשר לקבל נזירות: א. עיקר לשון נזירות, דהיינו שאומר 'הריני נזיר'. ב. כינויים, דהיינו לשון שאינו עיקרי. ג. ידות, שאינו אומר את לשון הקבלה בשלימות, אלא מתחיל מקצת דיבורו ואינו גומרו, ובאותו מקצת חלה הנזירות כאילו השלים את דבריו.

משנה

המשנה מלמדת שנזירות חלה אף בלשונות שהם רק כינויים או ידות לנזירות. **כָּל כִּינּוּיֵי נְזִירוּת** – כל הלשונות שאינם עיקר שם נזירות אלא כינוי, הרי הם **כִּנְזִירוּת** – כעיקר לשון נזירות, ואף בלשונות אלו חלה קבלת נזירות. וכן חלה הנזירות על ידי 'ידות', וכגון **הָאוֹמֵר 'אֶהָא'**, ולא סיים 'אהא נזיר', **הֲרֵי זֶה נָזִיר, אוֹ** אם אמר **'אֶהָא נָאָה'**, הרי הוא נזיר, שאף לשון זו מידות נזירות היא, וכאילו השלים דבריו ואמר 'אהא נאה על ידי מצוה התלויה בשער', כלומר בנזירות.

ואלו הן לשונות שהם כינויים ל'נזיר': כגון האומר 'הריני **נָזִיר'**, או **'נָזִיק'**, או **'נָזִיחַ'**, או **'פָּזִיחַ'**, **הֲרֵי זֶה נָזִיר**. המשנה מפרשת עוד לשונות המועילים: היה נזיר עובר לפניו, ואמר **'הֲרֵינִי כָּזֶה'**. או שאחז בשערו ואמר **'הֲרֵינִי מְסֻלְסָל'** – מהפך בשערי, או **'הֲרֵינִי מְכֻלְכָּל'** – מגדל שער, וכן האומר **'הֲרֵי עָלַי לְשַׁלֵּחַ פֶּרַע'** – לגדל שער, **הֲרֵי זֶה נָזִיר**. האומר **'הֲרֵי עָלַי צִיפּוֹרִים'** – שתי תורים או שני בני יונה, שהם קרבנו של נזיר שנטמא, והיה נזיר עובר לפניו, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר**, הרי הוא **נָזִיר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים**, אף שבלבו נתכוין לקבל נזירות, **אֵינוֹ נָזִיר**, כיון שאין זו לשון נזירות כלל:

גמרא

הגמרא מברר מדוע נקבעה מסכת נזיר בסדר נשים. שואלת הגמרא: **מִכְּדֵי, תַּנָּא בְּסֵדֶר נָשִׁים קָאֵי** – מאחר שהתנא עומד בסדר נשים, **מַאי טַעְמָא תָּנֵי נָזִיר** – מדוע שנה בסדר זה את הלכות קרבנות הנזיר, ולא בסדר קדשים העוסק בהלכות קרבנות. משיבה הגמרא: **תַּנָּא אַקְּרָא קָאֵי** – התנא שנה כאן מסכת נזיר על סמך הפסוק האמור בענין גט, שנאמר (דברים כד א) 'וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ', הרי שמעשה זנות גורם גירושין, **וְהָכִי קָאָמַר** התנא בזה ששנה מסכת נזיר בסדר נשים, **מִי גָּרַם לָהּ** [–לאשה], **לַעֲבוֹר עֲבֵירָה** זו שמחמתה בעלה מגרשה, ריבוי שתיית **יַיִן** המביאה לקלות ראש, **וְקָאָמַר** התנא, כיון שהיין גורם עבירה, לכן **כָּל חֲרוֹאָה סוֹטָה בְּקַלְקוּלָהּ** [–בניוולה ובבושתה], **יַיִן עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן**, שזו היא השמירה הראויה כדי להינצל מקלות הראש הגורמת לעבירה. ואם כן ענין הנזירות שייך לסדר נשים שעל ידי שתמנע מלשתות יין לא תבוא לידי עבירה הגורמת גירושין.

הגמרא באה לבאר את סדר המשנה, ומקשה: **פָּתַח בְּכִינּוּיֵין** – התנא שנה בתחילת דבריו 'כל כנויי נזירות כנזירות', **וּכְשֶׁבָּא לְפָרֵשׁ דְּבָרָיו מְפָרֵשׁ** כיצד חלה נזירות מדין **יָדוֹת**, כגון האומר 'אהא', והרי לא הזכיר כלל את הדין שנזירות חלה על ידי ידות. מיישבת הגמרא: **אָמַר רָבָא, וְאִיתֵימָא** – ויש שאמרו תירוץ זה בשם חכם ששמו **כְּרִי, חַסּוּרֵי מִיחַסְּרָא** – המשנה נשנית בחיסור לשון, **וְהָכִי קָתָנֵי** – וכך צריך לשנותה, **כָּל כִּינּוּיֵי נְזִירוּת כְּנִזִּירוּת וִידוֹת נְזִירוּת כְּנִזִּירוּת**, ומפרשת **וְאֵלּוּ הֵן יָדוֹת, הָאוֹמֵר אֶהָא** ולא גמר לומר 'אהא נזיר', **הֲרֵי זֶה נָזִיר** מדין יד. שואלת הגמרא: **וְלִפְרוֹשׁ כִּינּוּיֵי בְּרֵישָׁא,** ורק לאחריהם יפרש ידות, וכפי שבתחילת המשנה הזכיר את הכינויים לפני ידות. משיבה הגמרא: **תַּנָּא מֵהַהוּא דְּסָלִיק הַהוּא מְפָרֵשׁ בְּרֵישָׁא** – דרך התנא לפרש תחילה את הדין שסיים בו, וכמו שמצינו כן בעוד מקומות, **כְּדְתָנֵן** במסכת שבת (כ:) שמבררת המשנה **בַּמֶּה מַדְלִיקִין** – באיזה שמנים ופתילות מדליקים נרות שבת, **וּבַמֶּה אֵין מַדְלִיקִין**, שאינם דולקים יפה, **וּמְפָרֵשׁ** את אלו שאין **מַדְלִיקִין** בהן **בְּרֵישָׁא.** וכן מצינו במשנה (שם מז:) שמבררת **בַּמֶּה טוֹמְנִין** בערב שבת את הקדרה אחר שסילקה מעל גבי הכירה, **וּבַמֶּה אֵין טוֹמְנִין, וּמְפָרֵשׁ אֵין טוֹמְנִין בְּרֵישָׁא.** וכן שנינו (שם נז.) **בַּמֶּה אִשָּׁה יוֹצֵאת וּבַמֶּה אֵינָהּ יוֹצֵאת** – באלו תכשיטים מותר לאשה לצאת לרשות הרבים בשבת, ובאלו אסורה, **וּמְפָרֵשׁ** התנא את אלו **שֶׁלֹּא תֵצֵא הָאִשָּׁה** בהם, **בְּרֵישָׁא.** הרי שדרכו של התנא לפרש תחילה את הדין שהזכיר באחרונה, ולכן גם כאן מפרש התנא תחילה את דין ידות.

הגמרא מקשה ממקומות אחרים שפירש התנא לפי הסדר שהתחיל בו: **וְהָתְנַן** (שם נא:), **בַּמֶּה בְּהֵמָה יוֹצֵאת, וּבַמֶּה אֵינָהּ יוֹצֵאת, וּמְפָרֵשׁ יוֹצֵא גָּמָל** וכו' **בְּרֵישָׁא**, ואינו מקדים לפרש את מה ששנה באחרונה. וכן מצינו לענין ירושה (ב"ב קח.), **יֵשׁ נוֹחֲלִין וּמַנְחִילִין** – יש שיורשים את קרוביהם שמתו, וגם מורישים להם את ממונם אם הם ימותו תחילה, **וְיֵשׁ שֶׁנּוֹחֲלִין** – יורשים את קרוביהם, **וְלֹא מַנְחִילִין** להם, ויש **שֶׁמַּנְחִילִין** לקרוביהם, **וְלֹא נוֹחֲלִין** אותם, ויש **שֶׁלֹּא נוֹחֲלִין וְלֹא מַנְחִילִין** אף שהם קרובים, **וּמְפָרֵשׁ** התנא את **אֵלּוּ שֶׁנּוֹחֲלִין וּמַנְחִילִין בְּרֵישָׁא,** וכפי הסדר הנזכר בתחילת המשנה. נמצא, שאין דרכו של התנא להתחיל לפרש מהיכן שסיים, אלא מפרש לפי הסדר שהתחיל בו, ואם כן חוזרת השאלה מדוע שינה התנא מסדר המשנה ופירש ידות קודם כינויים.

הגמרא חוזרת בה מהתירוץ הקודם, ולומדת שאין סדר קבוע במשנה: **אֶלָּא, לְעוֹלָם תָּנֵי הָכִי וְתָנֵי הָכִי** – לפעמים שונה התנא לפי הסדר שהתחיל בו, ולפעמים מקדים לבאר את מה שסיים בו, ובכל מקום יש טעם למה תפס סדר זה. **אֶלָּא, הָתָם** – לענין הדלקת נרות שבת, הטמנה, ויציאת האשה, כיון **דְּאִיסּוּרָא דְנַפְשֵׁיהּ הוּא** – שהם איסורים התלויים במעשה האדם וחמורים יותר, לכן **מְפָרֵשׁ אִיסּוּרָא דְנַפְשֵׁיהּ בְּרֵישָׁא** – מקדים התנא לפרש תחילה את האופן האסור לפני שמפרש את האופן המותר, אבל **גַּבֵּי בְּהֵמָה** – במה יוצאה ובמה אינה יוצאה, **דְּאִיסּוּרָא אַיְּדֵי בְּהֵמָה הוּא דְּאָתֵי** – שהאיסור על ידי מעשה הבהמה הוא בא, ואין האדם עושה פעולת איסור רק שהוא מצווה על בהמתו, לפיכך **מְפָרֵשׁ הֵיתֵירָא בְּרֵישָׁא** – את צד ההיתר תחילה,

---

המשך מהעמוד הקודם

וינצלו זמן שהותם כאן, כסגנון חז"ל, כדבעי למיעבד - מתוך שמחה וטוב לבב.

ונזכה במהרה לקיום היעוד דבשובה ונחת, דנחזור כולנו בשובה ונחת לארצנו הקדושה על ידי משיח צדקנו בקרוב ממש.

המצפה לבשו"ט בכל האמור וחותם בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד - לכאו"א שליט"א,

מנחם שניאורסאהן

נ.ב. מכתבי זה בא גם בתור מענה למכתביהם הפרטים של כו"כ מהמשתתפים שליט"א בהנסיעה האמורה. ובודאי יודיעו לכאו"א מהם את האמור.

כָּל

כל כינויי נזירות כנזירות — כל המקבל עליו נזירות באותו לשון שבדו להן חכמים — הרי הוא נזיר כמו אם אמר "הריני נזיר". ואלו הן כינויי נזירות: נזיק, נזיח, פזיח. מי שאמר "הריני נזיק", או שאמר "הריני נזיח", או "פזיח" — הרי הוא נזיר. משום הלין טעמי; אית דאמרי: לשון שבדו להן חכמים הן, ואית דאמרי: דהני כינויין לשון אומות הן. אי משום דכי מחקת לרגל דקוף ד"נזיק", ודופן דחי"ת ד"נזיח", וגגו דפ"א ד"פזיח" ודופן חי"ת שבו — משווית ליה "נזיר". **האומר אהא** — אף על פי שלא הוציא בשפתיו נזיר. **הרי זה נזיר** — דידות נזירות כנזירות. וכשם שאוחזו אדם בבית יד של כלי ומגביה את הכלי עצמו, כך זה, כיון דאמר "אהא" או שאמר "אהא נאה" — הרי זה נזיר. וטעמא דכולה מתניתין מפרש בגמרא. **גמרא** **מאי טעמא תני נזיר** — דמאי איריא מילי דנזיר בסדר נשים. **תנא אקרא קאי וכו'** — ובדין הוא דהוה ליה למיתנייה לבתר סוטה, אלא איידי דתנא כתובות דעיקר סדר נשים, ותנא ביה פרק "המדיר" — תנא ליה נדרים לבתר כתובות, והדר תנא נזיר דמסמיך ליה קרא "לנדור נדר נזיר" וגו', והדר תנא סוטה, דאמר מר: כל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין, היינו כדאמרינן בסוטה (ז,א): "בתי, הרבה יין עושה" כו'. **פתח בכינויין** — דקתני: כל כינויי נזירות כנזירות. **ומפרש ידות** — האומר "אהא". **תנא מההוא דסליק כו'** — אורחא דתנא, מההוא דסליק מתחיל לפרושי ברישא, כדתנן כו'. **אלא לעולם תני הכי ותני הכי** — ומסתברא טעמא דהתם גבי "במה בהמה יוצאה" — איידי בהמה הוא דאתי, שאסור לגמל לצאת (באפסר) [צריך להיות: במטולטלת], אבל הוא אינו חייב בדבר שאינו ראוי לה — הלכך קלישא איסורא, ולהכי מפרש התירא ברישא.

וגבי

כִּינּוּיֵי נְזִירוּת כִּנְזִירוּת. הָאוֹמֵר "אֶהָא" - הֲרֵי זֶה נָזִיר, אוֹ "אֶהָא נָאֶה" - נָזִיר. "נָזִיק" "נָזִיחַ" "פָּזִיחַ" - הֲרֵי זֶה נָזִיר. "הֲרֵינִי כָּזֶה" "הֲרֵינִי מְסַלְסֵל" "הֲרֵינִי מְכַלְכֵּל" "הֲרֵי עָלַי לְשַׁלֵּחַ פֵּרַע" - הֲרֵי זֶה נָזִיר "הֲרֵי עָלַי צִיפּוֹרִים", רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: נָזִיר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ נָזִיר. **גְּמָרָא** מִכְּדֵי תַּנָּא בְּסֵדֶר נָשִׁים קָאֵי, מַאי טַעְמָא תָּנֵי נָזִיר? - תַּנָּא אַקְּרָא קָאֵי, "וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר", וְהָכִי קָאָמַר: מִי גָּרַם לָהּ לַעֲבֵירָה - יַיִן, וְקָאָמַר: כָּל הָרוֹאֶה סוֹטָה בְּקִלְקוּלָהּ - יַזִּיר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן. פָּתַח בְּכִינּוּיִין וּמְפָרֵשׁ יָדוֹת! אֲמַר רָבָא וְאִיתֵּימָא בְּרֵי: חַסּוּרֵי מִיחַסְּרָא, וְהָכִי קָתָנֵי: כָּל כִּינּוּיֵי נְזִירוּת כִּנְזִירוּת, וִידוֹת נְזִירוּת כִּנְזִירוּת; וְאֵלּוּ הֵן יָדוֹת: הָאוֹמֵר "אֶהָא" - הֲרֵי זֶה נָזִיר. - וְלִפְרוֹשׁ כִּינּוּיֵי בְּרֵישָׁא! - תַּנָּא מֵהַהוּא דְּסָלֵיק הַהוּא מְפָרֵשׁ בְּרֵישָׁא. כְּדְתַנְן: בַּמֶּה מַדְלִיקִין וּבַמֶּה אֵין מַדְלִיקִין, וּמְפָרֵשׁ "אֵין מַדְלִיקִין" בְּרֵישָׁא. בַּמֶּה טוֹמְנִין וּבַמֶּה אֵין טוֹמְנִין, וּמְפָרֵשׁ "אֵין טוֹמְנִין" בְּרֵישָׁא. בַּמֶּה אִשָּׁה יוֹצֵאָה וּבַמֶּה אֵינָהּ יוֹצֵאָה, וּמְפָרֵשׁ "לֹא תֵצֵא אִשָּׁה" בְּרֵישָׁא. - וְהָתְנַן: בַּמֶּה בְּהֵמָה יוֹצֵאָה וּבַמֶּה אֵינָהּ יוֹצֵאָה, וּמְפָרֵשׁ "יוֹצֵא גָּמָל" בְּרֵישָׁא! יֵשׁ נוֹחָלִין וּמַנְחִילִין, נוֹחָלִין וְלֹא מַנְחִילִין, מַנְחִילִין וְלֹא נוֹחָלִין, לֹא נוֹחָלִין וְלֹא מַנְחִילִין, וּמְפָרֵשׁ "אֵלּוּ נוֹחָלִין וּמַנְחִילִין" בְּרֵישָׁא! אֶלָּא, לְעוֹלָם תָּנֵי הָכִי וְתָנֵי הָכִי. אֶלָּא, הָתָם דְּאִיסּוּרָא דְּנַפְשֵׁיהּ הוּא - מְפָרֵשׁ אִיסּוּרָא דְּנַפְשֵׁיהּ בְּרֵישָׁא. גַּבֵּי בְּהֵמָה דְּאִיסּוּרָא אַיְּדֵי בְּהֵמָה הוּא דְּאָתֵי - מְפָרֵשׁ הֵיתֵּירָא בְּרֵישָׁא.

גבי

כל כינויי נזירות כנזירות — כל דבר שאינו עיקר שמו כן, נקרא כינוי לחול עליו נזירות לכל דבר כאילו אמר בשם העיקר, דהיינו "אהא נזיר", ומהני למיהוי נזיר כי אמר הכנויין "אהא נזיק" או "נזיח" או "פזיח", כמו בשם העיקר. והם נקראין כנויין.

האומר אהא הרי זה נזיר — ובגמרא מפרש דאיכא הוכחה, כמו שנזיר עובר לפניו. וזה נקרא ידות נזירות, שלא גמר דבורו, ומהני לחול עליו כל דיני נזירות כאילו גמר דיבורו, כאדם האוחז בבית יד של כלי ומגביהו בכך כאילו אוחז בכלי. **או** אהא נאה — גם זה נקרא ידות נזירות ובגמרא מפרש אמאי לא ערבינהו למיתנינהו לבבא אחת, וליתני הכי: האומר "אהא" או "אהא נאה" — הרי זה נזיר.

נזיר נזיק נזיח פזיח הרי זה נזיר — לפי שרצה לפרש כל הכנויין פתח ואומר: נזיר וכו'. כלומר, "נזיר" הוא עיקר השם הכתוב בתורה, שעל ידי לשון זה חל עליו שם נזירות. והוא הדין אם אמר בלשון הכנויין, כמו "נזיק", "נזיח", "פזיח". ורישא דמתניתין אתא לפרושי, דקתני: כל כינויי נזירות כנזירות. ובכינויין נחלקו אמוראים בפרק קמא דנדרים (י,א); רבי יוחנן אומר: לשון אומות הם, פירוש: שלש לשונות אלו משבעים לשונות הם. ואם תאמר: ולרבי יוחנן מאי איריא הנך שלש לשונות? בכל שבעים לשונות נמי, אם קבל עליו נזירות באחד מהנך הלשונות — חייל עליה הנזירות! ויש לומר: דאין הכי נמי, דגם בשאר לשונות אם מכירם ומבינם, ומתכוין לקבל עליו נזירות — הוי נזיר. אבל מדני לישני דמתניתין, כי אמר נזרו באחד מן שלש לשונות הללו — חייל עליה נזירות (נהי) נמי כי אין מתכוין, משום דדמי טפי ללשון תורה מלשונות אחרים. וריש לקיש פליג התם, ואמר: לשון שבדו חכמים מלבם. והתם פריך: אמאי בדינהו ותקינהו רבנן לשון כנויין? והשיב: דזמנין דבעי למימר "לה' קרבן" ואמר "לה'" גרידא, ומפיק שם שמים לבטלה, ולכך תקנו כנויין, שלא הורגל הלשון לומר "לה' קונם". ואם תאמר: ולריש לקיש איך יביא קרבן על ידי לשון שבדו חכמים? הא קמייתי חולין בעזרה! ויש לומר: כיון דמתכוין לנדור בנזיר, ויודע שלשון זה בדו חכמים לנדור בהם בנזיר — קבלה גמורה היא, כאילו אמר בלשון הכתוב בתורה. והרב רבי יחיאל פירש: דריש לקיש לאו לענין קרבן קאמר, אלא לענין מלקות, דלקי אם עבר על נזירותו שקבל בלשון שבדו חכמים. **האומר** הריני כזה — בגמרא מוקי לה דנזיר עובר לפניו. ולגופיה לא איצטריך, דהא מרישא שמעינן אפילו כי לא אמר אלא "אהא" ונזיר עובר לפניו דהוי נזיר. אלא לדיוקא איצטריך: טעמא דאמר "כזה", הא האומר "הריני" אפילו נזיר עובר לפניו — לא מהני, דטפי משמע "אהא" כזה, מן "הריני" כי לא סיים "כזה". **הריני** מסלסל הריני מכלכל — הני לאו ידות נזירות נינהו, דאם כן ליתנינהו לעיל בהדי ידות. אלא כיון דגמר דבורו, אלא שלא פירש להדיא אנזירות, ואגן הוא דמפרשינן דיבוריה, משמע דנזירות בא לומר, כי אמר הני לשונות ותפיש בשעריה, כדמפרש בגמרא. **מאי** טעמא תני נזיר — פירוש בסדר נשים. בסדר קדשים הוה ליה למיתנייה, שהוא הלכות קרבנות. ומשני: תנא אקרא קאי "והיה אם" וגו', מי גרם לה לעבירה — יין, כלומר מי גרם לה שזיגתה — יין, הלכך תני אותה מסכתא בסדר נשים. וקאמר: כל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין — סיום הדבר שאמר תחלה: מי גרם לעבירה יין. כלומר, ונכון הוא שתשמר עצמה מן היין, אבל לא בנדר. ושוב מוסיף לומר: שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין בנזיר, ולכך שנה נזיר בנשים, שגם הוא הבועל בנדק, כדאיתא בסוטה (כז,ב) שהבועל בנדק כמו הנבעלת. ובנדרים לא בעי: מאי טעמא תנא בנשים — משום דעיקר פרשת נדרים בפרשת אשה כתיב. ולא הוה מצי למימר טעמא כדקאמר בריש סוטה (ב,א) כדפריך: מכדי תנא מנזיר קסליק מאי שנא דקתני סוטה, ומשני התם: איידי דתנא בכתובות פרק "המדיר את אשתו" (ע,א) תנא נמי נדרים, ואיידי דתנא נדרים — תנא נמי נזיר דדמי ליה. אם כן הכי נמי לישני הכא דלכך שנאן בסדר נשים! ויש לומר: משום דלא מיסתבר ליה דאגב נדרים לישבק לסדר קדשים שכולו קרבנות, וראוי נזיר לשנות התם טפי. ואדרבה, אגביה הוה ליה למיתני נדרים התם, לכך צריך לומר טעמא דתנא אקרא קאי. וקשה: דלמה לו להאריך לשונו ולומר "כל הרואה סוטה" כו' ומה ענין זה לזה? לכן נראה לומר: דמאי דקאמר "תנא אקרא קאי" אינו רוצה לומר אקרא דכתיב בפרשה, אלא רוצה לומר אקרא קאי — דכתיב בסוף "המגרש" במסכת גיטין (צ,א), דכתיב "והיה אם" וגו'. ועתה ניחא שפיר מאי דכתב נזיר בסדר נשים, דמי גרם לעבירה יין וכו'. אבל מכל מקום קשה: אמאי תנא נזירות אצל סוטה? היה לו לכותבו אחר גיטין! ומשום הכי קאמר דכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר וכו', וגם זה עבירה. ובטעמא דהכא לחוד לא סגי, דאם כן ליתני סוטה ברישא והדר נזיר בסדר הפרשה, לכך צריך טעמא דהתם דאגב "המדיר" תנא נדרים, ואגב נדרים תנא נזיר, והדר חוזר לסוטה שהוא עיקר מסדר נשים. **אלא** לעולם תני הכי והכי — ובכולהו איכא טעמא. התם דאיסורא דנפשיה. פירוש: התלויה באדם עצמו, כגון הדלקה והטמנה ובמה אשה יוצאה — מפרש איסורו ברישא. וגבי בהמה, דאיסור דבהמה — מפרש היתר ברישא. [מכאן שייך לעמוד ב]

אלא [הכא] לפרוש כנויי ברישא — כלומר, במתניתין במאי דפתח — בין הכנויין ובין הידות — איסורא דנפשיה הוא. **ידות** הואיל ואתיין מדרשא חביבא ליה — דדרשינן בפרק קמא דנדרים (ג,א): "נזיר להזיר לה'" — לעשות ידות נזירות כנזירות. **בעיקר** קרבן — דהיינו הכנויין, שאינן צריכין לדרשה, דקבלת נזירות גמור הוא, אלא שאמר בלשון כנוי.

לימא

נזיר. כל כנויי נזירות – פרק ראשון דף ב עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

ר"נ

לימא קסבר שמואל ידים שאינן מוכיחות לא הויין ידים — פירוש: דאי סבירא ליה דהויין ידים — למה ליה לשמואל לאוקמי מתניתין בנזיר עובר לפניו? אפילו אין נזיר עובר לפניו נמי, דכשאמר "אהא" — יד מידא הוי, דטפי משמעו אקבלת נזירות דראוי לחול לאלתר, אפילו אכל ושתה ביין כל היום — מחצי היום ואילך יכול להיות נזיר מקבלת תענית, דאם אכל כבר — לא יוכל להתענות עד למחר. ולישנא ד"אהא" משמע דאהא נזיר לאלתר, הלכך יד הוי. ואי לא בעי שמואל ידים מוכיחות — אפילו אין נזיר עובר לפניו נמי. **הכי** גרסינן אמרי אין בזמן שהנזיר וכו' — כלומר, אין ודאי שמואל סבירא ליה: ידים שאינן מוכיחות לא הויין ידים. ובנזיר עובר לפניו ליכא לספוקי דהויין ידים מוכיחות. אבל אין נזיר עובר לפניו — דלמא "אהא בתענית" קאמר, כלומר: ולא הויין ידים מוכיחות: ויש ספרים דגרסי: אמרי לא, בזמן שאין הנזיר עובר לפניו. והכי פירושו: לעולם שמואל לא בעי ידים מוכיחות. ובזמן שנזיר עובר לפניו — ליכא ספוקי, דיד מידא הוי. אין נזיר עובר לפניו — דלמא "אהא בתענית" קאמר, פירוש: ואפילו יד לא הוי. ולגירסא זו מסיק הכא דשמואל לא בעי ידים מוכיחות. והתם דקאמר "הרי את מקודשת" אף על גב דלא אמר "לי" הרי היא מקודשת לו, ופריך: למימרא דסבר שמואל ידים שאין מוכיחות הויין ידים? והא תנן "האומר" — אהא הרי זה נזיר, ומוקי לה שמואל בשנזיר עובר לפניו, הא אין נזיר עובר לפניו — לא, אלמא קסבר שמואל ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים! ומשני התם: אלא באומר "מקודשת לי". אלמא מסיק התם לשמואל מהכא דידים שאינן מוכיחות לא הויין ידים. להכי גרסינן: אמרי אין. והשתא האי "לימא" אינו כשאר "לימא" שבגמרא, שכן הוא עומד. ודכוותה איכא לקמן (כט,ב): לימא הני תנאי כי הני תנאי, ועומד כן, וכדמפרש. **ודלמא** לפוטרו מקרבנותיו — המוטלין עליו להביא כשישלים נזירותו, ולא נתכוון כלל לקבל עליו על עצמו נזירות. **דקאמר** בלבו — להיות נזיר. ומכל מקום, בעינא נמי דנזיר עובר לפניו, דקבלה שבלב אינו כלום, דגבי נזיר כתיב "כי יפליא" — שיפרש בפיו. אבל בי נזיר עובר לפניו ופירש בשפתיו "אהא" ובלבו חשב להיות נזיר — מחשבת הלב מהניא כאילו אמר בפיו: אהא נזיר כזה שעובר לפניו. **מהו** דתימא בעינא פיו ולבו שוין קא משמע לן — הכי גרסינן, ולא גרסינן "דלא בעינא", דהוי משמע דלא בעינן פיו ולבו שוין. וזה אינו, דכל נדר בטעות לאו נדר הוא, דאם נתכוון לומר "מעשר" ואמר "תרומה", או איפכא, על פירות שלפניו — לא אמר כלום. ועוד קשה: למה לי עובר לפניו? הא הוי נזיר כיון דחשב בלבו, ולא בעינן פיו ולבו שוין! אלא הכי פירושו: מהו דתימא בעינן פיו ולבו שוין, והכא כי לא הוציא בפיו "אהא נזיר" בפירוש, אף על גב דנזיר עובר לפניו ואמר בלבו "נזיר", דאין זה פיו ולבו שוין, קא משמע לן דמחשבת הלב מגליא אדיבורו ד"אהא" כי נזיר עובר לפניו — ד"אהא נזיר" קאמר, וכהאי גוונא הוי שפיר פיו ולבו שוין. **ודלמא** אהא נאה לפניו במצות — בשאר מצות, כדתניא כו', ומנלן למימר דקיבל עליו נזירות? **אמר** שמואל שתפוס בשערו — כלומר: אהא נאה במצוה התלויה בשיער, כגון נזירות. והכא ליכא לשנויי: בלא תפס בשערו ובנזיר עובר לפניו, דהכא דבור שלם קאמר: "אהא נאה", ואי לא תפס בשערו — אפילו כי נזיר עובר לפניו משתמע שפיר: אהא נאה בשאר מצות כמו אנזירות. ולעיל נמי, דפריך: ודילמא "אהא בתענית" — ליכא לשנויי בשתפס בשערו בלא נזיר עובר לפניו, דלעולם משתמע שפיר "אהא בתענית" כי אין נזיר עובר לפניו, אף על גב דתפיס בשערו. והשתא אתי שפיר, דמתניתין פלגינהו בתרי בבי: האומר אהא הרי זה נזיר, או אהא נאה, אף על גב דתרוייהו ידות נינהו — משום דמפרשי בתרי טעמי. **ואמאי** נאה הא מילתא דעבירה היא ואמרינן ליה נאה — פירוש: הנודר בנזיר עושה עבירה, וקרינן ליה "נאה"? ויש גורסים: מלתא עבידא. וכי מעשה הגון וכשר לעשות כן? הא עבירה היא! ומשני: אפילו לרבי אלעזר הקפר כו', דילמא אתי למיעבר על נזירותו לשתות ביין כי ארבו לו הימים. אבל טהור — לא חוטא קרי ליה. וקשה: דבעלמא אייתי לרבי אלעזר אפילו אנזיר טהור, על שם שציער עצמו מן היין קרי ליה חוטא! ויש לומר: דטהור נמי קצת קרי ליה חוטא, ומכל מקום המצוה רבה על החטא, ולכך קרי ליה "נאה". מידי דהוה מתענה תענית חלום בשבת, דיש לו מצוה לבטל החלום, וקצת עבירה עשה שהתענה בשבת — שהרי צריך לישב בתענית למחרת השבת לכפר על שהתענה בשבת. אבל נזיר טמא — רחמנא קרייה חוטא, לפי שהוא סותר את נזרו וצריך לחזור לנזירותו, ובכבד בעיניו המעשה, ותוהה על הראשונות. [שייך לדף ג,א] **הריני** כזה נהי נמי דתפיס בשערו הרי נזיר — יש ספרים דכתיב בהן: "הריני כזה" לא אמר. אכן טעות הוא, שהרי במתניתין תני בהדיא: אמר הריני כזה. ושמא הסופר טעה במאי דכתב בתר הכי: אמר שמואל בשנזיר כו'. פירוש: דסלקא דעתך דאין נזיר עובר לפניו אלא דתפיס בשעריה, דומיא דמתניתין דלעיל "אהא נאה" דאוקמינן בתפיס בשעריה לחוד. ולכך פריך: "הריני כזה" לא משמע מידי דנזירות, אף על גב דתפיס בשעריה! ומשני שמואל: הכא נמי בשנזיר עובר לפניו, והשתא אין צריך לומר דתפיס בשעריה.

ממאי

רש"י

גבי יש נוחלין נמי — משום דעיקר נחלה הוא, מפרש עיקר נחלה ברישא. **אלא [הכא] לפרוש כינויי ברישא אלא היינו טעמא** — דמפרש ידות ברישא, דהואיל ואתיין ליה מדרשא, כדאמרינן בפרקא קמא דנדרים: "נזיר להזיר" — לעשות כינויי נזירות בנזירות, וידות נזירות בנזירות. **חביבין ליה** — ותני להו ברישא. ואי אמרת: כינויי נזירות נמי אתיין ליה מדרשא, כדקתני עלה: לעשות כנויי נזירות בנזירות! הא לא הוי, מדקא הדר ותני בההיא ברייתא גופא דנדרים: אין לי אלא בנזירות, בנדרים כו', ומקיש נדרים לנזירות, מה נזירות עשה בו ידות נזירות בנזירות — אף כן בנדרים, ולא חשיב בהדייהו כינויי נזירות. אלמא ברישא לא אתא אלא משום ידות נזירות בנזירות, וכינויי נזירות אגב גררא נסבא. **וליפתח בהו ברישא** — וליתני: ידות נזירות בנזירות, וכל כינויי נזירות בנזירות. **תנא כי מתחיל** [מתחיל] **בעיקר קרבן ברישא** — כגון בכינויי נזירות, שהן ענין לשון נזיר, כדפרישנא לעיל. **ולענין פרושי מפרש ברישא ידות** — דאתיין מדרשא. ובפרק קמא דנדרים פריך: הניחא למאן דאמר בינויין לשון אומות הן, ולהכי פתח בבינויין ברישא, דעיקר הן. אלא למאן דאמר לשון שבדו להן חכמים להיות נודר בו — מאי איכא למימר? ליפתח בידות ברישא, הואיל ואתיין מדרשא! ומשני: מי קתני ידות במתניתין כלל? אלא, חסורי מחסרא לה ותני ידות — להא מלתא נמי תריץ לה, ואקדים נמי ותני ידות ברישא: כל ידות נדרים בנדרים, וכל כינויי נדרים בנדרים. ולהכי מפרש ידות ברישא, והדר כינויין. **האומר אהא הרי זה נזיר ואמאי דלמא אהא בתענית קאמר. לימא דקסבר שמואל ידים שאין מוכיחות** — כלומר, מדקא מוקים לה שמואל: כגון שהיה נזיר עובר לפניו, הא לאו הכי — ליכא לספוקי בנזיר כלל, דקסבר: ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים. והא איפכא שמעינן ליה בפרק קמא דקידושין, דאמר שמואל: האומר לאשה "הרי את מקודשת", "הרי את מאורסת", "הרי את לאנתו" — הרי זו מקודשת, ואף על גב דלא אמר "לי". **אמרי** — לעולם קסבר שמואל ידים שאין מוכיחות הויין ידים, כגון גבי אירוסין וקידושין, כיון דמדכר שם אירוסין וקידושין — הוי הוכחה במקצת. והכא היינו טעמא דבעינן להיות נזיר עובר לפניו — משום דאיכא למימר: אהא בתענית קאמר, ולא הוי הוכחה כלל, דליכא למיקם עלה דמילתא אי אמר בתענית או בנזירות. ולא הוי נזיר, דלא נתנה נזירות אלא להפלאה, עד שיפרש, שנאמר (במדבר ו) "כי יפליא לנדור", ומתרגמינן: ארי יפרש. [**דילמא וכו'**] — אפילו כי נזיר עובר לפניו, אמאי הוי נזיר? ודילמא לפוטרו מקרבנותיו קאמר, והכי משמע: אהא אני במקומו להקריב קרבנותיו. **הכא במאי עסקינן** — כגון שאמר שבלבו היה לקבל עליו נזירות. **אי הכי** — דנזיר עובר לפניו, וקאמר נמי בלבו — מאי למימרא? פשיטא, אדעתא דנזיר קאמר! **בעינן שיהא פיו ולבו שוין** — דבעינן שיהא מוציא בשפתיו מה שיהרהר בלבו. **קא משמע לן** — דלא בעינן. ובלבד שיהא נזיר עובר לפניו, הא אם אין נזיר עובר לפניו, ואף על גב דאמר בלבו, כיון דלא הוציא בשפתיו — לא הוי מוכחא מילתא. **האומר אהא נאה הרי זה נזיר** — דמשמע הכי קאמר: שיהא שערו מגודל ונאה. **נזירא מילתא דעבירה ואמרינן ליה נאה** — בתמיה. ואי אמר: אהא נאה במילתיה דנזירות — מי הויא נזירות מילתא דנזיר, דאמרינן ליה: זיל ותיהוי נזיר, וְהַנְּאָה?

אין

גַּבֵּי "יֵשׁ נוֹחֲלִין" נַמִּי, מְפָרֵשׁ עִיקַּר נַחֲלָה בְּרֵישָׁא. אֶלָּא [הָכָא], לְפָרוֹשׁ כִּינּוּיֵי בְּרֵישָׁא! אֶלָּא, הַיְינוּ טַעַם: יָדוֹת, הוֹאִיל וְאָתְיָין לֵיהּ מִדְּרָשָׁא - חֲבִיבִין לֵיהּ. וְלִיפְתַּח בְּהוֹן בְּרֵישָׁא! - תְּנָא כִּי מַתְחִיל - מַתְחִיל בְּעִיקַּר קָרְבָּן, וּלְעִנְיַן פֵּרוּשֵׁי - מְפָרֵשׁ יָדוֹת בְּרֵישָׁא. "הָאוֹמֵר אֲהָא הֲרֵי זֶה נָזִיר". דִּלְמָא "אֲהָא בְּתַעֲנִית" קָאָמַר! אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּגוֹן שֶׁהָיָה נָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו. לֵימָא קָסְבַר שְׁמוּאֵל יָדַיִם שֶׁאֵינָן מוֹכִיחוֹת לָא הָוְיָין יָדַיִם? - אָמְרִי: בִּזְמַן שֶׁנָּזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו - לֵיכָּא לְסִפּוּקָא בְּמִילְּתָא אַחֲרִינָא, אֲבָל וַדַּאי אֵין הַנָּזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו - אָמְרִינַן: דִּלְמָא "אֲהָא בְּתַעֲנִית" קָאָמַר. - וְדִלְמָא לְפוֹטְרוֹ מִן קָרְבְּנוֹתָיו קָאָמַר! - דְּקָאָמַר בְּלִבּוֹ. - אִי הָכִי מַאי לְמֵימְרָא? - מַהוּ דְּתֵימָא: בָּעֵינַן פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִין, קָא מַשְׁמַע לָן. "אֲהָא נָאָה נָזִיר". וְדִלְמָא אֲנָאָה לְפָנָיו בְּמִצְוֹת? כִּדְתַנְיָא: "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ" - אֲנָאָה לְפָנָיו בְּמִצְוֹת; אֲעֲשֶׂה לְפָנָיו סוּכָּה נָאָה, לוּלָב נָאֶה, צִיצִית נָאָה, אֶכְתּוֹב לְפָנָיו סֵפֶר תּוֹרָה נָאֶה, וְאֶכְרְכֶנּוּ בְּשִׂירָאִין נָאִים! אָמַר שְׁמוּאֵל: שֶׁתָּפוּס בִּשְׂעָרוֹ, וְאָמַר "אֲנָאָה". נְזִירָא מִילְּתָא דַּעֲבֵירָה, וְאָמְרִינַן לֵיהּ "נָאָה"? אין

ולגבי יש נוחלין נמי, מפרש התנא תחילה את אלו שנוחלין ומנחילין, לפי שרוצה לפרש את עיקר דין נחלה ברישא, דהיינו אב ובנו שבהם נאמר עיקר דין ירושה.

הגמרא חוזרת לבאר את הסדר במשנתינו, ומקשה: אלא [הכא] – כאן במשנתינו שגם כינויים וגם ידות תלויים באדם עצמו, לפרוש כינויי ברישא – היה לתנא לפרש את הכינויים בתחילה כפי שנשנו בתחילת המשנה, שהרי אין סיבה לשנות את הסדר. מתרצת הגמרא: אלא הייינו טעם שינוי הסדר, ידות, הואיל ואתיין ליה מדרשא – כיון שדין ידות נדרש מפסוק, ולא מסברא ככינויים, חביבין ליה הידות לתנא מחמת חידושם, ולפיכך מקדים לפרשם. מקשה הגמרא: וליפתח בהון ברישא – היה ראוי שגם בתחילת המשנה יפתח בהם התנא לפני כינויים, מאחר וידות חביבים עליו. מתרצת הגמרא: דרך התנא לפתוח בדברים הידועים והפשוטים ולכן כי מתחיל ללמד את אופן קבלת נזירות, מתחיל בעיקר הלשון שמתחייב בו הנזיר קרבן, ולעניין פירושי – וכשבא לפרש את פרטי הדינים, מפרש ידות ברישא, לפי שחביבים הם עליו:

שנינו במשנה: האומר אהא נאה הרי זה נזיר: מקשה הגמרא: מנין שנתכוין בלשון זה לקבל על עצמו נזירות, דילמא אהא בתענית קאמר – אולי היתה כוונתו לקבל על עצמו תענית, וכיון שאין משמעות ברורה שכוונתו לנזירות, איך יביא קרבנות לעזרה כנזיר ודאי. מתרצת הגמרא: אמר שמואל, דין זה נאמר באופן שמוכח שכוונתו לקבל נזירות, בגון שאמר כן כשהיה נזיר עובר לפניו וברור לנו שרצונו לומר אהא נזיר כמוהו.

מדייקת הגמרא: לימא – האם נאמר שקסבר שמואל שידים שאינן מוכיחות – שאין בדבריו הוכחה גמורה שכוונתו לקבל נזירות, לא הוויין ידים, וכאילו לא אמר דבר. משיבה הגמרא: אמרי, אכן כך סובר שמואל, ולכן התנה שמועיל 'אהא' רק בזמן שנזיר עובר לפניו שזו הוכחה גמורה שכוונתו לקבלת נזירות שהרי ליכא לספוקא במילתא אחרינא – אין להסתפק שמא כוונתו לדבר אחר [–דהיינו קבלת תענית], ולכן מועיל מדין ידות כיון שידים מוכיחות הן, אבל (ודאי) אם אין הנזיר עובר לפניו לא יועל מדין ידות, לפי שאמרינן דלמא אהא בתענית קאמר – יש לדבריו גם משמעות של קבלת תענית, ואין כאן ידים מוכיחות.

הגמרא מקשה על תירוצו של שמואל: ודלמא לפוטרו מן קרבנותיו קאמר – שמא אף באופן שנזיר עובר לפניו בשעה שאמר 'אהא' אין דעתו לקבל על עצמו נזירות, אלא רק לפטור את הנזיר העובר לפניו מהקרבנות שחייב להביא בסוף נזירותו, ו'אהא' משמעותו אהיה אני במקומו להקריב קרבנותיו. מתרצת הגמרא: מדובר באופן דקאמר בלבו בשעה שעבר הנזיר לפניו שמקבל על עצמו נזירות. מקשה הגמרא: אי הכי מאי למימרא – מה באה המשנה לחדש. מתרצת הגמרא: מהו דתימא – לולי המשנה היינו אומרים שבעינן פיו ולבו שוין – צריכים אנו שמחשבת לבו תפורש בפיו, ומאחר שלא אמר 'אהא נזיר' אלא חשב כן ובפיו אמר רק 'אהא', לא יחולו עליו דיני נזירות, קא משמע לן המשנה שאם היה נזיר עובר לפניו, מחשבתו מגלה על דיבורו, שמה שאמר 'אהא' כוונתו היתה ל'אהא נזיר', וזה נחשב פיו ולבו שוים:

שנינו במשנה: האומר אהא נאה הרי זה נזיר: מקשה הגמרא: כיצד משמע שכוונתו לקבל עליו נזירות, ודלמא – שמא כשאמר 'אהא נאה' היתה כוונתו אנאה לפניו במצות, שקיבל על עצמו להדר ולהתנאות בקיום המצוות, וכדתניא בברייתא על הפסוק (שמות טו ב) 'זה אלי ואנוהו', שהוא מלשון נוי, והיינו אנאה לפניו במצות, כיצד, אעשה לפניו סוכה נאה, לולב נאה, ציצית נאה, אכתוב לפניו ספר תורה נאה ואברכנו בשירא[ין] [–בגדי משי] נאים. ואם כן אפשר לפרש את מה שאמר 'אהא נאה' על קיום המצוות. מתרצת הגמרא: אמר שמואל, דין זה נאמר באופן שמוכח שכוונתו לקבל נזירות, דהיינו שהיה תפום בשערו [–אוחז בשערו] ואמר אנאה, ובזה מוכיח הוא שכוונתו 'אהא נאה' במצוה התלויה בשער, שהיא נזירות.

מקשה הגמרא: הרי נזירא מילתא דעבירה – נזירות היא דבר עבירה, שאין ראוי לאדם לקבל עליו נזירות, ואמרינן ליה נאה – וכי אפשר לקרוא למעשה עבירה 'נאה', ואיך נפרש שמה שאמר 'נאה' כוונתו לקבלת נזירות.

אגרות קודש

ב"ה, יו"ד אלול, תש"כ
ברוקלין.

ברכה ושלום!

במענה למכתבה מסוף חדש מנחם אב, בו כותבת אודות פאה נכרית, ואשר בסביבתה דתית בה נמצאת אין נוהגות כזה ומתביישת אפשר יצחקו לה באם תלבש פאה נכרית.

בעצם הענין דלבישת פאה נכרית, ולא להסתפק בכובע ומטפחת, מבואר ההכרח בזה בכמה מקומות. והרי רואים במוחש, אשר לבישת כובע ואפילו מטפחת, משאירה חלק השער בלתי מכוסה על כל פנים במשך זמן **קצר**, ז.א. שעוברים על האיסור הגדול וכהפסק דין בשולחן ערוך אורח חיים סימן ע"ה, וגודל הענין מובן גם כן מגודל השכר בעד קיום הציווי כפי שנצטוינו, וכלשון הזהר הקדוש, מתברך בכלא בברכאן דלעילא בברכאן דלתתא בעותרא בבנין בבני בנין.

ולכתבה שאפשר יצחקו עלי' ותתבייש וכו', אפילו בתוככי הנוער דארצות הברית, נרגש לאחרונה רגש של כבוד, דוקא לאלו שעומדים חזק בדעתם, ואין מתביישים ממי שלועג עליהם ולהשקפת עולמם, ומתיחסים בלעג ובוז לאלו הנמשכים אחרי הרוב ללא יציבות נפשית כלל, ובודאי יודעת אשר התחלת כל ארבעה חלקי השולחן ערוך היא: ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת השם יתברך.

המשך בעמוד הבא

מתרצת הגמרא: **אין** – אכן אפשר לומר על נזירות לשון 'נאה', **דַּאֲפִילּוּ** לְשיטת **רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר דְּאָמַר שְׁנָזִיר חוֹטֵא** הוא, **הָנֵי מִילֵּי נַבִּי נָזִיר טָמֵא** – דבריו אלו נאמרו דווקא לגבי נזיר שנטמא באמצע ימי נזירותו, **דְּאִיתֵּי דְּבָעֵי מִיסְתַּר** – שמאחר והוא צריך לסתור את ימי נזירותו הראשונים ולחזור ולמנותם מחדש, **כִּדְאָמַר רַחֲמָנָא** (במדבר ו יב) 'וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ כִּי טָמֵא נִזְרוֹ', **הָתָם הוּא** – שם מכונה הנזיר 'חוטא', משום שיש לחשוש **דִּלְמָא אָתֵי לְמִיעְבַּר עַל נְזִירוּתֵיהּ** – שמא מחמת אריכות ימי נזירותו יעבור על איסורי נזיר, או שיתחרט על קבלתו ונמצא שהוא מביא כעין חולין לעזרה, **אֲבָל נָזִיר טָהוֹר** שטרם קבלת הנזירות שיער בנפשו שיש בכחו לסבול את איסורי הנזיר, ולולי כן לא היה מקבל על עצמו את הנזירות, **לָאו חוֹטֵא קָרֵי בֵּיהּ** – אינו נקרא חוטא ושייך בו לשון 'נאה':

שנינו במשנה: האומר **הֲרֵינִי כָּזֶה** הרי זה נזיר: מקשה הגמרא: כיצד משמע שכוונתו לקבל עליו נזירות, **נְהִי נַמִּי** – אפילו אם נאמר שהמשנה מדברת באופן **דְּתָפוּם בִּשְׁעָרוֹ** בשעה שאמר **הֲרֵינִי כָּזֶה, הרי לֹא אָמַר** דבר שיש במשמעותו קבלת נזירות אלא רק שיהיה כמו שערו, וכיצד נעשה נזיר. מתרצת הגמרא: **אָמַר שְׁמוּאֵל,** המשנה מדברת באופן שמוכח שכוונתו לקבל נזירות, **כְּגוֹן שֶׁהָיָה נָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו** בשעה שאמר 'הריני כזה', ואף אם לא היה תפוס בשערו מוכח שכוונתו לומר הריני כאדם זה שהוא נזיר:

שנינו במשנה: שהאומר **הֲרֵינִי מְסַלְסֵל** הרי זה נזיר: שואלת הגמרא: **מִמַּאי דְּהָדֵין סִלְסוּל שַׁעְרָא** – מנין שלשון 'סלסול' פירושו גידול שער, וכוונתו לקבלת נזירות. משיבה הגמרא: **כִּדְאָמְרָה לֵיהּ הַהִיא אַמְתָא דְּבֵי רַבִּי לְהַהוּא גַּבְרָא** – כמו שאמרה שפחת בית רבי לאדם אחד שהיה מהפך בשערו, **עַד מָתַי אַתָּה מְסַלְסֵל בִּשְׁעָרְךָ,** ולמדנו שסלסול פירושו גידול שער, ולפיכך האומר כן דעתו לקבל על עצמו נזירות.

מקשה הגמרא: עדיין אין בזה הוכחה שכוונתו לנזירות, משום **שאֵימָא** – אפשר לומר שכוונתו לנדור לעסוק **בתּוֹרָה** ולהפוך בה, ומצאנו לשון זה על התורה, **דִּכְתִיב** (משלי ד ח) 'סַלְסְלֶהָ וּתְרוֹמֲמֶךָּ' [–חזור עליה ודקדק בדבריה, ותרומם אותך]. מתרצת הגמרא: **אָמַר שְׁמוּאֵל, הָכָא נַמִּי** – גם כאן מדובר **שֶׁהיה תָּפוּם בִּשְׁעָרוֹ** בשעת אמירתו, ומוכח שכוונתו לקבל על עצמו להפך במצוה התלויה בשער:

שנינו במשנה: שהאומר **הֲרֵינִי מְכַלְכֵּל** הרי זה נזיר: שואלת הגמרא: **מִמַּאי דְּהָדֵין כִּילְכּוּל שַׁעְרוֹ הוּא** – מנין שלשון כילכול מתייחס לשערו, וכוונתו לקבלת נזירות. משיבה הגמרא: **כְּדִתְנַן** במסכת שבת (עח:) לענין מלאכת הוצאה לרשות הרבים, **סִיד** – שעורו להתחייב עליו, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר** שיהא בו **כְּדֵי לְסוּד 'כִּילְכּוּל', וְאָמַר רַב** דהיינו **בַּת צִידְעָא** – לשומו על השער הגדל בצידי הפנים למטה מהרקה כדי להשירו, ומוכח שלשון 'כילכול' מתייחס לשער.

מקשה הגמרא: עדיין אין בזה הוכחה שכוונתו לנזירות, משום **שאֵימָא** – אפשר לומר שבאמירת 'הריני מכלכל' קיבל על עצמו **לְמִיזַּן עָנְיֵי** – לפרנס עניים, שכן מצינו לשון כלכלה על מזונות, **כִּדְכְתִיב** (בראשית מז יב) 'וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף **אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו** וגו' **לֶחֶם לְפִי הַטָּף'.** מתרצת הגמרא: **אָמַר שְׁמוּאֵל, הָכָא נַמִּי** – גם כאן מדובר **שֶׁהיה תָּפוּם בִּשְׁעָרוֹ** בשעת אמירתו, ומוכח שכוונתו לקבלת נזירות:

שנינו במשנה: האומר **הֲרֵי עָלַי לְשַׁלֵּחַ פֶּרַע הֲרֵי זֶה נָזִיר:** שואלת הגמרא: **מִמַּאי דְּהָדֵין שִׁילּוּחַ רִיבּוּיָא הוּא** – מנין ש'שילוח' משמעו גידול, וקיבל עליו לגדל שער כנזיר. משיבה הגמרא: **דִּכְתִיב** (שיר השירים ד יג) **'שְׁלָחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים'** – גידוליך יהיו כפרדס רימונים שצומח ומתגדל, הרי ש'שילוח' הוא מלשון גידול.

מקשה הגמרא: **אֵימָא מִידֵּי דַּעֲבוּרֵי** – הרי אפשר לומר ש'שילוח' פירושו העברה, **כִּדְכְתִיב** (איוב ה י) **'וְשֹׁלֵחַ מַיִם עַל פְּנֵי חוּצוֹת',** ואם כן גם הפסוק 'שְׁלָחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים' הוא מלשון העברה והסרה. וכמו כן נאמר שהאומר 'הרי עלי לשלח פרע' כוונתו לקבל על עצמו להעביר ולגלח את שערו לכשיגדל. מתרצת הגמרא: **תַּנָּא** 'פֶּרַע' 'פֶּרַע' 'לָיִף' – מצינו תנא (סנהדרין כב:) שדורש גזירה שוה מתיבות 'פרע', **כְּתִיב הָכָא** לגבי נזיר (במדבר ו ה) 'קָדוֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ', **וּכְתִיב הָתָם לְגַבֵּי כֹּהֵן הֶדְיוֹט** (יחזקאל מד כ) 'וְרֹאשָׁם לֹא יְגַלֵּחוּ וּפֶרַע לֹא יְשַׁלֵּחוּ', ולומדים שכשם שנזיר מגלח אחר שלשים יום כך כהן הדיוט צריך לגלח אחר שלשים יום, ונמצינו למדים מגזירה שוה זו ש'שילוח פרע' הוא גידול שער שלשים יום, ואם כן כשאומר 'הרי עלי לשלח פרע', משמע שמקבל עליו נזירות.

וְאִיבָּעֵית אֵימָא תירוץ אחר, **הָאי** – הפסוק 'וְשֹׁלֵחַ מַיִם' שהבאנו להוכיח ששילוח פירושו העברה, **נַמִּי רִיבּוּי הוּא** – גם הוא מלשון ריבוי וגידול, ופירושו (**כְּדְמְתַרְגֵּם רַב יוֹסֵף**) **דְּכַד מַשְׁקֵין לֵיהּ מַיָּא לְפֵירָא וְרָבֵי** – שכאשר משקים את הפירות במים הם גדלים, ויש לפרש את הפסוק כך, 'ושולח', מגדל פירות על ידי 'מים' שהם 'על פני חוצות', ואם כן גם 'לשלח פרע' היינו לגדל שער כנזיר:

שנינו במשנה: האומר **הֲרֵי עָלַי צִיפָּרִין, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר** הרי זה **נָזִיר,** וחכמים אומרים אינו נזיר: מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר,** הרי אמר סתם 'הרי עלי ציפורים' ואיך משמע שכוונתו לנזירות. ומביאה הגמרא שנחלקו אמוראים בביאור דבריו: **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ,** רבי מאיר סובר **שצִיפָּרִין הַסְּמוּכִין לְשֵׂעָר קִיבֵּל עָלָיו.** ומבאר את דבריו, **דִּכְתִיב** (דניאל ד ל) **'עַד דִּי שַׂעְרֵהּ כְּנִשְׁרִין רְבָה וְטִפְרוֹהִי כְּצִפָּרִין'** – שערותיו של נבוכדנצר גדלו ככנפי נשרים, וציפרניו כציפורים, הרי שציפורים סמוכים בפסוק לשיער, **וְרַבִּי מֵאִיר סָבַר, מַתְפִּיס אִינִישׁ בְּמִידֵּי דְּסָמִיךְ לֵיהּ** – אדם רגיל לתפוס בלשונו בקבלת נדר דבר מסוים וכוונתו לקבל על עצמו דבר הסמוך לו בפסוק, ולכן כשאומר 'הרי עלי ציפורים' אנו אומרים שכוונתו לקבל דבר התלוי בשיער,

---

המשך מהעמוד הקודם

ועוד וגם זה מובן ופשוט: השם יתברך, "את השמים ואת הארץ אני מלא", ונמצא עם האדם **בכל** מקום **ובכל** זמן, מה שאין כן בני אדם אפילו מסביבה הכי קרובה, שלא תמיד נמצא בקרוב מקום אליו, ולכן, היתכן, אשר לא יתבייש ח"ו מפני הקב"ה ויתבייש מפני בן אדם בשר ודם?!

ותקותי אשר מתאים לסיומה במכ' - מחינוכה, אין צורך באריכות יותר בהאמור.

והשם יתברך המשגיח על כל אחד ואחת בהשגחה פרטית שענין זה יסוד באמונתנו - וכמבואר בארוכה בתורת מורנו הבעל שם טוב ז"ל אשר השנה היא שנת המאתים להסתלקות הילולא שלו, ינחה בטוב לפני' בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בברכה לבשו"ט ולכתיבה וחתימה טובה.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

אין, דַּאֲפִילּוּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר דְּאָמַר: נָזִיר חוֹטֵא - הָנֵי מִילֵּי גַּבֵּי נָזִיר טָמֵא, דְּאִיבְּדֵי דְּבָעֵי מִיסְתַּר, דְּאָמַר רַחֲמָנָא "וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ כִּי טָמֵא נִזְרוֹ" - הָתָם הוּא דִּלְמָא אָתֵי לְמֵיעְבַּר עַל נִזְרוּתֵיהּ, אֲבָל נָזִיר טָהוֹר - לָאו חוֹטֵא קָרֵי בֵּיהּ. "הֲרֵינִי כָּזֶה". נְהִי נַמִּי דְּתָפוּם בִּשְׁעָרוֹ, "הֲרֵינִי כָּזֶה" לָא אֲמַר! - אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּגוֹן שֶׁהָיָה נָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו. "הֲרֵינִי מְסַלְסֵל". מִמַּאי דְּהָדֵין סִלְסוּל שַׁעֲרָא? - כְּדַאֲמַרָה לֵיהּ הַהִיא אַמְתָא דְּבֵי רַבִּי לְהַהוּא גַּבְרָא: עַד מָתַי אַתָּה מְסַלְסֵל בִּשְׁעָרְךָ. - אֵימָא תּוֹרָה, דִּכְתִיב "סַלְסֵלָהּ וּתְרוֹמְמֶךָּ"! - אָמַר שְׁמוּאֵל: הָכָא נַמִּי שֶׁתָּפוּם בִּשְׁעָרוֹ. "הֲרֵינִי מְכַלְכֵּל". מִמַּאי דְּהָדֵין כִּילְכּוּל שַׁעֲרוֹ הוּא? - כְּדִתְנַן: סִיד, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּדֵי לָסוּד כִּילְכּוּל. וַאֲמַר רַב: בַּת צִידְעָא. - אֵימָא מֵיזַן עֲנִיֵּי, דִּכְתִיב "וְיַכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו"! - אָמַר שְׁמוּאֵל: הָכָא נַמִּי שֶׁתָּפוּם בִּשְׁעָרוֹ. "הֲרֵי עָלַי לְשַׁלֵּחַ פֶּרַע הֲרֵי זֶה נָזִיר". מִמַּאי דְּהָדֵין שִׁלּוּחַ רִיבּוּיָא הוּא? - דִּכְתִיב "שַׁלְחֵיךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים". - אֵימָא מִידֵּי דְּעַבּוּרֵי, כְּדִכְתִיב "וְשֹׁלֵחַ מַיִם עַל פְּנֵי חוּצוֹת"! - תַּנָּא "פֶּרַע" "פֶּרַע" יָלִיף; כְּתִיב הָכָא "קָדֹשׁ יִהְיֶה גֹּדֶל פֶּרַע", וּכְתִיב הָתָם גַּבֵּי כֹּהֵן הֶדְיוֹט "וּפֶרַע לֹא יְשַׁלֵּחוּ". וְאִיבָּעֵית אֵימָא: הַאי "שׁוֹלֵחַ מַיִם" נַמִּי רִיבּוּי הוּא, כְּדִמְתַרְגֵּם רַב יוֹסֵף: דְּכַד מַשְׁקֵין לֵיהּ מַיָּא לְפֵירָא וְרַבִּי. "הֲרֵי עָלַי צִיפֶּרֶן רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר נָזִיר". מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר? - אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: צִיפֶּרֶן סְמוּכִין לְשֵׂעָר קִיבֵּל עָלָיו, דִּכְתִיב "עַד דִּי שַׂעֲרֵיהּ כְּנִשְׁרִין רָבָה וְטִפְרוֹהִי כְּצִפֳּרִין"; רַבִּי מֵאִיר סָבַר: מַתְפִּיס אִינִישׁ בְּמִידֵּי דְּסָמִיךְ לֵיהּ,

ורבנן

אין דאפילו לרבי אלעזר הקפר דאמר נזיר חוטא — ולא מיקרי נאה, דכתיב "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש" (במדבר ו). הני מילי גבי נזיר טמא — שנטמא, דאיידי דבעי מיסתר ימים הראשונים, ומיהדר ומימני זימנא אחריתי — אריכא ליה מילתא. דילמא אתי למיעבר על נזירותיה — כדאמר בפרק קמא דנדרים (ט,ב): כשהן מטמאין ורבין עליהם ימי טומאה מתחרטין בהן, ונמצאו מביאין חולין לעזרה. אבל נזיר טהור לאו חוטא קרינא ביה — ואמרינן: זיל ותיהוי נזיר וְהַנָּאֶה. נהי נמי — דמוקמת ליה כגון שתפוס בשערו, אמאי הוי נזיר? והא לא אמר "הרינו כזה". דאי "כזה" אמר — הכי משמע להו: הרינו כזה שיער לגדלו. אמר שמואל כגון שהיה נזיר עובר לפניו — דמשמע: הרינו בנזירות כזה. הרינו מסלסל הרינו מכלכל או שאמר הרי עלי לשלח פרע הרי זה נזיר — "הרינו מסלסל" משמע דליעביד מידי דליהוי מהפך בשערו בגידול, דהיינו בנזירות. ואימא תורה — דכי אמר "הרינו מסלסל" — שמקבל עליו ללמוד תורה, וקאמר שיהא מהפך בה כדכתיב "סלסלה ותרוממך". כדתנן — המוציא סיד בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים, שחייב משום "לא תוציאו". כדי לסוד כילכול ואמר רב בת צידעא — טינפל"א בלע"ז, שמקפל השער שברקתה כמין מגרר, כדי להעמיד על גבן כיפה שבראשה, שלא יפול השער שבאוזן למטה. ואימא למיזן עניי — קביל עילויה. הרי עלי לשלח פרע הרי זה נזיר — דמשמע: הרי עלי לגדל פרע. ממאי דהדין שילוח רבויא הוא — כדקאמרת דלגדל פרע משמע. דכתיב שלחיך פרדס רמונים — גידוליך שגדילין יהיו כפרדס רמונים, שצומח ומתגדל. ואימא דשילוח מידי דעבורי — הוא, דמשמע שיגוז שערו כמפנה מים ומעבירן ממקום למקום, כדכתיב "ושולח מים" וגו'. והאי נמי דאמר "הרי עלי לשלח פרע" — משמע דאמר: הרי עלי להעביר פרע! תנא פרע פרע יליף כתיב הכא — בנזיר "גדל פרע", וכתיב גבי כהן הדיוט "ופרע לא ישלחו". מה "פרע" דכתיב גבי כהן הדיוט לישנא דריבוי הוא, כדאמרינן בפרק "כהן גדול" (סנהדרין כב,ב): פרע ליהוי עד שלשים, ומירבא לא לירבי טפי משלשים, דגמרינן ליה מנזיר, דכתיב ביה (במדבר ו) "יהיה", ו"יהיה" בגימטריא הכי הוי, אף "פרע" האמור גבי נזיר גידול שיער הוי, והכי משמע: שיניחנו לגדל עד שיבא לכלל פרע, שהן שלשים. ואפילו בעי למימר דלעולם שילוח מידי דעבר הוא — אכתי לא קשיא ולא מידי, דהכי משמע: הרי עלי לשלח שיער ולהביאו שיגיע לכלל שלשים שיהא פרע. דבין פרע דנזיר ובין פרע דכהן הדיוט אינה פחותה משלשים. ואיבעית אימא האי ושולח מים ריבוי הוא — דבי משקין ליה מיא לארעא קא מרבי להו לפרי. ציפרין הסמוכין לשיער — והיכן הן ציפרין הסמוכין לשיער — כדכתיב בדניאל "עד די שעריה כנשרין רבה וטפרוהי כצפרין", דצפרין ושיער בחד קרא כתיבי. דרבי מאיר סבר מיתפיס איניש במידי דסמיך ליה — ולהכי אמר צפרין, דבעי לקבולי עליה גידול שיער, דסמיך ליה לצפורים. וכגון שהיה נזיר עובר לפניו, או תפוס בשערו, כדאמרינן לעיל.

ורבנן

ממאי דהדין סילסול שערא הוא — דלשון זה נופל אהפוך שיער, דנימא נזירות קביל עליה? ואימא תורה — להפך בתורה!

הכא נמי תפוס בשעריה — דמשמע שפיר, הרינו מהפך במצוה התלויה בשיער.

שילוח רבוי הוא — לשון גידול, כמו "שלחיך פרדס רמונים". ואימא מידי דעבורי הוא — שקיבל עליו לגלח ולהעביר השיער לכשיגדל.

תנא פרע פרע יליף — לאו אתנא דמתניתין קאי, אלא אתנא דסנהדרין (כב,ב) דקאמר: כהן הדיוט צריך לגלח אחת לשלשים יום, ויליף "פרע לא ישלחו" מנזיר דכתיב "גדל פרע", מה להלן שלשים יום כמנין "יהיה" — אף בכהן הדיוט שלשים יום. וקאמר "לא ישלחו". והכא הכי פירושא: תנא פרע פרע יליף בעלמא, אלמא דשילוח הוי לשון גידול. ואם תאמר: ולייתי מקרא דכתיב בכהן הדיוט "ופרע לא ישלחו", ואכתי גזירה שוה למה ליה? ונראה לי: דמקרא דכהן הדיוט לא משמע, ד"לא ישלחו" הוי גידול אפילו דתרי יומי, וכיון דלא אמר בפירוש "הריני נזיר תרי יומי", אלא שילוח פרע — אין כאן קבלת נזירות. אבל כי גמרינן כהן הדיוט מנזיר, דשילוח הוי מלשון שלשים בגזירה שוה, וקאמר "הרי [עלי] לשלח" — כאילו אמר: הרי עלי לשלח פרע שלשים יום, ומשתמע שפיר דנזירות קביל עליה, להכי מייתי גזירה שוה. ודווקא כי אמר "הרי עלי לשלח פרע", אבל אמר "הרי עלי פרע" בלא שילוח — לא משמע מידי, דפרע הויא לשון גילוי, כמו "ופרע ראש האשה" (במדבר ה).

משקין ליה מיא לפרי ורבי — פירוש: גדל הפרי. וקשה: דאשכחן הרבה שילוח שאינו לשון גידול אלא לשון העברה, כמו "שלח תשלח" (דברים כב) "וישלח יעקב מלאכים" (בראשית לב)! ויש לומר: דאי תותביה מהנך קראי — הוה משני ליה כדלעיל: תנא פרע פרע יליף, ולא בא לפרש אלא למקרא דאותבינן מיניה "ושולח מים". ודוחק, דמשמע דהניח הגזירה שוה מכל וכל, ועתה אינו צריך לה כלל. לכן נראה לי דמתחילה לא היה חושש רק שימצא לו פסוק אחד דמשמע לשון רביה, וקמייתי ליה מקרא ד"שלחיך", ודחי ליה תלמודא: דלמא ההוא גופיה לשון העברה, כמו "ושולח מים", וליכא אפילו חד קרא דלשתמע לשון רבויא. ואהא משני: איבעית אימא האי "שולח מים" לשון רבוי הוא, ואיכא למילף מיניה, או מקרא ד"שלחיך פרדס". ואף על גב דקראי טובא לשון העברה — שפיר ילפינן מחד קרא דהוי לשון רבויא, דמסתברא דעתו אנזירות הוא.

צפורים הסמוכין לשיער קיבל עליה — האמורין בפסוק אצל שער. כלומר, אף על פי דאמר צפורים סתמא, דהא מתניתין סתמא קאמר, אפילו הכי סבירא ליה לריש לקיש דדעתיה דאיניש אצפורים הסמוכים לשיער. והכי משתמע ליה: האומר "הרי עלי צפורים" — הרי זה נזיר, דכיון דצפורים סמוכין לשיער קאמר — מסתמא הכי קאמר: הרי עלי מצוה דשייכא ביה צפורין התלויה במצות שיער, דהיינו נזיר, שאם נטמא צריך צפורין. והכי פירושו: מצוה התלויה בצפורין. אבן אין לפרש משום סמיכה גרידא, כדמפרש תלמודא — דאם כן "הרי עלי נשרין" הוה ליה למימר דהוי נזיר, דטפי סמיכי לשער. **עד** די שעריה כנשרין רבה וטפרוהי כצפרין — פסוק הוא בדניאל, גבי נבוכדנצר.

[מכאן שייך לעמוד ב] **צפורי** נזיר טמא קיבל עליה — פירוש: מצות נזירות, דשייכא בהו צפורי נזיר טמא, אם יטמא. **מכדי** חיישינן קאמר ולא צפורי נזיר ודאי קאמר אלא חששא ודלמא צפורי נדבה דקביל עליה להביא עולת העוף לנדבה ולא לנזירות — דכל כמה דאיכא לפרושי דיבוריה דלאו נזירות קיבל עליה אלא נדר אחר — שפיר טפי, דלא ניחא ליה לאיניש לקבולי עליה צפורי דנזירות, דחמיר עליה, וטריחא ליה.

הרי

הרי עלי קן מיבעי ליה — דדרך נודבי נדבת עולת העוף לומר בלשון קן. **צפורי** מצורע קאמר — כלומר, להתחייב בקרבן מצורע ולהביא תחתיו צפורים, ולהצריכו לו לטהרתו. ואפילו אין מצורע עובר לפניו, דאי אפשר דליכא חד מצורע דטעון צפורים ולא נזירות, וגם ד"צפורי שייבי שפיר גבי מצורע. **כגון** שהיה נזיר עובר לפניו — והיה סבור אפילו נזיר טמא לפניו. ולהכי פריך: ודלמא צפורין דקאמר לפטור נזיר טמא העובר לפניו מקרבנותיו? ומשני: כגון שנזיר טהור עובר לפניו, ויודע זה הנודר דטהור הוא, וקאמר "הרי עלי צפורים". ואכתי קשה: נימא ד"צפורים דקאמר — היינו דאם יטמא זה הנזיר העובר לפניו, שיביא תחתיו צפורים! וצריך לדחות, ולומר: כגון דאמר בלבו להיות שייך למצות נזירות דשייכא ביה ציפורים אם יטמא. ולעיל, כי פריך: ודלמא צפורי מצורע קאמר — לא מצי לשנויי כגון דאמר בלבו, דדיבוריה מישתמע טפי אצפורי מצורע (טפי) מנזירות, משום דנזירות טריחא ליה וחמיר עליה לקבל. ועוד, דלשון צפורים כתובין אצל מצורע בדפרישית, ולא אצל נזיר אלא תורים. ואפילו קאמר בלבו — אין כח במחשבת הלב להכריע דיבוריה לנזירות, דאין זה פיו ולבו שוין. אבל הכא, אף על גב דנזירות חמיר עליה וטריחא ליה, כיון דנזיר שהוא עובר לפניו — אין סברא שיקבל עליו נזירות צפורים טמא, שדבר זה אינו בעולם עדיין, והדבר שקול — לכך מהניא מחשבת הלב לומר דנזירות קביל עליה, וחשיב שפיר פיו ולבו שוין. וכן לעיל, כי אמר "אהא" — טפי משמע הלשון אנזירות, ולומר במוהו לאלתר, אף על גב דטריחא ליה וחמיר עליה, מלומר אהא תחתיו בקרבנותיו לאחר זמן בשישלים. והדבר שקול, לכך מחשבת הלב מכרעת הדיבור לנזירות, והרי פיו ולבו שוין. וקשה: דהספר לא הזכיר כאן כלל דקאמר בלבו! לכן נראה למורנו הרב פרץ דאהיה תחתיו — אין סברא לומר דאם יטמא קאמר שיתחייב בצפורין, דואיל והשתא טהור הוא, ודבר זה לא בא לעולם כלל — ואם כן סברא לומר דנזירות קביל עליה, דדבר זה מבורר לפנינו ויש בידו לקבל לאלתר אף על גב דחמיר וטריחא ליה. ולעיל כי פריך ממצורע — התם נמי הדבר מבורר לפנינו, דודאי יש מצורע בעולם הצריך צפרים. **מאי** ביניהו — כלומר, מאי ביניהו בפירושא דמתניתין בין לריש לקיש בין לרבי יוחנן אליבא דרבי מאיר? ואם תאמר: ולישני דאיכא ביניהו היכא דאמר צפורים סתמא קביל עליה, דלריש לקיש אליבא דרבי מאיר מהא לחוד לא הוי נזיר אם לא הזכיר גם סמוכין לשיער, כדפירש ריש לקיש במילתיה: צפורים סמוכין לשיער קביל עליה, ולרבי יוחנן דלא הזכיר במילתיה סמוכין לשיער, בשיקבל עליו צפורים סתמא, בלא סמוכין לשיער — הוי נזיר! ועוד: היא גופה תיקשי לריש לקיש: למה ליה סמוכין לשיער? בצפורים סתמא לחוד סגי לרבי מאיר למיהוי נזיר, שהרי מתניתין לרבי מאיר לא הזכיר אלא צפורין לחודן! לכן נראה לפרש: דלריש לקיש אליבא דרבי מאיר בצפורין סתמא הוי נזיר כשנזיר עובר לפניו דוקא. והא דנקט ריש לקיש במילתיה סמוכין לשיער — להשמיענו דכי אמר צפורים סמוכין לשיער, דבלא נזיר עובר לפניו נמי הוי נזיר בהכי. ואם תאמר: כיון דלריש לקיש בשיקבל צפורים סתמא לא הוי נזיר אם לא כשנזיר עובר לפניו אליבא דרבי מאיר — הוי ליה להתלמודא להזכיר נזיר עובר לפניו במילתיה דריש לקיש כמו במילתיה דרבי יוחנן! ויש לומר: דלכך הזכיר טפי במילתיה דרבי יוחנן ממילתיה דריש לקיש, משום דרבי יוחנן פסיקא ליה דאף כשאמר "צפורים הסמוכין לשיער עלי" לא הוי אלא כשנזיר עובר לפניו, ולריש לקיש הוי נזיר כשאמר צפרים הסמוכין לשיער אפילו אין נזיר עובר לפניו. והשתא ניתא, דפריך מאי ביניהו, דלכולהו, אף בשלא הזכיר צפורין סמוכין לשיער אלא צפורים סתמא — הוי נזיר כי נזיר עובר לפניו. ואי אין נזיר עובר — בצפורים סתמא לחוד לא היה נזיר לכולהו. והשתא נמי ניחא, דלריש לקיש בצפורים סתמא לא מיחייב, משום דסמוכין לשיער בקרא — דאם כן ליחייב נמי כי אמר "נשרין" ו"טופרין", דסמיכי טפי לשיער בקרא מצפורים. כך שיטת הרב רבינו פרץ נשמתו עדן. הגה"ה **היכא** דאמר צפורים סמוכים לשיער קביל עליה — רוצה לומר שקיבל עליו דבר הסמוך לצפורים, דהיינו גידול שיער. אבל כי אמר "הרי עלי צפורים", ולא אמר צפורים סמוכין לשיער — חייל עליה נזירות, משום דמשתמע שנדר דבר שיכול לבא לידי חיוב צפורים, דהיינו נזיר, כשנזיר עובר לפניו דוקא. ומשום הכי לא מהני "הרי עלי נשרין", דלישנא דנשרין לא משמע שום לשון נזירות, כן נראה לי. הגה"ה: והרב רבי שבתאי כתב שיטה זאת: מאי ביניהו? כלומר, מאי ביניהו בפירוש דמתניתין. דודאי נראה ליה דריש לקיש לא קאמר אליבא דרבי מאיר דבצפורים סתמא מיחייב בנזיר, דאיכא למיפרך כל הני פירכי דפריך לעיל לרבי יוחנן. ועל כרחך יפרש המשנה כמו רבי יוחנן, דגם לא יוכל לפרש המשנה שאמר בפירוש "צפורים הסמוכים לשיער עלי" — דהא מתניתין סתמא קאמר "צפורים עלי", הילכך על כרחך כרבי יוחנן מפרש, ובנזיר עובר לפניו והוא טהור. ועל כן פריך: מאי ביניהו בפירוש דמתניתין. ונראה שנתכוון להבין כמו שפירשתי בתחילה. **האומר** ימין הרי זו שבועה — "ימין שלא אוכל כבר זה". והוא הדין שמאל כדלקמן, פירוש התפילין, מדהזכיר ימין תחילה. **מן** החרצנים ומן הזגים — או או קתני, כדמוכח בגמרא. **וכל** דקדוקי נזירות עליו — משום דנזיר שמשון מותר ליטמא למתים קאמר הכא: וכל דקדוקי נזירות עליו.

[שייך

וְרַבָּנַן סָבְרִי: לָא מַתְפִּיס אִינִישׁ בְּמִידֵי דְּסָמִיךְ לֵיהּ. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא מַתְפִּיס. אֶלָּא הֵיאַנוּ טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר: דְּחֲיִישִׁינַן שֶׁמָּא צִפּוֹרֵי נְזִיר טָמֵא קִיבֵּל עָלָיו. - מִכְּדֵי חֲיִישִׁינַן קָאָמַר, דִּלְמָא צִפּוֹרֵי נְדָבָה קִיבֵּל עָלָיו! - אִם כֵּן "הֲרֵי עָלַי קֵן" מִבָּעֵי לֵיהּ. - וְדִלְמָא "הֲרֵי עָלַי צִפּוֹרֵי מְצוֹרָע" קָאָמַר! - כְּגוֹן שֶׁהָיָה נָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו. - וְדִלְמָא נָזִיר טָמֵא, וּלְפוֹטְרוֹ מִן קָרְבְּנוֹתָיו קָאָמַר! - כְּגוֹן שֶׁהָיָה נָזִיר טָהוֹר עוֹבֵר לְפָנָיו. - מַאי בֵּינֵיהוּ? אִיבָּא בֵּינֵיהוּ כְּגוֹן דַּאֲמַר "צִיפֳּרִין הַסְּמוּכִין לְשֵׂעָר עָלַי"; לְרַבִּי יוֹחָנָן, אַף עַל גַּב דַּאֲמַר הָכִי, אִי נָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו - אִין, אִי לָא - לָא. לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ - אַף עַל גַּב דְּאִין נָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו. - מִי אִיבָּא לְמַאן דְּאָמַר לָא מַתְפִּיס אִינִישׁ בְּמִילְּתָא דְּסָמִיךְ לֵיהּ? וְהָתַנְיָא: הָאוֹמֵר "יָמִין" - הֲרֵי זוֹ שְׁבוּעָה. מַאי טַעְמָא - לָאו מִשּׁוּם דְּכְתִיב "וַיָּרֶם יְמִינוֹ וּשְׂמֹאלוֹ אֶל הַשָּׁמַיִם וַיִּשָּׁבַע בְּחֵי הָעוֹלָם"? - אָמְרִי: לָא, מִשּׁוּם דְּיָמִין גּוּפֵיהּ אִיקְרֵי שְׁבוּעָה. דְּתַנְיָא: מְנַיִּין לָאוֹמֵר "יָמִין" שֶׁהִיא שְׁבוּעָה - שֶׁנֶּאֱמַר "נִשְׁבַּע ה' בִּימִינוֹ", וּמְנַיִּין לָאוֹמֵר "שְׂמֹאל" שֶׁהִיא שְׁבוּעָה - שֶׁנֶּאֱמַר "וּבִזְרוֹעַ עוּזּוֹ". **מִשְׁנָה** "הֲרֵינִי נָזִיר מִן הַחַרְצַנִּים" וּ"מִן הַזַּגִּים" וּ"מִן הַתְּגַלְּחַת" וּ"מִן הַטּוּמְאָה" - הֲרֵי זֶה נָזִיר, וְכָל דִּקְדּוּקֵי נְזִירוּת עָלָיו. **גְּמָרָא** מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּדוֹר מִכּוּלָּם, וְרַבָּנַן אָמְרִי: אֲפִילּוּ לֹא נָזַר אֶלָּא בְּחַד מִנְּהוֹן הָוֵי נָזִיר, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן? אָמַר קְרָא "מִכֹּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג". וְרַבָּנַן מַאי טַעְמָא? אָמַר קְרָא "מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַזִּיר". וְרַבִּי שִׁמְעוֹן נַמִי, הָכְתִיב "מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַזִּיר"! - הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְאֶסּוֹר יֵין מִצָּוָה כְּיֵין הָרְשׁוּת. - מַאי הִיא - קִדּוּשְׁתָּא וְאַבְדַּלְתָּא?

הרי

ורבנן סברי לא מתפיס אינש במידי דסמיך ליה — ולא אמרינן שבדעתו היה לומר גידול שער, אי לאו דמפרש בהדיא. ואף על גב דנזיר עובר לפניו. **ורבי יוחנן אומר דכולי עלמא לא מתפיס** — אינש במידי דסמיך ליה. **אלא היינו טעמא דרבי מאיר דחיישינן** — כי אמר "הרי עלי ציפורין", דדלמא קאמר שבדעתו לקבל עליו מידי דומיא דמייתי עליה צפורים, דהיינו נזירות, דלכי מיטמא מייתי צפרים, בנזיר טמא כתיב "וכי יומות מת עליו בפתע פתאום כו' וביום השמיני יביא שתי תורים והזיר לה' את ימי נזרו" וגו' (במדבר ו). **מכדי חיישינן קאמר** — כלומר, דלא הוי נזיר אלא משום דאמרינן שמא צפרי נזיר טמא קבל עליו, ואי בתר חששא אזלינן — ליחוש דילמא צפרי נדבה קיבל עליו, ולא ניתנה נזירות אלא להפלאה, ואמאי קאמר רבי מאיר דהוי נזיר כלל! **אם כן** — דבעי למימר צפרי נדבה — הוה אמר "הרי עלי קן", דקן משמע צפרי נדבה. אבל כי אומר "הרי עלי צפורים" — לא משמע צפרי נדבה כלל. הלכך, מדקאמר "צפורין" — ליכא לספוקי אלא בצפורי נזיר. **ודלמא** — מקבל עליו תורת ציפורי מצורע, לטבול החזיה בדם השחוטה ולשלחן ולעשותן בהלכות צפרי מצורע! והך פירכא דרבינן השתא קא פריך בין לרבי יוחנן בין לריש לקיש, דמכדי "צפרים" סתם קאמר — הא איכא למיחש נמי לצפורי מצורע. **ודלמא נזיר טמא** — הוה, וקאמר לאיתויי צפורים ולפוטרו הוא במקומו. **כגון שהיה נזיר טהור עובר לפניו** — דלאו בר אתויי הוא. והלכך, כי אמר "צפורין" — לא אמר אלא אדעתא דליהוי נזיר כמותו. **מאי ביניהו** — בין לרבי יוחנן בין לריש לקיש לא מיתרצא שמעתתא אלא כגון שנזיר טהור עובר לפניו, משום דאית ליה למיפרך בה כל הני פירוכין, ותרי"צנא כגון דנזיר טהור עובר לפניו עסקינן — מה לי אי משום צפרין סמוכין לשיער, אי משום צפרי נזיר טמא? אי משום הכי אי משום הכי — הוה ליה נזיר! **איכא ביניהו כגון דאמר צפרין סמוכין לשיער** — רבי יוחנן סבר: אף על גב דאמר הכי — לא מוכחא מילתא דלקבולי עליה נזירות הוא דקאמר, אלא לקבל עליו צפרין סתם בלא נזירות, אי לאו דנזיר עובר לפניו. **לריש לקיש** — כיון דאמר בהדיא "צפורין סמוכין לשיער", מוכחא מילתא דמשום נזירות קאמר, ואף על גב דאין נזיר עובר לפניו, דמיתפיס אינש בשיער דסמיך ליה, וכמאן דאמר: הרי עלי לגדל שיער דמי. **האומר ימין** — שלא אוכל כבר זה — הרי זו שבועה. **מאי טעמא לאו משום דכתיב וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם** — דקא מתפיס ימינו ל"ישבע" דסמיך ליה. **לא** — "ימין שאוכל כבר זה" באומר "שבועה שאוכל כבר זה" דמי, שנאמר "נשבע ה' בימינו" בימינו אמר, ונחשב כשבועה. **שנאמר ובזרוע עוזו** — מדכתיב "ימינו" וכתיב "ובזרוע עוזו" — אלמא דזרועו היינו שמאלו, והכי נמי אמרינן בפרק קמא דמסכת ברכות (ו,א): מנין שהקדוש ברוך הוא מניח תפילין — דכתיב "ובזרוע עוזו", ואין עוזו אלא תפילין כו', ותפילין בשמאל קיימי. **משנה** **אמר הריני נזיר מן החרצנים או שאמר הריני נזיר מן הזגין כו'** — הרי הוא כמי שאמר "הריני נזיר" סתם, שמקבל עליו כל דקדוקי נזירות. **גמרא** **אפילו לא נזר אלא מאחד מהן** — או מן חרצן או מן זג — הרי זה נזיר, וכל דקדוקי נזירות עליו. **מכל אשר יעשה** — משמע שצריך שיהא נזיר מכל אשר יעשה, שאינו נזיר אלא אם כן נזר מכולם. **אמר קרא מיין ושכר יזיר** — דמשמע דאפילו דלא נזר אלא מיין לחודיה — הוי נזיר מכולם. **לאסור יין מצוה כיין הרשות מאי היא קדושתא ואבדלתא** — מי חייל עליה איסור נזירות.

והרי

וְרַבָּנָן החולקים על רבי מאיר ואומרים שהאומר 'הרי עלי ציפורים' אינו נזיר, **סָבְרֵי, לֹא מַתְפִּיס אִינִישׁ בְּמִידֵּי דְּסָמִיךְ לֵיהּ** – אין דרכו של אדם לקבל על עצמו נזירות בדרך זו, ובודאי שלא היתה דעתו לכך.

ביאור אחר בטעמו של רבי מאיר: **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, דְּכוּלֵּי עָלְמָא לֹא מַתְפִּיס** – בין לדעת רבנן ובין לדעת רבי מאיר, אין דרכו של אדם לנדור במלה מסוימת ולהסתמך על המלה הסמוכה לה. **אֶלָּא הֵיינוּ טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר**, משום **דְּחַיְישִׁינָן שֶׁמָּא צִפּוֹרֵי נָזִיר טָמֵא קִיבֵּל עָלָיו** – שחוששים שהתכוין לקבל על עצמו דבר שמחמתו הוא יכול להגיע לידי חיוב הקרבת ציפורים, והיינו נזירות, שכן נזיר שנטמא מביא שתי ציפורים לטהרתו.

מקשה הגמרא: **מִכְּדֵי חַיְישִׁינָן קָאָמַר** – מאחר שרבי יוחנן אמר רק שיש חשש שכוונתו להיות נזיר, אם כן מדוע חלה עליו נזירות, הרי יש להסתפק **דִּלְמָא צִפּוֹרֵי נְדָבָה קִיבֵּל עָלָיו** – שמא קיבל על עצמו להביא תורים או בני יונה לעולת נדבה. מתרצת הגמרא: **אִם כֵּן** – אם היתה כוונתו לנדבה, **הֲרֵי עָלַי קֵן מִבָּעֵי לֵיהּ** – היה עליו לומר 'הרי עלי קן', שהרי כך דרך בני אדם לומר כשמנדבים עולת העוף, וכיון שלא אמר כך ברור לנו שלנזירות נתכוין.

מקשה הגמרא על שיטת רבי מאיר: **וְדִלְמָא הֲרֵי עָלַי צִפּוֹרֵי מְצוֹרָע קָאָמַר** – שמא נתכוין לקבל על עצמו להביא ציפורים עבור מצורע המחויב בהם לצורך טהרתו, ולא לקבל נזירות. מתרצת הגמרא: מדובר **כְּגוֹן שֶׁהָיָה נָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו** בשעה שאמר 'הרי עלי ציפורים', ומוכח שהתכוין לנזירות.

מקשה הגמרא: **וְדִלְמָא** – שמא היה העובר לפניו **נָזִיר טָמֵא, וּלְפוֹטְרוֹ מִן קָרְבְּנוֹתָיו קָאָמַר** על ידי שהוא יביאם במקומו. מתרצת הגמרא: מדובר **כְּגוֹן שֶׁהָיָה נָזִיר טָהוֹר עוֹבֵר לְפָנָיו**, והנודר ידע שנזיר טהור הוא, ובודאי נתכוין להיות נזיר, שהרי אין על הטהור חיוב קרבנות.

הגמרא דנה מה הנפקא מינה בין ביאור ריש לקיש לביאורו של רבי יוחנן בדעת רבי מאיר. שואלת הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – במה נחלקו שני הפירושים. ומשיבה, **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ כְּגוֹן דְּאָמַר 'צִיפֳּרִין הַסְּמוּכִין לְשֵׁעָר עָלַי'**, שלפי **רַבִּי יוֹחָנָן, אַף עַל גַּב דְּאָמַר הָכִי**, והדעת נוטה שקיבל על עצמו ציפורים השייכים למצוה התלויה בשער, דהיינו נזירות, מכל מקום דווקא **אִי נָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו** בשעת הנדר, **אִין** – חלה עליו נזירות, **וְאִי לֹא** היה נזיר עובר לפניו, **לֹא** חלה עליו נזירות, ולפי **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, אַף עַל גַּב דְּאִין נָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו** חלה עליו נזירות מטעם הסמיכות.

הוזכר לעיל שיש מחלוקת אם הדרך לתפוס בנדר לשון הסמוך. מקשה הגמרא: **מִי אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר לֹא מַתְפִּיס אִינִישׁ בְּמִילְּתָא דְּסָמִיךְ לֵיהּ** – וכי יש מי שסובר שאין דרך בני אדם לנדור במלה מסוימת, ולהתכוין למלה הסמוכה לה בפסוק, **וְהָתַנְיָא, הָאוֹמֵר 'יָמִין** שלא אוכל כבר זו', **הֲרֵי זוֹ שְׁבוּעָה**, ואם עבר על שבועתו ואכל, לוקה. ומבארת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** שלשון 'ימין' נחשבת שבועה, **לָאו** – האם לא **מִשּׁוּם** ש'ימין' סמוכה בפסוק ל'שבועה', **דִּכְתִיב** (דניאל יב ז) **'וַיָּרֶם יְמִינוֹ וּשְׂמֹאלוֹ אֶל הַשָּׁמַיִם וַיִּשָּׁבַע בְּחֵי הָעוֹלָם'**, והאומר 'ימין' מתכוין למלה הסמוכה. ואם כן קשה איך נחלקו בדבר זה.

מתרצת הגמרא: **אָמְרֵי** – אמרו בני הישיבה, **לֹא** כדבריך שבאמירת 'ימין' חלה שבועה משום שסמוכה היא בפסוק ל'שבועה', אלא **מִשּׁוּם דְּיָמִין גּוּפֵיהּ אִיקְּרֵי שְׁבוּעָה** – המלה 'ימין' עצמה היא לשון שבועה. וראיה לכך, **דְּתַנְיָא, מְנַיִין לְאוֹמֵר 'יָמִין** שלא אוכל כבר זו', **שֶׁהִיא שְׁבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה סב ח) **'נִשְׁבַּע ה' בִּימִינוֹ'** – הקדוש ברוך נשבע במלה 'ימין', הרי ש'ימין' לשון שבועה היא. **וּמְנַיִין לְאוֹמֵר 'שְׂמֹאל** שלא אוכל כבר זו', **שֶׁהִיא שְׁבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר** בהמשך הפסוק **'וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ'**, וכיון שהזכיר הכתוב בתחילה ימין, אם כן 'זרוע עוזו' הוא שמאל:

משנה

המשנה מלמדת שהמקבל אפילו אחד מאיסורי נזיר, חלים עליו כל דיני נזירות.

האומר **'הֲרֵינִי נָזִיר מִן הַחַרְצַנִּים'** – מגרעיני הענבים, **וּמִן הַזָּגִים** – או מקליפות הענבים, **וּמִן הַתַּגְלַחַת** – שלא יגלח שערותיו, **וּמִן הַטּוּמְאָה** – שלא יטמא למת, כיון שנדר נזירות בכל אחד מאלו **הֲרֵי זֶה נָזִיר**, כאילו אמר 'הריני נזיר' סתם, **וְכָל דִּקְדּוּקֵי נְזִירוּת עָלָיו** – וכל דיני הנזירות חלים עליו:

גמרא

הגמרא מבארת שנחלקו תנאים בדין המשנה: **מַתְנִיתִין** – דין המשנה שהמקבל עליו אחד מאיסורי הנזירות, חלים עליו כל איסורי נזיר, הוא **דְּלֹא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֵינוֹ חַיָּיב** בנזירות **עַד שֶׁיְּדוֹר מִכּוּלָּם** – עד שיקבל עליו בלשון הכוללת את כל האיסורים. **וְרַבָּנָן אָמְרֵי, אֲפִילּוּ לֹא נָזַר אֶלָּא בְּחַד מִנְּהוֹן** – אפילו אם לא קיבל נזירות אלא מאחד מהאיסורים, **חַיָּי נָזִיר** לגבי כל דיני הנזירות. נמצא שהמשנה כרבנן ולא כרבי שמעון.

הגמרא מבארת את המחלוקת: **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** שאינו נאסר בהכל עד שידור מכולם. **אָמַר קְרָא** (במדבר ו ד) **'מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג לֹא יֹאכֵל'**, ומלשון 'מכל' למד רבי שמעון שנעשה נזיר רק אם כלל בקבלתו את כל איסורי הנזיר. שואלת הגמרא: **וְרַבָּנָן מַאי טַעְמָא** שנעשה נזיר בכל אף אם פירט בקבלתו רק חלק מאיסורי הנזירות. משיבה הגמרא: **אָמַר קְרָא** (שם ו ג) **'מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַזִּיר'**, ובמה שפירט הכתוב איסור ביין ושכר, נוסף על מה שנכלל איסורם ב'מכל אשר יעשה מגפן היין' בא ללמדנו שאפילו אם פירש בדבריו שמקבל נזירות רק לענין אחד מהאיסורים, חלה עליו נזירות גמורה.

מקשה הגמרא: **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן נַמִּי הָכְתִיב 'מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַזִּיר'**, ומדוע כפלה התורה את איסורם. מתרצת הגמרא: **הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְאֶסּוֹר יֵין מִצְוָה כְּיַיִן הָרִשּׁוּת** – יתור הכתוב מלמד שהמקבל עליו נזירות, נאסר אפילו ביין של מצוה.

ומבארת הגמרא: יין של מצוה **מַאי הִיא** – מה הוא, אם תאמר שהכוונה ליין של **קִדּוּשָׁתָא וְאַבְדַּלְתָּא** – קידוש והבדלה, והוצרך הפסוק ללמדנו שנאסר על הנזיר לשתותו,

---

אגרות קודש

ב"ה, ה' אלול, תש"כ
ברוקלין.

שלום וברכה!

... ולשאלתו בענין תספורת וכו', - הנה כיון שלא שמעתי בזה הוראה מפורשת, יש צדדים לכאן ולכאן, ולכן יברר מנהג אנ"ש בזה, אצל רבני אנ"ש היודעים הנהגה בפועל מחסידים הזקנים, והרי מעשה רב...

(הרי) [וְכִי] מוּשְׁבָּע וְעוֹמֵד עָלָיו מֵהַר סִינַי – וכי חובת הקידוש וההבדלה על היין היא מן התורה, עד שהוצרך לימוד מיוחד לאוסרם על הנזיר, הלא חיובם רק מדרבנן ופשוט שאין איסור יין לנזיר נדחה מפניהם.

אֶלָּא מבארת הגמרא, כִּי הָא [–כמו] דְּאָמַר רָבָא, האומר 'שְׁבוּעָה שֶׁאֶשְׁתֶּה יין', ומחמת שבועתו מְצַוֶּה לשתותו [ונקרא 'יין מצוה'], וְחָזַר וְאָמַר 'הֲרֵינִי נָזִיר', ונאסר ביין משום נזירותו, הדין הוא שאָתְיָא נְזִירוּת וְחָיְלָא עַל שְׁבוּעָה – חלה נזירות על השבועה, ונאסר אף ביין שנשבע לשתותו. ואת דין זה לומד רבי שמעון מיתור הכתוב 'מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַזִּיר'.

מקשה הגמרא: וְרַבָּנַן נַמִּי הָא מִיבְּעֵי לֵיהּ לְאֶסּוֹר יַיִן מִצְוָה כְּיַיִן רְשׁוּת – והרי גם לחכמים צריך פסוק זה ללמד שהנזיר נאסר אפילו ביין של מצוה, ומהיכן למדו שנעשה נזיר אף בקבלת אחד מאיסורי הנזירות. מתרצת הגמרא: אִם כֵּן שהפסוק בא לאסור יין מצוה, לֵימָא קְרָא רק 'מִיַּיִן יזיר', מַאי 'וְשֵׁכָר' – לשם מה הוסיפה התורה 'ושכר', אלא שָׁמְעַתְּ מִינָּהּ תְּרֵתֵי – יש ללמוד את שני הדברים, מ"יין" לומדים שהנזיר נאסר אפילו ביין של מצוה, ומ"שכר" לומדים שבקבלת נזירות מאיסור אחד חלה נזירות גמורה.

מבארת הגמרא: וְלִרְבִּי שִׁמְעוֹן שסובר שאינו נעשה נזיר להכל על ידי קבלת אחד מאיסורי הנזירות, הַיְינוּ טַעְמָא דִּכְתַב 'שֵׁכָר' – הטעם שהוסיפה התורה 'שכר' כדי לְאַלּוּפֵי 'שֵׁכָר' 'שֵׁכָר' לְמִקְדָּשׁ – ללמד גזירה שוה לענין איסור עבודה במקדש לשתויי יין, דִּכְתִיב ביציווי התורה לאהרן ובניו שלא יעבדו במקדש בהיותם שתויי יין (ויקרא י ט), 'יַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ אַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ', ודורשים מגזירה שוה 'שכר' 'שכר', מַה לְּגַבֵּי נָזִיר יַיִן הוּא דְּלִיתְּסַר – כשם שהנזיר נאסר רק ביין אֲבָל בְּשֵׂאָר מַשְׁקִין המשכרים לא, אַף לְגַבֵּי איסור עבודה בְּמִקְדָּשׁ, נַמִּי – גם רק יַיִן הוּא דְּלִיתְּסַר – יאסר לכהנים, אֲבָל אם שתה שֵׂאָר מַשְׁקִין הַמִּשְׁתַּכְּרִין, לא נאסר מחמתם בעבודה. וְלְאַפּוּקֵי מִדְּרִבִּי יְהוּדָה – להוציא מדעת רבי יהודה, דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אָכַל דְּבֵילָה קְעָלִית – תאנה ממקום הנקרא קעילה, וְשָׁתָה [–או שתה] דְּבַשׁ וְחָלָב [–או חלב], המשכרים כיין, וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ ועבד, חַיָּיב מלקות משום 'יין ושכר אל תשת'. הרי שרבי יהודה מדמה שאר דברים המשכרים ליין. ורבי שמעון חולק עליו ודורש מגזירה שוה 'שכר' 'שכר' מנזיר שדווקא יין אסור.

אופן נוסף ליישב את יתור תיבת 'שכר' לרבי שמעון: אִיבָּעֵית אֵימָא, לפי שרַבִּי שִׁמְעוֹן לֵית לֵיהּ אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר – אינו סובר שדבר שכבר אסור מן התורה יכול לחול עליו איסור נוסף, דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, הָאוֹכֵל נְבֵילָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים פָּטוּר על איסור אכילה ביום הכיפורים, לפי שאין איסור יום הכיפורים חל על הנבילה, וחייב מלקות רק משום איסור נבילה. והיה אפשר לומר, שכמו כן גם הנשבע שלא לשתות יין ואחר כך קיבל עליו נזירות, ועבר ושתה, לא ילקה מחמת נזירותו, לפיכך נאמרה תיבת 'שכר' ללמד שאיסור נזירות חל על איסור השבועה ולוקה משום שני האיסורים.

הגמרא חוזרת לבאר את דעת חכמים: וּלְרַבָּנַן נַמִּי שסוברים שבקבלת נזירות מדבר אחד נעשה נזיר לכל דיניו, הָכְתִיב 'מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן', ומלשון 'מכל' יש לדרוש שהנזירות חלה רק אם קיבל עליו את כל איסוריה, ומה ידרשו חכמים מתיבה זו. מתרצת הגמרא: אָמְרֵי לְךָ רַבָּנַן, הָתָם לִימֵּד עַל אִיסּוּרֵי נָזִיר שֶׁמִּצְטָרְפִים זֶה עִם זֶה – הפסוק שם מלמד שאיסורי הנזיר מצטרפים לשיעור כזית, ונזיר שאכל חצי זית מהזגים וחצי זית מהחרצנים, חייב מלקות. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן שלמד מפסוק זה שהנזירות חלה רק בקבלת כל איסוריה, לֵית לֵיהּ צֵירוּף – אינו צריך לימוד על איסורי נזיר שמצטרפים, לפי שלדבריו בכל האיסורים [ואיסורי נזיר בכללם] לוקים על אכילת כל שהוא, דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כָּל שֶׁהוּ לְמַכּוֹת – האוכל מדברים האסורים אפילו כל שהוא חייב מלקות, וּלְא אָמְרוּ שצריך שיעור כְּזַיִת, אֶלָּא לְעִנְיַן קָרְבָּן – שהאוכל בשוגג אינו מתחייב קרבן עד שיאכל כזית, אבל לענין מלקות במזיד אין שיעור. ואם כן לגבי נזיר לא שייך צירוף כיון שאינו חייב קרבן על איסור אכילה ושתיה, אלא קרבנו בא על השלמת נזירותו, והפסוק 'מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה' מיותר ובא ללמד שאינו נזיר עד שידור מכולם:

משנה

האומר 'הֲרֵינִי כְּשַׁמְשׁוֹן כְּבֶן מָנוֹחַ כְּבַעַל דְּלִילָה', שהזכיר את כל שלושת הדברים בקבלת הנזירות, או שלא הזכיר את שמו של שמשון ואמר רק 'הריני כְּמִי שֶׁעֲקַר דַּלְתוֹת עַזָּה', או הריני 'כְּמִי שֶׁנִּקְרוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו', חֲרֵי זֶה נָזִיר שִׁמְשׁוֹן – צריך הוא לנהוג בנזירות כשמשון. ודיני נזירות זו יתבארו במשנה הבאה:

גמרא

הגמרא מבארת מדוע אינו נעשה נזיר בהזכרת שמו של שמשון בלבד. מקשה הגמרא: לָמָּה לִי לְמִיתְּנָא כָּל חָלֵין – לשם מה הצריך התנא שיאמר הנזיר את כל לשונות אלו, 'כשמשון כבן מנוח כבעל דלילה', וכי באחד מהם לא מועילה קבלתו. מתרצת הגמרא: צְרִיכִי, משום דְּאִי אָמַר הנזיר רק 'הֲרֵינִי כְּשִׁמְשׁוֹן', הָוָה אָמֵינָא שִׁמְשׁוֹן אַחֲרִינָא – היינו אומרים שכוונתו להיות כשמשון אחר שישנו בעולם, ולא נתכוין לקבל נזירות כשמשון הנזיר, לכן קָא מַשְׁמַע לָן התנא שצריך לומר גם כְּבֶן מָנוֹחַ, וְאִי תָּנָא כְּבֶן מָנוֹחַ – אפילו אם אמר 'הריני כשמשון כבן מנוח', אין הוכחה שכוונתו לנזירות, אלא הָוָה אָמֵינָא אִיבָּא דְּמִיתְּקְרֵי הָכִי – היינו אומרים שיש אדם הקרוי שמשון בן מנוח, וכוונתו להיות כמוהו, לכן קָא מַשְׁמַע לָן התנא, שצריך לומר גם כְּבַעַל דְּלִילָה, וְכִמִי [–או כמי] שֶׁנִּקְרוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו, או כמי שעקר דלתות עזה, שצירוף אחד מסימניו המובהקים של משמשון הנזיר מוכיח על כוונתו לקבל עליו נזירות כשמשון:

משנה

המשנה מבארת את ההבדל שבין נזיר עולם לבין נזיר שמשון: מַה בֵּין מי שקיבל עליו להיות נָזִיר עוֹלָם, לְבֵין נָזִיר שִׁמְשׁוֹן, הרי בשניהם חלה עליו נזירות לכל ימי חייו. אלא שנָזִיר עוֹלָם אם הִכְבִּיד שֶׁעָרוֹ, מֵיקַל בְּתַעַר – יכול להקל מכובד שערו על ידי שיגלח מקצתו בתער, אבל אינו רשאי לגלח לגמרי, וביום שמיקל שערו מֵבִיא שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת, וְאִם נִטְמָא למת, מֵבִיא אחר שנטהר קָרְבַּן טוּמְאָה. אבל נָזִיר שִׁמְשׁוֹן, אף אם הִכְבִּיד שֶׁעָרוֹ אֵינוֹ מֵיקַל, וְאִם נִטְמָא אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה לפי שמותר לו להיטמא למתים:

גמרא

מקשה הגמרא: נָזִיר עוֹלָם מַאן דְּכַר שְׁמֵיהּ – מי הזכירו עד כאן, שעליו דנה המשנה מה בינו לנזיר שמשון. מתרצת הגמרא: חַפּוּרֵי מִיחַפַּרְא – התנא חיסר בדבריו, וְהָכִי קָתָנֵי – וכך צריך לשנות, הָאוֹמֵר הֲרֵינִי נָזִיר עוֹלָם, חֲרֵי זֶה נָזִיר [עוֹלָם]. ולאחר שלמדנו שמועילה קבלה בלשון זו, מבארת המשנה מַה בֵּין נָזִיר עוֹלָם לְנָזִיר שִׁמְשׁוֹן, שנָזִיר עוֹלָם הִכְבִּיד שֶׁעָרוֹ מֵיקַל בְּתַעַר, וּמֵבִיא שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת, וְאִם נִטְמָא מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה, ואילו נָזִיר שִׁמְשׁוֹן הִכְבִּיד שֶׁעָרוֹ אֵינוֹ מֵיקַל בְּתַעַר,

---

אגרות קודש

[כ"ג תמוז, תש"כ]

... ועיין פס"ד כ"ק אדמו"ר הצ"צ (שו"ת אה"ע סקמ"ג, ועד"ז בפס"ד שלו ליו"ד סקט"ז) שבנדו"ד אין מקום לחשש כלל וכלל ששם החתן וחמיו שוין.

והרי מושבע ועומד עליו מהר סיני הוא — דכתיב "זכור את יום השבת לקדשו" — זוברהו על היין. אין לי אלא בבניסתו, ביציאתו מנין — תלמוד לומר כו' (פסחים קו). וקיימא לן דנשבע לבטל את המצוה פטור, דלא אתיא שבועה ומבטלה מצוה. ואם תאמר: הא תנן (נדרים טז,א, שבועות כה,א): חומר בנדרים מבשבועות, שכן הנדר חל על דבר מצוה כדבר הרשות, ד"איש כי ידור נדר לה'" כתיב, אפילו במידי דלה' נמי! לא קשיא, דהא לא הוי אלא כגון דאמר "ישיבת סוכה עלי", דאוסר אותה עליו ואין מאכילין את האדם דבר האסור לו. אבל אם אמר "קונם שלא אשב בסוכה" — אין בדבריו כלום. והכי מסקינן לה בנדרים בפרק "ואלו מותרין" (טז,ב). **אלא כי הא דאמר רבא שבועה שאשתה וחזר ואמר הריני נזיר אתיא נזירות חיילא על שבועה** — והיינו דקאמר לאסור יין מצוה, דנשבע לשתות, כיין הרשות. וכי תימא: מאי שנא נשבע מפי עצמו מנשבע מהר סיני? הכי אמרינן ליה בהדיא במסכת שבועות (כט,א): "שבועה שאוכל כבר זו" וחזר ואמר "שבועה שלא אוכלנה" — על הראשונה חייב משום שבועת בטוי, ועל השניה חייב משום שבועת שוא. והתם מפרש טעמא. ומיהו, איכא לן למשמע מינה, דקאמר חייב על השניה אף על גב דהוי נשבע לבטל את המצוה, דנזירות נמי חיילא אהאי דנשבע לשתות יין. **מאי ושכר שמע מינה תרתי** — לאסור יין מצוה כיין הרשות, וכי לא נדר נמי אלא מחד מיניהו — דהוי נזיר מכולהו. **אף נבי** — כהן הבא למקדש, כי שתה יין הוא דליתסר. אבל כי שתה שאר מילי דמשכרין — לא, ולאפוקי מדרבי יהודה כו'. **קעילית** — שם מקום. **איבעית אימא** — היינו טעמא דרבי שמעון דאמר: אינו חייב בנזירות עד שיזיר מכולן בסתם, דאמר "הריני נזיר". דרבי שמעון לטעמיה, דלית ליה איסור חל על איסור. והכי נמי כי אסר עצמו מן החרצנים ומן הזגין וחיילא עליה נזירות — לא אתי אידך פלגא דתגלחת וטומאה וחיילא עליוה. אי נמי, כי הזיר עצמו מן היין — לא אתי איסור תגלחת וטומאה וחיילא אאיסור יין לשווייה נדר גמור. **ומנא תימרא דרבי שמעון לית ליה איסור חל על איסור דתניא רבי שמעון אומר האוכל נבילה ביום הכפורים וכו'** — דלא אתי איסור יום הכפורים וחייל אאיסור נבילה. דלא אמרינן: מיגו דאתא יום הכפורים ואיתוסף איסורא לגבי שאר מילי, איתוסף נמי לגבי נבילה. ורבי שמעון לטעמיה, דאמר במסכת כריתות (כג,א): דאפילו איסור חמור לא אתי וחייל על איסור קל. והכי פרישנא לה במסכת [יבמות] (לג,ב) ובמסכת שבועות (כד,א). **לימד על כל איסורי נזיר שמצטרפין זה עם זה** — לכזית. שאם לא אכל בין חרצן וזג אלא כזית בלבד — חייב מלקות. **ורבי שמעון** — דלא דריש ביה האי טעמא, אלא עד שיזיר כו' — אזיל לטעמיה, דלא מצריך ליה האי קרא משום צירוף, דלרבי שמעון לית ליה צירוף. דקסבר רבי שמעון: אפילו לא אכל אלא כל שהוא — חייב, דעובר בלאו האמור בו "מחרצנים ועד זג לא יאכל". דתניא, רבי שמעון אומר: כל שהוא למלקות, לא אמרו שיעור אכילה לכזית אלא לענין קרבן. ולענין שאר איסורין שחייבין על שגגתו חטאת, כגון חלב ודם וחמץ בפסח. אבל גבי נזיר, כי עבר על נזירותו ואכל זג או חרצן — דמילקא הוא דלקי, ולא הוי חייב קרבן — בכל שהוא מחייב, ולא בעינן ביה צירוף. הלכך, הואיל ולא מיצטריך משום צירוף — מייתר ליה קרא לההוא טעמא דאינו חייב עד שיזיר מכולן. **משנה הריני כשמשון** — או בן מנוח או כבעל דלילה — או שלא אמר "כבעל דלילה" אלא אמר "כשמשון או כבן מנוח כמי שעקר דלתות עזה", או שלא אמר "דלתות עזה" אלא אמר "כשמשון כבן מנוח כמי שנקרו פלשתים את עיניו". **הרי זה נזיר שמשון** — צריך לנהוג בעצמו בנזירות שמשון. ולקמן מפרש היכי הוי. **גמרא דאי אמר כשמשון ותו לא** — הוה אמינא: שמשון אחרינא קאמר, להכי אמר "כבן מנוח". ואי הוה אמר נמי "כשמשון כבן מנוח" בלבד, הוה אמינא: איכא איניש אחרינא דאתקרי נמי הכי, או בן מנוח או שמשון בן מנוח. להכי קאמר בהדייהו "כבעל דלילה" או "כמי שנקרו פלשתים את עיניו" או "כמי שעקר דלתות עזה", דמיגליא מילתא דלא הוה אחרינא. **הריני נזיר עולם הרי זה נזיר** — כל ימי חייו. דכי אמר "הריני נזיר עולם" משמע דנזירות קבל עליו עד עולם. לפיכך כיון שהגיע לשלשים יום שיש לו כובד שיער — מיקל בתער, ומגלח כל שלושים ושלושים. **ומביא** — לכל תגלחת ותגלחת שלש בהמות: חטאת ועולה ושלמים, כמו שנאמר בענין. **ואם נטמא מביא קרבן טומאה** — כבש בן שנתו לאשם ושתי תורים או שני בני יונה. אבל המקבל עליו נזירות שמשון — הרי זה נזיר עולם, ולעולם אינו מיקל בתער. **ואם נטמא אינו מביא קרבן טומאה** — שכן מצינו בשמשון שנטמא למתים, כדמפרש לקמן.

מני

הָרֵי מוּשְׁבָּע וְעוֹמֵד עָלָיו מֵהַר סִינַי הוּא — דְּכְתִיב "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" — זוּבְרֵהוּ עַל הַיַּיִן. אֵין לִי אֶלָּא בִּכְנִיסָתוֹ, בִּיצִיאָתוֹ מִנַּיִן — תַּלְמוּד לוֹמַר כּוּ' (פסחים קו). וְקַיְּמָא לַן דְּנִשְׁבַּע לְבַטֵּל אֶת הַמִּצְוָה פָּטוּר, דְּלָא אֲתִיָא שְׁבוּעָה וּמְבַטְּלָה מִצְוָה. וְאִם תֹּאמַר: הָא תַּנְיָא (נדרים טז,א, שבועות כה,א): חוּמָר בִּנְדָרִים מִבִּשְׁבוּעוֹת, שֶׁכֵּן הַנֵּדֶר חָל עַל דָּבָר מִצְוָה כְּדָבָר הָרְשׁוּת, דְּ"אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר לַה'" כְּתִיב, אֲפִילּוּ בְּמִידֵּי דְּלַה' נָמִי! לָא קַשְׁיָא, דְּהָא לָא הֲוִי אֶלָּא כְּגוֹן דְּאָמַר "יְשִׁיבַת סוּכָּה עָלַי", דְּאוֹסֵר אוֹתָהּ עָלָיו וְאֵין מַאֲכִילִין אֶת הָאָדָם דָּבָר הָאָסוּר לוֹ. אֲבָל אִם אָמַר "קוֹנָם שֶׁלֹּא אֵשֵׁב בַּסּוּכָּה" — אֵין בְּדִבְרָיו כְּלוּם. וְהָכִי מִסְקִינַן לַהּ בִּנְדָרִים בְּפֶרֶק "וְאֵלּוּ מוּתָּרִין" (טז,ב). **אֶלָּא כִּי הָא דְּאָמַר רַבָּא שְׁבוּעָה שֶׁאֶשְׁתֶּה וְחָזַר וְאָמַר הֲרֵינִי נָזִיר אֲתָיָא נְזִירוּת חֵיְילָא עַל שְׁבוּעָה.** וְרַבָּנַן נַמִּי, הָא מִיבְּעֵי לֵיהּ לְאֶסּוֹר יַיִן מִצְוָה כְּיֵין רְשׁוּת! - אִם כֵּן לֵימָא קְרָא "מִיַּיִן", מַאי "וְשֵׁכָר" - שְׁמַעְתָּ מִינַּהּ תְּרָתֵי. - וְרַבִּי שִׁמְעוֹן: הֵיינוּ טַעְמָא דִּכְתַב "שֵׁכָר" - לְאַלּוּפֵי "שֵׁכָר" "שֵׁכָר" לְמִקְדָּשׁ. דִּכְתִיב "יַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ אַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ"; מַה גַּבֵּי נָזִיר יַיִן הוּא דְּלִיתְסַר, אֲבָל שְׁאָר מַשְׁקִין - לָא. אַף גַּבֵּי מִקְדָּשׁ נַמִּי, יַיִן הוּא דְּלִיתְסַר, אֲבָל שְׁאָר מַשְׁקִין הַמַּשְׁתַּכְּרִין - לָא. וּלְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי יְהוּדָה. דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אָכַל דְּבֵילָה קְעִילִית, וְשָׁתָה דְּבַשׁ וְחָלָב, וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ - חַיָּיב. אִיבְּעֵית אֵימָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן לֵית לֵיהּ אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר. דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הָאוֹכֵל נְבֵילָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים - פָּטוּר. וּלְרַבָּנַן נַמִּי, הָכְתִיב "מִכֹּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן"! - אָמְרִי לָךְ רַבָּנַן: הָתָם לִימֵּד עַל אִיסּוּרֵי נָזִיר שֶׁמִּצְטָרְפִים זֶה עִם זֶה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן לֵית לֵיהּ צֵירוּף. דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל שֶׁהוּ לְמַכּוֹת, לֹא אָמְרוּ כַּזַּיִת אֶלָּא לְעִנְיַן קְרָבָן. **מִשְׁנָה** "הֲרֵינִי כְּשִׁמְשׁוֹן" "כְּבֶן מָנוֹחַ", "כְּבַעַל דְּלִילָה" "כְּמִי שֶׁעָקַר דַּלְתוֹת עַזָּה" "כְּמִי שֶׁנִּקְּרוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו" - הֲרֵי זֶה נָזִיר שִׁמְשׁוֹן. **גְּמָרָא** לָמָּה לִי לְמֵיתְנָא כָּל הָלֵין? - צְרִיכִי; דְּאִי אָמַר "הֲרֵינִי כְּשִׁמְשׁוֹן" - הֲוָה אָמְרִינָא שִׁמְשׁוֹן אַחֲרִינָא, קָא מַשְׁמַע לָן "כְּבֶן מָנוֹחַ". וְאִי תְּנָא "כְּבֶן מָנוֹחַ" - הֲוָה אָמְרִינָא: אִיכָּא דְּמִיתְקְרֵי הָכִי, קָא מַשְׁמַע לָן "כְּבַעַל דְּלִילָה" וּ"כְּמִי שֶׁנִּקְּרוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו". **מִשְׁנָה** מַה בֵּין נָזִיר עוֹלָם לִנְזִיר שִׁמְשׁוֹן? נָזִיר עוֹלָם - הִכְבִּיד שְׂעָרוֹ מִיקֵּל בְּתַעַר, וּמֵבִיא שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת, וְאִם נִטְמָא - מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה. נָזִיר שִׁמְשׁוֹן - הִכְבִּיד שְׂעָרוֹ אֵינוֹ מִיקֵּל, וְאִם נִטְמָא - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה. **גְּמָרָא** נָזִיר עוֹלָם מַאן דְּכַר שְׁמֵיהּ? חַסּוּרֵי מִיחַסְּרָא, וְהָכִי קָתָנֵי: הָאוֹמֵר "הֲרֵינִי נָזִיר עוֹלָם" - הֲרֵי זֶה נָזִיר. מַה בֵּין נָזִיר עוֹלָם לִנְזִיר שִׁמְשׁוֹן? נָזִיר עוֹלָם - הִכְבִּיד שְׂעָרוֹ מִיקֵּל בְּתַעַר, וּמֵבִיא שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת, וְאִם נִטְמָא - מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה. נָזִיר שִׁמְשׁוֹן - הִכְבִּיד שְׂעָרוֹ אֵינוֹ מִיקֵּל בְּתַעַר, וְאֵינוֹ

[שייך לדף ג,ב] **עַד** שיזיר מכולן — או יאמר סתמא, דמשמע כל מילי דנזירות קיבל עליה. ואם בא לפרש חרצן וזג — צריך לפרש כולם, גם תגלחת וטומאה.

מִכֹּל אשר יעשה מגפן היין — אלמא דמכולהו צריך להזיר. ואם תאמר: ואכתי תגלחת וטומאה לא שמעינן! ויש לומר: כיון דגלי לן ביין — הוא הדין שצריך לקבל גם תגלחת וטומאה. ונפקא לן מלישנא דקרא "מכל". **מיין** ושכר יזיר — משמע שאפילו בחד הוי נזיר, דהא כבר כתיב "מכל אשר יעשה מגפן", למה לי למיכתב "מיין ושכר"? אלא לאשמועינן דאפילו לא נדר כי אם בחד מהני — דחייל נזירות עליו, ואפילו כשבא לפרש, דהכא חרצן וזג לא כתיבי.

לאסור יין מצוה כיין הרשות — כלומר, מקרא יתירא ד"מיין ושכר יזיר". **מאי** היא קידושא ואבדלתא מושבע ועומד מהר סיני הוא — דקדוש היום דאורייתא, ואיך תחול עליו נזירות? וקשה: דאדרבה, להכי איצטריך קרא מיותר, לומר דחייל עליה נזירות! ועוד קשה: מאי משני בתר הכי: כגון שנשבע לשתות, וחזר ונדר בנזיר, דאתיא נזירות וחייל אשבועה? מכל מקום תקשי לו, הרי מושבע ועומד מהר סיני, כלומר דאין מושבע ועומד גדול מזה שנשבע לשתות? ועוד קשה: דקדוש היום לאו דאורייתא הוא. דנהי נמי דכתיב "זכור" ודרשינן: זוברהו על היין — אסמכתא הוא! לכן נראה לרבינו תם דגרסינן בתמיה: וכי מושבע ועומד מהר סיני? כלומר, למה לי קרא מיותר לאסור יין מצוה, וכי מושבע וכו'? דנהי דקידושי היום דאורייתא — על היין לאו דאורייתא, דזוברהו על היין אסמכתא. והשתא משני: כגון שנשבע לשתות, וקא משמע לן קרא יתירא דחייל עליה, אף על גב שנשבע לשתות.

לאלופי למקדש — מדהכא. ואינו חייב למקדש אלא איין ושכר, ולאפוקי מרבי יהודה כו'.

רבי שמעון לית ליה איסור חל על איסור — פירוש בעלמא כדתניא כו'. ואי לאו קרא הכא הוה אמינא: דהיכא דנשבע שלא לשתות, ושוב הזיר בנזיר ושתה ביין — לא חייב אנזירות. קא משמע לן קרא יתירא ד"מיין ושכר", דאם נשבע שלא לשתות כוס זה, ונדר בנזיר ועבר ושתה הכוס — דלקי תרתי, משום שבועתא ומשום נזירות. ולא תימא כדקאמר רבא לעיל "שבועה שאשתה", אלא תוכל לתרץ אפילו "שבועה שלא אשתה", כדפירשתי. **ורבי** שמעון לית ליה צירוף — כלומר, אין צריך יתור לצירוף, דאפילו בשאר איסורים כחלב ודם מחייב בכל שהו, ולא אמרו כזית אלא לקרבן. והכא לא שייך צירוף לקרבן, שקרבן נזיר אינו בא על ששתה יין, אלא מלקות, והקרבן בא על השלמת נדרו.

מה בין נזיר שמשון לנזיר עולם — ואם תאמר: שאלה איכא בינייהו, דנזיר שמשון ליתא בשאלה, ונזיר עולם איתא בשאלה, כדאיתא בפרק בתרא דמכות (כב,א) גבי חורש תלם אחד! ויש לומר: מילתא דליתא בנזירות לא קתני, ואם ישאל על נזירות — אז לא הוי נזיר. והכי קאמר: מה בין נזיר שמשון כו' לששניהן נזירין. **כשמשון** כבן מנוח בבעל דלילה — אבל "כשמשון" לחודיה, או "כבן מנוח" לחודיה — לא סגי, עד שיאמר שלשתן, כדמוכח בגמרא. מכאן ואילך גריס רבינו תם: וכמי שעקר דלתות עזה, וכמי שנקרו פלשתים את עיניו. דאו או קאמר, כלומר: או שיאמר "כמי שעקר", או "כמי שנקרו" כו'. דאי אמר "כבעל דלילה" לחוד, או "כמי שעקר דלתות עזה" לחוד, או "כמי שנקרו פלשתים את עיניו" לחוד — דהוי נזיר שמשון, דבהא ליכא למיטעי. **נזיר** עולם מיקל — ולא מגלח לגמרי, כאבשלום שלא גלח לגמרי, שהרי נתלה בשערו. **ומביא** שלש בהמות — בשעה שמיקל, הלכה למשה מסיני, ואסמכתא מאבשלום דאמר "אשלם נדרי". חטאת עולה ושלמים כנזיר טהור, קרבן טומאה — שתי תורים ואשם.

קרבן

קרבן הוא דלא מייתי — פירוש: נזיר שמשון. אבל נזירות חייל עליה, כלומר: לענין שאסור לטמאות למתים לכתחילה.

שלא מצינו בשמשון שיצא נזירות מפיו — כלומר, לא נזר בנזיר, אלא מבטן אמו היה נדור בנזיר ממילא. ואנן בענין שידור בדבר הנדור, כמו "הריני כזה" שנדר בנזיר, כדדרשינן (נדרים יד,א) "כי ידור נדר" — עד שידור בדבר הנדור. **הרי** עלי כבכור — פירוש: כבר זה כבכור. **לא** דכולי עלמא — כלומר, כולי עלמא אי אמר "בעולה וכשלמים" — הוי דבר הנדור, אבל בכור קדוש מרחם אמו. רבי יהודה סבר לה כרבי יעקב, דאמר לא בענין דבר הנדור, ואם אמר "הריני כשמשון" — הוי נזיר, אף על גב דנזיר שמשון לאו נדור הוה, אלא קדוש מבטן אמו כבכור. **לא** דכולי עלמא בענין דבר הנדור בעלמא לגבי נזירות ושאני הכא דכתיב לה' — "כי ידור נדר לה'" — לרבות את הבכור, כלומר שהוא לה' ממילא, אפילו [הכי] הוי נדור. **לרבות** את החטאת ואשם דסלקא דעתך אמינא: עולה ושלמים הבאים נדבה — הוי דבר הנדור, אבל בחטאת ואשם הבאים בחובה — לא מיקרי דבר הנדור, קא משמע לן "לה'" דמרבי כל מילי דהוי לה'. **שמצוה** לקדש — פירוש: בכור תקדיש ולומר "תוקדש בבכורה" אף על פי דקדיש מרחם. **מי** לא קדוש — הלכך לאו דבר הנדור הוא, כיון דאינו אלא מצוה בעלמא. **גבי** נזיר נמי הכתיב לה' — וכי היכי דמרבי רבי יעקב בכור מ"לה'" — הכי נמי נרבה נזיר שמשון מ"לה'" דכתיב בנזיר. **לא** אכלתי אשם נזירות — אבל שאר אשמות היה אוכל. אבל אשם נזיר היה קשה בעיניו לאוכלו, לפי שאינו בא אלא בנזיר שנטמא, וכיון שנטמא — היה דואג פן מתחרט על נדרו, שהימים הראשונים נופלין, ומביא חולין בעזרה.

עליך הכתוב אומר להזיר לה' — כלומר, שתחילת נדרו לגמרי לשם שמים, ולא היה דואג שיתחרט אף על פי שנטמא. אבל שאר נודרים — סתמא נודרים בעת צרה, או על עבירה שבידן כדי להצטער ולכפר על עונם, וכשמתרבים הימים עליהם ממה שגמרו בדעתן — קרוב להיות תוהא על הראשונות.

שמשון לאו נדור הוה — פירוש: לא נדור נזיר הוה. והא כתיב "כי נזיר אלהים יהיה" כו'. וקא סלקא דעתך שהמלאך היה אומר לאביו שיזירנו לכשיולד, כדאמרינן לקמן (כח,ב): האיש מדיר בנו בנזיר. **התם** מלאך הוא דקאמר ליה — בנבואה, ולא יצא נזירות לא מפי אביו ולא מפי שמשון.

גרויי גרי — לשון חצים, כלומר: מרחוק זורק בהם והרגם.

דילמא גוססין שווינהו — לאו דוקא גוססים, כי נזיר אסור ליגע לגוסס, אלא כלומר: קרוב לגוסס. **אלא** גמרא — פירוש: דגמרינן דקטלינהו ממש והדר שלחוני. ואפילו למאן דאמר (יבמות סא,א) קברי גוים אינן מטמאין באהל — במגע מיהא מטמאין. **ונזיר** עולם היכא כתיב — כלומר, שמותר להקל. ומייתי מאבשלום שהיה מיקל, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה.

את נדרי אשר נדרתי — וסתם נדר משמע ליה נזירות. ועוד, אחר שלא היה מגלח אלא מימים לימים, משמע שהכביד עליו שערו, מכלל דנזירות נדר.

אין

מני אי רבי יהודה הא אמר דמותר לכתחילה — ליטמא, ומתניתין קתני "אם נטמא" — בדיעבד, אבל לכתחילה — לא. **תנא נמי גבי נזיר שמשון אם** — והוא הדין נמי לכתחילה מותר. **הרי עלי** — כבר זו כבכור. **רבי יעקב אוסר** — דלא בענין שיהא איסורו בדבר הנידר כגון (חטאת) ושלמים, (דהא כתיב "איש כי ידור נדר לה'" — לרבות דבר האסור, כגון בכור). **רבי יהודה סבר לה כרבי יעקב דאמר לא בענין דבר הנדור** — הכי נמי, כי אמר "הריני נזיר שמשון" — הוי נזיר, ואף על גב דשמשון לא יצא נזירות מפיו. **ורבי שמעון** — דאומר לא הוי נזיר — סבר לה כרבי יוסי דאמר מותר, משום דלא התפיס אלא בבכור, דלא הוי דבר הנדור, שהרי קדושתו מרחם. **ושאני גבי בכור** — דהיינו טעמא דרבי יעקב — משום דכתיב "לה'", "איש כי ידור נדר לה'" — לרבות את הבכור. **לרבות חטאת ואשם** — דכי אמר "כבר זה עלי כחטאת וכאשם" — אסור. **מרבה אני חטאת ואשם שכן מתפיסן בנדר** — שאינו מביא חטאת ואשם עד שיהא מחויב להן ויאמר "זהו לחטאתי ולאשמי". **שאין מתפיסו את הבכור בנדר** — דנדור ועומד מרחם הוא. אבל גבי נזיר, דכולי עלמא בין לרבי יעקב בין לרבי יוסי — בענין דבר הנדור, וכי אמר "הריני נזיר שמשון" — לא אמר ולא כלום. **גבי נזיר נמי** — בין לרבי יעקב בין לרבי יוסי, אמאי בענין דבר הנדור? הא כתיב ביה "לה' להזיר"! **לא אכלתי [אשם] נזירות מעולם** — משום ההוא טעמא דאמרינן לעיל, דכשהן מטמאין ורבין עליהן ימי טומאה הן מתחרטין ומביאין חולין לעזרה. **ופחז** — ומהר עלי יצרי, והביאני לידי הרהור. לשאוב מים מן הגיע [צריך להיות: העין] גרסינן, שכן הוא לשון המשנה, ופירושו: מן המעיין. **עליך אמר הכתוב איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה'** — דמשמע שנודר לשם שמים. **ושמשון לאו נזיר הוא והא כתיב כי נזיר אלהים** — וקא סלקא דעתין דמנוח קאמר להא מילתא, דהוה ליה דבר הנדור, דאדם מדיר את בנו בנזיר. **מלאך הוא דקאמר** — "כי נזיר אלהים יהיה הנער מן הבטן", אבל מפי מנוח לא יצא. **דילמא גרדויי גרד להו** — מחתך חתך בהן, אבל הוא גופיה לא נגע בהו. **ויך ויקח כתיב** — דמשמע: ויך, והדר ויקח. **גוססין שוינהו** — ובהדי דהוו גוססין אשלחינהו, ולא איטמי בהו. **ונזיר עולם היכא כתיב** — שמיקל בתער ומביא שלש בהמות. **הכי גרסינן: דתניא רבי אומר אבשלום נזיר עולם היה שנאמר ויהי מקץ ארבעים שנה. ומגלח היה אבשלום לשנים עשר חדש** — דבכך הוה ליה כובד, ובביצר מהכי לא הוה ליה כובד, ד"כאיש גבורתו" (שופטים ח). אבל שאר נזירי עולם — מגלח אחת לשלשים יום, דהוי ליה בהכי כובד.

וליף

וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה. קָרְבַּן הוּא דְּלָא מַיְיתֵי, אֲבָל נְזִירוּת - חַיְּילָא עֲלֵיהּ. מַנִּי מַתְנִיתִין? לָא רַבִּי יְהוּדָה, וְלָא רַבִּי שִׁמְעוֹן. דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נְזִיר שִׁמְשׁוֹן מוּתָּר לִיטַּמֵּא לַמֵּתִים, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּשִׁמְשׁוֹן שֶׁנִּטְמָא. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הָאוֹמֵר "נְזִיר שִׁמְשׁוֹן" - לֹא אָמַר כְּלוּם, שֶׁלֹּא מָצִינוּ בְּשִׁמְשׁוֹן שֶׁיָּצְאַת נְזִירוּת מִפִּיו. מַנִּי? אִי רַבִּי יְהוּדָה - הָאָמַר אֲפִילּוּ לְכַתְּחִילָּה, וּמַתְנִיתִין קָתָנֵי "אִם נִטְמָא". אִי רַבִּי שִׁמְעוֹן - הָאָמַר לָא חַיְּילָא עֲלֵיהּ נְזִירוּת כְּלָל! - לְעוֹלָם רַבִּי יְהוּדָה הִיא, וְאַיְּידֵי דְּקָתָנֵי גַּבֵּי נְזִיר עוֹלָם "אִם נִטְמָא" - תְּנָא נַמִּי גַּבֵּי נְזִיר שִׁמְשׁוֹן "אִם נִטְמָא". לֵימָא בְּפְלוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי קָמִיפַּלְגִי, דִּתְנַן: "הֲרֵי עָלַי כְּבְכוֹר", רַבִּי יַעֲקֹב אוֹסֵר וְרַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר. מַאי לָאו, רַבִּי יְהוּדָה סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יַעֲקֹב, דְּאָמַר: לָא בְּעֵינַן דָּבָר הַנִּידָּר, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי, דְּאָמַר: בְּעֵינַן דָּבָר הַנִּידָּר? - לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא בְּעֵינַן דָּבָר הַנִּידָּר, וְשָׁאנֵי גַּבֵּי בְּכוֹר דִּכְתִיב בֵּיהּ "לַה'" לְרַבּוֹת אֶת הַבְּכוֹר. וְרַבִּי יוֹסֵי אָמַר לָךְ: הַהוּא "לַה'" מִיבְּעֵי לֵיהּ לְרַבּוֹת חַטָּאת וְאָשָׁם. - וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת חַטָּאת וְאָשָׁם וּלְהוֹצִיא אֶת הַבְּכוֹר? - מְרַבֶּה אֲנִי חַטָּאת וְאָשָׁם - שֶׁכֵּן מַתְפִּיסָן בְּנֶדֶר, וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת הַבְּכוֹר, שֶׁאֵין מַתְפִּיסוֹ בְּנֶדֶר. וְרַבִּי יַעֲקֹב אָמַר לָךְ: בְּכוֹר נַמִּי מַתְפִּיסוֹ בְּנֶדֶר הוּא. דְּתַנְיָא: שֶׁל בֵּית רַבִּינוּ אָמְרוּ: מְנַיִן לְנוֹלָד לוֹ בְּכוֹר בְּתוֹךְ עֶדְרוֹ שֶׁמְּצוָּה עָלָיו לְהַקְדִּישוֹ - שֶׁנֶּאֱמַר "הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ". וְרַבִּי יוֹסֵי אָמַר לָךְ: נְהִי דְּמִצְוָה לְהַקְדִּישׁוֹ, אִי לָא מַקְדִּישׁ לֵיהּ, מִי לָא קָדוֹשׁ? - גַּבֵּי נְזִיר נַמִּי, הָכְתִיב "לַה'"! - הַהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכַרְתַּנְיָא: אָמַר שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק: מִיָּמַי לֹא אָכַלְתִּי אָשָׁם נָזִיר טָמֵא, חוּץ מֵאָדָם אֶחָד שֶׁבָּא אֵלַי מִן הַדָּרוֹם, יְפֵה עֵינַיִם וְטוֹב רוֹאִי, וּקְווּצוֹתָיו סְדוּרוֹת לוֹ תַּלְתַּלִּים. אָמַרְתִּי לוֹ: בְּנִי, מָה רָאִיתָ לְשַׁחֵת שֵׂעָר נָאֶה זֶה? אָמַר לִי: רוֹעֶה הָייִתִי לַאֲבִי בְּעִירִי, וְהָלַכְתִּי לִשְׁאוֹב מַיִם מִן הַמַּעְיָן, וְנִסְתַּכַּלְתִּי בַּבְּוּאָה שֶׁלִּי, וּפָחַז יִצְרִי עָלַי וּבִיקֵּשׁ לְטוֹרְדֵנִי מִן הָעוֹלָם. אָמַרְתִּי לוֹ: רֵיקָה! מִפְּנֵי מָה אַתָּה מִתְגָּאֶה בְּעוֹלָם שֶׁאֵינוֹ שֶׁלְּךָ, שֶׁסּוֹפְךָ לִהְיוֹת רִמָּה וְתוֹלֵעָה? הָעֲבוֹדָה שֶׁאֲגַלְּחֶךָ לַשָּׁמַיִם! עָמַדְתִּי וּנְשַׁקְתִּיו עַל רֹאשׁוֹ; אָמַרְתִּי לוֹ: כְּמוֹתְךָ יִרְבּוּ נְזִירִים בְּיִשְׂרָאֵל, עָלֶיךָ הַכָּתוּב אוֹמֵר: "אִישׁ... כִּי יַפְלִא לִנְדֹּר נֶדֶר נָזִיר לְהַזִּיר לַה'". וְשִׁמְשׁוֹן לָאו נָזִיר הֲוָה? וְהָכְתִיב "כִּי נָזִיר אֱלֹהִים יִהְיֶה הַנַּעַר מִן הַבָּטֶן"! - הָתָם מַלְאָךְ הוּא דְּקָאֲמַר. וּמִגַּלַּן דְּאִיטַּמֵּי לַמֵּתִים? אִילֵימָא מִדִּכְתִיב "בִּלְחִי הַחֲמוֹר הִכִּיתִי אֶלֶף אִישׁ" - דִּילְמָא גְּרוּיֵי גְּרֵי בְּהוּ, וְלָא נָגַע בְּהוּ! אֶלָּא מֵהָכָא "וַיַּךְ מֵהֶם שְׁלֹשִׁים אִישׁ וַיִּקַּח אֶת חֲלִיצוֹתָם". - דִּילְמָא אַשְׁלַחִינְהוּ בְּרִישָׁא וַהֲדַר קְטָלִינַן? "וַיַּךְ... וַיִּקַּח" כְּתִיב. - דִּילְמָא גּוֹסְסִין שַׁוִּינַן! - אֶלָּא, גְּמָרָא גְּמִירִי לָהּ. וּנְזִיר עוֹלָם הֵיכָא כְּתִיב. דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: אַבְשָׁלוֹם נְזִיר עוֹלָם הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ אֵלְכָה נָּא וַאֲשַׁלֵּם אֶת נְדָרַי אֲשֶׁר נָדַרְתִּי לַה' בְּחֶבְרוֹן". וּמְגַלֵּחַ אֶחָד לִשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים לַיָּמִים".

וליף

וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה אם נטמא למת.

הגמרא דנה אם נזיר שמשון אסור להיטמא למתים: מלשון המשנה 'ואינו מביא קרבן טומאה' משמע שדווקא קָרְבָּן הוּא דְּלֹא מַיְיתִי – אינו מביא, אֲבָל נְזִירוּת חָיְילָא עֲלֵיהּ, ואסור לו להיטמא למתים. מַנִּי מַתְנִיתִין, לֹא כְּרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, נָזִיר שִׁמְשׁוֹן מוּתָּר לִיטַּמֵּא לְמֵתִים ואסור רק ביין ותגלחת, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּשִׁמְשׁוֹן שֶׁנִּטְמָא למתים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, הָאוֹמֵר 'הריני נָזִיר שִׁמְשׁוֹן' לֹא אָמַר כְּלוּם, לפי שֶׁלֹּא מָצִינוּ בְּשִׁמְשׁוֹן שֶׁיְּצָאַת נְזִירוּת מִפִּיו, אלא מבטן אמו נתקדש. ומעתה, מַנִּי – כדעת מי המשנה, אִי כְּרַבִּי יְהוּדָה, הָאָמַר שֶׁאֲפִילּוּ לְכַתְּחִילָּה נטמא למתים, וְמַתְנִיתִין קָתָנֵי אִם נִטְמָא, ומשמע שלכתחילה אסור להיטמא, וְאִי כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, הָאָמַר לֹא חָיְילָא עֲלֵיהּ נְזִירוּת כְּלָל, ובמשנה שנינו שחלה נזירות. מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם כְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא, ואכן אפילו לכתחילה מותר להיטמא, וְאַיְּדֵי דְּקָתָנֵי לְגַבֵּי נָזִיר עוֹלָם לשון 'אִם נִטְמָא' לפי שאסור לו להיטמא לכתחילה, לכך תָּנָא נָמֵי לְגַבֵּי נָזִיר שִׁמְשׁוֹן לשון 'אִם נִטְמָא'.

מבררת הגמרא: לֵימָא רבי יהודה ורבי שמעון כִּפְלוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי קַמִּיפְּלְגֵי – נחלקו במחלוקת תנאים אלו, דִּתְנַן, האומר הֲרֵי עָלַי כִּכְכוֹר – יאסר עלי ככר זה בבכור בהמה טהורה, רַבִּי יַעֲקֹב אוֹסֵר את הכבר בנדר, וְרַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר. ומבארת הגמרא: מַאי לָאו, רַבִּי יְהוּדָה הסובר שבאמירת 'הריני כשמשון' חלה נזירות אף שנזירות שמשון חלה ממילא, סָבַר לֵהּ כְּרַבִּי יַעֲקֹב דְּאָמַר לֹא בְּעֵינָן דָּבָר הַנִּידָּר – אין הנודר צריך להתפיס את נדרו בדבר שנאסר על ידי נדר, אלא גם אם התפיס בדבר שאסרה תורה בבכור, הנדר חל. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר לֵהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי, דְּאָמַר בְּעֵינָן שיתפיס בְּדָבָר הַנִּידָּר, ולא בבכור. ולכן המתפיס בשמשון שאיסורו לא היה על ידי קבלה אינו נזיר כלל.

דוחה הגמרא: לֹא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא בְּעֵינָן דָּבָר הַנִּידָּר – כולם מודים שאפשר להתפיס רק בדבר הנדור, וְשַׁאנִי נַמֵּי בְּכוֹר, שאף שקדושתו חלה מאליה, סובר רבי יעקב שאפשר להתפיס בו, משום דִּכְתִיב (בְּיָה) (במדבר ל ג) 'אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר לַה'', ותיבת לה' באה לְרַבּוֹת אֶת הַבְּכוֹר שאף שהוא קדוש לה' ממילא, אפשר להתפיס בו. וְרַבִּי יוֹסֵי אָמַר לָךְ, הַהוּא – תיבת לַה' אינה באה לרבות בכור אלא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְרַבּוֹת חַטָּאת וְאָשָׁם שאפשר להתפיס בהם.

מקשה הגמרא: וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת תיבת לה' התפסה בחַטָּאת וְאָשָׁם וּלְהוֹצִיא מכלל הריבוי אֶת הַהתפסה בְּבְכוֹר. מתרצת הגמרא: מְרַבֶּה אֲנִי חַטָּאת וְאָשָׁם שֶׁכֵּן אף שאין חיובם על ידי נדר אך אין קדושתם חלה ממילא אלא מַתְפִּיסָן בְּנֶדֶר – צריך להקדישם לקרבן, ולכן נחשבים דבר הנדור, וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת הַבְּכוֹר שֶׁאֵין מַתְפִּיסוֹ בְּנֶדֶר – שאין צריך להקדישו בדיבור אלא קדוש מאליו, ואינו דבר הנדור כלל.

וְרַבִּי יַעֲקֹב שסובר שחלה התפסה בבכור, אָמַר לָךְ, בְּכוֹר נַמִּי מַתְפִּיסוֹ בְּנֶדֶר הוּא – צריך להקדישו בנדר, וכִּדְתַנְיָא, שֶׁל בֵּית רַבֵּינוּ אָמְרוּ, מִנַּיִן לְאָדָם שנוֹלָד לוֹ בְּכוֹר בְּתוֹךְ עֶדְרוֹ שֶׁמִּצְוָה עָלָיו לְהַקְדִּישׁוֹ לשם בכור, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו יט) כָּל הַבְּכוֹר וגו' הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ, וכיון שמצוה להקדישו נחשב הוא דבר הנדור. וְרַבִּי יוֹסֵי, אָמַר לָךְ, נְהִי דְּמִצְוָה לְהַקְדִּישׁוֹ – אף שמצוה להקדיש את הבכור, וכי אִי לֹא מַקְדֵּישׁ לֵיהּ בפיו מִי לֹא קָדוֹשׁ – האם לא יהיה הבכור קדוש, וכיון שאין קדושתו תלויה בהקדש הבעלים אינו נחשב דבר הנדור.

מקשה הגמרא: מדוע לרבי שמעון לא אמר כלום, והרי גַּבֵּי נָזִיר נַמִּי הָכְתִיב (במדבר ו ב) 'לְהַזִּיר לַה'', ויש לרבות מתיבת לה' התפסה בנזירות שמשון. מתרצת הגמרא: הַהוּא – 'להזיר לה'' מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא, אָמַר שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, מִימֵי לֹא אָכַלְתִּי אָשָׁם נָזִיר טָמֵא, שמא על ידי שנתרבו ימי נזירותו מתחרט הוא על קבלתו, וקרובים קרבנותיו להיות חולין בעזרה, חוץ מֵאָדָם אֶחָד שֶׁבָּא אֵלַי מִן הַדָּרוֹם, והביא אשם נזיר טמא, והיה אותו אדם יָפֶה עֵינַיִם וְטוֹב רוֹאִי, וּקְווּצוֹתָיו – שערות ראשו סְדוּרוֹת לוֹ תַּלְתַּלִּים – תלויות בצורה נאה, אָמַרְתִּי לוֹ, בְּנִי, מָה רָאִיתָ לְשַׁחֵת שֵׂעָר נָאֶה זֶה – למה קבלת נזירות שבסופה תצטרך לגלח שערותיך, אָמַר לִי, רוֹעֶה הָיִיתִי לְאָבִי את עדרו בְּעִירִי, וְפעם אחת הָלַכְתִּי לִשְׁאוֹב מַיִם מִן הַמַּעְיָן להשקות את העדר, וְנִסְתַּכַּלְתִּי בְּבְּכוּאָה שֶׁלִּי – בדמות קלסתר פני הנאה שנשתקף במי המעין, וּפָחַז יִצְרִי עָלַי – ומיהר יצרי הרע לבא עלי והביאני לידי הרהור עבירה, וּבִיקֵּשׁ בכך לְטוֹרְדֵנִי מִן הָעוֹלָם – שאאבד חלקי בעולם הבא, אָמַרְתִּי לוֹ – ליצרי, כלומר אמרתי לעצמי, רֵיקָה, מִפְּנֵי מָה אַתָּה מִתְגָּאֶה בְּעוֹלָם שֶׁאֵינוֹ שֶׁלְּךָ – ביופי תוארך שאינו מחמת מעשיך, אלא יצירת כפיו של ה', ועוד שֶׁסּוֹפְךָ – שגופך שאתה מתגאה בו עתה עתיד לִהְיוֹת רִמָּה וְתוֹלֵעָה אחר מיתתך, הֲעֲבוֹדָה [–לשון שבועה] שֶׁאֲנַלֶּחָךְ לַשָּׁמַיִם – לשם שמים, שאקבל עלי נזירות ובסופה אגלח. ומסיים שמעון הצדיק, עָמַדְתִּי וּנְשַׁקְתִּיו עַל רֹאשׁוֹ, וְאָמַרְתִּי לוֹ כְּמוֹתְךָ יִרְבּוּ נְזִירִים בְּיִשְׂרָאֵל, עָלֶיךָ הַכָּתוּב אוֹמֵר 'אִישׁ כִּי יַפְלֵא לִנְדֹּר נֶדֶר נָזִיר לְהַזִּיר לַה'', ו'לה'' משמע שמקבל נזירות לשם ה'. וכיון שהיתה נזירותו לשם שמים אכל שמעון הצדיק משאמו.

הגמרא מקשה על דברי רבי שמעון ששמשון לא נדר בנזירות: וְשִׁמְשׁוֹן לָאו נָזִיר הֲוָה – וכי שמשון לא היה נזיר על ידי נדר, וְהָכְתִיב (שופטים יג ז) 'כִּי נְזִיר אֱלֹהִים יִהְיֶה הַנַּעַר מִן הַבָּטֶן' – המלאך ציוה על אמו שיהא אביו מדירו בנזירות לאחר שיולד, ואם כן נזירותו היתה על ידי נדר אביו. מתרצת הגמרא: הָתָם הַמַּלְאָךְ הוּא דְּקָאָמַר בדרך נבואה שעתיד הוא להיות נזיר, ולא בדרך ציווי שאביו יקבל נזירות עבורו.

הגמרא דנה בדברי רבי יהודה ששמשון נטמא למתים. שואלת הגמרא: וּמְנָלָן דְּאִיטַּמֵּי לְמֵתִים – מנין שנטמא שמשון למתים, אִילֵימָא מִדְּכְתִיב שאמר שמשון (שופטים טו טז) 'בְּלֶחִי הַחֲמוֹר הִכִּיתִי [–הרגתי] אֶלֶף אִישׁ', אין זו הוכחה, שכן דִּילְמָא גְּרוּיֵי גְּרֵי בְּהוּ וְלֹא נָגַע בְּהוּ – שמא זרק שמשון את הלחי מרחוק בדרך זריקת חצים, והרגם בלי שנגע בהם. אֶלָּא מֵהָכָא (שם יד יט) 'וַיֵּרֶד מֵהֶם שְׁלֹשִׁים אִישׁ וַיִּקַּח אֶת חֲלִיצֹתָם' – שמשון הרג שלשים איש מפלשתים ולקח את בגדיהם, וכשהפשיט את בגדיהם בהכרח נגע בהם. מקשה הגמרא: דִּילְמָא אַשְׁלְחִינְהוּ בְּרִישָׁא וַהֲדַר קַטְלִינְן – שמא הפשיטם תחילה ואחר כך הרגם. מתרצת הגמרא: אי אפשר לומר כך, שהרי 'וַיֵּרֶד וַיִּקַּח' כְּתִיב, ומשמע שבתחילה הכה אותם ואחר כך לקח את בגדיהם. שוב מקשה הגמרא: וְדִילְמָא גּוֹסְסִין שַׁוְיִנְן – שמא בהכאתו עשאם גוססים, ונטל את בגדיהם קודם שמתו. אומרת הגמרא: אֶלָּא גְּמָרָא גְּמִירֵי לָהּ – מפי השמועה למדו שקודם הרגם ואחר כך הפשיט בגדיהם.

שנינו במשנה שנזיר עולם מותר להקל שערו. שואלת הגמרא: וּנְזִיר עוֹלָם הֵיכָא כְּתִיב – היכן נאמר שמותר לו להקל שערו. משיבה הגמרא: דבר זה למדנו מאבשלום, דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר, אַבְשָׁלוֹם נְזִיר עוֹלָם הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב' טו ז) 'וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ אֵלְכָה נָּא וַאֲשַׁלֵּם אֶת נְדָרַי אֲשֶׁר נָדַרְתִּי לַה' בְּחֶבְרוֹן', וסתם לשון נדר קרבנות נזירות הוא, והיתה קבלה בידם שנזירות עולם היתה, וּמִגַּלֵּחַ היה את שערו אֶחָד לִשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יד כו) 'וּבְגַלְּחוֹ אֶת רֹאשׁוֹ (ויהי) [וְהָיָה] מִקֵּץ יָמִים לַיָּמִים אֲשֶׁר יְגַלֵּחַ כִּי כָבֵד עָלָיו וְגִלְּחוֹ' וגו',

---

אגרות קודש

[ה'תשל"א]

ע"ד פעולתה ובפרט בנוגע לאלמנות ויתומים – שליט"א – באהקת"ו, ואיך ששו"ס נקלטת בלבם נקודת היהדות והתומ"צ, ועד שמתבטא במעשה בפועל (בר מצוה, סדר בפסח וכו') – וזה נותן להם עידוד וחיות בחייהם למרות האסון כו' ועאכו"כ שצ"ל פעולות כאלו בכל קצוי תבל ובנוגע לאלו, שברכם ה' וכו' וכו'.

וְיָלִיף – ולומד רבי גזירה שוה ״**יָמִים**״ **יָמִים**״ **מִבְּתֵּי עָרֵי חוֹמָה**, שנאמר בגאולת בית בבתי ערי חומה (ויקרא כה כט) ״**יָמִים תִּהְיֶה גְאֻלָּתוֹ**״, **מָה הָתָם** ״ימים״ היינו **שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, אַף כָּאן** – מה שנאמר באבשלום שגלח לאחר ״ימים״ מגלוחו הקודם, הכוונה לאחר **שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר**, אבשלום היה **מְגַלֵּחַ אַחַת לְשִׁלְשִׁים יוֹם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר**, היה **מְגַלֵּחַ מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּבְנֵי מְלָכִים** שמנהגם הוא **שֶׁמְּגַלְּחִים מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת**. וכשם שאבשלום היה מיקל שערו מזמן לזמן, כך גם כל נזיר עולם.

מקשה הגמרא: **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי** שאבשלום היה מגלח אחת לשנה, הרי טעמו הוא משום **דְּלִיף** בגזירה שוה **מִבְּתֵּי עָרֵי חוֹמָה, וְהָא רַבִּי** עצמו **הוּא דְּאָמַר** לגבי ״ימים״ הכתוב בגאולת בתי ערי חומה שאין **יָמִים פְּחוּתִין מִשְּׁנַיִם** – אין המוכר יכול לגאול את ביתו לפני שיעברו שני ימים מהמכירה, והיה לו ללמוד מהגזירה שוה שאבשלום גילח כל יומיים. מתרצת הגמרא: **הַאי גְּזֵירָה שָׁוָה מְשׁוּם כּוֹבֶד גָּמִיר** – רבי דרש את הגזירה שוה באופן זה לפי שנאמר באבשלום שמחמת כובד שערו גילח, **וּכְשֶׁנֵּי יָמִים לֵיכָּא כּוֹבֶד** שער, ועל כרחך שהגזירה שוה באה ללמד שגילח אחת לשנים עשר חודש.

מקשה הגמרא: **וְאֵימָא** – נדרוש ש״ימים״ שנאמרו באבשלום הכוונה **שְׁתֵּי שָׁנִים**, בגזירה שוה מ״ימים״ **דִּכְתִיב** בחלום פרעה (בראשית מא א) ״**וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים**״. מתרצת הגמרא: **דָּנִין** ״**יָמִים**״ **שֶׁאֵין עִמָּהֶן שְׁנָים מִ״יָמִים״ שֶׁאֵין עִמָּהֶן שָׁנִים** – מסתבר ללמוד תיבת ״ימים״ שנאמרה באבשלום, מ״ימים״ שבבתי ערי חומה, לפי שבשניהם לא מוזכר שנים סמוך ל״ימים״, **וְאַל יוֹכִיחַ** מקרא **זֶה שֶׁיֵּשׁ עִמּוֹ** [–שהוזכר בו] **שָׁנִים**, דהיינו ״שנתים ימים״, ל״ימים״ שנאמרו באבשלום ולא הוזכר אצלם שנים.

ממשיכה הגמרא להקשות: **וְאֵימָא** שהכוונה אחת **לְשִׁלְשִׁים יוֹם**, בגזירה שוה מ״ימים״ שבפרשת המתאוננים, **דִּכְתִיב** (במדבר יא כ) ״**עַד חֹדֶשׁ יָמִים**״. מתרצת הגמרא: **דָּנִין** ״**יָמִים**״ **שֶׁאֵין עִמָּהֶם חֳדָשִׁים** מִ״**יָמִים**״ **שֶׁאֵין עִמָּהֶם חֳדָשִׁים** – מסתבר ללמוד תיבת ״ימים״ שנאמרה באבשלום, מ״ימים״ שבבתי ערי חומה, לפי שבשניהם לא מוזכר חדשים סמוך ל״ימים״, **וְאַל יוֹכִיחַ** מקרא **זֶה שֶׁיֵּשׁ עִמּוֹ** [–שהוזכר בו] **חֳדָשִׁים**. ממשיכה הגמרא להקשות: **וְאֵימָא מֵהָכָא**, שנאמר (שופטים יא מ) ״**מִיָּמִים יָמִימָה וְגוֹ**״ **תֵּלַכְנָה** וגו׳ **אַרְבַּעַת יָמִים בַּשָּׁנָה**״, ומשמע שהלכו בסוף כל שלשה חדשים יום אחד, ונפרש שגם אבשלום גילח אחת לשלשה חדשים. מתרצת הגמרא: **דָּנִין** ״**יָמִים**״ שנאמר באבשלום מִ״**יָמִים**״ שבבתי ערי חומה, **וְאֵין** דָּנִין גזירה שוה ״**יָמִים**״ שנאמר באבשלום מִ״**יָמִימָה**״ שנאמר בבת יפתח, כיון שאין התיבות דומות.

מקשה הגמרא: **וּמַאי נַפְקָא מִינָּהּ** – מה ההבדל ביניהם, וכי אי אפשר ללמוד גזירה שוה מתיבות שמשמעותם שוה כשאינן דומות, **וְהָא תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל**, נאמר לגבי כניסת הכהן לבית המנוגע לאחר שבוע ראשון של הסגר, ״**וְשָׁב הַכֹּהֵן**״ (ויקרא יד לט), ולאחר שבוע שני נאמר (שם יד מד) ״**וּבָא הַכֹּהֵן**״, ודורשים גזירה שוה **זוֹ הִיא שֶׁיָּבָה זוֹ הִיא בִּיאָה** ודיניהם שוה שחולץ וקוצה וטח ומסגירו עוד שבעה ימים, הרי שלומדים גזירה שוה מתיבות שעניינם דומה, אף שאינן שוות בלשונן, אף כאן נלמד ״ימים״ מ״ימימה״.

מתרצת הגמרא: **הָנֵי מִילֵּי** שדורשים גזירה שוה באופן זה, **הֵיכָא דְּלֵיכָא דְּדָמֵי לֵיהּ** – כשאין במקום אחר תיבה שדומה לה יותר, **אֲבָל הֵיכָא דְּאִיכָּא דְּדָמֵי לֵיהּ** – כשיש במקום אחר תיבה דומה, **מִדְּדָמֵי לֵיהּ יָלְפִינַן**, ולפיכך דורשים גזירה שוה ״ימים״ מ״ימים״, ולא מ״ימימה״.

טעם נוסף מדוע לא לומד רבי מהפסוק ״מימים ימימה״: **אִיכָּא דְּאָמְרֵי**, אין ללמוד משם, שהרי **מָנָא יָדְעִינָן דְּכָל תִּלְתָא יַרְחִין חַד זִימְנָא** – מנין לנו שהיו בנות ישראל מחלקות את השנה בשוה, ובסוף כל שלושה חדשים היו הולכות לקונן על בת יפתח, **דִּילְמָא אַרְבָּעָה זִימְנֵי בְּשַׁתָּא** – אולי הכוונה שהיו הולכות ארבע פעמים בשנה ולא בזמנים שוים, אלא (**אִי נַמִּי**) **אַרְבָּעָה יַרְחִין חַד זִימְנָא, תְּרֵין יַרְחִין בְּחַד זִימְנָא** – פעם הלכו לאחר ארבעה חדשים ופעם לאחר שני חדשים, וכיון שלא נתפרשו בפסוק פרקי הזמן, אין לנו ללמוד אלא מ״ימים״ הנזכר בבתי ערי חומה, שפרק הזמן מפורש בו.

שנינו בברייתא: **רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר**, אבשלום היה **מְגַלֵּחַ אַחַת לְשִׁלְשִׁים יוֹם**. הגמרא מבארת את מקורו: **מַאי טַעְמָא נָמֵי כֹּהֲנִים** הדיוטות שאסור להם לגדל שער ראשם יותר משלושים יום, **מִשּׁוּם דְּבִזְמַן זֶה אִיכָּא כּוֹבֶד** שער וראוי שיהיו הכהנים נאים ומהודרים, **הָכָא נָמֵי** לגבי אבשלום **אִיכָּא כּוֹבֶד** לאחר שלושים יום, ואם כן מה שנאמר ״כי כבד עליו וגלחו״ הכוונה לאחר שלושים יום, והוא הדין לכל נזיר עולם.

שנינו בברייתא: **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר**, אבשלום היה **מְגַלֵּחַ מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת** בדרך בני מלכים. שואלת הגמרא: כיון שגם אחיו שהיו בני מלכים גלחו את שערם כל ערב שבת, **מַאי אִיכָּא בֵּינֵיהּ לְשְׁאָר אַחוֹהִי** – במה היתה ניכרת נזירותו של אבשלום כלפי שאר אחיו שלא היו נזירים. משיבה הגמרא: נזירותו היתה ניכרת **בְּיוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּאֶמְצַע שַׁבָּת** [–באמצע השבוע], **דַּאֲחוֹהִי הָוֵי מְגַלְּחִין** בערב יום טוב, ואילו **הוּא** מחמת נזירותו **לָא** היה **מְגַלֵּחַ** עד ערב שבת. **אִי נַמִּי, לְגַלּוּחֵי מִן צִפְרָא דְּמֶעֱלֵי שַׁבְּתָא** – להיתר גילוח בערב שבת בבוקר, **אֲחוֹהִי מְגַלְּחִין** – אחיו היו מגלחין כבר בבוקר, אבל **אִיהוּ** – אבשלום **לָא** היה **מְגַלֵּחַ עַד פְּנֶיָא** – עד לפנות ערב, והוא הדין לכל נזיר עולם.

הגמרא חוזרת לבאר את הפסוק שהוזכר לעיל באבשלום ״ויהי מקץ ארבעים שנה״. שואלת הגמרא: **הָנֵי אַרְבָּעִים שָׁנָה מַאי עֲבִידְתַּיְיהוּ** [–מה מעשיהם], כלומר ממתי נמנים אותם ארבעים שנה. משיבה הגמרא: **רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר מִשּׁוּם** [–בשם] **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ**, מעשה אבשלום היה **לְקֵץ אַרְבָּעִים שָׁנָה** משֶׁשָּׁאֲלוּ לָהֶן ישראל משמואל הנביא למנות להם **מֶלֶךְ. תָּנָא, אוֹתָהּ שָׁנָה שֶׁשָּׁאֲלוּ לָהֶן מֶלֶךְ, הִיא שְׁנַת עֶשֶׂר לִשְׁמוּאֵל הָרָמָתִי** – השנה העשירית ששפט שמואל את ישראל:

משנה

סְתָם נְזִירוּת – המקבל עליו נזירות בלי לקצוב את זמנה, הרי הוא **נזיר שְׁלֹשִׁים יוֹם:**

גמרא

מבררת הגמרא: **מְנָהֲנֵי מִילֵּי** – מנין לנו שזה השיעור של סתם נזירות. **אָמַר רַב מַתְּנָא, אָמַר קְרָא** לגבי נזיר ״**קָדוֹשׁ יִהְיֶה**״ (במדבר ו ה), ותיבת ״**יִהְיֶה**״ **בְּגִמַּטְרִיָּא תְּלָתִין** [–שלושים] **הָוֵי. בַּר פַּדָּא אָמַר**, ימי נזירות סתם עשרים ותשעה הם **כְּנֶגֶד** תיבות ״**נָזִיר**״ ו״**נִזְרוֹ**״ **הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה** בפרשת נזיר **שְׁלֹשִׁים** פעמים **חָסֵר אַחַת. מקשה הגמרא: וְרַב מַתְּנָא נַמִּי** שלמד מגימטריא של ״יהיה״ **נַיְלַף מִנָּזִיר נִזְרוֹ** – ילמד ממנין לשונות נזירות שפרשה כבר פדא. מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ** רב מתנא, **הַהוּא** – לשונות הנזירות נכתבו חלקם **לִדְרָשָׁה** ואי אפשר ללמוד מהם את מנין ימי הנזירות, כגון הפסוק (במדבר ו ג) ״**מִיַּין וְשֵׁכָר יָזִיר**״ שדורשים ממנו **לָאֱסוֹר** על הנזיר יין שמצוה עליו לשתותו **כְּיַיִן רְשׁוּת**, וכן הפסוק (במדבר ו ב) ״**כִּי יַפְלִא לִנְדֹּר נֶדֶר נָזִיר לְהַזִּיר**״ **מְלַמֵּד שֶׁהַנְּזִירוּת חָלָה עַל נְזִירוּת**. ומאחר שחלק מלשונות הנזירות נכתבו לדרשה, שוב אין עשרים ותשעה ללמד על מנין ימי הנזירות.

וילף מבתי ערי חומה — דכתיב בהו "ימים תהיה גאולתו", מה להלן שנים עשר חדש כדמפרש ביה קרא: "ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה". **רבי נהוראי אומר** — אבשלום היה מגלח אחת לשלשים יום. **שכן מצינו בבני מלכים** — שכן נוהגים. **והא רבי הוא דאמר** — במסכת ערכין (לא,א). **ימים תהיה גאולתו אין ימים פחותים משנים** — שאם בא לגאלה באותו יום שמשבנה לו — אינו יכול לגאלה עד שיעברו עליו שני ימים, לפי שאין מקרא יוצא מידי פשוטו. והכא נמי, מאי חזא רבי מההוא גזירה שוה "מה להלן שנים עשר חדש" כו'? נגמר מהאי טעמא ונימא נמי דאבשלום מגלח היה לשני ימים! **האי גזירה שוה** — דגמיר מבתי ערי חומה. **משום כובד הוא דקא גמיר** — דכתיב ביה באבשלום "כי כבד עליו וגילחו". **ובשני ימים ליכא כובד** — ומשום הכי לא גמיר מיניה. **ולימא דשתי שנים** — משמע האי "מקץ ימים לימים אשר יגלח". דשתי שנים נמי איקרו "ימים", כדכתיב "ויהי מקץ שנתים ימים". **ואימא שלשים יום** — דשלשים איקרו "ימים", כדכתיב "עד חדש ימים". **ואימא מהכא מימים ימימה** — "תלכנה בנות ישראל לתנות לבת יפתח ארבעה ימים בשנה", דהיינו יום אחד לשלשה חדשים, הכא נמי נימא דמגלח היה אבשלום לשלשה חדשים. "לתנות" לשון "תאניה ואניה" (איכה ב). **ושב הכהן ובא הכהן זו היא שיבה זו היא ביאה** — מה ביאה מביתו של כהן לבית המנוגע חולץ וקרצה וטח ונותן שבוע להסגירו, אף כאן שיבה. אף הכא נמי, כיון דכתיב "מימים ימימה" ליהוי נמי כמאן דאמר "ימים"! **איכא דאמרי** — לא ילפינן מההוא קרא דכתיב בבת יפתח. דמנא ידעינן דמתלתא ירחין לתלתא ירחין הוי חד זימנא? **דילמא** — האי דקאמר "ארבעת ימים בשנה"? הכי הוי: לסוף ארבעה ירחין חד זימנא, ולתרין [ירחין] חד זימנא, ולארבע ירחין חד זימנא, ולתרין ירחין חד זימנא, דהיינו נמי ארבע זימנין. והילכך, הואיל ואיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי, שבקינן ההוא קרא דלא מפרש וגמרינן מקרא דמפרש, דהיינו מבתי ערי חומה. **גבי כהנים** — הדיוטים. **מידי הוא טעמא** — דאמרינן דמגלחין בשלשים יום, אלא משום דאיכא כובד שיער והוה ליה ניוול. הכא נמי איכא כובד, ומשום הכי היה אומר רבי נהוראי דאבשלום היה מגלח לאחר שלשים יום. **לדברי רבי יוסי** — דאמר שמגלח מערב שבת לערב שבת, מאי הייכרא איכא בין דידיה דהוי נזיר לשאר אחיין? הא אינהו נמי נוהגין להסתפר בכך! **איכא ביניהו** — בזמן שחל יום טוב להיות באמצע שבת, דאחין מגלחין בערב יום טוב והוא אינו מגלח עד ערב שבת. ואי קשיא לך: ולרבי, מאי שנא אבשלום משאר נזירי עולם דמסתפרים אחת לשלשים יום משום דלגבי דידהו הוי כובד? ורבי מתרץ לטעמיה: דאבשלום הואיל ובעל כח הוה לא הוה כובד לדידיה עד שנים עשר חדש כי כאיש גבורתו. ולרבי יוסי הואיל דאורחייהו דבני מלכים להסתפר מערב שבת לערב שבת, הוה ליה כובד כשאר אחין, אבל לשאר אינשי ליכא כובד עד שלשים. **הני ארבעים שנה** — דכתיב "ויהי מקץ ארבעים שנה". **מאי עבידתייהו** — והלא לא היו למלכות בית דוד אלא שלשים ושבע! **לקץ ארבעים שנה ששאלו להם מלך** — היא שנת עשר לשמואל הרמתי. שאבשלום היה יודע שעתיד דוד למלאות ארבעים שנה, וכשנתמלאו ארבעים שנה ששאלו ישראל מלך מיום ליום אחר שמלכו שמואל ושאול, דהיינו בתחילת המלכות. ועלתה לשניהן, לפי שעדיין לא יצא טיבעו של שאול בעולם, ואף טיבעו של שמואל בעולם שהיה נקרא מלך לא פסק. ושתים שמלך שאול בעצמו בחיי שמואל, כמו שלמדנו [בסדר עולם] שלא מת שמואל לפני שאול אלא ארבעה חדשים. ושלשים ושבע שמלך דוד. וטעה אבשלום ואמר: עכשיו הגיע הקץ של אבא ואלכה לחברון להסב לי שם המלוכה. ואם נפש אדם לומר: מנין אתה אומר שאותה שנה שמלכו שמואל ושאול שהיתה בתחילת מלכות של שאול, ושמואל לא מת לפני שאול אלא ארבעה חדשים — מכאן אתה למד: שבאותו יום שעלתה חנה לשילה, דכתיב "ועלי הכהן ישב על הכסא" (שמואל א א), באותו יום נתמנה לשופט, והיינו דכתיב "ישב על הכסא". ולמדנו שבאותה שנה נתעברה חנה וילדה שמואל. ונאמר בו בשמואל (שם) "וישב שם עד עולם" — עד עולמו של יובל — חמישים שנים, ושתי שנים שגמלתו אמו, הרי לך שנים של שמואל חמישים ושתים שנים. ועלי כמה שנים נתמנה על ישראל — ארבעים שנה, וכשהיה לו לעלי ארבעים שנה בן כמה שנים היה שמואל — הוי אומר בן שלשים ותשע שנה, שצריך אתה להוציא שנה אחת לעיבורו. כמה נשתיירו לו משנותיו של שמואל — שלש עשרה. צא מהן עשר שמלך שמואל אחר מיתתו של עלי, ונשתיירו להן שלש שנים. זו היא שאמרו: אחת שמלך שאול ושמואל, ושתים שמלך שאול בעצמו. **כר פדא אמר כנגד נזיר נזרו ונדר נדרו** — האמור בפרשת נזיר שהן שלשים חסר אחת: לנדור נדר נזיר להזיר יזיר נזרו נדר נזרו יזיר הזירו נזרו והזיר נזרו נזרו הנזיר נזרו נזרו הנזיר נזרו נדרו ידור נזרו — הרי שלשים חסר אחת. "נזר אלהיו" לא קחשיב, לפי שאינו לשון נזירות אלא לשון עטרה, כמו התרגום. **נזיר להזיר מלמד שהנזירות חלה על נזירות** — שאם אמר "הריני נזיר אם אוכל כבר זו", וחזר ואמר "הריני נזיר אם אוכל כבר זו" ואכלה — מונה שתי נזירות. דאף על גב דכבר אחד הוא — חלה נזירות על נזירות. וכיון דהני אתו לדרשא ולא למנייניה אתו, אחריני נמי לאו למנייניה אתו.

אין ימים פחותים משנים — דדריש מ"ימים תהיה גאולתו" שאין המובר יכול לגאול בפחות משני ימים. (והא א"ר כו') הכי נמי דבכל שני ימים יקל שערו! ומשני, דבשני ימים ליכא כובד. ומסתמא לא נתקבל גזירה שוה אהני, אלא ממשמעות ד"ימים" — דהיינו שנה, "תהיה גאולתו" — שגואל אחרי שני ימים כל השנה, כדכתיב בתריה "ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה" — אלמא דכל השנה גואל. **תלכנה** בנות ישראל לתנות לבת יפתח ארבעת ימים בשנה — ומשמע בסוף כל שלשה חדשים הלכו לראות. ומשני: מנא ידעינן דמתחלקין השנה בשוה? דילמא תרין ירחין בחד זמנא וארבעה ירחין בחד זמנא ותרין ירחין בחד זמנא [וכו']. וכיון דהכי הוא לא ידעינן מהיכא נילף, דלית לן למילף ממקום שיכול להיות שאין הדבר (עוד) — להכי ילפינן מבתי ערי חומה. **מאי** טעמא גבי כהנים [דאיכא] כובד — ואם תאמר והא כהנים עצמם ילפינן (תענית יז,א) מסתם נזיר "פרע" "פרע" דמקילין אחת לשלשים יום, ואם כן נילף נזיר עולם מסתם נזיר דהוי שלשים יום! ויש לומר: דלא מיסתבר ליה ללמוד קדושת עולם מקדושת שעה. ולהכי יליף מכהנים אף על גב דלמד מן הלמד, משום דכהנים נמי קדושת עולם הוו. **מאי** איכא ביניה לשאר אחוהי — ואם תאמר: ונימא דאיכא ביניהו קרבנות דהוא מביא ולא הן? ויש לומר, דהכי קאמר: מאי איכא ביניה בתגלחת, דקאמר קרא "ויהי מקץ ימים אשר יגלח" משום דבתגלחת היה מאחר.

הני (מקץ) ארבעים שנה למאי — פירוש: דליכא למימר לארבעים שנה (למאי) למלכות בית דוד דאז מרד אבשלום, דהא משמע קראי דהיה מלך חמש שנים אחר מעשה זה; שלש של רעב, ואחד שמנה ישראל, ואחד שהעמיד משמרות. ומשני: מקץ ארבעים שנה ששאלו להם מלך, (אלו) שמרדו במלכו של עולם — תלה מרידת [אבשלום בשאלתם להם מלך, שהיה שנת עשר] לשמואל, ובחצי אחת עשרה העמיד מלך, ומלך חצי אחת עשרה ושתי שנים הרי ארבע שנים לשאלה, ובתחלת שלשים ושש למלכות בית דוד היא שנת ארבעים לשאלה, ואחר כך מרד אבשלום. והשנה ההיא היה שנת רעב וגם אותה שנת ארבעים לשאלה. ואפילו מרד בתחלת שנת ארבעים לשאלה, ולאו דוקא מקץ ארבעים שנה. **סתם** נזירות שלשים יום — ובגמרא מפרש טעמא.

בר פדא אמר כנגד נזירות האמורין בתורה שהן שלשים חסר אחת — פירוש: כתובים בפרשת נזיר, וכנגדן מושך סתם

1 וְיָלִיף "יָמִים" "יָמִים" מִבְּתֵּי עָרֵי חוֹמָה, מָה הָתָם שְׁנֵים
2 עָשָׂר חֹדֶשׁ - אַף כָּאן שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. רַבִּי נְהוֹרַאי
3 אוֹמֵר: מְגַלֵּחַ אַחַת לְשְׁלֹשִׁים יוֹם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר:
4 מְגַלֵּחַ מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בִּבְנֵי מְלָכִים
5 שֶׁמְּגַלְּחִים מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי -
6 יָלִיף מִבְּתֵּי עָרֵי חוֹמָה, וְהָא רַבִּי הוּא דְּאָמַר: אֵין "יָמִים"
7 פְּחוּתִין מִשְּׁנַיִם! - הַאי גְּזֵירָה שָׁוָה מִשּׁוּם כּוֹבֶד גָּמִיר,
8 וּבִשְׁנֵי יָמִים לֵיכָּא כּוֹבֶד. - וְאֵימָא שְׁתֵּי שָׁנִים, דִּכְתִיב
9 "וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים"! - דָּנִין "יָמִים" שֶׁאֵין עַמָּהֶן
10 שָׁנִים מִ"יָמִים" שֶׁאֵין עַמָּהֶן שָׁנִים, וְאַל יוֹכִיחַ זֶה שֶׁיֵּשׁ
11 עִמּוֹ שָׁנִים. - וְאֵימָא שְׁלֹשִׁים יוֹם, דִּכְתִיב "עַד חֹדֶשׁ
12 יָמִים"! - דָּנִין "יָמִים" שֶׁאֵין עַמָּהֶם חֳדָשִׁים מִ"יָמִים"
13 שֶׁאֵין עַמָּהֶם חֳדָשִׁים, וְאַל יוֹכִיחַ זֶה שֶׁיֵּשׁ עִמּוֹ חֳדָשִׁים.
14 - וְאֵימָא מֵהָכָא "מִיָּמִים יָמִימָה" וגו'! - דָּנִין "יָמִים"
15 מִ"יָמִים", וְאֵין דָּנִין "יָמִים" מִ"יָמִימָה". - וּמַאי נָפְקָא
16 מִינָּהּ? וְהָא תְּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "וְשָׁב הַכֹּהֵן" "וּבָא
17 הַכֹּהֵן" - זוֹ הִיא שִׁיבָה זוֹ הִיא בִּיאָה! - הָנֵי מִילֵּי -
18 הֵיכָא דְּלֵיכָּא דְּדָמֵי לֵיהּ, אֲבָל הֵיכָא דְּאִיכָּא דְּדָמֵי לֵיהּ
19 - מִדְּדָמֵי לֵיהּ יָלְפִינַן. אִיכָּא דְּאָמְרִי: מִנָּא יָדְעִינַן דְּכָל
20 תְּלָתָא יַרְחִין חַד זִימְנָא? דִּילְמָא אַרְבָּעָה זִימְנֵי בְּשַׁתָּא,
21 (אִי נַמִי), אַרְבָּעָה יַרְחִין חַד זִימְנָא, תְּרֵין יַרְחִין בְּחַד
22 זִימְנָא. רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר מְגַלֵּחַ אַחַת לְשְׁלֹשִׁים יוֹם. מַאי
23 טַעְמָא גַּבֵּי כֹּהֲנִים - מִשּׁוּם דְּאִיכָּא כּוֹבֶד, הָכָא נַמִּי אִיכָּא
24 כּוֹבֶד. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מְגַלֵּחַ מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת.
25 מַאי אִיכָּא בֵּינֵיהּ לְשְׁאָר אַחוֹהִי? - יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת
26 בְּאֶמְצַע שַׁבָּת, דַּאֲחוֹהִי מְגַלְּחִין, הוּא לָא מְגַלֵּחַ. אִי נַמִי,
27 לְגַלּוּחֵי מִן צִפָּרָא דְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא; אֲחוֹהִי מְגַלְּחִין, אֵיהוּ
28 לָא מְגַלֵּחַ עַד פְּנֵיָא. הָנֵי אַרְבָּעִים שָׁנָה מַאי עֲבִידְתַּיְיהוּ?
29 רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: לְקֵץ אַרְבָּעִים
30 שָׁנָה שֶׁשָּׁאֲלוּ לָהֶן מֶלֶךְ. תָּנָא: אוֹתָהּ שָׁנָה שֶׁשָּׁאֲלוּ לָהֶן
31 מֶלֶךְ הִיא שְׁנַת עֶשֶׂר לִשְׁמוּאֵל הָרָמָתִי. **מִשְׁנָה** סְתָם
32 נְזִירוּת שְׁלֹשִׁים יוֹם. **גְּמָרָא** מְנָהֲנֵי מִילֵּי? אָמַר רַב מַתְּנָא: אָמַר קְרָא "קָדוֹשׁ יִהְיֶה", "יִהְיֶה"
33 בְּגִמְטְרִיָּא תִּלְתִין הָוֵו. בַּר פַּדָּא אָמַר: כְּנֶגֶד "נָזִיר" "נִזְרוֹ" "הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה, שְׁלֹשִׁים חָסֵר אַחַת.
34 וְרַב מַתְּנָא נַמִי, גַּיְלַהּ מִ"נָזִיר" "נִזְרוֹ"! - אָמַר לָךְ: הַהוּא לְדַרְשָׁה, "מִיַּין וְשֵׁכָר יַזִּיר" - לָאֲסוֹר
35 יַיִן מִצְוָה כְּיַיִן רְשׁוּת, "כִּי יַפְלִא לִנְדֹּר נֶדֶר נָזִיר לְהַזִּיר" - מְלַמֵּד שֶׁהַנְּזִירוּת חָלָה עַל נְזִירוּת.

סתם נזירות עשרים ותשעה יום. אף על גב דתמצא שלשים וכשאתה יורד למניינם, יש לומר ד"נזר אלהיו על ראשו" לא הוי ממניינא, דהוא לשון כתר כדמתרגמינן: כלילא. **הנהו** לדרשא — וכיון דאתיין לדרשא לא מצטרפין למניינא ומנינן להו עשרים ותשעה. **מלמד** שהנזירות חל על הנזירות — ודאי נראה דאם אמר "הריני ניר ונזיר" לא איצטריך, דמישתמע שפיר כשישלים נזירותו הראשון דמתחיל ומונה נזירות שני. וכי איצטריך קרא להיכא דאמר "הריני נזיר היום ונזיר", דהוה לן למימר לא חייל עליה אלא חד נזירות כיון דאמר "היום", להכי איצטריך קרא מיותר שהנזירות חל על הנזירות. **הואיל** ואיכא חד מינייהו דלאו לדרשא או אחד או עשרה, ולאו דוקא חד. מדהוא למניינא. כולהון למניינא ונהי דאיכא בהו דרשא, מכל מקום אתו למניינא. **תנן** סתם נזירות שלשים יום וכו' אלא לבר פדא קשיא — דמשמע שהתנא מֶשֶׁך נזירות דאורייתא אתא לאשמועינן. ומשני: כיון דאיכא יום תלתין דמגלח ומייתי קרבנות ואסור לשתות ביין וליטמא למתים עד שמביא קרבנותיו — משום הכי [תני] תלתין יומין. דמשך הנזירות עד תלתין יומי, כי לכתחילה אי אפשר להביא קרבנותיו בעשרים ותשעה אפילו לבר פדא אלא ביום שלשים (הויא ליה [כפרה], דאפילו נזיר טהור קצת חוטא הוא שציער עצמו מן היין). **מגלח** לשלשים ואחד יום כו' אלא לבר פדא קשה — דהוה ליה לגלח ביום [שלשים], דשלמו נזירות בעשרים ותשעה יום. **אמר** לך בר פדא אימא סיפא ואם גילח ביום שלשים יצא אלא סיפא מסייעא ליה — ורישא דקאמר — לכתחילה. כשיאמר "שלשים יום שלימין להיות נזיר" אי אפשר לו לגלח ביום שלשים, וגזרו חכמים כשאומר "נזיר" סתם דלכתחילה לא יגלח אלא ביום שלשים ואחד. אבל בדיעבד אם גילח ביום שלשים יצא, שכן דינו דאורייתא דסתם נזיר יגלח ביום שלשים. ואם תאמר: אמאי איצטריך למימר גזירה אטו היכא דאמר "שלימים"? לימא גזירה אטו היכא דאמר "שלשים יום" בלא "שלימים". דהכי מוכח בסמוך בפירכא שניה, דלבר פדא דלית ליה מקצת היום כבולו, כי אמר "שלשים" דמדאורייתא צריך לגלח ביום שלשים ואחד! יש לומר: דמשום דשני לקמן לרב מתנא באומר "שלימים" — דהתם ליכא לשנויי בלישנא אחרינא דאשמועינן כשאמר לשון מיותר "שלשים יום" באילו אמר "שלימין" [דבזה] מקצת היום כבולו, ואיצטריך דאומר "שלימים" — קמשני נמי בהא לישנא לבר פדא. **ולרב** מתנא קשיא סיפא קסבר מקצת היום כבולו — הילכך, אם גילח ביום שלשים — יצא, כיון שעשה מקצת היום בנזירות. ומיהו לכתחילה לא יגלח אלא ביום שלשים ואחד. ולבר פדא לית ליה מקצת היום כבולו, דאם כן אפילו ביום עשרים ותשעה אם גילח יצא, והתנא אמר ביום שלשים "אם גילח יום שלשים יצא". **תנן** הריני נזיר שלשים יום אם גילח יום שלשים לא יצא — בשלמא אי דוקא "יום שלשים" — לבר פדא דלית ליה מקצת היום כבולו, ניחא; אף על גב דלעיל קאמר: אם גילח יום שלשים יצא — התם הוא דסתם נזירות קביל עליה דהוי עשרים ותשעה, אבל הכא דאמר "שלשים יום" — משך נזירות כל שלשים יום, הלכך אם גילח ביום שלשים לא יצא, דלית ליה מקצת היום כבולו. אלא לרב מתנא קשה, דאף על גב דאמר שלשים יום, הא סבירא ליה [דאמרינן] מקצת היום כבולו, ואם גילח ביום שלשים אמאי לא יצא! ומשני: באומר "שלימים". פירוש: אף על גב דמתניתין סתמא קתני "[שלשים] יום", אפילו הכי כיון דאמר "שלשים יום" לישנא יתירא הוא, דאפילו סתם לרב מתנא הוי שלשים יום, וכי אמר "הריני שלשים יום" הוי כאילו אמר "שלימים" וליכא למימר מקצת היום כבולו, ולכך אם גילח ביום שלשים לא יצא. **ואת** השניה ביום ששים ואחד בשלמא לרב מתנא ניחא — כשיגלח הראשונה ביום שלשים ואחד נגמר נזירות, ומתחיל נזירות שני בו ביום. מידי דהוי אאדם שמקבל עליו נזירות בחצי היום שעולה לו אותו יום ליום שלם. הלכך ביום ששים כלו שתי נזירות ובששים ואחד מגלח על השניה, ונמצא דכל תגלחת ביום שלשים ואחד. וכי תימא: סוף סוף מאי קא משמע לן מתניתין לרב מתנא? הא ברישא קתני בהדיא דלכתחילה צריך לגלח ביום שלשים ואחד! הא לא קשיא, דסיפא אתא לאשמועינן דיום שלשים עולה לכאן ולכאן, כדמסיק לקמן בשינוייא אליבא דרב מתנא, והא לא שמעינן מרישא. אלא לבר פדא קשה מרישא שמגלח על הראשונה ביום שלשחפ [ואחד] ועל השניה ביום ששים [ואחד]. ואף על גב דאקשינן לבר פדא מרישא כי האי, וכבר שני ליה: מדרבנן גזרו דלכתחילה צריך לגלח ביום שלשים ואחד, ואם כן מאי [הדר] פריך ליה! דרך התלמוד כן להקשות כעין קושיא ראשונה ולתרצו כעין תירוץ ראשון, ובלבד שישמיענו קצת חידוש מה שלא שמענו ברישא. והכא נמי איכא קצת חידוש בסיפא לבר פדא שאין ברישא, כדנפקא לן לקמן במסקנא דתירוצא, דמשמיענו דמקצת היום כבולו לבר פדא בתחילת הנזירות, כאדם שמקבל עליו נזירות בחצי היום. אף על פי שאותו חידוש לא נתפרש בסיפא לבר פדא, צריכין אנו למימר שהתלמוד סומך על כך. עוד סיגנון אחר: בשלמא לרב מתנא ניחא (הא). כלומר: הא דקתני שמגלח כל נזירות ביום שלשים ואחד, דהיינו הראשונה ביום שלשים ואחד והשניה ביום ששים ואחד. ואף על גב דשמעינן מרישא דמגלח ביום שלשים ואחד — סיפא איצטריכא ליה לאשמועינן דיום שלשים עולה לכאן ולכאן לשתי נזירות כדמסיק לקמן. אלא לבר פדא קשיא. אף על גב דלבר פדא נמי צריך לגלח ביום שלשים ואחד מדרבנן כדשני לעיל, מכל מקום תיקשי לבר פדא מייתור המשניות

וּבַר פַּדָּא אָמַר לָךְ: לֵיכָּא חַד מִינְּהוֹן דְּלָאו לִדְרָשָׁא? אֶלָּא, מִדְּהַהוּא לְמִנְיָינָא - כּוּלְּהוּ נַמִי לְמִנְיָינָא. תְּנַן: סְתַם נְזִירוּת שְׁלֹשִׁים יוֹם. בִּשְׁלָמָא לְרַב מַתְּנָא - נִיחָא, אֶלָּא לְבַר פַּדָּא קַשְׁיָא! - אֲמַר לָךְ בַּר פַּדָּא: אַיְדֵי דְּאִיכָּא יוֹם תְּלָתִין, דְּמִגַּלַּחַ וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו - מִשּׁוּם הָכִי תְּנָא שְׁלֹשִׁים. תְּנַן: מִי שֶׁאָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר" - מְגַלֵּחַ יוֹם שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד. בִּשְׁלָמָא לְרַב מַתְּנָא - נִיחָא, אֶלָּא לְבַר פַּדָּא קַשְׁיָא! - אָמַר לָךְ בַּר פַּדָּא, אֵימָא סֵיפָא: אִם גִּילַּחַ לְיוֹם שְׁלֹשִׁים - יָצָא אֶלָּא סֵיפָא מְסַיְּיעָא לֵיהּ, רֵישָׁא - נַעֲשָׂה כְּאוֹמֵר "שְׁלִימִין". וּלְרַב מַתְּנָא קַשְׁיָא סֵיפָא! - קָסָבַר: מִקְצָת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ. תְּנַן: "הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם", אִם גִּילַּחַ יוֹם שְׁלֹשִׁים - לֹא יָצָא! בְּאוֹמֵר "שְׁלִימִין". תְּנַן: מִי שֶׁנָּזַר שְׁתֵּי נְזִירוּת, מְגַלֵּחַ אֶת הָרִאשׁוֹנָה יוֹם שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד, וְהַשְּׁנִיָּה לְיוֹם שִׁשִּׁים וְאֶחָד. בִּשְׁלָמָא לְרַב מַתְּנָא - נִיחָא, אֶלָּא

וּבַר פַּדָּא אָמַר לָךְ — אטו מי ליכא חד מינייהו דלא אתא לדרשא? אלא מדהוא למניינא, הנהו נמי דלדרשא אתי להו למניינא. **תנן מי שאמר הריני נזיר מגלח לשלשים ואחד יום בשלמא לרב מתנא** — דאמר: שלשים — היינו דקאמר שמגלח [יום] שלשים ואחד, דהיינו לאחר מלאת ימי נזרו. **אלא לבר פדא** — דאמר: עיקר נזירות לא הוי אלא עשרים ותשע — בשלשים איבעי ליה לגלח! הכי גרסינן: אלא רישא נעשה כאומר שלימים. **אמר לך בר פדא** — רישא, דתני שמגלח לשלשים ואחד. **נעשה כאומר שלשים יום שלימים** — ולכתחילה מגלח ליום שלשים ואחד. וכיון דלא אמר בהדיא "שלימים", אם גילח ליום שלשים — יצא. **דקסבר מקצת היום** — שעבר מיום שלשים, כמי שעבר כולו דמי. והאי דמגלח לבתר הכי — נעשה כמי שגילח ליום שלשים ואחד. ואם תאמר: הואיל ולבר פדא נמי צריך להמתין עד יום שלשים ואחד, מאי איכא בין רב מתנא לבר פדא? איכא, דלבר פדא אם נטמא ביום שלשים — "אחר מלאת" קרינא ביה ושוב אינו סותר את נדרו, ולרב מתנא דאמר: אין עיקר נזירות פחות משלשים יום — "תוך מלאת" קרינא ביה, וצריך למנות פעם שניה. אי נמי, היינו דאיכא בינייהו: שאם אמר "הריני נזיר עשרים ותשעה ימים" מגלח לכתחילה ליום שלשים אליבא דבר פדא. ולרב מתנא הולך ומשלים כל שלשים, שאין שום נזירות פחות משלשים יום, ואינו מגלח עד שלשים ואחד. **והא תנן גילח יום שלשים לא יצא באומר שלימים** — (ממש) דצריך לו להשלים כל מה שנזר ולגלח אחר מלאת. דהוה ליה כמי שנודר לגלח מאה יום, דמונה מאה יום מיום ליום והדר מגלח. איכא דגרסי לה בלישנא אחרינא: רישא באומר שלימין. ומפרש לה: רישא לבר פדא לא קשיא — כגון דאמר "הריני נזיר שלשים יום", דצריך למנות לכתחילה שלשים ולגלח ביום שלשים ואחד. הא סתמא אם גילח יום שלשים — יצא. וסיפא דקתני: לא יצא — באומר שלימין. ופרושי מפרש לה לרישא; מי שאומר "הריני נזיר" מגלח לשלשים ואחד, ואימתי אמרו שצריך לגלח ביום שלשים ואחד — בזמן שאמר "הריני נזיר שלשים יום". ואם אמר "שלשים יום שלימין" — אם גילח ביום שלשים לא יצא. **תנן מי שנזר שתי נזירות מגלח את הראשונה ליום שלשים ואחד והשניה ליום ששים ואחד** — דלכי גילח ביום שלשים ואחד לראשונה — לאלתר נכנסה לו נזירות שניה באותו יום עצמו, ונמצא דכי מגלח נמי בשניה ביום ששים ואחד — קאים ליה ביום שלשים ואחד. **בשלמא לרב מתנא ניחא אלא לבר פדא** — למה לי כולי האי? בששים חסר אחד סגי! [מכאן שייך לדף ו,א] **אמר לך בר פדא אימא סיפא אם גילח ביום שלשים כו'** — אלמא דלא הוי עיקר נזירות אלא שלשים חסר אחד. **אלא סיפא מסייעא ליה** — לבר פדא, מדקאמר: שאם גילח את הראשונה ליום שלשים שפיר דמי, ורישא דקתני שלשים ואחד — נעשה כאומר "שלימין". אבל היכא דפריש "הריני נזיר שלשים יום חסר אחד" — מגלח לכתחילה ליום שלשים, דעיקר נזירות אינו אלא שלשים חסר אחד, אבל

וּבַר פַּדָּא אָמַר לָךְ, אף שחלק מלשונות הנזירות נכתבו לדרשה, וכי **לֵיכָּא חַד מִינְּהוֹן דְּלָאו לְדָרְשָׁא** – האם אין אחד מהם שנכתב בפרשה שלא לצורך דרשה, **אֶלָּא מִדְּהַהוּא לְמִנְיָינָא** – כשם שאפשר ללמוד מאחד מהם על מנין ימי הנזירות, **כּוּלְּהוּ נַמִּי לְמִנְיָינָא** – כך גם שאר לשונות הנזירות, מלבד הנדרש מהם לדיני נזירות באים ללמדנו גם על מנין הימים.

הגמרא מקשה על דברי בר פדא: **תְּנַן** – שנינו במשנתינו, **סְתָם נְזִירוּת שְׁלֹשִׁים יוֹם**, ומשמע שדין תורה הוא, **כְּשִׁלְּמָא לְרַב מַתְּנָא** שסובר סתם נזירות שלשים יום, **נִיחָא** – מובנת המשנה כפשוטה, **אֶלָּא לְבַר פַּדָּא** שסובר סתם נזירות עשרים ותשעה יום, **קַשְׁיָא** מדוע שנינו 'שלשים'. מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ בַּר פַּדָּא**, לעולם נזירות סתם נוהגת עשרים ותשעה יום, אלא **אַיְּדֵי דְּאִיכָּא יוֹם תְּלָתִין** – מאחר שיש את יום השלשים עצמו **דִּמְנַלַּח בּוֹ שערו וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו**, וקודם לכן אסור הוא ביין וטומאה, **מִשּׁוּם הָכִי תָּנָא שְׁלֹשִׁים** – לפיכך שנה התנא 'שלשים יום', שהרי נוהג נזירותו גם חלק מיום השלשים.

הגמרא מקשה על בר פדא ממשנה נוספת: **תְּנַן** (להלן טז.), **מִי שֶׁאָמַר 'הֲרֵינִי נָזִיר'** ולא אמר כמה ימים, מביא את קרבנותיו **וּמְנַלֵּחַ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד. כְּשִׁלְּמָא לְרַב מַתְּנָא** שסובר סתם נזירות שלשים יום, **נִיחָא** שמביא קרבנותיו ומגלח ביום שלשים ואחד, לפי שהשלים נזירותו ביום שלשים. **אֶלָּא לְבַר פַּדָּא קַשְׁיָא**, מדוע מגלח ביום שלשים ואחד, הרי לשיטתו כבר השלים נזירותו ביום עשרים ותשעה ויכול לגלח ביום שלשים. מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ בַּר פַּדָּא, אֵימָא סֵיפָא** – אמור גם את סוף המשנה ששם מוכח כשיטתי. ששנינו בסיפא, **שאם** הקדים **וּגִילַּח לְיוֹם שְׁלֹשִׁים יָצָא** ידי חובתו, ובהכרח שכבר השלים נזירותו מאתמול כשסיים למנות עשרים ותשעה ימים, **אֶלָּא סֵיפָא** ודאי **מְסַיְּיעָא לֵיהּ** – יש ממנה ראיה לדברי בר פדא, ודין **הֲרֵי שֶׁא** שלכתחילה אינו מגלח ביום שלשים, הוא משום שגזרו חכמים שגם המקבל עליו נזירות סתם **נַעֲשֶׂה כְּאוֹמֵר שְׁלֵימִין** – הרי הוא כאומר 'הריני נזיר שלשים יום שלימים', ואינו רשאי לגלח עד יום שלשים ואחד.

מקשה הגמרא: **וּלְרַב מַתְּנָא** שסתם נזירות שלשים יום, **קַשְׁיָא הֵיפָא**, מדוע אם גילח ביום השלשים יצא ידי חובתו, הרי עדיין לא הושלמה נזירותו. מתרצת הגמרא: **קָסָבַר** רב מתנא **שִׁמְקְצַת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ**, וכיון שנהג בנזירות מקצת מיום השלשים נחשב לו ככל היום והשלים את הנזירות, ולכן יצא ידי חובתו אם גילח מיד, אלא שלכתחילה לא יגלח עד יום שלשים ואחד. אבל בר פדא לא סובר שמקצת היום ככולו, ולכן לשיטתו אסור לגלח ביום עשרים ותשעה, ורק אם גילח ביום שלשים יצא.

הגמרא מקשה על רב מתנה מהמשך אותה משנה: **תְּנַן**, האומר **'הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם', אִם גִּילַּח יוֹם שְׁלֹשִׁים לֹא יָצָא** ידי חובתו. ולדעת רב מתנא קשה מדוע לא יצא, הרי לשיטתו מקצת יום שלשים נחשב ככולו. מתרצת הגמרא: מדובר **בְּאוֹמֵר** 'הריני נזיר שלשים יום **שְׁלֵימִין**', וכיון שקיבל על עצמו ימים שלימים לא אומרים 'מקצת היום ככולו'.

הגמרא מקשה על בר פדא מהמשך אותה משנה: **תְּנַן, מִי שֶׁנָּזַר שְׁתֵּי נְזִירוּת** – מי שקבל על עצמו שתי נזירויות, **מְגַלֵּחַ אֶת הָרִאשׁוֹנָה** [–על נזירות ראשונה] ומביא קרבנותיו **בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד, וְעַל הַשְּׁנִיָּה** מגלח **לְיוֹם שִׁשִּׁים וְאֶחָד**, שהוא יום שלשים ואחד לתחילת נזירות שניה. **כְּשִׁלְּמָא לְרַב מַתְּנָא נִיחָא**, שביום שלשים סיים את נזירותו הראשונה, ומגלח למחרת ביום שלשים ואחד, ומיד באותו יום מתחיל למנות את הנזירות השניה, ואחר שהשלימה ביום הששים, מגלח למחרת ביום ששים ואחד.

אגרות קודש

[כ"ח מנ"א תש"כ]

נצטערתי להוודע אשר מצב בריאותו אינו כדבעי ובודאי חלק גדול מזה הוא נערוון ומחשבות, והעדר עבודת ה' דוקא בשמחה. ועל פי פסק הרמב"ם ומובא בטור ושו"ע או"ח סי' רל"א ובכ"מ אשר עבודת השי"ת הוא בכל דרכיך אכילה שתי' הליכה וכו'.

ונפלאתי עליו, כי הלא עיקר הדבר בא מאמונה בבחי' קטנות, או כלשון רז"ל קטני אמנה כי אמונה כדבעי **מכרחת** לומר אשר לפום גמלא שיחנא, היינו שאין הקב"ה נותן לאדם עבודה שאינה לפי כוחו, וכיון שהיות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא, בודאי שאין העבודה ממעטת **מצד עצמה** בבריאות הגוף. ומה שיש העלמות והסתרים ולפעמים נדמה ואולי גם האמת כן הוא שהם יותר מהמדה, הרי כבר ידוע המבואר בתניא שמטעמים הוא לשון רבים, כי שני סוגים בזה ושני מיני נחת רוח, אם בעבודה שאין עמה מלחמה או דוקא במלחמה. והרי גם במלחמה צריך ללכת מיט א פריילעכן מארש, כידוע משיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר. ומלחמה רוחנית היא כנ"ל, אז דאס דארף ניט אנרירן די בריאות בפועל, כאטש די זאך דארף ארן.

והשי"ת יחזקהו ויאמצהו אשר מתוך בריאות הנכונה יוכל למלאות שליחותו להפיץ שם תורת החסידות ולעשות לו יתי' דירה בתחתונים גם במדינה הנ"ל על ידי הפצת המעינות חוצה.

בברכה,

מ. שניאורסאהן

אֶלָּא לְבַר פַּדָּא שסתם נזירות עשרים ותשעה יום, קַשְׁיָא, מדוע אינו מגלח משום נזירות ראשונה ביום שלשים, ומשום נזירות שניה ביום חמישים ותשע.

מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ בַּר פַּדָּא, אֵימָא סֵיפָא – אמור גם את סוף המשנה ששם מוכח כשיטתי, ששנינו בסיפא, וְאם הקדים וּגִילַּח אֶת הָרִאשׁוֹנָה לְיוֹם שְׁלֹשִׁים, מְגַלֵּחַ אֶת הַשְּׁנִיָּה לְיוֹם שִׁשִּׁים, שהוא יום שלשים ואחד למנין נזירותו השניה. הרי שאם גילח ביום שלשים יצא, ומוכח שהושלמה נזירותו כבר ביום עשרים ותשעה. אֶלָּא סֵיפָא ודאי מְסַיְּיעָא לֵיהּ – יש ממנה ראיה לדברי בר פדא, ולכך יש לנו לפרש גם את הַרִישָׁא כדבריו, ומה שלכתחילה מגלח ביום שלשים ואחד, בְּאוֹמֵר 'הריני נזיר שלשים יום שְׁלֵימִים', ולכן גם לפי בר פדא אינו יכול לגלח קודם יום שלשים ואחד.

מקשה הגמרא: וּלְרַב מַתְנָא קַשְׁיָא סֵיפָא, מדוע אם גילח ביום השלשים יצא, והרי לדבריו סתם נזירות שלשים יום, ועדיין לא השלימם. מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ רַב מַתְנָא, הטעם שיצא, כִּדְקָתָנֵי סֵיפָא יוֹם שְׁלֹשִׁים עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן – שתחילת היום עולה להשלים את מנין נזירות ראשונה, וסוף היום עולה לתחילת מנין נזירות שניה.

מקשה הגמרא: מַאי הִיא – מה הטעם שיום שלשים עולה לכאן ולכאן, הרי הטעם הוא משום שמִקְצָת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ, וְהָא אֲמָרָהּ חֲדָא זִימְנָא – והרי דין זה כבר השמיענו התנא פעם אחת, ששנינו ברישא שהאומר 'הריני נזיר' אם גילח ביום שלשים יצא, לפי שמקצת היום ככולו. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא הָנֵי מִילֵּי – לולא הסיפא היינו אומרים שמקצת היום ככולו נאמר רק לְעִנְיַן חֲדָא נְזִירוּת – לענין המקבל נזירות אחת, שאחר שנהג מקצת יום שלשים בנזירות הושלמה נזירותו. אֲבָל לִשְׁתֵּי נְזִירוּת לֹא – אבל במקבל שתי נזירויות לא נחלק את יום השלשים, שתחילתו ישלים את הנזירות הראשונה, וסופו יחשב ביום ראשון של השניה. ולכן קָא מַשְׁמַע לָן התנא בסיפא שיום שלשים עולה לכאן ולכאן.

הגמרא מקשה על בר פדא מהמשך המשנה: תְּנַן לקמן (טז.), לגבי המקבל שתי נזירויות שגילח על הראשונה ביום שלשים, אִם גִּילַּח על הנזירות השניה ביוֹם שִׁשִּׁים חָסֵר אֶחָד יָצָא ידי חובתו, לפי שֶׁיּוֹם שְׁלֹשִׁים עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן – למנין נזירות ראשונה ואף למנין נזירות שניה. בִּשְׁלָמָא לְרַב מַתְנָא שסתם נזירות שלשים יום נִיחָא מה שהוצרך התנא להאריך ולפרש שיום שלשים עולה לשתי הנזירויות, כיון שרק מטעם זה יצא ידי חובה כשגילח ביום חמישים ותשע, אֶלָּא לְבַר פַּדָּא לָמָּה לִי – למה האריך התנא ליתן טעם לדבריו, הָא אָמַר שְׁלֹשִׁים חָסֵר אֶחָד – הרי לבר פדא סתם נזירות עשרים ותשעה יום, ואם כן יום השלשים אינו ממנין הנזירות הראשונה, ונמצא שגלח כל תגלחת ביום שלשים כעיקר הדין. מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ רב פדא, אדרבה, אֲנָא נַמִּי אַהָא סַמְכִי – ממשנה זו אני לומד שסתם נזירות עשרים ותשעה יום, ולכך יום שלשים עולה למנין נזירות שניה, לפי שהראשונה כבר נשלמה מאתמול.

קושיא נוספת על בר פדא: תְּנַן (שם), מִי שֶׁאָמַר 'הֲרֵינִי נָזִיר', אם נִטְמָא ביוֹם הַשְּׁלֹשִׁים סוֹתֵר אֶת הַכֹּל וצריך לחזור ולמנות מתחילה את ימי נזירותו. בִּשְׁלָמָא לְרַב מַתְנָא שסתם נזירות שלשים יום, נִיחָא – מובן מדוע נסתרה נזירותו, שהרי נטמא בתוך ימי הנזירות, אֶלָּא לְבַר פַּדָּא שסתם נזירות עשרים ותשעה יום, קַשְׁיָא, מדוע סותר את נזירותו, הרי נטמא לאחר השלמתה.

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח אלול, תש"כ
ברוקלין.

מר שניאור זלמן שי'

שלום וברכה!

נעם לי להוודע מהאברכים שי' הנוסעים במדינה בשליחות המל"ח (מרכז לעניני חינוך) שביקרו גם במחנו בורלינגטאן ובביתו, ומסרו לי תשורתו הספר תולדות הרב מליאדי בצירוף פ"ש. ות"ח.

ותקותי חזקה ובפרט ע"פ תוכן השיחה שהיתה בינותם, שלא רק זוכר הוא גזע צור מחצבתו, אלא שגם אורח חייו הוא מתאים לזה, וחשיבות מיוחדת לזה בשנים אלו בפרט כיון שכל או"א מאתנו הוא אוד מוצל מאש וביחוד בנוגע לחוגים שומרי תורה ומצוה אשר בהם פגעה יד ה' ל"ע ול"ע והוו רובם של אחב"י אשר מסרו נפשם על קדושת השם בשנים האחרונות שנות המלחמה האיומה דשנת ת"ש-תש"ד, והרי דוקא בשנים הכי אחרונות אלו נרגשת התעוררות חזקה דבני ארצוה"ב לשיבה אל המקורות דתורתנו ומצותי' ובפרט בין בני הנוער, שלכן כל פעולה בזה ועאכו"כ דוגמא חי' עלולה להביא תוצאות חשובות וגדולות וגם בכמות, וכמובן ינעם לי להתבשר טוב בכל האמור.

בהתענינות מיוחדה שמעתי מהאברכים שי' אשר באה לו בירושה מנורה של רבנו הזקן לפי דבריו, ותודתי נתונה מראש אם יודיעני נכונות הדברים האלה אופן השתלשלות המנורה וכו' וגם אם יש ברשותו כתבי יד וכיו"ב מהשייך לרבנו הזקן או ליו"ח, ובכגון דא כל המפרט הרי זה משובח.

בכבוד ובברכה לכתיבה וחתימה טובה.

רש"י ר"נ

אבל לשתי נזירות לא אמרינן דליהוי יום אחד עולה למנין נזירות ראשונה ונזירות שניה, קמשמע לן דעולה לכאן ולכאן. **תנן אם גילח לששים חסר אחד יצא** — שיום ששים עולה לכאן ולכאן. **בשלמא לרב מתנא** — דאמר: אין נזירות פחותה משלשים יום, ואינו מגלח עד יום ששים ואחד — להכי איצטריך לן הא מתניתין — דיום ששים עולה לו מן המנין לכאן ולכאן, דכי גילח הראשונה ביום ששים עולה לו אותו יום לכאן ולכאן ונתחלה מבו ביום נזירות שניה, וכי עברו עליו ששים חסר אחת נעשה עליו יום עשרים ותשעה בתשלום ששים מקצת היום כבולו. **אלא לבר פדא** — למה לי למיתנא שיום ששים עולה לו מן המנין? הא הוי נזירות משלשים חסר אחד! **אמר לך בר פדא** — אנא דאמינא דאין עיקר נזירות אלא עשרים ותשעה יום — אהא סמכי, דגמירנא להא מתניתין, וחזינא ביה דתני: שאם גילח יום ששים חסר אחד יצא — שיום ששים עולה לו מן המנין, ומשום דבתחילה כי גילח ביום ששים עולה לו לכאן ולכאן, ולא משום דאמרינן מקצת היום כבולו ונעשה כמי שגילח ביום ששים ואחד. אלמא דסתם נזירות לא הוי אלא עשרים ותשעה, ומשום הכי אמינא לעיל שאם גילח ביום ששים יצא. אבל טעמא דהא מתניתין לא הוי כדאמרת משום דמקצת היום כבולו. **תנן מי שאמר הריני נזיר נטמא יום ששים סותר את הכל בשלמא לרב מתנא** — דאמר דאין נזירות פחות משלשים — משום הכי כי נטמא ביום ששים, "בתוך מלאת" קרינא ביה, וסותר את הכל. ואי קשיא לך: הא תריץ רב מתנא לעיל, דאמר מקצת היום כבולו, הכא נמי נימא מקצת היום כבולו, ואם נטמא ביום ששים לא יהא סותר כלום! הא לא קשיא, דאמר לך רב מתנא: הא תנא קמא דרבי אליעזר סבר לא אמרינן מקצת היום כבולו. דהכי קא מתרצינן: קסבר רבי אליעזר מקצת היום כבולו — מכלל דתנא קמא דרבי אליעזר סבר לא אמרינן מקצת היום כבולו. **אלא לבר פדא** — דאמר: אין עיקר נזירות אלא עשרים ותשעה יום, אמאי סותר? הא ניטמא אחר מלאת ימי נזרו!

אמר

אֶלָּא לְבַר פַּדָּא קַשְׁיָא! - אָמַר לָךְ בַּר פַּדָּא, אֵימָא סֵיפָא: וְאִם גִּילַּח אֶת הָרִאשׁוֹנָה לְיוֹם שְׁלֹשִׁים - מְגַלֵּחַ אֶת הַשְּׁנִיָּה לְיוֹם שִׁשִּׁים. אֶלָּא, סֵיפָא - מְסַיְּיעָא לֵיהּ, רֵישָׁא - בְּאוֹמֵר "שְׁלֵימִים". וּלְרַב מַתְּנָא קַשְׁיָא סֵיפָא! - אָמַר לָךְ רַב מַתְּנָא, בִּדְקָתָנֵי סֵיפָא: יוֹם שְׁלֹשִׁים עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן. - מַאי הִיא - מִקְצָת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ? הָא אֲמָרָהּ חֲדָא זִימְנָא! - מַהוּ דְּתֵימָא: הָנֵי מִילֵּי לְעִנְיַן חֲדָא נְזִירוּת, אֲבָל לְשִׁתֵּי נְזִירוּת - לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. תְּנַן: אִם גִּילַּח יוֹם שִׁשִּׁים חָסֵר אֶחָד - יָצָא, שֶׁיּוֹם שְׁלֹשִׁים עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן. בִּשְׁלָמָא לְרַב מַתְּנָא - נִיחָא, אֶלָּא לְבַר פַּדָּא לָמָּה לִי? הָא אֲמַר שְׁלֹשִׁים חָסֵר אֶחָד! - אָמַר לָךְ: אֲנָא נַמִּי אַהָא סָמְכִי. תְּנַן: מִי שֶׁאָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר", נִטְמָא יוֹם שְׁלֹשִׁים - סוֹתֵר אֶת הַכֹּל. בִּשְׁלָמָא לְרַב מַתְּנָא - נִיחָא, אֶלָּא לְבַר פַּדָּא קַשְׁיָא! -

אמר

המשניות, דאף על גב [דחדשה] בסיפא, דקתני: ואם גילח הראשונה ליום שלשים מגלח השניה לכתחילה ליום ששים — אלמא דסוף יום שלשים עולה לו למנין נזירות שני, ומקצת יום חשיב כיום שלם, והא לא שמעינן מרישא, דאדרבה, סבירא ליה לבר פדא דלא אמר מקצת יום כבולו בסוף נזירות, וחשבינן ליה כאדם המקבל נזירות בחצי היום — הא לא חשיב חידוש למקשה, דפשיטא שאדם מקבל נזירות בחצי היום. [ומשני: סלקא דעתך אמינא הני מילי] שלא היה עסוק בנזירות תחילה, וניכר לכל נזירותיו. אבל הכא דנהג נזירותיו עד חצי היום — אימר לא יעלה לו, דאינו ניכר נזירותו, קמשמע לן דאפילו הכי עולה לו לכאן ולכאן. **הגה"ה** אמר לך סיפא מסייעא ואם גילח הראשונה ליום שלשים מגלח השניה ליום ששים — אלמא דמשך הנזירות עשרים ותשעה יום, [ולכך אמר] דבדיעבד אם גילח הראשונה ביום שלשים — יצא. ורישא דלכתחילה צריך לגלח ביום שלשים ואחד — נעשה כאומר "שלימים", ומדרבנן בעלמא, דגזרינן סתם נזירות אטו היכא דאמר "שלימים", דאז צריך לגלח לשלשים ואחד, כדשני נמי ארישא.

ולרב מתנא קשיא סיפא — דקתני: אם גילח ראשונה ליום שלשים — אלמא דביום שלשים מצי לגלוחי! אמר לך רב מתנא: סיפא יום שלשים עולה לכאן ולכאן. פירוש: משום הכי דיום שלשים יש לומר הראשונה שלשים יום דיצא — משום דמקצת היום כבולו, ועולה לו מקצתו לנזירות ראשונה, הלכך נזיר בדיעבד יצא. ולכתחילה בעינן שלשים ואחד יום [שלימים], דמשך נזירות שלשים יום, כדשני נמי ארישא. ומה שמגלח השניה לכתחלה ליום ששים — משום דסוף סוף עולה להתחלת נזירות שני, מידי דהוה אאדם דמקבל נזירות בחצי היום, ונמצא דיום שלשים הויא להתחלת נזירות שני — להכי מגלח השניה לכתחילה ליום ששים. ופריך לרב מתנא: מאי קא משמע לן תנא דאמר מקצת היום כבולו? הא מרישא שמעינן ליה, דקתני: מי שאמר "הריני נזיר" מגלח יום שלשים ואחד, ואם גילח ביום שלשים — יצא, מטעם דמקצת היום כבולו, לרב מתנא! ומשני: דמרישא לא שמעינן אלא דמקצת היום שלשים עולה לו לנזירות אחת שנדר, אבל לשתי נזירות כמו בסיפא, שעולה תחילת שלשים יום לסוף נזירות ראשון, לכאן ולכאן — [לא]. ואם תאמר: ולבר פדא נמי תקשה: מאי קא משמע לן? דאי אתא לאשמועינן דאם גילח הראשונה יום שלשים דיצא — הא ברישא קתני לה בהדיא: אם גילח יום שלשים יצא! וצריך לומר: לבר פדא נמי איכא חידוש בסיפא מאי דלא שמעינן מרישא דקתני: אם גילח הראשונה ליום שלשים דמגלח השניה ליום ששים לכתחילה — דנזירות שני התחיל ליום שלשים אחר תגלחת ראשונה. וקא משמע לן דאותו סוף היום עולה למנין נזירות שני, נמצא כי יום ששים הוי שלשים ואחד להתחלת נזירות שני, ואף על גב דלא אמרינן מקצת היום כבולו לבר פדא ביום שלשים להשלים נזירות שעבר — מודה הוא דמקצת היום מהני להתחיל נזירות שני, מידי דהוה אקיבל נזירות עליו בחצי היום, דפשיטא דעולה לו ליום שלם, והא לא שמעינן מרישא. ואיכא קצת חידוש בדבר, דסלקא דעתך כשאינו עסוק בנזירות וניכר לכל נזירותיו — אז הוי מקצתו כבולו בתחילת נזירות, אבל הכא דנהג נזירות עד חצי היום — אימא לא יעלה, דאינו ניכר, [קא משמע לן]: אם גילח ליום ששים חסר אחד — יצא, שיום שלשים עולה לו מן המנין, כלומר לכאן ולכאן.

תנן אם גילח יום ששים חסר אחד יצא בשלמא לרב מתנא ניחא — פירוש: שהתנא צריך לאשמועינן ולומר דיום שלשים עולה לכאן ולכאן, שהרי תגלחת ראשונה היתה ביום שלשים וכן תגלחת שניה שהיתה ביום ששים חסר אחד היא ביום שתמצא הנזירות יום שלשים שגילח בו בראשונה. ולכך צריך ליתן טעם לדבריו, ולומר שיום שלשים עולה לו מן המנין — כלומר לכאן ולכאן. אלא לבר פדא, למה לי? הא אמרינן משך נזירות עשרים ותשעה יום, ולמה לו לתנא להאריך וליתן טעם לדבריו [שיום שלשים] עולה לו מן המנין? הא ודאי כל תגלחת היתה ביום שלשים, ופשיטא דיצא בדיעבד, כיון דלא בעינן מדאורייתא אלא עשרים ותשעה יום! **אמר** לך בר פדא [אנא נמי] אהא סמכי — כלומר, מכאן אני מדקדק דמשך נזירות עשרים ותשעה יום, דקתני דיום שלשים עולה לו מן המנין, דמשמע דעולה לו למנין אחרון — אלמא דאין עולה למנין ראשון כנזכר לעיל, דכיון דתנא מיקל בו כל כך להחשיב יום לכאן ולכאן. **נטמא** יום שלשים סותר הכל בשלמא לרב מתנא ניחא — פירוש: שנטמא בתוך נזרו. וקשה: ולרב מתנא מי ניחא? הא אמרינן לעיל ולרב מתנא אליבא דתנא קמא דמקצת היום כבולו, אם כן כי עשה מקצת יום — נשלם יום נזירותו, ולא יסתור אלא [שבעה]! ויש לומר: כי אמרינן מקצת היום כבולו — היינו לענין תגלחת והבאת קרבנותיו, דאם גילח ביום שלשים בדיעבד יצא, אם לא נטמא. אבל נטמא ביום שלשים קודם תגלחת והבאת קרבנותיו — לא אמרינן מקצת היום כבולו לחהשיב כנטמא ביום שלשים ואחד, אלא ודאי נטמא נזרו וסותר הכל, כיון דלא השלים כל נזירותיו בטהרה. ואם תאמר: תקשי לרב מתנא נמי הא דלקמן בהדהוא פרקא, דתנן: "הריני נזיר מאה", אם נטמא יום מאה — סותר הכל, מאה ואחד — סותר שלשים יום. ואמאי? והא נשלם נזרו אפילו לרב מתנא לא יסתור אלא שבעה! ויש לומר: דהכי נמי קאמר; בשלמא לרב מתנא ניחא, בין רישא דנטמא ביום שלשים דסותר הכל מדין תורה, וסיפא דקתני: נטמא יום מאה ואחד דקאמר דסותר שלשים יום, אף על גב דכבר נשלם נזרו — הוי דרבנן, מפני שיום מאה ואחד, שהוא יום הבאת קרבנותיו, גזרינן אטו יום שלשים דסתם נזירות שהוא (תגלחת) מן התורה, דהתם סותר כל שלשים יום למפרע מדין תורה. ומהשתא לרב מתנא ניחא בין רישא ובין סיפא, כדפרישית. ונראה דיום שלשים ואחד נמי סותר כל שלשים אטו יום שלשים, והכי משמע לקמן, דקאמר: נטמא לשלשים ואחד סותר הכל. אלא לבר פדא קשה בין רישא בין סיפא, אמאי סותר שלשים יום, בין [שנטמא [ביום] שלשים ובין] שנטמא ביום מאה ואחד? הרי נשלם נדרו! לגמרי ודוחק לו לומר דכי נטמא ביום שלשים סותר מדרבנן, דמדרבנן צריך לנהוג נזירות שלשים יום, כדאמרינן לעיל לבר פדא. דסוף סוף נטמא יום ששים ואחד לא היה ראוי לגזור אטו נטמא יום שלשים, כיון דהיא גופא דרבנן! ומשני: אמר לך בר פדא: סיפא כוותי, דקתני: רבי אליעזר אומר אינו סותר אלא [שבעה]. פירוש: אינו סותר כלל למפרע נזרו, דהא השלים נזרו בעשרים ותשעה יום וכי נטמא ביום שלשים — סותר מיהא שבעה, שאין יכול להביא קרבנותיו עד שיטהר מטומאה זו, שצריך להזות שלישי ושביעי להביא קרבנותיו בטהרה. והיינו סותר שבעה — שאסור לשתות ביין וליטמא למתים עד שיביא קרבנותיו. ואם תאמר: אכתי בר פדא שביק רבנן ועביד כרבי אליעזר? ויש לומר דבר פדא סבירא ליה דמדרבי אליעזר משך נזירות עשרים ותשעה יום — הכי נמי לרבנן. דבמשך נזירות לא אשכחן דפליגי, אלא בסתירה, דלרבי אליעזר אינו סותר אלא שבעה, ולרבנן שלשים. והאי דסותר שלשים לרבנן — אינו אלא מדרבנן בעלמא, דגזירה מדרבנן היכא דאמר נזירות סתם אטו היכא דאמר "שלשים יום שלמים", דאז ודאי סותר הכל לבולי עלמא, דהא נטמא בתוך ימי נזרו. ורבי אליעזר לא גזר, לכך אינו סותר אלא שבעה. וההיא דלקמן נטמא יום מאה ואחד דסותר שלשים — צריך לדחות לבר פדא, ולומר דהא נמי דרבנן היא. ובולה חד גזירה היא, דאי לא הא, לא קיימא הא דאם לא יסתור שלשים כשנטמא יום מאה ואחד — יבואו לומר כמו כן שלא יסתור שלשים כשנטמא ביום שלשים.

קסבר רבי אליעזר מקצת היום כבולו — השתא חחור לרב מתנה, ולישב דברי רבי אליעזר אליבא דתנא קמא; כי היכי דלרבנן משך נזירות שלשים יום — הכי נמי לרבי אליעזר, דאדרבה, מדרבנן [נשמע] לרבי אליעזר, דבמשך נזירות לא פליגי. וכי תימא: אם כן לרבי אליעזר נסתור כל שלשים יום! קסבר רבי אליעזר מקצת היום כבולו, ואפילו נטמא קודם הבאת קרבנותיו. דאחרי שעשה מקצת נזירות ביום שלשים ואחר כך נטמא — חשיב כנטמא ביום שלשים ואחד, על כן אינו סותר אלא שבעה. תימה: דאמרינן לקמן "והימים הראשונים יפלו" — מכלל דאיכא אחרונים, וזה אין לו אחרונים! ויש לומר: דהאי סברא לא מהניא אלא דלא סתר מאה, אבל שלשים מיהא סותר. ורבנן סברי: לא אמרינן מקצת היום כבולו היכא דנטמא קודם הבאת קרבנותיו, ולהכי סותר כל שלשים יום. ובהא פליגי רבנן ורבי אליעזר אליבא דרב מתנא.

תנן הריני נזיר מאה יום נטמא יום מאה סותר את הכל רבי אליעזר אומר אינו סותר אלא שלשים ואי סלקא דעתך סבר רבי אליעזר מקצת היום כבולו לסתור שבעה — לרב מתנא פריך. ואי סלקא דעתך [ולאו] מקצת היום כבולו — כלומר לבר פדא — ליסתור בולהו, כל מאה יום! **אמר** ריש לקיש — כבר פדא, ולא אמרינן מקצת היום כבולו. וכי תימא: אמאי אינו סותר בולהו — אמר ריש לקיש בו': אמרה תורה נטמא ביום מלאת — דהיינו ביום מאה, שהוא יום מלאת נזרו — תן לו תורת נזרו, כלומר שיעשה עוד תורת סתם נזירות שלשים יום, וגזירת הכתוב שלא יסתור כולו. ואם תאמר: לבר פדא, לרבי אליעזר כי נטמא יום שלשים אמאי אינו סותר אלא שבעה? נסתור שלשים כדריש לקיש "תן לו תורת נזיר"! ויש לומר: דהתם אחר מלאת הוה לבר פדא, שהרי סתם נזירות הוי עשרים ותשעה לבר פדא. ואם תאמר: התינח לבר פדא, אלא לרב מתנא דקאמר לרבי אליעזר מקצת היום כבולו, אף בנטמא קודם הבאת קרבנותיו ביום מאה לא נסתור אלא שבעה! וצריך לדחות ולומר, דעתה איירי בשאמר "הריני נזיר מאה יום שלמים", דהשתא ליכא למימר מקצת היום כבולו כיון דאמר "שלמים", ומכל מקום אינו סותר כולם — מדרשא דריש לקיש, דכי נטמא ביום מלאת — גזירת הכתוב שלא יסתור אלא שלשים. וקשה: דבמתניתין סתמא קתני מאה יום, ולא קתני "שלמים". ועוד: אדמפלגי לרבי אליעזר בין נטמא ביום שלשים דאינו סותר אלא שבעה, לנטמא ביום מאה דסותר שלשים — ליפלוג לעולם בנטמא ביום מאה עצמו: במה דברים אמורים — כשאמר "שלמים" שלשים, אבל לא אמר "שלמים" — לא סתר אלא שבעה, דמקצת היום כבולו! ונראה למורנו הרב פרץ דמתניתין איירי דאמר מאה יום ולא אמר "שלמים". ודקשיא לך: לרב מתנא אליבא דרבי אליעזר, כיון דאמרינן דמקצת היום כבולו אף בנטמא ביום מאה לא נסתור אלא שבעה! לא תיקשי, דאמר ריש לקיש. ותירוץ זה מסיק לשניהם, דגזירת הכתוב הוא לסתור שלשים, דעל כרחך ביום מלאת קאי. כי נטמא ביום מאה, אף על גב דמקצת היום כבולו — לא נימא כאילו נטמא יום מאה ואחד אחר מלאת, דאינו סותר אלא שבעה, דהא אם לא נטמא היה צריך להשלים נמי כל יום מאה, אם כן יום מלאת הוא, וגזירת הכתוב כי נטמא ביום מלאת שיסתור שלשים יום. ואם תאמר: ברישא נמי, כי נטמא ביום שלשים לרבי אליעזר אמאי אינו סותר אלא שבעה? יסתור כל שלשים, שהרי נטמא ביום מלאת! ויש לומר דמשמעות דקרא משמע דאיירי בדמפרש נזירותו, ולא בסתם נזיר; מדקאמר: נטמא ביום מלאת תן לו תורת נזיר — פירוש סתם נזירות — מכלל דעד השתא לאו בסתם נזירות קיימא. אבל כי נדר נזירות סתם — בהא לא איירי כלל, שאם נטמא ביום מלאת שנתן לו עוד תורת סתם נזיר — דודאי לא יהבינן ליה שלשים, כיון דאיתא לרב מתנא. ולבר פדא דנזירות הוי עשרים ותשעה — להכי אינו סותר אלא שבעה (בו) לרבי אליעזר. אבל בסיפא איירי כשנדר בפירוש שלשים, אן לא הוי נמי סתם נזיר, דהא פירש שלשים יום, ובהדהיא מודה רבי אליעזר כי נטמא ביום שלשים דסותר שלשים, דבדידיה נמי איירי קרא ד"זאת תורת הנזיר". **שומע** אני מיעוט ימים שנים — ויהיה סתם נזירות שני ימים. תלמוד לומר "קדוש יהיה גדל פרע" ואין גידול פחות משלשים יום, כמנין ["יהיה"]. **שהן** צריכין למלאות הוי אומר [שלשים]. כלומר: חדש, שפעמים משלשים יום ופעמים חסר אחד. **מאי** לאו רב מתנא כרבי יאשיה — דדריש "יהיה", ובר פדא כרבי יונתן דדריש מ"עד מלאת" ולא עד בכלל, דהיינו עשרים ותשעה יום. אמר לך רב מתנא: דכולי עלמא שלשים כוותיה, דרבי יאשיה סבר בכל דוכתין עד ולא עד בכלל, הילכך ["יהיה"] איבעי למימר. ורבי יונתן סבר בכל דוכתין עד ועד בכלל, ולא איצטריך דרשא ד"יהיה", אלא מ"עד מלאת" נפקא. ולבר פדא צריך לומר תנאי היא. **ואימא** שבת — השבת ממלא השבוע. **מי** איכא חסירותא — הא כל ימי השבועות שלמים בשבת, אבל החדשים יש מלאים ויש חסרים.

ואימא

אָמַר לָךְ בַּר פַּדָּא, אֵימָא סֵיפָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שִׁבְעָה. אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שְׁלֹשִׁים בְּעֵינַן - נִסְתּוֹר כּוּלְּהוּ! - קָסְבַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מִקְצַת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ. תְּנַן: "הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה יוֹם", נִטְמָא יוֹם מֵאָה - סוֹתֵר אֶת הַכֹּל, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מִקְצַת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ - נִסְתּוֹר שִׁבְעָה, וְאִי לָא סָבַר מִקְצַת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ - לִיסְתּוֹר כּוּלְּהוּ! - לְעוֹלָם לָא אָמְרִינַן מִקְצַת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ. - אִי הָכִי לִיסְתּוֹר כּוּלְּהוּ! - אֲמַר רֵישׁ לָקִישׁ: הַיְינוּ טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אָמַר קְרָא "זֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר בְּיוֹם מְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ" הַתּוֹרָה אָמְרָה: נִטְמָא בְּיוֹם מְלֹאת - תֵּן לוֹ תּוֹרַת נָזִיר. לֵימָא כְּתַנָּאֵי: "עַד מְלֹאת הַיָּמִם", שׁוֹמְעֵנִי מִיעוּט "יָמִים" שְׁנַיִם - תַּלְמוּד לוֹמַר "קָדוֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע", אֵין גִּידוּל שֵׂעָר פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הָרֵי הוּא אוֹמֵר "עַד מְלֹאת הַיָּמִם", אֵי אֵלּוּ הֵן יָמִים שֶׁצְּרִיכִין לְמַלְּאוֹת - הֲוֵי אוֹמֵר שְׁלֹשִׁים. מַאי לָאו, רַב מַתְּנָא דְּאָמַר כְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה, וּבַר פַּדָּא דְּאָמַר כְּרַבִּי יוֹנָתָן? - אָמַר לָךְ רַב מַתְּנָא: כּוּלֵּי עָלְמָא שְׁלֹשִׁים בָּעֵינַן, וְהָכָא בְּ"עַד" וְעַד בִּכְלָל פְּלִיגִי; רַבִּי יֹאשִׁיָּה סָבַר: "עַד" וְלֹא עַד בִּכְלָל, וְרַבִּי יוֹנָתָן סָבַר: "עַד" וְעַד בִּכְלָל. אָמַר מָר: אֵי אֵלּוּ הֵן יָמִים שֶׁצְּרִיכִין לְמַלְּאוֹת - הֲוֵי אוֹמֵר שְׁלֹשִׁים. וְאֵימָא שַׁבָּת! - שַׁבָּת מִי אִיכָּא חֲסִירוּתָא?

ואימא

אמר לך בר פדא אימא סיפא רבי אליעזר אומר אינו סותר אלא שבעה — כנגד אותן ימים שמונה בהן שלישי ושביעי מחמת טומאה. ואי סלקא דעתך דבעינן שלשים ניסתור כולהו — אלא לאו, דאין עיקר נזירות [לרבי אליעזר] אלא עשרים ותשעה יום. ומאי טעמא דרבי אליעזר דאמר דסותר שבעה — משום דצריך לגלח לאחר שהזה עליו שלישי ושביעי מחמת טומאה, כדמפרש ביה קרא "ביום השביעי יגלחנו". ובדין הוא דאינו צריך לסתור מהן כלום, שהרי עברו עליו עשרים ותשעה יום בטהרה, אלא משום דהשתא נתגלח על הטומאה, וקים להו לרבנן דאין שיער מתגדל כדי לכוף ראשו של זה בצד עיקרו של זה בפחות משבעה ימים, ולהכי אמר רבי אליעזר דצריך שיהא סותר שבעה ומונה שבעה אחרים בנגדן. והכי נמי מפרש טעמא דרבי אליעזר לקמן. ואי קשיא: אמאי לא מתרץ בר פדא הכי ברישא: מאי טעמא סותר את הכל — משום דנעשה באומר "שלמין"? היינו טעמא דלא מתרץ לה הכי: דקסבר, דביון דנטמא לאחר עשרים ותשעה יום, לא מדחינן ליה מקרבן כולי האי עד שלשים אחרינו, דילמא אתי למיעבר על נזריה ואתי לידי תקלה. לישנא אחרינא: רבי אליעזר אומר אינו סותר אלא שבעה — דבעי הזאה שלישי ושביעי ואחר כך יביא קרבן נזיר בטהרה — אלמא קסבר דעיקר נזירות שלשים חסר אחד, ובדין הוא דאינו סותר כלל, והאי דסותר שבעה — כדי שיביא קרבנו בטהרה. לא, לעולם אימא לך דסבר רבי אליעזר שלשים בעינן בו'. ורב מתנא אמר לך: לעולם אימא לך לרבי אליעזר לא הוי נזירות פחות משלשים יום. והאי דאמר: אם כן ניסתור להו לבולהו — היינו טעמא דלא סתר להו, דקסבר מקצת יום שלשים שעבר עליו בטהרה כבולו דמי. **תנן הריני נזיר מאה יום נטמא יום מאה סותר את הכל** — ואפילו לבר פדא, הואיל דקאמר מאה יום — שלמים משמע. **ואי סלקא דעתך דסבר רבי אליעזר מקצת היום כבולו לסתור שבעה** — ותו לא, כי נטמא ביום מאה, שהרי כבר עבר נזירותו כשנטמא. ולדבריך, אי לא סבר מקצת היום כבולו — ליסתור להו לבולהו, ואמאי קאמר אינו סותר אלא שלשים? **לעולם לא סבר מקצת היום כבולו** — והאי דקאמר: אינו סותר אלא שלשים יום — מסייע ליה לבר פדא. והאי דקאמר: אי לא סבירא ליה דמקצת היום כבולו ואכתי לא שלימין, אמאי לא סתר לבולהו? אמר ריש לקיש: היינו טעמא דרבי אליעזר בו'. **ואת תורת הנזיר ביום מלאת ימי נזרו** — בין לנזירות שלשים בין לנזירות מאה — תן לו תורת נזיר, דהיינו שלשים. והיינו דקאמר: אינו סותר אלא שלשים. **אלו הן ימים שצריכין למלאות הוי אומר שלשים** — דחדשה של לבנה אינו אלא עשרים ותשעה וחצי, ופעמים שהוא צריך להשלים למנין שלשים. לאפוקי שאר ימים של עשרים ושל ארבעים שאינן צריכין למלאת. דמשמע דתיהוי נזירות באותן ימים שצריכין למלאות, כמה הן — (הרי) עשרים ותשעה. **רבי יאשיה סבר** — דהאי דכתיב "עד מלאת" — עד שלשים משמע, ולא שלשים בכלל. להכי איצטריך "גדל פרע" — שאין גידול שיער פחות משלשים. **ורבי יונתן סבר עד ועד בכלל** — ולא איצטריך לן מ"גדל פרע", דאלו מ"עד מלאת הימים" נפקא. **אמר מר אי אלו הן ימים שצריכים למלאות הוי אומר שלשים** — דמשמע דתהוי נזירות סתם שלשים יום. **ואימא שבת** — כדי שבוע הוי סתם נזירות, דהוי ששה ימים, אתי יום שביעי וממלא לה לשבוע, ואימא ד"עד מלאת הימים" — עד מלאת שבוע קאמר! **מאי חסירותא איכא** — דבעי השלמה? בולהי שבועי כי הדדי נינהו, ומשום הכי ליכא למימר דאיירי בהו קרא. אבל חדש דאיכא חסירותא, דאיכא חסר ואיכא מלא, איכא לך למימר: האי לחדש הוא דאתא קרא:

ואימא

מתרצת הגמרא: **אָמַר לְךָ בַּר פַּדָּא אִימָּא סֵיפָא** – אמור גם את סוף המשנה ששם מוכח כשיטתי. ששנינו בסיפא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שִׁבְעָה** – אינו צריך לחזור ולמנות נזירות, אלא ממתין שבעה ימים כדי שיזו עליו ביום השלישי והשביעי, ולאחר מכן יביא את קרבנותיו בטהרה. **וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שְׁלֹשִׁים בְּעִינָן** – שצריך למנות שלשים ימים לסתם נזירות, **נִסְתּוֹר כּוּלְּהוּ** – יסתור את כל מנינו וימנה נזירות מחדש, וכדין הנטמא בתוך ימי נזירותו. ומכך שאינו סותר, מוכח שכבר נשלמה נזירותו בעשרים ותשעה ימים, וכדעת בר פדא. ואומרת הגמרא שרב מתנא יתרץ שלעולם סתם נזירות שלשים יום, אלא **שֶׁקָּסָבַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִקְצָת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ** אף קודם הבאת קרבנותיו, ולכן כל שנטמא ביום שלשים אינו סותר אלא שבעה, כיון שכבר סיים נזירותו מיד בתחילת היום.

הגמרא מקשה על כל הדעות: **תְּנַן** לקמן (טז:), האומר 'הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה יוֹם', אם **נִטְמָא** ביום **מֵאָה סוֹתֵר אֶת הַכֹּל**, וצריך לחזור ולמנות מאה ימי נזירות. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שְׁלֹשִׁים יוֹם**, וחוזר ומונה שלשים יום. וקשה מה סובר רבי אליעזר, **אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שֶׁסָּבַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִקְצָת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ** כרב מתנא, וכבר בתחילת יום המאה נשלמה נזירותו, אם כן **נִסְתּוֹר שִׁבְעָה** ימים בלבד כדי שיוכל להביא קרבנותיו בטהרה, **וְאִי לֹא סָבַר** רבי אליעזר **מִקְצָת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ**, אלא כבר פדא, ובתחילת יום המאה עדיין לא נשלמה נזירותו, אם כן **לִיסְתּוֹר כּוּלְּהוּ** – יסתור את כל ימי נזירותו ולא רק שלשים יום, שהרי נטמא קודם השלמת נזירותו.

מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם** רבי אליעזר סובר כבר פדא **שֶׁלֹּא אַמְרִינָן מִקְצָת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ**, ומה שקשה **אִי הָכִי לִיסְתּוֹר כּוּלְּהוּ** – יסתור את כל המאה יום, **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ**, יש ליישב **דְּהֵיינוּ טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** – טעמו של רבי אליעזר הוא משום **דְּאָמַר קְרָא** (במדבר ו יג) 'וְזֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר בְּיוֹם מְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ יָבִיא אֹתוֹ אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד', **הַתּוֹרָה אָמְרָה** שכל **שִׁנְטְמָא בְּיוֹם מְלֹאת** – ביום השלמת הנזירות, **תֵּן לוֹ תּוֹרַת נָזִיר** – צריך הוא לחזור ולמנות תורת 'סתם נזירות' שהיא שלשים יום, ואפילו אם היתה נזירותו מרובה אינו סותר את כולה.

הגמרא דנה אם מחלוקת האמוראים תלויה במחלוקת תנאים: **לֵימָא כְּתַנָּאֵי** – האם נאמר שנחלקו רב מתנא ובר פדא במחלוקת תנאים. ששנינו בברייתא על הפסוק שנאמר בפרשת נזיר (במדבר ו ה) 'כָּל יְמֵי נִדֶּר נִזְרוֹ תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ עַד מְלֹאת הַיָּמִים אֲשֶׁר יַזִּיר לַה'', ממה שנאמר 'עַד מְלֹאת הַיָּמִים' שׁוֹמְעֵנִי – יכול אני להבין שמִיעוּט **יָמִים שְׁנַיִם**, והמקבל על עצמו סתם נזירות ינהג בנזירות שני ימים בלבד, **תַּלְמוּד לוֹמַר** בהמשך הפסוק 'קֹדֶשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ', **וְאֵין גִּידּוּל שֵׂעָר פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים** יום כמנין 'יהיה', ומלמד שסתם נזירות שלשים יום, **דִּבְרֵי רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ** – אין צריך לכך דרשה מהפסוק 'קדוש יהיה', אלא בפסוק עצמו יש רמז שנזירות שלשים יום היא, **שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר 'עַד מְלֹאת הַיָּמִים'**, ומשמע ימים ששייך בהם ענין מילוי, **וְאֵי אֵלּוּ הֵן יָמִים שֶׁצְּרִיכִין לְמַלְּאוֹת** – איזה ימים צריך למלאם, **הֲוֵי אוֹמֵר שְׁלֹשִׁים** ימי החודש, שפעמים החודש חסר ויש בו רק עשרים ותשעה יום, ולפעמים ממלאים אותו, דהיינו שמוסיפים עליו יום אחד. ומכאן שצריך לנהוג נזירות עד יום השלשים שהוא הממלא את החודש. ומבארת הגמרא: **מַאי לָאו, רַב מַתְּנָא דְּאָמַר** סתם נזירות שלשים יום, סובר **כְּרַבִּי יְאוֹשִׁיָּה** שלומד מהגמטריא של 'יהיה', **וּבַר פַּדָּא דְּאָמַר** סתם נזירות עשרים ותשעה יום, סובר **כְּרַבִּי יוֹנָתָן** שלומד מ'מלאת הימים', ומפרש את הכתוב 'עד מלאת' – עד יום המילוי שהוא יום השלשים, אבל לא עד בכלל.

דוחה הגמרא: **אָמַר לְךָ רַב מַתְּנָא**, לא נחלקו התנאים בדין זה, אלא **לְכוּלֵּי עָלְּמָא שְׁלֹשִׁים בְּעִינָן** – המקבל עליו נזירות סתם צריך לנהוג בה שלשים יום, **וְהָכָא בְּעַד וְעַד בִּכְלָל פְּלִיגִי** – התנאים נחלקו במשמעות לשון 'עד' בכל מקום, האם בכלל הוא או לא. **רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה סָבַר עַד וְלֹא עַד בִּכְלָל**, וממילא 'עד מלאת' אינו כולל את 'יום מלאת' עצמו, ולכן צריך הוא ללמוד שסתם נזירות שלשים יום מ'יהיה', **וְרַבִּי יוֹנָתָן סָבַר עַד וְעַד בִּכְלָל** – וממילא 'יום מלאת' בכלל, ואפשר ללמוד מכאן שסתם נזירות שלשים יום, ואין צריך לדרוש מ'יהיה'.

הגמרא חוזרת לבאר את דברי רבי יונתן בברייתא: **אָמַר מַר** – רבי יונתן, **אֵי אֵלּוּ הֵן יָמִים שֶׁצְּרִיכִין לְמַלְּאוֹת הֲוֵי אוֹמֵר שְׁלֹשִׁים**. מקשה הגמרא: **וְאֵימָא שַׁבָּת** – אולי נזירות סתם היא עד יום השבת, ונקרא 'מלאת' כיון שהוא ממלא ומשלים את השבוע. מתרצת הגמרא: **שַׁבָּת מִי אִיכָּא הֲסִירוּתָא** – וכי במנין ימות השבוע יש חסרון שצריך למלאותו, הרי כל שבוע הוא בן שבעה ימים, מה שאין כן החדשים, שיש מהם חסרים שצריך למלאותם ושייך בהם לשון 'מלאת'.

אגרות קודש

ב"ה, יו"ד אלול, תש"כ

ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מז' אלול חדש הרחמים.

ובעת רצון יזכירוהו עוד הפעם על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע לשידוך טוב מתאים למ"ש אשה יראת ה' היא תתהלל.

ולשאלתו במכתבו מדוע לא מצא את בת זוגו ע"ע - הנה אין אתנו יודע עד מה דרכי בורא עולם ומנהיגו, וגם אין פלא כלל וכלל בדבר, כי החקר אלקה תמצא וכו' וכו' ואדרבה ההנהגה כמ"ש תמים תהי' ובבטחון חזק בהשגחה פרטית כמודגש בתורת מורנו הבעל שם טוב (אשר השנה היא שנת המאתים להסתלקות הילולא שלו), מוסיפה ומרבה בברכת השי"ת.

בברכה לבשו"ט ולכוח"ט.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

הגמרא מוסיפה להקשות: **וְאֵימָא** שנזירות סתם **שָׁנָה** היא, ושייך בה לשון 'מלאת', כיון שיש שנה שימיה מרובים ויש שימיה מועטים. מתרצת הגמרא: **מִי מָנִינָן לְיוֹמֵי** – וכי שנה נמנית לפי מספר הימים שבה, **וְהָא רַבָּנָן דְּקֵיסָרֵי אָמְרֵי מִנַּיִן שֶׁאֵין מוֹנִין יָמִים לְשָׁנִים** – מנין שאין משלימים את שנת הלבנה לשנת החמה על ידי הוספת ימים, **שֶׁנֶּאֱמַר** בפרשת קידוש החודש, **'לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה', וְדוֹרְשִׁים שֶׁחֳדָשִׁים מְחֻשָּׁבִין לְהַשְׁלֵמַת שָׁנִים וְלֹא יָמִים לְשָׁנִים:**

משנה

מי **שֶׁאָמַר הֲרֵינִי נָזִיר** נזירות **אַחַת גְּדוֹלָה**, או שאמר **הֲרֵינִי נָזִיר אַחַת קְטַנָּה**, או **אֲפִילּוּ** אמר הריני נזיר **מִכָּאן וְעַד סוֹף הָעוֹלָם**, בכל אלו הרי הוא **נָזִיר** רק **שְׁלֹשִׁים יוֹם**, לא פחות ולא יותר:

גמרא

הגמרא מבארת את דין המשנה, שאפילו אם אמר מכאן ועד סוף העולם מונה רק שלשים יום. מקשה הגמרא: **אַמַּאי** – מדוע אינו מונה יותר משלשים יום, **וְהָא מִכָּאן וְעַד סוֹף הָעוֹלָם קָאָמַר**, ומשמע שרוצה להיות נזיר לעולם. מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** – כך מפרשים את דבריו, **אֲרִיכָא לִי הָדָא מִילְּתָא** – דבר זה שקיבלתי על עצמי [נזירות שלשים יום] נראה לי ארוך וקשה **כְּהַלִּיכָה מִכָּאן וְעַד סוֹף הָעוֹלָם.**

מקשה הגמרא: **תְּנַן** (להלן ח.), **האומר 'הֲרֵינִי נָזִיר מִכָּאן עַד מָקוֹם פְּלוֹנִי', אוֹמְדִים כַּמָּה יָמִים** נמשכת **ההליכה מִכָּאן** – מן המקום שעומד בו **וְעַד מָקוֹם פְּלוֹנִי, אִם פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם**, הרי הוא **נָזִיר** למשך **שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאִם לָאו** – אם משך ההליכה אינו פחות משלשים יום, הרי הוא **נָזִיר כְּמִנְיַן הַיָּמִים** שנמשכת ההליכה למקום פלוני אף יותר משלשים. וקשה, **וְאֵימָא הָכָא נַמִּי** שאין כוונתו לנזירות יותר משלשים יום, אלא כאומר **אֲרִיכָא לִי הָא מִילְּתָא** כְּהליכה **מִכָּאן וְעַד מָקוֹם פְּלוֹנִי**. מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא**, מדובר במשנה זו **כְּשֶׁהֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ** – שיצא לדרך לילך למקום פלוני, ומסתבר שכדי להינצל מהסכנות שבדרך קיבל עליו נזירות כמנין ימי ההליכה.

הגמרא ממשיכה להקשות על דין משנתינו באומר 'מכאן ועד סוף העולם': **וְלֵיהֲוֵי** – ויהיה נזיר כנגד **כָּל פַּרְסָה וּפַרְסָה** – נאמר שכוונתו לקבל הרבה נזירויות נפרדות כמנין הפרסאות שיש מכאן עד סוף העולם שהוא מהלך חמש מאות שנה, ויגלח כל שלשים יום. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָּא**, מדובר **בְּאַתְרָא דְּלֵא מָנֵי פַּרְסֵי** – במקום שלא נהוג למנות מרחק לפי פרסאות, ולכן לא מסתבר שנתכוין לכך.

מקשה הגמרא: **וְלֵיהֲוֵי כָּל אַוּונָא וְאַוּונָא** – ויהיה נזיר כנגד כל מהלך יום ויום, כלומר, נפרש שכוונתו לקבל עליו נזירויות כמנין ימי ההליכה עד סוף העולם. **מִי לֵא תְּנַן** לקמן (ח.), **האומר 'הֲרֵינִי נָזִיר כַּעֲפַר הָאָרֶץ, וְכִשְׂעַר רֹאשִׁי** – או 'כשער ראשי', **וּכְחוֹל הַיָּם** – או 'כחול הים', **הֲרֵי זֶה נָזִיר עוֹלָם** – הרי הוא נזיר נזירויות הרבה זו אחר זו, במשך כל ימי חייו, לפי שמפרשים שקיבל על עצמו מספר נזירויות כמנין השערות או גרגרי העפר והחול, **וּמְגַלֵּחַ אֶחָד לְשְׁלֹשִׁים יוֹם**, בסיום כל נזירות ונזירות. וכשם שבלשונות אלו מפרשים שכוונתו לריבוי נזירויות, נפרש כך גם ב'מכאן ועד סוף העולם'. מתרצת הגמרא: **כָּל** התולה נזירותו **בְּמִילְּתָא דְּאִית בֵּיהּ קִיצּוּתָא** – בדבר שיש לו קצבה, **לֵא קָתָנֵי** – לא שנה התנא שדינו למנות נזירויות כל ימי חייו, ו'מכאן ועד סוף העולם' הוא דבר שיש לו קצבה, חמש מאות שנה.

הגמרא מביאה ראיה: **וְהָתַנְיָא** – וכן שנינו בברייתא, האומר **'הֲרֵינִי נָזִיר כָּל יְמֵי חַיַּי', או 'הֲרֵינִי נָזִיר עוֹלָם'**, כיון שלא קבע זמן לנזירותו **הֲרֵי זֶה נָזִיר עוֹלָם** כאבשלום, ומותר לו לגלח שערו אחת לי"ב חדשים. אך אם קיבל נזירות לזמן קצוב, **אֲפִילּוּ מֵאָה שָׁנָה**, או **אֲפִילּוּ אֶלֶף שָׁנִים**, אף על פי שמסתמא לא יחיה כל כך ויצטרך לנהוג בנזירות כל ימי חייו, מכל מקום כיון שנתן קצבה לנזירותו חלוק הוא בדינו שאין **זֶה נָזִיר עוֹלָם** כאבשלום **אֶלָּא נָזִיר** רגיל [ארוך] **לְעוֹלָם** – לכל ימי חייו. הרי שיש הבדל בין דבר שיש לו קצבה לדבר שאין לו קצבה.

חילוק נוסף בין 'מכאן ועד סוף העולם' לשערות ראשו: **רַבָּה אָמַר, שַׁאנִי תולה בִּשְׂעָרוֹת הוֹאִיל וּמוּבְדָּלוֹת** הן זו **מִזּוֹ**, ולכן מפרשים שקיבל נזירויות נפרדות כשם שהשערות מובדלות, מה שאין כן ימים שכל יום ויום סמוך לחבירו ואין הפסק ביניהם כלל, ואין סיבה לפרש מה שאמר 'מכאן ועד סוף העולם' שכוונתו לנזירויות נפרדות שהרי ימי ההליכה אינם מחולקים. מקשה הגמרא: **גַּבֵּי יוֹמֵי נַמִּי** – גם לגבי הימים, **הָא כְּתִיב** (בראשית א ה) **'וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר יוֹם אֶחָד'**, ומשמע שהימים מובדלים זה מזה. מתרצת הגמרא: **הָתָם** – הפסוק 'יום אחד' **לָאו דְּמִפַּסְקֵי מֵהַדְדֵי הוּא** – אינו בא לומר שהימים מובדלים זה מזה, אלא **מַאי קָאָמַר** – מה בא ללמדנו, **שִׁימְמָא וְלֵילְיָא חַד יוֹמָא הוּא** – שהיום והלילה שלפניו נחשבים יום אחד, **וּלְעוֹלָם לֵא מִפַּסְקֵי מֵהַדְדֵי** – אך באמת אין הימים מובדלים זה מזה.

הגמרא חוזרת לשאלה הראשונה, מדוע ב'מכאן ועד סוף העולם' אינו מונה יותר משלשים יום: **רָבָא אָמַר, לָמָּה לָךְ אַקְשׁוּיֵי כּוּלֵּי הַאי** – להתקשות כל כך, הרי **שַׁאנִי הָתָם** מלשונות אחרים שמתפרשים כפשוטם, **דְּהָא קָתָנֵי** ברישא **'הֲרֵינִי נָזִיר אַחַת'**, והמילה 'אחת' נאמרה גם על הסיפא, דהיינו שאמר 'הריני נזיר אחת מכאן ועד סוף העולם', וכיון שפירש 'אחת' על כרחך מה שהוסיף 'מכאן ועד סוף העולם' כוונתו שיש לו טרחה בנזירות:

משנה

האומר **'הֲרֵינִי נָזִיר וְיוֹם אֶחָד', או 'הֲרֵינִי נָזִיר וְשָׁעָה אַחַת', או 'הֲרֵינִי נָזִיר אַחַת וּמֶחֱצָה'**, בכל אחת מלשונות אלו **הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁתַּיִם** – שתי נזירויות של שלשים יום, שבאמירת 'הריני נזיר' חלה עליו נזירות אחת, ואמירת 'יום אחד' היא כקבלת נזירות נוספת, וכאילו אומר 'הריני נזיר ונזיר יום אחד', ואין נזירות פחות משלשים יום:

גמרא

מקשה הגמרא: **לָמָּה לִי לְמִיתְנָא כָּל הָנֵי** – מדוע צריך התנא לִשְׁנות במשנה את כל האופנים האלו שבהם מתחייב בשתי נזירויות, די היה לפרש את הדין באחד מהם, וממנו נדע לשאר הלשונות. מתרצת הגמרא: **צְרִיכִי, דְּאִי תָּנָא** רק באומר **'הֲרֵינִי נָזִיר וְיוֹם אֶחָד'**, היה מקום לומר **שֶׁהָכָא הוּא דְּאַמְרִינָן** – דווקא כאן אומרים שכיון שאין נזירות חלה **לְיוֹם אֶחָד אַמְטוּ לְהָכִי קָמָנֵי תַּרְתֵּין** – משום כך מונה שתי נזירויות, **אֲבָל** כשאמר **'הֲרֵינִי נָזִיר וְשָׁעָה אַחַת'**, היינו אומרים **דְּלִימְנֵי** – שימנה רק **שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד יוֹם, קָא מַשְׁמַע לָן** שגם באופן זה עליו למנות שתי נזירויות.

אגרות קודש

[ה'תשל"א]

תמצא (בהתיעצות עם הנהלת הישיבה בה לומד בנה שי') בחור מת' הישיבה **שבעד תשלום כסף** יקדיש מזמנו ללמוד עם בנה בתור חבר גדול קצת ממנו – שכן נוהגים **בכו"כ** ישיבות (ואין בזה כל בושה **כלל**).

השמות דבנה ואזכיר עה"צ.

ואימא שנה — שצריכה למלאות, דפעמים יהיה שלש מאות חמשים ושלשה, ופעמים שלש מאות חמשים וארבעה, ופעמים שלש מאות חמשים וחמשה. **מי מנינן** — שנה לימים? הכא כתיב "עד מלאת ימי" — חדש הוא דמנינן לימים, ומשום הכי אמרינן דבשלשים של חדש איירי קרא. אבל לא לשנה, שאין מונין לה לימים אלא לחדשים.

ואימא שנה — דיש שנים מלאים ומרובים בימים — כשהחדשים מלאים, ויש פחותין — כשהם חסרים. **שנים** מי מונין לימים — בתמיה. (ושיטה הוא וכו') חדשים אתה מחשב לשנים, וכשהן מעברין — מוסיפין חדש ולא ימים, עשרים או חמשה עשר. והכא כתיב "עד מלאת הימים" — הלכך ודאי בחדש מיירי.

משנה **אמר הריני נזיר אחת קטנה** — לא תהא פחותה משלשים יום. ואפילו אמר "הריני נזיר יום אחד" — הרי זה נזיר שלשים יום, לפי שאין נזירות פחותה משלשים. או שאמר "הריני נזיר אחת גדולה", אפילו אמר שתהא גדולה מכאן ועד סוף העולם — הרי זה אינו נזיר אלא שלשים יום, כדאמר בגמרא, דאי אמר הכי — משמע דאמר: אריכא עליה הדא נזירות דשלשים כמכאן עד סוף העולם. **גמרא** **אם יש מהלך עד אותו מקום פחות משלשים יום הרי זה נזיר שלשים יום** — דלעולם אין נזירות פחות משלשים. ואם יש משם עד מקום פלוני יותר ממהלך שלשים יום, כגון ארבעים יום או חמשים יום — הרי זה נזיר כמנין הימים, דהוי כמאן דאמר "הריני נזיר עד ארבעים יום או עד חמשים". **ואמאי אימא הכא נמי** — כי אמר "מיכן ועד מקום פלוני", דמשמע כמאן דאמר: אריכא לי הדא מילתא דנזירות דשלשים יום כמהלך חמשים דמכאן ועד מקום פלוני! **אמר רבא** — התם ליכא למימר הכי, דכשהחזיק בדרך כבר עסקינן. דהואיל והחזיק בדרך, וקאמר "מכאן ועד מקום פלוני" — מוכח מילתא דאדעתא דליהוי נזיר כל זמן שיהא בדרך קאמר. ועוד, כיון דהחזיק בדרך, ליכא למימר דאריכא ליה מילתא כמכאן ועד מקום פלוני, דהא חזינן דלא אריכא ליה דרך, דהחזיק בדרך כבר. וקפריך אמתניתין גופא ד"מכאן ועד מקום פלוני" — ולהוי כל פרסה ופרסה חד נזירות! דדלמא האי דקאמר "מכאן ועד מקום פלוני" — כל מנין פרסאות מכאן ועד מקום פלוני קבל עליו נזירות של שלשים, ויהא מגלח בסוף כל שלשים ויביא שלשה בהמות, ואי הוה עד התם מאה פרסאות ליהוי נזיר מאה נזירות! **וליהוי כל אוונא ואוונא** — דאיכא ממקום פלוני עד כאן, כאילו קבל עליה חדא נזירות לכל אוונא; דאי הוו עשרים אוונות — ליחייב בכל עשרים של שלשים שלשים! דמילתא דעבידא היא דמנו אינשי אוני, "כמה אוונות יש מכאן ועד מקום פלוני", דבכל מקום מנו אוני = מחוז של ברך, שכולן תלויין לברך, ולשם השר תדיר, ולשם פורעין המס. ואוונא — לועזין בני אדם קונטרד"א, וכמו "תאנת שילה" (יהושע טז), וכמו "תאנת מי ישיבנה" (ירמיה ב). **מי לא תנן** — בבי האי גוונא. **הריני נזיר כעפר הארץ וכשיער ראשי הרי נזיר לעולם** — ומגלח אחת לשלשים יום, דמשמע דאמר: הרי עלי נזירות כמנין שיער ראשי. **כל מילתא דאית ביה קיצותא** — כגון "מכאן עד מקום פלוני" לא קתני, דליהוי כמאן דמקבל עליה נזירות שיהא מגלח בסוף כל שלשים ושלשים, אלא כמאן דמקבל עליה חדא נזירות אריכתא עד מקום פלוני. **והתניא** — דמסייע: "הריני נזיר כל ימי חיי" וכו', [ואם] אמר "הריני נזיר עד מאה שנה" או "עד אלף שנים" — אין זה נזיר עולם שיהא מגלח בסוף השלשים. **אלא נזיר לעולם** — דבחדא נזירות אריכתא דמי, ואינו מותר בתגלחת כל ימיו. אבל היכא דלית ביה קיצותא, כגון "בשיער ראשי" ו"בחול הים", דאין לדבר קיצבה, איכא למימר דלהכי אמר הכי — דנזירות הרבה קבל עליו במנין שיער ראשו, והוא מגלח אחת לשלשים יום. **רבה אמר שאני שערות הואיל ומובדלות זו מזו** — איכא למימר דלמנין שערות קיבל עליו נזירות הרבה, ולכך מגלח אחת לשלשים. אבל אוונא ופרסי ליכא למימר הכי, דהא ליתנהו מובדלות זו מזו, דסדנא דארעא חד הוא, איכא למימר: חד נזירות אריכתא קיבל עליו כשיעור הימים שמיכן עד מקום פלוני. **נבי יומי נמי** — כי אמר "במכאן עד מקום פלוני", אימא נמי כמנין הימים קיבל עליו נזירות של שלשים, דהא יומי מיפסקי מהדדי, כדכתיב "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד"! **התם** — דכתיב קרא "יום אחד" לאו משום דאיפסקו שהוא יום אחד — דקיימא לן דליליא ויממא חד הוא, שהלילה הולכת אחר היום, ולעולם לא מיפסקי מהדדי. ומשום הכי ליכא למימר כדאמרינן, אלא חדא נזירות אריכתא כמיכן ועד מקום פלוני קיבל עליו. **רבא אמר למה לך לאקשויי כולי האי שאני התם** — טעמא מאי אמר כמאן דאמר "אריכא לי מילתא מיכן ועד סוף העולם", ואינו נזיר אלא שלשים — דהא קאמר "אחת", דמשמע חדא נזירות היא בלבד הוא דקאמר, והואיל דקאמר חדא — לא אפשר דלא אמרינן דהכי משמע האי דקאמר "מיכן ועד סוף העולם". אבל היכא דקאמר "מיכן ועד מקום פלוני" ולא אמר "אחת" — לא אפשר דאמינא לך דקביל עילויה בציר דמהלך הימים דאיכא מאותו מקום עד אותו מקום פלוני. **משנה** **אמר הריני נזיר ויום אחד** — נזיר שתי נזירות. דכיון דאמר "הריני נזיר" — חיילא עליה נזירות ראשונה, וכי הדר ואמר "יום אחד" או "שעה אחת" או "אחת ומחצה שבנזירות" — חיילא עליה נזירות שניה וחייב שתים, דקאמר "ועוד מחצה". דכי אמר "הריני נזיר אחת" חל עליו נזירות אחת, וכי חזר ואמר "ומחצה" חל עליו נזירות שניה. אבל אם אמר "הריני נזיר שלשים ואחד" או "שלשים ושתים", כיון שפירש — אינו נזיר שתים, אלא כמנין הימים שקבל עליו. **גמרא** **למה לי למיתנא כל הני** — דמחייב בה בנזירות שתים? ליתני חדא ומינה ידענא לאחריני! **צריכי** — דאי הוה תני "הריני נזיר ויום אחד", הוה אמינא: הכא הוא דאמרינן דמחייב בשתי נזירות, דכי אמר "הריני נזיר" חיילא עליה נזירות, והאי דהדר ואמר "ויום אחד" — אדעתא דנזירות אחריתי קאמר ליה, לפי שאין נזירות ליום אחד, דהוי כמאן דאמר "הריני נזיר יום אחד", דחיילא עליה נמי נזירות שלשים. אבל כי אמר הריני נזיר ושעה אחת — אימא דתיהוי כמאן דאמר "שלשים ואחד", קא משמע לן.

וְאִימָא שָׁנָה? - מִי מָנֵינַן לְיוֹמֵי? וְהָא רַבָּנַן דְּקֵיסָרֵי אָמְרֵי: מִנַּיִן שֶׁאֵין מוֹנִין יָמִים לְשָׁנִים - שֶׁנֶּאֱמַר "לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה" - חֳדָשִׁים מְחַשְּׁבִין לְשָׁנִים, וְלֹא יָמִים לְשָׁנִים. **מִשְׁנָה** אָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר אַחַת גְּדוֹלָה" "הֲרֵינִי נָזִיר אַחַת קְטַנָּה", אֲפִילּוּ "מִכָּאן וְעַד סוֹף הָעוֹלָם" - נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם. **גְּמָרָא** אַמַּאי? וְהָא "מִכָּאן וְעַד סוֹף הָעוֹלָם" קָאָמַר! - הָכִי קָאָמַר: אֲרִיכָא לִי הָדָא מִילְּתָא כְּמִכָּאן וְעַד סוֹף הָעוֹלָם. תְּנַן: "הֲרֵינִי נָזִיר מִכָּאן עַד מָקוֹם פְּלוֹנִי" - אוֹמְדִים כַּמָּה יָמִים מִכָּאן וְעַד מָקוֹם פְּלוֹנִי; פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם - נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאִם לָאו - נָזִיר כְּמִנְיַן הַיָּמִים. וְאֵימָא הָכָא נַמִי: אֲרִיכָא לִי הָא מִילְּתָא כְּמִכָּאן וְעַד מָקוֹם פְּלוֹנִי! - אָמַר רָבָא: שֶׁהֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ. - וְלֵיהֱוֵי כֹּל פַּרְסָה וּפַרְסָה! - אָמַר רַב פַּפָּא: בְּאַתְרָא דְּלָא מָנֵי פַּרְסֵי. - וְלֵיהֱוֵי כָּל אַוּנָא וְאַוּנָא. מִי לָא תְּנַן: "הֲרֵינִי נָזִיר כַּעֲפַר הָאָרֶץ" וְ"כִּשְׂעַר רֹאשִׁי" וּ"כְּחוֹל הַיָּם" - הֲרֵי זֶה נָזִיר עוֹלָם, וּמְגַלֵּחַ אֶחָד לְשְׁלֹשִׁים יוֹם! - כָּל מִילְּתָא דְּאִית בֵּיהּ קִיצּוּתָא לָא קָתָנֵי. וְהָתַנְיָא: "הֲרֵינִי נָזִיר כָּל יְמֵי חַיַּי" "הֲרֵינִי נָזִיר עוֹלָם" - הֲרֵי זֶה נָזִיר עוֹלָם. אֲפִילּוּ "מֵאָה שָׁנָה" אֲפִילּוּ "אֶלֶף שָׁנִים" - אֵין זֶה נָזִיר עוֹלָם אֶלָּא נָזִיר לְעוֹלָם. רַבָּה אָמַר: שְׂאֵנֵי שְׂעָרוֹת, הוֹאִיל וּמוּבְדָּלוֹת זוֹ מִזּוֹ. - גַּבֵּי יוֹמֵי נַמִי, הָא כְּתִיב "וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר יוֹם אֶחָד"! - הָתָם לָאו דְּמִפְסְקִי מֵהֲדָדֵי הוּא. מַאי קָאָמַר - יְמָמָא וְלֵילְיָא חַד יוֹמָא הוּא, וּלְעוֹלָם לָא מִפְסְקִי מֵהֲדָדֵי. רָבָא אָמַר: לָמָּה לָךְ אַקְשׁוּיֵי כּוּלֵּי הַאי? שְׂאֵנֵי הָתָם, דְּהָא קָתָנֵי "הֲרֵינִי נָזִיר אַחַת". **מִשְׁנָה** "הֲרֵינִי נָזִיר וְיוֹם אֶחָד", "הֲרֵינִי נָזִיר וְשָׁעָה אַחַת", "הֲרֵינִי נָזִיר אַחַת וּמֶחֱצָה" - הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁתַּיִם. **גְּמָרָא** לָמָּה לִי לְמִיתְנָא כָּל הָנֵי? צְרִיכִי; דְּאִי תְּנָא "הֲרֵינִי נָזִיר וְיוֹם אֶחָד" - הָכָא הוּא דְּאָמְרִינַן אֵין נְזִירוּת לְיוֹם אֶחָד, אֲמַטּוּ לְהָכִי קָמָנֵי תַּרְתֵּין. אֲבָל "הֲרֵינִי נָזִיר וְשָׁעָה אַחַת" - לִימְנֵי שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד יוֹם, קָא מַשְׁמַע לָן.

ר"נ

[שייך לעמוד א] **וליהוי** כל פרסה ופרסה — אמתניתין פריך, כי אמר "מכאן ועד סוף העולם" נחשוב כמה פרסה עד סוף העולם, למנין שהעולם מהלך חמש מאות שנה, ושמא דמנין נזירות קביל עליה כמנין פרסאות לחומרא, ולא מצינן לפרושי להקל! ואין להקשות: אם כן דיה לו [לומר] "מנין סוף העולם". דניחא ליה טפי שיהא כל פרסה ופרסה בפני עצמו, שיוכל לגלח עצמו בסוף כל שלשים יום. אבל אין לפרש ולומר דקאי ופריך למאי דמסיק מיניה, דכיון דטעמא הוי משום דהחזיק בדרך — אין בדעתו להיות נזיר כי אם בהיותו בדרך. לכך צריך לפרש דקאי אמתניתין. ומשני: באתרא דלא מני פרסה, דליכא למימר דכמנין פרסה קביל עליה. ופריך: ולהוי כל אוונא ואוונא כמנין מהלך ימים שעד סוף העולם קביל עליה נזירות. מי לא תנן "הריני נזיר כשער ראשי" כו' הרי זה נזיר לעולם כו' — אלמא נזירות הרבה קביל עליה, ולא מפרשינן למילתיה לקולא, למימר: "הריני נזיר" — שלשים יום, ו"כשיער ראשי" דקאמר — כלומר: אריבא לי האי מילתא (דקאמר) כאילו אמרתי הריני נזיר כמנין שיער ראשי. ומשני: כל מילתא דאית ליה קצבתא לא קתני, פירוש: האומר "הריני עד סוף העולם" — אית להו קצבתא, דמהלך העולם חמש מאות שנה, [ואם] נזירות במנין קביל עליה הוה ליה לפרש להדיא, אחרי שיש להם מנין, ולכך יש לומר דחד נזירות קביל עליה. אבל "שיער ראשי" ו"עפר הארץ" ו"חול הים" אין להם קצבה ומנין, [רוצה] לומר דבמנין שיער ראשו קביל עליה נזירות, ומה שלא פירש — לפי שלא ידע מנין השיער. **והתניא** — בניחותא, שיש חילוק בין קיצבתא ובין לא קיצבתא. "כל ימי חייו" או "נזיר לעולם" — אין לו קיצבה, שאינו יודע ימי חייו, והרי זה נזיר לעולם כאבשלום, ומיקל ומביא שלש בהמות למר כדאית ליה, ולמר כדאית ליה, לעיל (ד,ב). אפילו מאה שנה ואפילו אלף שנה, ומסתמא לא יחיה כל כך, והוה ליה כל ימי חייו — [ואפילו הכי] חלוק בדינו, דאין זה נזיר לעולם כאבשלום להקל, אלא נזיר עולם — נזיר ארוך עד יום מותו. ואם תאמר כיון [דמחלק] מתניתא [בין דלית ליה] קיצבתא, לאלף שנים דאית להו קצבתא — אם כן גם במתניתין יהיה נזיר ארוך עד יום מותו כמו באלף שנים! ויש לומר: דשאני הכא, דאמר "הריני נזיר אלף שנים" ולא אמר "מכאן" — משמע נזירות ארוך קביל עליה. אבל במתניתין אמר "מכאן ועד סוף העולם", דמשמע טפי: אריבא ליה מילתא כמכאן ועד סוף העולם, [מלומר] דנזירות ארוך קביל עליה, מדלא אמר "הריני נזיר עד סוף העולם". ולא מייתי מהך ברייתא אלא דאיכא חילוק בין מילתא דאית ליה קיצבתא [למילתא דלית ליה קיצבתא]. דשלשה ענייני נזיר [ישנ]: אמר "בשיער" "בעפר" "בחול" — נזיר לעולם, נזירות אחר נזירות, ומגלח כל שערו בין נזירות, ומביא קרבנותיו. אמר "כל ימי חייו" "נזיר לעולם" — [הרי זה] נזיר לעולם כאבשלום, ולא לגלח לגמרי אלא להקל, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, ומביא שלש בהמות. אמר "מאה שנה" או "אלף שנה" — הרי זה נזירות ארוך עד יום מותו, ואינו לא מגלח ולא מיקל ולא מביא קרבן כל ימיו. **הואיל** כו' — ואינו יומי מובדל זו מזו. ויש לומר דנזירות קביל עליה, שאין אוונות מובדלות זו מזו. ופריך: גבי כו' "יום אחד" מדקרי ליה יום אחד — משמע להבדילו מ"יום" קאתי, אם כן מהלכין הימים ומובדלים גם הם! ומשני: הכי קאמר: יממא וליליא חד יומא, פירוש: הערב שלפני היום לענין שבת ויום טוב. ולא לאפוקי מיומא דבתריה קאתי, אלא כל הימים נוגעים זה בזה. **שאני** התם דקתני הריני נזיר אחת — דמשמע ליה דקאי אריש, דקתני: "הריני נזיר אחת גדולה", או אם אמר "הריני נזיר אחת מכאן ועד סוף העולם", כיון דאמר "הריני נזיר" ו"אחת" — אריבא ליה. ואמרינן דאריבא ליה מילתא כמכאן ועד סוף העולם. ואמוראי קמאי לא משמע להו דקאי "מכאן ועד סוף העולם" א"אחת". **הריני** נזיר יום אחד — וסמך "נזיר" בדיבורו אצל היום ואצל השעה, הוי כאילו אמר "הריני נזיר ונזיר יום אחד", או "נזיר שעה" או "נזיר מחצה". שלא היה יכול לקרב תיבת "נזיר" יותר אצל "מחצה", שלא היה יכול לומר "הריני נזיר ומחצה", דלא משמע מידי על מה מחצה, על כן אמר "נזיר אחת ומחצה", וחשוב כאילו פירש "ונזיר ומחצה" פירוש — חצי נזירות. ואם אמר בפירוש: "הריני נזיר יום אחד" ואפילו "שעה אחת" — הוי נזיר שלשים יום, שאין נזירות ליום אחד וכל שכן לשעה, הלכך הוי נזיר שתים. **הריני** נזיר ויום אחד הכא הוא דאין נזירות ליום אחד — פירוש: דחשבינן ליה כאילו אמר "הריני נזיר ונזיר יום אחד", ואילו אמר "הריני נזיר ונזיר יום אחד" ואין נזירות ליום אלא שלשים יום — להכי מני תרתי נזירות. אבל אמר "הריני נזיר ושעה אחת" כאילו אמר נזיר שעה אחת למנין שלשים (ואחד), דסלקא דעתך דדי לנו מאותה שעה לעשות יום, ומצרפינן בהדי שלשים יום, ויהיה שלשים ואחד יום — קא משמע לן: כיון דיש להוסיף על דבורו נוסיף נזירות שלם. **ואי** תנא שעה אחת משום דלא נחית לדוקא — פירוש: דבר שאינו יכול להיות, שאין נודרין שעות. וכיון שיש להוסיף על דבורו — נוסיף נזירות שלם. אבל "אחת ומחצה", דנחית לדוקא, שיכול להיות נזיר, אימא לא לימני תרתי אלא ארבעים וחמשה הוי, קא משמע לן דבכולהו נזיר שתים. **הריני** נזיר שלשים [יום] ושעה אחת — ומעתה לא קיימא דבור ד"נזיר" א"שעה", והוי נזירות שלשים ואחד יום, שאין הנזירות לשעות, ומאותה שעה נעשה יום, והוי כאילו אמר "הריני נזיר שלשים ואחד יום", דוראי חייל עליה שלשים ואחד יום, דיום אחד מצטרף שפיר בהדי שלשים יום למיהוי נזיר כל שלשים ואחד יום. והוא הדין אם אמר "הריני נזיר שלשים (יום) ויום אחד", דלא הוה נזיר אלא שלשים ואחד יום, כיון שהפסיק בתיבת "שלשים", דארישא קאי, אלא דנקט אחד מן הדינין, וממאי דסליק חילק, דהיינו דקאמר לעיל "הריני נזיר ושעה אחת", והוא הדין שיש לחלק ארישא דמתניתין, דקאמר "הריני נזיר ויום אחד". **לא** שנו אלא דאמר שלשים ואחד יום — פירוש: [אז] לא הוי נזיר אלא שלשים ואחד יום. אבל אמר "שלשים יום ויום אחד" — נזיר שתים, לפי שייתר בלשונו שתי פעמים "יום", וכדמפרש ואזיל דסבר לה כרבי עקיבא. וקשה קצת, דבמתניתין לא קתני האי "לישנא שלשים ואחד יום", אלא "שלשים ושעה אחת"! ויש לומר: דבמתניתין פירש לישנא דסליק, היינו "הריני נזיר [ושעה] אחת" (יום), והוא הדין דברישא נמי כי אמר "הריני נזיר ויום אחד" דהוי נזיר שתים, [אי אמר] "הריני נזיר [שלשים] ויום אחד", דהפסיק בתיבת "שלשים" בינתיים — דלא הוי נזיר אלא שלשים ואחד יום. ואהא קאמר רב "לא שנו", שאינו מפרש להדיא ודייק ליה מדיוקא. **לא** את הבור כו' — שאינו בכלל בית, וצריך מוכר זה ליקח לו דרך לבור מן הלוקח, שמכר לו בעין יפה ולא שייר לעצמו. **אין** צריך ליקח לו דרך — דבעין רעה מוכר, ושייר לעצמו דרך.

חוץ מאלו וכו' — שייתר בלשונו. שבלאו הכי לא מכר את הבור, אלא לשייר לעצמו דרך קמיכוין. [שייך לדף ח,א] **הריני** נזיר כשער ראשי וכעפר הארץ וכחול הים הרי זה נזיר לעולם ומגלח אחת לשלשים יום — פירוש: נזירות הרבה קיבל עליו כעפר הארץ וכחול הים, ומגלח ביום שלשים ומביא קרבנותיו. **אין** זה מגלח אחת לשלשים יום — פירוש: רבי סבירא ליה דנזירות מרובה קביל עליו עד יום מותו, עד שיאמר בפירוש "נזירות". כדמסיק: ואי זהו מגלח אחת לשלשים יום — האומר "הרי עלי נזירות כשער ראשי וכעפר הארץ וכחול הים".

הריני

רש"י

ואי תנא שעה אחת — התם הוא נמי הואיל דלא נחית לנזירות דוקא למהוי שלשים יום ושעה אחת, לפי שאין נודרין לשעות — להכי הוא דאמר דמחייב בשתי נזירות. אבל היכא דאמר "נזירות אחת ומחצה", דנזירות נחת לדוקא — אימא דלא לימני תרתי, אלא ארבעים וחמשה ימים בלבד. **קא משמע** לן — דבכולהו חייב תרתי, והיכא דאמר ברישא "הריני נזיר" סתמא — חיילא עליה נזירות, וכי הדר ואמר, או יום אחד או שעה אחת או נזירות ומחצה, כיון דקיבל מקצתה כמי שקיבל את כולה דמי, וחייב בשתי נזירות. **משנה האומר הריני נזיר שלשים יום ושעה אחת** — נעשה באומר שלשים ואחד יום, ואינו חייב אלא שלשים ואחד יום בלבד. **גמרא אמר רב** — האי דדייקינן ממתניתין דכי אמר שלשים יום ושעה נעשה כמי שאמר שלשים ואחד, ואינו חייב בנזירות אלא שלשים ואחד בלבד. **לא שנו אלא דאמר שלשים ואחד יום** — אבל אמר "הריני נזיר שלשים יום ויום אחד", כיון דאמר לישנא יתירא — הוי נזיר שתים. דרב סבר לה כרבי עקיבא דדריש לישנא יתירא. דתנן: המוכר בית לחברו והיה לו שם בור ודות — לא מכר את הבור ואת הדות, אף על פי שכתב לו "עומקא ורומא". **וצריך** — לו למוכר ליקח לו דרך לילך לבור ודות שלו, או יפרח באויר, דברי רבי עקיבא. דקסבר: בעין יפה הוא מוכר, ולא שייר דרך לעצמו. **וחכמים אומרים אינו צריך ליקח לו דרך** — דאמרינן: כשם ששייר את הבור ואת הדות לעצמו — כך שייר לו דרך. **בזמן שאמר לו** — מוכר בפירוש: חוץ מאלו בור ודות, כיון דאמר לישנא יתירא. דהא אפילו לא אמר "חוץ" לא הוו מכורין, להכי אמר "חוץ" — לשייר לו את הדרך.

משנה

וְאִי תְּנָא "שָׁעָה אַחַת" - מִשּׁוּם דְּלָא נָחֵית לְדַוְקָא, אֲבָל "אַחַת וּמֶחֱצָה" דְּנָחֵית לְדַוְקָא - אֵימָא לָא לִימְנֵי תַּרְתֵּי, קָמַשְׁמַע לָן: כּוּלְּהוּ נָזִיר שְׁתַּיִם. מִשְׁנָה "הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם וְשָׁעָה אַחַת" - נָזִיר שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד יוֹם, שֶׁאֵין נְזִירוּת לְשָׁעוֹת. גְּמָרָא אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא דְּאָמַר "שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד יוֹם" אֲבָל אָמַר "שְׁלֹשִׁים יוֹם וְיוֹם אֶחָד" - נָזִיר שְׁתַּיִם. רַב סָבַר לַהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּדָרֵישׁ לִישָׁנָא יְתֵירָא. דְּתַנְן: לֹא אֶת הַבּוֹר וְלֹא אֶת הַדּוּת, אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב לוֹ "עוּמְקָא וְרוּמָא"; וְצָרִיךְ לִיקַּח לוֹ דֶּרֶךְ, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ צָרִיךְ לִיקַּח לוֹ דֶּרֶךְ. וּמוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא בִּזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ "חוּץ מֵאֵלּוּ" שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִיקַּח לוֹ דֶּרֶךְ.

משנה

וְאִי תְּנָא – ואם היה שונה רק את האופן שאמר 'הריני נזיר וְשָׁעָה **אַחַת**', הייתי אומר שדווקא בלשון זו חלים עליו שתי נזירויות, **מִשּׁוּם דְּלֹא נָחֵית לְדַוְקָא** – לא ירד לדקדק בדבריו, שהרי נדר דבר שאינו יכול להיות, שאין נזירות לשעות, וכיון שצריך לתקן את דבריו ולהוסיף, נוסיף נזירות שלימה. **אֲבָל** אם אמר הריני נזיר **אַחַת וּמֶחֱצָה**, דְּבלשון זו **נָחֵית לְדַוְקָא** – ירד לדקדק בדבריו, שהרי יכול לקבל נזירות חמש עשרה יום נוספים שהם מחצית מתקופת הנזירות, ולכן **אֵימָא לֹא לִימְנֵי תַּרְתֵּי** – לא ימנה שתי תקופות של נזירות, אלא רק ארבעים וחמישה ימים, **קָמַשְׁמַע לָן** – לכן השמיענו התנא, שבכוּלְּהוּ – בכל האופנים השנויים במשנתינו הרי הוא **נָזִיר שְׁתַּיִם** – שתי נזירויות של שלשים, משום שהמקבל עליו מקצת נזירות הרי הוא כמקבל נזירות שלימה:

משנה

המשנה מביאה אופן שלא חלה עליו נזירות נוספת: האומר **הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם וְשָׁעָה אַחַת**, כיון שלא סמך את אמירת 'שעה אחת' לתיבת 'נזיר', לא אומרים שהוא כאומר 'הריני נזיר ונזיר שעה', אלא נתכוין להוסיף שעה על הנזירות שקיבל, והרי הוא **נָזִיר שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד יוֹם**. ואין די בכך שיוסיף שעה אחת, משום **שֶׁאֵין נְזִירוּת לְשָׁעוֹת** – שאי אפשר לקבל נזירות לשעות, אלא רק לימים:

גמרא

הגמרא מגבילה את דין המשנה: **אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ** שנוהג נזירות שלשים ואחד יום, **אֶלָּא דְּאָמַר** [–כשאמר] 'הריני נזיר שְׁלֹשִׁים **וְאֶחָד יוֹם**', **אֲבָל** אם **אָמַר** 'הריני נזיר שְׁלֹשִׁים [יוֹם] וְיוֹם אֶחָד', כיון שהוסיף לומר תיבת 'יום' מיותרת, הרי זה **נָזִיר שְׁתַּיִם**, שכוונתו לקבל עוד נזירות של שלשים יום.

מבארת הגמרא: **רַב סָבַר לָהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּדָרִישׁ לִישְׁנָא יְתֵירָא** – שסובר שאדם האומר יתור לשון מפרשים את דבריו שלהוסיף דבר נתכוין, אף שאינו מפרשו. דִּתְנַן בבבא בתרא (סד.), המוכר את הבית, **לֹא** מכר לקונה **אֶת הַכּוֹר וְלֹא אֶת הַדּוּת** שבבית, **וַאַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב לוֹ** בשטר המכירה, שמוכר לו את **עוּמְקָא וְרוּמְא** – עומק וגובה של הבית, מכל מקום לא כלל במכירה את אלו, משום שאין תשמישם שוה לתשמיש הבית. וְאף שהבור והדות נשארים בבעלות המוכר, **צְרִיךְ** הוא **לִיקַּח לוֹ** – לקנות לעצמו מן הלוקח **דֶּרֶךְ** כדי ללכת לאותן חפירות. כיון שהמוכר מוכר בעין יפה את כל הבית, ואינו משייר לעצמו אפילו את הדרך, **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין צְרִיךְ** המוכר **לִיקַּח לוֹ** – לקנות לעצמו **דֶּרֶךְ**, כי בעין רעה הוא מוכר, ומשייר לעצמו את הדרך אל הבור והדות.

ומסיימת המשנה: **וּמוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא, בִּזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ** המוכר ללוקח, הריני מוכר לך את הבית חוּץ **מֵאַלּוּ** – הבור והדות, **שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִיקַּח לוֹ דֶּרֶךְ** כדי ללכת לאותן חפירות. שהרי גם בלא אמירתו אין הבור והדות בכלל המכירה, ובכך שייתר בלשונו ואמר 'חוץ מאלו', ודאי נתכוין לשייר לעצמו גם את הדרך. וגם רב סבר כסברת רבי עקיבא, ולכן סובר שאם בפל תיבת 'יום' בלא צורך, בודאי כוונתו לקבל עוד נזירות שלימה, ולא רק יום אחד:

אגרות קודש

ב"ה, ז' אלול, תש"כ

ברוקלין.

שלום וברכה!

... וכיון שהכל בהשגחה פרטית ובפרט ע"פ המבואר בתורת הבעל שם טוב ז"ל, אשר השנה היא שנת המאתים להסתלקות הילולא שלו, עלי החובה (והזכות) לעורר אותו ועל ידו את כל אלו שכותב בשמם, על דברי רבותינו נשיאינו [מתחיל ממורנו הבעש"ט ומ"מ הרב המגיד ורבנו הזקן בעל התניא (פוסק בנסתר דתורה) והשו"ע (פוסק בנגלה דתורה)] על גודל ההכרח דלימוד פנימיות התורה, שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות, שמסרו נפשם על הפצת לימוד האמור, ואם על כאו"א הדברים אמורים עאכו"כ בהנוגע לאלו שיכולים להשפיע על אחרים, כדבר המשנה זכה וזיכה את הרבים, ומכלל הן וכו', וביחוד בתקופה דעקבתא דמשיחא שהנה זה עומד אחר כתלנו וכאו"א צ"ל מוכן בכל יום שיבוא, הרי מוכרח לעשות כאו"א כל התלוי בו, וכדברי מלכא משיחא כמסופר באגה"ק של הבעל שם טוב, שכשיפוצו מעינותיו חוצה, קאתי, וח"ו וח"ו להאריך את הגלות, אפילו לשעה הכי קלה ע"י העדר העשי' בהפצת האמורה, ואפילו עשי' שלא במילואה - שהרי זהו גלות הקב"ה וגלות כנס"י אשר גלו לאדום שכינה עמהם, וקשה להאריך בדבר המצער עד להבהלה.

ובהמצאנו בחדש אלול, חדש החשבון והרחמים, שאז המלך נמצא בשדה, וכמבואר בזה בלקו"ת ד"ה אני לדודי (פ' ראה) בודאי שמעוררים מלמע' את כ"א בהאמור, ויהי רצון שיהי' באתעדל"ע אתעדל"ת ובאופן דמוסיף והולך מוסיף ואור, ויהי רצון שאתבשר בשורה טובה בהאמור ואין טוב אלא מעשה בפועל, כי המעשה הוא העיקר, ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

בברכה לבשו"ט ולכוח"ט.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

א. צָרִיךְ לְהַרְבּוֹת בְּפֵרוֹת וּמְגָדִים וּמִינֵי רֵיחַ אִם יֵשׁ לוֹ כְּדֵי לְהַשְׁלִים מִנְיָן מֵאָה בְּרָכוֹת אַף שֶׁשָּׁמַע הַבְּרָכוֹת שֶׁל קְרִיאַת הַתּוֹרָה וְהַהַפְטָרָה[א] כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִימָן מ"ו[3]:

סימן רצ, בשבת ישלים מאה ברכות בפירות סעיף א

הלכתא רבתא

א] והפטרה - ברכות קריאת־התורה וההפטרה מועילות להשלמת מנין מאה ברכות רק כשאין לו פירות[1], כיון שמוטב שיברך בעצמו (או שישמע ברכות שמחויב בהן) מאשר שיצא ידי־חובתו על־ידי שמיעת ברכות שאינו מחויב בהן[2].

ציונים והוספות

1) **סי' רפד ס"ז:** צריך לכוין לברכות הקוראים בתורה ולברכות המפטיר ויענה אחריהם אמן ויעלו לו להשלים מנין מאה ברכות שחיסר מנינם בשבת אם אין לו פירות הרבה להשלים בהם.
ובסי' רטו בסופו: אם הביאו לו פירות בתוך הסעודה טוב יותר להניחם לאחר ברכת המזון כדי שיברך אחריהם ברכתם האחרונה המיוחדת להם ולא יפטרם בברכת המזון ... ובפרט בשבת ויום טוב כדי להשלים ק' ברכות יש לו להניחם לאחר ברכת המזון להשלים בהם ולא לסמוך על שמיעת חזרת הש"ץ וברכת התורה וההפטרה.
וכן הוא בסימן מו ס"א הובא להלן.
ובכל מקום צריך להזהר מברכה שאינה צריכה, אמנם השארת הפירות לאחר ברכת המזון לאחר מכן אינה ברכה שאינה צריכה כמבואר בסי' רמט קו"א ס"ק ד.
2) אמנם משמעות שוע"ר שחובה זו דווקא כשיש לו פירות לברך עליהם, אבל אין צריך לקנות פירות לשם כך.
3) סעיף א: בשבת חסרו מג' תפלות ל"ו ברכות וב' ברכות של תפילין וברכת יראו עינינו ונתוספו ז' של מוסף וט"ז של ב' סעודות וב' של קידוש הלילה כשמקדש על הכוס וא' של קידוש היום הרי כ"ו חסרו י"ג צריך למלאותן בפירות ומיני בשמים ואם אין לו יכוין וישמע ברכות הקוראין בתורה והמפטיר ויענה אחריהן אמן כמ"ש בסי' רפ"ד, אבל אם לא ישמע הברכה אע"פ שיודע איזה ברכה מברך ועונה אחריה אמן אינה עולה לו למנין ק' ברכות אבל מי שיש לו פירות אינו יוצא בשמיעת הברכות.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת – לפי לוח "רב יומי"

א כבר נתבאר שאין בנין וסתירה בכלים שאין מחזיקים ארבעים סאה כשאינו בנין גמור לפיכך חבית של חרס שאינה מחזקת ארבעים סאה שנשברה ודיבק שבריה בזפת מותר לשברה בשבת בין ביד בין בכלי כדי ליקח מה שבתוכה ואין בה משום סתירה מפני שאינה בנין גמור ובלבד שלא יתכוין לנקבה נקב יפה שיהא לה לפתח נאה שא"כ הרי הוא מתקן כלי וחייב משום מכה בפטיש כמו שיתבאר אבל כשאינו מתכוין לכך מותר ולא גזרו שמא יתכוין לכך מפני שחבית השבורה ודבוקה בזפת היא גרועה בעיניו ואינו חושש עליה כשחוזר ושוברה לתקן לה פתח נאה אבל אם היא שלימה אסור לשברה אפילו בענין שאינו מתקן לה פתח נאה מפני שסתירת בנין גמור אסורה אף בכלים ועוד גזירה שמא יתכוין לנקבה נקב יפה שיהא לה לפתח נאה:

ב התוקע יתד בכותל לתלות בו כלים וכיוצא בזה חייב משום בונה ואפילו לא תקע היתד אלא שקדח חור בכותל לתקוע בו יתד חייב משום בונה על נקב זה הואיל ונקב זה הוא מועיל לבנין דהיינו לתקיעת היתד וכן העושה נקב בקרקע הבית כדי שיצאו המים חייב משום בונה אבל העושה נקב בדבר תלוש אינו חייב אלא אם כן הנקב עשוי להכניס ולהוציא בו כגון נקב שבלול של תרנגולים שאינו מחובר לקרקע שהוא עשוי להכניס האורה ולהוציא ההבל שנקב זה הוא פתח גמור וחייבים על עשייתו משום תיקון כלי שהיא תולדת מכה בפטיש כמ"ש בסי' ש"ב ובין שעשה הנקב בעץ בין במתכת בין בכלים חייב עליו משום מכה בפטיש אם הוא עשוי להכניס ולהוציא:

ג וגזרו חכמים על כל נקב אפילו עשוי להוציא בלבד או להכניס בלבד שמא יבא לעשות נקב שחייבים עליו לפיכך אין נוקבים נקב חדש בחבית שיזוב בו היין ואפילו היה בו נקב ובא להוסיף בו מעט להרחיבו אסור והוא שמתכוין להוסיף אבל אם היה סכין תקוע בחבית של עץ מבעוד יום כדי שיזוב היין במקום נקיבתו כשיוציאו אותו מותר להוציאו ולהכניסו בשבת ואף שאי אפשר שלא יוסיף בנקב ע"י הוצאה זו אין בכך כלום כיון שאינו מתכוין להוסיף ואף שפסיק רישיה ולא ימות הוא מכל־מקום כיון

שאף העושה נקב חדש כזה במתכוין אין בו איסור אלא מדברי סופרים הואיל ואינו עשוי אלא להוציא בלבד לפיכך לא החמירו בו כל כך לאסור אף להוסיף שלא במתכוין.

ויש חולקים ואומרים שלא התירו להוציא הסכין מהחבית בשבת אלא אם כן כבר הוציאו פעם אחת מבעוד יום שאז אינו פסיק רישיה שיוסיף בנקב ע"י הוצאה זו שבשבת אלא אפשר שלא יוסיף כלום וא"כ אף אם אירע שמוסיף אין בכך כלום שדבר שאינו מתכוין הוא.

והעיקר כסברא הראשונה ומכל־מקום במקום שאין שם צורך כל כך טוב לחוש לסברא האחרונה:

ד אבל סכין שהוא תחוב בכותל של עץ מבעוד יום אם הוא תקוע קצת בחוזק נהגו בו איסור להוציאו בשבת אלא אם כן הוציאו כבר פעם אחת מבעוד יום שאז אינו פסיק רישיה שיוסיף בנקב אבל כשעדיין לא הוציאו מעולם מנקב זה אי אפשר שלא יוסיף בנקב כשמוציאו בשבת כיון שהיה תקוע קצת בחוזק ולא התירו להוסיף שלא במתכוין אלא בחבית שאף לעשות בה נקב בתחלה ובמתכוין אין בו איסור לעולם אלא מדברי סופרים אבל העושה נקב בכותל במתכוין חייב חטאת לפעמים דהיינו אם נוקבו כדי לתקוע בו יתד ואף המוסיף כל שהוא בנקב זה במתכוין חייב לכן יש להחמיר בו שלא להוסיף בו אף שלא במתכוין כשהוא פסיק רישיה זהו טעם המנהג.

אבל מן הדין אין בזה איסור ברור כיון שמכל־מקום אם היה עושה נקב חדש בכותל בענין זה ממש שהוא מוסיף בו עכשיו בהוצאת הסכין דהיינו שלא על מנת לתקוע בה יתד לא היה בו איסור מן התורה לפי שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה וגם הוא מקלקל הכותל וגם מה שמוסיף בנקב בהוצאת הסכין זהו נעשה כלאחר יד וכל כלאחר יד אין בו איסור כלל מן התורה אף במלאכה גמורה אם כן אין לאסור להוסיף שלא במתכוין כמו שלא אסרו כן בחבית לפי מה שנתבאר שהעיקר כהמתירין שם ומכל־מקום אין להקל נגד המנהג:

ה אבל סכין התקוע בספסל או בשאר דבר התלוש מותר להוציאו בשבת אף שעדיין לא הוציאו מעולם משום בונה שבעשיית נקב בדבר תלוש אין בו איסור לעולם משום בונה אלא משום גזירת תיקון כלי אם עשהו פתח להכניס או להוציא אבל כשאינו עושהו פתח כלל לא להכניס ולא להוציא אלא שנעשה ממילא ע"י הוצאת הסכין אין בו איסור כלל ואם הוא תקוע בחבית גדולה או בשאר כלים גדולים שמחזיקין מ' סאה שיש בהם בנין וסתירה הרי דינו כתקוע בכותל:

ו חבית שהיה בה נקב ונסתם אפילו סתמו בידים בעץ או בדבר אחר מותר לפותחו בשבת במה דברים אמורים כשהוא למעלה מן השמרים אבל אם הוא כנגד השמרים אסור לפותחו (אלא אם כן עשוי לפותחו ולסותמו תדיר כגון ברזא שבחבית) שכיון שהוא למטה כל כך הרי כל כובד היין נשען עליו וצריך סתימה מעולה לפיכך כשפותחה חשוב כפותח נקב חדש משא"כ למעלה מן השמרים שאין צריך סתימה מעולה אינו חשוב כפותח מחדש:

ז במקום שמותר לפתוח נקב ישן שנסתם מותר לנקבו אפילו במקדח כגון אם נשברה הברזא שבחבית ואינו יכול להוציאה יכול לנקבה במקדח ואין צריך לומר שמותר ליקח ברזא אחרת ולהכות באותה ברזא התחובה בה אם הוא לצורך לשתות יין בשבת ובלבד שלא תהא הברזא התחובה בה נגד השמרים כמו שנתבאר:

ח יש אומרים שלא התירו לפתוח נקב ישן אלא בחבית של חרס שאין הסתימה מהודקת יפה בנקב אבל בחבית של עץ שמהדקין מאד העץ שסותמין בו הנקב וחותכין ראשו על דעת שלא להוציאו ודאי נראה שזהו נקב חדש ואסור ויש חולקין על זה ויש לסמוך על דבריהם במקום צורך גדול להקל בדברי סופרים:

ט מותר ליתן קנה חלול או שאר ברזא בחבית להוציא בהם היין אע"פ שלא היו מעולם בחבית זו ואינו יודע כלל אם יבאו למדת הנקב של חבית זו ואין חוששין שמא לא יבאו למדתו ויחתכם ויגרדם בסכין סביב סביב עד שיבאו למדתו ויתחייב משום מחתך כמו שיתבאר:

י אבל אסור ליתן עלה של הדס בנקב שבחבית כדי שלא יהיה היין שותת על דופני החבית אלא יהיה מקלח על העלה המקופל ועשוי כעין מרזב גזרה שמא יתקן מרזב ליינו שיפול היין לתוכו וילך למרחוק ומה שלא גזרו כן בנתינת קנה חלול הוא לפי שהקנה אין הוא עושה שום מעשה בגופו אלא שתוחבו בחבית לפיכך אין גוזרין שמא יבא לעשות מעשה לתקן מרזב ליינו משא"כ בעלה שעושה מעשה בגופו שלוקחו ומקפלו כעין מרזב כיון שנראה כעושה מרזב גזרו בו שמא יבא לתקן מרזב גמור ליינו:

יא ויש אומרים שגם בעלה לא אסרו משום גזרת מרזב אלא משום גזרה שמא יתקלקל עלה זה ויקטום עלה אחר מן הענף התלוש ליתנו בנקב החבית וקטימה זו אסורה משום תיקון כלי שכל דבר שמתקנו בשבת שיהיה ראוי להשתמש בו איזה תשמיש יש בו משום תיקון כלי כמו שיתבאר בסי' ש"מ ואף אם העלה הוא רך וראוי למאכל בהמה אעפ"כ יש איסור בקטימתו משום תיקון כלי שלא אמרו אוכלי בהמה אין בהם משום תיקון כלי הואיל והן רכין ואין מתקיימין כמו שיתבאר בסי' שכ"ב אלא כשמתקן האוכל להיות כלי בפני עצמו כגון שקוטם קש לחצוץ בו שיניו שאינו חשוב כמתקן כלי לפי שאין דרך האוכל כלל לעשות ממנו כלי בתחלה כיון שאינו מתקיים הרבה אבל דרך הוא לתקן בו כלי העשוי כבר כגון ליתן העלה בנקב שבחבית העשויה כבר לפיכך כשקוטמה לכך יש בקטימה זו משום תיקון כלי.

ולפי סברא זו שאין איסור בנתינת העלה בנקב שבחבית אלא משום שמא יקטום לא אסרו במקום שיש לו הרבה עלין קטומים מבעוד יום שאז אין לחוש שמא יקטום שאף אם יתקלקל אחד או שנים הרי יש לו עוד ואין חוששים שמא יתקלקלו כולם ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל:

יב קורע אדם עור שעל פי החבית של יין או שאר משקה שלצורך השבת ואינו חושש מפני שפסיקת תלוש מותר לכתחלה כמו שיתבאר ובלבד שלא יתכוין לעשות כעין מרזב מעור הקרוע מפני שהוא כמתקן כלי:

יג מביא אדם חבית של יין לפני האורחים ומתיז ראשה (פירוש ראש החבית הוא במקום המגופה שזהו מקום הגבוה שבה כשהיא מונחת שסביב למקום זה מכל צדדיו היא משפעת ויורדת) בסייף למטה ממגופתה דהיינו שחותך שפת פיה סביב עם המגופה שעל פיה ואף שעל ידי כך נעשה פתח חדש לחבית אין בכך כלום מפני שבודאי אין כוונתו כדי לעשות פתח חדש שאין דרך כלל לעשות כן להתיז ראש החבית בשביל עשיית פתח אלא לעין יפה הוא מתכוין להראות נדיבות לבו לפני האורחים שמרחיב להם מקום מוצא היין והוא שהחבית שבורה ודבוקה בזפת וגם אינה מחזקת ארבעים סאה שאין בה משום סתירה כמו שנתבאר למעלה.

אבל אסור לעשות נקב בגוף החבית אפילו ברומח שעושה נקב גדול שאינו דומה לפתח מפני שמכל־מקום על כרחך הוא מתכוין לפתח דהיינו שמפני שאינו חפץ לפתוח המגופה תדיר מאיזה טעם שיש לו לכך הוא עושה נקב זה להוציא בו יין בכל עת שלא יחפוץ לפתוח המגופה והרי זה פתח גמור העשוי להוציא שאסרוהו חכמים שאם היה מתכוין לעין יפה היה לו לפתוח המגופה שדרך שם יכולין להוציא יין יותר בריוח מדרך הנקב שעשה הוא:

יד אבל מותר לעשות נקב במגופה מלמעלה להוציא בו יין אף אם החבית היא שלמה לפי שאין דרך כלל לעשות פתח במגופה מלמעלה אלא נוטל כל המגופה ולפיכך נקב זה שמלמעלה אינו נראה ונחשב כפתח כלל ולכן לא אסרוהו במגופה הואיל ואף העושה בה נקב גמור להכניס ולהוציא בו היין אינו חייב מן התורה כמו העושה בחבית עצמה מפני שהמגופה אינה חשובה חיבור להחבית אף כשהיא נתונה על פיה אלא הוא דבר בפני עצמו ולכן אין הנקב שבה קרוי עשוי להכניס ולהוציא בו לפי שכשמוציא ומכניס דרך הנקב שבה הרי זה כאלו מוציא ומכניס דרך פי החבית בלבד לפי שהנקב אינו מועיל כלום להוצאה והכנסה זו שאף מבלעדו היה יכול להכניס ולהוציא דרך פי החבית ואף שפיה סתום במגופה אין זו סתימה גמורה הואיל ואין המגופה חשובה חיבור לחבית לכן לא החמירו בה כל כך לאסור בה אפילו נקב שאינו עשוי אלא להוציא בלבד אם הוא עשוי במקום שאין דרך לעשות שם פתח דהיינו על גבה מלמעלה.

אבל אסור לעשות בה נקב בצדה דהיינו במקום שהיא משפעת ויורדת לפי שדרך הוא לפעמים לעשות בה פתח מן הצד כשרוצה שתהא החבית פתוחה להוציא ממנה יין תדיר ואינו רוצה לפתוח המגופה שלא יפול עפר או פסולת ביין לכן עושה בה פתח פתוח מן הצד:

טו אבל בגופה של חבית אסור לעשות נקב אפילו מלמעלה אף שאין דרך לעשות שם פתח לפי שכיון שאם היה עשוי להכניס ולהוציא היה חייב עליו מן התורה אף שעשאו מלמעלה לפיכך גם כשאינו עשוי אלא להוציא בלבד אסור מדברי סופרים אף שעשאו מלמעלה:

טז המחתך את העור ומקפיד לחתכו במדה הצריכה לו כגון שמקצעו לרצועות וסנדלים הרי זה אב מלאכה שכן במשכן היו מחתכים עורות אילים ותחשים במדה לעשותן מכסה לאהל וכל המחתך איזה דבר תלוש ומקפיד לחתכו במדה הרי זה תולדת המחתך כגון הקוטם ראש הנוצה שהוא דק ורך וראוי ליתנו בכר או בכסת חייב אם מתכוין לכך מפני שמקפיד לקטמו במדה הראויה לו וכן המגרד ראשי כלונסות שיהיו שוין וחדין חייב משום מחתך.

וכן המבקע עצים לחתיכות אם מקפיד לחתכן במדה חייב משום מחתך ואף אם אינו מקפיד על מדתן אם מבקע לחתיכות דקות מאד להבעיר בהן האש חייב משום טוחן אבל המבקע לחתיכות גדולות ואינו מקפיד על מדתן אין בו איסור אלא מדברי סופרים משום שהוא מעשה חול וזלזול שבת אם אין בהם משום טלטול מוקצה כגון עצים המיוחדים לתשמיש ומוכנים לטלטל.

אבל שאר דבר תלוש שאין בחתיכתו משום מעשה חול מותר לחתכו לכתחלה כל שאינו מתכוין לחתוך במדה ואינו חותך לחתיכות דקות מאד וגם הוא דבר שאין בו תיקון כלי בחתיכתו וכמו שיתבאר בסי' ש"מ לפיכך מותר לחתוך קשרי השפוד שקושרים בטלה או עוף הצלויים בו וכן עופות ממולאים שתפרן מותר לחתוך חוט התפירה:

יז וכן חותמות שבכלים כגון שידה תיבה ומגדל שהכיסוי שלהם קשור בהם בחבל מותר לחתוך החבל אפילו בסכין או להפקיעו דהיינו להתיר קליעתו כדי לפותחם ליקח מה שבתוכם ואין צריך לומר שמותר להתיר הקשר שהרי אינו קשר של קיימא שהוא עשוי להתירו תדיר ואף שהחבל עשוי לחבר הכיסוי עם הכלי וכשחותכו או מפקיעו הרי זה סותר חיבורם אין בזה משום סתירה לפי שהחבל הוא חיבור גרוע שאינו חזק כל כך וכשסותרו הרי הוא סותר בנין גרוע ואין סתירה בכלים אלא כשסותר בנין גמור לפיכך אינו מותר לחתוך ולהפקיע אלא בחבל וכיוצא בו אבל פותחות של עץ ושל מתכת שהם חזקים אסור להפקיע ולשבר אם נאבד המפתח שזהו סתירה גמורה האסורה אף בכלים.

וכן אסור להסיר הצירים שאחורי התיבה (דהיינו היתידות שמחברים כיסוי התיבה עם דופנה מאחורים שתוחבין יתד בחורים קטנים שבשני ברזלים משולבים אחד קבוע בכיסוי ואחד קבוע בדופן וע"י היתד התקוע בשניהם יחד הם מחוברים ומשולבים זה עם זה ויתד זה ראשו אחד עב קצת וראשו השני יש בו נקב ותוחבין בו יתד קטן) מפני שהם תקועים בחוזק והרי זו סתירה גמורה. וכן אסור להסיר החשוקים מחבית של עץ העשויה מנסרים הרבה והם מחוברים ע"י החשוקים שעליהם וכשמסיר החשוקים הרי זו סתירה גמורה.

ומכל־מקום ע"י נכרי יש להקל בין בשבירת פותחות בין

בהסרת הצירים והחשוקים לפי שיש אומרים שאין בנין וסתירה בכלים אפילו בבנין גמור וסתירה גמורה ולא אמרו שהמחזיר דלת שידה תיבה ומגדל ותוקעה בחוזק וכן המחזיר כלי של פרקים ותקע בחוזק חייב חטאת אלא מפני שהוא מתקן כלי וחייב משום מכה בפטיש אבל כשסותר דבר התקוע בחוזק ואפילו סותר ושובר כלי שלם לגמרי אין בזה שום איסור כלל אם הוא לצורך השבת ויש לסמוך על דבריהם לענין אמירה לנכרי אם הוא לצורך השבת:

יח חותלות של תמרים ושל גרוגרות דהיינו כלים העשוים מכפות תמרים ומניחין בתוכם גרוגרות או תמרים שלא נתבשלו בחמה שיגמרו שם בישולם אם הכיסוי קשור בהם בחבל מותר להפקיע החבל או לחתכו כמו שנתבאר למעלה ואפילו גופן של כלים אלו מותר להפקיע ולחתוך מפני שבנין כלים אלו העשויים מכפות תמרים הוא בנין גרוע שאינו עשוי להתקיים הרבה וכשסותרו אינו אלא כמי ששובר אגוזים ושקדים בשביל האוכל שבהם:

חלק ב סימן שיד דברים האסורים משום בנין וסתירה בשבת

לקוטי תורה

אמנם לעתיד־לבא יהי' גילוי אור אין־סוף שלמעלה מהצמצום וחלל.

לפי המבואר בכתבי האריז"ל, זה שלעתיד־לבוא יתגלה אור הקדושה גם בעולם הזה הגשמי, וימלא כבוד ה' את כל הארץ - הכוונה בזה, שאז יתגלה בעולם אור אין־סוף ב"ה בעצמו, דאע"פ שבשביל בריאת העולמות הוצרך האור להתעלם בעצמותו כדי שיהי' "מקום לעמידת העולמות" [והיינו ה"חלל" ומקום פנוי כנ"ל] - הנה לעתיד־לבוא יתגלה אור אין־סוף ב"ה בתוך העולמות ונבראים, ומ"מ לא יתבטלו ממציאותם.

ולא יהי' עוד הגילוי בבחינת קו אלא עצמות אור אין־סוף יתגלה, ולא יהיה עוד חלל והפסק כלל.

ונמצא, שהחידוש דלעתיד־לבוא הוא - ביטול ה"חלל" ומקום פנוי.

דעכשיו בזמן הזה, אע"פ שישנו גילוי אור הקו בתוך העולמות, הנה אין זה מבטל את גדר ה"חלל", כי אור הקו הוא רק אור מוגבל ואין כאן גילוי אור אין־סוף ב"ה עצמו.

ורק לעתיד־לבוא, כשיתגלה אור אין־סוף ב"ה הבלתי בעל גבול, יתבטל ה"חלל".

והגילוי יהיה למטה דוקא, משא"כ עכשיו שהקו מסתיים באצילות כו'.

זאת ועוד:

גילוי אור אין־סוף ב"ה עצמו (שלמעלה מהצמצום והחלל) יהי' למטה דוקא, דבזמן הזה, כאשר בעולמות מאיר רק "אור הקו", אור מוגבל שיכולים העולמות לקבל בתוכיותם, הנה עיקר הגילוי הוא למעלה, משא"כ בעולמות תחתונים האור הוא בצמצום מאד, ובפרט ע"פ מ"ש לעיל שעצם אור הקו מסתיים באצילות.

משא"כ לעת"ל כשיתגלה אור אין־סוף ב"ה עצמו, יהי' הגילוי למטה דוקא.

והא בהא תליא, שכשהגילוי רק בבחינת קו על כן הולך ומתמעט, וכמשל החבל שבראשו עב והולך ומתקצר כו', עד שמסתיים באצילות.

גדרו של אור הקו - אור מוגבל - הוא אור שנתפס בכלי המקבל, ולפיכך האור הולך ומתמעט ממדריגה למדריגה, דכל שהעולם יותר נמוך במדריגתו, כך האור האלקי המלובש בו הוא אור קטן יותר.

משא"כ כשהגילוי הוא עצמיות האור שלא בבחינת קו הנה מעלה ומטה שוין.

"עצמיות האור" היינו אור אין־סוף ב"ה בעצמו שהוא למעלה מכל העולמות כולם בשווה, עד ש"מעלה ומטה שווין" לפניו, כלומר, העולם העליון ביותר אינו קרוב יותר אליו מעולם התחתון ביותר, כמאמר "השוה ומשוה קטן וגדול".

ולפיכך, כשעצמיות האור מתגלה אין הבדל בין "עליון" ו"תחתון", ומתגלה למטה כמו למעלה.

וגילוי זה לעתיד־לבא הוא על ידי עסק התורה עכשיו בבחינת ביטול.

[והולך ומבאר הטעם שגילוי זה דלעתיד־לבוא תלוי בלימוד התורה בבחינת ביטול:]

שבחכמת התורה שורה ומלובש אור אין־סוף, אלא שהוא בבחינת "קו".

הובא לעיל שאור אין־סוף ב"ה מתלבש בחכמה, אך מאחר שגם כח החכמה הוא כח מוגדר ומסויים, מובן, שסוף סוף אין זה האור כפי שהוא למעלה מגדר צמצום אלא זהו כפי שהאור אין־סוף מצומצם כבר בבחינת "קו" (המורה על אור מצומצם כנ"ל).

ועל ידי הביטול של נפש האדם, שעצמיות הנפש נכללת בבחינת ביטול בהקו אור אין־סוף שבתורה, גורם וממשיך התגלות עצמיות האור שלמעלה מהקו והחלל כו'.

כשם שנת"ל, דהיות שחכמה שבנפש היא כלי לעצמיות הנפש, וכן למעלה שאור אין־סוף ב"ה שורה בבחינת החכמה, לפיכך, ע"י שהאדם משיג בשכלו וחכמתו חכמת התורה, נעשה בדרך ממילא "יחוד יותר עליון", היינו "התכללות עצמיות הנשמה בעצמיות אור אין־סוף ב"ה" - הנה עד"ז, על ידי שעצמיות הנפש נכללת באור אין־סוף ב"ה שבתורה (שזהו רק גילוי אור אין־סוף בבחינת "קו"), הרי זה גורם שלעתיד לבוא תהי' המשכה נעלית יותר, שתומשך העצמיות דאור אין־סוף ב"ה שלמעלה מעלה מגדר ה"קו" וחלל (שמצד עצמו אי אפשר שיתגלה כלל בעולמות).

["כי ביטול היש מעורר מאד למעלה, לכן ביטול זה של הנפש והחכמה־בינה־דעת שלה ולבושיה מחשבה ודיבור בעסק התורה בבחינת "ולא תחללו", גורם להמשיך תוספת אור בהתורה".

וזהו גם עומק הפירוש בכתוב "ולא תחללו" - "שלא לעשות חלל.. להפסיק בינו ובין אין־סוף ב"ה שבתורה.. ועי"ז הוא גורם ג"כ שלעתיד־לבוא לא יהי' בחינת חלל, ויתגלה עצמיות אין־סוף ב"ה שלמעלה מהחלל" - "וזהו לא תחללו".

"חשיבות מצות תלמוד התורה", מתוך מאמר "ביאור על פסוק ולא תשבית", מספר לקוטי תורה פ' ויקרא (דף ד')

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(לד) **וזהו** ואהיה אצלו אמון אמון מופלא כו' כידוע דאאלפך חכמה הוא ענין הלמוד שבחכמה הנ"ל בפי' ותורה אור כי תרגום למוד אולפנא כו' והוא בחי' מקור החכמה שנקרא אין וכמ"ש והחכמה מאין כו' שמשם נמצא מציאות החכמה מאין ליש ולכן ביכולתה להאיר אור בכל חכמה כמ"ש ותורה אור שהוא ההוראה והלמוד כנ"ל (וכמ"ש וכל בניך למודי הוי"ה שהוא מקור להוי"ה דחכמה כמ"ש ה' בחכמה כו' והוא ע"י למוד התורה שמלמדין להמשיך שם הוי"ה כמו בחי' אולפנא ממש כמ"ש ואאלפך חכמה כו') אך זהו דוקא כאשר כבר ירדה התורה להיות בבחי' אור בבחי' למוד שנק' אולפנא כנ"ל אבל כמו שהתורה היתה קודם שנאצל ונברא העולם בחכמה שלא ירדה עדיין להאיר למטה ואז נק' פלא בהיפוך אותיות אלף כידוע והוא בחי' ההסתר וההעלם בעצמות המאציל כמו כי יפלא ממך וזהו אמון מופלא בחי' פלא העליון כו' והוא הנקרא אורה מקור האור דתורה הנ"ל וזהו ליהודים היתה אורה בחי' נוק' לפי שע"י מס"נ מלמטה למעלה שבזה קיימו את אור דתורה ממקור חוצבה בבחי' פלא מטעם הנ"ל דנעוץ תחלתן בסופן דוקא שלזה היה תחלת המחשבה והרצון הפשוט כו' ע"כ נאמר אורה ל' נוקבא כמ"ש אשת חיל עטרת בעלה כו' שהאור הזה ע"ש כנ"י נקרא אור שלה (כמ"ש בזהר ויהיו חיי שרה דילה אינון כו') וזהו מפני שאתדל"ת שלהם עשה אתדל"ע שזהו יותר עולה בבחי' העצמות כו' מטעם הנ"ל באריכות ולכן אמר ליהודים דוקא היתה אורה בחי' נוק' שלמעלה גם מבחי' ותורה אור בחי' דכר משפיע למטה כי פלא למעלה מאאלפך חכמה כנ"ל וד"ל:

שער הפורים

ג.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

וביאור הענין הנה נש"י עלו במח', כי הנה יש מח' ודבור, וההפרש שבין מח' לדבור הוא כי אותיות הדיבור נעשי' נפרדים כו' משא"כ אותיות המח' מתאחדי' עם עצמות הנפש. והנה המלאכי' נתהוו מאותי' הדבור ונראי' ליש ודבר נפרד, הגם שאין לך דבר שחוץ לעצמותו ית' עכ"ז דברה תורה כלשון בני אדם, משא"כ הנשמות עלו במח' וכמשל המח' שמתאחד עם עצמיות הנפש כמו"כ בנש"י יש כח לכלל ולבטל לעצמותו ית'. והנה אף שהמח' מתאחדת כו' אעפי"כ היא רק לבוש להשכל ואינו עצמי והראי' שיכול לפשוט מח' זו ולהתלבש במח' אחרת וכמו"כ יכול לחשוב שכל אחד בכמה מיני אותיות כו', הרי כי המח' היא רק לבוש להנפש, וא"כ נש"י ששרשן מבחי' מח' הרי זו רק מבחי' לבושי' והעלי' ע"י ירידתה לגוף הוא ליכלל ולבטל אלי' ית' שהוא לאשתאבא בגופא דמלכא. והנה יש נשמות שהם מעולם הבריאה ויש נשמות שהם מעולם היצירה ויש שהם מעשי' וכולם הם רק בחי' לבושי' דהיינו מבחי' מח', וזהו שעלו במח', והעלי' היא לצאת מבחי' הלבושים ולכלל בעצמותו ית'. וזהו אברהם קנין א' כמשל הקונה איזה דבר שמוציאה מרשות המוכר ונכנסת לרשות הלוקח כמ"כ הנשמה יוצאת מרשות לרשות דהיינו מרשות מח' שהוא בחי' לבוש לאשתאבא בגופא דמלכא, וזהו אברהם קנין א' שבאברהם יש ג"כ בחי' זו כי אף שאברהם הוא מבחי' חסד דאצי' אעפי"כ הוא רק מבחי' כלי החסד דאצי', ואף שבאצי' איהו וגרמוהי חד היינו שמתאחדי' ביחוד גמור, אעפי"כ גרמוהי הוא גופין כו' שהוא בחי' לבוש ג"כ רק שמתאחד יותר כו', וזהו העלי' של אברהם לצאת מבחי' גרמוהי לבחי' חיוהי היינו אור החסד דאצי'. או י"ל שעליית אברהם הוא למעלה מאצי' והיינו לבחי' ורב חסד, וזהו אברהם קנין אחד.

חמשה קנינים

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

וז"ע ה' יחתו מריביו וכתי' משם אורידך נאום ה', ולכאו' יפלא מי הם המריבי' עם ש' הוי' עד שצ"ל שה' יחתה אותם, וגם צ"ל מה שא' נאום הוי' למה צריך לחתום על הענין כא' שחותם לחבירו על מה שמבטיח לו, והיתכן לומר כן למעלה, דהיתכן שהוא יאמר ולא יעשה כו', אך הענין יובן מי הם המריבי', ויובן ממ"ש גבי יוסף צדיק עליון וימררוהו ורבו, ע' בפי' רש"י והת"א ות"י על תי' ורבו, ובמד"ר וישלח פע"ט ע"פ רבות רעות צדיק, רבות רעות זה עשו ואלופיו, צדיק זה יעקב, ומכולם יצילנו ה' ויבא יעקב שלם, וביר"ק ע' הכנעה וז"ל סוד י"א כוכבים משתחוים לי, דע כי עי"ז יש כח להכניע י"א אלופי' דעשו, מנין י"א הוא מפורסם כי י"א קליפין הם, וי"א סממני הקטורת, וי"א פסוקים מתחילי' בנו"ן ומסיימי' בנו"ן (ובמאו"א יו"ד ל"ז נ"ז חשיב עוד י"א יום מחורב, י"א ימים שבין נדה לנדה, י"א חלקי הטומאות י"א ארורי') וכן י"א יריעות עזים לאוהל על המשכן. ואיתא בלימודי האר"י מט"ט כולל תתקמ"ה רקיעי', ועמו הרי תתקמ"ו, תתקמ"ו הוא י"א קליפין י"א פעמי' מנין אלקי' הרי תתקמ"ו, והסוד גדול רבות רעות צדיק ומכולם יצילנו ס"ת תתקמ"ו. [וע"י שמש וירח דקדושה ואחד עשר כוכבים דקדושה יש להכניע י"א אלופים עכ"ל.

להבין בתוס' ביאור שרש נט"ו (ב)

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

אבל עצמות האור שלפני הצמצום **הוא** רק **בבחינת גילוי כו' כמו מראה וגוון העצם כו'**, אך לא עבור איזה משהו או לפעול איזו פעולה, **וכמו אור פני האדם דחכמת אדם תאיר פניו**[44] **שאור חכמתו ניכר בהארת פניו**, של החכם, **הרי אור פניו אינו פועל איזה פעולה** מטרת האור שמאיר מפני הרב היא לא בשביל לפעול פעולה, כמו **שיאיר ויגלה חכמה לזולתו רק שמורה על עצם החכמה שבו כו'**

ומתווך הרבי נ"ע במאמר המוסגר סתירה לכאורה לדברים אלו: (**ולעיל פרק מ"ג נתבאר דעל־ידי ראיית התלמיד פני המשפיע מתוסף לו חכמה כו'**. וזהו שאמר רבי יהודה הנשיא[45], הא דמחדדנא טפי מחבראי (זה שאני מחודד יותר מחברי) מפני שראיתי לרבי מאיר מאחוריו, ואילו חזיתיה מקמיה (ואילו ראיתיו מלפניו, ולא רק מאחוריו) הוה מחדדנא טפי (הייתי מחודד יותר) דכתיב והיו עיניך רואות את מוריך.

— ואם כן גם לקרינת אור פני הרב יש השפעה על התלמיד, והיא פועלת איזו פעולה (שהיא מחדדת אותו), ומדוע נאמר כאן שזה דוגמא לגילוי עצמי שלא בשביל הזולת?

מבאר הרבי נ"ע בב' אופנים: ראשית כל **הרי נתבאר שם** בפרק מ"ג **שעל־ידי־זה מקבל התלמיד מעצמיות החכמה של המשפיע**, שלמעלה מבחינה של גילוי, שהוא השפע הגלוי שמשפיע הרב לתלמיד, **והיינו שהארת פני המשפיע מורה ומגלה עצם החכמה שלמעלה מהגילוי דחכמה כו'** ולכן הארת פני המשפיע היא דוגמא לגילוי עצמי, כי מה שהתלמיד מקבל מזה הוא ענין עצמי, ולא גילוי של אור.

וגם אופן נוסף ליישב את הסתירה, שראיית פני הרב מוסיף בחכמת התלמיד **שזהו רק בעת ההשפעה, אבל בלא השפעה** פני הרב שמאירים **הוא** רק **שמורה על העצם דהכרת פניו** של החכם **ענתה בו**[46] **שהוא חכם גדול כו'**). כלומר, הארת הפנים אמנם מבטאת את חכמתו הגדולה, אך לא ניתן לומר שעל־ידי שיסתכל בפניו של הרב, הרי חכמת הרב תכנס למוחו.

וכמו כן הוא בנמשל **ענין אור אין־סוף שהוא בחינת גילוי מן העצם לבד**, ולא בשביל העולמות, **וגם אם לא היו עולמות שייך בחינה זו כו'**, של הספירות אין קץ, מה־שאין־כן הספירות הגנוזות שכל עניינם הוא בשביל העולמות.

שבת פרשת ואתחנן ער"ב

44. קהלת ח, א.
45. עירובין יג, ב.
46. על פי לשון הפסוק ישעיהו ג, ט.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים תרצ"ו

כל ההמשכות מלמעלה – ע"י נשמות ישראל, שהם כוס ישועות – כלים לקבל אורות עליונים. כשהנשמה בגוף, צריך להעלות את ה"כוס ישועות" בב' אופנים: א' כלי ריקן – ביטול פנימי. ב' כשאדם מלא בתומ"צ, מחזיק – השפע מלמעלה.

ד) **וְהִנֵּה** מִדַּת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הִיא "מָלֵא מַחְזִיק, רֵיקָן אֵינוֹ מַחְזִיק", דְּהִנֵּה ב' אָפְנֵי עֲבוֹדָה יֶשְׁנָם בַּעֲבוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, יֵשׁ עֲבוֹדָה דִּכְלִי רֵיקָן דַּוְקָא מַחְזִיק, וְיֵשׁ עֲבוֹדָה דִּכְלִי מָלֵא דַּוְקָא מַחֲזִיק, אֶלָּא שֶׁהָעֲבוֹדָה דִּכְלִי רֵיקָן מַחְזִיק הִיא בְּמִדַּת בָּשָׂר־וָדָם, וְהָעֲבוֹדָה דִּכְלִי מָלֵא מַחְזִיק הִיא בְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. דְּהִנֵּה כְּתִיב (תְּהִלִּים קט"ז י"ג) "כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא" כו', דְּקָאֵי עַל כְּלָלוּת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָאִים כּוֹס יְשׁוּעוֹת[16], דִּ"בְרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים" בְּרֵאשִׁית הוּא ב' רֵאשִׁית, תּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת רֵאשִׁית, וְיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָאִים

16) ראה זוהר חלק א רנ, סוף עמ' א. דרושים שבהערה 1. וראה אור התורה דרושים לראש השנה עמ' א'שכא. שם עמ' א'שעט. (כרך ו) עמ' ב'תעד. ספר המאמרים תרנ"ט עמ' ב. ובכמה מקומות.

רֵאשִׁית, אֲשֶׁר בִּשְׁבִילָם בָּרָא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת הָעוֹלָם[17], וְכָל הַמִּשְׁכּוֹת שֶׁבָּעוֹלָם הֵם עַל יְדֵי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְלָכֵן הִנֵּה נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם "יְשׁוּעוֹת", לִהְיוֹתָם תַּכְלִית בְּרִיאַת הָעוֹלָם, וְעַל יְדֵי הִתְעַסְּקוּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא קִיּוּם הָעוֹלָם, וְכֵן אָמְרוּ רַז"ל (שַׁבָּת דַף פח) "תְּנַאי הִתְנָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עִם מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית: אִם יְקַיְּמוּ יִשְׂרָאֵל אֶת תּוֹרָתִי – מוּטָב, וּבְאִם לָאו – אַחֲזִיר אֶת הָעוֹלָם לְתֹהוּ וָבֹהוּ", הֲרֵי שֶׁכָּל עִקַּר עִנְיַן קִיּוּם הָעוֹלָם הוּא עַל יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל נִקְרָאוֹת "כּוֹס יְשׁוּעוֹת", לִהְיוֹת שֶׁהֵם הֵם דַּוְקָא הֵם כֵּלִים לְקַבָּלַת אוֹרוֹת הָעֶלְיוֹנִים, וְטַעַם הַדָּבָר הוּא לְפִי שֶׁהַנְּשָׁמוֹת הֵם עַצְמִיִּים, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ זַ"ל (תַּנְיָא פֶּרֶק ב) "בָּנִים אַתֶּם לַהֲוָיָ' אֱלֹקֵיכֶם"[18], כְּמוֹ שֶׁהַבֵּן נִמְשָׁךְ מִמֹּחַ הָאָב, כָּךְ כִּבְיָכוֹל נִשְׁמַת כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל נִמְשְׁכָה מִמַּחֲשַׁבְתּוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, "דְּאִיהוּ חַכִּים וְלָא בְּחָכְמָה יְדִיעָא"[א], אָמְנָם כַּאֲשֶׁר הַנְּשָׁמוֹת מִתְלַבְּשׁוֹת בַּגּוּפִים, הִנֵּה כָּל הַדְּרָכִים בְּחֶזְקַת סַכָּנָה[19], הִנֵּה הַ"כּוֹס יְשׁוּעוֹת" צְרִיכִים לְהַעֲלוֹתָהּ וּלְהַגְבִּיהָהּ, וְזֶהוּ "כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא", שֶׁצְּרִיכִים לְהַעֲלוֹת וּלְהַגְבִּיהַּ הַכּוֹס יְשׁוּעוֹת, דְּהַעֲלָאָה וְהַגְבָּהָה זוֹ הִיא עַל יְדֵי עֲבוֹדָה שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה ב' אָפְנֵי עֲבוֹדָה, הָא' הִיא דְּכְלִי רֵיקָן דַּוְקָא מַחֲזִיק, דְּכְלִי רֵיקָן הוּא הַבִּטּוּל פְּנִימִי שֶׁיֵּשׁ בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל לְתוֹרָה וּמִצְוֹת וּמִדּוֹת טוֹבוֹת, בַּיי יוּדְעֶן אִיז פַאַרְהַאַן אַ אַוּועֶק לֵייג צוּ תּוֹרָה מִצְוֹת אוּן מִדּוֹת טוֹבוֹת[2], וְזֶהוּ "כְּלִי רֵיקָן מַחֲזִיק", דְּבִכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַשְׂרָאַת אֱלֹקוּת בְּתוֹכֵנוּ הִיא עַל יְדֵי שֶׁנִּהְיֶה כְּלִי רֵיקָן הַמַּחֲזִיק, הַיְנוּ לְעוֹרֵר בְּעַצְמֵנוּ לְגַלּוֹת הַבִּטּוּל עַצְמִי לֶאֱלֹקוּת וְתוֹרָה וּמִצְוֹת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב מַהַר"ל זַצַ"ל מִפְּרָאג דִּנְשָׁמוֹת הֵם בְּעֶצֶם טוֹב וְהָרָע הוּא דָּבָר נוֹסָף, וּבַהַסָּרַת הָרָע מִתְגַּלֶּה הַטּוֹב[20], וְזֶהוּ "כְּלִי רֵיקָן מַחֲזִיק", וְהִיא בְּמִדַּת בָּשָׂר־וָדָם, דְּזֶה תָּלוּי בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, אֲבָל הָעֲבוֹדָה דְּ"מָלֵא מַחֲזִיק" הִיא מִדַּת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, לִהְיוֹת שֶׁזֶּהוּ הַגִּלּוּי הַבָּא מִלְּמַעְלָה, וְהַיְנוּ דְּכַאֲשֶׁר הָאָדָם עוֹבֵד עֲבוֹדָתוֹ בְּהָעֲבוֹדָה דְּכְלִי רֵיקָן כְּפִי יְכָלְתּוֹ וְנַעֲשָׂה מָלֵא מִתּוֹרָה וּמִצְוֹת, אָז הִנֵּה נוֹתְנִים לוֹ מִלְּמַעְלָה מַה שֶׁאֵין בְּכֹחַ הָאָדָם לְהַגִּיעַ מֵעַצְמוֹ, וְזֶהוּ "מָלֵא מַחֲזִיק", דְּכַאֲשֶׁר הָאָדָם הוּא מָלֵא מֵהָעֲבוֹדָה בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת וּמִדּוֹת טוֹבוֹת, אָז הוּא מַחֲזִיק גִּלּוּי הַשֶּׁפַע שֶׁנּוֹתְנִים לוֹ מִלְּמַעְלָה.

[יום] ג' כ"א אלול [ת]רצ"ו, ווינ[ן]

17) פירוש רש"י בראשית א, א. ועוד.
18) ראה יד, א.
19) על דרך לשון חז"ל - ירושלמי ברכות פרק ד הלכה ד. קהלת רבה פרשה כ, ב. וראה לקוטי תורה אחרי כה, ג.
20) ראה גם [מאמר] דיבור מתחיל מן המיצר תרצ"ז פרק ו. ספר המאמרים תרנ"ט עמ' פה. ובספר המאמרים תש"ג (הנ"ל הערה 1) עמ' 196 מעיר על זֶה כ"ק אדמו"ר: להעיר מרמב"ם הלכות גירושין פרק ב בסופו. וראה גם לקוטי שיחות חלק ו עמ' 55 ובהערות שם.

א. שהוא חכם, ולא בחכמה ידועה (נתפסת ומושגת). ב. אצל בני ישראל קיימת הנחה עצמית לתורה, מצוות ומידות טובות.

ספר השיחות – ה'ש"ת־תש"א בלה"ק

ט' ניסן, ש"ת, לייקוואוד

ישנו ביטוי[43] "ישראל, אורייתא וקודשא־בריך־הוא – כולא חד". כלומר, שהקב"ה, תורה וישראל מאוחדים. ההתאחדות של הקב"ה, תורה וישראל היא משולשת: א) ההתאחדות של הקב"ה, תורה וישראל היא שכל אחד מהם הוא "אחד": הקב"ה – הוי' אחד. תורה – תורה אחת. ישראל – גוי אחד. ב) ההתאחדות של הקב"ה, תורה וישראל היא ששלשתם קשורים כדבר אחד. כמאמר הידוע[44] תלת קשרין מתקשראן דא בדא, ישראל מתקשראן באורייתא, ואורייתא מתקשראה בקוב"ה. ג) ההתאחדות של הקב"ה, תורה וישראל היא שהתאחדותם אחד עם השני היא יותר מאשר בהתאחדות עם דבר אחר, ושלשה דברים אלה דומים אחד לשני.

הקב"ה ותורה. הקשר בין הקב"ה ותורה חזק יותר – אם אפשר להתבטא כך – מאשר הקשר בין הקב"ה והעולם. הרי אין דבר שחוץ ממנו יתברך, אך בכל זאת הרי עולם, הן התהוות העולם והן חיות העולם, אינו דומה לקשר בו קשורים הקב"ה ותורה, ותורה והקב"ה.

לא קל ולפעמים די קשה להסביר מאמר חז"ל

43) ראה זח"ג עג, א.
44) שם.

עמוק לאלה שלא למדו הקדמות ההבנה המביאות את שכל האדם - לדרגת הבנה נעלה יותר, שם ההבנה קרובה יותר שיוכלו פחות או יותר להשיג הבנה אלקית.

את העולם ברא הקב"ה שגשמיות העולם מסתירה על אלקות, כך הוא הטבע של גשמיות שהטביע הקב"ה, שנדמה שהגשמי הוא מציאות דבר לעצמו. חסידות מסבירה מדוע הדבר כך, וכן מסבירה משמעות הדבר. ותורה מגלה אלקות. על תורה אומר הקב"ה אותי אתם לוקחים[45].

הקב"ה וישראל. המאמר[46]: אף־על־פי שאלקה אני לכל באי עולם לא יחדתי שמי אלא על ישראל, ברור למדי לרמוז על הקשר החזק של הקב"ה וישראל. מסירות הנפש היהודי הממשי בפועל על קידוש השם, ש"עליך הורגנו כל היום"[47], היא הראיה הטובה ביותר על הקשר הנצחי והחזק ביותר של ישראל והקב"ה.

תורה וישראל. הקשר של תורה וישראל ושל ישראל ותורה, אין מן הצורך להסביר, שכן זה דבר שלא רק יהודים מרגישים בו, אלא כל האנשים - גם לא יהודים - יודעים אותו. תורה מתגאה בבני ישראל ויהודים מתייחסים עם התורה.

"ישראל ואורייתא כולא חד". הפסק באות אחת בתורה פוסל את ספר התורה ואסור לקרוא בו עד שמתקנים אותו. לדעת נכון אם ההפסק הוא אכן הפסק, הרי זה על ידי ילד שאינו חכם - מפותח מדי - ואינו טיפש - פחות מדי מפותח.

כך גם בבני ישראל. הפסק יש בו משום פסול. בבני ישראל צריכה להיות אחדות, ואם ישנו הפסק ביניהם הרי זה פסול. שלשה סוגים באותיות ספר תורה: אותיות גדולות, אותיות בינוניות ואותיות קטנות. גם בבני ישראל ישנם יהודים גדולים בידיעת התורה, יהודים בינוניים ויהודים פשוטים בידיעת התורה. אך, כל בני ישראל - בלי הבדל - צריכים להיות שלמים בקיום מצוות מעשיות ובאחדות. יש לנהוג בדרך המיצוע, לא להיות מדי חכם ולא להיות טיפש, אלא ללכת בדרך המיצוע, לחזק לימוד התורה ולקיים מצוות.

* * *

הגמרא[48] נותנת תשומת לב גדולה על כבוד אכסניא. סיפורים קדושים למרבה מתנאים ואמוראים ישנם המספרים לנו על אישי תורה גדולים בהתייחסותם לבעלי אכסניא, ועל דברי התורה הקדושים והעמוקים שאמרו האורחים הקדושים לכבוד אכסניא.

הכנסת אורחים היא אחת ממצוות מדות הטובות בהן מצטיין עם ישראל - בלי הבדל עשיר ועני, גדולי תורה ואנשים פשוטים - ועל־ידי־זה זכו ביושר לתואר הנעלה "גומלי חסדים".

בעל האכסניא שלנו, ר' כלב שי', ידוע כגומל חסד. הוא עשה ועושה הרבה בתחום גמילות חסדים והכנסת אורחים. כתוב כלב בן יפונה, ודורשי רשומות ודורשי שמות מפרשים[49]: יפונה - שפינה עצמו מהשאר ונתחבר ליהושע בן נון משרת משה. העיקר של יהודי הוא שתהיה לו נטיה טובה לתורה, למצוות ולבני תורה, כמאמר[50] יפה שעה אחת, טובה הטיה אחת, לתשובה ומעשים טובים.

ט"ו אדר שני, שושן פורים

45) ראה שמו"ר פל"ג.
46) ראה שמו"ר פכ"ט, ד. מכילתא משפטים כ.
47) תהלים מד, כג.
48) ברכות סג, ב. ועוד.
49) ראה סוטה יא, ב.
50) אבות פ"ד מי"ז.

אגרות קודש

ב"ה ב' י"א אלול, תרפ"ח

ידידי וו"ח אי"א מוהר"ר ברוך שלום שי' הכהן

שלום וברכה.

במענה על מכתבו מכ"ח לחדש העבר. תורה לאל עליון שנתחזקה בריאותו, והשי"ת יחזק בריאותו, בריאות ביתו ובניו יחיו שיהיו כולם בריאים ושלמים. ויעזור השי"ת לבנו הצעיר שי' שיהי' בתכלית הטוב בגו"ר ויהי' עבד ה' בתו"ע. ויתן השי"ת לו לביתו לבנו ר"ר וב"ב ולבנו יחיו כוח"ט בשנה טובה ומתוקה בגו"ר, און אז מי זאל לעבין בחיות אמיתי בלימוד ופועל טוב וטוב יהי' בגו"ר.

הדו"ש ומברכו בכוח"ט

יוסף יצחק.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

ב״ה, ט״ו אלול, תש״כ
ברוקלין.

שלום וברכה!

ז״ע קבלתי מכתבו מיו״ד לחדש אלול חדש הרחמים. ולתוכן המכתב - עונה הנני עליו תיכף מבלי לחכות על התור, וכמובן כוונתי להנקודה דהפצת המעינות חוצה, וממהר אני בכדי לנצל הזמן וימים האחדים דשנת הסגולה - המאתים להסתלקות הילולא של מורנו הבעש״ט ז״ל, ותשובתו על מה שכתבתי הוא, בסגנון חז״ל, טענו חטין והודה לו בשעורין.

מה שכתבתי ותמיהני וגם מצער, שאינו מנצל כשרונותיו והיכולת שבידו להפצת המעינות, ומה שעונה לי - שפב״פ אינו בסדר ופב״פ אינו מסייעו וכו׳ - שאין זה ממין הטענה. ואת״ל - אדרבה זה עוד מחזק הטענה מצדי, כי אם, כדבריו, כו״כ אינם בסדר, ה״ז מגדיל מכסת העבודה אשר על שכם כל אלו שעליהם להיות בסדר, והרי תקותי ובטחוני שבודאי הוא בכללם, ולפשיטות הענין בודאי שאין צורך באריכות וכן בטח אין צורך להראותו הבמה בה יכול להשתמש להנ״ל, שהרי נדפסו כמה מאמריו וכתביו בכו״כ מקומות וגם בפ״ע, ואף שלכאורה כבר מתקרבים לסיום השנה האמורה, הנה נוסף על העיקר - שגם בשנת המאתים ואחת, הרי הציווי להפצת המעינות בתקפו הוא, אף שאינו תאריך יובל, הנה גם בשנה זו עצמה כמה ימים עד לסיומה וכו״כ שעות ורגעים, והרי בשעתא חדא וברגעא חדא - יכולים לחולל גדולות ונצורות, באם מביאים בפועל כל הכחות והאוצרות אשר בנפש יהודי פנימה, ובלשון רבנו הזקן, כשמתגלה לא רק הארת נקודת הלב אלא גם עצמיות נקודת הלב (לקו״ת, ד״ה השני כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה׳ אלקיך בידיך, סעיף ג׳) והרי התחלת כל חלקי הטורים חלק או״ח הוא: הוי כו׳ כצבי כו׳ לעשות רצון אביך שבשמים.

ויהי רצון שאתבשר טוב בכל האמור, וכנ״ל - שנשלח המכתב מהיר דחוף.

בכבוד ובברכה לבשו״ט ולכוח״ט.

ב״ה, ימי הסליחות, ה׳תשל״א
ברוקלין, נ.י.

תלמידי כל המחלקות דבית ליובאוויטש אשר בלונדון

ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

הפ״נ שלהם בנועם קבלתי.

ולקראת השנה החדשה, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע להם ברכתי, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, שנת הצלחה בלימוד תורתנו הקדושה בשקידה ובקיום מצותי׳ מתוך בריאות הנכונה.

בברכה לתלמוד תורה ביראת שמים,

מ. שניאורסאהן

פרק א משנה ג

אַנְטִיגְנוֹס אִישׁ סוֹכוֹ קִבֵּל מִשִּׁמְעוֹן הַצַּדִּיק. הוּא הָיָה אוֹמֵר: אַל תִּהְיוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁין אֶת הָרַב עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס, אֶלָּא הֱווּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁין אֶת הָרַב שֶׁלֹּא עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס, וִיהִי מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם.

נקודות משיחות קודש

הרי ביאור הקשר בין מאמרו של אנטיגנוס למאמרו של שמעון הצדיק - "על שלשה דברים העולם עומד":

כוונת מאמר זה היא לזרז את האדם להוסיף ולהדר בשלשה דברים אלו, להיותם שלשה עמודי העולם. ובהמשך לזה אומר התנא שעבודת ה' צריכה להיות בצורה נעלית יותר - שלא על מנת לקבל "פרס" זה של קיום ועמידת העולם.

(ואילו שמעון הצדיק אינו מדבר על דרגה נעלית זו של עבודה (שלא על מנת לקבל פרס), כי עבודתו היתה בקו החסד, ולכן מדבר אודות עבודה כזו שהיא בהישג ידו של כל אחד, לרבות מי שלא הגיע עדיין לכלל עבודה לשמה)[1].

* * *

השאלות במשנתנו: א. הרי זה בניגוד למה שכתוב[2] "כבד את אביך ואת אמך **למען** יאריכון ימיך" - על מנת לקבל פרס, ועוד כיוצא בזה. ב. למה לא התחיל התנא בצד החיובי ("הוו כעבדים כו'"). ג. "ויהי מורא שמים עליכם" - הלא יראת ה' היא אחת מרמ"ח מצוות עשה שבתורה, ולא הנהגה של מדת חסידות. ד. הדיוק "עליכם" (ולא "בכם").

והביאור:

משורת הדין רשאי אדם לעבוד את ה' על מנת לקבל פרס, כמאמרם ז"ל[3]: "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה". ועל זה נאמר "למען יאריכון ימיך". והתנא מחדש לנו כאן, במילי דחסידותא, שאף על פי כן "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס"[4].

והנה, מאומרו "**אל תהיו כעבדים**" מובן שמדובר באדם שהוא בדרגת "עבד", שבהפקירא ניחא לי'[5]. אי לזאת, צריכים להודיעו בתחלה שקיימת עבודה כזו (של על מנת לקבל פרס), אלא שמצד מדת חסידות עליו לעבוד את קונו שלא על מנת לקבל פרס. משום זה מקדים התנא "אל תהיו כו'", ורק אחר כך הוא אומר "אלא הוו כו'".

והנה מבואר בחסידות[6] שאהבה ויראה הן שתים שהן ארבע: יראה תתאה ויראה עילאה, אהבה זוטא ואהבה רבה. וענינם: **יראה תתאה** - שירא מהעונש (או על כל פנים מהפגם שנגרם לו על ידי החטא). יראה עילאה - יראת הרוממות וירא בושת, היינו שירא מהחטא עצמו, שהוא נגד רצון ה'. אהבה זוטא - האהבה מצד הטוב המגיע אל **האדם** על ידי עבודתו, הן טוב גשמי והן הטוב הרוחני ביותר. **אהבה רבה** - שלא על מנת לקבל פרס כלל[7]. וסדר העבודה הוא - יראה תתאה, אהבה זוטא, אהבה רבה ויראה עילאה.

וארבע הבחינות מרומזות במשנתנו: אל תהיו כעבדים - יראה תתאה, על מנת לקבל פרס - אהבה זוטא, שלא על מנת לקבל פרס - אהבה רבה, ויהי מורא שמים עליכם - יראה עילאה[8]. ומאחר שביראה עילאה גופא יש שתי דרגות: מה שהאדם ממשיך על עצמו ב"אתערותא דלתתא", והבאה מלמעלה ב"אתערותא דלעילא", שהיא "עיקר היראה"[9] לכן אומר "ויהי מורא שמים **עליכם**" - לכלול גם בחינה זו שבאה מלמעלה, בבחינת מקיף על האדם[10].

* * *

הרי ביאור הקשר לבעל המאמר - אנטיגנוס איש סוכו.

לאנטיגנוס היו שני תלמידים ש"עמדו ופירשו מן התורה, ונפרצו מהם שתי פרצות - צדוקין וביתוסין"[11]. תלמידים אלו שנו ופירשו בגלל העובדה שלמדו תורה ללא יראת שמים, וכתוצאה מכך באו לכלל טעות ואי-הבנה בדברי רבותיהם. ואנטיגנוס, בראותו בתלמידים שלו את התוצאות החמורות של תורה ללא יראת שמים, הדגיש את הנחיצות של יראת שמים - "ויהי מורא שמים עליכם"[12].

---

1) משיחת ש"פ נשא תשמ"ב - על פי רשימת השומעים בלבד. 2) יתרו כ, יב. ועד"ז (עקב יא, כא): למען ירבו ימיכם. 3) סוטה מז, א. 4) ראה ר"ן פסחים ח, א. תוד"ה בשביל - ר"ה ד, א ובעין יעקב שם. מפרשים כאן. 5) גיטין יג, א. 6) אוה"ת ר"פ תולדות. וראה לקו"ש ח"ג עמ' 781. 7) וכאשר מגיעים לדרגה זו, באים לידי הכרה שגם השכר המעולה ביותר הוא רק "פרס" - מלשון פרוסה - לגבי העבודה עצמה (ראה ספר הערכים חב"ד ערך אהבה זוטא, רבה). 8) וראה ברבינו יונה. - ולכן מדייק "מורא שמים", כי "מורא" הוא יראה עילאה, משא"כ "יראה" הוא יראה תתאה (לקו"ת צו יג, ב). 9) סדור עם דא"ח עמ' קנא, ג. ושם, שיראה זו עולה על יראה עילאה כ"מעלת ויתרון האור על החושך ממש". 10) משיחת ש"פ פנחס תשל"ז - על פי רשימת השומעים בלבד. 11) אבות דר"נ פ"ה, ב. 12) משיחת ש"פ נשא תשמ"ב - על פי רשימת השומעים בלבד.

פרשת כי־תצא

כא כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וּנְתָנוֹ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ: יא וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה
אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר וְחָשַׁקְתָּ בָּהּ וְלָקַחְתָּ לְךָ
לְאִשָּׁה: יב וְהֵבֵאתָהּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְגִלְּחָה אֶת־
רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת־צִפָּרְנָיְהָ: יג וְהֵסִירָה אֶת־
שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ מֵעָלֶיהָ וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ וּבָכְתָה
אֶת־אָבִיהָ וְאֶת־אִמָּהּ יָרֵח יָמִים וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא
אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ וְהָיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה: יד וְהָיָה
אִם־לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכֹר
לֹא־תִמְכְּרֶנָּה בַּכֶּסֶף לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת
אֲשֶׁר עִנִּיתָהּ: **ס** (לוי) טו כִּי־תִהְיֶיךָ לְאִישׁ שְׁתֵּי
נָשִׁים הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה וְיָלְדוּ־לוֹ
בָנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר
לַשְּׂנוּאָה: טז וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת־בָּנָיו אֵת
אֲשֶׁר־יִהְיֶה לוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת־בֶּן־הָאֲהוּבָה
עַל־פְּנֵי בֶן־הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר: יז כִּי אֶת־הַבְּכֹר
בֶּן־הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל
אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ כִּי־הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט
הַבְּכֹרָה: **ס** (ישראל) יח כִּי־יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר
וּמוֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְּרוּ
אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם: יט וְתָפְשׂוּ בוֹ אָבִיו
וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר
מְקֹמוֹ: כ וְאָמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר
וּמֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ זוֹלֵל וְסֹבֵא: כא וּרְגָמֻהוּ
כָּל־אַנְשֵׁי עִירוֹ בָאֲבָנִים וָמֵת וּבִעַרְתָּ הָרָע
מִקִּרְבֶּךָ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ: **ס**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות שבת פרשת תצא ה'תשכ"ה)

וְהִנֵּה יָדוּעַ פִּתְגָּם אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן דְּפִירוּשׁ רַשִּׁ"י עַל הַתּוֹרָה הוּא "יֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה", שֶׁמִּזֶּה מוּבָן דְּפִרוּשׁ רַשִּׁ"י מַתְאִים עִם הַמְּבוֹאָר בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה:

וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן בַּנִּדּוֹן־דִּידָן:

בִּדְרוּשֵׁי חֲסִידוּת עַל הַתְּחָלַת פָּרָשָׁתֵנוּ, מְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה שֶׁ"כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה גוֹ'" קָאֵי עַל מִלְחֶמֶת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית עִם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית (יֵצֶר־הָרַע) בְּעֵת הַתְּפִלָּה, דְ"שְׁעַת צְלוֹתָא שְׁעַת קְרָבָא" - וְאֵיךְ מַתְאִים פֵּרוּשׁ זֶה עִם פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל רַשִּׁ"י דְ"בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר"?

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

מְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, שֶׁיֵּשׁ ב' אוֹפַנִּים בְּבֵרוּר הַיֵּצֶר־הָרַע: א) בְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה, ב) בְּדֶרֶךְ מְנוּחָה.

שֶׁבִּכְלָלוּת זֶהוּ הַחִילּוּק בֵּין עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה - "שְׁעַת קְרָבָא", לַעֲבוֹדַת הַתּוֹרָה - "דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נוֹעַם גוֹ' שָׁלוֹם": עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה הוּא בֵּרוּר הַיֵּצֶר־הָרַע מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת הַמְּבָרֵר (נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית) בְּהַמִּתְבָּרֵר (נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית), וְלָכֵן זֶה בָּא עַל־יְדֵי מִלְחָמָה וּיְגִיעָה; אֲבָל הַבֵּרוּר שֶׁעַל־יְדֵי תּוֹרָה הוּא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, בְּדֶרֶךְ מְמִילָא, שֶׁעַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה הוּא מַמְשִׁיךְ וּמְגַלֶּה אֱלֹקוּת בְּנַפְשׁוֹ, וְעַל־יְדֵי־זֶה מִתְבַּטֵּל (וּמִתְבָּרֵר) הַיֵּצֶר־הָרַע מֵאֵלָיו.

עַל־פִּי־זֶה מוּבָן מַה שֶּׁבֵּרוּר הַיֵּצֶר־הָרַע עַל־יְדֵי מִלְחָמָה נִקְרָא "מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת" - כִּי יֶשְׁנוֹ בֵּרוּר בְּאוֹפֶן שֶׁל מְנוּחָה - עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה שֶׁל תּוֹרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ה ענמ' 32)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹקֶיךָ לְמִרְיָם

הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הָיָה לוֹמֵד עִם תַּלְמִידָיו שִׁעוּר גְּמָרָא. כְּשֶׁהִגִּיעוּ לְמַסֶּכֶת עֲרָכִין (טו, ב) וְלָמְדוּ אֶת הַמַּאֲמָר "לִישָׁנָא תְּלִיתָאֵי קְטִיל תְּלִיתַאֵי", פֵּרֵשׁ הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב: לְשׁוֹן הָרַע הוֹרֵג כָּל הַשְּׁלֹשָׁה — הַמַּמְצִיא, הַמְּסַפֵּר, וְהַמַּאֲזִין. אֶלָּא שֶׁזֶּהוּ רְצִיחָה בִּלְבוּשִׁים רוּחָנִיִּים, שֶׁהִיא קָשָׁה יוֹתֵר מֵרְצִיחָה גַּשְׁמִית.

שני כב וְכִי־יִהְיֶה בְאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט־מָוֶת וְהוּמָת
וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל־עֵץ: כג לֹא־תָלִין נִבְלָתוֹ עַל־הָעֵץ
כִּי־קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־קִלְלַת אֱלֹהִים
תָּלוּי וְלֹא תְטַמֵּא אֶת־אַדְמָתְךָ אֲשֶׁר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה: **ס** **כב** א לֹא־תִרְאֶה
אֶת־שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת־שֵׂיוֹ נִדָּחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ
מֵהֶם הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ: ב וְאִם־לֹא קָרוֹב
אָחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יְדַעְתָּוֹ וַאֲסַפְתּוֹ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ
וְהָיָה עִמְּךָ עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ:
ג וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ וְכֵן
תַּעֲשֶׂה לְכָל־אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר־תֹּאבַד מִמֶּנּוּ
וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם: **ס** ד לֹא־תִרְאֶה
אֶת־חֲמוֹר אָחִיךָ אוֹ שׁוֹרוֹ נֹפְלִים בַּדֶּרֶךְ

וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ: ס ה לֹא־יִהְיֶה
כְלִי־גֶבֶר עַל־אִשָּׁה וְלֹא־יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה
כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה: פ ו כִּי
יִקָּרֵא קַן־צִפּוֹר | לְפָנֶיךָ בַּדֶּרֶךְ בְּכָל־עֵץ | אוֹ
עַל־הָאָרֶץ אֶפְרֹחִים אוֹ בֵיצִים וְהָאֵם רֹבֶצֶת
עַל־הָאֶפְרֹחִים אוֹ עַל־הַבֵּיצִים לֹא־תִקַּח הָאֵם
עַל־הַבָּנִים: ז שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם וְאֶת־
הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ
יָמִים: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (היום יום יג חשון)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה׳ אֱלֹקֶיךָ לְמִרְיָם

מְבאָר בַּתַּנְיָא (אגרת הַקֹּדֶשׁ סכ״ב), שֶׁמַּחְשֶׁבֶת לְשׁוֹן הָרַע חֲמוּרָה יוֹתֵר מִדִּבּוּר: ״וְאִישׁ אֶת רָעַת רֵעֵהוּ אַל תַּחְשְׁבוּ בִּלְבַבְכֶם כְּתִיב, וְלֹא יַעֲלֶה עַל לֵב לְעוֹלָם, וְאִם תַּעֲלֶה יַהַדְפֶנָּה מִלִּבּוֹ כְּהִנְדֹּף עָשָׁן, וּכְמוֹ מַחְשֶׁבֶת עֲבוֹדָה־זָרָה מַמָּשׁ. כִּי גְּדוֹלָה לְשׁוֹן הָרַע כְּנֶגֶד עֲבוֹדָה־זָרָה וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, וְאִם בְּדִבּוּר כָּךְ כוּ׳. וּכְבָר נוֹדַע לְכָל חֲכַם לֵב יִתְרוֹן הֶכְשֵׁר הַמַּחְשָׁבָה עַל הַדִּבּוּר, הֵן לְטוֹב וְהֵן לְמוּטָב״.

שלישי ח כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ
וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי־יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ:
ט לֹא־תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם פֶּן־תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה
הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרָע וּתְבוּאַת הַכָּרֶם: ס י לֹא־
תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר־וּבַחֲמֹר יַחְדָּו: יא לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז
צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו: ס יב גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ
עַל־אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תְּכַסֶּה־בָּהּ: ס
יג כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ: יד וְשָׂם
לָהּ עֲלִילֹת דְּבָרִים וְהוֹצֵא עָלֶיהָ שֵׁם רָע וְאָמַר
אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָקַחְתִּי וָאֶקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא־
מָצָאתִי לָהּ בְּתוּלִים: טו וְלָקַח אֲבִי כתיב הנער
קרי הַנַּעֲרָה וְאִמָּהּ וְהוֹצִיאוּ אֶת־בְּתוּלֵי כתיב הנער
קרי הַנַּעֲרָה אֶל־זִקְנֵי הָעִיר הַשָּׁעָרָה: טז וְאָמַר אֲבִי
כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה אֶל־הַזְּקֵנִים אֶת־בִּתִּי נָתַתִּי
לְאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וַיִשְׂנָאֶהָ: יז וְהִנֵּה־הוּא שָׂם
עֲלִילֹת דְּבָרִים לֵאמֹר לֹא־מָצָאתִי לְבִתְּךָ

בְּתוּלִים וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בִתִּי וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה לִפְנֵי
זִקְנֵי הָעִיר: יח וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר־הַהִוא אֶת־
הָאִישׁ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ: יט וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף
וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל
בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא־יוּכַל
לְשַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו: ס כ וְאִם־אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר
הַזֶּה לֹא־נִמְצְאוּ בְתוּלִים כתיב לנער קרי לַנַּעֲרָה:
כא וְהוֹצִיאוּ אֶת־ כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה אֶל־פֶּתַח
בֵּית־אָבִיהָ וּסְקָלוּהָ אַנְשֵׁי עִירָהּ בָּאֲבָנִים וָמֵתָה
כִּי־עָשְׂתָה נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ
וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: ס כב כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ
שֹׁכֵב | עִם־אִשָּׁה בְּעֻלַת־בַּעַל וּמֵתוּ גַּם־שְׁנֵיהֶם
הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם־הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה וּבִעַרְתָּ הָרָע
מִיִּשְׂרָאֵל: ס כג כִּי יִהְיֶה כתיב נער קרי נַעֲרָה
בְתוּלָה מְאֹרָשָׂה לְאִישׁ וּמְצָאָהּ אִישׁ בָּעִיר וְשָׁכַב
עִמָּהּ: כד וְהוֹצֵאתֶם אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶל־שַׁעַר | הָעִיר
הַהִוא וּסְקַלְתֶּם אֹתָם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ אֶת־
כתיב הנער קרי הַנַּעַר עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־צָעֲקָה
בָעִיר וְאֶת־הָאִישׁ עַל־דְּבַר אֲשֶׁר־עִנָּה אֶת־אֵשֶׁת
רֵעֵהוּ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: ס כה וְאִם־בַּשָּׂדֶה
יִמְצָא הָאִישׁ אֶת־כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה הַמְאֹרָשָׂה
וְהֶחֱזִיק־בָּהּ הָאִישׁ וְשָׁכַב עִמָּהּ וּמֵת הָאִישׁ
אֲשֶׁר־שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ: כו כתיב ולנער קרי וְלַנַּעֲרָה
לֹא־תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין כתיב לנער קרי לַנַּעֲרָה חֵטְא
מָוֶת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ
כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה: כז כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ צָעֲקָה
כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה הַמְאֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ
לָהּ: ס כח כִּי־יִמְצָא אִישׁ כתיב נער קרי נַעֲרָה
בְתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֹרָשָׂה וּתְפָשָׂהּ וְשָׁכַב עִמָּהּ
וְנִמְצָאוּ: כט וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי
כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ־תִהְיֶה
לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ לֹא־יוּכַל שַׁלְּחָהּ

כָּל־יָמָיו: ס **כג** א לֹא־יִקַּח אִישׁ אֶת־אֵשֶׁת
אָבִיו וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו: ס ב לֹא־יָבֹא
פְצוּעַ־דַּכָּא וּכְרוּת שָׁפְכָה בִּקְהַל יְהוָה: ס
ג לֹא־יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי
לֹא־יָבֹא לוֹ בִּקְהַל יְהוָה: ס ד לֹא־יָבֹא עַמּוֹנִי
וּמוֹאָבִי בִּקְהַל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא
לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה עַד־עוֹלָם: ה עַל־דְּבַר אֲשֶׁר
לֹא־קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמַּיִם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם
מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר שָׂכַר עָלֶיךָ אֶת־בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר
מִפְּתוֹר אֲרַם נַהֲרַיִם לְקַלְלֶךָּ: ו וְלֹא־אָבָה יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל־בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְךָ אֶת־הַקְּלָלָה לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ: ז לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם וְטֹבָתָם כָּל־יָמֶיךָ
לְעוֹלָם: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות י עמ׳ 29)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה׳ אֱלֹקֶיךָ לְמִרְיָם

אָמְרוּ רַז״ל ״לִישְׁנָא תְּלִיתָאי קָטִיל תְּלִיתָאי״ - הַמְדַבֵּר, הַשּׁוֹמֵעַ וְהָאָדָם שֶׁעָלָיו מְדַבְּרִים. וְקָשֶׁה, מַהִי אַשְׁמָתוֹ שֶׁל הָאָדָם שֶׁעָלָיו דִּבְּרוּ. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הַדִּבּוּר מוֹצִיא מִן הַהֶעְלֵם, מַחֲשָׁבָה, אֶל הַגִּלּוּי. כָּל עוֹד לֹא מְדַבְּרִים עַל הָרַע שֶׁבָּאָדָם, הֲרֵי זֶה בְּ״הֶעְלֵם״, וְהַקָּבָ״ה מַאֲרִיךְ אַף וּמְחַכֶּה שֶׁיָּשׁוּב בִּתְשׁוּבָה. אַךְ כְּשֶׁמְּדַבְּרִים עַל כָּךְ וְהַדָּבָר מִתְגַּלֶּה בְּעוֹלָם הַדִּבּוּר, עָלוּל לָצֵאת מִזֶּה קִטְרוּג שֶׁיִּגְרֹם נֶזֶק.

רביעי ח לֹא־תְתַעֵב אֲדֹמִי כִּי אָחִיךָ הוּא לֹא־
תְתַעֵב מִצְרִי כִּי־גֵר הָיִיתָ בְאַרְצוֹ: ט בָּנִים
אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל
יְהוָה: ס י כִּי־תֵצֵא מַחֲנֶה עַל־אֹיְבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ
מִכֹּל דָּבָר רָע: יא כִּי־יִהְיֶה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר
לֹא־יִהְיֶה טָהוֹר מִקְרֵה־לָיְלָה וְיָצָא אֶל־מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה: יב וְהָיָה
לִפְנוֹת־עֶרֶב יִרְחַץ בַּמָּיִם וּכְבֹא הַשֶּׁמֶשׁ יָבֹא
אֶל־תּוֹךְ הַמַّחֲנֶה: יג וְיָד תִּהְיֶה לְךָ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
וְיָצָאתָ שָׁמָּה חוּץ: יד וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל־אֲזֵנֶךָ
וְהָיָה בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ וְחָפַרְתָּה בָּהּ וְשַׁבְתָּ וְכִסִּיתָ
אֶת־צֵאָתֶךָ: טו כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ | בְּקֶרֶב
מַחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וְלָתֵת אֹיְבֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה
מַחֲנֶיךָ קָדֹשׁ וְלֹא־יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב
מֵאַחֲרֶיךָ: ס טז לֹא־תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל־אֲדֹנָיו
אֲשֶׁר־יִנָּצֵל אֵלֶיךָ מֵעִם אֲדֹנָיו: יז עִמְּךָ יֵשֵׁב
בְּקִרְבְּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ
בַּטּוֹב לוֹ לֹא תּוֹנֶנּוּ: ס יח לֹא־תִהְיֶה קְדֵשָׁה
מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־יִהְיֶה קָדֵשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
יט לֹא־תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְכָל־נֶדֶר כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
גַּם־שְׁנֵיהֶם: ס כ לֹא־תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף
נֶשֶׁךְ אֹכֶל נֶשֶׁךְ כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ: כא לַנָּכְרִי
תַּשִּׁיךְ וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה
בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ס כב כִּי־תִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ כִּי־דָרֹשׁ יִדְרְשֶׁנּוּ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵעִמָּךְ וְהָיָה בְךָ חֵטְא: כג וְכִי
תֶחְדַּל לִנְדֹּר לֹא־יִהְיֶה בְךָ חֵטְא: כד מוֹצָא
שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ נְדָבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש ז עמ׳ קצד)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה׳ אֱלֹקֶיךָ לְמִרְיָם

שָׁמַעְתִּי מִכ״ק מו״ח אַדְמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, שֶׁסִּפֵּר לִי, אֲשֶׁר נִכְנַס אֵלָיו אֶחָד לִיחִידוּת וְשָׁאַל תִּקּוּן עַל אֵיזֶה עִנְיָנִים, וּבִשְׁעַת מַעֲשֶׂה תֵּאַר מַצָּבוֹ הָרוּחָנִי בְּאוֹתִיּוֹת מִבְּהִילוֹת. וְעָנָהוּ כ״ק מו״ח אַדְמו״ר, אֲשֶׁר יָדוּעַ חֹמֶר הָעִנְיָן דִּלְשׁוֹן הָרַע, שֶׁאָסוּר לְסַפֵּר עַל חֲבֵרוֹ וְגַם עַל עַצְמוֹ. וד״ל.

חמישי כה כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים
בְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ וְאֶל־כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן: ס כו כִּי
תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ וְקָטַפְתָּ מְלִילֹת בְּיָדֶךָ וְחֶרְמֵשׁ
לֹא תָנִיף עַל קָמַת רֵעֶךָ: ס **כד** א כִּי־יִקַּח
אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן
בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר
כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ: ב וְיָצְאָה

מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר: ג וּשְׂנֵאָהּ
הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן
בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִי יָמוּת הָאִישׁ
הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר־לְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה: ד לֹא־יוּכַל
בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר־שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ
לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה כִּי־
תוֹעֵבָה הִוא לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא תַחֲטִיא אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשנ"ב א עמ' 310)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק

שָׁלֹשׁ מִצְוֹות נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בִּכְנִיסָתָן לָאָרֶץ - מִנּוּי מֶלֶךְ, מְחִיַּת עֲמָלֵק וּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. הֲרֵי שֶׁמְּחִיַּת עֲמָלֵק מְבִיאָה שְׁלֵמוּת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. וְהִנֵּה, יֵשׁ שְׁנֵי אוֹפַנֵּי נִקּוּד בְּתֵבַת "זֵכֶר" – בְּצֵירֵי אוֹ בְּסֶגֹל. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֵּכֶר בְּצֵירֵי, ב' נְקֻדּוֹת, רוֹמֵז עַל מְחִיַּת עֲמָלֵק שֶׁקֹּדֶמֶת לִשְׁתֵּי מִקְדָּשׁוֹת, בַּית רִאשׁוֹן וּבַית שֵׁנִי. וְזֵכֶר בְּסֶגֹל, שָׁלֹשׁ נְקֻדּוֹת, רוֹמֵז עַל מְחִיַּת עֲמָלֵק שֶׁקּוֹדֶמֶת לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי.

ששי ה כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא
וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה
אֶחָת וְשִׂמַּח אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־לָקָח: ו לֹא־יַחֲבֹל
רֵחַיִם וָרֶכֶב כִּי־נֶפֶשׁ הִוא חֹבֵל: ס ז כִּי־יִמָּצֵא
אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמֶּר־בּוֹ
וּמְכָרוֹ וּמֵת הַגַّנָּב הַהוּא וּבִעַרְתָּ הָרָע
מִקִּרְבֶּךָ: ס ח הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע־הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד
וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר־יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם
כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת: ט זָכוֹר אֵת
אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם בַּדֶּרֶךְ
בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: ס י כִּי־תַשֶּׁה בְרֵעֲךָ מַשַּׁאת
מְאוּמָה לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ:
יא בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בּוֹ
יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת־הָעֲבוֹט הַחוּצָה: יב וְאִם־אִישׁ
עָנִי הוּא לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ: יג הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ
אֶת־הָעֲבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשַׂלְמָתוֹ
וּבֵרֲכֶךָּ וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ט א עמ' 328)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק

שְׁלֹשָׁה פְּרוּשִׁים בְּתֵבַת "קָרְךָ", זֶה לְמַטָּה מִזֶּה. קְרִירוּת – עֲמָלֵק מְקָרֵר אֶת הָאָדָם, שֶׁעֲבוֹדָתוֹ תִּהְיֶה בִּקְרִירוּת. מִקָּרֶה – עֲמָלֵק גּוֹרֵם לָאָדָם לֹא לִרְאוֹת עִנְיְנֵי הַשְׁגָּחָה פְּרָטִית. טֻמְאָה – עֲמָלֵק מְטַמֵּא אֶת הָאָדָם, כְּפֵרוּשׁ "רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא "לְשׁוֹן עֲרַאי וְטֻמְאָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וַיִּקֶר אֱלֹקִים אֶל בִּלְעָם".

שביעי יד לֹא־תַעֲשֹׁק שָׂכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן מֵאַחֶיךָ אוֹ
מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ בִּשְׁעָרֶיךָ: טו בְּיוֹמוֹ תִתֵּן
שְׂכָרוֹ וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשָּׁמֶשׁ כִּי עָנִי הוּא
וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא־יִקְרָא עָלֶיךָ
אֶל־יְהוָה וְהָיָה בְךָ חֵטְא: ס טז לֹא־יוּמְתוּ אָבוֹת
עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־יוּמְתוּ עַל־אָבוֹת אִישׁ
בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ: ס יז לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם
וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה: יח וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ
בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם עַל־כֵּן אָנֹכִי
מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ס יט כִּי תִקְצֹר
קְצִירְךָ בְשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה לֹא תָשׁוּב
לְקַחְתּוֹ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה לְמַעַן
יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ: ס כ כִּי
תַחְבֹּט זֵיתְךָ לֹא תְפָאֵר אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם
וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה: כא כִּי תִבְצֹר כַּרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל
אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה: כב וְזָכַרְתָּ
כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ
לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ס כה א כִּי־יִהְיֶה
רִיב בֵּין אֲנָשִׁים וְנִגְּשׁוּ אֶל־הַמִּשְׁפָּט וּשְׁפָטוּם
וְהִצְדִּיקוּ אֶת־הַצַּדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת־הָרָשָׁע:
ב וְהָיָה אִם־בֵּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט
וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר: ג אַרְבָּעִים
יַכֶּנּוּ לֹא יֹסִיף פֶּן־יֹסִיף לְהַכֹּתוֹ עַל־אֵלֶּה מַכָּה
רַבָּה וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ: ד לֹא־תַחְסֹם שׁוֹר
בְּדִישׁוֹ: ס ה כִּי־יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אַחַד
מֵהֶם וּבֵן אֵין־לוֹ לֹא־תִהְיֶה אֵשֶׁת־הַמֵּת הַחוּצָה
לְאִישׁ זָר יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ־לְאִשָּׁה

וְיִבְמָהּ: ו וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל־שֵׁם
אָחִיו הַמֵּת וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל: ז וְאִם־
לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת־יִבְמְתּוֹ וְעָלְתָה
יִבְמְתּוֹ הַשַּׁעֲרָה אֶל־הַזְּקֵנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יָבָמִי
לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יַבְּמִי:
ח וְקָרְאוּ־לוֹ זִקְנֵי־עִירוֹ וְדִבְּרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר
לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ: ט וְנִגְּשָׁה יִבְמְתּוֹ אֵלָיו
לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה
בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר
לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אָחִיו: י וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל
בֵּית חֲלוּץ הַנָּעַל: ס יא כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו
אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת־
אִישָׁהּ מִיַּד מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה
בִּמְבֻשָׁיו: יב וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס
עֵינֶךָ: ס יג לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאֶבֶן
גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה: יד לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אֵיפָה
וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה: טו אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק
יִהְיֶה־לָּךְ אֵיפָה שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ לְמַעַן
יַאֲרִיכוּ יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
נֹתֵן לָךְ: טו כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה
אֵלֶּה כֹּל עֹשֵׂה עָוֶל: פ יז זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה
לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: יח אֲשֶׁר
קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ
וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים: יט וְהָיָה
בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ | לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב
בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה
לִרְשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר * (זֵכֶר)
עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא
כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב
מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך
לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמָם,
וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא,
תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות עמ' 104)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק

עֲמָלֵק הוּא מִלְּשׁוֹן "מְמַלֵּק אֶת רֹאשׁוֹ", הוּא 'חוֹתֵךְ' וְאֵינוֹ מְאַפְשֵׁר לַהֲבָנָה הַשִּׂכְלִית שֶׁבַּמֹּחַ לָרֶדֶת לַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב. זֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "אֲשֶׁר קָרְךָ", שֶׁקֵּרֵר אֶת אֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁלֹּא יִפְחֲדוּ מִיִּשְׂרָאֵל, לַמְרוֹת הַנִּסִּים וְהַנִּפְלָאוֹת שֶׁל יְצִיאַת מִצְרַיִם וּקְרִיעַת יַם סוּף: שֶׁבַע הָאֻמּוֹת הֵן שֶׁבַע הַמִּדּוֹת הָרָעוֹת, וַעֲמָלֵק גָּרַם לְכָךְ שֶׁהַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב לֹא יֵשְׁפְּעוּ מֵהַהֲבָנָה הַשִּׂכְלִית שֶׁל גֹּדֶל וְעָצְמַת ה' וְיִשְׂרָאֵל.

מפטיר יז זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: יח אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים: יט וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ | לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לִרְשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר * (זֵכֶר) עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח: פפפ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תש"נ א עמ' 345)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק

כָּאן נֶאֱמַר "מָחֹה תִּמְחֶה", פְּעֻלַּת הָאָדָם, וְאִלּוּ בְּסוֹף פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח נֶאֱמַר "מָחֹה אֶמְחֶה", פְּעֻלַּת ה', וּכְתִיב "מִלְחָמָה לַה' בַּעֲמָלֵק", שֶׁבָּזֶה מֻדְגֶּשֶׁת הַוַּדָּאוּת שֶׁל בִּטּוּל עֲמָלֵק לְגַמְרֵי. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה פָּרָשָׁתֵנוּ הִיא בְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה, שֶׁאָמַר מֹשֶׁה "מִפִּי עַצְמוֹ" (וּבְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ), לֹא כְּמוֹ ד' הַסְּפָרִים הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁאָמַר "מִפִּי הַגְּבוּרָה". וְכֵינָן שֶׁהַגִּלּוּי שֶׁלְּמַעְלָה מֵאִיר בְּד' הַסְּפָרִים יוֹתֵר, מֻדְגָּשׁ בִּטּוּל עֲמָלֵק בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּפָרָשָׁתֵנוּ.

ק"י פסוקים, על"י סימן.

---

*) מנהגינו שהבעל קורא אומר פעמיים תיבת זכר, הראשון זֵכֶר (בצירה) והשני זֶכֶר (בסגול).

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרת כי תצא לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיה פרק נד

נד א רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה פִּצְחִי רִנָּה וְצַהֲלִי לֹא־חָלָה כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי בְעוּלָה אָמַר יְהוָה: ב הַרְחִיבִי מְקוֹם אָהֳלֶךָ וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ אַל־תַּחְשֹׂכִי הַאֲרִיכִי מֵיתָרַיִךְ וִיתֵדֹתַיִךְ חַזֵּקִי: ג כִּי־יָמִין וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם יִירָשׁ וְעָרִים נְשַׁמּוֹת יוֹשִׁיבוּ: ד אַל־תִּירְאִי כִּי־לֹא תֵבוֹשִׁי

עטרת מרים

א אַתְּ יְרוּשָׁלַיִם רָנִּי אֲשֶׁר הָיִית כַּעֲקָרָה אֲשֶׁר לֹא יָלְדָה עַל כִּי אֲנָשִׁים כָּלוּ מִמֶּנָּה וְאֵינָם, הִנֵּה עַתָּה בִּזְמַן הַגְּאוּלָה, **פִּצְחִי** פִּתְחִי פֶּה בְּקוֹל **רִנָּה וְצַהֲלִי** אֲשֶׁר הָיִית עַד עַכְשָׁיו כְּאִשָּׁה אֲשֶׁר לֹא־חָלָה שֶׁלֹּא יָלְדָה **כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמֵמָה** עַתָּה בָּנֶיהָ יִהְיוּ רַבִּים **מִבְּנֵי בְעוּלָה** מִבְּנֵי מְדִינָה אַחֶרֶת, כִּי הָיְתָה לָהּ בַּעַל וְיָלְדָה לוֹ בָּנִים **אָמַר יְהוָה:** ב **הַרְחִיבִי** | **מְקוֹם אָהֳלֶךָ** לְהַחֲזִיק אֶת כָּל בָּנַיִךְ הַמְרוּבִּים **וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ** יִהְיוּ נוֹטִים לְאֹרֶךְ וְלְרֹחַב **אַל־תַּחְשֹׂכִי** אַל תִּמְנְעִי מִלְּהַטּוֹתָם. **הַאֲרִיכִי מֵיתָרַיִךְ** הַחֲבָלִים הַתּוֹלִים בְּשִׁפּוֹלֵי הָאֹהֶל שֶׁיְּהֵא נוֹחַ לְקָשְׁרָם הֵיטֵב לְיַתְּדוֹת **וִיתֵדֹתַיִךְ** הַתְּקוּעוֹת בָּאָרֶץ **חַזֵּקִי:** ג **כִּי־יָמִין וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי** אֶת הַגְּבוּלִים, וְתִמְשׁוֹךְ אַרְצֵךְ חוּץ לַגְּבוּלִים הָאֵלֶּה, **וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם יִירָשׁ** יַעַן שַׁעֲרֵי יִשְׂרָאֵל

שי למורא

א) רָנִּי, לְשׁוֹן רִנָּה וְשִׂמְחָה. **עֲקָרָה לֹא יָלָדָה,** אַתְּ יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר הָיִית כַּעֲקָרָה שֶׁלֹּא יָלְדָה, כִּי אֲנָשַׁיִךְ גָּלוּ מִמֵּךְ וְאֵינָם. אֲבָל עַתָּה בִּזְמַן הַגְּאֻלָּה תָּרֹנִּי וְתִשְׂמְחִי. **פִּצְחִי רִנָּה,** פִּתְחִי פֶּה לְהָרִים קוֹל רִנָּה. **וְצַהֲלִי,** וְעֲלִוִּי בְּקוֹל גָּדוֹל. **לֹא חָלָה,** שֶׁלֹּא יָלַדְתְּ. וְהוּא עַל שֵׁם חֶבְלֵי הַלֵּדָה, כְּמוֹ "חִיל כַּיּוֹלֵדָה" (תהלים מח,ז). **כְּנֵי שׁוֹמֵמָה,** בְּנֵי יְרוּשָׁלַיִם שֶׁיַּחֲזִרוּ מֵהַגָּלוּת. **בְּעוּלָה,** אֶרֶץ אֱדוֹם שֶׁהָיְתָה מְיֻשֶּׁבֶת. **ב) מֵיתָרַיִךְ,** הֵם הַחֲבָלִים, וּבִשְׁבִיל שֶׁיּוּכְלוּ לְהַרְחִיב אֶת הָאֹהֶל, צָרִיךְ לְהַאֲרִיךְ אֶת הַחֲבָלִים. **ג) תִּפְרֹצִי,** תִּתְחַזְּקִי. **ד) כִּי לֹא תֵבוֹשִׁי,** כִּי לֹא תֵבוֹשִׁי עוֹד לְעוֹלָם

שי למורא

לִהְיוֹת בְּגָלוּת. **לֹא תַחְפֹּירִי,** כִּי תִהְיִי מֻבְטַחַת שֶׁלֹּא תִהְיִי עוֹד לְחֶרְפָּה. **עֲלוּמַיִךְ,** נְעוּרַיִךְ. וְהוּא רֶמֶז עַל גָּלוּת בֵּית רִאשׁוֹן וּבֵית שֵׁנִי. **אַלְמְנוּתַיִךְ,** חֶסְרוֹן הַמַּלְכוּת. **ה) כִּי בֹעֲלַיִךְ עֹשַׂיִךְ,** כִּי אֲדוֹנֵךְ מַגְדִּיל אוֹתָךְ. **ו) וְאִשָּׁה נְעוּרִים וגו',** כְּמוֹ אִשָּׁה נְעוּרִים, שֶׁאִם תִּמָּאֵס בְּעֵינֵי בַּעְלָהּ לֹא יַתְמִיד הַמְּאוּס, כִּי יָשׁוּב וִירַחֵם. **ז) כְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ,** אַף־עַל־פִּי שֶׁאָרְכוּ יְמֵי הַגָּלוּת, כֻּלָּם יִהְיוּ נֶחֱשָׁבִים כְּרֶגַע קָטֹן כְּנֶגֶד הָרַחֲמִים שֶׁיִּהְיוּ גְּדוֹלִים כְּשֶׁאַקְבְּצֵךְ. "כְּרֶגַע", כְּמוֹ בִּזְמַן. **ח) בְּשֶׁצֶף קֶצֶף,** בְּמְעַט קֶצֶף. **י) הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶינָה,** אַף אִם תִּכְלֶה זְכוּת הָאָבוֹת וְהָאִמָּהוֹת. **יא) סֹעֲרָה,** מֵרֹב צָרוֹת לִבָּהּ סוֹעֵר. **מְרֻבִּיץ בַּפּוּךְ,** מְרַצֵּף רִצְפָּתֵךְ מֵאַבְנֵי נֹפֶךְ. (ראה שמות כח,יח). **יב) כַּדְכֹד,** מִין אֶבֶן יְקָרָה הַמְּאִירָה. וְהוּא מִלְּשׁוֹן "כִּידּוֹרֵי אֵשׁ" (איוב מא,יא). **שִׁמְשֹׁתַיִךְ,** חַלּוֹנוֹת. **אֶקְדָּח,** מִין אֶבֶן יְקָרָה הַמְּאִירָה בְּיוֹתֵר. וְהוּא מִלְּשׁוֹן "קַדְחֵי אֵשׁ" (ישעיה נ,יא). **לְאַבְנֵי חֵפֶץ,** אֲבָנִים יְקָרוֹת שֶׁאָדָם חָפֵץ וְרוֹצֶה בָּהֶן. **יג) לִמּוּדֵי ה',** כְּלוֹמַר, יַשְׂכִּילוּ בְּחָכְמָה כְּאִלּוּ הָיוּ תַּלְמִידֵי ה'. **יד) בִּצְדָקָה תִּכּוֹנָנִי,** בַּעֲבוּר הַצְּדָקָה שֶׁתַּעֲשִׂי תִּהְיִי מְכֻסָּסֶת. **רַחֲקִי מֵעֹשֶׁק,** תִּהְיִי מְרֻחֶקֶת מֵעֹשְׁקִים. **כִּי לֹא תִירָאִי,** וְלֹא תִּפְחֲדִי מֵהֶם. **וּמִמְּחִתָּה,** מִשֶּׁבֶר

עטרת מרים

לֹא יַסִּפִיקוּ לָכֶן יֵרְשׁוּ עוֹד עָרֵי עִכּוֹ"ם, וְגַם אֵלֶּה לֹא יַסִּפִיקוּ לָהֶם עַד **וְעָרִים נְשַׁמּוֹת** בֵּין מֵאֶרֶץ בֵּין מִשְּׁאָר אַרְצוֹת **יוֹשִׁבוּ** אוֹתָם: ד **אַל־תִּירְאִי** אַל תִּפְחֲדִי שֶׁיִּהְיֶה צַאתֵךְ מִגָּלוּת זֶה כְּצֵאתֵךְ מִשְּׁאָר גָּלִיּוֹת שֶׁמְּצָאוּךְ בְּאַרְצֵךְ עִם צָרוֹת רַבּוֹת וְרָעוֹת בְּבֵית רִאשׁוֹן וּבְבֵית שֵׁנִי, **כִּי־לֹא תֵבוֹשִׁי** עוֹד לְעוֹלָם אַחַר שֶׁתֵּצְאִי מִזֶּה הַגָּלוּת. **וְאַל־תִּכָּלְמִי** לְהָרִים רֹאשׁ וּלְהַרְאוֹת גְּדוּלָּה בְּחָשְׁבְּךָ פֶּן תִּגְלֶה שוּב **כִּי לֹא תַחְפִּירִי** לֹא תֵבוֹשִׁי עוֹד לְלֶכֶת גּוֹלָה **כִּי בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ** כִּי הַבּוֹשֶׁת שֶׁהָיָה לָךְ בִּימֵי נְעוּרַיִךְ כַּאֲשֶׁר הָיִית גּוֹלָה וּמְטוֹלְטֶלֶת **תִּשְׁכָּחִי** כִּי לֹא יִקְרֶה לָךְ עוֹד **וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ** הַצָּרוֹת שֶׁהָיוּ לָךְ בַּגָּלִיּוֹת שֶׁהָיִית כְּאַלְמָנָה לֹא תִזְכְּרִי־עוֹד כִּי מֵרֹב טוּבָה תִּשְׁכְּחוּ כָּל הַצָּרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת: ה **כִּי בֹעֲלַיִךְ** כְּלוֹמַר אֲדוֹנֵךְ, הוּא עֹשַׂיִךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְהַיְכוֹלֶת בְּיָדוֹ כִּי הוּא אָדוֹן צְבָאוֹת מַעֲלָה וְמַטָּה, וְעוֹד **וְגֹאֲלֵךְ** הוּא **קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל** אֲשֶׁר **אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקָּרֵא** וְיָדוֹ בְּכֹל מָשְׁלָה: ו **כִּי־כְאִשָּׁה עֲזוּבָה וַעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאָךְ יְהוָה** לָשׁוּב אֵלָיו **וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס** בְּעֵינֵי בַּעְלָהּ, הִנֵּה לֹא תַתְמִיד הַמְּאוּס כִּי יָשׁוּב יְרַחֵם, כֵּן **אָמַר אֱלֹהֶיךָ** לְרַחֵם עָלַיִךְ: ז **בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ** יְמֵי הַגָּלוּת כּוּלָּם יִהְיוּ נֶחֱשָׁבִים כְּרֶגַע קָטָן מוּל הַקִּבּוּץ כִּי **וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֲקַבְּצֵךְ** וְתִתְמִיד לְאוֹרְךָ יָמִים: ח **בְּשֶׁצֶף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רֶגַע מִמֵּךְ** אֶל מוּל הַחֶסֶד תֵּחָשֵׁב רַק לְרֶגַע, מֵאַחַר **וּבְחֶסֶד עוֹלָם רִחַמְתִּיךְ אָמַר גֹּאֲלֵךְ יְהוָה:** ט **כִּי** כְּמוֹ מֵי הַמַּבּוּל בִּימֵי נֹחַ זֹאת לִי שְׁבוּעָה בְּיָדִי **אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי** אִם מֵעֲבֹר **מֵי־נֹחַ עוֹד עַל־הָאָרֶץ** כֵּן **נִשְׁבַּעְתִּי** עַל יְדֵי עֲנָנָךְ **וּמִגְּעָר־בָּךְ** לְהַגְלוֹתֵךְ: י **כִּי הֶהָרִים** יִקָּרֵה אֲשֶׁר **הֶהָרִים יָמוּשׁוּ** יָסוּרוּ מִמְּקוֹמָם **וְהַגְּבָעוֹת**

וְאַל־תִּכָּלְמִי כִּי־לֹא תַחְפִּירִי כִּי בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ תִּשְׁכָּחִי וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ לֹא תִזְכְּרִי־עוֹד: ה כִּי בֹעֲלַיִךְ עֹשַׂיִךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקָּרֵא: ו כִּי־כְאִשָּׁה עֲזוּבָה וַעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאָךְ יְהוָה וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר אֱלֹהָיִךְ: ז בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֲקַבְּצֵךְ: ח בְּשֶׁצֶף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רֶגַע מִמֵּךְ וּבְחֶסֶד עוֹלָם רִחַמְתִּיךְ אָמַר גֹּאֲלֵךְ יְהוָה: ט כִּי־מֵי נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי־נֹחַ עוֹד עַל־הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְּצֹף עָלַיִךְ וּמִגְּעָר־בָּךְ: י כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶינָה וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ לֹא־יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט אָמַר מְרַחֲמֵךְ יְהוָה: יא עֲנִיָּה סֹעֲרָה לֹא נֻחָמָה הִנֵּה אָנֹכִי מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ אֲבָנַיִךְ וִיסַדְתִּיךְ בַּסַּפִּירִים: יב וְשַׂמְתִּי כַדְכֹד שִׁמְשֹׁתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח וְכָל־גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי־חֵפֶץ: יג וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְהוָה וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ: יד בִּצְדָקָה תִּכּוֹנָנִי רַחֲקִי מֵעֹשֶׁק כִּי־לֹא תִירָאִי וּמִמְּחִתָּה

תְּמוּטֶינָה מִלְּשׁוֹן נְטִיָּה עַל־יְדֵי רַעַשׁ, אֲבָל וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ לֹא־יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט אָמַר מְרַחֲמֵךְ יְהוָה: יא אַתְּ יְרוּשָׁלַיִם כַּעֲנִיָּה סֹעֲרָה הָרוּעֶדֶת מֵרוּחַ וְעוֹד לֹא נֻחָמָה כִּי אֵין מִי לְנַחֲמָהּ. הִנֵּה אָנֹכִי מַרְבִּיץ מַשְׁכִּיב וּמְסַדֵּר בַּפּוּךְ בַּכְּחוֹל, וְהוּא דֵּק כְּעֵין הַחוֹל אֲבָנַיִךְ הִרְצַפְּתִּי, וִיסַדְתִּיךְ וְהִיסּוֹד בְּעַצְמוֹ אַרְבִּיץ בַּסַּפִּירִים אֲבָנִים יְקָרוֹת: יב וְשַׂמְתִּי מֵאֶבֶן כַּדְכֹד הַבָּהִיר בְּיוֹתֵר שִׁמְשֹׁתַיִךְ מְחִיצוֹת הַחַלּוֹנוֹת שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ זוֹרַחַת דֶּרֶךְ בָּם וּשְׁעָרַיִךְ מְזוּזוֹת הַשְּׁעָרִים יַהֲפֹכוּ לִהְיוֹת לְאַבְנֵי אֶקְדָּח הַמְּאִירִים בְּיוֹתֵר וְכָל־גְּבוּלֵךְ אַבְנֵי רִצְפַת כָּל גְּבוּלֵךְ יַהֲפֹכוּ לִהְיוֹת לְאַבְנֵי־חֵפֶץ אַבְנֵי יֹקֶר שֶׁהָאָדָם חָפֵץ וְרוֹצֶה בָּהֶן: יג וְכָל־בָּנַיִךְ בְּאִלּוּ יִהְיוּ לִמּוּדֵי יְהוָה עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה מַחֲלֹקֶת בֵּינֵיהֶם בְּעִנְיְנֵי לִימּוּד וֶאֱמוּנָה, וּמִמֵּילָא וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ: יד בִּצְדָקָה בַּעֲבוּר הַמַּעֲשִׂים טוֹבִים בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם תִּכּוֹנָנִי תִּהְיֶה נְכוֹנָה בְּכָל טוּבָה רַחֲקִי תִּהְיֶה מְמוֹנֵךְ מְרוּחֶקֶת מֵעֹשֶׁק כִּי־לֹא תִירָאִי מֵהֶם כְּלָל וּכְלָל וּמִמְּחִתָּה תִּהְיֶה מְרוּחֶקֶת כִּי לֹא יוּכַל

כִּי לֹא־תִקְרַב אֵלָיִךְ: טו הֵן גּוֹר יָגוּר בְּאֱמֶת יַחַד וַיִּפָּחֵד, אֶפֶס מֵאוֹתִי מִי־גָר אִתָּךְ עָלַיִךְ יִפּוֹל: טז הִנֵּה אָנֹכִי בָּרָאתִי חָרָשׁ נֹפֵחַ בְּאֵשׁ פֶּחָם וּמוֹצִיא כְלִי לְמַעֲשֵׂהוּ וְאָנֹכִי בָּרָאתִי מַשְׁחִית לְחַבֵּל: יז כָּל־כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח וְכָל־לָשׁוֹן תָּקוּם־אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט תַּרְשִׁיעִי זֹאת נַחֲלַת עַבְדֵי יְהוָה וְצִדְקָתָם מֵאִתִּי נְאֻם־יְהוָה: נה א הוֹי כָּל־צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם וַאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כֶּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא־כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יָיִן וְחָלָב: ב לָמָּה תִשְׁקְלוּ־כֶסֶף בְּלוֹא־לֶחֶם וִיגִיעֲכֶם בְּלוֹא לְשָׂבְעָה שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ אֵלַי וְאִכְלוּ־טוֹב וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם: ג הַטּוּ אָזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי שִׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם וְאֶכְרְתָה לָכֶם בְּרִית עוֹלָם חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים: ד הֵן עֵד לְאוּמִּים נְתַתִּיו נָגִיד וּמְצַוֶּה לְאֻמִּים: ה הֵן גּוֹי לֹא־תֵדַע תִּקְרָא וְגוֹי לֹא־יָדְעוּךָ אֵלֶיךָ יָרוּצוּ לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרֶךָ:

עטרת מרים

תִקְרַב לְהִתְקָרֵב אֵלָיִךְ: טו הֵן גּוֹר יָגוּר בֶּאֱמֶת יַחַד וַיִּפָּחֵד, אֶפֶס מֵאוֹתִי רַק מִי שֶׁהוּא עֲדַיִן וְנִפְרָד וּמְרוּחָק מִמֶּנִּי. מִי־גָר אִתָּךְ מִי שֶׁיֵּאָסוֹף לְהִלָּחֵם בָּךְ, עָלַיִךְ יִפּוֹל כְּמוֹ שֶׁאָמַר עַל הָרֵי יִשְׂרָאֵל יִפּוֹל: טו הִנֵּה אָנֹכִי בָּרָאתִי חָרָשׁ נֹפֵחַ בְּאֵשׁ פֶּחָם נֹפֵחַ בְּנֶחָלִים כְּבוּיִים לְהַבְעִירָם וָפֶה וּמוֹצִיא כְלִי לְמַעֲשֵׂהוּ לְצוֹרְךָ גּוּמְרוֹ כָּל צָרְכּוֹ וְאָנֹכִי בָּרָאתִי אִישׁ מַשְׁחִית לְחַבֵּל לְקַלְקֵל אֶת הַכְּלִי הַהוּא, כְּלוֹמַר אֲנִי הַמְגָרֶה בְּךָ אֶת הָאוֹיֵב וַאֲנִי מַתִּישׁ כֹּחוֹ: בָּזֶה מְבוֹאָר שֶׁאִם אָנֹכִי אֵינִי רוֹצֶה לְהַשְׁחִית, אָז: יז כָּל־כְּלִי זַיִן יוּצַר עָלַיִךְ לְהִלָּחֵם בָּךְ לֹא יִצְלָח כִּי לֹא יַזִּיק לָךְ. וְכָל־לָשׁוֹן תָּקוּם־אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט אַתְּ תַּרְשִׁיעִי אוֹתוֹ בְּמִשְׁפָּט וְלֹא יַזִּיקוּ לָךְ לֹא בְּמַעֲשֶׂה וְלֹא בְּדִיבּוּר, הַבְּרָכָה הַזֹּאת נַחֲלַת עַבְדֵי יְהוָה וְצִדְקָתָם זֹאת הִיא הַצְּדָקָה אֲשֶׁר תְּבוֹא לָהֶם מֵאִתִּי נְאֻם־יְהוָה: א הוֹי כָּל־צָמֵא לְשׁוֹן קְרִיאָה, כָּל הַתָּאֵב לְדַבֵּר ה׳ לְכוּ לַמַּיִם יֵלֵךְ אֶל הַנָּבִיא לִשְׁמוֹעַ דְּבַר ה׳, וַאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כֶּסֶף לֹא יָחוּשׁ, אֶלָּא לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא־כֶסֶף קְנוּ דִּבְרֵי מַאֲכָל וְאִכְלוּ, וְעַל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה יֹאמַר וּבְלוֹא מְחִיר קְנוּ יַיִן וְחָלָב כִּי נִמְשָׁלָה תּוֹרָה גַּם לְיַיִן וְחָלָב: ב לָמָּה תִשְׁקְלוּ־כֶסֶף בְּלוֹא־לֶחֶם לָמָּה תִרְבּוּ לָתֵת מְחִיר בַּעֲבוּר לִימּוּד חָכְמוֹת נָכְרִיּוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן תּוֹעֶלֶת וִיגִיעֲכֶם לָמָּה תִתְּנוּ הוֹן הַבָּא בִּיגִיעָה בְּלוֹא לְשָׂבְעָה בַּעֲבוּר חָכְמוֹת הַגּוֹיִם דָּבָר שֶׁאֵין מַשְׁבִּיעַ שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ אֵלַי לִלְמוֹד חָכְמַת הַתּוֹרָה וְאִכְלוּ־טוֹב כֵּן תִּקָּרֵא חָכְמַת הַתּוֹרָה (משלי ד) וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם זֶהוּ תַּעֲנוּג הַנִּשְׁמָה בָּעוֹלָם הַבָּא: ג הַטּוּ אָזְנְכֶם לִשְׁמֹעַ אֲמָרַי וּלְכוּ אֵלַי לִלְמוֹד תּוֹרָתִי שִׁמְעוּ אֵלַי וּתְחִי נַפְשְׁכֶם וְתִזְכּוּ לַעֲמוֹד בַּתְּחִיָּה בִּימֵי הַמָּשִׁיחַ וְאֶכְרְתָה לָכֶם בְּרִית אַהֲבָה לִהְיוֹת מִתְקַיֶּמֶת עַד עוֹלָם כְּחַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים אֲשֶׁר הִבְטַחְתִּי לוֹ שֶׁלֹּא תֶּפְסֹק הַמְלוּכָה מִזַּרְעוֹ: ד הֵן עֵד לְאוּמִּים נְתַתִּיו אֶת דָּוִד שֶׁדִּבַּר ה׳ יָקוּם לְעוֹלָם, וְהַמָּשִׁיחַ הַבָּא מִזַّרְעוֹ יִהְיֶה נָגִיד וּמְצַוֶּה לְאֻמִּים אֶל הַגּוֹיִם אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן: ה כְּמוֹ שֶׁמִּתְקַיֵּם הַחֶסֶד שֶׁהִבְטַחְתִּי לְדָוִד, כֵּן יִתְקַיֵּם הַחֶסֶד שֶׁהִבְטַחְתִּי לְךָ, כִּי הֵן גּוֹי אֲשֶׁר לֹא־תֵדַע מֵעוֹלָם, הוּא תִּקְרָא אֵלֶיךָ לְשַׁמֵּשׁ אוֹתְךָ, וְגוֹי אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּךָ מֵעוֹלָם אֵלֶיךָ יָרוּצוּ לִהְיוֹת סָרִים לְמִשְׁמַעְתְּךָ לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַשּׁוֹכֵן בְּקִרְבְּךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרֶךָ אֲשֶׁר נָתַן לְךָ פְּאֵר לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ בְּקִרְבֶּךָ:

שי למורא

וּפַחַד. טו) גּוֹר יָגוּר, עֹנֶן פַּחַד. כְּמוֹ "לֹא תָגוּרוּ" (דברים א,יז). אֶפֶס מֵאוֹתִי מִי שֶׁאֵין אֲנִי עִמּוֹ. מִי גָר אִתָּךְ עָלַיִךְ יִפּוֹל, מִי שֶׁיִּתְגָּרֶה אִתְּךָ לְהִלָּחֵם בָּךְ, עַל הָרֵיךְ יִפֹּל. יז) כָּל כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ, כָּל כְּלִי נֶשֶׁק אֲשֶׁר יוּצַר לְהָבִיא עָלַיִךְ. הוֹי, לְשׁוֹן קְרִיאָה. כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם, כְּמוֹ שֶׁהַצָּמֵא מִתְאַוֶּה לַמַּיִם, כָּךְ הַנֶּפֶשׁ הַחֲכָמָה מִתְאַוָּה לַתּוֹרָה וּלְחָכְמָה. וּכְמוֹ שֶׁאָמַר הַנָּבִיא עָמוֹס "לֹא רָעָב לַלֶּחֶם וְלֹא צָמָא לַמַּיִם כִּי אִם לִשְׁמֹעַ אֵת דִּבְרֵי ה׳" (עמוס ח,יא). וַאֲשֶׁר אֵין לוֹ כֶּסֶף, כְּלוֹמַר, הַתָּאֵב לְדַבֵּר ה׳ מִבְּלִי שֶׁיִּצְטָרֵךְ לְשַׁלֵּם כֶּסֶף. שִׁבְרוּ, לְשׁוֹן קְנִיָּה. יַיִן וְחָלָב, נִמְשָׁלָה הַתּוֹרָה לְיַיִן הַמְשַׂמֵּחַ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "פִּקּוּדֵי ה׳ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב" (תהלים יט,ט). וְנִמְשְׁלָה לְחָלָב שֶׁהוּא מְקַיֵּם וּמְגַדֵּל אֶת הַתִּינוֹק, כִּי דִּבְרֵי תּוֹרָה הֵם קִיּוּם הַנִּשְׁמָה וְגִדּוּלָהּ, שֶׁהִיא הוֹלֶכֶת וּגְדֵלָה בְּמַדְרֵגְתָּהּ עַל יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה. בְּלוֹא לֶחֶם, כְּלוֹמַר, לָמָּה תִּרְבּוּ לָתֵת מְחִיר עַבּוּר לִמּוּד חָכְמוֹת נָכְרִיּוֹת שֶׁאֵין בָּהֶם תּוֹעֶלֶת. וִיגִיעֲכֶם, כַּסְפְּכֶם הַבָּא לָכֶם עַל יְדֵי יְגִיעָה. בְּלוֹא לְשָׂבְעָה, בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מַשְׂבִּיעַ. וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם, תַּעֲנוּג הַנֶּפֶשׁ בָּעוֹלָם הַבָּא. חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים, חַסְדֵי דָוִד הַקַּיָּמִים. וְהוּא מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, שֶׁנִּקְרָא עַל שֵׁם דָּוִד, כְּפִי כְּתוּב "וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם" (יחזקאל לז,כה). עַד לְאוּמִּים, שַׂר וְגָדוֹל עֲלֵיהֶם, וּמוֹכִיחַ וּמֵעִיד דְּרָכֵיהֶם עַל פְּנֵיהֶם. נָגִיד וּמְצַוֶּה לְאֻמִּים, הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יִהְיֶה רֹאשׁ עַל הָעַמִּים, וּמְצַוֶּה לָהֶם אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן. וְנִקְרָא "נָגִיד" עַל שֵׁם שֶׁפּוֹנִים נֶגְדּוֹ בְּכָל עִנְיָנֵיהֶם. גּוֹי לֹא תֵדַע תִּקְרָא וגו׳, גּוֹי שֶׁהוּא רָחוֹק מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, תִּקְרָא אוֹתוֹ וְיָבוֹא לְפָנֶיךָ, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא תֵדָעֵהוּ וְלֹא יָדַעְתָּ עַד הַיּוֹם, כִּי יִשְׁמַע אֶת הַנִּפְלָאוֹת שֶׁיַּעֲשֶׂה ה׳ עִם יִשְׂרָאֵל. וְיָרוּץ לַעֲבוֹדָתְךָ. וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל, וּלְמַעַן הַקב״ה. פֵּאֲרֶךָ, לְשׁוֹן פְּאֵר וְיֹפִי.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

סוף זמן קידוש לבנה:
לכתחילה עד יום חמישי בערב, י"ב אלול

אגרות קודש

ב"ה, ימי הסליחות, ה'תשי"ט
ברוקלין, נ.י.

הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה בנימין שי'

שלום וברכה!

לקראת השנה החדשה, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לו ולכל אשר לו, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

בכבוד ובברכה לבשו"ט בכלל ובפרט,

מ. שניאורסאהן

ז"ע נתקבל המכ' (והמברק) ע"ד החזית עם אגוד"י. ות"ח על שילוחו. ויה"ר שתהי' להצלחת ולהרמת קרן ישראל סבא.

לוח זמנים לשבוע פרשת כי־תצא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי״ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג״א		אדמוה״ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	6:11	6:15	8:50	8:51	9:25	9:26	10:33	10:33	19:16	19:09	19:42	19:35	18:50	19:46
חיפה (ק)	6:08	6:12	8:47	8:49	9:23	9:25	10:31	10:31	19:20	19:12	19:44	19:36	18:44	19:47
ירושלים (ק)	6:09	6:12	8:47	8:49	9:23	9:24	10:31	10:31	19:19	19:12	19:41	19:34	18:33	19:45
תל אביב (ק)	6:10	6:14	8:49	8:50	9:25	9:26	10:32	10:32	19:17	19:10	19:44	19:36	18:51	19:47
אוסטריה, וינה (ק)	5:59	6:07	8:36	8:41	9:26	9:29	10:38	10:39	19:54	19:43	20:30	20:18	19:27	20:32
אוסטרליה, מלבורן (ח)	6:56	6:47	9:00	8:56	9:37	9:32	10:34	10:30	17:52	17:57	18:19	18:24	17:38	18:35
אוקראינה, אודסה (ק)	6:05	6:13	8:42	8:47	9:30	9:33	10:41	10:43	19:54	19:43	20:28	20:16	19:27	20:30
אוקראינה, דונייצק (ק)	5:34	5:42	8:11	8:15	9:00	9:04	10:12	10:14	19:28	19:17	20:04	19:51	19:01	20:05
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	5:44	5:52	8:21	8:26	9:11	9:14	10:23	10:24	19:40	19:29	20:16	20:04	19:13	20:18
אוקראינה, ז׳יטומיר (ק)	6:06	6:15	8:41	8:47	9:35	9:38	10:47	10:49	20:10	19:57	20:47	20:34	19:41	20:48
אוקראינה, קייב (ק)	5:58	6:07	8:33	8:39	9:27	9:31	10:39	10:41	20:03	19:50	20:40	20:27	19:34	20:42
איטליה, מילאנו (ק)	6:33	6:40	9:11	9:15	9:57	10:00	11:08	11:09	20:20	20:10	20:51	20:40	19:53	20:53
אקוואדור, קיטו (ח)	6:14	6:12	8:44	8:43	9:13	9:11	10:16	10:14	18:20	18:18	18:42	18:40	18:00	18:49
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:24	7:17	9:33	9:29	10:09	10:04	11:06	11:02	18:30	18:34	18:56	19:00	18:15	19:11
ארגנטינה, ברילוצ׳ה (ח)	8:24	8:15	10:25	10:20	11:04	10:59	12:00	11:56	19:12	19:18	19:42	19:48	18:59	19:59
ארה״ב, בולטימור (ק)	6:26	6:32	9:05	9:08	9:46	9:47	10:55	10:55	19:51	19:42	20:21	20:12	19:26	20:23
ארה״ב, ברוקלין (ק)	6:14	6:20	8:52	8:55	9:34	9:36	10:43	10:44	19:42	19:33	20:13	20:03	19:17	20:15
ארה״ב, ג׳רסי סיטי (ק)	6:14	6:20	8:53	8:56	9:34	9:36	10:44	10:45	19:43	19:34	20:14	20:04	19:17	20:16
ארה״ב, דטרויט (ק)	6:48	6:54	9:26	9:29	10:09	10:11	11:19	11:20	20:21	20:12	20:53	20:43	19:55	20:55
ארה״ב, האוסטון (ק)	6:53	6:57	9:32	9:33	10:07	10:07	11:14	11:14	19:55	19:48	20:20	20:13	19:31	20:24
ארה״ב, לוס אנג׳לס (ק)	6:19	6:24	8:58	9:00	9:35	9:36	10:43	10:43	19:29	19:22	19:57	19:49	19:05	20:00
ארה״ב, מיאמי (ק)	6:57	7:00	9:35	9:36	10:08	10:09	11:15	11:14	19:50	19:44	20:15	20:08	19:27	20:18
ארה״ב, ניו הייבן (ק)	6:09	6:15	8:47	8:50	9:29	9:31	10:39	10:40	19:39	19:30	20:10	20:00	19:13	20:12
ארה״ב, שיקגו (ק)	6:07	6:13	8:45	8:48	9:28	9:30	10:37	10:38	19:39	19:29	20:10	20:00	19:13	20:12
בוליביה, לה-פס (ח)	6:46	6:41	9:08	9:05	9:38	9:35	10:39	10:36	18:25	18:26	18:48	18:49	18:08	18:58
בלגיה, אנטוורפן (ק)	6:40	6:50	9:15	9:22	10:10	10:14	11:23	11:25	20:48	20:36	21:27	21:13	20:20	21:28
בלגיה, בריסל (ק)	6:42	6:51	9:17	9:23	10:11	10:15	11:24	11:26	20:48	20:35	21:26	21:12	20:19	21:27
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:26	6:21	8:44	8:41	9:16	9:12	10:15	10:12	17:57	17:59	18:17	18:19	17:41	18:29
ברזיל, ריו דה-ז׳נירו (ח)	6:13	6:08	8:32	8:29	9:03	9:00	10:03	10:00	17:42	17:44	18:06	18:08	17:25	18:17
בריטניה, לונדון (ק)	5:58	6:08	8:33	8:39	9:28	9:32	10:41	10:43	20:09	19:56	20:46	20:32	19:43	20:47
בריטניה, מנצ׳סטר (ק)	6:02	6:12	8:34	8:42	9:34	9:39	10:48	10:50	20:20	20:07	21:01	20:46	19:54	21:02
גרמניה, ברלין (ק)	6:02	6:12	8:36	8:42	9:33	9:37	10:46	10:49	20:17	20:04	20:55	20:41	19:48	20:57
גרמניה, פרנקפורט (ק)	6:26	6:35	9:02	9:07	9:55	9:58	11:07	11:09	20:29	20:17	21:06	20:53	20:01	21:08
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:29	6:24	8:45	8:42	9:18	9:14	10:17	10:14	17:57	18:00	18:16	18:18	17:42	18:28
הודו, מומבאי (ח)	6:21	6:23	8:58	8:58	9:29	9:29	10:35	10:34	19:01	18:56	19:25	19:20	18:39	19:29
הודו, פונה (ח)	6:18	6:19	8:54	8:55	9:26	9:25	10:31	10:30	18:56	18:52	19:20	19:15	18:35	19:25
הונגריה, בודפשט (ק)	5:50	5:58	8:27	8:31	9:16	9:19	10:27	10:29	19:42	19:31	20:17	20:05	19:15	20:19
טורקיה, איסטנבול (ק)	6:18	6:23	8:56	8:59	9:38	9:40	10:48	10:49	19:48	19:39	20:19	20:09	19:22	20:21
יוון, אתונה (ק)	6:47	6:52	9:26	9:28	10:05	10:07	11:14	11:15	20:08	20:00	20:38	20:29	19:43	20:40
מולדובה, קישינב (ק)	6:12	6:19	8:49	8:53	9:37	9:40	10:48	10:50	20:02	19:51	20:37	20:25	19:35	20:39

לוח זמנים לשבוע פרשת כי־תצא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:18	6:20	8:55	8:55	9:26	9:26	10:32	10:31	18:58	18:53	19:22	19:17	18:36	19:26
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	7:16	7:06	9:10	9:04	9:52	9:46	10:47	10:42	17:49	17:56	18:21	18:28	17:37	18:41
נפאל, קטמנדו (ח)	5:38	5:41	8:16	8:17	8:50	8:51	9:57	9:57	18:35	18:28	19:00	18:54	18:11	19:04
סינגפור, סינגפור (ח)	7:03	7:02	9:34	9:33	10:03	10:02	11:06	11:04	19:12	19:10	19:34	19:32	18:52	19:41
פולין, ורשא (ק)	5:32	5:42	8:06	8:12	9:03	9:07	10:16	10:18	19:45	19:31	20:24	20:10	19:16	20:25
פרו, לימה (ח)	6:17	6:14	8:43	8:40	9:12	9:10	10:13	10:11	18:05	18:05	18:27	18:27	17:47	18:36
צרפת, ליאון (ק)	6:50	6:57	9:28	9:32	10:14	10:17	11:25	11:27	20:36	20:25	21:10	20:58	20:09	21:11
צרפת, פריז (ק)	6:54	7:02	9:30	9:36	10:21	10:25	11:33	11:35	20:53	20:41	21:28	21:15	20:26	21:29
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:52	5:51	8:24	8:23	8:53	8:52	9:57	9:55	18:06	18:04	18:29	18:26	17:46	18:35
קנדה, טורונטו (ק)	6:31	6:38	9:09	9:13	9:53	9:56	11:03	11:05	20:11	20:01	20:41	20:30	19:45	20:43
קנדה, מונטריאול (ק)	6:04	6:12	8:42	8:46	9:28	9:31	10:39	10:40	19:50	19:39	20:22	20:11	19:23	20:24
קפריסין, לרנקה (ק)	6:11	6:16	8:50	8:52	9:28	9:29	10:36	10:36	19:25	19:17	19:53	19:45	19:00	19:56
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	5:45	5:56	8:16	8:25	9:20	9:24	10:34	10:36	20:11	19:57	20:54	20:38	19:41	20:55
רוסיה, מוסקבה (ח)	5:16	5:27	7:46	7:55	8:52	8:57	10:06	10:09	19:51	19:36	20:31	20:15	19:20	20:32
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	5:28	5:36	8:05	8:09	8:54	8:57	10:05	10:06	19:19	19:08	19:54	19:42	18:52	19:56
שוויץ, ציריך (ק)	6:32	6:40	9:09	9:14	9:58	10:01	11:09	11:11	20:29	20:17	20:59	20:47	20:01	21:01
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:06	6:06	8:41	8:41	9:11	9:11	10:16	10:15	18:36	18:32	18:59	18:55	18:15	19:04

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00492
23/08/2015

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377